

1608.

GAII

INSTITVTIONES.

AD

CODICIS VERONENSIS APOGRAPHVM

EMENDAVIT ET ADNOTAVIT

EDVARDVS BÖCKING.

QVINTA EDITIO.

LIPSIAE

INPENSIS SALOMONIS HIRZELI.

A. MDCCCCLXVI.

1908

IVRIS STVDIOSAE IVVENTVTI S. P. D. EDITOR.

Vestra gratia, ornatissimi iuuenes, iterum [et iam quintum] hos Gaii Commentarios, aureos, quamuis diuersos ab iis septem libris quibus Aureorum nomen inscriptum fuit, edendos in me suscepi: Vos enim, qui Themidis sacra adire ultis, has Institutiones, ut rite illa faciatis, adhibere debetis, ne tamquam profanum uolgens arceamini; nam ea hodie iuris studii condicio est, ut quem librum ante hos uiginti p. II. quinque [nunc fere quinquaginta] annos nemo superstitem ed. IV. esse diuinabat, is iam uel apud eos quoque populos qui iure ciuili Romanorum non reguntur, apud Americanos et Anglos Scotosque, apud Danos Suecos ac Nortmannos in magno honore, apud nostros autem iuris consultos omnes, nisi siqui munere solum stercoris ex aede Themidis euerendi funguntur, in suppellectili pernecessaria habeatur. Itaque cum uix egentissimus eo carere possit, exemplum quod usui iuris discendi studiosorum iuuenum sufficeret paruoque pretio comparari posset, edendum curauit. quo quid praestitum sit, facile intellegent penes quos de rebus criticis iudicium est: Gaianam scripturam, quem textum uocant, ad codicis Veronensis fidem diligentissime expressam exhiberi uolui; ita tamen, ut quae in eo codice legi non poterant, sed adhibitis siue aliorum doctorum uirorum siue meis coniecturis commode expleri posse uiderentur, ipse explem. in quo negotio ita uersatus sum, ut ex formis litterarum signorumque quibus in exprimendo libro operae sunt usae, facile animaduerti posset et ubi codicis uerba litteraeue ante oculos lectorum uersarentur, et ubi dubios ductus editor interpretatus esset, aut ubi uerba locaue plane

[1] „Pateat tam ditioribus quam tenuioribus minimo pretio magna prudentia comparanda“. *Iustinian. const.* Tanta circa § 13.]

euanda facta coniectando restituisset²: nihilo minus multa III. etiam nunc hiare uidentur, quorum alia quidem, certe quod ad argumentum attinet, haud obscura sunt, alia uero, eaque bene multa quae neque aliunde sciri possunt³, propter desperatam codicis Veronensis condicionem plane nobis erepta uidentur. De quibus rebus ad inferiorem marginem

2) Litteris erectis s. antiquis, ut uocant, tam uulgaribus quam CAPITALIBVS expressa sunt quae codex Veronensis certa et indubitata praebet, litteris autem Italiciis siue uulgaribus siue CAPITALIBVS quae sic ut dedimus in codice non leguntur, sed ex eius uestigiis coniectura docti homines adsecuti sunt; ubi ne ductus quidem eiusmodi adparent, sed litterae euandae factae sunt, olim adpositis his signis⁴ ita 'litteris Italiciis siue cursiuis' [nunc minoribus litteris cursiuis] expressa exhibuimus [nisi ubi singulae tantum litterae syllabaeue per se satis certae supplendae erant, quas maioribus Italiciis litteris expressimus]; uncinis his [] usi sumus ad circumsaepeienda ea quae librarius excidere passus est, nullo hiatu per uacuum a scriptura spatium indicato, eademque litteris Italiciis exprimi iussimus; contra uero litteris erectis siue antiquis expressa uncinis circumdedimus ut eicienda ea esse significarem. Singulas litteras in scriptura nostra deficientes singulis asteriscis, *, ternas uero litteras singulis lineolis huius formae —, singulos uersus maioresue eorum partes aut plures omnino neque lectos neque restitutos longioribus lineis significauimus; uersus codicis Veronensis erectis lineolis, |, paginas duplicibus, ||, distinximus, numerosque ad inueniendos eos uersus paginasque nostri exemplaris margini inferiori adscripsimus. Paginas codicis, quibus tertium scripturam monachorum perniciose diligentia inposuit, quasque bis re-scriptas, cum uellet bis παλιψηφοῦς, Goeschenus parum apte nominare solitus erat, litteris b. r. significabat, adpositis ad numeros litteris t. s. (ter scriptae) notauimus. Minora numerorum signa quae ad marginem infra maiora posuimus, codicis Veronensis, uti nunc est, folia indicant. Paragraphorum signa (§§.) numerique quibus Goeschenus olim librum distinguere uoluit, iam ad marginem reiectos malui: impediunt scripturam, neque satis apte omnes positi sunt, ut in dies magis adparet. utinam Goeschenus hanc diuisionem omnino non admisisset, quam nunc, ut res est, neque satis emendare neque reicere licet.

3) V. c. quae de gentilibus, de legis actione per iudicis postulationem, non nulla quae de formulis ad legis actionem expressis et de diuersitate iudiciorum quod ad contractus earum personarum quae in manu mancipioe sunt pertinet, quae de

ea quae rerum a Gaio pertractatarum cognitionem adiuuare uidebantur adnotari; breuiter tamen et succincte; nam omnia singulis locis referre et nomina doctorum uirorum et quibus quisque modis corruptos huius libri locos emendari uellet, longum, neque Vobis, adulescentes, opus est; siqui uero IV. criticam in Gaio artem exercere uolent, [etiam nunc postquam ipse codicis Veronensis apographum omnibus adhuc paratis subsidiis usus ipse scripsi et ex lapidibus exprimendum curau], carere non poterunt exemplo maiori quod C. Lachmannus, amicus meus, parat: nam hic uir κριτικώτατος, cui etiam Gaius noster quantum debeat uix dici potest, e docta suppellectili a beato Goescheno relicta atque editissima, quam ubi ubi habitat, domi seruat, penu cum summa felicissimaque diligentia hos Commentarios elaborauit ac prope diem publicabit [publicauit a. 1842. cf. infra editt. enumerationem num. 13]. Ad singula Gaiana commata similes lacemne adferentes locos, quos parum apte parallelos uocamus, non solum eos in ima paginarum margine indicauimus, quos maior Goescheniana editio respexit, sed alios etiam addidi multos, tum ut in scholis temporari chartaeque parcerent, tum ut domi ad cognoscendum ius ciuile Romanorum maiori opportunitate studiosi inuenes fruerentur⁴. Et multo plenius quam priores editiones, in hac re hoc quod nunc offero, exemplum efficere studui, ut quasi tacitus commentarius haec locorum adnotatio dici posset. in qua re quantum Schraderi maior Institutionum editio, ubi cum Gaianis imperiales Institutiones conspirant, me adiuuerit, uix aperte dici opus erit: neque uero si quis diligentius hanc operam meam examinauerit, me alios locos multos tum addidisse, tum alios a Schradero citatos consulto me-

quibusdam interdictis deque aliis conpluribus materiis Gaius exposuerat.

4) Qui loci cum Gaianis omnino conueniunt, ita ut fere uerbo tenus conspirant, eos sine admonitione indicaui; eos autem, qui similes quidem essent, sed etiam a Gaianis recederent, praepositis litteris Cf. citauimus, et per siglam Vid. ad alios libros lectores ablegauimus, quotiens ad argumentum Gaianum explicandum eos facere significare uolui.

met omisisse, latebit. ceterum cum Seneca mihi quoque dicendum est: „Non, dum quaero aliquid, inuenio, sed saepe quod quaerenti non comparuit, aliud agenti praesto est“. [Hanc inferiorem adnotationem, ut libri molem minuerem, aut totam reseccare aut certe coartare in animo fuerat, cum praesertim eam pro condo, qui scholasticorum librorum commentariolorumque scriptoribus indoctis fontium qui dicuntur losos promat, quibus opera sua, siue malis operas, exornent, in frequenti usu haberi animaduertissem, sed reputata utilitate, quam haec silua etiam uerae iuris doctrinae studiosis adferre soleat, eam dilataui etiam et auxi hac noua editione.] Ex diuerso eadem illa causa me mouit, ut ex locis imperialium Institutionum, Digestorum et aliorum siqui sunt librorum, Gaianorum locorum in uniuersum consimilibus discrepantes scripturas non adnotarem, quamuis diligenter, ne anxie dicam, Goeschenus in eo quoque exemplo quod una cum hoc meo natum prodibit [i. e. anno 1842. a Lachmanno edito] ubique adnotauerit, qui contra aliorum locorum parallelorum copiosiore recensam omisit. Tabulas de ratione internoque Gaianae scriptionis nexu ac structura („systema“ dicere solemus) collata Iustinianarum Institutionum [et nunc (a. 1855.) etiam Ulpiani libri singularis Regularum] compositione a me adornatas utilem huius exempli accessionem esse mihi persuasum est speroque fore ut aliis quoque persuadeatur.

Atque haec quidem ad explicandam instituti mei rationem dicta sunt. Reliquum est ut, postquam pauca de Gaio deque aetate horum Commentariorum rettulero, quae adhuc eorum prodierunt exempla enumerem ac scripta ad eosdem illustrandos euulgata indicem.

GAIVS⁵ patriam gentemque habuit, de quibus non ma-

5) Gaii nomen trisyllabum est; cf. e. gr. Catull. el. 10. v. 30. Marcial. epigr. 9. 94. 11. 37. Stat. Silv. 4. 9. v. 22.: corrupta demum Latinitate eo nomine tamquam disyllabo utebantur, ut Auson. epigr. 75.; perperam itaque per *j* scribitur, cum per *i* siue *j* in medio scribi debeat. Neque *C*, sed *G* prima nominis littera est, ut lapides, notarum laterculi bonique codices scripti idemque ipse Quintiliani locus (Inst. or. 1. 7. § 28.), quocum aliorum ueterum grammaticorum testimonia

vi. gis constat quam de summi iuris consulti nominibus quae-
nam eius fuerint gentilicium ac familiare; nam quod unum
cognouimus Gaii nomen, nihil nisi praenomen esse, quid-
quid uel Perizonius Cannegieterusue contra dicant, recta
ratio euincit. uerum, ut fere amant, ubi testimonia desunt,
ex se ipsis coniecturas facere docti homines, ita et ad illas
quaestiones soluendas ad ea quae credi possunt aut non
possunt, multi sese abripi passi sunt⁶. [Veri uestigia nuper
persecutus esse uidetur Mommsenus, cum in commentariolo
‘Gaius ein Provinzialjurist’⁶ Asiam et ipsum fortasse pro-
uincia Asiae oppidum Troadem patriam Gaii fuisse, in qua
docuerit librosque composuerit, argumentis indicibusque certe
maximam partem probabilibus, quamuis certam probationem
haud efficientibus, docere studuit. quae singula repetere

conueniunt, perspicue ostendunt; nam ille ita habet „Quid?
quae scribuntur aliter quam enuntiantur? nam et Gaius C littera
notatur, quae inuersa [C] mulierem declarat.“ scilicet nota siue
sigla nominis Gaius est C; nam Quintilianum opinatum fuisse
Gaiiae nomen sic scribendum esse *Gaia* uix quisquam cui sanum
sineput ornant oculi, crediderit. Ceterum si recte *Caius* scri-
beretur, neque a gaudio (*γαίω*, *gaudeo*) nomen deducere uete-
res uoluissent, neque *Γαίος*, ut scribunt, sed *Καίος* [ut Byzanti-
tini fecerunt] Graeci scripsissent; atque monstrosae scripturae
Cajus etiam uocatiuus *Gaii* repugnat. Cf. C. L. Schneider „Ele-
mentarlehre der Lat. Sprache 1. 1 p. 232. sqq.

6) Ante Gaianarum Institutionum editionem scripsit G. A.
H. Dittmar de nomine, aetate ac scriptis Gaii Icti Romani.
Spec. I. Lips. 1820. 4°. Cf. etiam L. Pernicis de Gaio *ἱπόμνημα* [ex
Sauinii de Gaio aetate a. 1821. habitis praelectionibus compo-
situm] in „Ersch u. Gruber Allg. Encyclop. vol. IV. part. II. p. 85...88.
v. *Caius*“ [unde maxime sumptum est quod B(aehrus) dedit in
Real-Encyclopaedie der class. Alterthumswiss. Stuttg. 1844. III. p.
577. sq.] Io. Bertrandi et Guil. Grotii uitae Gaii et Hier. Aleandri
de Gaio commentatio repetitae sunt cum aliis quae ad eandem
rem faciunt scriptis apud Schulting. in *Iurisprud. uet. ante*
Gaii epitomen Visigothicam. Nomina Caius Cassius fortasse
Nostrum gessisse probare denuo studuit G. F. Puchta, Civilist.
Abhandl. Lips. et Berol. 1823. 8°. p. 167...72. Alii de *Gnaeo* aut de
Titio Gaio, alii de *Gaio Basso* olim fabulati sunt. Nunc cf.
etiam Asher ‘Gaius Noster’ in *Ztschr. f. Rechtsgesch. tom. V. 1865.*
[6°] In ‘*Jahrb. des gem. deutsch. Rechts*’ *Lpz. 1859. 8°. III. p. 1...15.*

aut nonnihil iis addere huius praefationis consilium uetat, quo pariter prohibeor, quo minus nunc quae Huschkius in praefatione ad Gaium ab ipso editum contra Mommsenum disputauit, exactius perquiram, praesertim cum ipse Huschkius hanc suam esse sententiam scripserit, „ut si quis Gaium natione Graecum et fortasse ex colonia aliqua in partibus orientis oriundum fuisse opinetur, quae olim A. Augustini et Fr. Connani fuit sententia, id equidem neque negare neque affirmare ausim.“]

Certiora de aetate ac scriptis iuris consulti habemus: Hadriano imperante (a. p. Chr. n. 117...138.) se natum esse uel certe iam uixisse ipse Gaius significat L. 7. pr. D. de rebus dubiis, ubi „nostra quidem“ ait „aetate mulier ad diuum Hadrianum perducta est cum quinque liberis quos uero fetu enixa est“⁷. Hadrianum quotiens Gaius in Institutionibus memorat, semper *diuum* adpellat, exceptis duobis locis (I. § 47. II. 51.), ubi senatus consulti *ex auctoritate Hadriani* facti mentio fit [omisso *diui* uocabulo, sed, ut iam persuasum habeo, librarii neglegentia omisso]; sed iam Comm. I. § 7. de *rescripto diui Hadriani* habet. Sub Pio, diuis fratribus et Marco Institutiones Gaius scripsisse uidetur: nam VII. ubi *constitutionem sacratissimi imperatoris Antonini* (Comm. I. § 53.) et *epistulam optimi imperatoris Antonini quam scripsit pontificibus* (Comm. I. § 102.) laudat, Hadriani successorem, Antoninum Pium, qui a. p. Chr. n. 161. uitam tranquillam cum tranquilliori commutauit, uiuum significat, idemque imperator Antoninus *nuper* rescripto suo modum eius quod feminae per bonorum possessionem consequerentur, definisse enarratur Comm. II. § 126.; sed eiusdem commentarii § 195. de iure, quo *hodie ex diui Pii Antonini constitutione* uterentur, habet⁸. Cum undeuiginti annis post Pii mortem

⁷) Cf. [Julian. L. 36. D. de solutionib. 46. 3., cui ipsi „hoc et in Aegypto affirmatum est.“] Paul. L. 3. D. si pars hered. petatur 5. 4. Phlegon. Trallian. (Hadriani imp. liberti) de mirabilib. ed. C. F. Franz. p. 105. Capitolin. in Pio c. 9 cum Casauboni adnot.

⁸) De eodem *diuo Antonino* Nostrum aliis quoque locis (ut ex Fidei commissorum libro I. deprompta L. 96. D. de condic. et demonstr., ex eiusdem operis libro II. desumptis L. 96. D. de legatis III. et L. 63. § 5. D. ad SC. Trebellian., ac L. 56. D. de legatis II., qui locus

Philosophus ad deos redisset (a. p. Chr. n. 180.), Gaii commentarii iam editi fuerunt: nam quod *diuus Marcus constituit* de effectu pro herede gestionis teste Ulpiano (Fragm. XXII. § 34.), de eo apud Gaium (II. §§ 177. sq.) altum silentium est; neque ad aliam ullam ex M. Antonini Philosophi constitutionibus in Institutionibus Gaius respexit, nisi forte, quod uix crederim, id eo loco factum est, qui p. 53. Veronensis codicis scriptus fuit, sed iam legi nequit. praeterea de Institutionum ante M. Aurelii Antonini obitum facta editione certissimum argumentum hoc habemus, quod Comm. III. §§ 23. sqq. ea refert quae post senatus consulta Tertullianum et Orphitianum (a. p. Chr. n. 158? et 178. facta) plane falsa uideri necesse erat⁹. [Cum haec a. 1841. scriberem, nondum uideram in ipsis Institutionibus (cod. Ver. p. 132. sq.) de SC. Tertulliano relatum fuisse, de quo nunc cf. ad 3. 33. adnot.] At uero ad utrumque senatus consultum postea idem Gaius libros singulares composuit, si inscriptionibus LL. 8. 9. D. ad SC. Tertullianum et Orphitianum, ut in Digestis Florentinis leguntur, fides habenda est, neque ii etiam loci, ut antecedentes, ex Pauli ad ea senatus consulta libris desumpti sunt, quem Paulum etiam index Florentinus eius modi scriptorum auctorem fuisse recenset, dum idem de Gaianis commentariis ad illa senatus consulta compositis nihil habet. [Sed cum Basilica quoque (XLV. 1. 33. 34.) illos locos Gaius adscribant et L. 9. memorata *sacratissimi* prin-

ex Gaii commentariis ad L. Iuliam et Papiam descriptus est) locutum esse adparet, quamuis non desint qui hos locos de Antonino Caracalla intellegendos esse opinentur. [ut nuper etiam I. I. Bachofen in egregiis disputationibus „*Ausgewählte Lehren des röm. Civilrechts*“ Bonn. 1848. 8°. p. 271. sqq.] Cf. F. C. Conradi Pargerg. Helmst. 1740. 8°. Lib. II. n. V. „De uera Gaii aetate“ et G. Hugo „*Cajus, ein Zeitgenosse Caracallas*“ in *Civilist. Magaz.* vol. II. num. XVI. Iam uero idem uenerabilis doctor eam opinionem reiecit „*Lehrb. der Gesch. des R.R.*“ ed. 11. Berol. 1832. 8°. p. 878. Qui Gaium ante Octavianum aut qui sub Theodosio, et Arcadio aut denique sub Iustiniano uixisse olim opinati sunt, eos nunc refellere putidae diligentiae uidetur.

⁹) Cf. Capitolin. in Marco c. 11. „Leges etiam addidit de... bonis maternis et item de filiorum successionibus pro parte materna“.

cipis nostri oratio' eadem esse uideatur cum 'imperatorum Antonini et Commodi oratione in senatu recitata', quam Ulp. 26. 7. memorat, Paulus itaque illam L. 9. scripsisse nequeat, cum Marcum Aurelium 'principem nostrum' non habuerit, fidem illis inscriptionibus non denegandam esse censeat etiam Mommsenus.] Ex iis iuris consultis qui secundo et tertio quartoque post Christum saeculis floruerunt, nemo Nostrum memoravit; nam Noster neque is est qui a Pomponio *Gaius noster* laudatur¹⁰, eadem uero forma, a Theophilo [non retenta, Iustinianus imp. (prooem. Inst. § 6. et § 5. ix. I. de public. iudiciis et Const. *Omnem rei p.* § 1.) in laudando

10) Tam qui a Iuoleno (L. 54. pr. D. de condic. et demonstr. 35. 1. et L. 78. D. de solutionib. 46. 3.) et Iuliano (L. 59. D. sol. matr. 24. 3.) nominatur Gaius, quam qui a Pomponio, ipsius C. Cassii discipulo, (L. 39. D. de stipul. seruo. 45. 3.) laudatur *Gaius noster*, non Noster, sed C. Cassius Longinus est, Sabini successor, a quo Sabinianorum schola Cassianorum nomen accepit. (cf. Puchta l. c.) Noster eundem Gaium *Cassium* nominare interque suos praeceptores, i. e. suae scholae auctores, celebrare solet. Vetus est istud hos aliosque Gaios confundentium error, [ut meum nunc demum corrigo, a Pomponio laudatum Gaium fuisse nostrum, quod iam Puchta (*Instit.* 1841. I. p. 444.) recte negauerat, cui accesserunt etiam Rudorff. *Rechtsg.* I. p. 173., Momms. l. c. p. 1., Husehk. in praef. ad Gai. et Asher l. c. Quod in priori praefatione a Pomponio laudatum Gaium Nostrum esse opinatus sum, me mouerat quod etiam Iustinianus eadem appellatione hunc commendat et Pomponii cum Gaius fere aetatis aequalitas: nam] Gaius saepe Saluium Iulianum memorat; Pomponius autem post Antoninum Pium diem supremum obiit (ut ex L. 14. D. de pollicitationib. coll. c. LL. 9. 15. eod. colligitur), et Saluius Iulianus, qui totiens ob edicti perpetui sub Hadriano factam compositionem et a ueteribus et a recentioribus celebratus est, nouissimo loco a Pomponio in L. 2. i. f. D. de O. L. 1. 2. recensetur. Ceterum id quoque adnotasse iuuabit, Gaium olim ab aliis (e. gr. a C. O. a Boeckelen, de diu. familiis ueterum Ictor. c. 5.) Proculeianorum scholae adscriptum esse, maxime propter male intellectam L. 57. D. de manu missis testamento; cum alii (ut G. Mascou. de Sectis Sabinianor. et Proculeianor. cap. 8. § 1. Bach. *Hist. iurispr. Rom.* ed. 6. [uel 7.] Lib. 3. cap. 2. sect. 5. § 14.) Herciscundis suis Gaium adnumerandum esse ex uerbis *sententia media recte existimantium* L. 7. § 7. D. de adq. rer. dom. et non nullis aliis locis, ubi Gaius modo Proculi, modo Sabini Cassique sententias amplectitur, luce clarius ostendi opinarentur.

Nostro usus est, quam opportunam de Gaii patria atque aetate opinionum causam multi non contempserunt¹¹. [Quae ineunte quarto p. Chr. saeculo Lactantius (de falsa relig. p. 6. ed. Bip.) de Institutionibus ciuilibus iuris scripsit¹²; etiamsi parum recte ad Gaianas siue solas siue inter ceteras referrentur, nihil aut de Gaio aut de ipsius Institutionum commentariis nos docent quod non aliunde exactius cognosci possit. Sequenti saeculo Collationis quam dicimus *συγγραφεὺς* nonnulla ex his Institutionibus capita transcripsit, postquam a. 426. celebratissima L. 3. Th. C. de responsis prudentium 1. 4. 'Gaii uniuersa scripta' firmauerat, ab eo inde tempore et grammatici scholiastaeque¹³ et tam legum Romanarum barbarorum¹⁴ quam Iustinianae legislationis libri¹⁵ Gaium eiusque libros in frequenti usu habent.]

11) Si e. gr. ex eo quod Gaius in imperialibus Institutionibus bis *noster* adpellatus est, Ant. Vacca (prooem. Dig. § 1.) suspicatus est Gaium uel Christianum fuisse uel Christianis qui tunc erant, iudicium suum adiunxisse, dubitare possis utrum stolidiorem an festiuorem Vaccam (non Bouem) dicere debeas. Aequae magnus Ictus atque poeta Vacca fuit.

[11^a] „Et si quidam prudentes et arbitri aequitatis Institutiones ciuilibus iuris compositas ediderunt, quibus ciuium dissidentium lites contentionesque sopirent, quanto melius nos et rectius diuinas Institutiones litteris persequemur, in quibus non de stillicidiis aut aquis arcendis aut de manu conserenda loquemur.“ Non ad Gaium, cum haec scriberet, respexit Lactantius, sed ad Cic. de orat. 38.]

[11^b] Neque apud Diomedem, si Gaium significaret quod 'Gaium' scriptum est (ed. Keil. p. 379. v. 24.), neque apud Seruium (cf. ad 3. § 141. cit.), facta Gaii nostri commemoratio antiquior habenda est quam supra memorata Theodosii Valentinianique L. 3. Th. C. quod etiam de Pseudoasconio (cf. ad 4. § 15. cit.), qui non nominato auctore his Institutionibus usus est, recte Momms. l. c. p. 2. monuit. De Prisciano et Boethio et Isidoro, quos omnes ad Gaianos locos ab illis transcriptos adnotauimus, plura uerba facere opus non est.]

[11^c] Gaii epitomen Visigothicae legis Romanae partem facere satis notum est, sed et L. Rom. Burgundionum saepius Gaius utitur, bis uel laudato auctoris nomine. cf. ad 3. § 225. 4. § 192.]

[11^d] Imperiales Institutiones ex ipsis Gaianis enatas et in

Alia quae de Nostri aetate ac nominibus circumferuntur ut parum certa, immo magnam partem ne probabilia quidem, praetereunda esse uidentur. Scripta Gaii in Florentino indice haec enumerantur:

Ad edictum prouinciale βιβλία λ-β [32.] (340.¹²)

Ad leges [Iuliam et Papiam Porpaeam] βιβλία δεκαπεντε¹³. (28)

Ad edictum urbicum [s. praetoris urbani] μονα τα ευρε- x. θεντα βιβλία δεκα¹³. (47.)

Aureon [Aureorum s. Rerum quotidianarum] βιβλία επτα¹⁴. (26.)

Δωδεκαδελτον [s. ad L. XII tabularum] βιβλία εξ. (20.)

Instituton [Institutionum] βιβλία τεσσαρα. (14.)

De herborum obligationibus βιβλία γ. (12.)

De manumissionibus βιβλία τετρα. (5.)

Fidei commisson [Fideicommissorum] βιβλία δυο. (12.)

De casibus βιβλιον εν. (7.)

Regularion [Regularum] βιβλιον εν. (1.)

Dotalicion [Dotaliciorum s. de Re uxoria] βιβλιον εν. (ο.)

Υποθηκασις [Ad formulam hypothecariam] βιβλιον εν. (6.)

Digesta multos harum locos receptos esse (cf. sq. not.) nemo qui haec legit nescit; sed ex solis Digestis misero scriptori Ioannis Laurentio Lydo Gaium, et perperam quidem, cognitum fuisse, Momms. p. 2. praecunte aperte monere operae pretium esse uidetur.]

12) Numeri ita () inclusi quot loci ex singulis enumeratis Gaii scriptis in Digesta Iustiniani transumpti sint, indicant. Quinam autem hi Digestorum loci sint, facile apud Abr. Wieling. Iurispr. restit. p. 7..20. uidere est. Apud C. F. Hommel. Palingenes. scripta Gaii quae in Digesta transierunt, cum epitoma Institutionum Visigothica uol. I. pagg. 55..126. continentur. Nomina operum ex ipso Florentino indice transcripsi, sed adieci Latina nomina unciis [] inclusa.

13) Procul dubio ad hos XV libros remittit Comm. III. § 54.

[13'] Ad hos commentarios puto referre 3. 33. Mommsenus (Jahrb. III. p. 14.) hos quoque putat esse libros XV ad leges I. et P.P. ut nos not. 13.]

14) Cf. Göschel. in Zeitschr. f. gesch. R. W. Berol. 1815. 8°. uol. I. p. 54..77. v. Buchholtz et Hugo in Civilist. Magaz. v. Hugo. uol. VI. Berol. 1837. 8°. p. 228..64.

Praeterea in Digestis loci exstant quibus inscriptum est

Ad edictum aedilium curulium libri duo. (11.)

Ad legem Gliciam [?] liber singularis. (1.)

Regularum libri tres. (2.)

De tacitis fidei commissis liber singularis. (1.)

Ad SC. Tertullianum liber singularis. (1.) [? cf. supra p.

Ad SC. Orphitianum liber singularis. (1.) [VII. sq. dicta.]

Ad Libros quos ex Q. Mucio fecit, ipse Gaius Inst. I. § 188. lectores ablegat eosdemque Pomponius L. 39. D. de stipulatione seruorum significat.

XI. Denique huc pertinent etiam Iustiniani imp. uerba | (Const. Omnem reip. § 1.) „In his autem sex libris Gaii nostri Institutiones et libri singulares quattuor, primus de illa uetere re „uxoria, secundus de tutelis, et tertius nec non quartus de testamentis et de legatis connumerabantur“.

Exempla Gaianarum Institutionum commentariorum edita sunt haec:

1) Gaii Institutionum Commentarii IV. e codice rescripto biblioth. capitular. Veronensis auspiciis reg. scient. acad. Boruss. nunc primum editi [a Io. Frid. Lud. Goeschen.] Acc. Fragmentum ueteris Icti de iure fisci ex aliis eiusd. biblioth. membranis transcriptum. Cum tabulis aereis. Berol. Reimer. 1820. 8°.

2) Iuris ciuilibus ecloga quae... continentur: Gaii Inst. comm. IV. Ulpiani Regul. et c. Ad usum praelectionum. Paris. Fanjat. 1822. 12°. p. 19..217. ed. II. Paris. Gobelet. 1832. 12°.¹⁵

3) Gaii Inst. Comm. IV. Lips. Hartmann. 1825. 8°.¹⁶

4) Gaii Inst. Comm. IV. E cod. reser. bibl. Veron. a Frid. Bluhmio iterum collato secundum edid. Io. Frid. Lud. Goeschen. Acc. Fragm. net. Icti de iure fisci et c. Cum tabulis aeri incisis. Berol. Reimer. 1824. 8°.¹⁷

5) Goeschenianum exemplar alterum repetiit I. B. E. Boulet. Cf. infra de uersionibus dicta.

15) Nobis omnino nullius utilitatis. — Dubito an exemplum in ephemeridibus Romanis Giornale arcadico tom. 14. p. 14. (Rom. 1822. 8°.) promissum non prodierit.

16) Operarum ἀνακαταβήτων rude opus.

17) Huius exempli quam diu studiis nostris suus stabit honor, nunquam pretium diminuetur.

6) Gaii Institutionum commentarii IV. ad fidem secundae editionis Berolinensis editi. Praemissa est commentatio de vita et scriptis Gaii. (Cura Romualdi Hube.) Varsoviae, Typis scholarum Piarum. 1827. 8°.

7) Gaii et Iustiniani Institutiones iuris Rom. Recognoverunt, annotationem adiecerunt coniunctasque ediderunt Clem. Aug. Car. Klenze et Eduard. Böcking. Berol. Reimer. 1829. 4°.

8) Gaii Inst. comm. quattuor. Cura Aug. Guil. Heffter. Bonn. Marcus. 1830. 16°. — Idem exemplum partem olim fecit Corporis iuris anteiustini consilio Ed. Böckingii, A. Bethmann-Hollwegii et E. Puggaei et c. ibid. ap. eund. bibliop. in forma quaternaria editi; sed iam seorsum diuenditis his quoque Heffterianis exemplaribus Goescheniana nouissima editio principium illius *συντάματος* factum est. Cf. infra n. 11.

9) Gaii Inst. comm. quattuor. Ad exempl. a I. F. L. Goeschenio Berol. a. 1824. editum recogniti atque emendati [ab Ed. Böcking.] Bonn. Marcus. 1837. 12°. [= ed. m. 1.]

10) Institutes de l'empereur Justinien et c. Recueil publié par M. Blondeau. Paris. 1838. 1839. II. 8°. Tom. H. p. 103... 226.

11) Gaii Inst. Comm. IV. Ex recens. et cum commentariis I. F. L. Goeschenii. Opus Goeschenii morte interruptum absoluit Car. Lachmannus. Bonn. Marcus. 1841. 8°. — Idem exemplum iam in Corp. iur. anteust. receptum est. Cf. supra n. 8.

12) Gaii Inst. Comm. quattuor. post Göschenii, Husekii Lachmannique curas recognouit Ed. Böcking. Cum append. delineationem systematis utriusque Institutionum operis exhibente. A. 1841. Bonn. ap. Ad. Marcum. 12°. [= ed. m. 2.]

13) Gaii Inst. Commentarii quattuor, ex membranis delictiis Veronensis bibliothecae capitularis eruit Io. Frid. Goeschen. Acc. ueteris Icti de iure fisci fragmentum ex aliis eiusd. bibl. membranis transcriptum. Carolus Lachmannus ad schedas Goeschenii, Hollwegii, Bluhmii recognouit. Goescheniana editio tertia. Cum tabulis aeri incis. Berol. Reimer. 1842. 8°.

[14] Iuris civilis promptuarium ad us. praelectionum recensuit Ed. Laboulaye. Lipsiae [sic] ap. Michelsen. 1845.

18) Debebamus non Iustinianarum, sed Gaianarum Institutionum ordinem sequi; sed illum secuti sumus.

19) Parum scite haec priorum exemplarium repetitio facta est.

16°. Tomo alteri qui p. 1... 186. Gaium continet, inscribitur: Flores iuris anteiustiani [sic], ad fidem Germanicarum optimaenotae editionum recognouit Ed. Laboulaye. Paris, Durand. 1839.

[15] Gaii Institutionum commentarii quattuor. Tertium recognouit Eduardus Böcking. Anno 1800. Bonnae ap. Ad. Marcum. 12° [= ed. m. 3.]

[16] Gaii Institutionum commentarii quattuor. emendauit Eduardus Böcking. Quarta editio prioribus aeduratur. Lipsiae inp. Sal. Hirzelii. 1855. 12°. [= ed. m. 4.]

[17] Institutionum et Regularum iuris Romani syntagma exhibens Gaii et Iustiniani Institutionum synopsis Ulpiani librum singularem Regularum Pauli Sententiarum delectum Tabulas systema Institutionum iur. Rom. illustrantes praemissis duodecim tabularum fragmentis. edid. et breui annot. instr. Rudolphus Gneist u. i. Dr. Lips. in aed. Teubneri 1858. 8°. [= Gn.]

[18] Gaii Institutionum iuris civilis commentarii quattuor. recensuit E. Husehke. Lips. in aed. Teubneri. 1861. 8°. min. (Partem facit hic Husehkeianus Gaius syntagmatis 'Iurisprudentiae anteiustiniana' quae supersunt. comp. recens. adnot. Ph. Eduardus Husehke. Lips. 1861. unde sigla HIA, i. e. Husehkeii iurispr. anteust., librum significamus, qui in uirtutibus sed etiam in uititiis, quod bona pace boni uiri dixerim, excellere uidetur.)

[19] Gaii Institutiones. Apographum codicis Veronensis... publicauit Eduardus Böcking. 1866. 8°. (Sigla C. significatur.)

Seorsum „Gaii Icti Institt. Comm. quartum de actionibus recensuit, restituere conatus est, adnot. perpetuam librumque observationum adiecit Aug. Guil. Heffter.“ Berol. Reimer. 1827. 4°.

Ex Gaio Vlpianoque ac reliquiis operis de iure fisci compositum indicem, quem exhibet Chr. Frid. Eluersii Promptuarium Gaianum (Goetting. 1824. 8°), ut totis ipsis ueterum scriptorum locis repetitis inpeditiorem copiosioremq. neque ad ullum usum satis commodum, nimium delitescere animaduerti.

XIV. Versiones Gaianarum Institutionum hae sunt:

1) Die Institutionen-Commentare des Gaius. Aus dem Lat.

19) Dixi olim de hoc exemplo nitido quidem, ceterum autem inuiti, in praef. ad Vlpiani quae uocant Fragmenta, tertium a me a. 1845. edita, p. xi.

übers. u. mit Anmerk. begl. v. Christian Uhr. Hans Frh. v. Brockdorff. Erster Band²⁰. Schleswig. 1824. 8°.

2) Institutes de Gajus traduites en franç. par I. C. E. Boulet. Avec des notes. Paris. 1826. sqq. 4 fascic. 8°.²¹

3) Inst. de G. trad. et annotées par E. Domenget. Par. 1843. [Non uidi.]

4) Die Gaiianischen Institutionen-Commentarien übersetzt von Dr. F. W. Konr. Beckhaus. Bonn. 1857. 12°. [Insubidae res, inertes, pueriles.]

5) Gaio quattro commentari delle Istituzioni...volgarizzamento rischiarati e...rimendati di Francesco Lisi Avvocato ai Tribunali di Bologna. Vol. I. il primo commentario. Bologna 1859. 8°. [De hoc exemplo repetendum est quod not. 20 diximus.]

6) Instytucje Gajus przepolszczył, uwagami opatrzył i pierwotwór dodał Dr. Teodor Dydyński. Zeszyt I. Warszawa. 1865. 8°. (Primi commentarii textus eum Polonica uersione e regione adpositaque et locorum conferendorum et recentiorum commentatorum.)

Ad explicandas inlustrandasque Gaii Institutiones, si uirorum summorum Sauii, Hugonis, Heisii, Hauboldi, Koppii de codice Veronensi litteras commentariaque, quae suo loco Goescheniana praefatio recenset, itemque libros disciplinae iuris ciuilibus Rom. tradendae destinatos, quae Compendia aut Manualia adpellant²², nec non eas dissertationes librosque qui de rebus post Gaium sepeptum ex eo potissimum exponendis agunt (Dissertationes inaugurales et Monographias, si recentioris artis uocabula barbara admit-

20) Primum commentarium continet. Bonum factum quod plura eiusmodi uolumina non prodierunt.

21) Textus quem uocant, e regione uersioni oppositus repetitus est ex altera Goescheniana editione. Versio et adnotatio certe in Germania nostra inutiles sunt.

22) Alb. Schweppius libro suo „Röm. Rechtsgesch. Goetting. 1822. 8°. ed. II. ib. 1826. 8°.“ in ipsa inscriptione uerba „Mit erster vollständiger Rücksicht auf Gajus“ praescribere non dubitauit; sed ualde dubitatum est an recte meritoque non praescripserit. [Egregie Rudorffii *Röm. Rechtsgesch.* Berl. 1857. 1859. et doctrina pariter ac diligentia praestantes Antiquitates Romanae Beckeri et Marquardtii Lips. 1843. sqq. ad Gaiiana studia promouenda faciunt.]

timus)²³ hoc loco praetermittimus, haec fere scripta quae iam magnam partem aboleuerunt, pertinent:

xv. 1) O. G. HAVBOLD, Oratio quantum fructum ceperit inrispr. Rom. et uniuersa antiquitatis cognitio e recens inuentis Gaii Inst. genuinis. Lips. 1820. et in Hauboldi Opusec. tom. I. p. 665...84.

2) H. R. BRINKMANN, Notae subitaneae ad Gaii Inst. Comm. Slesuic. 1821. 8°.

3) Ed. GANS, *Scholien zum Gajus.* Berol. 1821. 8°.

4) WICHER VAN SWINDEREN, Collatio Inst. Iust. c. Inst. Gai...inde ab init. usq. ad loc. de tutelis. in *Annal. acad. Groning.* 1821. 4°.

5) Ever. DUPONT, Disquisitiones in commentarium IV. L. B. 1822. 8°. et in *Annal. Groning. citt.* Cf. *Thémis ou biblioth. du juriscons.* tom. IV. Paris. 1822. 8°. p. 451...69.

6) C. A. DOM. VINTERHOLZNER, Coniecturae de supplendis lacunis quae in Gaii Inst. commentario IV. occurrunt. Vratisl. 1823. 8°. siue *Programma C. F. W. A. Vatero scriptum.* ibid. eod. 4°. Repetit E. Dupont in *Thémis et c.* tom. VI. Paris. 1824. 8°. p. 86...100.

7) Ed. SCHRADER, *Was gewinnt die Röm. Rechtsgeschichte durch Gajus Institutionen? Aus den Heidelberg. Jahrb. der Lit. besonders abgedr. Hdlbg.* 1823. 8°. Cf. Hugo | in *Gött. gel. Anz.* XVI. 1824. p. 241. sqq. siue in *Beytr. zur civilist. Bücherkenntn.* tom. II.

23) Huc pertinent praeter conplures utilissimas commentationes quae in ephemeridibus *Zeitschr. f. gesch. R. W.* aliisque publicatae sunt, e. gr. A. Bethmann-Hollweg, De causae probatione. Berol. 1820. 8°. G. F. Hartmann, De titulo pro herede. Cell. 1823. 8°. G. Elben, De usucap. pro herede. Tubing. 1823. 8°. A. W. Schroeter, De sponsoriis, fidepromissoriis, et fideiuss. Ien. 1823. 8°. mea comm. de mancipii causis. Berol. 1826. 8°. (quae ut inedita iaceret, uehementer optarim), [H. A. Zachariae, De fiducia. Goth. 1830. 4°. et q. s. r.] Ex Belgicis dissertationibus hae recensendae esse uidentur: B. Wichers, diss. ad loc. Gaii de tutelis. Groning. 1822. 8°. Ian. Maria van Maanen, De muliere in manu et in tutela sec. Gaii Inst. Lugd. Bat. 1823. 4°. G. I. H. Stas, De contractu fiduciae. Leod. 1824. 8°. Wicher van Swinderen, De legatis. Groning. 1824. 8°. G. G. H. van Imhoff, De fartis ad XII tabb. et Inst. Gaii et Iust. ibid. 1824. 8°. Franc. Leon. van Hasselt, Spec. de legis actionib. ib. 1824. 8°. [Vid. etiam F. C. Olsen, de legis actionibus. partes II. Havn. 1825. 1827. 8°. M. Bichon van Ysselmonde, Specimen historicum siue comment. ad Gaii comm. IV. locum de legis actionibus. Traiecti. 1840.]

p. 574...78. — Vid. etiam eiusdem auctoris et Vnterholzneri scripta critica in *Krit. Zeitschr. f. R. W.* vol. I. Tubing. 1826. 8°. p. 138...45. vol. III. ib. 1827. p. 313...19. vol. IV. ib. 1828. p. 197...236. vol. VI. ib. 1829. p. 29...40.

8) Armin. Guil. DE VSLAR, De iure civili ex genuinis Gaii comm. hauriendo.²⁴ Gotting. 1823. 4°.

9) Henr. Ed. DIRKSEN, *Beiträge zur Kritik einzelner Stellen in des Gaius Institt.*, in *Versuche zur Kritik et c.* Lips. 1823. 8°. p. 104...136.

10) Io. POTTER VAN LOON, *Collatio Inst. Iust. c. Gaii Inst.* Groning. 1823. 8°.

11) R. I. I. E. DALY, de contractibus sec. ord. Institt. coll. c. Gaii comm. L. B. 1823. 8°.

11*) E. BYRNOVF, De re iudicata et de rei iudiciariae ap. Romm. disciplina. Paris. 1824. 8°.

12) *Gaius und seine Bearbeiter*, in *Jen. Allg. Lit. Ztg.* 1825. 4°. N. 147...51. p. 210...43.

13) A. W. VON SCHRÖTER, *Uebersicht der seit 1813. besonders durch codd. rescripti neuentdeckten Stücke et c. in Hermes oder Kritische Jahrb. der Liter.* vol. XXV. Lips. 1826. 8°. p. 289...312.

14) Corn. Iac. VAN ASSEN, *Adnotatio ad Inst. Gaii comm.* Lib. I. [*ad comm. I.*] L. B. 1826. 8°. ed. II. ib. 1833. 8°. ed. III. 1850. 8°. Cf. „*Den Tex en van Hall, Bydragen tot Regtsgeleerdh.*“ part. I. Amst. 1826. 8°. p. 468...81.

14*) I. V. WESTRIK, *Adnotatio ad locum Gaii Institt. de sponsorib. fidepromiss. et fideiussor. et ad tit. Fragm. Vatt. de excusationibus.* L. B. 1826. 8°.

15) Phil. Ed. HVSCHKE, *Zur Kritik und Interpretation von Gaius Institutionen*, in *Studien des R. R.* vol. I. [*adhuc univ.*] Vratisl. 1830. 8°. p. 168...336.²⁵

16) Ed. PVOGÉ, *Observationes duae de iure civili.* Bonn. 1831. 4°. (Pagg. 5...8. de loco Gaii II. § 61. disputatur, sed parum recte is explicatur.)

[16*) Gaii Institutionum libri duo ex lege Rom. Visigoth. cura

24) Quam parum auctor ex Gaio hauserit nix diei potest.

25) Praeter Goeschenum nix alius quisquam de Gaio tantum meritis est quantum profundissimis doctissimisque Studiis [quibus nunc praeter alia etiam Symbolae (*Beiträge zur Kritik... des Gaius*) accesserunt] Huschkius.

XVII.

E. Böcking. (Genuini loci verbaque a Visigothica forma distinguuntur.) Bonn. 1841. 4°. Partem quoque facit Corporis iur. anteist.

[16**) Rich. de MAVBEVGE, De ratione qua Visigothi Gaii Institt. in epitomen redegerint, Diss. Lips. 1842. 4°.

[16) G. F. PUCHTA, *Verisimilium cap. VI.* Lips. 1839. 4°. (repetit. in eiusd. *Kleine civil. Schriften* ed. Rudorff. Leipz. 1851. 8°. p. 381...391.)

17) G. E. HEIMBACH in *ephemeridibus Leipziger Repertorium der Literatur.* a. 1843. vol. III. p. 49...57.

18) A. VON BVCHHOLTZ in *Kritische Jahrbücher f. d. Rechtswiss.* Lips. 1845. 8°. I. p. 481...501.

19) Ed. HVSCHKE, *Kritische Bemerkungen zum vierten Buch der Institutionen des Gaius.* in *annalibus litter. Zeitschr. für gesch. Rechtswissensch.* vol. XIII. Berol. 1846. 8°. num. V. p. 248...338.

20) C. W. PÜSCHMANN, *Studien zu Gaius.* Leipz. 1854. sqq. 8°.

21) Ed. HVSCHKE, *Beiträge zur Kritik und zum Verständnis der Inst. des Gaius.* Lpz. 1855. 8°. [Hunc librum significant litterae *Hschk.*, reliquos Husehianos litterae *Huschk.*]

Mayeri comm. ad III. § 48. et Rudorffii disp. crit. ad I. §§ 95. sq. de maiore ac minore Latio (Berol. 1860. 4°.) suo utramque loco laudauimus. [Kelleri et Hollwegii egregios libros de proecessu civili Rom. memorare h. l. sufficit.]

Ad Gaium diligenter respiciunt etiam non nullae recentiores Iustinianarum Institutionum editiones, e. gr. Iust. Inst. e. nouiss. repertis Gaii Inst. coll. Paris. 1822. 8°. denuo ed. P. de XVIII. Ryckere. Gand. 1827. 8°. Item Kriegelianum Institt. | Iust. exemplum sub singulis rubricis ad Gaium nos remittit; sed inter omnes eminent Ed. Schrader, *Corp. iur. civ. et c.* Tom. I. Inst. libri IV. Berol. 1832. 4°. cuius minus quoque exemplar stereotypum (Berol. 1836. 12°.) utilissima locorum parallelorum adnotatione exornatum est.

Et haec quidem non nescire iuuentutis quae maxime mihi cordi est, putavi non nihil interesse. accipite igitur hunc Gaium benivole et diligenter ac sollerter eo utimur mihi que fauete.

Scribebam Bonnae Idibus Martiis a CIOLCCCXXXL [iterum Idib. Octobr. a. CIOLCCCXXXIII. et tertium kal. Oct. a. CIOLCCCLV.]

Bluhmii in adhibendis acidis materiis, ut euanescentes litterae elicerentur, licentia, qua effectum est ut codicis Veronensis loci ab illo temptati nunc aut obfuscati aut exesi essent; ut neque nunc Huschkii laudem commemoratione nihil ipsi codici nocentis in supplendis reformandisque his commentariis libidinis detrectare in animo est. Iam posteris commendo hunc Gaium ante hos quinquaginta annos denuo luci redditum; in eorum cura haereat perpetuo, cuius denuo edendi spem, non desiderium equidem nunc depono. Valete.

Scripsi Bonnae ad Rhenum kal. Ian. a. MCCCLXVI.

PRAEFATIO HVIVS QVINTAE EDITIONIS.

Non nulla quae ad hoc exemplum pertinent, superiori praefationi inserui. in eo emendando plurimum me adiuvit ille ceterum improbus labor, qui in scribendo codicis Veronensis apographo una cum hoc libro prodeunte mihi consumendus fuit: quinquens enim totas has Institutiones ex quinque diversarum schedarum fasciulis diversis litterarum formis scripsi: sed multis etiam locis emendatius et plenius hoc exemplum factum est quam priora mea, e. gr. I. 2. 14. 20. 27. 29. 30. 43. 45. 66. 71. 85. 106. 114. 122. 127. 129. 131. 132. 158. 179. 182. II. 7. 19. 22. 27. 28. 57. 64. 67. 82. 83. 112. 135. 149. 150. 155. 160. 179. 194. 196. 201. 202. 204. 219. 227. 232. 238. 269. 283. 286. III. 14. 51. 54. 56. 84. 109. 116. 117. 119. 132. 151. 172. 174. 175. 219. 220. IIII. 2. 6. 14. 15. 21. 23. 26. 31. 34. 37. 41. 43. 44. 46. 48. 51. 53. 63. 72. 82. 112. 114. 117. 121. 123. 144. 153. 166. 172. 182. 183. quarum quidem emendationum pars non mihi sed aliis debetur, ut de singulis in adnotatione dictum est. ego mihi maximopere placui ubi ea me excogitasse aut ab aliis recepisse sensi quae, si non invida sors prohiberet, Lachmanno placere opinatus sum. Iterum dedicatorem tertii mei exempli epistolam ante hos sedecim annos scriptam post hanc praefationem repetiturus addo ibi me conqueri noluisse de

Vestris nominibus hunc librum ideo inscriptum aliquis suspicari possit, ut in eius editorem ex Vestra claritate non nihil lucis resplendeat. Vosmet autem ipsi, clarissimi carissimique uiri, probe nostis huiuscemodi adrogantiam a me alienam esse. uerum alii non sine suo iure quod Vestram modestiam quominus ipsi fateamini, prohibere scio, si quam laudem hoc Gai exemplum meretur, eam tum beato Goescheno, tum Vobis praeceteris, non mihi debere profiteantur; idem quod ex animi mei sententia ipse profiteor. Quantum Tuae, mi Bluhmi, ut pretiosissimum Gai opus in genuinam formam instauraretur, diligentiae studioque debeatur, non solum, dum Veronae saepius comoror, cum delectatione admiratus sum, sed innumeris etiam locis quotquot criticam his Commentariis adhibuerunt curam, uno omnes ore testificantur. Egregia uero, celeberrime Huschki, indefessaque Tua sollertia, quae cum Tua et iuris scientia et totius Latinarum litterarum orbis cognitione certare uideatur, quotiens ipsum Gaium ut iuris arcana formulasque agendi nobis panderet, quasi reuiuiscere fecit! Te longe felicissimum ex multis qui in ueteris iuris consulti formosis olim, sed temporis monachorumque iniuria ualde deformatis defruncatisque membris reficiendis artem suam exercuerunt, θεραπευτήν celebraremus, nisi benignior quam Tibi inuidiosior sors dedisset, ut ingenium suum, erga Goeschenii manes pietate motus, Lachmannus meus, cui Πρωξίον quasi prouidentia quaedam non a ridendo, sed a medendo curandoque nomen imposuit, in his quoque Institutionibus redintegrandis adhiberet. Itaque intellegitis, uiri amicissimi, mihi met nihil fere relictum fuisse, nisi ut quae Vobis debentur, colligerem exque collectis ad artem suo quidque loco exhiberem. Quod quidem si ita me fecisse constiterit, ut Vestris personis non indignum iudicetur, sane bonum utilemque esse hunc Vobis redditum librum non solum spero, sed confido etiam persuasumque habeo.

Valete meque, quod semper fecistis, amate.

Dabam Bonnae a. d. xv. ante kal. Nouembr. a. cldcccxxxviii.

[COMMENTARIVS PRIMVS.]

Cod. Ver. I. DE IVRE GENTIVM ET CIVILI. ¹Omnes populi qui legibus §1. pag. 1. et moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium fol. 50a.

⁴ hominum iure utuntur: | nam quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius | proprium ²est uocaturque ius ciuile, quasi ⁶ius proprium ipsius ciuitatis; quod uero naturalis ratio inter ⁸omnes | homines constituit, id aput omnes populos per aequae custoditur uocaturque ius gentium, | quasi quo iure omnes ¹⁰gentes utuntur. ³populus itaque Romanus partim suo proprio, ¹²partim communi omnium hominum iure utitur. quae singula qualia sint, suis locis proponemus.

⁴Constat autem ius Romanum ex legibus, plebi scitis, se|- §2.

(1) Suppleuimus ex L.9.D.cit. (2) ciuitatis add Dig. et Inst. (3) et add Inst. (In Dig. tota quae sequitur clausula non legitur.) (4) Constat autem ius nostrum Inst. Constant at iura C. Constant autem iura edd. sed Gaium scripsisse quod nunc dedimus, ex superiore loco adparet. feci constat at ius r. iura h.l. non ferenda sunt. In C. saepe n falso inserta est (e.g. p.2.v.23.) et ³stant pro constat est etiam p.16.v.15., interueniant pro interueniat p.51.v.12., et p.203.v.3. uel dumtaxant librarius fecit. tum et p.14.v.2. nostra per N cum suprascripta a scribitur; ius autem perpetuo fere codicis mori con-

§ 1. §1.I. de iure naturali 1.2. L.9.D. de iustitia et iure 1.1. (Gai. lib. 1. Institutionum.) Vid. infra §§ 89. 156. 189. 2. 65. sq. 69. 79. 3. 92. 132. sq. 154. 194. Dosith. de manu missionib. §1. (p. 41. sq. ed. Böcking.) Ulp. §4. ante tit. 1. §§ 2. 11. I. tit. cit. §11. I. de rer. diu. 2. 1. (Gai. L. 1. pr. D. de A.R.D. 41. 1.) Ulp. L. 1. § 4. LL. 4. 6. D. tit. cit. 1. 1. Cic. de inu. 2. 22. 67. Tusc. 1. 13. 30. et 15. 35. de Off. 3. 17. 69. Top. 2. 9. c. Boeth. (ed. Baier. p. 288.) de LL. 1. 5. 17. Cornific. ad Herenn. 2. 13. 19. Isidor. Orig. 5. 3. 1. i. f. cap. 4. § 1. et capp. 5. 6. item Demosth. or. 1. in Aristocrat. c. 12. Or. 1. in Aristogiton. c. 5. sq. Isoerat. adu. Callimach. c. 14.

§ 2. Cf. § 3. I. de iure nat. 1. 2. Pap. L. 7. pr. D. tit. cit. 1. 1. Isidor. Or. 5. 9. 2. Vid. Dosith. l. c. § 2. (p. 43. sq. ed. Böcking.) Cic. Top. 5. 28. pro Quint. 6. 28. (ius, consuetudo, edicta praetorum). infra § 26. 3. 32. 4. 110.

natus consultis, constitutionibus principum, edictis eorum qui
 §3. ius edicendi habent, responsis prudentium. | Lex est quod
 populus iubet atque constituit. plebi scitum est quod plebs
 iubet atque constituit. plebs autem a populo eo distat, quod
 populi appellatione universi ciues significantur, connumera-
 tis etiam patriciis; plebis autem appellatione sine patriciis
 ceteri ciues significantur; unde olim patricii dicebant plebi
 scitis se non teneri, quia sine auctoritate eorum facta es-
 sent; set postea lex Hortensia lata est, qua cautum est
 ut plebiscita uniuersum populum tenerent: itaque eo modo
 §4. legibus exaequata sunt. Senatus consultum est quod senatus
 iubet atque constituit, idque legis uicem optinet, quamuis
 §5. fuerit quaesitum. | Constitutio principis est quod imperator
 decreto uel edicto uel epistula constituit. nec umquam du-

uenit. HIA. iura (propria) dedit, quod uitiosum uidetur pariter atque
 quod adnotauit, his propriis iuribus opponi §8. omne ius quo utimur.
 (1) Ubi in cod. s siue s' siue set legitur, t uitor, non sed scribo.

Valer. Prob. ed. Momms. §3. „Litterae singulares in iure ciuili de legibus et plebi scitis.“ §3. Cf. §4. I. tit. cit. 1.2. cum Theoph. ad h.l. et §5. Vid. Isidor. Or. 5.10.11. Fest. noc. Populi, Scita plebei, Scitum populi (ed. Müll. p. 233. 293. 330.) Gell. 10.20.15. 27. Plin. H.N. 16.10. sect. 15. Gai. L. 238. pr. D. de V.S. 50.16. Pomp. L. 2. §8. D. de O.I. 1.2. item Cic. de LL. 1.5. sq. §§17...19. Pap. L. 1. Marcian. L. 2. D. de LL. 1.3. item Ulp. §1...3. ante tit. 1. Val. Prob. §3. n. 18. S.C. = senatus consultum n. 19. P.S. = plebi scitum. §4. §5. I. tit. cit. 1.2. c. Theoph. Vid. c. 3. 32. 4. 110. Val. Prob. l. c. item n. 20. Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. n. 21. Q. F. E. n. 22. I. S. F. Pomp. L. 2. §9. D. de O.I. 1.2. Ulp. L. 9. D. de LL. 1.3. Isidor. Or. 5.12. Cod. de senatus consultis 1.16. Asconius in Cornelian. argum. et Cic. ap. eund. (p. 57. 67. ed. Bait.) de LL. 2.6. pro dom. 16. §41. Quintilian. Inst. or. 5.2.5. Notae Papianae ed. Momms. p. 328. n. 14. sqq. (aliter in Meerman. Thes. 1. p. 106.) Dio Cass. 36. 39. ed. Bekk. §5. Cf. §6. I. tit. cit. 1.2. c. Theoph. Vid. Pomp. L. 2. §11. D. de O.I. 1.2. Ulp. L. 1. pr. §1. D. de constitutionib. princip. 1.4. Iul. L. 11. D. de LL. 1.3. Isidor. Or. 5.13. Th. et Val. L. 3. Val. et Marc. L. 9. Leo et Zeno L. 11. Iustinian. L. 12. C. de LL. 1.14. Idem const. Deo auctore §7. siue L. 1. §7. C. de uet. iure enucl. 1.17. Alex. L. 3. C. de testam. 6.23. (a. 233.) Philo de legat. ad Gai. p. 996. ed. Ff. 1691. fol. (ἀνεπίθρον ἀρχὴν εἶναι τὴν αὐτοκρατοράν. r. 2. Quintil. l. c. Vide quoq. Ulp. L. 2. pr. D. ad SC. Vell. 16.1. L. 1. pr. D. de test. milit. 29.1. Fgm. Vat. §§158. 195. 212. (Momms.

bitatum est, quia id legis uicem optineat, cum ipse impe-
 rator per legem imperium accipiat. | Ius autem edicendi §6.
 habent magistratus populi Romani; set amplissimum ius
 §12 est in edictis duorum praetorum, urbani et peregrini, quo-
 rum in prouinciis iuris dictionem praesides earum habent;
 §13 item in edictis aedilium curulium, quorum iuris dictionem
 in prouinciis populi Romani quaestores habent; nam in
 §16 prouincias Caesaris omnino quaestores non mittuntur, et
 §18 ob id hoc edictum in his prouinciis non proponitur. | Re- §7.
 sponsa prudentium sunt sententiae et opiniones eorum
 quibus permissum est iura condere. quorum omnium si
 §20 in unum sententiae concurrant, id quod ita sentiunt, | le-
 §22 gis uicem optinet; si uero dissentiant, iudici licet quam
 uelit sententiam sequi: idque rescripto diui Hadriani significatur.

(1) Quasi h. l. minus recte eadem dicenda essent quae §2. scripta sunt, HIA inseruit „(Edicta sunt praecepta eorum, qui ius edicendi habent.)“ Isidor. Or. 5. c. 13. non pertinet ad praetorum edicta: „Constitutio uel edictum, quod rex uel imperator constituit uel edicit.“ et male praecepta esse edicta in generali horum definitione quis dixerit. (2) aedictis suprascripta o super is C. edicto G. 1. (3) sed q C. (4) significant C. An rescripta... significant? Heff. Cf. ad p. 1. v. 13. et de i in fine monendum est, eam litteram saepissime in C. esse pro tur, siue librarius r pro t scripserit (ut etiam saepe passiuua uerba ex actiuis fecit) siue τὸ cognosci non potuerit. Scribo tur

Stadr. v. Salpensa p. 390. sqq.) Iustinian. L. 26. C. de donat. 5.16 (utpote imperialibus contractibus legis uicem optinentibus). Alio sensu legi opponitur quod legis uicem optinet, ut infra §83. §6. Cf. §7. I. tit. cit. 1.2. cum Theoph. Vid. infra 4.11. Pomp. L. 2. §10. D. de O.I. 1.2. Pap. L. 7. §1. Marcian. L. 8. D. de iust. et iure 1.1. Ulp. L. un. §2. D. de off. quaestoris 1.13. Iustinian. Nou. 24. praef. Nou. 26. c. 1. §1. item Plaut. Capt. 4.2.43. Poenul. prolog. vv. 10. sqq. cum Dig. de aedilicio edicto 21.1. et Cic. multis locis, e. gr. de inu. 2.22.67. ad Att. 6.1. §§12.4. in Verr. 2.1.42.44. sqq. Ascon. in Cornelian. argum. (ed. Baiter. p. 56. vv. 15...18.) Dio Cass. 36.23. (ad a. 687.) 53.28.57.16. Vid. etiam Corn. Nep. in Cat. 2. Gell. N. A. 13.15.11. Dio Cass. 55.6. post med. Cic. in Verr. 2.2.41.100. Tac. Ann. 12.60. §7. Cf. §8. I. tit. cit. 1.2. c. Theoph.

§8. II. DE IVRIS DIVISIONE. | 'Omne 'autem ius quo utimur, uel ad personas pertinet, uel || ad res, uel ad actiones. 'set 3. prius uideamus de personis. | 27b.

§9. 'III. DE CONDICIONE HOMINVM. 'Et quidem summa diuisio de iure personarum haec | est, quod omnes homines §10. aut liberi sunt aut serui. Rur|sus liberorum hominum alii §11. ingenui sunt, alii liber|tini: Ingenui sunt qui liberi nati sunt; §12. libertini⁵, qui ex | iusta seruitute manumissi sunt. Rursus 6 libertinorum⁶ [tria sunt genera: nam aut ciues Romani, aut Latini, aut dediticiorum] numero sunt. de quibus singulis dispiciamus; ac prius | de dediticiis.

(1) autem om. Dig. (2) Hic desinit cit. L. 1. D. 1. 5. et (al. ac) prius Inst. (3) Rubrica minoribus litteris, ut 4 sequentes rubricae, sed haec in interiore margine C. scripta est. (4) Summa itaque d. Dig. Inst. (5) sunt add. Gō. 2. per errorem. (6) ad Epit. l. c. restituit Gō.

Vid. Isidor. Or. 5. 14. Pomp. L. 2. §§ 5. 47. D. de O. I. 1. 2. Iustinian. ad § 5. citt. L. 1. C. 1. 7. et L. 12. C. 1. 14. Ulp. L. 17. pr. D. de iure patron. 37. 14. L. 4. § 14. D. de d. m. et met. exc. 44. 4. Cic. Top. 17. 65. sq. de LL. 1. 5. 17. pro Mur. 13. pro Caec. 23. 65. Senec. epist. 94. 27. (. . . Ictorum ualent responsa, etiam si ratio non redditur.) Gell. N. A. 13. 10. et 13. Iuuenal. sat. 1. 1. v. 128. etiam Manil. Astron. 4. vv. 209. . . 14. 546.

§ 8. L. 1. D. de statu hom. 1. 5. (Gai. lib. 1. Instit.) § 12. L. tit. cit. 1. 2. Vid. Herm. L. 2. D. tit. cit. 1. 5. et cf. cum sq. § 9. infra 2. 1. et 4. 1. item Donat. ad Terent. Adolph. 2. 3. v. 1. (omne quod geritur, aut in rebus est, aut in personis, aut in attributis eorum.) [Vide de systemate Gaiano tabulas huic exemplo additas.]

§ 9. L. 3. D. tit. cit. 1. 5. (Gai. lib. 1. Instit.) Pr. l. de iure personar. 1. 3. Cf. Gai. epit. 1. pr. [Haec diuisio exponitur sqq. §§ 10. . . 47.] Vid. Ulp. L. 4. i. f. D. de iust. et iure 1. 1. summa diu. Vid. 3. 58. § 10. Cf. § 5. i. f. L. tit. cit. 1. 3. Dosith. de m. miss. § 4. (p. 45. ed. Böcking). Gai. epit. l. c. Marcian. L. 5. pr. D. tit. cit. 1. 5. Vid. Constantin. L. 3. Th. C. ad SC. Claudian. 4. 11. § 11. Cf. Gai. epit. 1. 1. pr. ingenui Cf. cit. L. 5. § 2. D. 1. 5. Pr. l. de ingenuis 1. 4. Vid. Isidor. Or. 9. 4. 46. Paul. S. R. 4. 9. 8. Gord. L. 11. pr. C. de operis libertor. 6. 3. libertini] Gai. L. 6. D. tit. cit. 1. 5. (Gai. lib. 1. Instit.) Cf. pr. l. de libertinis 1. 5. Vid. Isidor. l. c. § 47. Sueton. Claud. 24. Ulp. 1. §§ 5. sq. et L. 4. i. f. D. de iust. et iure 1. 1. § 12. Cf. Gai. epit. l. c. Ulp. 1. 5. Vid. § 3. l. de libertin. 1. 5. Dosith. de m. miss. §§ 4. sqq. (ed. m. p. 46. sqq.) Isidor. Or. 9. 4. 49. . . 52. § 4. l. de success.

III. DE DEDITICIIS VEL LEGE AELIA SENTIA. Lege ita- §13. que Aelia Sentia cauetur, ut qui serui a dominis poenae nomine uincti sint, | quibusue stigmata inscripta sint, deue quibus ob noxam | quaestio tormentis habita sit et in ea noxa fuisse conuicti sint, 'quiue 'ut ferro aut cum bestiis depugnarent tra|diti sint, inue ludum custodiamue 'coniecti fuerint, | et postea uel ab eodem domino uel ab alio manu missi, eiusdem | condicionis liberi fiant, cuius condicionis sunt | peregrini dediticii. V. DE PEREGRINIS DEDITICIIS. Vo- §14. cantur autem [peregrini dediticii] | hi qui quondam aduersus populum Romanum armis susceptis pugnaverunt, deinde 'autem uicti se dederunt. Huus | ergo turpitudi- §15. nis seruos quo cumque modo et cuius cumque | aetatis manu missos, etsi pleno iure dominorum fu|erint, numquam aut ciues Romanos aut Latinos fieri dicemus, sed omni | modo dediticiorum numero 'constitui intelle|gemus. Si uero in §16. nulla tali turpitudine sit seruus, | manu missum modo ciuem Romanum, modo Latinum fieri dice|mus. nam in cuius §17. 4. 27a.

(1) q̄ C. quique edd. praeter Gō. 1. et HIA. (2) ā (= aut) C. (3) coniecti C. cf. infra 4. § 15. ad u. collectio. (4) Sic expleuit Gō. 3. monente La. (5) pugnaver ad. et uicti s se deder C. unde cum La. feceram pugnaverunt, deinde, ut uicti sunt, se HIA: et deinde uicti se Nos nunc et pro at (autem) sumpsimus, s autem delendam esse ipse librarius puncto superinposito significauit. (6) rstituti C.

libert. 3. 7. Iustinian. L. un. C. de dediticia libertate tollenda 7. 5. L. un. C. de Latina libertate tollenda 7. 6.

§ 13. Cf. Ulp. 1. 11. Gai. epit. 1. 1. § 3. Vid. infra §§ 26. sq. 3. 74. Ulp. (lib. 1. ad L. Ael. S.) L. 216. D. de V. S. 50. 16. Paul. S. R. 4. 12. §§ 5. sq. cf. §§ 3. 4. ibid. Theophil. 1. 5. § 3. item Sueton. Oct. 40. Plin. paneg. 33. Saluian. adu. auarit. 3. 7. Isidor. Or. 9. 4. 49. Vid. etiam Sen. et Ant. qui non poss. ad libertat. peruenire 7. 12. et infra 3. 189. item Diōd. Sic. 35. 5. et s. ed. Bekk. p. 139. 141. § 14. Vid. infra §§ 25. sqq. Isidor. cit. § 49. Theophil. l. c. Caes. B. G. 1. 27. 2. 32. Liu. 1. 38. 4. 30. 7. 27. 31. 26. 16. 24. 33. sq. 32. 14. 36. 26. 36. impr. 28. 34. Sueton. Oct. 21. Tib. 9. Dio Cass. 71. 11. § 15. Vid. Isidor. cit. § 50. Theophil. l. c. infra §§ 17. 26. sq. 68. 2. 41. § 16. Vid. Dosith. l. c. § 5. et § 13. Theophil. l. c. Saluian. ad § 13. cit.

'persona tria haec concurrunt, ut maior sit annorum triginta, et ex iure Quiritium domini, et iusta ac legitima manumissione liberetur, id est uindicta aut censu aut testamento, is cuius Romanus fit; sin uero aliquid eorum deerit, Latinus erit.

§ 18. VI. DE MANUMISSIONE VEL CAUSAE PROBATIONE. Quod autem de aetate serui requiritur, lege Aelia Sentia introductum est. nam ea lex minores xxx annorum seruos non aliter uoluit manumissos ciues Romanos fieri, quam si uindicta, aput consilium iusta causa manumissionis adprobata, § 19. liberati fuerint. Iusta autem causa manumissionis est ueluti si quis filium filiamue aut fratrem sororemue naturalem, aut alumnum, aut paedagogum, aut seruum procuratoris habendi gratia, aut ancillam matrimonii causa, aput consilium manumittat.

(1) *pson C. persona* Gō. La. *personam*, ut accusatiuus uerbo concurrere coniungitur ap. Ulp. 11. 28. Iul. L. 17. D. quando dies leg. 36. 2. § 2. L. de adopt. 1. 11. Iustinian. L. 10. pr. C. eod. 8. 48. Ablatium autem bis exhibet Ulp. L. 10. D. de A. E. et V. 19. 1.

(2) Verba aut *paedagogum* (*paedagogum C.*) delenda esse ex § 39. intellegi iudicat La. cuius dubitationem tolli censuit Heimbachius si § 39. illae causae mutetur in aliae causae. Recte nunc *paedagogum* huius § 19. liberorum manumissoris (ut Maec. L. 35. D. de fid. lib. 40. 5.), *paedagogum* § 39. ipsius manumissoris *paedagogum* significari adnotauit.

§. 17. Vid. Ulp. 1. 12. 16. 6. 10. Gai. epit. 1. 1. § § 1. 2. § 3. i. f. I. de libertin. 1. 5. Theophil. ibid. § 4. Dioclet. et Max. L. 11. C. de A. E. et V. 4. 49. Philo ad § 5. cit. p. 1014. Dio Cass. 55. 13. Cic. Top. 2. 10. c. Boeth. ad h. l. et ad 4. 16. v. *festuc.* c. it. ll. Auson. griph. v. 65. (triplex libertas). Dion. Hal. 4. 24. Senec. N. Q. 3. praef. 16.

§. 18. Vid. Ulp. 1. 12. sqq. Dosith. § 13. Theophil. tit. cit. § 4. infra 2. 276. Ulp. L. un. § 2. D. de off. cons. 1. 10. Iul. L. 4. § 2. Ulp. L. 16. pr. D. de m. miss. uind. 40. 2. Paul. L. 27. D. de m. miss. test. 40. 4. Ant. L. 1. Constantius L. 4. C. de uindicta libertate 7. 1. Ulp. L. 2. pr. D. de D. de off. eius cui mand. 1. 21. Dio Cass. 55. 13. i. f. infra § § 29. sqq. et imprimis Aes Salpens. c. 28. de seruis apud Huiros manumittendis. *consilium* Vid. ad § 20. c. it. ll. *iusta c. mm.* Donat. ad Ter. 5. 9. 4. (adscribi enim causas manumissionis in iure formula est). §. 19. Cf. infra § 39. et ibi c. it. ll.

VII. DE CONSILIO RECVPERATORVM. Consilium autem § 20. adhibetur in urbe Roma quidem quinque senatorum et quinque equitum Romanorum pubeum; in prouinciis autem uiginti recuperatorum ciuium Romanorum. idque fit ultimo die conuentus; set Romae certis diebus aput consilium manumittuntur. maiores uero triginta annorum serui semper manu mitti solent, adeo ut uel in transitu manumittantur, ueluti cum praetor aut pro consule in balneum uel in theatrum eat. Praeterea minor triginta annorum seruus § 21. manumissus potest ciuis Romanus fieri, si ab eo domino qui soluendo non erat, testamento eum liberum et heredem relictum

75a. t. s. (1) DE RECVPERATORIBVS. edd. Cf. adn. ad C. (2) *teatr' C.* (3) *mm C.* manu missione *edd.* nunc cum *HA* mutauimus. (4) *relictus usque* C. Reliqua ita expleri possunt, *scriptus heres alius non summoueat* LA. De *HA* vid. sq. not. (5) De paginae 5. argumento ex § §. 17. 22. coniectura capi potest. Pertinet eo Epit. 1. 1. § 2.: *Latini sunt, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut conuiu adhibitione manumittuntur.* Gō. Quae Bl. eruit legibilia uerba, dedimus; sed non satis accurate longitudo uacuum a legibilibus litteris spatiorum ab eo indicata est (cf. C.): unde maius periculum fecit *HA* haec a se refecta in textum recipiendo: *seruus similiter cum libertate heres scriptus testamento non praecedat, et nemo alius ex eo testamento heres sit. idque eadem lege Aelia Sentia cautum est. idem fauore liberta-*

§ 20. Cf. Ulp. 1. 13a. Vid. § 2. L. de libertin. 1. 5. c. Theophil. ad h. § et § 4. item 1. 6. § 4. infra Gai. 1. 38. Ulp. L. un. pr. D. de off. consul. 1. 10. Alex. L. 4. C. de testam. mil. 6. 21. cit. L. 4. C. 7. 1. Vid. etiam Ulp. L. 16. D. de m. miss. uind. 40. 2. Ant. L. 1. C. de uindicta lib. 7. 1. *Consilium* Vid. § § 16. 38. 41. Probi nott. § 3. n. 23. D. C. S. de consilii sententia. Idem est in Magnon. nott. D. n. 34. et in Papianis D. n. 27. L. repet. a. u. 631. c. 40., Indices in consilium quomodo eant. (Inscr. Lat. ed. Momms. I. p. 61.) Inscr. Tarracon. a. 193. p. Chr. (Momms. *Stadr.* p. 488.) c. e. c. = cum consilio collocutus. cf. Act. Apost. 25. 1. Momms. Inscr. Lat. I. n. 57. 59. 60. 577. Varr. de L. L. 6. 87. (quique in consilium uocati sunt). Cic. pro Balb. 8. (de consilii sententia). Verr. 2. 3. c. 7. § 18. 5. c. 21. § 54. Corn. Nep. in Phoc. 3. § 2. Sall. Jug. 66. Val. Max. 8. 2. 2. Plin. H. N. 36. 5. 4. § 11. (de cons. sent. in re ad artem spect.) Senec. controu. praef. (de singulis uerbis in consilium eunt). Plin. ep. 1. 20. 5. 1. 5. 6. (de, ex c. s. in re forensi). Spartian. in Hadr. e. s. Ulp. c. it. L. 1. § 2. D. 1. 10. L. 2. pr. D. 1. 21. Dig. de adsectorib. 1. 22. impr. L. L. 5. 6. ibid. Paul. L. 24. D. de m. miss. uind. 40. 2. Iul. L. 7.

lus	4
§ 21 ^a .	6
creditor	8
tate debitoris	10
§ 21 ^b legis	12
pecunia	14
eaq traditione alien. neq	16
§ 22. eius	18
natq; Latinum	20
occupando	21
ius	21

|| manu missi sunt, Latini Iuniani di- 6.
cuntur; Latini fideo, | quia adsimulati sunt Latinis colonia- 75b.
t.s.

tis de eo seruo Proculus existimat, | qui sine libertate scriptus sit.
§ 21a. Cum uero lege Aelia Sentia testamento | primus scriptus
solus ciuis Romanus fiat, plecuit, si quis forte | ex ancilla sua natos
spurius liberos et heredes scripserit, omnes seruos manere, quia
quis primus sit, ex ea oratione non intellegitur, nec in fraudem credito-
rum plures ex | patrimonio debent decedere; denique senatusconsulto ad
legem Furiam Caniniam facto, prouisum est, ne in potestate debitoris
esset, eius | legis auctoritatem per hanc artem euertere. § 21b. Ex iure
Quiritium | fit seruus noster non per hoc solum quod pecunia nostra
comparatur, | sed ulterius requiritur iusta serui acquisitio propterea
quod quaedam etiam non iustae sunt acquisitiones; nam | ea, quae tra-
ditione alienantur, quamuis res mancipi sint, nec uel | mancipatione uel
in iure cessione uel usucapione acquiruntur, tantum in bonis fiunt.

§ 22. Latinus fit ex | lege Aelia Sentia minor XXX annorum te-
stamento liberatus: quanquam Latinum ipsa lex Aelia Sentia non-
dum fecit; item qui ea aetate | maior a domino, cuius est in bonis,
quamuis iusta manumissione | manumittitur, uel qui inter amicos libera-
tur, si modo alia | causa libertatem non impediatur. hi omnes tamen olim
qui | dem in forma libertatis seruabantur, cum praetor eos, licet | serui
ex iure Quiritium essent, in libertate tueretur. nunc uero qui hoc | modo
manumissi sunt (1) idem C. nam Gō. La corr.

§ 1. D. qui et a quib. m. m. 40. 9. Dosith. § 13 (15). Val. Th. et Arc. L. 3. pr.
Th. C. de tut. et cur. 3. 17. (x uiris e numero senatus amplissimi).
§. 21. Cf. Ulp. 1. 14. Vid. Gai. 2. 154. 160. 276. Cels. L. 60. D. de her.
inst. 28. 5. Dosith. § 16 (18). § 1. L. quib. ex caus. m. m. non licet 1. 6. Paul.
L. 27. D. de manu m. testam. 40. 4. § 21a. Cf. Epit. 1. 1. § 2. § 21b. Cf.
§ 17. 39. 2. 41. 204. Ulp. 1. 10. 12. Dosith. § 9. § 22. Vid. infra § 131.
3. 56. 166. item 1. 35. 195. 2. 88. Epit. 1. 1. § 2. Dosith. § 6 (8). Ulp. 1. 10.
item 11. 19. cit. L. un. pr. C. de Lat. lib. toll. 7. 6. § 3. L. de libertin. 1. 5.

rius; Iuniani fideo, | quia per legem Iuniam libertatem acce-
perunt, cum olim serui uiderentur esse. Non tamen illis § 23.
permittit lex Iunia | nec ipsis testamentum facere, nec ex
testamento alieno capere, nec tutores | testamentum dari. Quod § 24.
autem diximus ex testamento eos capere non | posse, ita
intellegendum est, ut nihil directo hereditatis legatorumue
nomine eos posse capere dicamus; alioquin per fidei com-
missum capere possunt.

Hi uero | qui dediticiorum numero sunt, nullo modo ex § 25.
testamento capere | possunt, non magis quam qui liber pere-
grinusque est; nec ipsi testamentum fa- | cere possunt secun-
dum quod plerisque placuit. | Pessima itaque libertas eorum § 26.
est qui dediticiorum numero sunt; nec ulla lege aut sena-
tus consulto aut constitutione principi aditus illis ad ciui-
tatem Romanam datur. Quin et in | urbe Roma uel intra § 27.
centesimum urbis Romae | miliarium morari prohibentur; et
si contra fecerint, | ipsi bonaque eorum publicae uenire iu-
bentur ea conditione, ut ne in urbe Roma uel intra cen-
tesimum urbis Romae miliarium seruiant, neue unquam
manu mittantur; et si tamen manu missi fuerint, serui po-
tuli Romani esse iubentur. et haec ita lege Aelia Sen-
tia | conpraehensa sunt.

(1) Ex littera post ideo deficiente Gō. fecerat ū (uero), quod me-
rito La. eiecit, cum quo litteram superabundare sumo, cum neque
s (sunt), neque at. (autem) quod alioquin post ideo Gaiō familiare est,
huius loci sint. (2) promittit C. (3) cōphensa C. (4) tamen
edd. omiss. etiam C. postulare uidetur.

c. Theoph. ad h. § 4. L. de success. libertor. 3. 7. Quintilian. decl. 340.
342. Sueton. clar. rhet. 1. i. f. Paul. Diac. u. Adscripti (p. 14. ed. Müll.)
§§ 23. 24. Vid. infra 2. 110. 275. 3. 72. sqq. Gai. epit. 1. § 4. Ulp. 20. 14. 22.
3. s. 17. 1. 25. 7. 11. 16. Fgm. Vat. § 172. Scaeu. L. 29. D. de reb. dub. 34. 5.
Isidor. Or. 9. 4. § 51. et impr. Saluian. adu. auarit. 3. 7. i. f.
§ 25. Vid. supra §§ 13. 15. et 3. 75. 2. 285. Gai. epit. 1. c. Ulp. 22. 2. 20. 14.
§ 26. Vid. Sueton. Oct. 40. § 3. L. de libertin. 1. 5. Gai. epit. 1. c. §§ 15.
67. sq. 3. 74. sqq. Paul. in Collat. 4. 3. § 4. Ioseph. contra Apion. 2. 6.
Plin. epp. 10. 4. 5. 22. 23. § 27. Vid. Marcell. L. 29. § 1. D. de test. mi-
litis 29. 1. Tac. Ann. 13. 6. c. Lipsii adnot. Isidor. l. c. § 52.

QVIBVS MODIS LATINI AD CIVITATEM ROMANAM PERVERNIANT. ||

§28. Latini multis modis ad civitatem Romanam perveniunt. 7.

§29. Statim enim eadem lege Aelia Sentia cautum est, ut minores | triginta annorum manumissi et Latini facti si uxores | duxerint uel ciues Romanas uel Latinas coloniarias uel eiusdem condicionis cuius et ipsi essent, idque testati fuerint adhibitis non minus quam septem testibus ciuibus Romanis puberibus, et filium procreauerint et | is filius anniculus fuerit, permittatur | eis Latinis | per eam legem adire praetorem uel in provinciis praesidem | prouinciae, et adprobare se ea lege | Aelia Sentia | uxorem duxisse et ex ea filium anniculum habere: et si | is apud quem causa probata est, id ita esse pronuntiauerit, tunc et ipse Latinus et uxor eius, si et ipsa eiusdem [condicionis sit, et ipsorum filius, si et ipse eiusdem] condicionis sit, ciues Romani esse iubentur. Ideo autem | in ipsorum filio adieciimus 'si et ipse eiusdem condicionis sit', quia 'scilicet si uxor Latini ciuis Romana est, qui ex ea nascitur, | ex nouo senatus consulto quod auctore diuo Hadriano factum est, ciuis Romanus nascitur. Hoc tamen ius adipiscendae ciuitatis Romanae etiam si | soli minores triginta annorum manumissi et Latini facti ex lege Aelia Sentia | habuerunt, tamen postea senatus consulto quod Pegaso et Pusione consuli | bus factum est, etiam maioribus

(1) his C. (2) Ex C. cistum cum Gō. edd. eis, si uefint, hia eis, iussum ego nunc eis Latinis. (3) Gō. 1.: Aelia Sentia liberorum causa' cf. C. (4) his C. (5) [et filius] ex Sau. con. add. Gō. edd. 1.2. sed ed. 3. uersum [condicionis... eiusdem] excidisse uidit. (6) Codicis m (i. e. rcl) edd. adhuc omiserunt, quamuis scilicet Gaio sic fere consuetum sit. (7) socii C. (8) e et C. est, et edd. est, etiam Gō. et La. 1842. quod nunc recepi, cum C. non uno loco et pro ei habeat.

§ 28. Vid. Gai. epit. 1.1. §4. Ulp. 3.1. cit. L. un. C. de Lat. lib. toll. 7.6. item Liu. 41. 8. et supra §22. §§ 29. 30. Vid. §§18. 66. 73. 80. sq. 3.5. 73. Ulp. 3.3. etiam 7.4. annicul.] Vid. etiam Ulp. L. 23. §7. D. ad L. Aquil. 9.2. L. 1. §10. D. de inspic. uentre 25.4. Paul. L. 45. pr. D. de uulg. et pup. subst. 28.6. et imprim. LL. 132. pr. 134. D. de V. S. 50. 16. etiam Ulp. L. 6. D. de his qui sui 1.6. Colum. de r. r. 7.9. (annicula aetas). §§. 31.

22 triginta annorum manumissis Latinis factis concessum est. | Ceterum etiam si ante decesserit Latinus, quam anniculi | §32. | filii causam probarit, potest mater eius causam probare, et

8. sic et ipsa fiet | ciuis Romana |

54b. _____ § 2.3. _____ | ipse filius eius _____ | debet causam probare ut _____ uide | §32a

_____ § 7...11. _____ |

12 illis _____ dominis _____ | _____ § 13.

14 _____ | Quiritium _____ | cauerit _____ §32b

16 _____ | _____ in eius loc _____ | _____ §32c

(1) Versuum 1...5 restituendorum hoc periculum fecit HIA: ciuis Romana et filius, isque eo amplius perinde ac si iustis nuptiis esset procreatus, quasi suus postumus heres patris bona apiscitur. si uero et pater et mater decesserint, ipse filius, cuius interest cum ciuitate Romana bona eorum obtinere, debet causam probare, ut tamen impuberis tutor causam agat. (2) Sequentes uersus sic restituit HIA: (§ 32a.) 'Sed uide bimus, de filio anniculo quae diximus, ne eadem de filia annicula dicenda sint.' Similibus fere uerbis Gaius infra §72. usus est. (3) Versus 7. posteriorem partem usque ad §. 16. ita exhibet HIA: (§ 32b.) _____ si seruus | alterius in bonis, alterius ex iure Quiritium sit, unus ex illis duobus dominis libertatem eius incoare, alter complere per iterationem potest. (§ 32c.) Praeterea quibus Latinus ius Quiritium consequitur, si nauem decem milium modiorum fabricauerit uel etiam alias quaesierit et sex annis ea ipsa, uel ea perdita, alia, quam in eius locum comparauit, frumentum Romam portauerit. quod ita edicto D. Claudii significatur. Ulp. 3.6.: Nauem Latinus ciuitatem Romanam accipit, si non minorem quam decem milium modiorum nauem fabricauerit, et Romam sex annis frumentum portauerit, ex edicto diui Claudii. (4) Gō. propos.: 'Lege Iulia cautum est, ut Latinus, si in perficiendo aedificio Romae non minus quam partem semissariam (sextantariam?) | HIA contra adnotat: sed de lege Iulia nec apparet, qua ratione ea de hoc Latinorum beneficio, qui tum nondum erant,

32. Vid. Ulp. 3.4. et Gai. 3.5. = Collat. 16.2. §5. Paul. S. R. 4.8. §7. = Collat. 16.3. §7. cf. §15. ibid. Peg. et Pus.] Vid. §5. L. de fid. hered. 2.23. (Vespasiani Aug. temporibus) cf. infra 2.254. §32a. Cf. infra 1.72. HIA. §32b. Cf. §35. Ulp. 3.4. Fgm. Vat. 221. Epit. 1.1. §4. Dosith. 14. Plin. ep. 7.16. Tacit. Ann. 13.17. HIA. § 32c. Cf. Ulp. 3.6. Scaeu. L. 3. D. de uacat

§33. ———— ꝑꝑ.17.18. ———— | aedificio — . non
 minus quam partes ———— | patrimonii sui impenderit, 20
 §34. ius Quiritium consequatur 2 ———— |
 ꝑꝑ.22.23. ———— | frumenti ———— ad
 ius Quiritium — || 3 ———— ꝑꝑ.1...12. ———— 4 ———— | 9.
 §35. ———— consecutus ———— | ———— ꝑꝑ.14. ———— | 53a.

quiequam cautum esse potuerit, et L. 64. D. sol. matr. maxime §. 7., ostendit, quid in causa fuerit, ut Ulpianus hoc libro [VII. ad L. Iul. et Pap., unde sumpta est L. 139. D. de V. S.] de libertis dotalibus Latinis vel facto mariti vel suo iure civitatem adeptis exponeret. Praeterea cum Gaius ordinem temporis secutus esse videatur, non dubitavi ex Tac. A. 15. 43. ad a. 65. 'addidit praemia pro cuiusque ordine et rei familiaris copiis' Neronis edicto hoc beneficium adscribere. Nam Vespasianus alia sanxit. Suet. Vesp. 8. Lex Flav. Mal. 62. " Scilicet (1) Versus 18...21. ita edidit HIA: (§33) Item Neronis Caesaris edicto cauetur, ut si Latinus in perficiendo aedificio Romae non minus quam partes duastertias patrimonii sui impenderit, ius Quiritium consequatur. (2) Ex reliquo ꝑ. 21. et ꝑ. 22. nihil, ex duobus huius paginae s. posterioribus haec elicuit HIA: „ (§34) non minus quam singulos frumenti modios pinseret, ad ius Quiritium —“ | Ita autem locum compositum fuisse sibi uideri adnotavit: 'qui Romae pistrinum institueret, quod diurnos non minus quam singulos frumenti modios pinseret, ad ius Quiritium perueniret.' „Male hactenus creditum, hanc Codicis partem ad navis fabricationem pertinere.“ (3) Superiorem ꝑ. 9. partem etiam HIA uacua repraesentavit, sed haec adnotavit: „Desiderantur iuris Quir. consequendi modi 1. militia ex lege Visellia et Scto (Ulp. 3. 5.), qua de re Gaius ex Scto aetate certe post Neronem facti egisse, deinde vero addidisse videtur, his omnibus meritis Latinum cum uxore forte non ex lege Aelia Sentia ducta, si eiusdem condicionis sit, et cum liberis ita ut in potestate eius redigantur, civitatem Rom. adipisci. Aliam esse causam 2. Latinae ter enixae; 3. beneficii principalis. (Ulp. 3. 1. 2.)“ (4) Finem versus 12. usque ad medium ꝑ. 16. sic dedit HIA: (§35) si uero Latinam libertatem ab eo consecutus sit, cuius tantum in bonis fuerat, consentiente eo petere debet, | cuius in eo ius Quiritium fuerit, cum enim seruus eiusdem domini etc. Pro his verbis 'eiusdem domini' ed. 3. G. et nostra 4. habent si quis alicuius

50. 5. HIA. Vid. Sueton. Claud. 18. sq. § 33. Vid. Ulp. 3. 1. Id. L. 139. D. de V. S. 50. 16. item Tac. Ann. 15. 43. Suet. Vespas. 8. § 34. Cf. Ulp. 3. 1. Fgm. Vat. 233. 235. HIA. § 35. De iteratione cf. Gai. epit. l. c. Ulp. 3. 4. Vid. infra §§ 54. 2. 40. 88. 3. 166. Dosith. de m. miss. §§ 9. 14. (11. 16.) Ulp. 1. 16. 3. 1. Gai. epit. 1. 1. § 4. Theophil. 1. 5. § 4. Tac. Ann. 13. 27.

———— ius Quiritium fuerit ———— | ———— 'et in
 16 bonis et ex iure Quiritium sit, manu mis|sus, ab eodem sci-
 18 licet, et Latinus fieri potest et | ius Quiritium consequi. |
 [QVI QVIBVS EX CAUSIS MANV MITTERE NON POSSVNT.] |
 20 3 Non tamen cuicumque uolenti manu mittere licet. nam is §36.
 22 qui | in fraudem creditorum uel in fraudem patroni | manu §37.
 mittit, nihil agit, quia lex Aelia Sentia inedit libertatem.
 Item eadem lege minori xx annorum domino non | aliter §38.
 10. manumittere permittitur, quam 4 si uindicta aput con|siliium
 53b.

(1) 'Hic articulus (§35.) ad iterationem pertinet, de qua in Epit. 1. 1. §. 4. leguntur haec: nam Latini patronorum beneficio, id est si iterum ab ipsis aut testamento, aut in ecclesia, aut ante consulem manumittantur, ciuium Romanorum priuilegium consequuntur.' G. Diuersam sententiam tuetur HIA, qui supra §32^b iterationem exposuit, hoc uero loco (§35.) Gaium de beneficio principali locutum esse adnotauit, ut huc pertineant Gai. 3. 72. 73. cf. Plin. ep. 10. 4. 5 (22). 104 (105). (2) Ita nunc rubricam, cui linea in C. uacua relicta fuisse uidetur, inscribere ausus sum, ut et infra suo quamque loco inseribam. (3) ex Inst. l. c. (4) Sauii. et Dirks. pro si uindicta uolunt uindicta, si prob. La. Huschk. pro fuerit con. merit (pro mmerit i. e. manu miserit, et sic dedit HIA), Rudorff fecerit. La. liberet. Niebuhr uindicta post non aliter conlocari uoluit. Cf. Schraderi adn. ad § 4. l. cit.

Plin. epist. 7. 16. item 10. 105. (non ad iterationem sum 35. pertinere censens HIA ad §32^b. cit. refert.)

§§ 36. 37. Pr. I. qui quibus ex c. m. mittere non poss. 1. 6. cf. Theophil. ad h. l. Ulp. 1. 15. Vid. Gai. epit. 1. 1. §§ 5. 6. et infra § 47. Dosith. §. 16 (18). Dig. Qui et a quibus manu missi liberi non fiant et ad L. Ael. Sentiam 40. 9. Cod. Qui m. mittere non possunt et ne in fraud. creditor. m. mittatur 7. 11. Iul. L. 15. Scaeu. L. 23. Venul. L. 25. § 5. D. quae in fraud. creditor. facta sunt, ut restituantur 42. 8. Paul. (lib. 3. ad L. Ael. Sent.) L. 11. D. si quid in fraud. patroni factum sit. 38. 5. L. 1. i. f. D. de statu lib. 40. 7. Gai. L. 9. § 2. D. de liberali c. 40. 12. item Iul. L. 42. D. de her. instit. 28. 5. Pap. L. 25. D. cit. tit. 40. 9. § 38. § 4. I. tit. cit. 1. 6. c. Theophilo. Cf. Gai. epit. 1. 1. § 7. Ulp. 1. 13. Aes Salpens. c. 28. i. f. Vid. supra §§ 18. sqq. Dosith. § 13 (15). Donat. ad Ter. Adolph. 5. 9. 4. Dig. De m. miss. uindicta 40. 2. Cod. De uindicta libertate 7. 1. Dig. tit. cit. 40. 9. impr. L. 7. § 1. Cod. tit. cit. 7. 11. passim. Ulp. L. 1. Mod. L. 16. D. de m. missionib. 40. 1. Paul. L. 24. D. tit. cit. 40. 2. Pomp. L. 3. C. de m. miss. test. 40. 4. Ulp. (lib. 2. ad L. Ael. Sent.) L. 16. § 1. D. de m. miss. uind. 40. 2. et L. nn. § 2. D. de off. consulis 1. 10. Alex. L. 4. C. de test. milit. 6. 21.

§39. iusta causa manu missionis adprobata fuerit. Iustae autem
causae manu missionis sunt ueluti si quis patrem aut ma-
trem aut paedagogum aut conlectaneum manu mittat. set
et illae causae quas superius² in seruo minore xxx annorum
exposuimus, ad hunc quoque casum de quo loquimur, ad-
ferri possunt. item ex diuerso hae causae quas in minore
xx annorum domino rettulimus³, porrigi possunt et ad ser-
§40. uum minorem xxx annorum. Cum ergo certus modus manu
mittendi minoribus ^{xx} annorum dominis per legem Aeliam
Sentiam constitutus sit, euenit ut qui ^{xiii} annos aetatis ex-
pleuerit, licet testamentum facere possit et in eo heredem
sibi instituere legataque relinquere possit, tamen si ad huc
minor sit annorum ^{xx}, libertatem seruo dare non possit.
§41. Et quamuis Latinum facere uelit minor xx annorum domi-
nus, nihilominus tamen debet aput consilium causam pro-
bare, et ita postea inter amicos manu mittere.

[DE LEGE FURIA CANINIA.]

§42. Praeterea lege Furia Caninia certus modus constitutus est

(1) aliae uult Heimb. cf. supra ad §.19. not. 2. (2) i.e. §19. (3) §.38.
(4) xxx C. (5) hoc possit ut sequenti uoc. repetitum eiecit HIA,
puto Gaium, ut saepe, non codicem emendans. (6) potest C. posse
uult La. qui ad Gai. 3. 161. satis multa, etiam ex Gaio exempla ad-
fert, quae docent ut cum seq. acc. e. inf. in usu fuisse. (7) tamen
nihilominus edd. sed cf. C.

L.5.C. de fid. libert. 7.4. Dio Cass. ad §18. cit. [Ius nouum introduxit
Iustinian. Non. 119. c. 2.] §39. Cf. §5. I. tit. cit. 1.8. Gai. epit. l. c. su-
pra §§19.38. Dig. tit. cit. 40.2. impr. Ulp. L.13. eod. (si paedagogus ip-
sius). I.L.9.11...16.19.20.25. Maecian. L.35. D. de fideic. lib. 40.5. Mod.
L.21. D. q. et a quib. m. miss. 40.9. Plaut. Merc. prol. v. 59. sqq. Terent.
Ad. 5.9. v. 5. sq. 17. sq. Calpurn. Flacc. de el. 14. Suidas u. *Ἀλέξανδρος*.
§40. §7. init. I. tit. cit. 1.6. Cf. Gai. epit. l. c. licet tum fac. poss. Vid.
infra 2.113. ibiq. cit. 11. [legataque] Vid. Iau. L.77. D. de legat. III. 32.
tamen non... possit] hoc ius mutauit Iustinianus §7. L. cit.

§41. Vid. Dosith. ad §38. cit. Gai. §§18.20. sq. 44. Iul. L.7. §1. D. qui et a
quib. m. 40.9. Ulp. 1.18. Paul. S.R. 4.12. §§1.2. Senec. dial. 7.24.3.

§42. Tit. I. de L. Furia Caninia sublata 1.5. Cf. Gai. 2.228. Paul. S.R.
4.14. §4. Vid. infra §139. Vid. Cod. De L. Fusia Caninia tollenda 7.3.

22 est in seruis testamento manu mittendis. nam ei qui plures §43.
quam duos neque plures quam decem seruos habebit, usque
ad partem dimidiam eius numeri manu mittere permittitur;
11. ei uero qui plures quam x neque plures quam xxx seruos
80a. habebit, usque ad tertiam partem eius numeri manu mittere
t.s. permittitur. at ei qui plures quam xxx, neque plures quam
centum habebit, usque ad partem quartam ^{directo iure li-}
berare licentia datur. nouissime ei qui plures quam c ha-
bebit, neque plures quam d, ^{amplius non} permittitur, quam
6 ut quintam partem, neque plures [manumitt]at: nam prae-
scribit lex, ne cui plures manu mittere liceat quam c. ergo
8 si quis unum seruum omnino aut duos habet duntaxat, de
10 eo hac lege nihil cautum est, et ideo liberam habet potesta-
tem manu mittendi. Ac nec ad eos quidem omnino haec §44.

(1) ad C. (2) Gö. 1.: eius numeri manu mittere permittitur. La. le-
gendum esse censuit manu mittere permittitur, sed y seq. sic.: plures
quam C neque plures quam D habebit, non latior licentia datur, quam ut
quintam partem neque plures [manumitt]at. Huschk. olim: manu-
mittendorum eorum licentia datur. nouissime - quam D, amplius non,
p. q. ut q. partem [manumittat]; neque plures (quam ex hoc numero ma-
numittendi omnino licentia datur, sed praescribit; nunc HIA: ma-
numittendi libera potestas datur. De licentia (ipsius legis F. C. uocabu-
lo puto, ut uerbum licere) quod nunc recepi, cf. 2. 228. (3) nunc
cum Bl. scripsimus amplius non, ut olim Huschk. quoque, qui
nunc HIA: manu mittere permittitur usque ad quintam. De La.
vide not. 2. (4) plures sed edd. La. codicem habuisse plur
mā atq. censuit et cum Gö. plures [manumitt]at. sed adprobauit.
nos si sumpsimus pro n (nam), cum sed h. l. ineptum uideatur. De
Huschkio vide not. 2. HIA nunc: plures (quam D habentis ratio
habetur, ut inde pars sum)atur, sed (5) eg (uel q) C. e (uel +) g
(igitur? Bl. postea idem prop. exempli gratia) fortasse rg regula
La. et contra ed. 4. Huschk. et HIA. (6) haut C. (7) Edd. post
habet spatium uacuum reliquerunt; nunc ex Gö. et Huschk. conii. re-
stituimus. HIA: duntaxat, nihil de eo lege cauetur. (8) etia (uel
udl) C. sec. Bl. Gö. 3. dedit. Klentzi qd. (quidem) recepi, ut

Suet. Oct. 40. Vopisc. Tacit. 10. item Paul. (lib. sing. ad L. Fusiā Can.)
L. 37. D. de condic. et demonstr. 35. 1. et L. 215. D. de V. S. 50. 16. Th. et
Val. L. 28. Th. C. de Iudaeis 16. 8. § 43. Cf. Ulp. 1. 24. Paul. S. R. cit. § 4.
Gai. epit. 1. 2. pr. Vid. Pap. L. 22. § 1. D. de fid. lib. 40. 5. § 44. Cf. Gai.

lex pertinet, qui sine testamento¹ manu mittunt. itaque li-
cet² his qui uindicta aut censu aut inter amicos manu mit-
tunt, totam familiam³ suam liberare, scilicet si alia causa non
§45. impediatur libertatem. | Set quod de numero seruorum testa-
mento manu mittendorum diximus, ita intellegimus, ut ex eo¹⁶
numero, | ex quo dimidia aut tertia aut quarta aut quinta¹⁸
pars liberari potest, utique tot manu mittere liceat, | quot ex
antecedenti numero licuit. et hoc ipsa | lege prouisum est: 20
erat enim sane absurdum, ut x | seruorum domino quinque
liberare liceret, | quia usque ad dimidiam partem²² [ex eo]
numero manu mittere ei conceditur, domino uero XII seruos
habenti non plures liceret mittere quam III; at eis
qui plures quam x neque ||¹⁰

|| §.1...17.

12.
80b.
t.s.

nunc HIA. possis ex *ūdl* 'uidelicet', si hoc Gaiantum esset.

(1) In C. post testa maius spatium uacuum est quam quod litteris
mento expleatur. fort. seruos addendum est. (2) is C. (3) sua
in C. suprascriptum est. (4) dimidiam C. (5) quintam C. (6) q. C.
(7) absurdum C. (8) Ita Gō. La. et ed. m. 3. Malim ei (eius)
numeri ut supra §. 2. (et ut nunc HIA): litterae ei facile praecedenti
tribui potuerunt: parte⁹ (9) Cf. C. La. prop. ulteriu at.
(ulterius autem) XII et sic nunc HIA. Ed. 4. dedi: contra uero
(10) HIA §. 1. sic expl.: plures quam XXX habent, utique etiam quin-
que, quot x habenti licuit, manu mittere licet. Epit. 1.2. §§ 2...4:
Nam si aliquis testamento plures manu mittere uoluerit, quam quot
continet numerus supra scriptus, ordo seruandus est, ut illis tan-
tum libertas ualeat, qui prius manu missi sunt, usque ad illum nu-
merum, quem explanatio continet superius comprehensa: qui uero
postea supra constitutum numerum manu missi leguntur, in serui-
tute eos certum est permanere. Quodsi non nominatim serui uel an-
cillae in testamento manu mittantur, sed confuse omnes seruos suos uel
ancillas is qui testamentum facit, liberos facere uoluerit, nulli penitus
firma esse iubetur hoc ordine data libertas, sed omnes in seruili condi-
cione, qui hoc ordine manu missi sunt, permanebunt. nam et si ita in
testamento seruorum manu missio adscripta fuerit, id est in circulo, ut
qui prior qui posterior nominatus sit, non possit agnosci, nulli ex his
libertatem ualere manifestum est, si agnosci non potest qui prior, qui

epit. 1.2. §1. Vid. Paul. L. 37. D. 35.1. Dionys. Hal. ad §17. cit.

§ 45. Cf. ad §43. citt. ll. et cum illa §. Pap. L. 22. §1. D. de fid. lib. 40.5. et

liberari. ----- | concedat -----
----- | ----- §.20...24. ----- ||
13. nam et si testamento scriptis in orbem seruis libertas data | §46.
sit, quia nullus ordo manumissionis inuenitur, nulli | liberi
erunt; quia lex Furia Caninia quae in fraudem | eius facta
sint rescindit. sunt etiam specialia senatus consulta, quibus
rescisa sunt ea quae in fraudem eius legis excogitata sunt. |
In summa sciendum est, [cum] lege Aelia Sentia cau- §47.
tum sit, ut qui creditorum fraudandorum causa manu missi
sint, liberi non fiant, etiam hoc ad peregrinos pertinere:
senatus ita censuit ex auctoritate [diui] Hadriani: cetera
uero iura eius legis ad peregrinos non pertinere.

posterior fuerit manu missus. § 3. Nam si aliquis in aegritudine con-
stitutus in fraudem huius legis facere noluerit testamentum, sed episto-
lis aut quibuscumque aliis rebus seruis suis pluribus quam per testamen-
tum licet, conferre uoluerit libertates et sub tempore mortis hoc fecerit,
hi qui prius manu missi fuerint, usque ad numerum superius constitu-
tum liberi erunt, qui uero post statutum numerum manu missi fuerint,
serui sine dubio permanebunt. § 4. Nam si incolumis quoscumque
[i. e. quotcumque] diuerso tempore manu misit, inter eos qui per testa-
mentum manu missi sunt, nulla tenus computentur.

(1) furia C. infra §139. fuf., ut Vatic. Ulpiani (col.5 §.29.) et cum
Paulo Florentinus cod. Dig. in inserr. L. 37. D. t. e. 35. 1. et L. 215. D.
de V. S. 50. 16. ex Pauli lib. sing. ad L. Fusiā Caniniam sumptarum.
Cod. Iust. 7.3. Fusia. (2) Edd. ante La. (quod) et sic HIA omisso
sq. sint et inserto (quia) ante senatus. (3) sit aut C. (4) qui (?)
sive h sive dextera pars litterae (n) et paulo post sequens rint su-
pra uersum addidit librarius. (5) (enim) ante La. inserebant. mal-
lim et sen. (6) (diui) nunc cum HIA 'ex perpetuo Gaii more' addidi.

infra 2.239. § 46. Cf. Gai. epit. 1.2. §2. Vid. cit. 2.139. ibiq. citt. ll.
Gai. L. 24. D. de m. miss. test. 40.4. Pap. L. 51. pr. D. eod. Ulp. 1.25. Paul.
S. R. 4. 14. §1. et cit. L. 37. D. 35.1. scriptis in orbem] Vid. Auson. vii Sap.
Solon. §. 7. sq. Chrysost. laus Macchab. ... οὐδείς ἐν αὐτοῖς ἔσχατος
χορὸς γὰρ ἐστὶ, χοροῦ δὲ οὐτε ἀρχὴ οὐτε τέλος φαίνεται. Plin.
H. N. 2.2.1. in fraudem] nam cf. e. gr. Ulp. L. 24. §17. D. de fideic. libertat.
40.5. S. Cta.] Vid. Scaeu. L. 83. D. de heredib. instituend. 28.5. et cf. Suet.
Octau. 56.

§ 47. Vid. supra §37. Scaeu. L. 83. pr. Paul. L. 55. 57. Cels. L. 60. D. de
her. inst. 28.5. Paul. L. 16. §2. D. qui et a quib. m. miss. 40.9. Herm. L. 27.
pr. eod. Dosith. §12(14).

Gaius.

[DE HIS QUI SUI VEL ALIENI IURIS SVNT.]

- § 48. Sequitur de iure personarum alia diuisio. nam quaedam personae sui iuris sunt, quaedam alieno iuri sunt subiectae. § 49. Set rursus earum personarum quae alieno iuri subiectae sunt, aliae in potestate, aliae in manu, aliae in mancipio sunt. § 50. Videamus nunc de hiis quae alieno iuri subiectae sint: [nam] si cognouerimus quae istae personae sint, simul intellegemus quae sui iuris sint: ac prius dispiciamus de hiis qui in aliena potestate sunt. § 52. In potestate itaque sunt serui dominorum. quae quidem potestas iuris gentium est: nam apud omnes peraeque gentes animaduerte re possumus dominis in seruos uitae necisque potestatem esse: et quodcumque per seruum adquiretur, id domino adquiretur. sed hoc tempore neque cui-

(1) nam ex Inst. et Dig. inser. Gö. et edd. praeter m. 2. sqq. (2) iustae C. (3) s C. sunt Dig. et Inst. (4) q̄c̄q̄ (= quocumque) C. (5) adquiretur C. adquire HIA, ad 1.54. 2.28. prouocans.

§ 48. L. 1. pr. D. de his qui sui 1.6. (Gai. lib. 1. Institt.) Pr. I. eod. 1.8. Cf. Gai. epit. 1.3. pr. Vid. supra §. 9. [Haec diuisio complectitur §§ 48...141.] § 49. in potest. Cf. pr. Leit. Vid. Paul. L. 215. D. de V. S. 50.16. Fgm. Vat. § 300. cf. § 298. item Ulp. L. 105. § 2. D. de V. S. 50.16. Prob. ex cod. Eins. n. 31. M. M. P. = manu mancipio potestate. In aere Salpensano rubrica c. 22. habet „in m(ancipio) m(anu) potestate“, deinde ipsum e. „potestate manu mancipio.“ §§ 50.51. Cf. locc. ad § 48. c. it. et uide infra §§ 142. sq.

§ 52. Gai. L. 1. D. cit. § 1. § 1. I. tit. cit. 1.8. Cf. Gai. epit. 1.3. § 1. Vid. Ulp. L. 4. D. de inst. et iure 1.1. Flor. L. 4. D. de statu homin. 1.5. et § 1. I. de iure personar. 1.3. pr. I. de libertin. 1.5. ac supra § 1. Tryph. L. 64. D. de cond. indeb. 12.6. Iustinian. L. un. C. de SC. Claudiano 7.24. Isidor. Or. 5.6. infra 2.69. 4.16. i. f. ibiq. c. it. II. et Homer. Od. 1.398. 14.272. in seru. uit. ac nec. Vid. Senec. de benef. 3.23.3. q. per seru. adq. Vid. 2.86. sq. ibiq. c. it. II. § 53. Gai. cit. L. 1. D. § 2. I. tit. cit. 1.8. c. Theophil. ad h. §. Vid. Gai. epit. l. c. Paul. et Ulp. in Collat. 3.2. et 3. item Dioclet. et Max. ibid. cap. 4. Ulp. L. 2. D. tit. cit. 1.6. Venul. L. 6. Mod. L. 11. § 1. 2. D. ad L. Corn. de sicar. 48.8. Tac. Ann. 6.11. Senec. l. c. et de clem. 1.18. Ulp. L. 1. § 8. D. de off. Pf. U. 1.12. Paul. L. 8. pr. D. de quaestio- nib. 48.18. Sueton. Claud. 25. Spartian. Hadr. 18. Gell. 5.14. sine causa] „legibus cognita“ add. Inst. l. c. Vid. Ulp. L. 53. § 3. D. delegat. 1.30. Marcell. L. 96. D. de V. O. 45.1. Macer L. 24. pr. i. f. D. ad L. Iul. de adult. 48.5.

14. bus || Romanis, nec ullis aliis hominibus qui sub imperio ^{32a}populi Romani sunt, licet | supra modum et sine causa in seruos suos saeuire: nam ex constitutione 'sacratissimi imperatoris Antonini | qui sine causa seruum suum occiderit, non minus te|neri iubetur, quam qui alienum seruum occiderit. set | et maior ²quoque asperitas dominorum per eusdem | principis constitutionem coercetur: nam consultus a quibusdam praesidibus prouinciarum de his | seruis qui ad fana deorum uel ad statuas principum | confugiunt, praee- ^{perda 177}pit, ut si intolerabilis uideatur | dominorum saeuitia, cogantur seruos suos | uendere: et utrumque recte fit: ^{regula 22. D. 1.6} male enim | nostro iure uti non debemus; qua ratione et ^{§ 2. v. 1. 8}prodijs inter|dicitur bonorum suorum administratio. | Ce- ^{§ 54.}terum cum apud ciues Romanos duplex sit dominium (nam uel in | bonis uel ex iure Quiritium uel ex utroque iure eius|que seruus esse 'intellegitur), ita demum seruum in | potestate domini esse dicemus, si in bonis eius sit, etiam si simul ex iure Quiritium eiusdem non sit: nam qui nudum ²⁰ius Quiritium in seruo ha|bet, is potestatem habere non intellegitur.

(1) s C. diui Antonini s. diui Pii Antonini Dig. et Inst. cf. §. 81. et Inserr. Orell. Henz. n. 6485. (2) Caue ne, ut a Pöschm. propositum est, legendum putes quaeque pro quoque, quod Gaius usitatissimum om. Dig. et Inst. (3) C. hic habet quasi textus uerbum regula. (4) intellegat C. Fort. cum (pro nam) ... intellegatur, quod praefero.

imp. Antonini) „diui Pii Antonini“ Inst. l. c. maior asp.] Vid. Ulp. L. 12. D. de iur. diet. 2.1. L. 24. § 3. D. de pign. act. 13.7. Pomp. L. 15. D. de condiet. c. dat. 12.4. Constantin. LL. 1.2. Th. C. de emendatione seruorum 9.12. L. un. C. eod. 9.14. ad fana deor.] Th. et Val. L. 4. Leo L. 6. § 5. C. de his qui ad ecclesias confugiunt 1.12. ad stat. princ.] Vid. Call. L. 28. § 7. D. de poen. 48.19. Ulp. L. 5. D. de e. o. crim. 47.11. item Tac. Ann. 3.36. c. Lips. exc. Senec. de clem. 1.18.2. Plin. 10.16. Philostrat. Apollon. 1.15. (ed. Lips. 1709. fol. p. 18.) Theophil. l. c. cog. seru. s. uend.] Vid. Ulp. L. 1. § 27. D. de quaestio. 48.18. itemque Cod. Pro quib. c. serui pro praemio lib. accip. 7.13. Liu. 32.26. male enim et c.] contra bonos mores est: uid. 3.157. ibiq. c. it. II. § 54. Vid. § 21. § 35. 2.40. 88. 3.166. Ulp. 1.16. Theophil. 1.5. § 1.

§55. Item in potestate nostra sunt liberi nostri, quos iustis
nuptiis procreauimus. quod ius proprium ciuium Romano-²²
rum est; fere enim nulli alii sunt homines qui talem in
filios suos habent potestatem qualem nos habemus. idque
diui Hadriani edicto quod proposuit de his qui sibi libe-¹⁵
risque suis ab eo ciuitatem Romanam petebant, signifi-^{57a}
tur. nec me praeterit Galatarum gentem credere in pote-
statem parentum liberos esse.

§56. [DE NVPTIIS.]

§.6. ————— | si ciues Romanas uxores
duxerint, uel etiam Latinas peregrinasue cum quibus conu-^s
bium habeant: cum enim conubium id efficiat, ut liberi

(1) diuus Hadrianus edd. et paulo post significauit (pro significauit C.)
Cf. supra §7. i. f. infra §93. etc. (2) potestate Gō. nec La. nec HIA ac-
cus. quem C. habet, restituerunt: in potestatem esse, in possessionem
esse similesque formae usitatissimae olim fuerunt: cf. exempla quae
multa ad calcem huius libri adferam.

(3) [Habent autem in potestate liberos ciues Romani] Gō. et eum
secuti edd. omnes. quod supplementum ut incongruum neque cum
Gaiana cogitatione procedens exemeram, cum Huschkius moneret,
illud neque rectum sensum praestare nec duorum uersum esse. et
sane quod idem proposuit, ab his uitiis liberum est, set nimium, si,
quod mihi persuasum est, §.5. a librario de industria uacuis relictus
est: nam Hschk. et HIA sic: *Iustas autem nuptias contraxisse liberos-
que iis procreatos in potestate habere ciues Romani ita intelleguntur,
si [conubium interuenerit, hoc est non recepit HIA].* Malim: *Sunt au-
tem in parentum suorum potestate liberi ciuium Romanorum, uel
simile quid quod unum uersum expleat.*

§ 55. L.9.D.tit.cit.1.6. (Gai.lib.1.Instit.) Pr.cf. §.2.L.de patr.pot.
1.9. Cf. Gai.epit. 1.3. §2. Ulp.5.1. Vid. infra §§128.189.93. sq.64. Ulp.
L.8.D.tit.cit.1.6. Aes Salpens.c.22. Vid. etiam Paul.L.11.i.f.D.de lib.
et postum.28.2. Ulp.L.2.D.ad L.Corn.de sicar.48.s. Th.C.De patr.f.
qui filios distr. 3.3. Constantin.L.6. (olim L.2.) Th.C.de lib. caus.4.8.
L.10.C.de patria potest.8.47. Alex.L.3.C.eod. Pap. in Collat.4.s. Dion.
Hal.2.26.sq. Plut.Num.17.i.f. Philo leg. ad Gai.p.996. Sen. de ben.
3.11.2. Boeth. ad Cic.Top.4.20. (ed. Baier.p.304.) Isidor. Or.9.5.17.18.
Galatar.] Vid. Paul.apost. epist. ad Gal.4. init. et Caes. B.G.6.19.
§56. Cf. infra §§76.67.80.88. Ulp.5.2.4.8. Gai.epit.1.4.pr. Vid.
pr.L.de nupt.1.10. Pap. in Collat.4.5. Cels.L.19. cf. Ulp.L.24.D.

16 patris condicionem sequantur, euenit ut non [solum] ciues
Romani filiant, set et in potestate patris sint. Unde et §57.
12 ueteranis | quibusdam concedi solet principalibus constitui-
14 onibus conubium cum his Latinis peregrinisue | quas primas
post missionem uxores duxerint; | et qui ex eo matrimonio
16 nascuntur, et ciues Romani et in potestatem parentum fiunt.

[DE INCESTIS NVPTIIS.]

18 ⁴Sciendum autem est non omnes nobis uxores ducere licere: | nam §58.
20 a quarundam nuptiis abstinere debemus: | inter eas enim §59.
personas quae parentum liberorumue locum | inter se opti-
22 nent, nuptiae contrahi non possunt, nec inter eas conubium
est, uelut inter patrem | et filiam, uel matrem et filium, uel
auum et neptem; et si tales personae inter se coierint, ne-
16 farias || ⁶atque incestas nuptias contraxisse dicuntur. et haec ad-
57b. eo ita sunt, ut quamuis per adoptionem parentum libe-
rumue loco sibi esse coeperint, non possint inter se | ma-
trimonio coniungi, in tantum, ut et dissoluta adoptione
6 idem iuris maneat; itaque eam quae nobis | adoptione filiae
aut neptis loco esse coeperit, non poterimus uxorem du-

(1) [solum] inutiliter inseri putat Buchh. nati c. R. fiant, et in HIA.
(nati ex y codicis statim post liberi procreati deformes uidentur.)
(2) set in C. (3) Cf. ad §55. notam 2. Hic accus. retinuit HIA. (4) Ergo
non omnes nob. ux. d. licet Inst. et ita Gō. sed omisso Ergo. V. 17. ru-
bricae destinatum fuisse sumpsit; v. 18. euanidus factus est. utrum-
que scriptura plenum fuisse opinatus HIA sic fecit: „§ 58. Cum ser-
uilibus uero personis ne nuptiae quidem sunt. §58a. Sed nec liberas om-
nes nobis uxores ducere licet.“ Seruilius nuptiarum mentio ab hac
Gaiana commentatione aliena est. (5) hoc C. (6) ex Inst. (7) pos-
sunt C. ut saepius infn. post ut. (8) etiam cum Inst. Gō. et HIA.

de statu hom.1.5. Senec. de ben.4.35.1. Boeth. l.c. § 57. Vid. tabu-
las quas dicunt honestae missionis ap. Marinium, Hauboldum, Vernaz-
zam, Gazzeram, Cardinalium, Arnethum aliosque, item cf. Aes Salpens.
c.22.23. §§ 58.59. §.1.L.de nupt.1.10. Cf. Gai.epit.1.4. §1. Ulp.5.6.
et in Collat.6.2. §1. Vid. Paul.S.R.2.19. §3. = in Collat.6.3. §1. Dioclet. et
Max. in Collat.6.4. §5. Gai.L.53. Paul.L.68.L.14. §2.D.de ritu nuptiar.
23.2. Dioclet. et Max.L.17. cf. Alex.L.4.C.de nuptiis 5.4. incest. nupt.]

§60. cere, quamvis eam emancipauerimus. | Inter eas quoque 8
 personas quae ex transverso gradu cognatione iunguntur, 10
 §61. est quaedam similis observatio, set | non tanta. sane inter
 fratrem et sororem prohibita^{ae} sunt nuptiae, siue eodem patre 12
 eademque matre | nati fuerint, siue alterutro eorum: set si qua
 per | adoptionem soror mihi esse coeperit, quam diu | qui- 14
 dem 'constat adoptio, sane inter me et eam nuptiae non |
 possunt consistere; cum uero per emancipationem | adoptio 16
 dissoluta sit, potero eam uxorem | ducere; ²set et si ego 18
 emancipatus fuero, nihil impedimento erit nuptiis.
 §62. Fratris filiam uxorem | ducere licet: idque primum in usum 20
 uenit, cum | diuus Claudius Agrippinam, fratris sui filiam, |
 uxorem duxisset: sororis uero filiam uxorem | ducere non 22
 licet. et haec ita principalibus con|stitutionibus significan-
 tur. || Item amitam et materteram uxorem ducere | non 17.
 §63. licet. item eam quae nobis quondam socrus | aut nurus aut 4a.

(1) *stant C.* (ut p.1.v.13. *Constant pro constat*). (2) *set si C.*

De incestis nuptiis: Th.C.3.12. Inst.C.5.5. Paul.L.39.§1. Ulp.L.56.
 D.tit.cit.23.2. Collat.6.4...7. *quam uero per adopt.* Vid.Gai.L.55.pr.
 Paul.L.14.pr.§1.D.tit.cit.et S.R.L.c.§4.(Collat.6.3.§2.)
 § § 60.61. §2.I.tit.cit.1.10. Cf.Gai.epit.1.4.§2. Vid.Pomp.L.s.
 Scaeu.L.54. Paul.cit.L.68.D.tit.cit.23.2. Ulp.cit.5.6.et in Collat.6.2.
 §2. Plutarch.Qu.Rom.ed.Reisk.7.p.76.163.sq. *sed si qua et e.* Vid.
 Gai.L.17.pr.D.tit.cit. Paul.S.R.2.19.§4.(Collat.6.3.§2.) DioCass.60.33.
cum uero et e. Vid.Gai.cit.L.17.§1.L.55.§1. Tryph.L.67.§3.D.tit.cit.
 Paul.L.9.i.f.D.de lib.et postum.28.2. L.5.D.de gradib.38.10. L.35.§1.
 D.de V.O.45.1. § 62. Cf.§§3.5.I.tit.cit.1.10. Gai.cit.L.17.D.§2. et
 epit.1.4.§§3.4. Ulp.cit.5.6.(Collat.6.2.§2.) Dioclet.et Max.cit.L.17.C.
 5.4. et in Collat.cit.§5. *cum d. Claud.Agripp.* Vid.Tac.Ann.12.5.
 sqq.13.2. Suet.Claud.26.39.43. Dio Cass.68.2. Zonaras Ann.11.20.i.f.
 item Pap.L.5.pr.D.de condict. sine c.12.7. Ulp.l.c. Lamprid.in M.
 Aur.7. *sororis uero filiam* Vid. Plin. epist. 4.11.6. Sueton. in Dom-
 mit. c. 22. [De iure nouo uide ad Inst.l.c. LL.1.3.Th.C.de incest.nupt.
 3.12. L.5.C.eod.5.5. L.2.C.si nuptiae ex reser.pet.5.8.] § 63. Cf.
 § § 6.7.I.tit.cit.1.10. Gai.epit.1.4.§5. Ulp.cit.5.6.(Collat.6.2.§3.) Paul.
 S.R.2.19.§5.(Collat.6.3.§3.) Vid.Dioclet.et Max.in Collat.6.4.§5. et cit.
 L.17.C.de nupt.5.4 et in Vat.Fgm.§§302.sq. Paul.L.14.§4. cf.pr.§1.
 Pap.L.15. Pomp.L.10.D.tit.cit.23.2. Mod.L.4.§7.D.de gradib.38.10.

4 priuigna aut nouerea fuit. ideo *autem* | diximus 'quondam',
 quia si adhuc constant eae | nuptiae, per quas talis adfinitas
 6 quaesita est, alia ra|tione *inter nos* nuptiae esse non pos-
 sunt, quia neque eadem duobus | nupta esse potest, neque
 8 idem duas uxores habere. Er|go si quis nefarias atque §64.
 incestas nuptias contraxe|rit, neque uxorem habere uidetur,
 10 neque liberos: | *hi enim* qui ex eo coitu nascuntur, matrem
 quidem | habere uidentur, patrem uero non utique; nec ob id
 12 in po|testate eius sunt, ¹[*set*] quales sunt hii quos mater uulgo
 14 con|cepit: ²*nam nec hi* patrem habere ³*utique* intelleguntur,
 cum ⁴*his etiam* incertus sit; unde solent spurii | filii appel-
 lari, uel a Graeca uoce quasi ⁵*σποράδην* conce|pti, uel quasi
 16 sine patre filii. |

[QVIBVS MODIS LIBERI IN POTESTATEM REDIGANTVR.] |

18 ⁶*Aliquando autem euenit, ut liberi qui statim ut nati sunt, pa-* §65.

(1) (*sed*) sunt quales ii HIA. (2) ita Inst. *nam et hi p. h. non i. Gö.*
 1.2. (3) *c. u C. omnino* post La. edd. m. contra quod recte monet
 HIA non scribi per notam in C., unde ipse *ullum* fecit, quod tamen
 numquam ita ponitur. itaque *utiq* feci. (4) *is HIA* quamuis da-
 tium La. et Gö. recte defendissent. (5) *sporade C.* (6) ex Inst.
statim quidem ut HIA.

Pap.L.5.§1.D.de condict. sine c.12.7. Pomp.L.16.D.sol.matrim.24.3.
 L.1.§3.D.de concubin.25.5. Cic.pro Cluent.5. Vergil.Aen.10.389.
idem duas ux. Vid.Iul.L.1. Ulp.L.13.D.de his qui not.3.2. Dioclet.
 Max.L.2.C.de incest.nupt.5.5. Val.Gall.et Val.L.18.C.ad L. Iul.de
 adulter.9.9. Th.Arc.et Hon.L.7.C.de Iudaeis.1.9. Sueton.Caes.52.
 Socrat.H.E.4.31. Nicephor.H.E.2.33. item Plutarch.comp.Demet.c.
 Ant.4. § 64. Cf.§.12.I.tit.cit.1.10. Gai.epit.1.4.§8. Ulp.4.2.et 5.7.
 (Collat.6.2.§4.) Vid.Mod.L.23.D.de statu hom.1.5.et L.4.§2.D.de gra-
 dib.38.10. Ulp.L.2.§1.D.ad SC.Tertull.38.17. Arc.et Hon.L.3.Th.C.
 (L.6.Inst.C.) de incest.nupt.3.12(5.5.) Ant.L.3.C.sol.matr.5.18. Con-
 stantin.L.1.C.de naturalib.liberis 5.27. Plutarch.Qu.Rom.c.103.(ed.
 Reisk.7.p.160.) Boeth.aliiq. ll.ad §§55.sq.citt. Isidor.Or.9.5.§§24.25.
 Epit.de nominum rat.post Valer.Max.(ed.Torrenii.Leid.1726.4^o.p.882.
Spurii, patre incerto geniti, quasi σπόροι). infra § § 90.92.et 89.
 Nota S.P. = *sine patre* in titulis sepuler. frequens. Val.Prob.§2.n.9.
 et Notae Papian. sub S.n.69.(ed.Momms.p.271.329.) SP = *Spurius*.
 § 65. §13.I.tit.cit.1.10. Vid.supra § § 29...32.et sqq. § § 66...96.[et de

rentum in potestate non fiant, ii postea tamen redigantur
 §66. in potestatem. Itaque si Latinus ex lege Aelia Sentia
 uxore ducta filium procreauerit, aut Latinum ex Latina aut
 ciuem Romanum ex ciue Romana, non habebit eum in po-
 testate; ¹ — postea causa probata —, conse —, simul
 §67. ergo eum in potestate || sua habere incipit. Item si ciuis
 Romanus Latinam aut peregrinam uxorem duxerit per ²ingno-
 rantiam, cum eam ciuem Romanam esse crederet, et filium
 procreauerit, hic non est in ³potestatem, quia ne quidem
 ciuis Romanus est, set aut Latinus aut peregrinus, id est
 eius condicionis cuius et mater fuerit, quia non aliter ⁴quis-
 quam ad patris condicionem accedit, quam si inter patrem et
 matrem eius conubium sit: set ex senatus consulto permittitur
 causam erroris probare, et ita uxor quoque et filius ⁵ad ciui-
 tatem Romanam perueniunt, et ex eo tempore incipit filius
 in potestate patris esse. idem iuris est si eam per igno-
 rantiam uxorem duxerit quae dediticiorum numero est, nisi
 §68. quod uxor non fit ciuis Romana. Item si ciuis Romana
 per errorem nupta sit ⁶ peregrino tamquam ciui Romano,
 permittitur ei causam erroris probare, et ita filius quoque
 et maritus ⁷ad ciuitatem Romanam perueniunt, et aequae
 simul incipit filius in potestate patris esse. idem iuris est
 si peregrino tamquam Latino ex lege Aelia Sentia nupta

(1) sed causa postea probata ciuitatem Romanam consequitur adicien-
 dum esse put. Gö. Hschk. sic: at [sed postea HIA] causa probata c.
 Rom. consequit cum fil. [cum Latino filio HIA]. ego nunc p' tea cpbata
 conse ut fere certa recepi. restituerim: set si postea causa probata
 c. R. | consecutus est pater, (2) sic C. (ut ingnomia in titulis) igno-
 rantiam edd. (3) pot' C. 1. e. potestatem quod nunc restitui. (4) quisq'
 C. (5) Latino aut excidisse Klenz. non bene opinabatur. (6) at C.

iure recent. etiam quae §2. I. de her. q. ab int. 3.1. Gaiano 3.2 addidit.]
 § 66. Vid. §§29.73.94.95. 3.5.73. et 1.30.80. ibiq. citt. ll. impr. Ulp. 7.4.
 § 67. Vid. 2.142. 3.5.53. 1.15.26.56.80. Ulp. 7.4.5.9. Paul. S.R. 4.8. §7.
 SCo] hoc antiquius fuisse alio sub Hadriano facto, apparet ex 2.142.
 143. HIA. § 68. Vid. Ulp. 7.4. et in Collat. 16.2. §5. Paul. S.R. 4.8.

§69. sit; nam et de hoc specialiter senatus consulto cauetur.
 §70. idem iuris est aliqua tenus si ei qui dediticiorum numero
 est, tamquam ciui Romano aut Latino e lege Aelia Sentia
 nupta sit; nisi quod scilicet qui dediticiorum numero est, in
 §71. sua condicione permanet, et ideo filius, quamuis fiat ciuis Ro-
 manus, in potestatem patris non redigitur. Item si Latina
 §72. peregrino quem Latinum esse crederet, nupserit, potest
 65b. t. s. ex senatus consulto filio nato causam erroris probare, et ita
 omnes fiunt ciues Romani, et filius in potestate patris esse
 §73. incipit. Idem iuris omnino est si Latinus per errorem per-
 §74. egrinam quasi Latinam aut ciuem Romanam e lege Aelia
 §75. Sentia uxorem duxerit. Praeterea si ciuis Romanus qui
 §76. se credidisset Latinum, duxisset Latinam, permittitur eidem
 §77. filio nato erroris causam probare, tanquam si ex lege Ae-
 §78. lia Sentia uxorem duxisset. Item hiis qui cum ciues Ro-
 §79. mani essent, peregrinos se esse credidissent et peregrinas
 §80. uxores duxissent, permittitur ex senatus consulto filio nato
 §81. causam erroris probare: quo facto peregrina uxor ciuis Ro-
 §82. mana et filius quoque ciuis Romanus fit, et non solum ad
 §83. ciuitatem Romanam peruenit, set etiam in potestatem pa-
 §84. tris redigitur. Quaecumque de filio esse diximus, eadem §72.

(1) a. s. e. lege as C. (2) e lege Aelia Sentia hic ins. HIA miro modo
 ex v. 20. prioris pag. superabundans a. s. in hunc alterius pag. v. 1. tra-
 hens. (3) duxisset c. Hugone Gö. et edd. m. duxerit HIA. (4) e. C.
 ei edd. (5) duxissent C. (6) h. u. C. his qui licet c. Gö. edd. m. iis
 qui cum HIA ac si C. habuisset iis qui c' sed puto habuisse hur qe'
 quod nunc dedi. (7) credidisset C. (8) (fit) ex Hollw. coni.
 inser. Gö. 3. et edd. m. 2.3. (9) q. a. tia(?) C. sec. Bl. Cum Gö. prio-
 rib. edd. ix litt. spatium olim reliqui. Gö. prop.: que ex ea natus
 La. q. que ita an q. simul? Klenz. uoluit: R. erit, filius uero causa
 probata. ego olim: fit et filius quoque c. prob. Buchh.: quoque qui
 ita. Pöschm. temere: Romani et filius quem est enixa, non solum
 ambo ciuitatem apiscuntur, sed et filius in pot. HIA dedit: (fit) et filius,
 qui item est peregrinus.

§§7.15. (Collat. 16.3. §§7.15.) supra §§15.26. infra §§78...86. Boeth. ad Cic.
 Top. c. 4. §§21.53. (Bait. p. 304.362.) §. 70. Vid. etiam §30. § 72. Cf.

§73. et de filia dicta intellegemus. Et quantum ad erroris causam probandam attinet, nihil interest cuius aetatis filius¹⁶ siue filia sit² Latinus e... qui¹⁸ ni si minor anniculo sit filius filiae, causa probari non potest. nec me praeterit in aliquo rescripto²⁰ diui Hadriani ita esse constitutum, tamquam quod ad erroris quoque causam probandam⁴ §. 23. imperator.

§74. tuendam dedit. Item peregrino uxorem duxisset et filio nato alias ciuitatem Romanam consecutus esset, deinde eum quaereretur an causam probare posset, rescripsit imperator Antoninus perinde posse eum causam probare, atque si peregrinus mansisset. ex quo colligimus etiam per-

§75. egrinum causam probare posse. Ex iis quae diximus

(1) intellegemus C. intellegemus. Set Gö. (2) Quae desiderantur, ad causae probationem ex lege Aelia Sentia pertinere manifestum est. HIA: cum senatusconsulto nihil de ea re caueatur: nisi forte Latinus uel Latina proponatur, qui ex lege Aelia Sentia matrimonium contraxerint: nam tunc sane si. (3) nisi C. „Sententia haec est: in erroris causa probanda nihil interesse, cuius aetatis filius sit; ex lege A. S. autem causam probari non posse si minor anniculo sit filius.“ Gö. (4) Cf. C. Tale quid suppl. prop. Gö.: attinet, anniculus filius esse debeat. HIA: anniculum filium factum necesse sit: sed non semper uideri debet generale ius indutum, cum imperator epistulam ad quendam dedit. (quod et rei et ductibus superstitionibus parum conuenire uidetur.) Mihi uidetur v. 18. peregrini scriptum fuisse. (5) HIA: At peregrino quoque nuptiis per errorem contractis causam probare licere, rescripto significatur. quippe quodam casu acciderat, ut peregrinus ciuem Romanam, quae eum Latinum credebatur, ex lege Aelia Sentia. (6) „Summa huius articuli haec uidetur: peregrinum ex lege A. S. causam probare non posse, sed ad erroris causam probandam admitti.“ Gö. (7) HIA sic: Ex iis, quae diximus, apparet, siue errore siue scientem peregrinus ciuem Romanam uxorem duxerit, eum, qui ex eo matrimonio nascitur, peregrinum nasci; sed si quidem per errorem eum eo matrimonium con-

trahitur filio filiae ap. Ulp 3.3. liberi 7.4. Vid. Ulp. L. 195. pr. L. 1. D. de V. S. 50. 16. (et supra §32a.) §. 73. Vid. supra §29. §§ 74. 75. Vid. supra § 68.

apparet siue errore peregrinus quidem errorem matrimonium ea quae superius nullus error interuenerit nullo casu §. 17. 18. uxorem duxerit, §76.

sicut supra quoque diximus, iustum matrimonium contrahi. et tunc ex hiis qui nascitur et cuius Romanus est et in potestate patris erit. Itaque si cuius Romana peregrino §77. §. 23.

§78. filius est, tamquam si ex peregrina eum procreasset. hoc tempore e senatusconsulto quod auctore diuo Hadriano factum est, etsi non fuerit conubium inter ciuem Romanam et peregrinum, qui nascitur, iustus patris filius est. Quod autem diximus inter ciuem Romanam peregrinumque matrimonio contracto eum qui nascitur, peregrinum tractum fuerit, causam ex senatusconsulto probari posse secundum ea, quae superius diximus; si uero nullus error interuenerit, sciente ciue Romana condicionem mariti sui nullo casu mariti uel filii statum mutari. Ego nunc non nulla, quae etiam ed. 4. ex codicis ductibus recepi, ut nimis incerta ex vv. 10...16 eiei malim.

(1) In Gö. 3. ed. a. La. curata (Berol. 1842. 8. p. 35.) uerba nullus error (nunaoptor C.) multo errore perperam conlocata sunt, ubi asterisci ponendi erant: debebant (ut fecimus) seq. ante interuenerit poni. (2) §68. (3) „Ex iis, quae sequuntur, intellegitur, Gaium loqui de ciue Romano, qui peregrinam, eum qua conubium habeat, uxorem duxerit.“ Gö. Similiter HIA: Illud plane constat, inter ciuem Romanum et peregrinam, si quidem eam, cum qua conubium habeat, (4) §56. (5) cr C. feci et cr. Edd. et non habent. (6) La. Göscheniana emendans prop.: Itemque si ciuis R. peregrino nupserit, is qui nascitur, licet omni modo peregrinus sit, tamen interueniente conubio iustus patris Tum HIA: Itemque si ciuis Romana peregrino nupserit, conubio ex iure peregrini populi interueniente, qui ex eis nascitur, peregrinus et iustus patris (7) iam. C. (8) nq C. An tm (tamen)? Gö. et sic HIA. Lego namque (9) Sententiam esse opinata-

§ 76. Vid. supra §56. § 77. Vid. infra §92. (cf. Liv. 23. 2. 6. 31. 31. 11. 38. 36. 6. HIA.) § 78. Vid. Ulp. 5. 8. L. 24. D. de statu hom. 1. 5. Boeth. ad §68. cit. L. 1. Th. C. de collegiatis 14. 7.

_____ y. 6. _____ | eadem lege _____ 6
 — si partus — | qua e. conubium non sit _____ ..
 peregrinus ex eo coitu nascatur _____ .. *neces*saria lex s.
 _____ | _____ | est 12
 _____ | _____ . *accedit.* qua parte
 .. *iubet* lex .. — pe|regrina peregrinum _____ | 14
 § 79. nam etiam .. — lege .. _____ | futurum erat. Adeo 16
 autem hoc ita est, ut ² _____ | _____ y. 17. 18. _____ | 18
 _____ set etiam qui La|tini nominantur; 20
 sed ad alios Latinos pertinet, qui | proprios populos propri-
 asque ciuitates habebant | et erant peregrinorum numero. 22

tus est Gö.: 'Quod autem diximus, inter ciuem Romanam peregrinumque matrimonio contracto, eum, qui nascitur, peregrinum nasci etiam si conubium inter patrem et matrem non sit, id lege Mensia [?] introductum est. eadem lege illud quoque cauetur, ut si peregrinam, cum qua ei conubium non sit, uxorem duxerit ciuis Romanus, peregrinus ex eo coitu nascatur. et in priore quidem specie necessaria lex Mensia fuit: nam alioquin conubio inter patrem et matrem non interueniente is, qui natus est, secundum iuris gentium regulam matris, non patris conditioni accedit'. Tum HIA sic: nasci, etiam conubio non interueniente ualet, idque per legem Mensiam iam antea effectum est. eadem lege illud quoque cauetur, ut si peregrinam, cum qua ei conubium non sit, uxorem duxerit ciuis Romanus, peregrinus ex eo coitu nascatur. et in priore quidem specie necessaria lex Mensia fuit: nam alioquin conubio inter patrem et matrem non interueniente is, qui natus est, secundum iuris gentium regulam matris, non patris conditioni accedit. qua parte autem iubet lex, e ciue Romano et peregrina peregrinum nasci, nihil noui introduxit; nam etiam sine ea lege e regula iuris gentium idem futurum erat. (1) q cum a supraser. et C. (2) Fortasse sic explendum esse Gö. adnotat: Adeo a. h. i. e., ut non interueniente conubio matrem is quoque sequatur, qui ex ciue Romano et Latina coloniaria uel Iuniana nascitur, quamquam hoc casu cessat lex Mensia. quae sane non eos tantum spectat, qui peregrini, pro postremis: nam ea lex sane non tantum de peregrinis loquitur La. Huschk.: adeo, ut — ex Latina et ciue Romano qui nascitur, ex solo iure gentium matris conditioni accedat; quamquam lege Mensia non solum ceteri peregrini comprehenduntur. Haec sic mutauit HIA: Adeo — ut etiam ex — nascitur, matris c. a.; nam lex Mensia ad hunc casum non pertinet: quae quidem non peregrinos tantum comprehendit,

§ 79. Vid. ad § 96. c. it. l. item ad § 131. (cf. § 29. 22. Ulp. 3. 3. HIA).

Eadem ratione | ex contrario ex Latino et ciue Romana qui § 80.
 22. nascitur, | ciuis Romanus nascitur. fuerunt || tamen qui pu-
 29b. tauerunt ex lege Aelia Sentia contracto matrimonio Lati-
 num nasci, quia uidetur eo casu per | legem Aeliam Sen-
 4 tiam et Iuniam conubium inter eos | dari, et semper conu-
 bium efficit, ut qui nascitur, | patris conditioni accedat;
 6 aliter uero contracto matrimonio eum qui nascitur, iure gen-
 tium matris | condicionem sequi: at uero hodie ciuis Ro-
 8 manus est; scilicet hoc iure utimur | ex senatus consulto,
 quo auctore diuo Hadriano significatur, ut | omni modo ex
 Latino et ciue Romana natus ciuis Romanus nascatur. |
 10 His conuenienter etiam illud senatus consulto diuo Hadria- § 81.
 12 no ⁴. auctore significatur, ut ex Latino ⁵ et peregrina, item
 contra ex peregrino et Latina qui nascitur, | matris condicio-
 14 nem sequatur. Illud quoque his conueniens est, quod § 82.
 ex ancilla et libero iure gentium seruus nascitur, et ex
 16 libera et seruo liber nascitur. | Animaduertere tamen § 83.
 debemus, 'ne iuris gentium | regulam uel lex aliqua uel

(1) *cad. p. uora?* C. Eadem ratio facit, ut... nascatur. Hollw. eadem ratione. [tractis his uerbis ad praeced.] at... | [ut] c. R. nascatur. Huschk. tum in Studien idem sic: Eadem ratio facit... | [ut] c. R. nascatur. sed HIA nunc eadem quae nos. Decem litterarum spatium ed. 2. Gö. in fine § 79., ed. 3. eiusd. in princ. § 80. reliquit. Cf. C. (2) at (f) ubi (r) u. i. e. s. hoc C. sec. Bl. La. et HIA: uero hodie nihil interest. sed hoc i. u. Huschk.: sequitur a ridiculum e sed hoc iure utimur quod et (3) Ita Hollw. qm C. sec. Bl. Fort. qm (quoquo modo) Huschk. sed omnimodo retinet HIA. ..Gö. (4) *sacratissimo*, quod edd. exhibent, displicet Blumio. schedae habent s auctor Eiciendam esse s putauerim (quod nunc fecit HIA) aut legerim Hadriano auctore facto. cf. 3. 73. sed etiam ad super. § 54. adn. (5) ..per.. rina .. na C. (6) nec C. locum a Gö. male habitum sanauit Huschk. num eam Klenz. et Hefft. iam ed. m. 1. Huschk. sequitur. (7) *uelex* C. sec. Bl. et tum legi C.

§ 80. Vid. §§ 29. 56. 67. 30. 66. 2. 143. 3. 73. Cic. Top. 4. 20. § 82. Vid. §§ 88. 59. Ulp. 5. 9. cf. 10. Isidor. Or. 9. 5. 18. Boeth. l. c. infra §§ 82. 88. Ant. L. 3. C. soluto matr. 5. 18. Sed uide etiam Paul. S. R. 2. 24. § 1. 3. Marcian. L. 5. § 2. 3. D. de statu hominum 1. 5. pr. I. de ingenuis 1. 4. § 83. Vid. Ulp. L. 24. D. de statu hominum 1. 5.

§84. quod legis uicem optinet, aliquo casu commutauerit. ecce 18
 enim ex senatus consulto | Claudio potestatis eius Romana
 quae alieno seruo uolente domino eius coit, ipsa ex pactione 20
 libera permanere, sed seruum procreare: nam quod inter eam
 et | dominum istius serui conuenerit, ex senatus consulto ra- 22
 tum | esse iubetur. set postea diuus Hadrianus iniquitate rei |
 et inelegantia iuris motus restituit iuris gentium regulam, ut 23.
 §85. cum ipsa mulier libera permaneat, liberum pariat. ^{Etiam} 109a
 lege Aelia Sentia ex ancilla et libero poterant liberi nasci;
 nam ea lege cauetur, ut si quis | cum aliena ancilla quam crede- 4
 bat liberam esse | coierit, siquidem masculi nascantur, liberi
 sint, si | uero feminae, ad eam pertineant, cuius mater an- 6
 cilla | fuerit. sed et in hac specie diuus Vespasianus inele-
 gantia iuris motus restituit iuris gentium regulam, ut omni 8
 modo, etiam si masculi nascantur, | serui sint eius cuius et 10
 §86. mater fuerit. Sed illa | pars eiusdem legis salua est, ut ex
 libera et seruo | alieno quem sciebat seruum esse, serui na- 12
 scan|tur. itaque apud quos talis lex non est, qui nascitur, |
 iure gentium matris condicionem sequitur et ob id liber est. 14

(1) coit C. (recte = coit). coisset Gō. 1. 2. coierit uoluit Cramer.
 (2) eo HIA. (3) ex ancilla C. Gō. Ex [diuerso ex] Postea uoluit:
 Ex [lege — ex] quod edd. m. 3. 4. habent. De lege Aelia Sentia cogi-
 tant; de lege Mensia [ψευδῆ γράφω] puto] van Assen. Scribendum
 fuerit et legēs ex ancilla. HIA fecit: Item e lege Latina | ex ancilla
 (falso posita lineola | et non recte omisso legis nomine, ut sq. ea lege
 ostendit). (4) masculi C. (5) inelegantia C. (6) nascantur? C.

§ 84. Cf. infra §§91.160. Vid. Tac. Ann. 12. 53. cum 12. 6. 7. Sueton.
 Vesp. 11. Ulp. 11. 11. Paul. S. R. De mulieribus. ad SC. Claudian. 2. 21.
 et 4. 10. § 2. Th. C. ad SC. Claudian. 4. 11. Fgm. de I. F. § 12. Alex. L. 3.
 Diocl. et Max. L. 26. C. de liberali causa 7. 16. Iid. L. 9. C. commun. de suc-
 cess. 6. 59. Tertullian. ad uxor. 2. 8. [De recent. iure uide § 1. L. de success.
 sublat. quae fiebant... ex SC. Claudian. 3. 12. c. Theophilo. Cod. de SC.
 Claudiano tollendo 7. 24. item cf. De mulieribus quae se seruis pro-
 priis iunxerunt: Th. C. 9. 9. Nouell. Anthem. I (ed. Haenel. p. 341. sqq.)]
 § 85. Vid. § 82. cit. L. 3. C. soluto matr. 5. 18. Constantin. L. 3. C. de
 incest. nupt. 5. 5. § 86. Vid. § 83. Pap. L. 2. pr. D. ne de statu de-
 functor. 40. 15. cit. L. 3. C. soluto matrimonio 5. 18.

16 Quibus autem casibus matris et non patris | condicio- §87.
 nem sequitur qui nascitur, hisdem casibus in potestate eum
 18 patris, etiam si is ciuis Romanus sit, non esse | plus quam
 manifestum est. et ideo superius | retulimus, quibusdam
 20 casibus per errorem non iusto con|tracto matrimonio sena-
 tum interuenire et emendare | uitium matrimonii, eoque modo
 22 plerumque effice|re, ut in potestatem patris filius redigatur. |
 Set si ancilla ex ciue Romano | conceperit, deinde manu missa §88.
 ciuis Romana | facta sit, et tunc pariat, licet ciuis Romanus sit
 24. qui nascitur, | sicut pater eius, non tamen in | potestatem pa-
 109b tris | est, quia neque ex iusto coitu conceptus est, neque ex |
 ullo senatus consulto talis coitus quasi iustus constituitur. |
 4 Quod autem placuit, si ancilla ex ciue Romano conce- §89.
 perit, deinde | manu missa pepererit, qui nascitur liberum
 6 nasci, | naturalis ratione fit; nam hi qui illegitime concipiun-
 8 tur, | statum sumunt ex eo tempore quo nascuntur; | ita-
 que si ex libera nascuntur, liberi fiunt, nec inter|est ex quo
 10 mater eos | conceperit, cum ancilla fuerit: at hi | qui legi-
 time concipiuntur, ex conceptionis tempore | statum sumunt.
 12 itaque si cui mulieri | ciui Romanae praegnant|i aqua et igni §90.
 interdictum fuerit, eoque modo peregrina | fiat, et tunc pa-
 14 riat, complures | distinguunt et | putant, siquidem ex iustis
 nuptiis | conceperit, ciuem Romanum | ex ea nasci, si uero

(1) §§ 76. sqq. (2) redigantur C. (3) concepit (pro concepit)
 hic et saepius in sqq. C. (4) sic C. potestate edd. (5) sumun-
 tur C. (6) expleuit Sau. (7) distinguunt C.

§ 87. Vid. §§67. sqq. Paul. S. R. 4. 8. § 7. (Collat. 16. 3. § 7.) § 88. Vid.
 supra §§82. 85. 89. Ulp. L. 46. D. de adoptionib. 1. 7.

§ 89. Cf. Gal. epit. 1. 4. § 9. Ulp. 5. 10. 8. Vid. § 88. infra § 135. Paul.
 S. R. 2. 24. § 1. 3. LL. 11. 12. Ulp. LL. 18. 24. D. de statu homin. 1. 5. Paul. L.
 45. pr. D. de uulg. et pup. subst. 28. 6. Ulp. L. 2. § 3. D. ad SC. Tertull. 38. 17.
 Ulp. L. 1. § 2. Nerat. L. 9. D. ad municipal. 50. 1. Cic. de N. D. 3. 18. 45. Dio-
 nys. Hal. 11. 29. Quintil. Inst. or. 3. 6. 25. Sed uid. etiam ad § 82. citt.
 Paul. S. R. § 2. et L. 5. § 2. D. 1. 5. pr. L. 1. 4. § 90. Vid. §§ 128. 161. Ulp.
 L. 18. D. de statu hom. 1. 5. Seru. ad Vergil. Aen. 12. 119.

§91. uolgo conceperit, peregrinum | ex ea 'nasci. | Item si qua 16
mulier ciuis Romana praegnas ex senatusconsulto Claudia-
no | ancilla facta sit ob id quod alieno seruo 'coierit | de- 18
nuntiante domino eius, complures distinguunt | et existimant, 20
siquidem ex 'iustis nuptiis 'conceptus | sit, cinem Roma-
num ex ea nasci, si uero uolgo conceptus sit, seruum | nasci 22

§92. eius cuius mater facta est 'ancilla. Item peregrina quoque
si 'uolgo conceperit, deinde ciuis Romana facta sit, et pariat,
ciuem Romanum parit; si uero ex peregrino, [cui] || secun- 25.
dum leges moresque peregrinorum coniuncta est, | uidetur 10^a.
ex senatusconsulto quod auctore diuo Hadriano factum
est, 'peregrinus nasci, [nisi] patri eius ciuitas Romana 'quaer-
sita sit. |

§93. Si peregrinus 'cum liberis ciuitate Romana donatus fue- 4
rit, non | 'aliter filii in potestate eius fiunt, quam si impe-
rator eos in potestatem redegerit: quod ita demum is facit, 6
si causa cognita aestimauerit hoc filiis expedire: diligentius
atque | exactius 'enim causam cognoscit de impuberibus ab- 8
sentibusque: et haec ita edicto diui Hadriani significantur. 10

§94. Item si 'quis cum uxore praegnante ciuitate Romana dona-

(1) nasci C. (2) ita Hollw. inuito et d. d. e., [coierit.] Gö. 1. 2. (3) ius-
tius C. (4) Hoc conceptus | sit, ut etiam La. suavit, retinui. item HIA.
Edd. conceperit et sic iterum ante seruum. (5) acill— | rina C.
(6) uolgo HIA. (7) peregrinaci C. i. e. peregrinaci. Edd.: peregrin-
us [nasci,] nisi (8) ge. ar(x)it (quaeratur?) Bl. (9) La. cum
filiis suis c. donatus fuerit. Klenz. cum liberis iam natis et Hschk. quo-
que cum liberis legendum esse censet, ut pro La. filis suis (quod
retinet Momms. Stadtr. v. Salpensa p. 405.) nunc recepi. item HIA.
Edd. Gö.: peregrinus (26 asterisci) non (10) aliter libi (liberi) uult
Hschk. et sic habet HIA. (11) sic ed. m. 3. c. La. pro uero edd.
quod HIA exhibet. h(?) C. (12) cinus C.

§ 91. Cf. Ulp. 11. 1. et uid. §§ 84. 160. ibiq. citt. ll. Paul. S. R. 2. 24. §§ 2. 3.
Marcian. L. 5. §§ 2. 3. Ulp. L. 18. D. de statu hom. 1. 5. Ant. L. 4. C. de poen.
9. 47.

§ 92. Vid. §§ 77. 94.

§ 93. Vid. 3. 20. Ulp. in Coll. 16. 7. § 2. Plin. epist. 10. 6. paneg. 37.
item supra § 55. Sueton. Tit. s.

12 tus sit, quamuis is qui nascitur, ut supra diximus, [ciuis]
Romanus sit, tamen in potestate | patris non fit: idque sub-
14 scriptione 'diui Hadriani | significatur: qua de causa qui
intellegit uxorem | suam esse praegnatem, dum ciuitatem
16 sibi et uxori ab imperatore petit, simul ab eodem petere |
18 debet, ut eum qui natus erit, in potestate 'sua habeat.

Alia causa est eorum 'qui Latini sunt et cum liberis suis §95.
20 ad ciuitatem Romanam perueniunt; nam horum in | potestate
fiunt liberi. quod ius quibusdam peregrinis 5

(1) §. 92. (2) diuis C. (3) suam C. Gaius scripserit in
potestatem suam. (4) q. latini. (s. siue c) cum C. HIA nunc fecit:
qui Latini iure cum (5) „Equidem geminam magistratus gerendi
mentionem unum illud ius spectare puto, quod habebant Latini an-
nua magistratu in patria functi. Aliter Niebuhr. (Hist. Rom. 2. not.
163. edit. 2.), qui sic legendum censet: *Marius Latium uocatur, cum
quicumque Romae munus faciunt, non hi tantum, qui magistratum
et c.*“ Gö. Contra Niebuhrum scripsit Maduig. Opusc. p. 273. sqq.
Klenz. dedit: *Quod qui in colonia Latina magistratum . . . minus la-
tum est et c.* Puehta (Institt. ed. 1. p. 233. not., et ed. 2. p. 236. not. h) quo-
que ita locum explicauit, ut minus latum ius eorum acciperet, qui in
colonia Latina magistratum gessissent, cum ipsi tantum, non etiam
eorum liberi antea procreati, ad ciuitatem Rom. peruenissent. ita-
que 'perueniant' ed. 3. dedi; Cod. et edd. 'perueniunt'. Huschk. sic
ad sensum supplet: „peregrinis datum est eoque pertinet, quod La-
tini eo, quod stirpe ex se domi relicta cum uxore liberisque suis Roman-
migrant, et aliis quibusdam rebus et sibi et uxori liberisque suis ciui-
tatem Romanam grunt (quaerunt) illud uero (uero) ius p. y (per quod)
Latini et (etiam) eo q. (quod) magistratum g., c. R. c., minus latum
est, cum hi tantum ipsi qui u. m. u. h. g., ad c. R. perueniant. Cf.
Liu. 41. s. Cic. p. Balb. 23. 24. Leg. repetund. c. 23. p. 91. ed. Klenz.“
Sed nunc propius ad ueram Gaii si non scripturam, sententiam ta-
men accedere uidetur, confirmata Niebuhrii sententia, Momms.

§§ 95. 96. Vid. §§ 79. 131. 3. 56. Sueton. Caes. 28. Aug. 47. Appian. B. C.
2. 26. cum Cic. ad Att. 5. 11. §§ 1. 2. Strab. 4. p. 186. sq. 5. 213. (ed. Almelou.
p. 286. 326.) Ascon. in Pison. p. 156. (ed. Baier. p. 3.) Plin. H. N. 3. 3. 4.
3. 20. 24. Tac. Ann. 4. 5. (noce. „ueterem Latio et coloniis antiquitas Ro-
manis“ et 15. 32. Hist. 3. 55. Plin. paneg. 37. 39. Spartian. Hadr. 20.
Fest. u. Municeps. Sallust. Jug. 69. imprimis Aes Salpens. capp.
21. . . 23. 23. i. f. cum titulo Tergestino ap. Orell. n. 4040. et in uniuersum
Dionys. Hal. 2. 16. Gell. 16. 13. Seru. ad Aen. 1. 12.

§96. ————— § 22...24. ————— || magi- 26.
stratum gerunt, ciuitatem Romanam con|secuntur; minus 108b.
Latium est, cum hi tantum ²qui [uel] magistratum uel ho-
norem gerunt, ad ciuitatem | Romanam ³perueniunt. idque
conpluribus epistulis prin|cipum significatur.

⁴[DE ADOPTIONE ET ADROGATIONE.]

§97. ⁵Non solum ⁶tamen naturales liberi secundum ea quae | dixi- s
mus⁷, in potestate nostra sunt, uerum ⁸et hi quos adoptamus.

§98. Adoptio autem duobus modis fit, aut populi aucto|ritate, 10

(Stadtrechte Lpz. 1855. p. 405. not. 40.) ita: peregrin[is] ciuitatibus con-
cessum est tributo iure maioris Latii. Eo enim differunt Latium maius
et minus, quod maius Latium est cum non solum qui magistratum gerunt,
[sed coniuges et pa]rentes et liberi etiam eorum qui || m. g. e. R. conse-
cuntur, minus Latium hia nunc ad Mommseni et Rudorffii (Disp. crit.
ad Gai. 1. 95. 96. Berol. 1860. 4°.) sententiam ita expleuit: peregrinis ciui-
tatibus competit, si modo maius Latium habent. nam aut maius Latium
dicitur aut minus. maius Latium est, cum magistratum uel honorem in
ciuitate sua gerendo etiam parentes et liberi et uxor cum his, qui || et ad-
notauit: „Maius Latium dici coepit ius Latii inde a Vespasiano, pri-
mum Hispaniae, ita datum, ut hae ciuitates magis populi Rom. muni-
cipia, licet ciuium Latinorum, quam ut antiquitus hoc iure dato (Plin.
H. N. 3. 1. § 3. 3. 3. § 4. 3. 4. § 4. 4. 22. § 55) coloniae Latinae (supra § 22.
Suet. Caes. 8. Ascon. in Cic. Pison. in it. Dio 43. 39.) esse, ideoque (cf.
Gaius Huschk. p. 7—10.) qui magistratum ibi gererent, de ipso populo
Rom. bene merere uiderentur, ut iam quasi radicatus et tanquam iusti
et legitimi cives Rom. (Leg. repet. de ciuitate danda; L. 32. D. de I. F.
49. 14.) qui tribus et iuris honorum Romae participes fierent, etiam cum
parentibus et liberis et uxore in ciuitatem uenirent. Cf. etiam Gell. 16. 13.”

(1) latum edit. 3. receperam. lauun C. latum C. sec. Bl. Cf. not. praece.
(2) uel qui C. qui uel edd. (3) perueniant ed. m. 3. et Hschk. Cf. not.
cit. nunc hia: perueniunt (oper. err. pro perueniunt). (4) Lineam
uacuum a scriptura ab initio putabant esse, sed Bl. euanidos fere
ductus hos ace ex c̄ sibi uidere uisus est, quos ex rubrica quam nunc
dedi superesse opinor. (5) ex Inst. y. uacuum expl. (6) autem
edd. sec. Bien. tamen Schr. autem statim seq. §. redit. (7) § 55.
(8) etiam Gö. ex Inst.

§ 97. Pr. I. de adoptionib. 1. 11. Cf. Ulp. 8. 1. Gai. epit. 1. 5. pr. Mod.
L. 1. pr. D. de adoptionib. (h. t.) 1. 7. Vid. infra 2. 136. 3. 2. Diocl. et Max.
LL. 13. 14. C. de probationib. 4. 19. Fest. u. Mancipatione. Plin. paneg. 7.
Sed uide § 2. I. tit. cit. 1. 11. § 14. I. de her. q. ab int. 3. 1. Iustinian. L. 10. C.
de adoptionib. 8. 48. § 98. L. 2. pr. D. h. t. 1. 7. (Gai. lib. 1. Institt.)

aut imperio magistratus, uelut praetoris. Populi aucto- §99.
ritate adoptamus eos qui sui iuris sunt: quae species ado-
ptionis dicitur adrogatio, quia et is qui | adoptat rogatur,
id est interrogatur, an uelit eum | quem adoptaturus sit,
iustum sibi filium esse; et is qui adoptatur rogatur an id
fieri patiat; et | populus rogatur an id fieri iubeat. im-
perio ma|gistratus adoptamus eos qui in potestate paren-
tium sunt, siue primum gradum liberorum opti|neant, qualis
est filius et filia, siue inferiorem, | qualis est nepos neptis,
pronepos proneptis. Et quidem illa adoptio quae per §100.
populum fit, nusquam | nisi Romae fit; ²at haec etiam in
prouinciis aput | praesides earum fieri solet. Item per §101.
populum feminae non adoptantur, nam id magis placuit;
27. aput || praetorem uero uel in prouinciis aput proconsulem
30a. legatumue etiam feminae solent adoptari. Item in pu- §102.
berem aput populum adoptari aliquando prohibuitur est,
aliquando permissum est: nunc ex epistula optimi impera-
toris Antonini quam scripsit pontificibus, si iusta causa
adoptionis esse uidebi|tur, cum quibusdam condicionibus
permissum est. | aput praetorem uero, et in prouinciis

(1) ū (i. e. uel) C. Ed. 1. Gō.: uelut Praetoris Consu|sue. § 99. Po-
puli auctoritate. (2) ad C. (3) Cf. praef. nostr.

§ 1. Leod. 1. 11. Cf. Ulp. 8. 2. Gai. epit. 1. 5. § 1. Vid. infra 2. 135. Mod. cit.
L. 1. § 1. § 99. eitt. L. 2. pr. D. et § 1. Inst. Cf. Ulp. 8. 3. 2. Vid. Gai.
epit. 2. 3. § 3. 1. 5. § 1. Proc. L. 44. D. h. t. 1. 7. Gell. 5. 19. Cic. pro dom. 29. 77.
Appian. B. C. 3. 94. Dio Cass. 37. 51. 39. 11. Sueton. Oct. 65. Tacit.
hist. 1. 15. Senec. de benef. 3. 32. 5. cons. ad Marc. 15. 2. de breuit. uit. 15. 3.
Sed uide etiam cit. § 1. Inst. Diocl. et Max. LL. 2. 5. 8. Iustinian. L. 10.
§ 5. C. h. t. 8. 48. cum Gai. L. 21. Marcell. et Ulp. LL. 38. 39. D. h. t. 1. 7. In
adoptionem datos commodatos uocat Senec. cons. ad Marc. 13. 3.
§ 100. Cf. Ulp. 8. 4. Vid. sqq. § § 101. 102. 105. Ulp. L. 2. cum Maeri L. 1. et
Herm. L. 10. Marcian. L. 11. Proc. L. 12. D. de off. praesidis 1. 18.
§ 101. Cf. Ulp. 8. 5. Gai. epit. 1. 5. § 2. Vid. Gai. L. 21. D. h. t. 1. 7. eit. L. 8.
C. h. t. 8. 48. § 102. Cf. Ulp. l. c. Vid. § 3. I. tit. cit. 1. 11. Ulp. L. 17.
§ § 1. sqq. h. t. 1. 7. Diocl. et Max. L. 2. C. eod. 8. 46. Cic. pro domo c. 13. sq.
Gell. 5. 19. Vid. etiam SC. ap. Tac. Ann. 15. 19. cum Ulp. L. 2. § 2. D. de uacat.

aput proconsulem | legatumue, cuiuscumque aetatis 'ado-
 §103. ptare possumus. Illud uero utriusque adoptionis com-
 mune est, quia et | hi qui generare non possunt, quales
 §104. sunt spadones, adoptare possunt. Feminae uero nullo
 modo adoptare possunt, quia ne quidem naturales liberos
 §105. in | potestate habent. Item si quis per 'populum siue
 aput praetorem uel aput praesidem prouinciae adoptauerit,
 §106. potest eundem alii in adoptionem dare. Set et illa
 quaestio, an minor natu maiorem | natu adoptare possit,
 §107. utriusque adoptionis communis est. Illud proprium est
 eius adoptionis quae per populum fit, quod is qui liberos
 in potestate habet, si se adrogandum dederit, non solum |

(1) (homines) ins. Gö. edd. 1. 2. cuiuscumque (quis) aetatis (sit)
 HIA. (2) illa C. (3) uero eiecit HIA. (4) quod Gö. 1. 2.
 HIA. ex Inst. (5) si(ue) HIA. (6) pupillum C. (7) prae-
 torem uel aput exidere passus est Hefft. (8) Set illa quaestio e
 an...commune est C. Inde Gö. ut nunc ego: Set et (s'et) illa quaestio,
 an...possit, ...communis est. quod Lachm. quem ed. 3. m. sequitur,
 ita, una sententia in duas diuisa, correxerit: Set illa quaestio est, an...
 possit. [id quoque] utriusque ad. commune est. Ed. m. 4: Set illud
 [quoque quod] quaesitum est, Hschk. (et HIA): Set et [simplicius] et
 illud quaesitum est an...possit, utr. et r. (9) illud
 C. Fortasse ill. u. (illud uero). Dig. Hoc uero et sic HIA (h' u scriptum
 fuisse opinatus).

50.5. Fgm. Vat. §§. 169. 196. pr. 1. de excus. tut. 1. 25. Ulp. L. 51. §1. D. de
 legat. 11. 31. Pap. L. 76. D. de cond. et dem. 35. 1. § 103. cit. Gai. L. 2.
 D. h. t. §1. §9. I. h. t. 1. 11. Cf. Ulp. 8. 6. Gai. epit. 1. 5. §3. Vid. Mod. L. 40. §2.
 D. h. t. 1. 7. Ulp. L. 6. D. de lib. et postum. 28. 2. L. 39. §1. D. de I. D. 23. 3.
 item Cic. pro dom. 13. 34. spadones] cf. Ulp. L. 128. D. de V. S. 50. 16. et
 infra §196. §. 104. §10. I. h. t. 1. 11. Cf. Ulp. 8. 8. Gai. epit. 1. 5. §2.
 Vid. Ulp. L. 29. §3. D. de inoff. tto 5. 2. Diocl. et Max. L. 5. C. h. t. 8. 48. quia
 ne quidem et e.] Vid. 2. 161. 3. 51. Paul. L. 4. §3. D. de B. P. e. t. 37. 4. Gai.
 L. 13. D. de suis et legit. 38. 16. L. 196. §1. D. de V. S. 50. 16. item supra §56.
 Ulp. L. 4. D. de his q. sui 1. 6. §. 105. Cf. §8. I. tit. cit. 1. 11. Vid. Paul.
 L. 37. §1. D. h. t. 1. 7. Tac. Ann. l. c. §. 106. Vid. §4. I. h. t. 1. 11. Mod.
 L. 40. §1. Ian. L. 16. D. h. t. 1. 7. Cic. pro domo 13. 14. §§34. 36. Sueton.
 Tib. 2. §. 107. cit. Gai. L. 2. D. h. t. §2. §11. I. h. t. 1. 11. Cf. Ulp. 8. 8.
 Gai. epit. 1. 5. §4. Vid. c. it. L. 40. pr. et Ulp. L. 15. pr. D. h. t. 1. 7. Paul. L. 3.
 pr. D. de cap. min. 4. 5. Philo. l. c. p. 996. C. Vid. etiam Paul. L. 23. D. h. t.

ipse potestati adrogatoris subicitur, set etiam | liberi eius
 in eiusdem fiunt potestate tanquam | nepotes. ||

28.
30b.

[DE HIS QVAE IN MANU SVNT.]

Nunc de his personis uideamus quae in manu nostra sunt. §108.
 quod | et ipsum ius proprium ciuium Romanorum est. |
 Sed in potestate quidem et masculi et feminae | esse solent; §109.
 in manum autem feminae tantum conueniunt. Olim ita- §110.
 que tribus modis in manum | conueniebant, usu, farreo,
 coemptione. Vsu in | manum conueniebat quae anno con- §111.
 tinuo nupta | perseuerabat; quae enim uelut annua pos-
 sessione usu capiebatur, in familiam uiri | transiebat filiae-
 que locum optinebat. itaque lege | duodecim tabularum
 cautum | erat, si qua nollet eo modo in manum mariti con-
 uenire, | ut quodannis trinoctio abesset | adque ita usu/m
 cuiusque anni interrumpere. set hoc totum | ius partim
 legibus sublatum est, partim ipsa desuetudine | oblitera-
 tum est. | Farreo in | manum conueniunt per quoddam §112.

(1) Gö. §. 2. ut dedimus, expleuit. (2) teribus C. (3) ita
 recte La. prop.; Gö. ded. nam uelut C. sec. Bl. perseueraban(t) q sine |
 HIA non recte: perseuerans, dum uelut (4) sic C. Gö. et La. HIA:
 transibat. (5) duodecima tab C. (6) ut quodannis C. habuisse uidetur.
 (7) atque edd. praeter La. et m. (8) obliteratum C. (9) manus C.

cum infer. §136. ibiq. c. it. ll. Paul. L. 35. D. h. t. cum L. 6. Ulp. L. 10. D. de
 senatorib. 1. 9. Diocl. et Max. L. 7. C. h. t. 8. 48.

§ 108. Vid. §55. Dionys. Hal. 2. 25. Gell. 10. 23. § 109. Vid.
 supra §§56. 72. § 110. Vid. Seru. ad Vergil. Georg. 1. §31. Boeth.
 2. ad Cic. Top. c. 3. 4. (ed. Baier. p. 299.) Arnob. adu. gent. 4. 20. (ed.
 Orell. p. 157.) § 111. Vid. Cic. pro Flacc. 34. 84. et ad h. l. Schol.
 Bob. (p. 244. ed. Or.) Seru. l. c. Gell. 3. 2. Macrob. Saturn. 1. 3. Boeth.
 l. c. et infra §§114. 115. 118. 132. 134. 136. 165. 3. 24. i. f. 40. 41. lege XII.
 tabb.] Vid. Dirksen 6. 4. § 112. Cf. Ulp. 9. Vid. Seru. l. c. et ad
 Aen. 4. §§. 104. 374. Dionys. Hal. ad §108. cit. Plin. H. N. 18. 3. i. f. sect. 11.
 (Quin et in sacris nihil religiosius confarreationis uinculo erat,
 nouaeque nuptae farreum praeferebant). Tac. Ann. 4. 16. 53. Gell. 1. 12.
 Fest. u. Patrimi. et Paul. Diac. u. Ador. Orell. inser. num. 2650.
 Boeth. l. c. Non. Marcell. u. Ador. 1. 261. (p. 52. ed. Mercer.) Gloss.
 Philox. u. Confarreatus. item cf. Pollucis Onomast. 1. 12. segm. 246. i. f.

genus | sacrificii 'quod *salso* farreo fit: in quo farreus pa-
 nis adhibetur, unde etiam confarreatio dicitur; set com-
 plura praeterea huius iuris ordinandi gratia cum | certis et 20
 sollemnibus uerbis, praesentibus decem | testibus, aguntur 22
 et fiunt. quod ius etiam nostris | temporibus in usu est:
 nam ²flamines maiores, | id est Diales, Martiales, ³Quirinales,
⁴sicut || reges sacrorum, nisi ⁵sint confarreatis nuptiis nati, | 29.
 inaugurari non ⁶uidemus. — confarreatio — | — 58b.

§ 113. Coemptione in | manum conueniunt per mancipationem, ⁷id
 est | per quandam imaginariam uenditionem, ⁸adhibitis non
⁹minus quam \bar{v} testibus ciuibus Romanis puberibus, item |
¹⁰libripende, — — — mulierem, cuius in manum | conuenit. 8

(1) quod adoreo farre fit, id est, olim prop. Gö. quod antiquo ritu
 fit, non satis conuenit C. ductibus. Hschk. prop. referens ad Plin.
 l. c. q. a nupta farreo fit Possis igitur p (prae) nupta. nunc HIA: a
 nupta farreo fit (et) adnot. posse tamen ut pro a nupta fuerit ipsum
 Equidem nunc feci *salso farreo* ut Ouid. fast. 3. 284. „salsaque farra
 focis“. Seru. l. c. „per fruges et molam salsam coniungebantur, unde
 confarreatio appellabatur“. In ed. 3. cum Gö. et La. nec uerba quod
 et farreo fit in text. recepi. et sane totiens uno quasi ore repetitum
 farreo et farreus habet quod offendat. (2) flamines C. (3) *grindales*
 bis habet C. (4) Gö. probauit, sed in textum non recepit Heff-
 teri sicut et Sauii reges, pro quibus uerbis Puchta uoluit \bar{n} \bar{s} (non
 sunt) ea || paces HIA: item || reges s., nisi qui conf. nuptiis procreati
 sunt, fieri nequeunt, confarreatio etiam necessaria est, cum flamen
 nuptias contrahit. (5) ita Gö. prop. sed praeter confarreatio
 in textum nihil recepit. (6) uideamus confarreatio C. (7) In
 iis quae sequebantur, Gaius rettulerit, ceterum confarreationis
 usum suo tempore non nisi illorum sacerdotiorum causa remansisse.
 De HIA vid. not. 4. (8) Heff. quae fit (9) Klenz. uoluit \bar{n} (nam
 athi || quod placuit Gö. (10) manu (pro minus) C. (11) Ed. 2.:

§ 113. Vid. Cic. l. c. de Or. 1. 56237. Seru. ad Aen. 4. 103. 214. ad
 Georg. 1. 31. Non. Marcell. u. Nubentes 12. 50. (p. 531. ed. Mercet.) Boeth.
 l. c. Isidor. Or. 5. 24. 26. adhib. ... librip. Priscian. 6. 96. (p. 720. P. p. 282.
 Hertz.) „libripens, libripendis. Gaius in I. Institutorum *adhibitis*
 non minus quinque testibus, item libripende. in eodem: qui libram aë-
 neam teneat.“ a quo man. acc.] Cic. pro Mur. 2. 3. (in iis rebus repe-
 tendis quae mancipi sunt, is periculum iudicii praestare debet qui
 nexu se obligauit). item Collat. 4. 2. et 7. infra §§ 115. 195.

“Potest autem coemptionem facere | mulier non solum cum § 114.
 10 marito suo, sed etiam | cum extraneo; unde aut matrimonii
 causa facta coemptio dicitur, aut fiducia causa: quae enim
 12 cum marito suo | facit coemptionem, [ut] apud eum filiae
 loco sit, dicitur | matrimonii causa fecisse coemptionem;
 14...19 quae uero alterius rei causa facit coemptionem cum uiro
 20 suo aut cum extraneo, uelut tutelae | euitandae causa, di-
 citur fiducia causa fecisse coemptionem. quod est tale: § 115.
 22 si qua uelit quos habet | tutores reponere, ut alium nan-
 ciscatur, iis auctori]bus coemptionem facit; deinde a coem-
 pionato]re remancipata ei cui ipsa uelit, et ab eo uindicta ||
 30. manumissa incipit eum habere tutorem, [a] quo manu missa
 58a. est; | qui tutor fiduciarius dicitur, sicut ¹inferius ²apparebit.
 4 Olim ³etiam testamenti faciendi gratia fiduciaria fiebat § 115a.

libripende, praeter mulierem eumque, cuius Edd. 3. Gö. et mea: li-
 bripende .. — — mulier .. Heff. : item libripende una cum muliere
 eoque, cuius et c. Huschk. olim: item libripende, auctori]bus mu-
 liere, m[u]lieris parente uel tutoribus eoque et parente eius, cuius et c.;
 nunc ueri non tam absimile, ut HIA dedit: „libripende, asse emente
 mulierem eo cuius“ Klenz.: nam adhibitis — item libripende,
 mancipatur (uel uenum datur) mulier ei, cuius et c. „Equidem eo in-
 elino, ut scribendum putem: nam adhibitis — item libripende,
 nummo emit mulierem is, cuius et c.“ Gö. Rossbach (üb. die röm. Ehe)
 prop. „auctores [pater et tutores] uendunt mulierem“. debebat sal-
 tem addere ei „Mih i non ita alienum a sched ductibus esse et ad
 Gaianum loquendi morem propius accedere uidetur: asse is emit m.
 (1) .. C. q̄r. (quare) Cramer. Heff. La. (2) Locum quater re-
 petendo uerba quae uero alterius rei causa facit coemptionem mire
 confudit librarius, quem non inmerito temulentum increpat Gö.
 (3) illis uoluit Hollw. (4) inferioribus apparet olim olim
 etiam C. (5) §. 195. (6) quidem ex repetito in C. olim
 fecit HIA.

§ 114. Vid. §§ 115^b. 118. 123. 136. 166. 2. 139. 159. 3. 40. 84. 114. Cic. pro Mur.
 12. 27. Terent. Andr. 1. 5. 60. sqq. Dionys. Hal. 2. 25. „ὡς θυγάτηρ
 πατρός.“ Gell. 4. 3. 18. 6. Non. Marcell. u. Matronae 5. 82. (p. 442. ed.
 Mercet.) Isidor. Or. 9. 7. 13. Boeth. et Seru. l. c. § 115. Vid.
 Fest. u. Remancipatam (ed. Müll. p. 277. § 12.) et infra §§ 137. 166. 195. 3. 84.
 § 115^a. Vid. Cic. Top. 4. Lin. 39. 9. Gell. 1. 12. Plutarch. Numa. 12.

coemptio: tunc enim non aliter | feminae testamenti faciendi
ius habebant, exceptis quibusdam personis, quam si coem-
ptionem fecissent remanicipataeque et manumissae fuissent;
set hanc necessitatem | coemptionis faciendae ex auctoritate
§115^b. diui Hadriani senatus remisit. | femina —
—————²————— fiducia causa cum uiro suo fece-
rit coemptionem, | nihilominus filiae loco incipit esse: nam
si omnino qualibet ex causa uxor in manu uiri sit, pla-
cuit eam filiae iura nancisci.

[DE HIS QUI IN MANICIO SVNT.]

§116. Superest ut exponamus quae personae in manicio sint.
§117. Omnes igitur liberorum personae, siue masculini siue femi-
nini sexus, quae in potestate parentis sunt, manicipari ab
hoc eodem modo possunt, | quo etiam serui manicipari pos-
§118. sunt. | Idem iuris est in earum personis quae in manu
sunt: | nam feminae a coemptionatoribus eodem modo pos-
sunt | [manicipari, quo liberi a parente mancipantur; adeo]
quidem ut quamuis ea sola aput coemptionatorem filiae
loco sit quae ei nupta sit, tamen nihilominus etiam quae

(1) „Possit aliquis...efficere censuer. (censuerunt) ex (enim) pa-
trer | feminas et c.“ Gö. Verius HIA: censentur enim eo iure | femi-
nae ac si fecissent coemptionem. (2) Si qua tamen mulier aut
Licet autem mulier prop. Gö. HIA dedit: Ceterum et si qua fi-
(3) suphca[teamu...ip(B)'u nand(?)us? C. sec. Gö. pro quibus extre-
mis ti eam filiae filiae nancisci refert Bl. filiae iura nunc dedi, ut
iura filiae 3.14. i. f. habet, quod etiam La. adnotauit. (4) eodem
hoc C. hoc eodem Gö. 2. et edd. quod sane p. 22. consentaneum est.
(5) Ita, maxime sec. Bl., La. Huschk. prop.: | quo liberi a parente
manicipari adeo ut q. HIA: (manicipari, quo liberi a parente possunt,
in tantum) (6) etiam ins. uult Huschk. non fecit HIA.

infra §§192. sq. 166. 2.112. sq. 118. sq. 121. sq. 3.43. sq. Ulp. 20. 15. 29. 3.
§ 115^b. Vid. ll. ad §114. citt. §118.
§ 116. Vid. §§117...123. Liu. 41. s. Paul. Diac. ex Festo u. Deminu-
tus (ed. Müll. p. 70. y. 10.). § 117. Vid. §§113. sqq. 132...137. 161. sqq.
166. 172. 175. 2.141. 3.83. sq. 4.38. 79. sq. item Constantin. L. 10. C. de patr.
pot. 8.47. Dion. Hal. 2.27. Plut. Numa 17. i. f. § 118. Vid. §§111. 114. sq.
118...123. 136. sq. 148. 161. 166. 195. 2.139. 159. 3.3. 14. 24. 83. sq. 221. 4.38.

ei nupta non sit nec ob id filiae loco sit, ab eo manicipari
possit. Plerumque solum et a parentibus | et a coem- §118^a.
ptionatoribus mancipantur, cum uelint | parentes coemptio-
natoresque e suo iure eas personas dimittere, sicut inferius
evidentius apparbit. Est autem mancipatio, ut supra §119.
quoque diximus, imaginaria quaedam uenditio: quod et
ipsum ius proprium ciuium Romanorum est; eaque res ita
agitur: adhibitis non minus | quam quinque testibus ciuibus
Romanis puberibus et praeterea alio eiusdem condicionis,
qui libram aeneam teneat, qui appellatur libripens, is qui
manicio accipit, aes tenens ita dicit HVNC EGO HOMINEM
EX IVRE QVIRITVM MEVM ESSE AIO ISQVE MIHI EMPTVS
ESTO | HOC AERE AENEAEQVE LIBRA; deinde aere percussit li-
bram | idque aes dat ei a quo manicio accipit quasi pretii

(1) est C. et Gö. Quod dedi, La. debetur. (2) uero tum ins. uo-
luit Gö. HIA: (Set) inseruit, ex praec. possit. Facilius Gö. uero ex
praec. plerumque (3) §§132. 134. 137. 144. 166. (4) §113.
(5) rem C. et edd. cum Cyno. Sed aes tenens Boeth. l. c., assem te-
nentes Varro l. c., et ipse Gaius de adprehensione rei, in immobilis
manicipatione neque necessaria, paullo infra, §121., adiecit. nec ob-
stat, quod is cui res in iure ceditur, hanc tenens formulam dicebat,
aut is qui rem suam esse uindicabat. Huschk. uult quod HIA dedit:
„accipit rem, aes tenens“; sed u. rem et superflua et pro aes posita
esse uidetur. istud rem tenens ex illis ciuilibus negotiis, de quibus
recte se habet, usitatum factum erat. (6) est C. et edd. sed nunc
esto scripsi, ut est 2. 104. cum saepissime extremam alicuius uer-
sus litteram librarius aut omiserit aut ita minorem tenuerit
scripserit, ut hodie euanuerit. (7) Caue aut superfluum putes
quasi, pro quo 2. 104. uelut positum est, aut pretium scribas, omisso
loco.

§ 119. Boeth. in Top. 5. 28. (ed. Baiter. p. 322.) Vid. Ulp. 19. 3. Gai.
epit. 1. 6. §3. Theophil. 1. 12. §6. Varro de L. L. 9. s. 3. (Müll.; p. 518.
ed. Speng.) („...dicimus assem tenentes HOC AERE AENEAEQVE LIBRA.“)
Fest. u. Rodus (Müll. p. 265.) Horat. Epp. 2. 2. 158. cum schol. Porphy.
Plin. H. N. 33. 3. sect. 13. Isidor. Or. 5. 25. 31. Tertullian. adu. Marcion.
2. 6. infra §§ sqq. et 2. 65. 22. 24. 104. 3. 167. 173. sqq. 4. 16. Ulp. 19. 3. 4. atque
Priscian. ad §113. cit. puberibus] Cf. Ael. ap. Priscian. 8. 4. (p. 892. Putsch.
p. 382. ed. Hertz. „Aelius: Inpubes libripens esse non potest, neque
antestari, προδικμαστικηθηναυ.“) [Mancipationis instrumenta

§120. lo/co. Eo modo et seruales et liberae personae manci-
pantur; animalia quoque quae mancipi sunt, quo in nu-
mero habentur boues, equi, muli, asini; item praedia tam
urbana quam rustica quae et ipsa mancipi sunt, qualia
§121. sunt Italica, eodem modo solent mancipari. In eo solo
praediorum mancipatio a ceterorum mancipatione differt,
quod personae seruales et liberae, item animalia quae man-
cipi sunt, nisi in praesentia sint, mancipari non possunt;
adeo quidem, ut eum [qui] mancipio accipit, adprehen-
dere id ipsum quod ei mancipio datur, necesse sit; unde
etiam mancipatio dicitur, quia manu res capitur: praedia
§122. uero absentia solent mancipari. Ideo autem aes et
libra adhibetur, quia olim aereis tantum nummis uteban-
tur, et erant asses, dupondii, semisses et quadrantes, nec
ullus aureus vel argenteus nummus in usu erat, sicut ex
lege XII tabularum intellegere possumus; eorumque num-
morum uis et potestas non in numero erat, sed in pon-
dere nummorum; ueluti asses librales erant, et dipondii
tum erant bilibres; unde etiam dupondius dictus est quasi

(1) cum mancipio accepit C. (2) et in mancipio C. (3) (in) ins. HIA.
(4) nam ut ipsi singuli asses Huschk. quod praefert Buchh.: uoc. num-
morum pleonasnum facere. HIA nunc: aliquo aeris. (5) dipondi fue-
rant C. dipondii tum erant ed. m. 4. (6) bilibres, ut Hollw. et
Hushk., non recepit La. qui proposuit duas lib. p. (libras pondo)
unde et Ed. m. 4.: bilibres unde etiam dipondius Nunc pressius
C. secutus sum, in quo tamen unde etiam proprie (unde et p. prie) fue-
rit, ut v. recte expleatur. (7) dictus est quasi duo pondera
[quod] Hollw. Sed La. „duo pondo q, ut ap. Liu. 44. 14. duo pondo,
non, quod rectius est, duapondo.“

non nulla exhibet Huschk. T. Flau. Syntrophii donat. instrum. Vratisl.
1838. 4°.] §. 120. Cf. Ulp. 19. 1. supra §§113-117. infra 2. 15...19. 21. 27.
31. 35. et ibi eitt. ll. Vid. Cic. pro Flacc. 32. 80. Tac. Ann. 1. 73. Appul.
Metam. 2. 27. (p. 114. ed. Oudend.) Iustinian. L. un. C. de usuc. transform.
7. 31. (in Italici soli rebus quae immobiles sunt). §. 121. Vid.
Ulp. 19. 6. Isidor. Or. 5. 25. 31. praesentia] §119. 4. 16. absentia]
Vid. 4. 17. quia m. r. c.] cf. Varro de L. L. 6. §85. § 122. ex L.
XII t.] Vid. infra 4. 14. 3. 223. Gell. 20. 1. Plin. H. N. 17. 1. eorumque et c.]

duo pondo, quod nomen adhuc in usu retinetur. semisses
quoque et quadrantales pro rata scilicet portione librae
aeris habebant certum pondus. item qui dabant olim pec-
uniam, non adnumerabant eam, sed appendebant; unde
serui quibus permittitur nominum rationes agere, dispen-
satores appellati sunt et ————. Si tamen quae-
rat aliquis, quare citra coemptionem feminae etiam manci-

(1) adhuc C. (2) q/q fuisse Huschk. uidit. (3) aeris...item
Huschk. non recepit La. (4) La. quem fere ed. 3. secutus sum:
dabat pecuniam praesentem, is tum non et sequebatur quod solum
Gö. ed. 2. cum non recepit: numerabat eam, sed appendebat. Quae
nunc dedi, Huschkio debita, cum ductibus codicis et cum Isid. 10. 67.
melius conueniunt. (5) Sic nunc feci ex mitti nominis gra-
tiori ginise C. Ed. m. 4. dedit e. Huschk. et Hollw.: permittitur ad-
ministratio pecuniae quod longius a C. abest. De rationum actu cf.
e. gr. Scaeu. L. 41. §. 10. D. de fid. lib. 40. 5. L. 40. §. 3. D. de statu lib.
40. 7. (6) Hollw. et Huschk. et HIA: adhuc appellatur quod ed. 3.
recepi, parum codici respondet et otiosum est. nunc ne quidem cum
Gö. et La. ad receperim: suspicor pensio et uocat uel simile quid
latere. cf. Paul. ex Festo u. Pendere. Iam legerim: et (sine potius
id est) pondera (ponderatores). (7) Huschk. secuta ed. m. 1.:
Si t. q. aliquis quare feminarum coemptio distet a mancipatione, fe-
mina q. q. e. fecerit, non deducitur in s. c.; a parentibus uero et
coemptionatoribus mancipati Idem tum uoluit: qua re uero coem-
ptione emta [?] mancipatis distet, ea q. q. e. f. n. deducit (non deducitur)
in seruil. condic. a parentibus uero et a coemptionatoribus m. etc.
Nunc HIA repugnante C. sic: Si t. q. a. quare mulier, quae coemptio-

Vid. Isidor. Or. 10. 67. (u. Dispensator) 16. 18. 5. 25. 3. Schol. ad Pers.
sat. 2. v. 59. Plin. H. N. 33. 3. sect. 13. Varro de L. L. 5. 169. sqq. et c. 36. 183.
9. 81. sqq. (ed. Müll. p. 66. sq. 71. 224. sq. ed. Gothofr. 4. p. 28. sq. 151. sq.
Apul. et Arunt. ap. Priscian. Inst. gramm. 6. 12. (p. 708. ed. Putsch.) et De
ponderib. c. 2. (p. 1347. Putsch. 2.) Paul. Diac. ex Festo uu. Pendere, Graue
aes, Dispensatores (Müll. p. 208. 98. 72. v. 9.) Dionys. Hal. 9. 27. Sueton.
Vespas. 22. Petron. sat. c. 3. Gell. 20. 1. Non. Marcell. u. Aera 3. 18. (p.
193. Mercer.) Vide etiam Frontin. de controu. agr. p. 38. ed. Lachm.
et infra 3. 160. Fgm. de I. F. §7. 21. Alfen. L. 16. D. de seruo corr. 11. 3.
Gai. L. 24. D. de m. miss. test. 40. 4. Ulp. L. 15. §44. D. de iniur. 47. 10.
Paul. L. 51. D. de solutionib. 46. 3. item Caes. B. G. 5. 12. 4. dipondii
et c.] Vid. etiam Ulp. LL. 13. 17. D. de heredib. inst. 28. 5. §8. I. eod. 2. 14.
nomen adh. in u. ret.] Isidor. Or. 16. 25. 3. cf. Plin. L. c. § 123. Vid.
§§113. 114. 138. 193. 2. 160. 3. 114. 4. 75. e diuerso mancip.] Vid. etiam

pentur, ea quidem quae coemptionem facit, capite deminuitur, set seruilem conditionem apud coemptionatorem non patitur; e diuerso mancipati mancipataeue seruorum loco constituntur, adeo quidem, ut ab eo cuius in mancipio || sunt, 33. neque hereditatem neque legata aliter capere possint, quam 11a. si simul eodem testamento liberi esse iubeantur, sic uti iuris est in persona seruorum. | sed differentiae ratio manifesta est cum a parentibus | et a coemptionatoribus iisdem uerbis mancipio accipiuntur, quibus serui; quod non similiter fit | in coemptione. |²

§124. Videamus nunc quibus modis ii qui alieno iuri subiecti sunt, eo iure liberentur.

§125. Ac prius de his dispiciamus qui in potestate sunt. 10

§126. Et quidem serui quem ad modum potestate dominorum liberentur

nem fecit, a mancipatis distet, ea quidem quae coemptionem facit, non deducitur in seruilem conditionem, a parentibus et a coemptionatoribus uero mancipati. Quod citra neque Gaiana uox neque huius loci sit, Hschkio non dederim. ego La. in restituendo hoc loco etiam nunc sequor, quamuis non negauerim aut La. in rebus criticis aliquando errare aut Huschk. uerum uidere potuisse. Gō. supplementa in contextum non recepit. Roszbach (röm. Ehe p. 68. sq.) sic prop.: At iam quaerat aliquis, quare... a coemptione [differat mancipatio]; nam ea quidem quae coemptionem facit, nequaquam in seruilem conditionem redigitur, sed filiae loco esse incipit, contra] mancipati mancipataeue seruorum l. c. Nihili hoc est.

(1) fit in coemptione. prop. Gō., prob. Huschk. edd. m. 2. 3. item La. et HIA et nunc haec m. ed. receperunt. fit in iis quae coemuntur. van Assen. fit in ea quae coemptionem facit. Puchta. Ed. m. 4: | in — — | (2) Hic locus est rubricae QVIBVS MODIS IVS POTESTATIS SOLUITVR, cui tamen inscribendae proprius in C. §. non relictus est. (3) Ex Inst. hic et in sqq. suppl. (4) dominorum, quod et in nonn. Inst. codd. est, nunc primum recepi: necessarium uide-

Cic. pro Caec. 34. 98. Paul. S. R. 5. 1. § 1. 2. Constantin. L. 6. Th. C. de liber. causa 4. 4. (ed. Haen. p. 386. sqq.) L. 10. C. de pat. pot. 8. 47. Ant. L. 1. Dioclet. et Max. LL. 10. 12. 39. C. de liberali causa 7. 16.

§ 124. Pr. I. quib. mod. ius potestatis solu. 1. 12. Cf. rubricas Gai. epit. 1. 6. Ulp. 10. et uide etiam rubricas Paul. S. R. 2. 25. Inst. 1. 12. Dig. 1. 7. § 126. cit. pr. I. 1. 12. Vid. supra §§ 13. sq. § 12. I. de libertin. 1. 5.

12 tur, ex his intellegere possumus quae de seruis manu mittentur, 14 dis superius exposuimus. Hi uero qui in potestate | pa- §127.

rentis sunt, mortuo eo sui iuris fiunt. set hoc distinctionem

16 recipit; nam mortuo patre sane | omnimodo filii filiaeue sui

iuris efficiuntur; | mortuo uero auo non omnimodo nepotes

18 nepotesque sui iuris fiunt, set ita [demum] si post mortem aui |

20 in patris sui potestatem recasuri non sunt. itaque si

moriente auo pater eorum et uiuat et in potestate patris [sui]

22 fuerit, tunc post obitum aui | in potestate patris sui fiunt;

si uero is, quo tempore auus | moritur, aut iam mortuus est

aut exiit de potestate patris, tunc hi, quia in potestatem eius

34. cadere non possunt, sui iuris fiunt. Cum || autem is cui §128.

11b. ob aliquod maleficium ex lege poenali | aqua et igni interdicitur,

ciuitatem Romanam amittat, sequitur ut | qui eo

modo ex numero ciuium Romanorum tollitur, proinde | ac

mortuo eo desinant liberi in potestate eius esse: nec enim

ratio patitur, ut peregrinae conditionis homo ciuem Romanum in potestate habeat. pari ratione et si ei qui | in

tur tum propter seq. potestate parentis, tum ad §. 11. omnibus suis litteris explendum.

(1) §§ 13. sqq. (2) [demum] versui explendo desiderabatur et sic Gaiō familiare est. nunc demum addidi. (3) (sui) nunc e. edd. ins. ex Inst. neque sic §. 21. iustum litterarum numerum habet. HIA ut ed. m. 4. non receper. (4) | sin potestate C. fuerit: aui sui in potestatem (5) ex legen C. ex exiit ex ed. m. 4. et HIA. (6) quia Gō. 1. 2. et HIA. (7) peregr* homo condicio nis C. (asteriscus transponendum esse uocabulum significat, quod non obseruauit Gō. 1. 2)

§ 127. Cit. pr. I. 1. 12. Cf. Gai. epit. 1. 6. pr. Ulp. 10. 2. Vid. infra §. 146.

Ulp. L. 5. D. de his qui sui 1. 6. L. 3. § 2. C. de agnosc. et alend. liberis 25. 3.

§ 2. L. de her. qual. 2. 19. item Mod. LL. 41. 40. pr. D. de adopt. 1. 7. Paul.

L. 56. § 2. D. de I. D. 23. 3. Philo de legat. ad Gai. p. 996. C. Gell. 1. 12.

Appulei. apologet. p. 513. (Oudend. 2. p. 541.) § 128. § 1. I. tit. cit.

1. 12. Cf. Gai. epit. 1. 6. § 1. Ulp. 10. 3. Vid. supra §. 90. infra § 161.

Mod. L. 4. § 11. D. de gradib. 38. 10. Tac. hist. 2. 92. Ulp. L. 10. § 6. D. de in ius uoc. 2. 4. proinde ac mort.] Vid. infra 3. 153. ibiq. cit. ll. Ulp. L. 1. § 8. i. f. D. de B. P. c. t. 37. 4. Paul. L. 4. § 2. D. de bon. libertor. 38. 2. nec enim rat. pat.] Vid. supra § 55. sq.

potestate parentis sit, aqua et igni interdictum fuerit, desinit in potestate parentis esse, quia aeque ratio non patitur, ut peregrinae condicionis homo in potestate sit cuius §129. Romani parentis. Quod si ab hostibus captus fuerit parens, quamvis seruus interim hostium fiat, ¹[tamen] pendet ius liberorum propter ius postliminii, quia hi qui ab hostibus capti sunt, si reuersi fuerint, omnia pristina iura recipiunt; itaque reuersus habebit liberos in potestate: si uero illic mortuus sit, erunt quidem liberi sui iuris; sed utrum ex hoc tempore quo mortuus est aput hostes parens, an ex illo quo ab hostibus captus est, dubitari potest. ipse quoque filius neposue si ab hostibus captus fuerit, similiter dicemus propter ius postliminii potestatem quoque parentis in suspenso esse. Praeterea exeunt liberi uirilis sexus de patris potestate si flamines Diales inaugurentur, et || feminini sexus si uirgines Vesta-

(1) tamen, quod §. 12. explendo necessarium est, nunc primum ex Inst. addidi. (2) quod ab hostibus C. (3) dicimus C. et edd. sed La. ad 3.2. correx. cf. sq. §142. 3.101.

§ 129. §.5. l. tit. cit. 1.12. Cf. Ulp. 10.4. Gai. epit. 1.6. §2. Vid. infra §187. Ulp. 23.4. Paul. S.R. 2.25. §1. 4.8. §24. §17. l. de rer. diu. 2.1. Cic. Top. 8.36. sqq. cum Boeth. lib. 4. ad h. l. (p. 336. ed. Baiter.) de Or. 1.40. pro Balb. 12. Senec. controu. 3.19. Fest. u. Postliminium. Isidor. Or. 5.27.28. De (captiuis et) postliminio: Dig. 49.15. Th. C. 5. 5. Inst. C. 8.51. seru. host. f.] Vid. §4. l. de iure pers. 1.3. Marcian. L. 5. §1. D. de statu hom. 1.5. Dio Chrysost. or. 15. pend. ius lib.] Vid. Tryph. L. 12. D. h. t. 49.15. Pap. L. 15. D. de suis 38.16. Ulp. L. 1. §1. D. ad SC. Maced. 14.6. L. 2. §.3. D. unde legit. 38.7. Paul. L. 9. §2. D. de lib. et postum. 28.2. postliminium] definit etiam Paul. L. 19. D. h. t. 49.15. dubitari pot.] Vid. cit. L. 12. §1. Ulp. L. 18. D. eod. §5. l. quib. non est permiss. 2.12. similiter et c.] Vid. Pomp. L. 14. D. tit. cit. 49.15. Vid. etiam Ulp. 20.11. ibiq. citt. ll. § 130. Cf. Ulp. 10.5. infra §145. 3.114. Vid. Tac. Ann. 4.16. Gell. 1.12. Plutarch. Num. 10. Ambros. de uirgin. 1.4.15. et impr. epist. ad Valentinian. 1.18. 11. (p. 863. ed. Bened.) [Huc non pertinet Ulp. L. 3. §4. D. ad SC. Maced. 14.6. De iure recent. uide Iustiniani Nou. 81.] Ad lacunam i. f. §i explendam cf. etiam §8. l. de legit. agnator. success. 3.2. Ulp. L. 2. §.15. D. ad SC. Tertull. 38.16. L. 1.

les capiantur. Olim quoque, quo tempore populus Romanus in Latinas regiones colonias deducebat, qui iussu parentis in Latinam coloniam profectus erat, e patria potestate exire uidebatur, cum qui ita ciuitate Romana cesserant, acciperentur alterius ciuitatis ciues.

[DE EMANCIPATIONE.]

¹Praeterea emancipatione quoque desinunt liberi in potestate parentum esse. set filius quidem tertiam demum emancipatione, ceteri uero liberi, siue masculini sexus siue feminini, una emancipatione exeunt de parentum potestate: lex enim XII tantum in persona filii de tribus emancipationibus loquitur, his uerbis SI PATER FILIUM TER VENUNDA- BIT, FILIUS A PATRE LIBER ESTO. eaque res ita agitur: mancipat pater filium alicui; is eum uindicta manu mittit; eo facto reuertitur in potestatem patris; is eum iterum mancipat uel eidem uel alii: set in usu est eidem mancipari: isque

(1) qq C. quidem HIA. (2) qiniussu C. (3) Maxime Husehk. in ed. 4. secutus sum. HIA nunc §. 4. sic: profectus erat in Latinam coloniam, et ipse ex potestate exibat, cum qui ita [Gö. profectus...cesserant non recepit, sed sententiam sine dubio hanc esse adnotauit: qui iussu parentis in Latinam coloniam transmigrabant, de potestate exibat: desinebant enim ciues Romani esse, cum acciperentur] (4) [Praeterea] add. ex Inst. La. et nunc ego postquam didici in schedis litteris Praeterea initio §. 8. locum uacuum relictum esse. (5) potestate. edd. (6) Gö. ex Ulp. l. c. dederat: ter mancipatus sui iuris fit. ceteri Quod dedimus, Husehkio debetur. (7) tabularum addere nolui, nam XII. C. sumo pro XII. ut est infra p. 42. §. 20. (8) ex Ulp. 10.1., ubi eod. Vat. uenundauit habet. HIA: uenunduit

§2. D. si a par. quis m. miss. 37.12. §. 131. Vid. supra §22. 79. 96. 3.56. Cic. pro Caec. 33. sq. pro Balb. 11. sqq. Or. pro domo 30. Liu. 4.11. i. f. 22. 60. 27.9. sq. cum 29.15. 34.53. et c. Boeth. ad Top. 4.18. (ed. Baiter. p. 302.) Paul. Dia. ad §22. cit. et u. Deminutus („ciuitate mutatus“) [Cf. Maduig. Opusec. p. 255. sqq. et Emendatt. Liuian. p. 257.] §. 132. Cf. Gai. epit. 1.6. §3. Ulp. 10.7. §6 l. tit. cit. 1.12. c. Theophil. ad h. l. §8. l. de leg. agn. succ. 3.2. Vid. Gai. 4. 79. 1. 135. 174. 2. 144. 3. 6. Ulp. L. 8. §1. D. de iniusto 28.3. L. 2. §15. D. ad SC. Tertull. 38.17. Paul. S.R. 2.25. §2. et in Collat. 16.3. §7. Tryph. L. 10. D. de obs. par. 37.15. Grat. Val. et Th. L. 3. Th. C. de leg. her. 5. l. Diocl. et Max. L. 5. C. de dolo

¹ eum postea similiter vindicta manumittit, quo facto rursus in potestatem patris ² sui reuertitur; [tunc] tertio pater eum mancipat uel eidem uel ³ alii: set hoc in usu est, ut eidem mancipetur: eaque mancipatione desinit in potestate ²² patris esse, etiam si nondum manumissus sit, set adhuc § 133. in causa mancipii || ⁵ _____ | Liberum⁶ 36. ^{119b} arbitrium est ei qui filium et ex eo nepotem in potestate habet, filium quidem potestate dimittere, nepotem uero in potestate retinere; uel ex diuerso filium quidem in potestate retinere, ne-

(1) *mm* C. sec. Bl. unde ed. 2. Gö. manu mittit, sed idem postea ipse eum probauit. (2) *ut ante olim dedi pro sui quod probabat Huschk. addens: possis etiam ut ius (ut prius) (3) | titur tertio C. unde Gö. 2.: | titur. tunc (titur) quod edd. m. 3. 4. La. et HIA secuti sunt. Nunc librarium tunc post tur omisisse opinor.* (4) *Hollw. restituit.* (5) *Haec fere secuta esse adnot. HIA: Apud eum, cui mancipatus est. a quo si rursus manumittatur, sui iuris fit. Gö. de hac pag. 36. non legibili: „Ad priorem huius paginae partem pertinet Gai. epit. 1. 6. § 3. med.: Tamen cum tertio mancipatus fuerit filius a patre naturali fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, ut ei a fiduciario patre remanipetur, et a naturali patre manumittatur, ut si filius ille mortuus fuerit, ei in hereditate naturalis pater, non fiduciarius, succedat. Feminae uel nepotes masculi ex filio una emancipatione de patris uel aui exeunt potestate et sui iuris efficiuntur. Et hi ipsi quamlibet una mancipatione de patris uel aui potestate exeant, nisi a patre fiduciario remanipati fuerint et a naturali patre manumissi, succedere eis naturalis pater non potest, nisi fiduciarius, a quo manumissi sunt. Nam si remanipatum eum sibi naturalis pater uel auus manumiserit, ipse ei in hereditate succedit. Cf. § 6. I. quib. mod. ius pot. solu., uerb. Et tunc ex edicto Praetoris et c. Posteriore paginae parte ea contineri credendum est, quae leguntur in L. 28. D. de adopt., in scripta: Gaius lib. I. Inst. Itaque hunc locum, cum quo fere consonant § 7. I. quib. mod. i. p. s. et Epit. 1. 6. extr. § 3., in contextum recepi.“ (6) *autem a Gaio additum fuisse Gö. probabiliter coniecit. quo non contentus HIA loci initium sic formauit: Admonendi autem sumus, liberum arbitrium esse ei etc.**

m. 2. 21. L. 3. Iustinian. L. 6. C. h. t. 8. 49. Anast. L. 4. C. de legit. tutela 5. 30. Dionys. Hal. 2. 27. Boeth. ad Top. 4. 19. (ed. Baiter. p. 303. ff. 17. sq.) lex en. XII I.] Vid. Dirksen 4. 3. §. 133. L. 28. D. de adoptionib. 1. 7. (Gai. lib. 1. Instit.) §. 7. tit. cit. 1. 12. Cf. Gai. epit. § 3. cit. Vid. Ulp.

potem uero manumittere; uel omnes sui iuris efficere. eadem et de pronepote dicta esse intellegemus. _____ || § 134. 37. et duae intercedentes manu missiones proinde fiunt, ac fieri ^{72a} solent cum ita eum pater de potestate dimittit, ut sui iuris efficiatur. deinde aut patri remanipatur, et ab eo is qui adoptat, uindicat aput praetorem filium suum esse, et illo ⁶ contra non uindicante [a] praetore uindicanti filius addicitur, aut iure mancipatur patri ⁸ _____ uindicanti _____ | mancipatione est: set sane commodius est patri remanipari: in ceteris uero liberorum personis, seu masculini seu feminini sexus, una scilicet mancipatio sufficit, et aut remanipantur parenti aut iure mancipantur. Eadem et in prouinciis aput praesidem pro-

(1) „Praecesserit tale quid: Praeterea parentes, liberis in adoptionem datis, in potestate eos habere desinunt. et in filio quidem, si in adoptionem datur, tres mancipationes“ Gö. et haec HIA in text. recep. nisi quod parentes etiam liberos in ad. datos in p. h. d. dedit. (2) *aut et tum efficiantur C.* (3) *a sub hoc loco in sq. f. omissam hic inser. librarium.* (4) *uincante C.* (5) *non remanipatur Rudorff. Grdr. d. Gesch. d. R. R. 1841. p. 96. et ex Scheurlii ej. HIA. Huschk. con.: iure mancipatur patri adoptiuo uindicanti filium ab eo, apud quem is in tertia m. e. Me nunc piget ed. 4. dedisse istud adoptiuo uindicanti ut piget olim proposuisse: nam iure mancipatio fit, quotiens addicitur filius sine remanipatione eius. Nunc ut Gö. hiatum indicauimus. de Scheurl (de modis liberos in adopt. dandi diss. Erlang. 1851. 4°) uult: aut non [pro iure] remanipatur patri, sed | ab eo uindicanti in iure ceditur, apud quem in tertia m. e. Probat Keller Röm. Civilproc. not. 294. ed. 2. not. 279. et in text. rec. HIA. (6) *remanipatur et tum mancipatur C. quod aperte (sine n) schedis confirmatur, sed adhuc a nemine adnotatum est. genuinus est fort. singularis numerus.* (7) *non (pro iure) h. quoq. l. Scheurl. et HIA. (8) ps? C. Praesides prouinciarum Gö. 1. 2.**

L. 15. § 1. Mod. L. 40. pr. D. tit. cit. 1. 7. Dig. De coniung. c. emanc. lib. 37. s. passim. Paul. L. 6. § 3. Gai. L. 7. D. de B. P. c. t. 37. 4. Ulp. L. 6. D. si tabb. tit. 38. 6. §. 134. Vid. § 8. tit. cit. 1. 12. Gord. L. 1. et Iustinian. L. ult. C. de adoption. 8. 48. Cic. de fin. 1. 7. 24. Suet. Oct. 64. Plin. ep. 8. 18. 4. (neptem institueret heredem, si esset manu patris emissa). Gell. 5. 19. Tertullian. apol. 9. supra §§ 132. et Ulp. L. 1. § 2. D. de R. V. 6. 1. item infra § 161. 2. 25. 141. 3. 6. 4. 79.

§135. uinciae solent fieri. | Qui ex filio semel iterumue man-
cipato conceptus est, licet post tertiam mancipationem pa-
tris sui nascatur, tamen in aui potestate est, et ideo ab
eo et emancipari et in adoptionem dari potest. ²at is
qui ex eo filio conceptus est qui in tertia mancipatione
est, non nascitur in aui potestate: set eum Labeo quidem
existimat in eiusdem mancipio esse cuius et pater sit:
utimur autem hoc iure, ut quamdiu pater eius in man-
cipio sit, pendeat ius eius; et si quidem pater eius ex man-
cipatione manumissus erit, ⁴cadat in ⁵eius potestatem; si
uero is dum in mancipio sit, decesserit, sui iuris fiat. | 38.

§135^a. Et de ⁷ — licet — | ————— | ————— | 3. 72 b.
t.s.

————— nam, | ut supra ³diximus, quod in filio fa-
ciunt tres mancipationes, hoc facit una mancipatio in ⁹ ne-

§136. pote. ¹⁰ | ————— fecerit ¹¹ ————— | ————— | 6

————— Maximi et | Tuberonis cautum ⁸
est, ut haec quod ad sacra tantum uideatur in manu esse, ¹⁰

(1) mancipari C. Gō. 1. (2) ad C. (3) non C. (4) ca-
dit C. et edd. sed cf. praec. pendeat et sq. fiat. (5) eius C.
(6) fiat C. fit edd. (7) Ex incertis et euanidis C. ductibus ef-
fecta in text. rec. HIA haec: *concepto ex nepote licet semel mancipato
idem est, quod in filio, qui in tertia mancipatione est. nam | Unum nam
(n C.) nunc recepi.* (8) § §132.134. (9) nepote uui C. (10) „Huius arti-
culi summa haec uidetur: filias familias, quae farreo in manum con-
uenerint, e iure patrio non exire; eas uero, quae coemptionem fece-
rint, parentis potestate liberari.“ Gō. La. prop.: *Mulier quae in ma-
num conuenit, nisi coemptionem fecerit, potestate parentis non libera-
tur, uelut flaminica Dialis. nam id senatus consulto confirmatur, quo
ex auctoritate Maximi et Tuberonis cautetur ut. Idem in ed. Berol.
1842. sic adnotauit: (Mulieres) q̄u. (quamuis) in uiri manu sint, u
(nisi) coemptionem fecerint, potestate parentis n̄ liberant. R (hoc) in
flaminica diali | sc (senatus consulto) firmat, q̄ (quo) ex auctoritate
consulū M. et | T. cauet' ut HIA sic refinxit: *Mulier | eo, quod in ma-
num conuenit, nisi coemptionem fecerit, non | utique de patris potestate**

§. 135. Vid. §9. I. tit. cit. supra §132. 89. Paul. S. R. 4. 8. §7. (Collat.
16. 3. §7. § 136. Vid. §§111. 114. 115. 132. 134. 3. 24. i. f. Suet. Caes. 1.
Oct. 31. Vell. Pat. 2. 22. 43. Tac. Ann. 4. 16. 3. 58. i. f. Dio. Cass. 54. i. f.
Gell. 10. 15. 18. 6. c. interpp.

quod uero ad cetera perinde habeatur, adque si in ma-
num non conuenisset ² — | ————— | §. 12. ————— |
¹⁴ ————— potestate parentis liberantur; nec interest an in uiri
sui manu sint an extranei, quamuis haec solae loco filiarum
¹⁶ habeantur, quae in uiri manu sunt. ⁴ ————— | §137.

————— | §. 17. ————— | ————— |
¹⁸ ————— | remancipatione desinunt in manu esse, ⁵ et §137^a

²⁰ cum ex remancipatione manumissae fuerint, sui iuris ef-
ficiuntur ⁶ ————— | ————— | §. 21. 22. ————— |

————— | ————— | uelit a ————— | ni-

39. hilo magis potest cogere, | quam filia patrem. set filia qui-
^{2a} dem nullo modo | patrem potest cogere, etiam si adoptiua
sit: haec autem [uirum] repudio misso proinde compellere
⁴ potest, | atque si ei numquam nupta fuisset. |

⁵ Hii qui in causa mancippii sunt, quia seruorum loco | §138.
⁶ habentur, uindicta, censu, testamento manumissi sui | iuris

exit; nam de flaminica Diali lege Asinia Antistia ex auctoritate Cor-
nelii Maximi et maxime rationem Tac. Ann. 4. 16. se adhibuisse
adnotans, de re autem referens et ad Suet. Oct. 31. Dion. Cass. 54. ult.,
item ad L. 2. § §45. sq. D. de O. I. 1. 2. et L. 16. §1. D. de instr. leg. 33. 7.
Certe in principio haec temptamenta nihil ualent: obstat codicis uui
(uelut) pro quo Gō. quae habet, in fine uersus 5. (1) ceteras pinde C.
(2) „Possumus ita explere *Sed mulieres quae coemptionem fecerunt
p (per) mancipationem*“ La. „p capitis minutionem Hase. HIA ded.:
eae uero mulieres, quae in manum conueniunt per coemptionem

(3) habeatur C. (4) Incipere adparet nouum articulum, qui-
bus modis feminae in manu esse desinant. HIA ad similitudinem
§ §127. sq. sic § §16..18. restituere conatus est: §137. *Eae, quae in
manu sunt, similiter eo iure liberantur atque filiae, quae in potestate
sunt, uelut morte eius, cuius in manu sunt, siue ei aqua et igni inter-
dictum sit.* §137^a. Item | (5) et u ex C. Husehk. et HIA v. 20. re-
fecit. (6) Post uarias alias temptaciones HIA sic dedit: *et si-
quidem mulier fiduciae causa cum extraneo coemptionem fecerit, ipsa
eum cogere potest, ut se remancipet; ea uero, quae cum uiro suo coemp-
tionem fecit, si uelit ab eo remancipari, eum nihilo et c.* (7) rep-
misso [uirum] proinde edd. praeter m. 2. sqq. illud neque diploma-
ticae neque grammaticae arti conuenit. (8) Ii edd. praeter La.

§ 137. Vid. cit. §9. I. 1. 12. supra § §118. sq. Fest. n. Remancipatam.
§ 138. Vid. §123. 2. 160. 3. 114. et ibi cit. ll.

§139. fiunt. Nec tamen in hoc casu lex Aelia Sentia locum |
 habet: itaque nihil requirimus, cuius aetatis | sit is qui manu s
 mittit et qui manumittitur; ac ne illut | quidem, an pa- 10
 tronum creditoremue manuissor | habeat; ac ne numerus
 quidem legis ¹Furiae Caninae | finitus in his personis lo- 12
 §140. cum habet. Quin etiam inuito quoque eo cuius in man-
 cipio sunt, censu lib|ertatem consequi possunt, ²excepto eo 14
 quem pa|ter ea lege mancipio dedit, ut sibi remancipe|tur; 16
 nam quodam modo tunc pater potestatem propri|am reser-
 uare sibi uidetur eo ipso, ³quod mancipio recipit. ac ne is 18
 quidem dicitur inuito eo cuius in mancipio est, censu liber-
 tatem consequi, | quem pater ex noxali causa mancipio de- 20
 dit, uelut | qui furti eius nomine damnatus est, et ⁴cum
 mancipio actori dedit: nam hunc actor pro pecuni|a habet. 22
 §141. In summa admonendi sumus aduersus eos quos in mancipio
 habemus, nihil nobis | contumeliose facere licere; ⁵alio quin 40.
 iniuria|rum actione tenebimur. ac ne diu quidem in eo iure | 2b.
 detinentur homines; set plerumque hoc fit di|cis gratia ⁶ uno
 momento, nisi scilicet ex no|xali causa ⁷mancip[ar]entur. | 8
 §142. Trans|eamus nunc ad aliam diuisionem, nam ex his | 6
 personis quae neque in potestate neque in manu | neque s
 in mancipio sunt, quaedam uel in tutela | sunt uel in cura-
 tione, quaedam neutro iure | tenentur. uideamus igitur 10

(1) *fuf. can. C.* (2) *possunt. Excepto Gō. et La.* (3) *quo C.*
 (4) *cum C.* (5) *auquoque iniuria | C.* (6) *gratiam unonomen-*
to C. unde Cramer minimo pro uno (7) *manciparentur C. La. et*
πια, qui adn. imperf. pertinere ad detinentur, quasi ad h. uoc. praes-
sens non pertineret. (8) *Neque h. l. neque ante sq. §. 13. rubricis*
inscribendis proprii uersus relictis sunt.

§ 139. Vid. §§38.18.37.42.sqq.47. § 140. Vid.4.75.79. §§7.3.I.
 de nox. act. 4. s. Pap. in Collat. 2.3. Ulp. L.3 §4.D. de hom. lib. exhib.
 43.29. Paul. S.R. 2.31. §9. Gai. L.5. §5.D. de O. et A. 44.7. Ulp. L.41.
 §2.D. de furt. 47.2. §. 141. Vid. §§115. 118^a. 132. 134. 137. 144. et ad
 §140. cit. ll. Val. Max. 6.1.6.
 §§ 142. 143. Pr. l. de tutel. 1.13. cf. supra §§50.sq. *neutro iure*

12 quae in tutela uel | in curatione sint: ita enim ¹intellege-
 mus ce|teras personas quae neutro iure tenentur. | ac §143.
 prius dispiciamus de his quae in tutela sunt. |
 14 Permissum est itaque parentibus, liberis quos in pote- §144.
 16 state sua habent, ²testamento [tuto]res dare: masculini qui-
 dem sexus inpueribus, ³feminini autem etiam pueribus; ⁴619
 18 ueteres enim uoluerunt feminas, etiam si perfe|ctae aetatis
 sint, propter animi leuitatem in tu|tela esse. Itaque si §145.
 20 quis filio filiaequae testamen|to tutorem dederit, et ambo ad
 pubertatem perue|nerint, filius quidem desinit habere tuto-
 22 rem, filia| nero nihilo minus in tutela permanet: tantum |

(1) *intelligimus de ce|teris psonas C. cf. § 129. et 3.101.* (2) *testa-*
mento r dare C. (3) *qu(e)n(?)u(?)bra(?)uo(m) C. unde feci*
fem. ā ēt puerib. quas siglas inauditas et ductus sched. prorsus dis-
similes increpat πια, qui quod Hschk. prop. dedit: quocant pup.
(qui uocantur pupilli) (feminini uero serus tam inpueribus quam
pueribus;) conmutatis tantum locis uerborum pueribus et inpuer-
ibus, librarium enim integrum ꝑ. similiter desinentem omisisse,
δουτοτέλειον (quod in operis hodie Leiche dicitur) ego quoque
ubi opus est statuo, sed displicet illud qui uocantur pupilli, quod h. l.
fatuum esse uidetur, ut taceam (ne ipse quoque neglegam id quod ap.
Matth. 7.4. scriptum est) pup. pro pupilli in C. non magis extare
quam fem. pro feminini: nam sunt nonnullae in C. siglae, quibus
semel tantum usus est librarius [ut π = iusiurandum, et πρ. = pri-
imum]: nec librarii multa peccata plura quam necessitas eogit fuisse
statuam. Antea cum Gō. ad Ulp. 11.1. formata dedi: inpueribus
[duntaxat; feminini autem tam inpueribus] quam nubilibus. La.
etiam u. duntaxat addubitauit et u. nubilibus nituperauit, set ali-
quid excidisse manifestum esse, nec ipsa scriptoris uerba erui posse
putauit.

Vid. Seru. Sulpic. in Paul. L.1. pr. §1.D. de tutel. 26.1. Gell. 5.19. Schol.
 in Pers. sat. 4.3. (tutores dicunt pupillos suos, quibus tutelam gerunt).

§ 144. Cf. Paul. in Fgm. Vat. §229. §3. l. tit. cit. 1.13. Gai. L.1.D. de
 test. tut. 26.2. Q. Muc. Scaeu. L. 73. §1. D. de R. I. 50.17. Ulp. 11.1.15.
 Gai. epit. 1.7. §2. Vid. infra §190. 2.240. Isidor. Or. 9.7.30. Cato ap.
 Liu. 34.2. sqq. et impr. 7. (uos in manu et tutela, non in seruitio debetis
 habere eas). Cic. pro Mur. 12.27. Boeth. ad Top. 4.18. (ed. Baiter.
 p. 302. ꝑꝑ. 11. sqq.) 11.46. (ed. Baier. p. 342. ꝑꝑ. 20. sqq.) item 8. §§33. sq. (ed.
 Baier. p. 335. ꝑ. 2.) Catull. 21. 22. ed. Lachm. § 145. Vid. §195.
 et §130. cum ll. ad h. § citt. Ulp. 11. 14.15. Paul. L. 20. §1. D. h. t. 26.2.

enim ex lege Iulia et Papia Poppaea iure liberorum | a tu-
tela liberantur feminae: loquimur autem || exceptis ² uirgi- 41.
nibus Vestalibus, quas etiam ue/teres in ³ honorem sacerdotii ^{9a}.
liberas esse noluerunt: itaque etiam lege XII tabularum
§146. cautum est. Nepotibus | autem nepibusque ita demum
possumus | ⁵testamento tutores dare, si post mortem in pa-
tris sui potestatem ⁶iure recasuri non sint. itaque si filius
meus mortis meae tempore in potestate mea sit, nepotes
quos ex eo [habeo], non poterint ex | testamento meo ha-
bere tutorem, quamuis in potestate mea | fuerint; scilicet ¹⁰
quia mortuo me in patris sui | potestate futuri ¹¹sunt. |
§147. Cum tamen in compluribus aliis causis postumi pro iam ¹²
natis habeantur, et in hac causa placuit non | minus postu- ¹¹
mis quam iam natis testamento tutores dari posse, si modo
in ea causa sint, ut si ¹³uiuis nobis ¹⁴nascantur, in potestate ¹⁵
nostra fiant. hos ¹⁶etiam | heredes instituere possumus, cum
extraneos postumos heredes instituere permissum non ¹⁷sit. ¹⁸

(1) popeia C. cf. eod. Vat. Ulp. col. 5. §. 15. popeiam: hic semper
popea. (2) uero ins. C. (3) honores C. honore [i.e. quousque essent
in honore sacerdotii] Cramer. ad Gell. exc. 4. Kil. 1832. 4. p. 53., male.
(4) legi C. (5) testes. tut dare C. (6) iure Inst. ignoratum
eici uult Hschk. et eiecit HIA, utpote per se molestum et ex m ante-
cedente et re sequente enatum. mihi uere Gaianum uidetur uocabu-
lum. (7) potesint C. edd. praeter La. quem nunc sequor, pote-
runt cf. Ulp. 6.16. et Analecta grammat. Vindob. 1837. p. 431. not. 35.
poterint, p. 15. erint, p. 71. proderint. (8) sint C. (9) uiuis C.
(10) nascantur C. (11) enim ins. HIA. (12) sint C.

Plutarch. Num. 10. Dio Cass. 56.10. lege XII t.] Vid. Dirksen. 5.1.
§ 146. cit. §3. I. 1.13. med. Cf. Gai. cit. L. 1. D. §1.2. cum Ulp. L. 2. D.
eod. 26.2. Gai. epit. 1.7. §2. Vid. supra §127. Ulp. 11.15. § 147. §. 4.
I. tit. cit. 1.13. Cf. Gai. cit. L. 1. §1. D. h. t. 26.2. pro iam nat.] Vid. Cels.
L. 7. D. de suis et legitim. 38.16. (conceptus quodam modo in rerum
natura esse existimatur). Paul. L. 7. D. de statu hom. 1.5. L. 231. D. de
V. S. 50.16. (qui nasci speratur, pro superite esse). postum. tut. d.]
Vid. §5. I. qui tto tut. dari poss. 1.14. Ulp. LL. 5.8.10. §2. L. 16. §5. L. 19.
§2. D. h. t. 26.2. Call. L. 29. D. de N. G. 3.5. Paul. L. 24. D. de tut. et rat.
distr. 27.3. Sueton. Caes. 83. hos etiam et e.] Vid. infra 2.130. 242. 287.
e. l. l. ibi citt.

[Vxori] quae | in manu est, proinde ²ac filiae, item nurui §148.
²⁰ quae | in ³filii manu est, proinde ac ⁴nepti tutor dari po-
test. | Rectissime autem tutor sic dari potest LVCIUM §149.
²² TITIVM LIBERIS MEIS TVTOREM DO ⁵LEGO aut DO. sed et
si ita scriptum | sit LIBERIS ⁶MEIS uel VXORI MEAE TITIVS
TVTOR ES/TO, recte datus intellegitur. In persona tamen || §150.
⁴² uxoris quae in manu est, ⁷recepta est etiam tuto/ris optio,
^{9b} id est ut liceat ei permittere quem uelit ip/sa tutorem sibi
⁴optare, hoc modo TITIAE VXORI ME/AE TVTORIS OPTIONEM
DO. quo casu licet uxori ⁸[eligere tutorem] uel in | omnes
⁶res uel in unam forte aut duas. Ceterum | aut plena §151.
optio datur aut angusta. plena ita dari solet, ut ⁹pro- §152.
⁸xime supra diximus. angusta ita dari solet TITIAE VXORI
MEAE ¹⁰DVM TAXAT TVTORIS | OPTIONEM SEMEL DO, aut DVM
¹⁰TAXAT BIS DO. Quae optio/nes plurimum inter se ¹¹diff- §153.

(1) San. suadente inser. edd. [Ei] ed. 1. Gö. (2) acsi filiae C.
(3) filia C. (4) neepti C. (5) lic. tut do C. unde Hschk. et
HIA: LEGO aut DO adhuc ab edd. omitta. cf. infra 2.193. (6) meis
et tum meae C. (7) recepta C. (8) [tutorem optare] La. et ed.
m. 3. et HIA. [optare] post ⁹duas Gö. Quod nunc dedi, facilius
propter similitudinem praecedentium uel fortasse sequentium lit-
terarum licet uxori fugitini oculi negligere potuerunt, et Gaianum quid
sit optare explicaturum non dixisse optare licere ei cui optare licet,
ualde credibile est. ¹⁰optare eligere est habet Isidor. l. e.
(9) proximumac C. unde proxime ac Gö. 1. 2. proximum ac Hefft.
et ed. m. l. quod ac frustra defendit Hschk. et nunc omis. HIA pro-
xime scribens. ac pro e librarius multis locis habet, itemque insiti-
cias litteras quas delendas esse aut ipse significauit aut significare
debebat. (10) dē. ante tutor? | habent C. et edd. (nisi quod
HIA cum ed. m. 4. post OPTIONEM posuit) et La. adnot. „dum taxat
in alium locum transferre non audeo. uid. Hand. in Tursellin. 2.
p. 339.“ (ubi monstratur non unam aut certam fuisse huius parti-
culae sedem). (11) differant C.

§ 148. Vid. §§114 sq. e. l. l. ibi cit. 2.159. 3.3. § 149. Cf. 2.289. Paul. in
Fgm. Vat. §§229 sq. Vid. Ulp. L. 8. §3. L. 10. §3. L. 16. pr. Afr. L. 23.
Paul. L. 32. §2. Iau. L. 33. D. h. t. 26.2. Mod. L. 1. pr. ... §2. D. de confirm.
tut. 26.3. §§ 150...153. Vid. Liu. 39.19. Plaut. Trucul. 4.4.6. (qui
manstutorem me adoptauit bonis). Aes Salpensan. e. 22. „is ea... ius tu-

ferunt: nam quae ple[nam] optionem habet, potest semel et bis et ter et saepius tutorem optare: quae uero 'an|gustam¹² habet optionem, si dumtaxat semel data est optio, am-¹⁴ plius quam semel optare non potest; si tantum | bis, am-¹⁴ §154. plius quam bis optandi facultatem non | habet. Vocan-¹⁶ tur autem hi qui nominatim | testamento tutores dantur, datiui, qui ex opti|one sumuntur, optiui. ¹⁸

§155. Quibus testamento quidem tutor datus non sit, iis ex | §156. lege XII agnati sunt tutores, qui uocantur le|gitimi. Sunt²⁰

autem agnati per uirilis sexus perso|nas cognatione iuncti,²² quasi a patre cognati, ueluti frater eodem patre natus, fra-⁴³ tris | filius neposue ex eo, item patruus et patruui || filius ^{67 a}

et nepos ex eo. at hi qui per feminini sexus | ^{t. s.} personas ^{67 a}

cognatione iunguntur, non sunt agnati, set alias naturali iure

cognati. itaque | inter auunculum et sororis filium non ⁴

agna|tio est, sed cognatio. item amitae, materterae filius ⁶

non est mihi agnatus, set cognatus, et inuicem | ⁵ scilicet

ego illi eodem iure coniungor, quia | qui nascuntur, patris, ⁸

(1) an|gus C. (2) pote[n] si tatum C. (3) habetis C. (4) ex Inst. quamuis uersib. 2. 3. explendis uix sufficiant. (5) scilicet si C. Fort. scilicet et

toris optandi habeto. "optio] Vid. etiam Ulp. 24. 14. § 23. l. de legat. 2. 20. Dig. De optione uel electione legata 33. 5. Ulp. L. 7. § 7. D. de minorib. 4. 4. Scaeu. L. 79. D. ad SC. Trebell. 36. 1. Paul. L. 28. pr. D. de V. S. 50. 16. Pap. L. 77. D. de R. I. 50. 17. Nou. Maioriani tit. 6. § 7. (Haen. p. 311.) optare] uid. Isid. Or. 9. 3. 41. § 154. datiui] Cf. Ulp. 11. 14. et uide § 144. ibiq. citt. ll. [Ap. Mod. L. 7. D. rem pup. salu. 46. 6. „datiuus (= a magistratu datus) uel testamentarius tutor s. curator“. cf. Iustinian. L. ult. C. de leg. tit. tutela 5. 30. „... nel datiui nel legitimi tutores uel curatores.“]

§ 155. Pr. l. de legit. agnator. tutela 1. 15. c. Theophilo ad h. l. Cf. Gai. epit. 1. 7. pr. § 1. Vid. § 2. l. tit. cit. Ulp. L. 1. pr. L. 5. pr. D. de legitim. tuto- rib. 26. 4. Diocl. et Max. L. 2. C. de legit. tutela 5. 30. Ulp. 11. 3. Boeth. ad Top. 8. §§ 33. sqq. (ed. Bait. p. 335. v. 1. „consanguinitatis gradu... defer- tur.“) Paul. L. 7. pr. D. de cap. min. 4. 5. lege XII t.] Vid. Dirksen. 5. 6.

§ 156. § 1. l. tit. cit. 1. 15. L. 7. D. de leg. tut. 26. 4. (Gai. lib. 1. Institt.) Cf. Isidor. Or. 9. 6. § 1. 2. Vid. infra 3. 10. ibiq. citt. ll. Gai. epit. 1. 7. § 1. Ulp. 11. 4. 26. 1. § 1. l. de legit. agnator. success. 3. 2.

non matris familiam secuntur. | Sed olim quidem, §157. ¹⁰ quantum ad legem XII tabularum attinet, | etiam feminae ¹¹ agnatos habebant tutores. set | postea lex 'Claudia lata ¹² est, quae quod ad feminas attinet, tutelas ² [illas] sustulit: itaque masculus quidem | inpubes fratrem puberem aut pa- ¹³ truum habet | tutorem; feminae uero talem habere tutorem non | ¹⁴ intelleguntur. Set adgnationis quidem ius 'ca- ¹⁵ §158. pitis | diminutione perimitur, cognationis uero ius ¹⁶ 'capitis ¹⁷ diminutione | non commutatur; quia ciuilis ratio ciuilia | ¹⁸ 'quidam iura corrumpere potest, naturalia | uero non potest. ¹⁹ Est autem capitis diminutio prioris 'status permutatio; ca- ²⁰ §159.

(1) clau. da C. (2) (agnatorum) suppl. Gö. et edd. praeter m. 2. 3.

(3) ita La. tertiam fere lineae partem uacuum expl. *possunt* Gö. am- plius possunt. van Assen. amplius coguntur. HIA. (4) kap. | dimi- nutione C. „dimin. est ap. Gai [sed non perpetuo: saepe per siglas, in- terdum per demin. librarius haec uerba scripsit] Ulp., Fgm. Vat., Theoph. [in] codd. et edd. ante Haloandr. tantum non omnibus; demin. in Dig. Flof. (ll. Brisson. citt.), cod. 1., edd. Ha... B.: correctius, quum capite minutis aliquid detrahatur, non ipsi in partes distrahantur [non persona, sed caput eius diminuitur]. Ap. Liu. quoque 21. 17. 8. 22. 63. 15. plurimi codd. et antiquiores edd. habent dimin., optimi codd. et recentiores edd. demin., teste Drakenb. "SCHRADER. ad § 3. l. de leg. agn. tut. 1. 15. Dimin. defendit Böcking, Pandekt. ed. 2. Bonn. 1853. § 58. not. 10. contra quem W. A. Becker, Handb. d. röm. Alterth. 2. p. 404. disputat, parum recte, puto. (5) -om | C. Restitui nunc quamuis La. meus adnotauerit: Gö. dedit capitis diminutione, cum putaret librarium scripsisse k̄. dm. uel k̄. dim. Postea mihi credidit ueri similis esse librarium dedisse com per errorem, cum uellet commutatur scribere, mox autem errore intellecto destitisse, et subie- cisse non commutatur. (6) quedam C. (7) **p... C. unde edd. Sau. auctore ca|pitis quod non ferendum esse res ipsa, Inst. et ipse Gaius cit. L. 1. D. h. t. ostendunt. nobiseum facit HIA.

§ 157. Cf. § 171. ibiq. cit. Ulp. Leo L. 3. C. tit. cit. 5. 30. § 158. § 3. tit. cit. 1. 15. Vid. 3. 22. 27. 51. § 11. l. de her. q. ab int. 3. 1. Pomp. L. s. D. de R. I. 50. 17. § 1. l. de adq. per adrog. 3. 10. Cic. pro Cluent. 5. 12. (ut naturae nomen amittat). Paul. L. 7. pr. D. de cap. min. 4. 5. Ulp. L. 3. § 9. L. 5. i. f. D. de leg. tut. 26. 4. Diocl. et Max. L. 2. C. eod. 5. 30. quia ci- uilibus] cf. Gai. L. 2. § 1. D. de usufr. ear. rer. 7. 5. cum § 2. l. de usufr. 2. 4. et in- fra 3. 194. § 159. Pr. l. de cap. dimin. 1. 16. Cf. Gai. L. 1. D. eod. 4. 5. Boeth. ad Top. 4. 18. c. 11. 46. (ed. Bait. p. 302. 342.) Ulp. 11. 10. Vid. Paul.

que tribus modis accidit: nam aut maxima est capitis diminutio, aut minor, quam quidam mediam uocant, aut minima. Maxima est capitis diminutio cum aliquis simul et ciuitatem et libertatem amittit; quae ——— qui ex patria ——— || ——— § 1. 3. ——— | ——— 44. ——— .. item feminae liberae ex senatus consulto | Claudio an- 67 b. t. s. cillae fiunt eorum dominorum, quibus inuitis et denuntiantibus 6

(1) *cap dimidia C.* (2) *Cum La. ed. 3. dedi: quae accidit incensis* Heffter. edid. *quod quidem euenit in his* Gö. prop. *quod ubi quod* (quod uerbi gratia) euenit in his Hschk. *quae amittuntur uel ab is* (amittuntur uelut ab iis) HIA: *quod [quae C.] accidit uelut in his* (3) *aguntur uoluit Klenze* || La. adnot.: „Cum litterarum ductibus ... satis conuenient haec: qui ex patria gentilitate in familia aliena seruituri ueneunt.... |, si modo alio testimonio confirmari posset incensos ea condicione uenisse ut ne a paternis et auitis gentilibus emerentur“. Contra Hschk.: Lachmanni *patriam gentilitatem* demirari licet. rectius finges: *i (iure) gentium uiolato peregrinis populis per patrem patratum (uel fetiales) deduntur.* Cf. Liu. 3. 36. „postulatumque, ut pro iure gentium uiolato Fabii dederentur.“ Cic. p. Caec. 34. et quos praeterea laudat Conradus de iure Feclal. 5. 26...29. De patria in sollempnibus Fetialium uerbis Liu. 1. 32. „Nunc HIA; aut censum non professi aut militiae munus frustrati peregre ueneunt, item in his, qui in patria tanquam seruos se uenundari passi ex senatusconsulto serui fiunt eorum, quorum fraudandorum consilium habuerint, quaeue ingenuae ex senatusconsulto | Adhuc de incensis locum mancum habuisse censeo. (4) *ouiculum .. buerint C.* et ita Heffter: *concilium habuerint* Gö. uoluit: *consilium h.*, ut locus ad eos referretur qui fraudandi consilio se uenundari passi essent. cf. cit. § 1. Inst. (5) „Ita Hollw. olim coniecit; nunc mauult: item *mulieres ex Scto*; aut si ex praecedentibus supplendum uideatur *accidit*: item *mulieribus quae ex Scto*.“ Gö. De HIA vid. not. 3.

L. 11. D. tit. cit. 4. 5. et impr. etiam Ulp. L. 1. § 8. D. ad SC. Tertull. 38. 17. Auson. Griph. 7. 65. (...capitisque minutio triplex). § 160. Cf. § 1. I. tit. cit. 1. 16. Ulp. 11. 11. Boeth. cit. p. 302. § 6. sq. Paul. L. 11. D. cit. Ulp. L. 1. § 8. D. cit. *incensis* Vid. Dionys. Hal. 4. 15. Varro ap. Non. Marcell. 1. 67. Cic. pro Caec. 34. 99. Liu. 1. 44. *consilium hab.* Cf. § 1. I. de cap. dim. 1. 16. § 4. I. de iure person. 1. 3. c. Theophil. ad h. I. Marcian. L. 5. § 4. D. de statu hom. 1. 5. Dig. Quib. ad libertat. proclamare non licet 40. 3. Herm. L. 40. D. de lib. c. 40. 12. Sat. L. 2. D. si ingen. esse dic. 40. 14. [Nou. Leon. 59.] SC. Claudio] Cf. supra § § 34.

8 *nihilominus cum seruis eorum coierint.* | Minor ca- §161. *patis diminutio est cum ciuitas quidem amittitur, libertas uero* 10 *retinetur; quod accidit ei cui aqua et igni interdictum fuerit.* *Minima capitis* | *diminutio est cum et ciuitas et libertas re-* §162. 12 *tinetur, | set status hominis commutatur; quod accidit* | in his 13 *qui adoptantur, item in his qui coemptionem | faciunt, et* in his qui mancipio dantur, quique | ex mancipatione manu 16 *mittuntur; adeo quidem, | ut quotiens quisque mancipetur,* 17 *——— | tur, totiens capite diminuatur.* Nec solum | §163. 18 *maioribus* diminutionibus ius agnationis corrumpitur, set 20 *etiam minima; et ideo si ex duobus | liberis alterum pater* emancipauerit, *post obitum | eius neuter alteri agnationis* 22 *iure tutor esse | poterit.* Cum autem ad agnatos tu- §164. *tela pertinet, non | simul ad omnes pertinet, set ad eos* tantum qui proximo gradu sunt. ||

(1) ex Inst. suppl. (2) *qui C.* ut Ulp. 9. rubrica bis posita habet. In ed. 3. cum 3. ed. Gö. Lachmanni *dedi quae* ut nunc HIA. Exempla masculini generis ad feminini indicationem positi non infrequentia sunt. cf. LL. 1. 195. 52. 101. § 3. L. 172. D. de V. S. 50. 16. LL. 02. 81. pr. 93. § 3. D. de legat. III. 32. L. 35. D. de pact. 2. 14. L. 38. D. fam. ere. 10. 2. L. 10. § 2. D. de usurp. 41. 9. (3) Gö. nouissime edidit: *mancipetur, — manu mittatur* Klenz. propos.: *aut manu missus in potestatem reuertitur, quae uerba lacunae spatium excedunt; Heffter igitur uoluit: aut remancipetur; Deiters et Huschk.: ac manu mittatur, La. (ad 2. § 188.) atque manu mittatur et sic HIA.* (4) *capitae diminuatur C.* (5) *maiore C. maioribus (capitis) HIA.* (6) ita Huschk. et HIA. *coniunctus esse* Gö. edd. 1. 2. (7) ex Inst.

91. ibiq. citt. ll. § 161. § 2. I. de cap. dim. 1. 16. Cf. Ulp. 11. 12. Vid. Paul. L. 5. pr. L. 11. D. h. t. 4. 5. S. R. 4. 8. § 7. (Collat. 16. 3. § 7.) *aq. et i. interd.* Vid. supra § 128. Cic. pro dom. 30. 78. Ouid. Fast. 4. 7. 791. Paul. Diac. ex Fest. u. *Aqua.* Lactant. Inst. 2. 9. 23. Isidor. Or. 5. 27. 38. Vid. etiam ad § 131. citt. ll. § 162. § 3. I. tit. cit. 1. 16. Cf. Ulp. 11. 13. Vid. Boeth. ad Top. 41. 8. (ed. Bait. p. 302. § 5. p. 303.) Paul. L. 11. D. cit. infra 2. 41. 3. 82. 84. 4. 38. *adoptantur* Vid. supra § § 97. sqq. *qui coempt. fac.* Vid. supra § § 109. sqq. *qui mane. dant.* Vid. § § 116. sqq. *quiq. ex manc. m. mitt.* Vid. supra § § 132. sqq. sed et Anast. L. 4. C. de legit. tutela 5. 30. § 163. Vid. Paul. LL. 3. 7. pr. D. h. t. 4. 5. § 3. I. de leg. agn. tut. 1. 15. Ulp. L. 2. D. de legit. tutor. 26. 4. § 164. § 7. I. tit. cit. 1. 16.

§ 165.

Ex eadem lege duodecim tabularum libertorum et libertarum tutela ad patronos liberosque eorum pertinet; quae et ipsa legitima tutela uocatur, non quia nominatim ea lege de hac tutela cauetur, set quia perinde accepta est per interpretationem, atque si uerbis legis introducta esset: eo enim ipso, quod hereditates libertorum libertarumque, si || intestati decessissent, iusserat lex ad patronos liberosue eorum pertinere, crediderunt ueteres uoluisse legem etiam tutelas ad eos pertinere, cum et agnatos quos ad hereditatem uocauit, eosdem et tutores esse

§ 166. iusserat. Exemplo patronorum etiam fiduciariae tu-

(1) „Ex dispersis litterarum uestigiis, quae in hac paginaprehenduntur, ne unum quidem uerbum restaurare licuit. [Immo, urbe v. 5. et raro v. 18. praeter alias hic illic quasi e gurgite emergentes syllabas Bl. elicit.] Veri similis tamen est Hollw. coniectura, Gaium in priore pag. parte de legitima gentiliu tutela egisse, atque hunc locum eum esse, ad quem 3. § 7. lector remittitur. Ea uero, quae in posteriore pag. parte scripta fuerunt, ad legitimam patronorum tutelam pertinuisse, certo indicio est sequentis pag. principium. cuius cum extremo Tit. I. de legit. patron. tutel. tanta est consensio, ut non dubitauerim, illius Tit. initium supplementi loco adscribere.“ Gö. Ne hia quidem hanc pag. aliter restaurare conatus est.

(2) *intestati C.* (3) *Ante fiduciariae tutelae receptae* (sic La. et ego C. interpretati sumus et hia recepit) est spatium sex fere litterarum, quod non incommode, ut proposueram, *legit. tut.* (legitimae tutelae) expleri posse, si tandem quid interiectum fuisset, adnot. La. sed hoc negandum esse putauit Institutionibus Iust. probari. quod hia dedit rursus (pro etiam), displicet. infelicis Röder (*Bericht. v. Ulp. Gött. 1856. p. 49.*) prop.: patronorum tutelae aliae quaedam species sunt (? moribus) introductae, quae fiduciariae appellantur, quae

Cf. Gai. epit. 1. 7. § 1. Vid. Id. L. 9. cum Ulp. L. 5. § 2. D. cit. tit. 26. 4. § 5. I. de legit. agnator. success. 3. 2.

§ 165. Inst. De legitima patronor. tutela 1. 17. Cf. Ulp. 11. 3. infra § 175. Gai. epit. 1. 7. § 1. Schol. Bob. ad § 111. cit. (Orell. tom. 5. part. 2. p. 244.) Vid. Ulp. LL. 1. 3. 5. D. de legit. tut. 26. 4. Iustinian. L. 5. i. f. C. eod. 5. 30. Capitolin. in Marc. 11. Boeth. ad § 155. cit. (*patronatus iure defertur*). non nom. ea lege] Vid. Dirksen 5. 8. per interpr.] Vid. 3. 40. ibiq. c. it. ll. § 166. Cf. Ulp. 11. 5. Vid. infra §§ 114. sq. 118. 196. 172. 175. Inst. De fiduciar. tutela 1. 19. cum Theophilo ad h. t. Ulp. L. 3. § 10. Mod. L. 4. D. de legitim. tutorib. 26. 4. Diocl. et Max. L. 5. C. de

telae receptae sunt: eae enim tutelae scilicet fiduciariae uocantur proprie quae ideo nobis competunt, quia liberum caput mancipatum nobis uel a parente uel a coemptionatore manu miserimus. Set Latinarum et Latinorum impuberum ad pertinet, set ad eos quorum ante manu missionem ex iure Quiritium fuerunt: unde si ancilla ex iure Quiritium tua sit, in bonis mea, a me quidem solo, non etiam a te manumissa, Latina fieri potest, et bona eius ad me pertinent, set eius tutela tibi competit: nam ita lege Iunia cauetur: itaque si ab eo cuius et in bonis et ex iure Quiritium ancilla fuerit, facta sit Latina, ad eundem et bona et tutela pertinet.

(1) Quae in sqq. iam ed. m. 4. cum La. dedi, hia ne in uerbis quidem ferendum censet, ego etiam nunc ei quod ipse excogitauit *emancipatorum et quae*, uel si uerius ad codicis ductus (quos Bl. sic exhibuit *en...ouu...c(g)...al*) expressum esset, longe praefero: etiam Ulpianus (11. 5.) post patronorum tutelam de *emancipatorum* [puta fiduciar. parentium] tutela non tractauit: Gaius autem hoc ipso uocabulo *proprie*, quod mutari nec hia uoluit, satis indicauit etiam parentibus impuberes liberos suos manu mittentibus fiduciar. tutelam competere, cum praesertim paullo post (§ 172.) de ea dicturus esset. certe non tam aride uno et parum apto uocabulo *emancipatorum* contentus fuisset Gaius, si consilium ipsius id fuisset quod hia commentus est. (2) ex Ulp. 11. 5. (3) „Hollw.: Set L. et L. impuberum tutela (uel tutelae) non omni modo ad manumissores, sicut bona eorum, pertinet (uel pertinent)“ Gö. „Ego temptabam: tutela non ita ad patronos quem ad modum tutelae ciu. R. libertorum pertinent. Hic quoque Gö. me adiuit, a quo est *ciuium R. libertorum*“ La. Male Röder. l. c. prop.: *manumissorum* [fiduciar.] tutela ad eos, quorum in bonis antea fuerunt, non Huschk. et hia Hollwegium et schedas non satis secutus: *tutela non ut bona eorum ad eos utiq. qui eos manu miserunt.* (4) ita cum Huschkio Gö. Exciderit totus ¶. (5) hoc eius Latinum esse male negat Röder l. c. (6) *ique C.* (7) *ptinet C.* pertinent hia. *Set pertinet recte habet*. La.

dolo m. 2. 21. L. un. C. de actore a tut. 5. 61. item Dig. Si a parente quis m. missus est 37. 12. (*parens exemplo patroni ad c. t. B. P. admittatur* Ulp. L. 1. pr.) §. 167. Cf. Ulp. 11. 19. supra § 35. 2. 88. 3. 56. 166. et uid. Aes Salpensan. c. 23.

- § 168. *Agnatis qui legitimi tutores sunt, item manu missoribus* 22
 permissum est *feminarum* tutelam a *liti* in iure cedere; *pupillorum* autem tutelam non est permissum cedere, quia
 non uidetur an *rosa*, cum tempore pubertatis finiatur. 47.
 § 169. Is autem cui ceditur tutela, *cessicius tutor* uocatur: 16a.
 § 170. quo mortuo aut *capite diminuto* reuertitur ad eum | tutorem
 tutela qui *cessit*; ipse quoque qui | *cessit* si mortuus aut
 capite *diminutus* sit, a *cessicio* tutela discedit et reuertitur
 ad eum qui post eum | qui *cesserat*, secundum gradum in
 § 171. tutela habuerit. set quantum ad agnatos pertinet, | nihil
 hoc tempore de *cessicia* tutela quaeritur, | cum agnatorum
 § 172. tutelae in feminis lege *Claudivia* sublatae sint. sed *fidu-*
 ciarios quoque quidam putauerunt cedendae tutelae ius
 non | habere, cum ipsi se oneri subiecerint. quod etsi |

(1) *uocatur an(?) r(p)osa* C. Inde edd. omnes Hollw. secutae
one rosa quod falsum est. cf. Hugo in *Gött.gel. Anz.* 1833. p. 727. Bl.
 si uerba non uidetur recte se haberent, de quo dubitat, *lucrosa* ferri
 posse putat. equidem ex iterata cod. Veronensis inspectione scriptu-
 ram quam exhibui, Buchh. que probat, deo defendere: cf. etiam
oneri § 172. Perpetuum non esse quod *hia* occidit, annosum esse quod
 iam habet, non quod duraturum est multos annos, docet maxime
 celebrata cornicum, uiuacissimarum auium garrularum, anhositas.
 Etiam quae nunc anus est, olim puella fuit; sed quae ineunte anno
 XV. moritur, anus non fit. ita Gaius h. l. dicit pupillarem tutelam
 tempore pubertatis finire, non uiuacem esse, ut longissimum uitae
 finem attingere possit, quod potest feminarum tutela. numquam
 inpuerum tutela multos (plures quam XIII) annos iam habet. Per
 imprudentiam itaque Bl. iudicauit uoc. *annosa* argumento ab *hia* op-
 posito redargui. (2) *uocatur uocatur* C. (3) *ka* C. (4) *ces-*
sicius C. (5) *kap di* (pro *dim.* uel *d.*) sit *accessio* C.

§ 168. Vid. Ulp. 11.6.8. et supra § 157. *quia non uid. ann.* Vid.
 Boeth. ad Top. 11.46. (ed. Bañ. q. 342. ff. 30...32.) et infra § 196. et ibi cit.
 ll. item §§ 169.190. §§ 169.170. Cf. Ulp. 11.7. item 17.
 § 171. Cf. Ulp. 11.8. Vid. supra § 157. § 172. Vid. §§ 166.175.192.
 2.22. *sed fiduc.* Vid. supra § 166. ibi q. cit. ll. et *leg. tut. hab. et c.* Vid.
 cit. § 166. Inst. De legit. parent. tut. 1.18. (*Exemplo patronorum. le-*
gitima uocatur et c.) Ulp. L. 3. § 10. D. de legit. tutor. 26.4. Mod. L. 15.
 § 16. D. de excus. tut. 27.1.

- 14 placeat, in parente tamen qui filiam neptemue | aut pro-
 16 neptem alteri ea lege mancipio dedit, | ut sibi remancipa-
 retur, remancipatamque | manu missit, idem dici non debet,
 18 cum is et legitimus tutor habeatur; et non minus huic
 quam | patronis honor praestandus est.
 20 Praeterea senatus consulto *mulieribus* permissum est § 173.
 22 in absentis tutoris locum alium petere; quo petito prior
 desinit; nec interest quam longe aberit is tutor. set § 174.
 excipitur, ne in absentis patroni locum liceat *libertae* tu-
 48. torem petere. Patroni || *autem* loco habemus etiam § 175.
 16b. parentem qui *in* — | ip. sibi remancipatam filiam neptemue
 aut pro neptem manu missione legitimam tutelam nactus
 4 est. huius | quidem liberi fiduciarii tutoris loco numera-
 6 tur; *patroni* autem liberi eandem tutelam adipsentur,
 quam et pater eorum habuit. | *Set ad certam quidem* § 176.
 8 *causam* etiam in patroni absentis locum *permissit* senatus
 tutorem petere, ueluti ad hereditatem adeundam. | Idem § 177.

(1) *sit. hia.* (2) *muneribus* C. (3) *liberto* C. (4) *uocatur* C. (5) *ip.*
 fecerim: in *ip.* (post mancipationem). possit etiam *qpor* *ip.*
 in (qui post mancipationem in) in *mancipatam* sibi que prop. Gō.
 Tum Klenz. et Heff.: *in mancipatam et sibi* quod probo (*ip. et*)
 non quod Husehk. et *hia* ded.: in *ip.* (*mancipio*) sibi (5) *autem*
patroni libere C. (6) In C. desiderantur fere 10 uel 12 litterae,
 quas Gō. quem adhuc edd. secutae sunt, has fere fuisse putauit *stn*
tsae ergb. (Sunt tamen causae, ex quibus) Quod exordium neque
 Gaianum esse, neque seq. lacunam recte expleri siuisse Hschk. uidit,
 qui prop. *Ad certas tm r* (Ad certas tamen res) quod cum nec ipsum
 Gaiō satis conuenire uideretur, feci *ad cert. qdē* *hia*: *Ad certas*
tamen causas (7) *suc(s)u.* C. inde Gō. quod edd. 3. recepi
pmr sum est. postea ille uoluit *pmr* Hschk. *pmr* *senatur*

§§ 173.174. Cf. Ulp. 11.22. Vid. Marcian. L. 10. D. de tutorib. dat. 26.5.
 § 175. Vid. §§ 166.172. c. locc. ibi cit. Ulp. cit. L. 3. § 10. et Mod. L. 4. D.
 delegit. tut. 26.4. § 176. Cf. cit. Ulp. 11.22. Vid. Marcian. LL.
 9.10. D. de tut. dat. 26.5. Mod. L. 17. § 1. D. de appellationib. 49.1.
 § 177. Cf. Ulp. cit. 11.22. i. f. Vid. Ant. LL. 2.3. C. qui petant 5.31. Gord.
 L. 7. ibid. sed etiam § 13. L. de excus. tut. 1.25. Iustinian. L. 5. C. de legit.
 tut. 5.30.

§178. senatus censuit et in persona pupilli patro|ni filii. Item 10
lege Iulia de maritandis ordinibus ei | quae in legitima tu-
tela pupilli sit, permittitur dotis | constituendae gratia a 12
§179. praetore urbano tutorem pe|tere. Sane patroni filius
etiam si impubes 2sit, tamen libertae | 3efficitur tutor, 4set 14
in nulla re auctor fieri potest, | cum ipsi nihil permissum
§180. sit sine tutoris aucto|ritate agere. Item si qua in tutela 16
legitima furio|si aut muti sit, permittitur ei senatus consulto
§181. dotis constituendae | gratia tutorem petere. quibus casi- 18
bus saluam mane|re tutelam patrono patronique filio mani-
§182. festum | est. Praeterea senatus censuit, ut si tu|tor pu- 20
pilli pupillaene suspectus a tutela remotus | sit, siue ex iusta 22
causa fuerit excusatus, in locum ei|us alius 5tutor detur, et
§183. qui prior fuerit, utique amittat | tutelam. Haec omnia
similiter et Romae et in pro|uinciis solent obseruari 6. — 49.

(1) Itemque conl. Gö. idque rec. edd. m. 3. 4. nam et noluit Hollw., et rec. ed. m. 2. HIA quoque quasi aperte C. sic haberet, cuius ductus nunc sic interpretatus sum: fili item Certe et non patitur C.
(2) sit. C. unde nunc cum HIA (sitm) tamen addidi. (3) quidem Gö. efficitur tutor La. ed. m. 4. HIA. (4) nullari C. nunc F in nulla re interpretor. sed (s) etiam La. et HIA. at in nulla re ed. m. 4.
(5) tut det' et qui prior fueritque amittat C. habuisse uidetur, ut nunc dedi. Antea cum Gö. et Hollw. feceram: tutor detur, quo dato prior tutor amittit quod C. non patitur, sed neque id quod HIA dedit: tutor detur: quo casu prior tutor amittit (6) HIA supplet: et Romae quidem praetor tutorem dat, si uero in prouinciis res incidat, praeses prouinciae. Sed §185. ostendere mihi uidetur, uerbis praeto-

§ 178. Cf. Ulp. 11.20. Vid. §184. et Ulp. 6.1.2. Ter. Clem. (lib. 3. ad L. Jul. et Pap.) L. 61. pr. D. de L. D. 23.3. item Ulp. L. 7. D. de tutorib. dat. 26.5. § 179. Vid. ad §177. c. 11. infra §195. i. f. §13. L. de excus. tut. 1.25. § 180. Cf. Ulp. 11.21. Vid. Paul. L. 17. D. de tutel. 26.1. Ulp. cit. L. 7. D. 26.5. § 181. Vid. Aes Salpens. 29. i. f. Herm. L. 10. §1. de D. legit. tut. 26.4. cum Paul. L. 1. §2.3. D. de tutel. 26.1. Ulp. L. 3. §3. D. de testam. tut. 26.2. item Ulp. L. 1. §2. L. 3. §8. D. de legit. tut. Paul. L. L. 15. 16. D. de tut. dat. 26.5. §2. L. de excus. tut. 1.25. § 182. Cf. Ulp. 11.23. Vid. Id. L. 11. §1. 3. D. de test. tut. 26.2. Scaeu. L. 41. §2. D. de fid. lib. 40.5. Tryph. L. 4. §2. D. qui pet. tut. 26.6. Alex. L. 2. Val. et Grat. L. 4. C. in quib. casib. tutor. 5.36. § 183. Vid. Ulp. 11.20. et ad

----- | .. uero ----- | Olim cum legis §184.
4 actiones in usu erant, etiam ex illa | causa tutor dabatur,
si inter tutorem et mulierem pupil|lumue legis actione agen-
6 dum erat: 'nam quia ipse quidem tutor | in re sua auctor
esse non poterat, alius dabatur, quo | auctore illa legis ac-
8 tio perageretur: qui dicebatur | praetorius tutor, quia 2a
praetore urbano dabatur. | post sublatas legis actiones
10 quidam putant ha|ne speciem dandi tutoris 3----- |
----- | .. in usu est si legitimo iudicio agatur. |
12 Si cui nullus omnino tutor sit, ei datur in urbe Ro|ma §185.
14 ex lege Atilia a praetore urbano et maiore parte tribuno-

rem dat in hac § 183. locum denegandum esse. malim itaque: s'romae qd ap pr urb agunt' in prouinc' uero ap psides earu, (set Romae quidem ap ut praetorem urbanum aguntur, in prouinciis uero ap ut praesides earum.)
(1) ductus C. incertus Gö. et Hollw. interpretati sunt. illa legis Huschk. fecit. (2) aut C. (3) Heff. : penitus euanuisse | ea tantum excepta quae Huschk. et HIA: n ee (non esse) necessariam; s' (sed) athuc dari Equidem nunc §§. 10. 11. sic legerim: tut. is et exoleuisse aii at > tra pbant qa in usu e si legitimo iudicio agatur i. e. tutoris etiam exoleuisse; aii autem contra probant, quia in usu est si legitimo i. a. ut nunc dedimus.

§178. c. 11. uero] cf. Aes Salpensan. c. 29. § 184. Vid. Ulp. 11.24. §3. L. de auctor. tut. 1.21. c. Theoph. ad h. l. Ulp. Paul. et Pomp. L. 3. §2... L. 4. D. de tutel. 26.1. Cod. De in litem dando tutore 5.44. legis actiones] Vid. 4.11. 25. 30. s2. ibiq. c. 11. quia ipse et c.] Vid. etiam Ulp. L. 1. pr. L. 5. pr. L. 7. pr. Lab. L. 22. D. de auct. tut. 26.8. Ulp. L. 1. §13. D. ad SC. Trebell. 36.1. si legit. iud. ag.] Vid. 4.103. sqq.
§ 185. Pr. I. de Atiliano tutore et eo qui ex L. Iulia et Titia dabatur 1.20. Cf. Ulp. 11.18. et infra §195. Vid. Gai. epit. 1.7. §2. Theophil. ad Inst. l. c. Liu. 39.9. Excerpt. ex Diod. (in Vales. exc. Peiresc. Paris. 1634. 4°. p. 396.) Cic. in Verr. 2.1.56. 146. Boeth. ad Top. 8.33. (ed. Bait. p. 335. ..urbani praetoris iuris dictione formatus). Dig. De tutorib. et curatorib. datis ab his qui ius dandi habent et c. 26.5. Th. C. De tutorib. et curatorib. creandis 3.17. imprim. L. 3. ibid. Inst. C. Qui dare tutores u. cur. possunt 5.34. lege Iulia et Titia] γεγόρασι β' νόμοι, Ιούλιος καὶ Τίτιανός z. z. λ. Theophil. l. c. ad quem uide Reiz. excurs. 12. Vid. Ulp. L. 1. §9. D. de mag. conu. 27.8. Appulei. metam. 1.4. (Oudend. p. 29.) De tutoribus in municipiis dandis cf. Aes Gaius.

rum plebis, qui Atilianus tutor uocatur; in prouincijs uero
 §186. a praesidibus prouinciarum ex lege Julia et Titia. Et
 i)deo si cui testamento tutor sub condicione aut ex die certo
 datus sit, quam diu condicio aut dies pendet, tutor dari
 potest; item si pure datus fuerit, quam diu nemo heres
 existat, tam diu ex iis legibus tutor petendus est; qui de-
 sint tutor esse postea quam quis ex testamento tutor esse
 §187. coeperit. Ab hostibus quoque tutore capto ex hijs le-
 gibus tutor dabitur, qui desinit tutor esse, si is qui captus
 est, in ciuitatem reuersus fuerit: nam reuersus recipit tu-
 telam iure postlimini.

§188. Ex his apparet quot sint species tutelarum. si uero
 quaeramus in quot genera hae species deducantur, longa
 erit disputatio: nam de ea re ualde ueteres dubitauerunt,
 nosque diligentius hunc tractatum exsecuti sumus et in
 edicti interpretatione, et in his libris quos ex Quinto Mu-
 cio fecimus. hoc solum tantisper sufficit admonuisse, quod
 quidam quinque genera esse dixerunt, ut Quintus Mucius;
 alii tria, ut Seruius Sulpicius; alii duo, ut Labeo; alii tot
 genera esse crediderunt, quot etiam species essent.

(1) tu...dabat C. tu)tor datur edd. Hschk. correxit. (2) iis
 C. (3) q sint species sint C. (4) quod C. (5) lo)ca C.
 (6) nos qui C. Cum Huschk. ed. m. 4.: 'nos quia ... fecimus, hoc' et
 sic nunc HIA. sed uerius uidetur priorum edd. et scriptura et loci
 compositio. (7) totum C. quod etsi defendi potest, tamen so-
 lum, quod Hollw. prop., Gaijanum est: etiam 3. 33. legitur 'solum
 admonuisse sufficit', et 2. 97. 'tantisper adm. suff.' (8) quod C.

Salpens. c. 29. § 186. § 1. I. tit. cit. 1. 20. Vid. Cod. In quib. casib.
 tutorem uel cur. habenti tutor u. cur. dari potest 5. 36. § 3. I. qui dari
 tut. 1. 14. Ulp. L. 10. pr. L. 11. pr. D. de test. tutela 26. 2. L. 9. § 2. sq. D.
 de tutelae et ration. distr. 27. 3. § 187. § 2. I. tit. cit. 1. 20. Vid.
 Ulp. L. 1 § 2. D. leg. tut. 26. 4. L. 7. § 1. Pap. L. 8. D. de tut. et rat. distr. 27. 3.
 item Ulp. L. 15. D. de tutel. 26. 1. postlim.] Vid. supra § 129. ibiq. eitt. II.
 § 188. Vid. Ulp. 11. 2. Paul. L. 7. pr. D. de cap. min. 4. 5. Boeth. in
 Top. § 33. sq. (ed. Baiter. p. 334. sq. imprim. p. 336. v. 6. s.) et 4. 1. Cic. de
 or. 2. 19. 83. ex Q. Muc.] Vid. praef. nostr.

12 Sed impuberes quidem in tutela esse omnium ciuita- §189.
 tium iure contingit; quia id naturali | rationi conueniens
 14 est, ut is qui perfectae aetatis | non sit, alterius tutela re-
 gatur; nec fere ulla ciuitas est, in qua non licet parenti-
 16 bus liberis suis impuberibus testamento tutorem dare; quam-
 uis, ut supra diximus, soli ciues Romani uideantur tantum
 18 liberos in | potestate habere. feminas uero perfectae §190.
 20 aetatis in tutela esse fere nulla pretiosa ratio snasis se ui-
 detur: nam quae uulgo creditur, quia leuitate animi ple-
 22 runque decipiuntur et aecum erat | eas tutorum auctoritate
 regi, magis speciosa uide|tur quam uera: mulieres enim
 quae perfectae aetatis sunt, ipsae sibi negotia tractant, et
 51. in quibusdam || causis dicis gratia tutor interponit aucto-
 31a. ritatem suam; saepe etiam inuitus auctor fieri a praetore
 cogitur. unde | cum tutore nullum ex tutela iudicium mu- §191.
 4 fieri datur: | at ubi pupillorum pupillarumue negotia tutores
 tractant, eis | post pubertatem tutelae iudicio rationem red-
 6 dunt. | Sane patronorum et parentum legitimae tute- §192.
 lae | uim aliquam habere intelleguntur eo quod hi neque |
 8 ad testamentum faciendum, neque ad res mancipi alienan-

(1) liceat Gō. (2) cost. (pro test.) C. (3) § 55. (4) hispe-
 ciosa C. cf. La. in Ztschr. für gesch. R. W. 9. p. 189. ne forte haec
 speciosa legas. (5) ipsi C. cf. not. 2. ad § 162. (6) dici gratia
 tutele [an tutor e lege?] interponit aut suam C. (7) ad C. (8) at C.

§ 189. § 6. I. tit. cit. 1. 20. Cf. supra § 144. Paul. in Fgm. Vat. § 229.
 perf. aet.] Vid. Gai. L. 16. § 1. D. de tutel. 26. 1. L. 25. D. de m. miss. uind.
 40. 2. Ulp. L. 1. pr. D. de minorib. 4. 4. L. 9. § 1. D. de tut. et rat. distr.
 27. 3. Mod. L. 4. D. de legit. tut. 26. 4. et cum § seq. et inf. § 196. coll. Ulp.
 L. 16. D. de I. F. 49. 14. et Inst. de fiduc. tut. 1. 19. i. f. Senec. ad Marc. de
 cons. 24. 1. Paul. apost. ep. ad Gal. 4. 2. § 190. Vid. 2. 122. et 1. 144.
 et ad h. § eitt. Cat. Cic. pro Mur., Boeth. et Isidor. Ulp. 11. 1. 25. 27.
 § 191. § 7. I. tit. cit. 1. 20. Vid. Ulp. L. 1. pr. § 3. D. de tut. et rat. distr. ...
 actione 27. 3. Paul. L. 12. § 1. D. de admin. tut. 26. 7. Arbitrium tute-
 lae: Cod. 5. 51. Gregor. Cod. 6. 1. Paul. L. 4. pr. § 2. Ulp. Pap. et Paul.
 L. 7. § 1. L. 10. D. de admin. tut. § 192. Vid. Cic. pro Flacc. 34. 84.
 ad thum fac.] Vid. 2. 80. 112. 118. 122. 3. 43. Ulp. 11. 27. (si ciuile nego-

das, | neque ad obligationes suscipiendas auctores fieri co- 10
guntur, praeterquam si magna causa alienandarum | rerum
'mancipi obligationisque suscipiendae | interueniat. eaque 12
omnia ipsorum causa consti|tuta sunt, ut, quia ad eos in-
testatarum mortuarum | hereditates ³pertinent, neque per 14
testamentum exclu|dantur ab hereditate, neque alienatis pre-
tiosioribus | rebus susceptoque aere alieno minus locuples 16

§193. a|d eos hereditas perueniat. Aput peregrinos non si-
militer | ut aput nos, in tutela sunt feminae; set tamen ple- 18
rum|que quasi in tutela sunt: ⁴ut ecce lex Bithynorum, | ⁵si 20
quit mulier *contrahat*, maritum auctorem esse iubet aut filium
eius | puberem.

§194. ⁶Tutela autem liberantur ingenuae qui|dem trium [li- 22
berorum iure, libertinae uero quattuor, si in patroni] libe-
rorumue eius legitima ⁷tutela sint; nam ⁸et ceterae quae
alterius generis tutores habent, | uelut Atilianos aut fidu-

§195. cianos, trium liberorum || iure liberantur. Potest autem 52.
31b.

(1) mancipio obligationis quae C. (2) interueniant C. (3) pti-
net C. (4) ut haecce C. (5) si quit mul. hat. marit. aut ee.
iuuet aut filius eius | C. Olim pro *contrahat agat dedi.* iam La.
rectum uidit: *that* (6) tutela autem C. (7) Gō: 1. 2.: li-
berorum licet in l. t. sint | Hollw. et La. secuti suprs. HIA: (li-
berorum iure, libertinae uero, quae in patroni) liber. e. l. t. sunt, III
[§ III]. (8) tutumrin. C. (9) hoc 'et' perscribendum et
tanquam fugitium ante (sequens) 'trium' restituendum opinatur
HIA. non ego.

tium gerant). 20.15. 29.3. Cic. Top. 4.18. c. Boeth. l. c. (p. 302. ed. Bait.)
ad res manc. al.] Vid. 2. 80. sq. 84. sq. 47. Ulp. cit. 11. 27. Vat. Fgm.
§§1. 45. Cic. Top. 11. 46. c. Boeth. ad. h. l. (ed. Bait. p. 342. v. 21. sq.) ad obl.
suscip.] Vid. 3. 108. 91. 176. 1. 176. 178. 180. Ulp. l. c. Cic. pro Caec. 25. 72.
pro Flacc. 35. 85. ut quia] cf. Ulp. L. 1. pr. D. de legitimis tutorib. 26. 4.

§ 193. Vid. Cic. pro Flacc. 30. 47. Terent. Andr. 1. 5. 60. item De-
mosth. in Steph. 2. p. 984. [legem Pompeiam Bithynis datam memorat
Plin. ep. 10. 84. 112. 144.]

§ 194. Vid. Dosith. de m. miss. §15. (17.) Plutarch. Num. 10. Ulp.
29. 3. supra §145. 3. 44. F-L-H: = ius liberorum habens in tit. Orell.
Henz. n. 6198. § 195. Vid. §185. ibiq. c. it. ll.

pluribus modis | ¹libertina alterius generis habere, ueluti
si a femina manumissa sit; tunc enim e lege Atilia petere
⁴de|bet tutorem, uel in prouincia ²e lege Iulia et Titia: ³pa-
⁶tronae — | ⁷Item si sit a mas- §195a.
culo manumissa, et auctore eo coemptionem fecerit, deinde
⁸remancipata et manu|missa sit, patronum quidem habere
tutorem | desinit, incipit autem habere eum tutorem a quo |
¹⁰manumissa est, qui fiduciarius dicitur. Item si patro|- §195b.
¹²nus ¹siue filius eius in adoptionem se dedit, debet sibi | ⁵e
lege Atilia uel Titia tutorem petere. Similiter ex iisdem | §195c.
¹⁴legibus petere debet tutorem liberta, si patronus ⁶de|cedit
nec ullum uirilis sexus liberorum in familia relinquit.
¹⁶Masculi quando puberes esse ⁷coeperint, tutela libe|rantur: §196.

(1) (tutorem) post generis ins. Gō. reprob. La. HIA: liberta tutorem
(2) *cinnasin* C. Heft. uult: e lege Iulia et Titia. nam patronae
tute|lam libertorum suorum libertarumue gerere non possunt. „et
sane probabile est, Gaium rationem, cur liberta tutorem petere de-
beat, nimirum quod patronae ad uirile tutelae officium non admit-
tantur, subnexuisse.“ Gō. „Temptabam: e lege Titia: is in patro-
nae ius non succedit, sed auctoritatem dumtaxat suam interponit.“
La. „Malim e l. iul. et tia n (nam) patronae, ut sequeretur fere iure
ciuili ut feminae tutores esse non possunt.“ Hschk. Hoc ut feminae
Gaio non tribuerim. *ppsexū* (propter sexum) aut simile quid ferri
posset. Nunc HIA: e lege Iulia et Titia: nam patronae cum | ipsae in
tutela sint, tutores esse non possunt. (3) Gō. 1. 2.: Sed et cum a
masculo manumissa [fuerit], et (4) ita Huschk.; Gō. maluit
eiusue filius (5) sic iam Gō. 1. (6) Hschk. et HIA: *decessit* et
paullo post reliquit, ubi C. *recipit* habet. (7) Masculi autem
cum Gō. 1. 2. (*) *coeperit* tut libe| C.

§ 195a. aut. eo] et Cic. p. Flacc. 34. 84. (omnibus ergo tutoribus). Vid.
Cic. p. Cluent. Hab. 5. 14. i. f. et supra §§115. 166. *fiduc.*] Vid. §115. ibiq.
citt. ll. § 195b. Vid. §4. l. quib. mod. tut. fin. 1. 22. Ulp. 11. 9.
§ 195c. Vid. Liu. 39. 9. et supra §179. § 196. Cf. supra §§108. 189. 103.
Ulp. 11. 28. Pr. l. tit. cit. 1. 22. Vid. Dig. de tut. et rat. distr. 27. 3. pas-
sim, e. gr. L. 4. pr. L. 9. §1. LL. 13. 14. et ad 2. §113. c. it. ll. etiam Iusti-
nian. L. 3. C. quando tutores... esse desinant 5. 60. Isidor. Or. 11. 2. 13.
Quintilian. Inst. or. 4. 2. 5. Macrob. in somn. Scip. 1. 6. Tertullian. de
uirg. uelanda c. 11. et impr. Solonis eleg. ap. Clem. Alex. Strom. 6. p. 685.
ed. Sylb. Vid. etiam Ulp. L. 3. pr. D. de censib. 50. 15.

puberem autem Sabinus quidem, ¹Cassius | et ceteri nostri prae-¹⁸
ceptores ²eum esse putant, | qui habitu corporis pubertatem
ostendit, hoc est | qui generare potest; sed in his qui pube-²⁰
scere non | possunt, quales sunt spadones, eam aetatem esse
spe|ctandam, cuius aetatis puberes fiunt; sed diuersae²²
scholae auctores annis putant pubertatem aestimandam, id
est eum puberem esse existimandum, qui x|iii annos expleuit. 53.

3. ————— 117b.
t.s.

§ 197.

§ 2...24.

—————⁴ || aetatem peruenerit, in qua res suas tu- 54.
eri possit. idem aput peregrinas gentes custodiri supe- 117a.
t.s.

(1) Nunc eum La. ad 2. 15. supplui, ut HIA. Ed. m. 4.: quidem et
Cassius ceterique (2) puberem ins. GÜ. 1. 2.

(3) „Huius paginae argumentum duplex sit necesse est. Appa-
ret enim ex iis, quae praecedunt, tractatum de causis finiendae tutelae
in ea continuari; quae autem sequuntur, caput de curationibus in ea
incipere demonstrant. Quod in Epit. [1. s.] quidem tale est: Per-
actis pupillaribus annis, quibus tutores absoluuntur, ad curatores ra-
tio minorum incipit pertinere. Sub curatore sunt minores aetate, ma-
iores euersores, insani. Hi, qui minores sunt, usque ad uiginti et
quinque annos impletos sub curatore sunt. Qui uero euersores aut in-
sani sunt, omni tempore uitae suae sub curatore esse iubentur, quia
substantiam suam rationabiliter gubernare non possunt.” GÜ. „In
p. 53. Gaius primum de pubertate Neratii Prisci sententiam (Ulp.
11. 28.) addidisse, deinde ad eas personas quae in curatione sunt (cf.
1. 142. 143.) transiisse uidetur” adnot. HIA. (4) „Gaius primum
ut Ulp. 12. 1. 4. de curatoribus qui ex l. XII f. uel ab ipso praetore
uel ex lege Plaetoria dantur, disputasse et deinde suo more addidisse
uidetur, quid in hoc iure naturali ratione constitutum (uelut furiosos
curatore regi), quid iuris civilis sit. Citium Rom. proprium esse,
quod lex Plaetoria curatores quibusdam ex causis minoribus XXV
ann. dari iussit, dum tamen iam puberes sint [possunt enim in qui-
busdam causis etiam pupillis dari]. „illud enim ius, ex quo impubes
alieno arbitrio regitur, donec ad eam ||” HIA. (5) possit etiam HIA.

§§ 197. 198. Cf. supra § 189. Gai. epit. 1. s. Vid. pr. I. de curatorib.
1. 23. Ulp. 12. Paul. L. 2. D. de curatorib. furioso et aliis extra minores
dandis 27. 10. et passim eod. Ulp. L. 12. pr. D. de tutorib. u. cur. datis
26. 5. Capitolin. Marc. 10. cum Sueton. Claud. 23. et Plin. ep. 9. 13. 16.

rius¹ | indicauimus. ²Ex iisdem causis et in prouinciis § 198.
a praesidi|bus earum curatores dari ³uoluit. |

Ne tamen et pupillorum et eorum qui in curatione sunt, | § 199.
negotia a tutoribus curatoribusque consuman|tur aut demi-
nuntantur, curat praetor, ut et ⁴tutores et [curato]res eo | no-
mine satis dent. set hoc non est perpetuum: nam | et § 200.
tutores ⁵testamento dati satis dare non coguntur, quia | fides
eorum et diligentia ab ipso ⁶testatore probata est; [et] | cu-
ratores, ⁷ad quos non e lege curatio pertinet, set ⁸[qui] | uel
a consule uel a praetore uel a praeside prouinciae dan|tur,
plerumque non coguntur satis dare, scilicet quia satis idonei
electi sunt. ||

(1) § 189. (2) (Sed) ex HIA. (3) La. codicem solent, non
uoluit habere suspicatus est: „quo admissio magnas difficultates tol-
lemus, praesertim cum Gaium Institutiones uel totas uel maiore ex
parte anno p. Chr. n. 161. scripsisse constet.” HIA adn. uoluit tam ad
L. Plaetoriam, quam ad principis alieuius constitutionem perti-
nuisse potest. (4) tut et peo|u nomine C. (5) t (=testamento) C.
(6) te (=testatore) C. (7) at quos nonne C. (8) pronomem a GÜ.
2. insertum si abesset, non desiderarem.

Varr. de r. r. 1. 2. Colum. der. r. 1. 3. Hor. epist. 1. 4. 101. sqq. item ad
2. 64. eitt. ll. Isidor. Or. 10. 53.

§§ 199. 200. Pr. I. de satis datione tutor. u. cur. 1. 24. Vid. (4. 99.)
Ulp. L. 5. § 1. 3. D. de leg. tut. 26. 4. Mod. L. 21. § 5. Paul. L. 24. D. de tutor.
u. cur. datis 26. 5. Idem L. 8. § 4. D. qui satis dare cogantur 2. 8. Diocl. et
Max. L. 4. C. in quib. casib. i. i. rest. 2. 41. L. 3. C. de postlim. reu. 8. 51. In-
stinian. L. 27. C. de. episc. aud. 1. 4. L. 7. § 5. C. de cur. fur. 5. 70. De fide
iussoribus tutorum et curatorum: Dig. 27. 7. Cod. 5. 57. Rem pu-
pilli uel adulescentis saluam foree: Dig. 46. 6. De tutore uel cura-
tore qui satis non dedit: Cod. 5. 42. a consule] Suet. Plin. Capitol.
ll. eitt. § 3. I. de Atil. tut. 1. 20.

[COMMENTARIVS SECVNDVS.]

- §1. Superiore commentario de iure personarum | exposuimus; 55.
modo uideamus de rebus: quae uel | in nostro patrimonio 63a.
sunt, uel extra nostrum patrimonium habentur. f.s.
- §2. Summa itaque rerum diuisio | in duos articulos deducitur:
- §3. nam aliae sunt diuini iuris, aliae humani. Diuini iuris 6
- §4. sunt uel ufi res sacrae | et religiosae. sacrae sunt quae
diis superis consecratae sunt; religiosae, quae diis Mani- 8
- §5. bus relictas | sunt. Sed sacrum quidem locum nullum 10

(1) *das* C. ut *sq.* diis. itaque per error. ed. m. 4. et HIA dis (2) ita
La. et edd. m. 2. 3. Gö. 1. ex tota § 5. non nisi Sed sacrum —
habet. Gö. 2. Sed sacrum — | auctoritate — lege de | § c.
tum La. Gö. 3. et ed. m. 4. et Gn. quidem solum existimatur | HIA:
quidem solum tantum existimatur | In quibus cum et solum pro lo-
cum, et codicis discrepantia, et quod, quae ad rerum mobilium solique
consecrandarum differentiam indicandam requiritur, negatiua loci

§ 1. Pr. L. de rer. diuis. 2. 1. Cf. Gai. epit. 2. 1. pr. Vid. Paul. L. 5. pr.
D. de V. S. 50. 16. et cf. supra 1. s. Pomp. L. 9. D. rem pup. 46. 6. (non so-
lum quae in patrimonio habet, sed et quae in nominibus sunt).
§§ 2...5. Vid. § 7. I. tit. cit. 2. 1. §§ 2. 3. 8. 9. Vid. Gai. epit. 2. 1. § 1.
§ 2. L. 1. pr. D. de rer. diuis. 1. s. (Gai. lib. 2. Instit.) Vid. Ulp. L. 1. pr.
Paul. L. 2. § 1. D. de interdict. 43. 1. infra 3. 97. § 3. cit. Gai. L. 1.
pr. D. I. 8. Notae Vatic. ed. Momms. p. 307. n. 18...20. I. L. S. in loco sacro.
I. L. R. in loco religioso. I. L. D. in loco diuino. Cf. ibid. p. 308. sq.
n. 6. 7. 9. 22. item Notae Papian. p. 323. n. 23. 24. 26. 41. Paul. Diae. ex
Festo v. *Altaria* (p. 29. ed. Müll.) Cic. top. 23. 90. § 4. *sacr.*
(sanct.) *relig.*] Vid. Fest. uu. *Religiosus, Religiosum, Sacratae leges,*
Sacer mons. Cic. de har. resp. 6. sqq. Macrob. Sat. 3. 3. Ulp. L. 2. § 4.
Pomp. L. 36. D. de religios. 11. 7. Frontin. de contr. in Gromaticis uett.
ed. La. p. 22. sq. Isidor. Or. 10. 235. 15. 4. 1. et 2. *sacr.*] Vid. Marcian. L. 6.
§ 3. D. tit. cit. 1. s. *religios.*] Vid. Marcian. cit. L. 6. § 4. Gell. 4. 9. Macrob.
l. c. et contra Cic. de N. D. 2. 28. 72. item Lactant. Inst. diu. 4. 28. Seru.
ad Vergil. Aen. 8. 349. Augustin. retract. 1. 13. § 5. Cf. §§ I. de

— existimant sine | auctoritate 'populi Romani fieri; consecratur
12 enim lege de | ea re lata aut senatus consulto facto. reli- § 6.
giosum uero nostra uoluntate facimus mortuum inferentes
14 in locum | nostrum, si modo eius mortui funus ad nos per-
tinet | at. set in prouinciali solo placet plerisque solum § 7.
16 religiosum non fieri, quia in eo solo dominium populi Ro-
mani | est uel Caesaris, nos autem possessionem tantum et
18 u | sum fructum habere uidemur: utique tamen | eius modi
locus, licet non sit religiosus, pro religioso habetur, quia |
20 etiam quod in prouinciis non ex auctoritate populi Romani
consecratum est, proprie quidem sacrum non est, tamen
22 pro sacro habetur. Sanctae quoque res, ueluti muri § 8.

conceptio defecit, ualde displicerent, in Codice sic scriptum fuisse
auguratus sum: *qd loc nullum existimant sine* | (in quibus *ut* ex x.
u facilius quam *in* fit, nec sine [pro Bl. or] eum offendet qui incer-
titudinem eius modi ductuum praecipue uersus claudentium mino-
rique forma scriptarum aestimauerit. cf. e. gr. sq. §. 19. i. f.
(1) ita post La. Gö. 3. edd. m. 3. 4. Gn. et HIA. (2) at C.
(3) eo solo uix sufficit pro ca... (o) C. (4) Gö. eius modi
(5) *u. uer* | C. (6) *q* C. Possis quin etiam Hefft.: quia, etiamsi
(7) *a(x)earum* C. sec. Gö. *sacrum* sec. Bl. feci *qdsacrum*. sed etiam
sic §. 21. solito breuior est. *quidem* edd. non habent, sed Gö. et La.
[quamquam] proprie s. HIA: (etsi) proprie. (8) *qqque* C. (9) *uu*
C. (i. e. uui) ueluti etiam Inst. et Dig. Non recte scripseramus: uelut

rer. diu. 2. 1. Ulp. L. 9. pr. § 1. 2. D. eod. 1. s. Val. L. 15. D. ut in poss. leg.
36. 4. Vid. ad § 4. citt. imprim. Cic. l. c. et ad Att. 4. 2. 3. Fest. uu. *Sa-
cratae leges, Sacer mons.* Isidor. Or. 15. 4. 1. § 6. Cf. § 9. I. tit. cit.
Vid. locc. ad § 4. citt. item L. 2. §§ 5. 7... L. 4. LL. 39. sqq. D. de religios.
11. 7. LL. 2. 10. 14. C. eod. 3. 4. sed uid. etiam Paul. ex Festo uu. *Fulguri-
tum, Fanatica arbor.* et inserri. in *Berichte der sächs. Gesellsch. der
Wfsten.* 1849. I. p. 291. sqq. § 7. Vid. supra 1. 6. et 2. 21. 46. 27. et ad
h. §. citt. ll. Frontin. de controu. p. 36. cf. p. 63. cit. edit. La. Senec. de ben.
7. 4. 2. sqq. Traian. in Plin. epp. 10. 62. (59.). § 8. L. 1. pr. D. cit.
1. s. § 10. init. I. tit. cit. 2. 1. Epit. 2. 1. § 1. Vid. Fest. uu. *Religiosus* et
Sagmina item LL. s. 9. 11. D. h. t. l. s. LL. 2. 3. D. ne quid in loco sacro
fiat 43. 6. Mod. L. 3. § 17. D. de remil. 49. 16. Isidor. Or. 15. 4. 1. i. f. et 2.
sed uide etiam Ouid. Fast. 1. 609. sqq. et Macrob. l. c. item Pap. L. 41. D.
de poenis 48. 19. Cic. de inu. 2. 49. 145. sq. Auct. ad Herenn. 2. 10. 15.

- § 9. et por[tae, quodam modo diuini iuris sunt. Quod autem diuini iuris est, id nullius in bonis est: id uero quod humani iuris est, plerumque alicuius in bonis est; potest autem et nullius in bonis esse: nam res hereditariae, ante quam aliquis heres existat, nullius in bonis sunt. Hae autem res quae humani iuris sunt, aut publicae sunt aut privatae. quae publicae sunt, nullius in bonis esse creduntur: ipsius enim uniuersitatis esse creduntur. privatae autem sunt quae singulorum sunt.
- § 12. Quaedam praeterea res corporales sunt, quaedam incorporeales.
- § 13. Corporales hae sunt quae tangi possunt, ueluti fundus, homo, uestis, aurum, argentum et denique aliae res innumerabiles. Incorporeales sunt quae tangi non possunt, qualia sunt ea quae in iure consistunt, sicut hereditas, usus fructus, obligationes quoquo modo contractae. nec ad rem pertinet, quod in hereditate res corporales continentur; nam et fructus qui ex fundo percipiuntur, corporales sunt, est id quod ex

(1) iuris C. (2) ex Dig.

§ 9. in it. ... § 14. Ex L. 1. D. de restituti sunt hi loci. § 9. L. 1. pr. D. de restituti. Vid. § 7. L. tit. cit. infra § 48. Marcian. L. 6. § 2. D. h. t. 4. 8. Ulp. L. 9. § 5. eod. Gai. L. 9. D. de usurp. 41. 3. Alex. L. 4. et Philippor. L. 9. C. de religio. 3. 44. Paul. L. 23. § 1. D. de R. V. 6. 1. item L. 2. § 2. D. de interd. 43. 1. infra 3. 97. res hered.] Vid. infra §§ 52. sqq. 3. 97. 201. §§ 10. 11. Vid. Ulp. L. 1. pr. Paul. L. 2. § 1. D. de interd. 43. 1. Ulp. L. 15. D. de V. S. 50. 16. Marcian. L. 6. § 1. D. de rer. diu. 1. 8. § 6. L. eod. 2. 1. Notae Vatic. p. 309. n. 21. L. P. Locus publicus. Notae Pap. p. 323. n. 30. L. P. Locus publicus. Senec. epist. 79. 6. (Icti negant quidquam publicum usu capi).

§§ 12. 14. L. 1. D. de reb. corp. 2. 2. Cf. Gai. epit. 2. 1. § 2. 3. Vid. Cic. Top. 5. 27. et Boeth. ad h. l. (ed. Baiter. p. 319. sqq.) Quintilian. Inst. or. 5. 10. 116. et infra 4. 3. Ulp. L. 18. i. f. D. de H. P. 5. 3. § 12. Vid. cum sqq. duab. § setiam §§ 28. 34. 35. item 3. 53. § 13. Vid. Cic. et Boeth. l. c. Fest. u. Possessio (ed. Müll. p. 233.) Plat. ap. Augustin. de ciu. dei 8. 6. Aristot. phys. 4. 7. item Senec. de breu. uit. e. s. Seru. ad Aen. 6. 303. § 14. § 2. I. tit. cit. Vide infra §§ 28. sqq. 4. 3. hered., usus fr.] Vid. Ulp. 19. 11. L. 4. pr. D. comm. diu. 10. 3. Pomp. L. 119. D. de V. S. 50. 16. (Hereditas ... iuris enim nomen est ...). Senec. de benef. 6. 5. 2. Pap. L. 66. § 6. D. de leg. 11. 31. ex aliq. obl. et c.] Vide infra

57. aliqua obligatione nobis debetur, plerumque corporale est, ueluti fundus, homo, pecunia: nam ipsum ius successionis, et ipsum ius utendi fruendi, et ipsum ius obligationis incorporale est. eodem numero sunt et iura praediorum urbanorum et rusticorum, quae etiam seruitutes uocantur.
- ¶ 5. 8.
9. Item § 14.
10. ¶ 10. 20.
21. Item § 15.
58. ¶ 22. 24. ¶ statim ut nata sunt, mancipi

(1) Haec e Dig. l. c. translata explendis uersibus 3. 5. 8. non sufficiunt. In Gai. epit. 2. 1. § 3. locus copiosior est hic: Incorporalia etiam sunt iura praediorum urbanorum uel rusticorum. Praediorum urbanorum iura sunt stillicidia, fenestrae, cloacae, alius erigendae domus aut non erigendae, et luminum, ut ita quis fabricet, ut uicinae domui lumen non tollat. Praediorum uero rusticorum iura sunt uia uel iter, per quod pecus aut animalia debeant ambulare uel ad aquam duci, et aquae ductus: quae similiter incorporalia sunt. Haec iura tam rusticorum, quam urbanorum praediorum seruitutes appellantur. Cf. § 31. (2) Quae h. l. et § 16. supplenda esse uideantur, hic fere Ulpiani articulus (19. 1.), quo eum et Gai. 1. 120., ostendit: Omnes res aut mancipi sunt aut nec mancipi: mancipi sunt praedia in Italico solo, tam rustica, qualis est fundus, quam urbana, qualis domus; [item iura praediorum rusticorum, uelut uia, iter, actus, aquae ductus;] item serui, et quadrupedes quae dorso collouae domantur, uelut boues, muli, equi [Gai. 1. 20.: equi, muli], asini. Quae uicis [] inclusimus, ea Gaius h. l. omisisse uidetur, tum quia lacunae angustiae Ulpiani locum non capiunt, tum quia Gaius § 17. de seruitutibus praediorum rusticorum eas mancipi fuisse docet, atque p. 58. sequentia uerba hoc quoque supplementum requirunt: set haec animalia nostri quidem praepiores || HIA sic: Item ex mobilibus et mouentibus mancipi sunt serui atque ancillae et ea animalia mansueta, quae collo dorsouae domantur, qualia sunt boues, equi, muli, asini. et nostri quidem praepiores haec animalia ||

§ 38. Paul. S. R. 3. 6. § 11. L. 4. D. de V. S. 50. 16. (Nominis appellatione rem significari ...). Pomp. L. 9. D. rem pup. 46. 6. eod. num. sunt et c.] Vid. § 17. Ulp. L. 13. § 1. D. de damno inf. 39. 2.

§§ 15. 16. Cf. Ulp. 19. 1. et supra 1. 119. sq. Vid. Boeth. l. c. § 28. (ed. Baiter. p. 321.) Isidor. 9. 4. 45. infra § 27. item Vat. Fgm. § 259 cf. § 45.

esse putant; Nerua uero, Proculus et ceteri diuersae scho-
lae auctores non alijter ea mancipi esse putant, quam si
domita sunt; et si propter | ¹nimiam feritatem domari non pos-
sunt, tunc uideri mancipi esse ²_____ | _____ 6

§16. _____ nec | mancipi sunt uelut ursi, leones, item
ea animalia quae ³fere bestiarum numero sunt, uelut ele-
fantes | et cameli; et ideo ad rem non pertinet, quod haec
animalia etiam collo dorsoue domantur ⁴_____ | _____ 10
_____ uelut quorum | qu _____
_____ | _____ mancipi esse; quaedam | 12

§17. ⁵non mancipi sunt. ⁶Item fere omnia quae incorp[or]alia 14
sunt, nec mancipi sunt, exceptis seruitutibus | praediorum
rusticorum⁷; nam haec quidem mancipi res | sunt, quamuis sint
ex numero rerum incorp[or]alium. 16

§18. Magna autem differen]tia est mancipi rerum et nec man- 18

(1) *minimam C.* (2) Gō. prop. et HIA in text. rec.: *cum ad eam aeta-
tem peruenerint, cuius aetatis (in qua pro cui. aet. HIA) domari solent.* Cf.
1.196. Addiderim ad initium §16. antenec uerbum Res HIA: §16. *E di-
uerso ferae bestiae nec* | (3) *ferae C.* ut saepe ae pro e. Edd. praeter
La. 1842. et m. 3.4. ferarum quod HIA recepit, adnotans male fere scribi
⁷etiam haec de causa, quod Gaius ubique ferarum bestiarum, non
simpliciter bestiarum nomine utitur, ne lex quidem Aelia Sentia,
ubi non nisi de feris bestiis uoluit, hoc adiectiuum adiecit (Gai. 1.13.),
cameli autem et elephantum non ferae, ne quidem uerae, sed fere be-
stiae sunt. Camelos *iumentorum ministeris dorso fungi* Plin. 8. 18.
sect. 26. scribit; idem 8. 6. sect. 6. ex Varr. de l. l. 7. 39. 40. elephan-
tum *'bouem Lucam'* dictum fuisse memorat. (4) HIA haec coe-
git: *item animalia quaeuis minora, unde etiam mansuetorum,* quo-
rum *singula quaedam supra diximus* (5) *nec HIA,* sed omnibus
litteris non C. (6) Ita hunc locum max. partem Hollw. resti-
tuit; non recte, ut opinatus est Zachariae (*Ueb. d. Untersch. zw. ser-
uitt. rust. und urbanae.* Hdlb. 1844. 8°. § 7.) qui dubium esse putat,
an Gaius h. l. de seruu. pr. urb. omnino locutus non sit. (7) *in*
Italico solo, q̄ m̄cipi | sunt rectius suppleri censet Hschk. et in text.
rec. HIA.

item ad sup. §120. c. it. ll. et Iustinian. L. un. i. f. C. de usuc. transf. 7. 31.
§ 17. Vid. infra §§ 28. 29. et 1. 120. Ulp. l. c. Paul. in Vat. Fgm. § 45.
§§ 18...21. Cf. Ulp. 19. 7. Vid. § 17. et infra §§ 28. 65. sq. et § 40. I. de

cipi: nam res nec | ¹mancipi nuda ²traditione ad alium trans- §19.
²⁰ferri possunt, si modo corporales sunt et ob id recipiunt
traditionem. itaque si tibi uestem uel aurum uel ar- §20.

²²gentum tradidero siue ex uenditionis causa siue | ²ex dona-
tionis siue quauis alia ex causa, ³tua | fit ea res _____

59. _____ In eadem || causa sunt prouincialia praedia, §21.

116b. t.s. quorum alia stipen]diaria, alia tributaria uocamus: | stipendia-
⁴ria sunt ea quae in his prouinciis sunt, quae propriae populi
Romani esse intelleguntur; tributaria sunt ea quae in | his
⁶prouinciis sunt, quae propriae Caesaris esse creduntur.

Mancipi uero res ⁴sunt quae per man]cipationem ad alium §22.

(1) Gō. 1. et edd. omnes *abalienari pro ad alium transferri* HIA: *ad
alium transferuntur*, quod eum etiam §. 19. non satis expleret et in
iure cessionem tacite excludere uideretur (quod in § 22. non ita est),
posui *ad alium transferri possunt.* (2) sic iam Gō. 1. (3) Gō.
nouissime ea dedit quae praeter si recepi. *Suppleuerim: tua | fit ea
res naturali ratione tibi adquisita.* Cf. e. gr. infra § 66. et § 40. I. de
rer. diu. 2. 1. Klenz. dedit: *qua | fit earum rerum alienatio, sine du-
bio transferuntur.* Huschk. et HIA: *tua | fit ea res sine ulla iuris solen-
nitate.* Hollw.: *tua | fit ea res simul atque eam adprehenderis (s.
atque tibi tradita fuerit).* La. ex Theoph. *si modo tradendi animum
habui.* quod Buchh. ut ductibus codicis, qui tamen praeter *ssio*
nulli adparent, adcommodatus probat. (4) Hschk. malit pro
sunt quae et HIA ded.: *aeque* [e. quae C.] cf. 2. 19. sed C. non habet
equae, sed *quae* (i. e. *3* quae)

rer. diu. 2. 1. eum Theoph. ad h. l. § 18. Vid. Boeth. l. c.
§. 19. Cf. Gai. L. 43. § 1. D. de A. R. D. 41. 1. Vid. Paul. L. 3. pr. D. de A. u. A.
P. 41. 2. § 20. Vid. Iau. L. 55. D. de O. et A. 44. 7. Ulp. L. 1. § 1. D. de
off. procur. 1. 19. *tradidero* | Vid. ad §§ 18...21. c. it. ll. Ulp. L. 20. pr. § 1.
D. de A. R. D. 41. 1. *siue ex uend. et c.* | Vid. § 41. l. tit. cit. Paul. L. 31.
pr. D. de A. R. D. § 21. Vid. etiam 1. 6. 2. 7. c. Frontin. ibi cit. et
Fgm. Vat. §§ 61. 259. 283. 285. 289. 293. 315. sq. Vid. Ulp. L. 27. § 1. D. de V. S.
50. 16. Paul. 13. D. de imp. in res dot. 25. 1. Herm. L. 46. § 5. D. de I. F. 49. 14.
et tot. tit. Dig. de censibus 50. 15. § 22. Cf. Cic. Top. et Boeth. ll. cc.
Vid. infra § 204. Fgm. Vat. §§ 311. 313. Horat. epist. 2. 2. 158. sq. Varro
de R. R. 2. 10. 4. Cic. de harusp. resp. 7. 14. pro Caec. 26. 74. Senec. de be-
nef. 5. 19. 1. (mei mancipii res est). dial. 11. 10. 4. epist. 72. 7. (nihil dat
Fortuna mancipio). Tertullian. adu. Marcion. 2. 6. Diocl. et Max. L. 1.
i. f. Hermog. Cod. de donatt. i. u. et ux. 7. (Haen. p. 72., Schult. p. 714.)

transferuntur; unde ¹etiam proprie | mancipi res sunt dictae. ⁸
²quod autem ualet mancipatio in mancipi rebus, idem in om-
 § 23. nibus rebus ualet in iure cessio. Et mancipi] patio quidem
 quem ad modum fiat, superiore | commentario³ tradidimus. | ¹⁰
 § 24. In iure cessio autem hoc modo fit: aput magistratum populi¹²
 Romani, uelut praetorem, uel aput praesidem prouinciae is cui |
 res in iure ceditur, rem tenens ita ¹⁴dicit HVNC EGO HOMINEM
 EX IVRE QVIRITIVM MEVM ESS[ERE] AIO; deinde postquam hic
¹⁶uindicauerit, praetor interrogat eum qui cedit, an contra
 uindicet; quo negante aut tacente tunc ei qui uindicauerit,
 eam rem addicit; idque | legis actio uocatur, quae fieri ¹⁸
 § 25. potest etiam in prouinciis aput praesides earum. Ple-
 rumque tamen et | fere semper mancipationibus utimur: ²⁰
 quod enim | ipsi per nos praesentibus amicis agere possu-
 mus, hoc | non est necesse cum maiore difficultate aput | ²²
 praetorem aut aput praesidem prouinciae quaerere.
 § 26. [At si] neque mancipata, neque in iure cessa sit res man-

(1) scilicet Baumbach. et edd. m. 2. 3. Gö. adnot. An quidem? 1. 112. 121. 2. 173. 3. 56. 90. 4. 94. est unde etiam quod postea Gö. uoluit et HIA recepit, sed non sufficit ad spatium explendum; itaque nunc dedi etiam proprie (et proprie) Cf. infra § 173. et 4. 18. (2) San. maluit: quod idem ualet mancipium et mancipatio. Sed aperte uersum omisit librarius, quem post Gö. 1. edd. sic restituerunt: (patio, idem ualet et in iure cessio. Et mancipi) quod cum ad totum uersum explendum non sufficiat, sumpsit eum sic habuisse: patio in mancipi reb. id. in omnib. reb. ualet in iure cessio et mei (3) 1. § 119. (4) uel (uel sed aliquoties pro uelut positum est) Gö. 1. 2. uel [apud] ex Boeth. Hollw. uelut. Tum uel app. C. (5) uindicat Boeth. (uindicat HIA. (6) e Boeth. completa. (7) ex Hollw. et Husch. Gö. 3. (8) Sic iam Gö. 1. fecit: quaerere. qsl. (quaerere. Quodsi) In C. nunquam rere per RR scribitur, quamvis n pro re usitata sit. Malim quaeri s' si ne | (quaeri. set si ne | in C. est: quae...ne | HIA.

§ 23. Cf. 1. 119. sq. ibiq. cit. Boeth. § 24. Boeth. l. e. (Baiter. p. 322. v. 17. sqq.) Cf. Ulp. 19. 9. 10. et supra § 134. infra § 65. leg. act.] Vid. ad 4. 11. c. it. ll. § 25. Vid. etiam Gai. L. 24. D. de R. V. 6. 1. L. 1. D. de usurp. 41. 3. § 26. Cf. Boeth. l. e. (Bait. p. cit. v. 26. sqq.) Vid. § 15. infra § 41. 67. sq. 204.

60. cipi || ¹ _____
 116a. _____
 t. s. _____
 61. _____ || _____ .. _____ | _____
 28a. unica .. _____ | _____ § 26a.
 6. _____ v. 3...5. _____ | praedium _____ § 27.
 quidem ulla libera ²ad-
⁸monendi sumus etiam nexum Italici soli proprium | esse, pro-
¹⁰uincialis soli nexum non esse: recipit enim nexum significatio-
 nem solum non aliter quam si mancipi est, prouinciale uero
¹²nec mancipi est³ — enim uero prouinciale | quod ius Qui-
 ritium de mancipa — .

(1) HIA adnotauit: Puta secutum esse sed tantum tradita. Suspicor enim in hac pag. et prima parte sequentis Gaium primum dixisse rem mancipi traditam tantum, si quidem a cive Rom., non effici accipientis ex iure Qu. (in bonis fieri, postea demum dicit § 41); si uero a peregrino, cum quo ius commercii non sit, perinde esse ac si res nec mancipi tradita esset (cf. Fr. Vat. § 47. not. 17); totum enim hoc rerum discrimen iuris civilis esse. Deinde de iure commercii exposuisse, sed plenius, quam Ulp. 19. 4. 5. Mancipationem uero, si ab eo, quicum ius commercii sit, res mancipi mancipio accipiat, etiam nexum continere, i. e. ut venditor evicta re auctoritatis nomine ad duplum pretium solvendum obligetur. Inuicem iuris commercii communicationem efficere, ut si civis R. a peregrino liberae civitatis secundum mores legesque peregrinorum rem emat, quae ex his legibus per traditionem acquiri non possit, quo in numero praedia esse soleant, iustus dominus eius rei efficiatur. Nec tamen idem obtinere in prouinciis. In his enim non modo praedium nullum possessorum proprium, sed ne quidem ulla libera civitas est. (2) „Locus ita fere poterit restitui: In summa admonendi sumus, nexum Italici soli proprium ius esse, prouincialis soli nexum non esse: recipit enim nexum significationem solum non aliter, quam si mancipi est, prouinciale uero nec mancipi est.“ Gö. unde HIA dedit supplementa quae nunc praeter Praeterea hoc loco recepimus. (3) HIA: solum uero prouinciale, quod ius Quiritium habet, Italici loco est et proinde mancipari potest. quae non omnia recipere ausus sum. certe solum parum conuenit codicis auctorem, neque Italici loco est et ex codicis ductibus efficere possum.

§ 26a. Cf. supra § 7. HIA. § 27. Vid. 1. 119. sq. 2. 7. 15. 21. 31. 3. 171. sqq. ibiq. c. it. ll. Cic. de har. resp. 7. 14. (iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hereditario, iure auctoritatis, iure mancipi, iure nexi). pro Flacc. 32. 80. (sintne ista praedia censui censendo? habeant ius ci-

§28. ¹Res | incorporales traditionem non recipere manifestum ¹⁴

§29. est. sed iura praediorum urbanorum in iure tantum ¹⁵
cedi possunt; rusticorum vero etiam mancipari | possunt. ¹⁶

§30. Usus fructus in iure cessionem tantum recipit: nam | do-
minus ²proprietatis alii usum fructum in iure cedere po-
test, | ut ille usum fructum habeat et ipse nudam proprie- ¹⁸
tatem *retineat*. ipse usufructuarius in iure cedendo do-
mino proprietatis usum fructum *efficit* ut a se discedat et
conuertatur in proprietatem; | alii vero in iure cedendo ni- ²²
hilo minus ius ³sum retinet: creditur enim ea cessione

§31. nihil agi. Sed haec | scilicet in Italicis praediis ita
sunt, quia et ipsa praedia mancipationem || et in iure ces- ⁶²
sionem *recipiunt*. alioquin in prouincialibus praediis siue ^{28b.}
⁴quis usum fructum siue ius eundi, agendi aquam/ue du-
cendi uel altius tollendi aedes aut non tollendi, ne lumini-
bus uicini officiantur, ceteraque similia iura constituere uelit,
pactionibus et stipulationibus id efficere potest; quia ne
ipsa quidem praedia mancipationem aut [in] iure cessionem

(1) Incorporales (res) edd. omnes. Gaius nomen nisi uerbum sequatur, non ita adiectiuo postponit; sed librarius non uno loco inepte noua commata incepit (cf. e. gr. seq. p. 10.11.): uerius itaque uidetur * siue res uersui 12. adscribere. (2) septies in his duab. pagg. 61. 62. librarius per ae (propriet.) scripsit hoc nomen. (3) sum retinetur C. (4) quis C.

uile? sint necne sint mancipi? subsignari apud aerarium, apud cen-
so rem possint?) Frontin. ad §7. cit. Notae Vat. p. 309. n. 27. L. IQ.
locus in iure queritium. Notae Pap. p. 323. n. 37. L. II Q. locus in
iure *Quiritium* (al. locus Italicus iuris Quiritium). Senec. dial. de
breu. uit. 13.8. Iustinian. L. un. C. de usuc. transf. 7.31. cum L. 1. pr. C.
de annali exc. Italicis contr. 7.40. Vide etiam infra §61.

§28. Cf. Gai. L. 43. §1. D. de A. R. D. 41.1. et supra §19. Vid. §40.
L. de rer. diu. 2.1. Paul. L. 3. pr. D. de A. u. A. P. 41.2. §29. Cf.
supra §17. Paul. in Vat. Fgm. §§45. 47. 50. sq. et L. 39. D. de S. P. V.
8.2. §30. Cf. Vat. Fgm. §§. citt. et 54. 75. et §33. Ulp. 19.11.
Vid. §3. L. de usufr. 2.4. cum Theoph. et Glossa Taurin. ad h. l. Pomp.
L. 66. D. de I. D. 23.3. Paul. S. R. 3. c. §32. §31. Cf. Gai. L. 3. pr.
D. de usufr. 7.1. §1. Leod. 2.4. et §4. L. de seruitut. 2.3. Vid. Gai. epit. 2.1.

⁸recipiunt. ²Et cum | usus fructus ³et hominum et ce- ³²

terorum animalium constitui possit, intellegere debemus

¹⁰horum usum fructum etiam | in prouinciis per in iure ces-
sionem constitui posse. Quod autem | diximus usum ³³

¹²fructum in iure cessionem tantum recipere, | non est temere
dictum, quamuis etiam per mancipationem | constitui possit

¹⁴eo quod in mancipanda proprietate detrahi potest; non
enim ipse usus fructus mancipatur, | sed cum in mancipan-

¹⁶da proprietate deducatur, eo | fit ut aput alium usus fru-
ctus, aput alium proprietate sit. |

¹⁸Hereditas quoque in iure cessionem tantum recipit, | ³⁴

²⁰nam si is ⁶ad quem ab intestato legitimo iure pertinet | he- ³⁵
reditas, in iure eam alii ante aditionem cedat, id est ante |

²²quam ⁹heres extiterit, ⁷perinde fit heres is cui in iure ¹⁰ces-
serit, ac si | ipse per legem ad ¹¹hereditatem uocatus esset:

post | ¹²obligationem uero si ¹³cesserit, nihilominus ipse ||
⁶³heres permanet, et ob id ¹⁴creditoribus tenebitur, debita

87a.

(1) *recipiunt* C. (2) edd. praeter La. 1842. et m. 3.4. Set. HIA: Sed
(3) etiam La. 1842. (4) *honorum* C. (5) Rubricae (fort. DE
HEREDITATIS IN IVRE CESSIONE) inscribendae uacat §. 18.
(6) at C. (7) h (=hereditas ut sq. pag. v. 9. pro h ut e. g. sq.
pag. v. 3. habet) C. (8) *eres* C. non ita raro omittens h
(9) *pinde* C. ut saepe (e. gr. sq. pag. §. 3.), ubi pari iure *proinde* scri-
beres. (10) *cessa erit* maluit La. „ap. Ulp. 19. 14. et hic sq. §. 4.
cui *cessa est*“ (11) *heretem* C. (12) *aditionem* hic et § 36.
i. f. perperam codicis scripturam mutauit Gö. Cf. Iau. L. 28. D. de reb.
auct. iud. possid. 42. 5. et all. ll. (13) *cederit* C. (14) a
creditorib. C. et iterum 3. § 85.

§3. et supra §§120. sq. et h. C. § 37. Ulp. L. 25. §7. D. de usu fr. 7.1. L. 17.
D. de seruit. 8.1. Paul. L. 25. §§9...12. D. fam. ere. 10.2. § 32. Vid.
Gai. L. 3. §1. D. 7.1. § 33. Cf. ad §30. cit. Vat. Fgm. §. 47. Vid. §1.
L. de usufr. 2.4. § 34. Cf. Ulp. 19.11. et supra §14. Vid. Plin. epist.
5.1.3. Sern. ad Aen. 3.279. et infra ad §54. citt. § 35. Cf. 3.85.
Ulp. 19.12...14. Antonin. L. 1. C. de reuoc. his q. in fraud. cred. 7.75. Polyb.
32.14. Vid. etiam Senec. de ben. 6.5.3. Varr. de r. r. 3.16.2.

nero pereunt, eoque modo debitores hereditarii lucrum |
 faciunt; corpora vero eius hereditatis perinde transeunt ad
 eum cui cessa est hereditas, ac si ei singula in iure cessa |
 §36. fuissent. Testamento autem scriptus heres ante | adi-
 tam quidem hereditatem in iure cedendo eam alii | nihil
 agit; postea vero quam adierit si cedat, ea accidunt | quae
 proxime diximus de eo ad quem ab intestato legitimo iure
 pertinet hereditas, si post obligationem [in] | iure cedat. 10
 §37. Idem et de necessariis heredibus diuersae scholae auctores
 existimant, quod nihil videtur in interesse utrum [aliquis] 12
 adeundo hereditatem fiat heres, an inuitus existat: quod
 quale sit, suo loco apparebit: sed nostri praeceptores pu- 14
 tant nihil agere necessarium heredem cum in iure cedat
 §38. hereditatem. Obligationes quoque modo contractae 16
 nihil eorum recipiunt: nam quod mihi ab aliquo debetur,
 id si uelim tibi deberi, nullo eorum modo, quibus | res 18
 corporales ad alium transferuntur, id efficere possumus; 20
 sed opus est, ut iubente me tu ab eo stipuleris: quae res
 efficit, ut a me liberetur et incipiat tibi teneri. quae di- 22
 §39. citur nouatio obligationis. sine hac uero nouatione non
 poteris tuo nomine agere, sed debes ex persona mea quasi
 cognitor || aut procurator meus experiri. 7 64.
 §40. Sequitur ut admoneamus apud peregrinos quidem unum 87b.

(1) § 35. (2) ita ex 3. 87. La. et edd. m. 2. sqq. [quis] Gō.
 (3) existant C. (4) Cf. §§ 152. sq. apparebit C. (5) p'sum' C.
 sed edd. omnes possum (6) procurator C. (7) Hic rubri-
 cae (DE DOMINII DIVISIONE) proprius ꝑ. relictus non est.

§ 36. Cf. 3. 86. Ulp. 19. 13. 14. Vid. Senec. de clem. 2. 15. 4. (iuravit se
 ...hereditatem non aditurum). § 37. Cf. 3. 87. § 38. Vid. supra
 §§ 14. 19. 23. infra 3. 176. item Paul. L. 3. D. de O. et A. 44. 7. Diocl. et
 Max. L. 20. C. de pactis 2. 3. Vid. Ulp. L. 25. § 2. i. f. D. de usufr. 7. 1.
 § 39. Vid. 4. 82. 86. 97. 98.
 § 40. Vid. 1. 54. 35. 167. 2. 88. 3. 166. Theoph. 1. 5. § 4. item Paul. L. 70.
 § 1. D. de V. S. 50. 16. Herm. L. 5. D. de iust. et iure 1. 1.

esse dominium: ita aut dominus quisque est, aut dominus
 non intellegitur. Quo iure etiam populus Romanus olim
 utebatur: aut enim ex iure Quiritium unus quisque domi-
 nus erat, aut non intellegebatur dominus. set postea di-
 uisionem accepit dominium, ut alius possit esse ex iure
 Quiritium dominus, alius in bonis habere: nam si tibi §41.
 rem mancipi neque mancipauro neque in iure cessero, |
 set tantum tradidero, in bonis quidem tuis ea res effici-
 tur, ex iure Quiritium uero mea permanebit, donec tu eam |
 possidendo usucapias: semel enim impleta usucapione
 proinde pleno iure incipit, id est et in bonis et ex iure
 Quiritium tua res esse, ac si ea mancipata uel in iure ces-
 [esset. Vsu capio autem] mobilium quidem rerum anno §42.
 completur, fundi uero et aedium biennio; et ita lege XII
 tabularum cautum est.

(1) sic La. itaut C. ita ut d. q. sit aut d. n. intellegatur Gō. et HIA.
 Malim; itaque aut (2) efficitur Gō. 1. 2. (3) [tibi]
 ins. Gō. 1. 2. (4) [esset]. Mobilium q. r. a. completur [usucapio],
 Gō. 1. 2. Sau. uolebat: ac si iet mancipata uel in iure cessa. Et mobi-
 lium quod quidem non probarim; sed neque id quod ex La. et edd.
 m. 2. sqq. retinui, satis mihi facit, tum quia talis uerborum omissio
 nisi propter ὁμοιοτέλευτον non facile praesumi debet, tum propter
 istud autem, quamuis non ignorem in cod. Vat. ap. Ulp. 19. s. idem
 inopportunoque loco poni (Usu capio est autem). Tolerabilius mihi
 uideretur si post cessa nihil nisi esset propter litterarum similitu-
 dinem excidisse nouumque comma a uerbo mobilium incipere sta-
 tuamus, ut fort. uel rubricae DE VSYCAPIONIBVS locus relinquen-
 dus fuerit. Etiam HIA esset (siue eet) ūc āt propter illam simili-
 tudinem excidisse sibi persuasit, ut efficiatur quod nunc quoque
 retinemus.

§ 41. Vid. 1. 15. 17. 2. 26. 35. 204. 3. 80. 4. 36. Boeth. ad § 26. cit. Ulp. 1. 16.
 Horat. epist. 2. 2. 158. sq. Varro et Cic. Top. et de har. resp. ad § 22. citt.
 Diocl. et Max. L. 11. C. de A. E. et V. 4. 49. (pleno iure dominus constitu-
 tus). § 42. Cf. Ulp. 19. s. Pr. L. de usuc. 2. 6. c. Theophil. ad h. l.
 Cic. Top. 4. 23. pro Caec. 19. Gai. infra §§ 44. 54. 204. Vid. Plin. Epist.
 5. 1. 10. Isidor. Or. 5. 25. 30. Mod. L. 3. D. h. t. 41. 3. Justinian. L. un. C.
 de usuc. transform. 7. 31.

§43. Ceterum etiam earum rerum usucapio nobis compe-
tit, quae non a domino nobis traditae fuerint, siue man-
cipi sint ²cae res siue nec mancipi, si modo ³ea bona fide
acceperimus, cum crederemus eum qui ⁴tradiderit, dominum
§44. esse. quod ideo receptum videtur, ne rerum dominia
diutius in incerto essent, cum sufficeret domino ad inqui-
rendam rem suam anni aut || biennii spatium, quod tempus
ad usucapionem possessori tributum est.
§45. Set aliquando etiam si maxime quis bona fide alienam
rem possideat, ⁵numquam tamen illi usucapio procedit, uel-
ut ⁶si qui rem furtiuam aut ui possessam possideat; nam
furtiuam lex XII tabularum usucapi prohibet, ui possessam
§46. lex Iulia et Plautia. Item prouincialia praedia ⁷usu

(1) Ceterarum C. (2) ae C. (3) ea C. cas Gö. 1. 2. et HIA. sed La. ex 2. 89. 3. 90. 198. Ulp. L. 32. § 1. D. de legat. 1. 30. docuit eius modi tum generis tum numeri permutationes a Latino more nequaquam abhorrere. cf. Ulp. L. 14. § 3. D. de alim. leg. 34. 1. (personae ei qui), Cic. ad diuers. 1. 9. 15. (furia, qui adsecutus), pro Sest. 17. 38. (prodigia quos) aliaque eiusdem modi *κατὰ τὸ σημαίνόμενον*. (4) tradiderit C. traderet HIA. (5) n̄ qn tamen ill. C. (6) si quis Gö. „Ego et hoc et aliis locis si qui uel cum qui uel alii qui restituendum censui. habet enim C. quaedam satis antiqua, qualia sunt proxime et tum temporale“. La. (7) possideat C. (8) usucapionē (n̄ pro nū = nem non) C.

§ 43. Cf. pr. L. cit. Ulp. l. c. Vid. infra § 49. Mod. L. 109. D. de V. S. 50. 16. Paul. L. 27. D. de contrah. empt. 18. 1. L. 15. § 2. sqq. Ulp. L. 10. pr. Iul. L. 33. § 1. Pap. L. 44. § 1. D. h. t. 41. 3. Iul. L. 7. § 4. D. pro emptore 41. 4. § 44. Cf. ad § 42. c. it. locc. Vid. Gai. L. 1. D. de usurp. 41. 3. Ner. L. 5. pr. D. pro suo 41. 10. Iustinian. cit. L. un. C. 7. 31. Cic. pro Caec. 26. 74. § 45. Cf. § 1. 2. 10. I. tit. cit. 2. 6. Vid. Dig. h. t. 41. 3. passim. Ven. L. 6. D. ni bon. raptor. 47. 8. Const. et Lic. L. 3. C. de l. t. praeser. 7. 22. [lex XII tabb.] Vid. Dirksen 8. 17. infra § 49. Iul. L. 33. pr. D. h. t. 41. 3. cum Gell. 17. 7. Paul. L. 4. § 6. D. h. t. et L. 215. D. de V. S. 50. 16. [lex Iul. et Pl.] Vid. Inst. §. cit. c. Theophil. (ὁ Ἰούλιος καὶ ὁ Πλαύτιος). Iul. cit. L. 33. D. h. t. 2. (Lex Plautia et Iulia). Vid. etiam Ven. L. 6. cit. Paul. L. 8. § 1. D. ad L. Iul. repetundar. 48. 11. § 46. Cf. cit. L. un. C. et cit. pr. I. item supra § 7. 21. Vid. Senec. ad § 11. cit.

capionem non recipiunt. ¹Item mulieris quae in aigna-
torum tutela erat, res mancipi usucapi non poterant, praeterquam si ab ipsa tutore [auctore] traditae essent: ²et
ita lege XII tabularum cautum erat. Item liberos ho-
mines et res sacras | et religiosas usucapi non posse ma-
nifestum est. Quod ergo | ulgo dicitur, furtiuarum
rerum et ui possessarum usucapionem per legem XII tabu-
larum prohibitam esse, non eo perinet, ut ³[ne ipse] fur
⁴quique per uim possidet, usucapere possit | (nam huic alia ra-
tione usucapio non competit, quia scilicet mala fide possi-
det); sed nec ullus alius, quamquam ab eo bona fide emerit,
usucapiendi ius habeat. unde in rebus mobiliibus
non facile ⁵procedit, ut bonae fidei possessori usucapio compe-

(1) ita Gö. 2. et ed. m. 4. Sau. auctore. res et tum erant C. Gö. ed. 1. [Item] res mulieris q. i. a. tutela [erat, si] erant Ed. 3. Gö., La. et edd. m. 2. 3. HIA. [Item olim] mul. sed ad ed. 4. adn. uideri mihi res C. ex simpliciter ite natum esse. (2) Fort. ipsa tutore C. ipsa auctore tutore explicandum est. (3) traditaessent C. (4) id est a lege C. id ita edd. Sau. prob. Gö. uult: idque ita HIA ded. nam ita La. habere et ita falso rettulit Buehh., sed recte refert ad finem § 42. Omnino mihi displicet quod Hschk. prop.: id ita l. XII t. cauente. § 48. Liberos (om. Item) h., quamuis capueum C. habeat ubi editur (ab HIA quoque) cautum erat. Item, et recte si ductus illos ita interpretaris erat it. unde etiam tum erat in ed. 4. sine uncinis scripsi. Nunc feci cer' item (5) ex Inst. (6) Litterae quique per et possidet et pos ex Inst. restitutae in C. exesae sunt.

§ 47. Vid. 1. 192. ibiq. ad un. ad res manc. al. c. it. l. et 2. 80. Vat. Fgm. § 1. 259. Cic. ad Att. 1. 5. pro Flacc. 34. 84. (sine omnium tutorum auctoritate). lege XII tabb.] Vid. Dirksen 6. 5. § 48. Cf. § 1. I. tit. cit. 2. 6. Vid. Gai. L. 9. D. de usurp. 41. 3. lib. hom.] Vid. cit. L. 3. C. 7. 22. L. 6. C. de ingenuis mmissis 7. 14. res sacr. et rel.] Vid. supra § 9. (Cic.) De har. resp. 14. 32. Frontin. lib. 2. de controu. agr. p. 56. sq. ed. La. § 49. § 3. init. I. tit. cit. 2. 6. et uid. ad § 45. c. it. l. quia scil. et c.] Vide supra § 43. sed nec] Vid. Paul. L. 24. pr. D. h. t. 41. 3. LL. 5. 7. C. de usuc. pro empt. 7. 26. § 50. § 3. med. ... § 6. I. tit. cit. L. 37. D. h. t. 41. 3. (Gai. lib. 2. Instit.) Eiusd. L. 36. D. eod. quia qui al.] Vid. LL. 1. 7. C. de usuc. pro empt. 7. 26. Paul. L. 4. § 10. D. h. t. 41. 3. Alex. L. 6. C. de furt. 6. 2. nam si heres] Gai. cit. L. 36. D. pr. Vid. Ulp. L. 5. pr.

tat, quia qui alienam rem uendit et tradidit, furtum committit; idemque accidit etiam si ex alia causa tradatur, set tamen hoc aliquando aliter se habet; nam si heres rem defuncto commodatam aut locatam uel aput eum depositam, existimans eam esse hereditariam uendiderit aut donauerit, furtum non committit; item si is ad quem ancillae usus fructus pertinet, partum etiam suum esse credens uendiderit aut donauerit, furtum non committit; furtum enim sine affectu furandi non committitur. aliis quoque modis accidere potest, ut quis sine uitio furti rem alienam ad aliquem transferat et efficiat, ut a possessore usu capiatur. Fundi quoque alieni potest aliquis sine ui possessionem nancisci, quae uel ex negligentia domini uacet, uel quia dominus sine successore decesserit uel longo tempore afuerit: nam si ad alium bona fide accipientem transtulerit, poterit usu capere possessor; et quamuis ipse qui uacantem possessionem nactus est, intellegat alienum esse fundum, tamen nihil hoc bonae

- (1) eundempositam C. (2) at C. (3) et C. (pro ē.)
 (4) committiturtum C. (5) aliquar[neum] C. aliqui sine La.
 (6) cum ea HIA. (7) in C. esse negligentia censet La.; certe Gaiana non fuit negligentia qua i ex e facta est. itaque nunc istam i ab edd. praeter La. seruatam mutauit. (8) q C. quia Dig.
 (9) n C. quam praestare adnot. Gö., sed fallitur; tamen HIA rec.
 (10) Gö. restituit litteras in C. exesas foraminibus.

D. de diu. temp. praeser. 44.3. item si is] Gai. L. 36. cit. § 1. i. f. L. 37. pr. eod. furtum enim et c.] Vid. etiam infra 3. 197. ibiq. cit. ll. aliis quoque modis] § 6. L. cit. cf. cit. L. 36. pr. D. Vid. § 10. I. tit. cit. Paul. L. 4. D. pro legato 41. 8. S. R. 5. 2. § 5. L. 1. C. de praeser. l. t. x uel xx ann. 7. 33. Pap. L. 57. D. mandati 17. 1. § 51. L. 37. D. cit. § 1. Cf. § 7. I. tit. cit. Vid. De omni agro deserto: (Th. C. 5. 15.) Iust. C. 11. 58. Iustinian. L. 11. C. unde ui 8. 4. Ulp. L. 15. § 21. D. de damno inf. 39. 2. L. 6. § 1. Paul. L. 3. § 11. D. de A. u. A. P. 41. 2. Ulp. L. 1. § 25. D. de ui 43. 16. L. 1. § 15. D. si is qui test. 47. 4. Nouell. 119. c. 7. furt. fund. fieri posse] Cf. Gai. L. 38. i. f. D. h. t. 41. 3. Ulp. L. 25. pr. D. de furt. 47. 2. contra Sabinum ap. Gell. 11. 18. 13. (fundi quoque et aedium fieri furtum: Sabinus de furtis.) et uid. etiam Ulp. L. 52. § 8. Alf. L. 57. D. de furtis.

fidei possessori ad usucapionem nocet, cum inprobata sit eorum sententia, qui putauerint furtiuum fundum fieri posse. Rursus ex contrario accidit, ut qui sciat alienam rem se possidere, usu capiat, uelut si rem hereditariam, cuius possessionem heres nondum nactus est, aliquis possiderit; nam ei concessum est usucapere, si modo ea res est quae recipit usu capionem. quae species possessionis et usu capionis pro herede uocatur. Et in tantum haec usu capio concessa est, ut et res quae solo continentur, anno usu capiuntur. quare autem etiam hoc casu soli rerum annua constituta sit usucapio, illa ratio est, quod omnium rerum hereditarium possessione uelut ipsae hereditates usu capi credebantur, scilicet anno: lex enim XII tabularum soli quidem res biennio usu capi iussit, ceteras uero anno; ergo hereditas in ceteris rebus uidebatur esse, quia soli non est, quia neque corporalis est: [et] quamuis postea creditum sit ipsas hereditates usu capi non posse, tamen in omnibus rebus hereditariis, etiam quae solo te-

- (1) nocetur inprobata C. (2) possiderit C. quod perf. uerbi possidere [possiderit] nunc retinui (cf. Gesner. Thes. u. Possideo § 3. Forcellini u. Consido §. paenult. ed. Schneeb.) edd.: possederit
 (3) concessum capere C. (concessu eucapere) (4) uacatur C. (5) hoc casu etiam Gö. 1. 2. contra codicis fidem. (6) possessiones ut C. (pro eunt) possessiones ut Gö. 1. (7) ita Hefft. La. Gö. 3. edd. m. 2. sqq. HIA. quamuis [autem] Gö. 1. 2. (8) teneantur C. Gö. et ed. m. 2. La. correxit.

§ 52. Cf. 3. 201. Vid. Pomp. L. 29. Iulian. L. 31. § 1. D. de usurp. 41. 3. Plin. ep. 5. 1. 10. et supra § 9. i. f. infra § 57. cuius poss.] Vid. Cic. top. 6. 29. (possessione retenta). Iau. L. 23. pr. D. de A. u. A. P. 41. 2. si modo ea res est] Vid. supra §§ 45. sqq. usuc. pro herede] Vid. etiam Dig. Pro herede 41. 5. Cod. De usuc. pro herede 7. 29. §§ 53. 54. Vid. Cic. ad § 47. cit. et ad § 42. cit. ll. Senec. de benef. 6. 5. 3. (Ictorum istae ineptiae sunt acutae, qui hereditatem negant usu capi posse, sed ea quae in hereditate sunt: tamquam quidquam aliud sit hereditas quam ea quae in hereditate sunt).

§55. n|entur, annua usu capio remansit. Quare autem omni-
no tam improba possessio et usu capio concessa | sit, illa 12
ratio est, quod uoluerunt ueteres maturius | hereditates 14
adiri, ut essent qui sacra facerent, quorum | illis tempori-
bus summa obseruatio fuit, ¹et ut | creditores haberent, a 16
§56. quo suum consequerentur. Haec autem species pos-
sessionis, et usu capio nis etiam lucratiua uocatur: nam 18
§57. sciens quisque rem | alienam lucri facit. | sed hoc tem- 20
pore ²etiam non est lucratiua: nam ex ³auctoritate diui Ha-
driani senatus consultum factum est, | ut tales usu capiones 22
reuocarentur; et ideo potest heres ab eo qui rem usu ce-
pit, hereditatem petendo perinde eam rem consequi, atque
§58. si usu capta non esset. ⁴et || necessario tamen herede ex- 68.
§59. tante ipso iure | pro herede usu capi potest. | Athue 102b.
etiam ex aliis causis sciens quisque rem a|alienam usu capit: 4
nam qui rem alicui fiduciae cau|sa mancipio dederit uel in
iure cesserit, si eandem | ipse possederit, potest usu capere, 6
anno ⁵scilicet, etiam | soli si sit. quae species usu capionis
dicitur usu receptio, quia id quod aliquando habuimus, re-

(1) ulet C. (2) iam uoluit Schopen et rec. HIA, ut et ex prae-
cedenti e per errorem enatum esse uideretur. etiam temptari non
debuisset adnotat La.: lucratiuam esse aut necessario herede extante
aut uoluntario non petente. (3) hauctoritatem C. Dedi nune
c. HIA: auctoritate diui. (4) Gō. dedit: Set Unterh. et Puehta
(cf. *Instit.* 2. § 239. not. ff) ueram scripturam, ab La. etiam ac me-
met ipso reuocatam defendunt. et ex praeced. esset enatum cum
§i signo omitti uult Buchh. at caue legas. (5) scilicet | soli C.
La. explicat scilic. et. | soli deditque quod recepi. scilicet, (etiam) HIA.

§ 55. Vid. Cic. de LL. 2.19. sqq. pro Mur. 12. Fest. ad § 1. sup. cit. Paul.
S.R. 4.3. § 3. § 56. Vid. Iulian. L. 2. § 1. D. pro her. 41.5. Id. cit. L. 33. § 1. D.
de usurpationib. 41.3. § 57. cf. L. 4. C. in quib. casib. cess. l. t. praeser.
7.34. Vid. Antonin. L. 1. C. de usue. pro her. 7.29. non est lucratiua] cf. Iul.
L. 33. § 1. D. de usurp. 41.3. Ulp. L. 11. pr. D. de H.P. 5.3. § 58. Vid. 3.201.
Dioel. et Max. L. 2. C. tit. cit. 7.29. Cic. Top. 6.29. med. Plin. epist. 5.1.
§ 59. Vid. Isidor. Or. 5.25.23.30. Cic. pro Flacc. 21.51. dederit] cf.
Paul. S.R. 2.13. § 6. 3. 6. § 16. 5.1 § 1.

cipimus per usu | capionem. Set cum fiducia 'contra- §60.
10 hitur aut cum creditore | pignoris iure, aut cum amico, ²quod
tutius nostrae res aput eum | essent, siquidem cum amico
12 contracta sit fiducia, | sane omnimodo competit ³usus re-
ceptio; si uero cum cre|ditore, soluta quidem pecunia omni
14 modo competit, non| dum uero ⁴soluta ita demum competit,
si neque conduxe|rit eam rem a creditore debitor, neque
16 precario rogauerit, ut eam rem possidere liceret; quo casu
18 lu|cratiua ⁵usus capio competit. | Item si rem obligatam §61.
sibi populus uendiderit, e|aque dominus possiderit, concessa
20 est ⁶usus receptio: sed hoc casu praedium biennio usu re-
cipitur: et | hoc est quod uolgo dicitur, ex 'praediatura
22 possessionem ⁷usu re|cipi: nam qui mercatur a populo, ⁸prae-
diator appellatur.

* §§ 62...64. Codicis pag. 68. v. 23. usque ad pag. 69. v. 13. init.
vide sub loco infra post § 79., ante § 80.

(1) contra|atur HIA. (2) quo uult Huschk. sed id quod suo
quo exprimi uoluit, Latine etiam uocabulo quod exprimitur. HIA
ded. ut nos, sed malle se quo et tum sint adnot. (3) ita C. recte.
usureceptio edd. cf. not. 5. (4) solutiua C. (5) usuca-
pio edd. sed cf. Gell. N. A. 7.10. Vat. Fgm. §§ 12.111. Ulp. L. 1.
§ 2. D. pro dote 41.9. et saepius in Florentino Digestorum codice.
(6) possederit edd. cf. § 52. (7) p'dia|a C. (8) usurecipi
C. sec. Bl. (9) Potest ut praediator legendum sit: praedia,
praediator

* Quod G. E. Heimbachius (*Ueb. Ulp. Frgmente. Lpz. 1834. p. 34.*
sq.) exposuit, locum qui est in C. Veron. p. 68. v. 23. usq. ad p. 69.
v. 13. init., perperam ibi positum collocandumque esse post tracta-
tum de naturalibus acquisitionibus (inter §§ 79. et 80. edd. libror),

§ 60. Vid. Boeth. in Top. c. 10. (Baiter. p. 340.) infra 3.201. 2.220. 4.33.
Isidor. cit. § 23. quod tutius] Vid. Cic. de off. 3.17.70. si uero cum cred.]
Vid. Paul. S.R. 2.13. § 3. sqq. § 61. Vid. rubricam L. 54. D. de I.D.
23.3. („Gaius ad Edict. Praetoris urb. tit. De Praediatoribus“) et
infra 4.28. Varro de L.L. 5.40. 6.74. ed. Müll. Cic. ad Att. 12.14. et 17.
pro Balb. 20. init. et pro Flacco ad § 27. supra cit. Suet. Claud. 9. Val.
Max. 8.12.1. Fest. u. Manceps, Praes, Compraedes. Pseudo-Ascon.
in Verr. 2.1.54. § 142. (p. 196. Bait.) Schol. Bob. in Cic. or. pro Flacc. l. c. (ed.

§65. Ergo ex his quae diximus, adparet quaedam naturali iure alienari, qualia sunt | ea quae traditione alienantur; 15 quaedam ciuili, nam | mancipationis et in iure cessionis et 16 usu capionis | ius proprium est ciuium Romanorum.

§66. Nec tamen ea tantum quae traditione nostra fiunt, | na- 18

id denuo perpensis rationibus adhuc inmerito me negasse libenter fateor. Duo Heimbachi argumenta sunt, unum (si his uerbis uti licet) systematicum, diplomaticum alterum. de illo nunc uideo me errasse, cum ed. m. 3. adnotarem, ab initio alium atque Inst. Institutionum compositores huius tractatus ordinem Gaium secutum esse; unde tabulas syst. huic quoque ed. adiectas in hoc loco nunc correxerim. alterum autem argumentum ('*offenbar ist eine Versetzung einzelner Blätter Schuld daran, dass wir eine so auffallende Ungereimtheit noch in den neuesten Ausgaben des Caius haben*') etiam nunc celerius factum dictumque esse arbitror: uix enim quattuordecim codicis Ver. uersiculos totum antiquioris codicis folium expleuisse, multoque facilius librarii Veronensis eum fuisse crediderim errorem, ut somnulosus homo illos 14 uersus unius diei sessionisue pensum intempesium faceret, deinde cum nouum a § 65. inciperet, ordinis perturbationem non animaduertit, cum praesertim et § 61. et § 64. syllabis atur finiretur. Cur autem cum ad nouum pensum, rubricam dico p. 73. v. 7. (qui uersus ut praecedens possunt i. f. habet), uenisset, errorem ab se admissum non corrigeret, praeter singularem hominis socordiam explicationem nullam habeo, nisi forte numerus iiii. illi rubricae praepositus pro eiusmodi indicio fuerit: nam hanc ipsam rubricam quartam secundi commentarii in ipso antiquiore codice fuisse uix credas. Ut ut est, uerus ordo in textu restituendus Heimbachique manes meo 'nollem factum' placandi erant.

(1) §§ 19...61.

Orell. tom. 5. part. 2. pag. 244.) Gloss. Philoxeni u. Praediator. (*ἀντι-
τις ἐπαγογόνων*). item Aes Malacitan. c. 65. (Quos praedes quaeque
praedia, quosque cognitores ... uendiderint et c.) c. Momms. interp.
p. 466. sqq. uid. etiam Gell. N.A. 16.10.11. (res pecuniaeque familiaris
opsidis uicem pignerisque esse apud rem p. uidebatur). § 65. Cf.
§ 11. I. de rer. diu. 2.1. Gai. L. 1. pr. D. de A.R.D. 41.1. Vid. Boeth. in Top.
5.28. (Baier. p. 321.) Ulp. 19.4. Cic. de off. 1.12. traditione] Vid. §§ 19.20.
et seq. Gai. L. 9. § 3. D. de A.R.D. mancipationis] Vid. supra 1.119.113.
et 2. 22. 23. in iure cessionis] Vid. supra §§ 41. sqq.

§ 66. Cf. § 12. I. tit. cit. Gai. L. 1. D. § 1. L. 3. pr. D. tit. cit. 41.1. Vid.
Paul. L. 1. § 1. L. 3. § 21. D. de adq. u. am. poss. 41.2. cum L. 9. § 5. D. de usufr.
7.1. L. 12. § 12.13. D. de instr. legato 33.7. et L. 16. D. de S.P.R.S. 3. tra-
ditione] Vid. §§ 19.20.65. et §§ 40.41. I. tit. cit. 2.1. occupando] Vid. Gai.

20 turali nobis ratione acquiruntur, sed etiam 'quae | occupan-
do 'ideo nostra fecerimus, quia antea nullius essent, qua-
22 lia sunt omnia quae terra, 3mari, coelo | capiuntur. itaque §67.
si 'feram bestiam aut uolucrem aut pis|cem 3ceperimus, quid-
quid ita captum fuerit, continuo | nostrum fit, et eo usque no-
70. strum esse intellegitur, || donec nostra custodia coerceatur;
85b. cum uero custo|diam nostram euaserit et in naturalem 6liber-
4 tatem se receperit, rursus occupantis fit, quia 'nostrum esse
desinit: naturalem autem libertatem re|cipere uidetur, cum
6 aut oculos nostros euaserit, | aut licet 3in conspectu sit no-
stro, difficilis tamen 3cius | rei persecutio sit. In iis §68.
8 autem animalibus quae ex con|suetudine abire et redire so-
lent, ueluti columbis | et apibus, item ceruis qui in siluas

(1) u C. (2) ideo adquisierimus ex Gö. con. recepp. La. 1841.
et edd. m. 2. 3.; propius ad ductus Sch. accedit quod simul uolui-
mus Hschk. et ego. (3) mari que coelo C. La. corr.: caelo
(4) cera uestiam C. (5) Non nisi captum et eo usque recepit Gö.
Post La. edd. m. 2. 3. recepi (quod Gn. secutus est): ceperimus,
quidquid ita captum fuerit, id statim | nostrum fit, et eo usque Quae
sic mutari uult Hschk. et ded. HIA: cepimus simul atq. captum hoc
animal est, ptinus nostr. (protinus nostrum) etc. in quo et animal et
protinus displicent. ed. 4. dedi: (ceperimus, iure gentium id quod ita)
captum fuerit, statim | De continuo cf. 2. 204. ceperimu Gö. iam in
primis schedis habuit. Inst. habent: „Ferae igitur bestiae et uolu-
cres et pisces, id est omnia animalia quae in terra mari caelo nascun-
tur, simul atque ab aliquo capta fuerint, iure gentium statim illius
esse incipiunt. quod enim antea nullius est, id naturali ratione oc-
cupanti conceditur”. (6) se libertatem se C. (7) nostra C.
(8) an C. (9) Hschk. ex u C. fecit ei” Gö. 1. 2.: sit | r. p. (omisso
sq. sit) ut Inst. habent. rei HIA ut intolerabile eiecit, in sqq. quo-
que mira librarii consilia sibi fingens. mihi rei, si quis Latine scri-
bere uelit, fere necessarium uidetur.

L. 3. pr. D. de A. R. D. Pomp. L. 30. i. f. eod. item Ulp. L. 1. Pomp. L. 5.
§ 1. D. pro derelicto 41.7. § 67. Cf. cit. § 12. I. et L. 1. § 1. L. 3. § 2. cum
eiusd. Gai. L. 5. pr. D. tit. cit. 41.1. Vid. Ner. L. 14. pr. Ulp. L. 44. D. eod.
Paul. L. 3. § 13...16. D. de A. u. A. P. 41.2. Pomp. L. 37. D. de furtis 47.2.
Iunenat. sat. 4.50. sqq. § 68. Cf. cit. L. 5. D. § 5. cum §§ 2...4. 6.
eiusd. L. et § 15. I. tit. cit. 2.1. e. Theophil. Vid. Pomp. ap. Ulp. L. 8. § 1.

ire et redire solent, talem habemus regulam traditam, ut si reuertendi animum habere desierint, etiam nostra esse desinant et fiant occupantium: reuertendi autem animum uidentur desinere habere, cum reuertendi consuetudinem deseruerint. Ea quoque quae ex hostibus capiuntur, naturali ratione nostra fiant. Sed et id quod per alluionem nobis adicitur, eodem iure nostrum fit: per alluionem autem id uidetur adici quod ita paulatim flumen agro nostro adicit, ut aestimare non possimus quantum quoquo momento temporis adiciatur: hoc est quod uolgo dicitur, per adluuionem id adici uideri quod ita paulatim adicitur, ut oculos nostros fallat. Quod si flumen partem aliquam ex tuo praedio detraxerit et ad meum praedium attulerit, haec pars tua maneat. At si in medio flumine insula nata sit, haec eorum omnium communis est qui ab utraque parte fluminis prope ripam praedia

- (1) desieruerint: C. (2) ita uidetur adici q. ita C. id omis. Gō. 1. 2.
 (3) dicit C. (4) (et) ins. HIA (5) quuolgo C. (6) fallatur C.
 (7) attulerit C. (8) ad C. (9) communē C.

D. fam. ere. 10. 2. Pomp. L. 37. D. de furt. 47. 2. Cels. in Collat. 12. 7. § 10. cum Ulp. L. 27. § 12. L. 49. pr. D. ad L. Aquil. 9. 2. item Pap. L. 47. i. f. D. de A. R. D. § 69. Cf. § 17. I. tit. cit. L. 5. D. cit. § 7. et infra 4. 16. i. f. ibiq. eitt. II. Vid. eitt. L. 1. § 1. L. 3. § 21. D. de A. n. A. P. 41. 2. Cels. L. 51. § 1. eod. hostib. Vid. Ulp. L. 24. D. de captiuis 49. 14. Pomp. et Gai. LL. 118. 234. pr. D. de V. S. 50. 16.
 § 70. Cf. Gai. L. 7. § 1. D. de A. R. D. 41. 1. § 20. I. de rer. diu. 2. 1. Vid. LL. 12. pr. 16. 30. § 3. LL. 38. 56. pr. D. eod. De alluionibus: Cod. 7. 41. Nouell. Theod. II. tit. 20. p. 75. sqq. ed. Haen. Agrimensores ex ed. La. p. 16. 49. sqq. § 2. sqq. 124. sq. Isidor. Or. 14. 8. 12. 15. 13. 10. (Alluuium. Alluuius ager.) c. Cic. de or. 1. 38. 173. (alluuium, circumluuium). Paul. S. R. 3. 6. § 22. c. Ulp. L. 9. § 4. Pap. L. 33. i. f. D. de usufr. 7. 1. Marci. L. 16. pr. D. de pign. et hyp. 20. 1. Pap. L. 64. § 2. D. de euictionib. 21. 2. Pomp. L. 24. § 2. D. de leg. 1. 30. L. 3. § 2. D. de aqua cott. 43. 20. § 71. Cf. eitt. L. 7. D. § 2. et § 21. I. tit. cit. 21. Vid. Ulp. L. 4. § 2. D. de R. C. 12. 1. (Ea quae ui fluminum importata sunt, condici possunt). Agrimens. II. eitt. § 72. Cf. eitt. L. 7. D. § 3. et § 22. I. tit. cit. Vid. Paul. L. 29. Pomp. L. 30. pr. § 2. Lab. L. 65. § 1. sqq. D. eod. Ulp. L. 1. § 6. cf. § 7. D. de fluminib.

possident; si uero non sit in medio flumine, ad eos pertinet qui ab ea parte quae proxima est, iuxta ripam praedia habent. Praeterea id quod in solo nostro ab aliquo aedificatum est, quamuis ille suo nomine aedificauerit, iure naturali nostrum fit, quia superficies solo cedit. Multoque magis id accedit et in planta quam quis in solo nostro posuerit, si modo radicibus terram complexa fuerit. Idem contingit et in frumento quod in solo nostro ab aliquo satum fuerit. Sed si ab eo petamus fundum uel aedificium, et in pensas in aedificium uel in seminaria uel in sementem factas ei soluere nolimus, poterit nos per exceptionem doli mali repellere, utique si bonae fidei possessor fuerit. Eadem ratione probatum est, quod in chartulis siue membranibus meis aliquis scripserit, licet aureis

- (1) p'sident C. (2) quille C. (3) ceditur C. (4) p'mto C.
 (5) fructum C. et edd. ante Hschk. et ipse Gn. quamuis de Hschkii emendatione adnotaret, male retinuit fructum. Ed. m. 4. et HIA: fundum * (6) mali casu excidit ex edd. m. 3. 4.

43. 12. et cit. L. 9. § 4. D. de usufr. Afr. L. 26. § 4. D. de exc. rei ind. 44. 2. item Agrimens. eitt. § 73. Cf. Gai. epit. 2. 1. § 4. Vid. Id. cit. L. 7. D. § 12. § § 30. 29. I. de rer. diu. 2. 1. et L. 2. D. de superficie 43. 18. Ulp. L. 3. § 7. D. uti possid. 43. 17. L. 28. cf. LL. 41. 60. D. de A. R. D. LL. 37. 38. D. de R. V. 6. 1. Iulian. L. 33. D. de cond. ind. 12. 6. L. 31. § 2. D. de donatt. i. n. et ux. 24. 1. L. 2. Greg. Cod. de R. V. 3. 2. LL. 2. 16. C. de R. V. 3. 32. L. 5. C. de aedif. priu. 8. 10. med. Vid. etiam Iul. L. 61. i. f. D. de R. V. 6. 1. § 74. Cf. eitt. Gai. epit. 2. 1. § 4. L. 7. D. § 13. et § 31. I. tit. cit. Vid. § 21. I. eod. Paul. L. 26. § 2. Pomp. L. 30. § 1. D. eod. 41. 1. Ulp. L. 5. § 3. D. de R. V. 6. 1. L. 9. § 2. D. de damn. inf. 39. 2. Gord. L. 1. Greg. C. de R. V. 3. 2. Diocl. et Max. L. 11. C. eod. 3. 32. Pomp. L. 40. D. de A. E. et V. 19. 1. L. 6. § 2. D. arbor. furtim caesarum 47. 7. item Paul. L. 19. pr. D. comm. diuidendo 10. 3. L. 83. D. pro soc. 17. 2. Iul. L. 25. pr. D. de usur. 22. 1. et Venul. L. 22. pr. D. quod ui autelam 43. 24. § 75. Cf. eitt. Gai. epit. § 4. L. 9. pr. D. de A. R. D. 41. 1. et § 32. I. tit. cit. 2. 1. Vid. eitt. L. 11. C. de R. V. 3. 32. Pomp. L. 53. D. de R. V. 6. 1. cit. L. 25. D. de usuris.
 § 76. Cf. Gai. epit. 2. 1. § 6. § § 30. 32. I. tit. cit. 2. 1. c. Theoph. eitt. L. 9. pr. L. 7. § 12. D. de A. R. D. Vid. eitt. LL. 37. 38. D. 6. 1. L. 33. D. 12. 6. Paul. L. 14. D. de doli mali exc. 44. 4. eitt. L. 2. Greg. C. 3. 2. L. 16. C. 3. 32. L. 5. C. 8. 10. § 77. Cf. eitt. Gai. epit. § § 4. 6. L. 9. D. § 1. et § 33. I. tit. cit. 2. 1. Vid. Paul. L. 23. § 3. D. de R. V. 6. 1. Ulp. L. 3. § 14. D. ad

litteris, meum esse, quia litterae chartulis siue membranis
cedunt: itaque si eos libros easque membranas petam,
nec impensam scripturae solvam, per exceptionem doli
§ 78. mali summoueri potero. sed si in tabula mea ali-
quis pinxerit uelut imaginem, contra probatur: magis enim
dicitur tabulam picturae cedere; cuius diuersitatis
nix idonea ratio redditur: cer te secundum hanc regulam si
me possidente petas imaginem tuam esse, nec soluas pre-
tium tabulae, poteris per exceptionem doli mali summo-
ueri; at si tu possideas consequens est ut utilis mihi actio
aduersum te dari debeat; quo casu nisi solvam impensam
picturae, poteris me per exceptionem doli mali repellere, s-
utique si bonae fidei possessor fueris. illud palam est,
quod siue tu subripuisses tabulam siue alius, competit
mihi furti actio.

§ 79. In aliis quoque speciebus naturalis ratio requiritur:
proinde si ex uinis [aut oliuis aut spicis] meis uinum aut
oleum aut frumentum feceris, quaeritur utrum meum sit
id uinum aut oleum aut frumentum, an tuum. item si ex
auro aut argento meo uas aliquod feceris, aut ex meis

(1) litteras chartulis et paullo post cedunt et libros C. (2) at ae-
que HIA (3) isi in C. (4) imaginem C. (5) ce te C.
(6) praetium tabulae C. (7) debet C. (8) hfc. quod sine
bona fide (ut ed. m. 4.) siue bonae fidei (ut alii edd.) resoluas, tam di-
plomaticae quam grammaticae h. l. nihil interest. Cum autem bonae
fidei possessor librarius, ubi uerba omnibus suis litteris scripsit,
habeat, ego quoque nunc ita dedi. (9) subripuisse C.
(10) requirit C. [idem] requirit Gö. 1. Brinkm. corr. (11) e Dig.
(12) argumento C.

exhib. 10.4. § 78. Cf. L. 9. D. cit. § 2. § 34. I. tit. cit. 2. 1. cum Theoph.
sed uid. Gai. epit. l. e. et cit. L. 23. § 3. D. 6. 1. furti act. Vid. 3. 203.
§ 79. Cf. L. 7. D. cit. § 7. § 25. 26. i. f. I. tit. cit. 2. 1. Gai. epit. 2. 1. § 5.
Vid. Ulp. L. 9. § 3. Paul. L. 12. § 3. D. ad exhib. 10.4. L. 78. § 4. L. 88. D. de
legat. III. 32. Senec. epist. 65. 2. sq. Marcell. L. 6. § 1. D. de aur. arg. 34. 2.
Ulp. L. 13. § 1. D. de V. S. 50. 16. si ex... spicis Vid. cit. L. 7. § 7. D. 41. 1.
contra cit. § 25. I. 2. 2. ex auro arg. Vid. Call. L. 12. § 1. Paul. L. 21. D.

tabulis nauem aut armarium aut subsellium fabricaueris;
item si ex lana mea uestimentum feceris, uel si ex uino et
melle meo mulsum feceris, siue ex medicamentis meis em-
plastrum aut collyrium feceris, [quaeritur utrum tuum sit
id quod ex meo effeceris.] an meum: quidam materiam et
substantiam spectandam esse putant, id est ut cuius ma-
teria sit, illius et res quae facta sit, uideatur esse, id-
que maxime placuit Sabino et Cassio; alii uero eius rem
esse putant, qui fecerit, idque maxime diuersae scholae
73. auctoribus uisum est: sed eum quoque cuius materia et
substantia fuerit, furti aduersus eum qui subripuerit, ha-
bere actionem; nec minus aduersus eundem conditionem
ei competere, quia extinctae res, licet uindicari non pos-
sint, condici tamen furibus et quibusdam aliis possessori-
bus possunt.

68. Accidit aliquando, ut qui dominus sit, alienandae rei § 62.
potestatem non habeat, et qui dominus non sit, alienare
possit: nam dotale praedium maritus inuita muliere § 63.
85 a. per legem Iuliam prohibetur alienare, quamuis ipsius sit

(1) collirium C. (2) [quaeritur] an meum [sit]. edd. set audacior est
sumptio bis quam semel, idque propter δυοιστολέτωρ, aliquid omi-
sisse librarium; itaque L. secutus sum, ut edd. m. 2. sqq. (3) fuit C.
(4) qui extincta res... possit cond... possunt. C. (5) Hue pertinet quae
est in Inst. Inst. 2. 8. rubrica QVIBVS ALIENARE LICET VEL NON.
(6) alienare quis C.

de A. R. D. 41. 1. Ulp. L. 10. § 5. D. quib. mod. usus. fin. 7. 4. ex meis ta-
bulis Vid. Paul. L. 26. D. de A. R. D. L. 15. § 3. D. de pign. act. 13. 7. ex
lana mea Vid. Pomp. L. 29. § 1. D. de don. i. u. et ux. 24. 1. Ulp. L. 44. § 2. D.
de legat. 1. 30. ex uino et melle Vid. Ulp. L. 5. § 1. D. de R. V. 6. 1. ex me-
dicamentis Vid. Pomp. L. 27. § 1. D. de A. R. D. sed eum quoq. et c. Vid.
Ulp. p. L. 52. § 14. D. de furt. 47. 2. nec minus et c. Vid. infra 4. 4. et Theo-
phil. ad cit. § 25. I. 2. 1. § 2. I. quib. al. 2. 8. Ulp. L. 4. § 1. Afr. L. 23. D. de
R. C. 12. 1. Ulp. L. 1. § 3. D. de cond. sine causa 12. 7. L. 22. § 2. D. de pign.
act. 13. 7. L. 9. § 3. D. de I. D. 23. 3. L. 46. pr. D. de furtis 47. 2.

§ 62. Pr. I. quibus alienare licet uel non 2. 8. Vid. Senec. de be-
nef. 7. 12. Ulp. L. 46. D. de A. R. D. 41. 1. § 63. Pr. I. cit. Cf. Paul.
S. R. 2. 21 B. § 2. Vid. De fundo dotali: Dig. 23. 5. Cod. 5. 23. passim,

uel mancipatum ei dotis causa uel in iure cessum | uel usu
captum. quod quidem ius utrum ad Italica tantum | prae-
dia, an etiam ad prouincialia pertineat, dubitatur.

§64. Ex diuerso agnatus furiosi curator rem furiosi alienare po-
test ex lege XII tabularum, item procurator ^{id} cuius libera
administratio ei data est; item creditor ^{pignus} ex | pa-
tione, quamuis eius ea res non sit. sed hoc forsitan | ideo
uideatur fieri, quod uoluntate debitoris intellegitur pignus
alienari, qui ^{olim} pactus est, ut liceat creditori pignus
uendere, si pecunia non | soluatur.

III. DE PUPILLIS AN ALIQUID A SE ALIENARE POSSUNT. 73.

§80. Nunc admonendi sumus neque feminam neque | pupillum

(1) La. dedit: id, | ----- est; Videntur illis ductibus
haec uerba significari: scilicet si libera fuit eius administratio, aut:
id est cui libera rei administratio permessa est, aut simile quid. po-
sterius probat Buchh., recepit Gn. Cf. § 43. I. et L. 9. § 4. D. eitt.
Post publicatam ed. 4. quae praeter id La. sequitur, scripsi: id | ^{cu}
^{lura} administr. ei data e, quocum nunc in posteriore parte HIA con-
sentit, qui dedit: rem eius | a quo rerum ei administratio data est
(r.e) aq rer. ei admi. data e, referens ad L. 48. § 1. [ego et ad pr.
eius L.] D. de pecul. 15. 1. L. 58. D. de procur. 3. 3. (2) ^(?) pi-
gnus C. sed inter creditor et pignus nihil excidisse uidetur.

(3) Pro olim Inst. habent „ab initio contractus“, sed Theoph. ad h. §.:
Αλλά πάλαι μὲν οἱ ποδότηδες εἶχον τύπον τινα, καθ' ὃν ἐπέτε-
τροντο αὐτοῖς προοίσιον τὰς ἐπιθήκας 2. τ. 1. (4) Cf. pag.
89. sq. not. * (5) Gö. 1. 2. possint.

Paul. L. 16. D. de test. mil. 29. 1. Iustinian. L. un. § 15. C. de R. V. A. 5. 13.
[Vid. Bachofen. Ausg. Lehren. Bonn. 1848. n. 3.] ad Italica] Cf.
§ 27. et ibi. eitt. ll. § 64. ex lege XII t.] Vid. Cic. de inu. 2. 50. Auct.
ad Her. 1. 13. Ulp. 12. 2. (Dirksen 5. 8.) item proc.] Cf. § 43. I. de R. D.
2. 1. et Gai. L. 9. § 4. D. de A. R. D. 41. 1. Cic. pro Caec. 20. et L. 1. § 1. D. de
procur. 3. 2. [Bachofen, Pfdr. I. p. 193.] Vid. Mod. L. 63. D. de procur.
3. 3. Scaeu. L. 60. § 4. D. mandati 17. 1. item cr.] cf. § 1. I. tit. eitt. 2. s. Ulp.
L. 46. D. de A. R. D. 41. 1. L. 39. § 1. Gai. L. 40. D. de R. V. 6. 1. Vid. Paul.
S. R. 2. 5. § 1. De distractione pignorum: Dig. 20. 5. Cod. 8. 28. Isi-
dor. Or. 5. 25. 22. olim pactus] cf. § 1. I. cit. e. Theoph. Vid. Ulp. L. 4. D.
de pign. act. 13. 7. Scaeu. L. 14. § 5. D. de diu. temp. praeser. 44. 3.
§ 80... 85. Cf. § 2. I. quib. al. lic. 2. s. § 80. Vid. 1. 192. 2. 47. 85.
et ll. ibi. eitt. Ulp. 11. 27. Fgm. Vatic. § 1. 45. 259. Gai. L. 9. pr. § 11.

¹ sine tutoris auctoritate rem mancipi alienare posse; nec
¹⁰ mancipi uero feminam quidem posse, pupillum non | posse.
¹² ideoque si quando mulier mutuum pecuniam alicui sine §81.
tutoris auctoritate dederit, quia facit eam accipientis, cum
¹⁴ scilicet ² ea pecunia res nec mancipi sit, con|trahit obliga- §82.
tionem. at si pupillus idem fecerit, | quia ³ sine tutoris auctori-
¹⁶ tate pecuniam non facit accipientis, nullam | contrahit obligatio-
nem: unde pupillus uindicare quidem nummos suos potest, sic
¹⁸ ubi extent, id | est ⁴ intendere suos ex iure Quiritium esse,
mala uero fide consumptos | proinde ab eodem repetere po-
²⁰ test atque si possi|deret, ⁵ unde de pupillo quidem quaeritur
an ⁶ nummos | quoque quos mutuos dedit, ab eo qui accepit,
²² bona fide | ----- a se non ----- possit, quoniam -----

(1) sta C. sine tutore auctore Gö. 1. 2. (2) .. Gö. 1. ca uel ac
uel in C. sec. Bl. unde ea Gö. 2. et sqq. edd. Hschk. quasi uocabulo
ea significaretur non nisi mutuum pecuniam nec mancipi esse, illud
deleri uult (et deleuit HIA), ut sumatur in C. fuisse scilicet et poste-
riusque ex inuiti geminatione prioris enatum esse. Rectius quam
cum Hschk. quod sensum loci attinet diceret scilicet et ea; sed istius
argumenti a contrario uanus timor est. (3) eam pecuniam n. f.
accipientis edd. sed recte monet Hschk. sta pro eam supplendum
esse. quod ostendunt § 2. I. cit. et ipse Gaius seq. § 83. i. f.
(4) Hollw.: id est intendere suos ex iure Quiritium esse; mala fide
consumptos uero ab eodem repetere potest, quasi possideret. Priora
probat Hschk., posteriora sic formans: mala qq. fa (quoque fide)
consumptos p. inde (perinde) ab eodem r. p., atq. si possi|deret. unde &c.
Gö. prop.: id est, intendere ... mala uero fide consumptos ab eo, qui
accepit, repetere p. q. p. Ed. m. 4. lacunam indicaui. nunc Hollw.
et Gö. fere seentus sum cum HIA. (5) unde Gö. qui tum p. inde
Od. Mulleri probabat, quod La. et edd. m. 2. 3. dant. unde denuo
uult Hschk. (6) Cum Gö. 3. La. et edd. m. 2. 3.: nummos, quos
m. d., a. eo, q. accepit .. -- | nunc cum HIA quoque (qq) et,
quod Hollw. prop. bona fide recepi. (7) ----- a se non
asp -- q .. possit quoniam u. | aent r fatequien ... aret. C.

sq. D. de anet. tut. 26. s. § 81. facit eam acc.] Vid. infra 3. 90.
ibiq. eitt. ll. ea pec. res nec manc.] Vid. supra §§ 19. 20. § 82. Vid.
Ulp. cit. L. 9. pr. § 2. D. 26. s. Id. L. 8. pr. de A. u. O. H. 29. 2. L. 11. i. f. L. 14.
Iul. L. 19. § 1. D. de R. C. 12. 1. Paul. L. 32. pr. D. de A. u. A. P. 41. 2. Ulp. L.
14. i. f. D. de solutionib. 46. 3.

§83. ————aret. | ¹at ex contrario res tam mancipi quam nec mancipi mulieribus || et pupillis sine tutoris auctoritate solui possunt, quoniam meliorem | condicionem suam facere iis etiam sine tutoris auctoritate concessum est.

§84. itaque si debitor pecuniam pupillo soluat, facit quidem pecuniam pupilli, sed ipse non liberatur, quia nullam obligationem pupillus sine tutoris auctoritate | dissolvere potest, quia nullius rei alienatio ei sine tutoris auctoritate | concessa est; set tamen si ex ea pecunia locupletior | factus sit, et adhuc petat, per exceptionem doli mali summoueri | potest.

§85. mulieri uero etiam sine tutoris auctoritate recte solui potest: nam | qui soluit, liberatur obligatione, quia res nec mancipi, ut proxime² diximus, a se dimittere mulier et sine tutoris auctoritate potest: quamquam | hoc ita est si accipiat pecuniam; ³at si non accipiat, set ⁴ | habere se dicat et per acceptilationem uelit debito|rem sine tutoris auctoritate liberare, non potest.

§86. Adquiritur autem nobis non solum per nosmet ipsos, |

Hollw. prop.: | *consumptos petere (uel condicere) possit* ————.

Hschk.: | *alienatos petere possit, quoniam is scilicet accipientis eos nummos facere uidetur.* HIA: *alii rursus alienatos petere possit, quoniam is per hoc uideatur locupletior factus quod alienaret.*

(1) Cum Gö. et HIA nunc suppleui. Cf. § 2. I. cit. „at ex contrario omnes res pupillo uel pupillae sine tut. auct. recte dari possunt“ quod dari Gö. in merito uerbo *solui* praeferebat. (2) § 80. (3) ad C.

(4) [*acceptam*] ins. Gö. 1. 2. inutiliter. (5) Rubricae PER QVAS PERSONAS NOBIS ADQUIRITVR proprius uersus relictus non est a librario.

§ 83. Cf. cit. § 2. I. et pr. I. de auct. tut. 1. 21. Vid. Ulp. L. 5. § 1. D. de auct. tut. 26. 8. Paul. cit. L. 32. D. 41. 2. i. f. Vid. etiam Iustinian. L. 25. C. de admin. tut. 5. 37. § 84. Cf. Theoph. ad cit. § 2. I. quib. al. lic. 2. 5. Vid. Cic. Top. 11. init. et ad §§ 2. 83. c. it. l. item 3. 107. Paul. L. 15. D. de solutionibus 46. 3. § 85. Cf. 3. 171. Vid. Cic. l. c.

§ 86. L. 10. pr. D. de A. R. D. 41. 1. (*Gai. lib. 2. Instit.*) Pr. I. per quas pers. nob. adq. 2. 9. Cf. Ul. 19. 18. Gai. epit. 2. 1. § 7. Vid. supra 1. 52. i. f. infra h. C. §§ 90. 95. 98. 3. 163. sq. et ibi c. it. Paul. S. R. 5. 8. Pr. I. per quas pers. oblig. adq. 3. 28. Dosith. de m. miss. § 5 (7). Gai. L. 6. § 2. D.

16 sed etiam per eos quos in potestate, manu mancipio|ue habemus; item per eos seruos in quibus usum *fructum* habemus; item per homines liberos et seruos alienos | quos bona fide possidemus: de quibus singulis diligenter | dispiciamus. | Igitur [*quod*] liberi nostri quos in potestate §87. habemus, | item quod serui [*nostr*]i mancipio accipiunt uel ex traditione | nanciscuntur, siue quid stipulentur, uel ex aliqua|libet causa adquirunt, id nobis acquiritur: ^{75.} ipse enim || qui in potestate nostra est, nihil suum habere potest; ^{86. a.} et ideo si heres institutus sit, nisi nostro iussu hereditatem | adire non potest; et si iubentibus nobis adierit, hereditatem | nobis acquirit proinde atque si nos ipsi here|des instituti essemus; et conuenienter scilicet legatum | per eos nobis acquiritur: dum tamen sciamus, si alterius | in bonis sit seruus, §88. alterius ex iure Quiritium, ex omnibus causis | ei soli ³per eum adquiri, cuius in bonis est. Non solum | autem pro- §89.

(1) *aliqua* qualibet causa adquirant Gö. 1. *aliqua* q. l. c. adquirant Gö. 2. *aliqua* libet c. adquirant HIA. (2) *ipse enim* C. sec. Gö. unde hic is enim. sed *ipse* enim Bl. Inst. et sec. Hal. Dig.: *ipse enim* seruus qui. (3) *pro eum adq. r' cuius in bonis* C.

de usufr. 7. 1. Afr. L. 41. i. f. D. de R. C. 12. 1. Ulp. L. 79. D. de A. n. O. H. 29. 2. Mod. L. 53. D. de A. R. D. 41. 1. Pap. L. 149. pr. D. de A. n. A. P. 41. 2. Cod. Per quas personas nobis acquiritur 4. 27. Sed uide etiam infra 3. 114. § 87. L. 10. D. cit. § 1. et § 3. I. tit. cit. Cf. infra § 96. 3. 167. Cic. ad Att. 13. 50. 2. Ulp. 19. 18. 19. Gai. epit. § 7. cit. Vid. Fgm. Vat. § 51. Ulp. L. 21. D. de usufr. 7. 1. siue Vat. Fgm. § 71. Gai. LL. 32. 45. Pomp. L. 21. pr. Ulp. LL. 17. sq. 33. Iul. LL. 37. 39. Mod. L. 54. § 4. Tryph. L. 63. D. de A. R. D. et ad § 89. c. it. l. Herm. L. 50. pr. D. de A. n. A. P. 41. 2. *nihil suum habere pot.* Cf. infra § 96. Ulp. 20. 10. cit. § 3. I. 2. 9. Fab. Aesop. 54. 18. Senec. de benef. 7. 4. 4. et ideo et c.] Vid. Ulp. L. 6. pr. L. 25. § 4. L. 79. D. de A. n. O. H. 29. 2. Maecian. L. 65. D. ad SC. Treb. 36. 1. et conuenienter et c.] Vid. Iul. L. 86. § 2. D. de legat. 1. 30. Ulp. cit. L. 33. pr. D. de A. R. D. § 88. Cf. Ulp. 19. 20. supra 1. 54. 3. 116. 2. 40. sq. Vid. Dosith. l. c. § 89. ad § 85. cit. L. 10. D. § 2. et § 3. I. cit. Vid. § 87. „ex traditione“. 4. 135. L. 1. § 5. sq. LL. 4. 15. 23. i. f. 24. 25. § 1. L. 44. § 1. L. 50. § 1. D. de A. n. A. P. 41. 2. unde etiam et c.] Vid. Mod. cit. L. 54. § 4. D. 41. 1. Paul. cit. L. 1. § 14. D. 41. 2.

prietas per eos quos in potestate habemus acquiruntur no-
bis, sed etiam possessio; cuius enim rei possessionem
adepti fuerint, id nos possidere videmur; unde etiam per
§ 90. eos usucapio procedit. Per eas vero personas quas
in manu mancipione habemus, proprietatem quidem acquiruntur
nobis ex omnibus causis sicut per eos qui in potestate
nostra sunt; an autem possessio acquiratur, quæri
§ 91. solet, quia ipsas non possidemus. De his autem servis
in quibus tantum usum fructum habemus, ita placuit, ut
quicquid ex re nostra vel ex operis suis acquirant, id nobis
acquiratur; quod vero extra eas causas, id ad domi-
num proprietatis pertineat: itaque si iste servus heres in-
stitutus sit legatumque quod ei datum fuerit, non mihi,
§ 92. sed domino proprietatis acquiratur. Idem placet de eo
qui a nobis bona fide possidetur, siue liber sit siue alie-
nus servus: quod enim placuit de usufructuario, idem
probatur etiam de bonae fidei possessore: itaque quod ex-
tra duas istas causas acquiratur, id vel ad ipsum pertinet,
§ 93. si liber est, vel ad dominum, si servus est. Sed si

(1) ipsa C. (2) acquirant La. HIA. (3) [persecuti sint] e Dig. ins. Gō. 1. 2. (4) proprietatis C. cum §. 14. contra suum morem librarius recte ppetas scripsisset. (5) bf C. (6) ita Inst. et Dig. sit C. quod La. 1842. restituit.

§ 90. Vid. § 86. et § 5. I. tit. cit. 2. 9. Paul. L. 126. § 2. D. de V. O. 45. 1. L. 38. § 1. D. de furt. 47. 2. quas in manu] Vid. Plaut. Cas. 2. 2. 29. Paul. in Fgm. Vat. § 115. quia ipsas] cf. § 94. Vid. Mod. L. 54. § 4. D. de A. R. D. § 91. cit. L. 10. D. § 3. et § 4. I. tit. cit. Cf. Gai. epit. § 7. cit. Ulp. 19. 21. et infra 3. 165. Vid. Vat. Fgm. § 71. 72. Ulp. LL. 21. 22. D. de usuf. 7. 1. Iul. L. 37. § 2. 5. Paul. L. 47. Tryph. L. 63. § 3. D. de A. R. D. Pap. L. 49. pr. D. de A. u. A. P. 41. 2. Pomp. L. 39. D. de stip. seru. 45. 3. § 92. cit. L. 10. D. § 4. et § 4. I. cit. Cf. Ulp. l. c. infra 3. 164. Vid. Pomp. cit. L. 39. D. 45. 3. LL. 19. 21. pr. Ulp. L. 23. § 2. 3. Iul. cit. L. 37. § 2. 5. Paul. L. 57. D. de A. R. D. L. 1. § 6. D. de A. u. A. P. 41. 2. item prob. etiam et c.] Vid. etiam LL. 22. 39. 40. 43. pr. 54. D. de A. R. D. L. 45. § 4. D. de A. u. O. H. 29. 2. L. 1. C. de R. V. 3. 32. § 93. cit. L. 16. D. § 5. et med. § 4. I. cit. usuf. uero et c.] Cf. Dioel. et Max. L. s. C. de usuf. 3. 33. quia

bonae fidei possessor usu cepit servum, quia eo modo dominus fit, ex omni causa per eum sibi acquirere potest. usu fructuarius vero usucapere non potest; primum quia non possidet, set habet ius utendi et fruendi; deinde quia scit alienum servum esse. De illo quaeritur, an per § 94. eum servum in quo usum fructum habemus, possidere aliquam rem et usucapere possimus, quia ipsum non possidemus. per eum vero quem bona fide possidemus, sine dubio et possidere et usucapere possimus. loquimur autem in utriusque persona secundum distinctionem quam proxime exposuimus, id est siquit ex re nostra vel ex operis suis acquirant, id nobis acquiratur. Ex his § 95. apparet per liberos homines quos neque iuri nostro subiectos habemus neque bona fide possidemus, item per alienos servos, in quibus neque usum fructum habemus neque iustam possessionem, nulla ex causa nobis acquiri posse. et hoc est quod dicitur, per extraneam personam nihil acquiri posse. — — — — — quaeritur, an per —

(1) bf C. (2) sic ad Inst. et Dig. suppl. Gō. (3) et eiecit HIA. (4) possimus edd. praeter m. 2. sqq. (5) distinction C. ex quo effecit distinctionem, neque vero repugnare, si quis legendum putet definitionem, ut plerique Inst. eodd. habent, adnot. Gō. (6) §§ 91. 92. (7) Verba id nob. adq. cit. § 4. Inst. non probari dubitat La. et sane pro glossemate habenda sunt, unde nunc uncis inclusi. (an) id n. acquiratur. HIA. (8) C. per errorem non nulla repetiit. (9) ex Inst. (10) „sic legendum esse conicio: excepta possessione; de ea enim quaeritur, an per liberam personam nobis acquiratur.“ Gō. quod in text. rec. Gn. HIA sic: excepto eo quod de possessione quaeritur et c.

non poss. Vid. Pomp. L. 1. § 8. Ulp. L. 12. pr. Venul. L. 52. pr. D. de A. u. A. P. 41. 2. Ulp. L. 5. pr. D. si usuf. pet. 7. 6. L. 5. § 1. D. ad exhib. 10. 4. L. 6. § 2. D. de precar. 43. 26. quia scit et c.] cf. cum L. 1. D. de usuf. 7. 1. Paul. L. 26. D. de S. P. U. s. 2. (nulli enim res sua seruit). Afr. L. 33. i. f. D. de S. P. R. 8. 3. § 94. § 4. i. f. I. cit., cuius initium quoque cf. Vid. ad §§ 89...92. cit. locc. quaeritur] affirmant Inst. l. c. Paul. L. 1. § 8. (cf. Ulp. L. 4.) Pap. L. 49. D. de A. u. A. P. 41. 2. [possidere]. § 95. § 5. I. tit. cit. 2. 9. Cf. Paul. S. R. 5. 2. § 2. et supra §§ 86. sqq. et ll. ad

§96. — | nobis adquiratur. In summa sciendum 'est iis
qui in || potestate, manu mancipio sunt, nihil in iure 77.
cedi | posse; cum enim istarum personarum nihil suum 99a.
esse possit, conueniens est scilicet, ut nihil suum esse per
se in iure vindicare possint.

[QVIBVS MODIS PER VNIVERSITATEM RES NOBIS ADQVIRANTVR.] |

§97. 'Hactenus tantisper admonuisse sufficit quem ad | mo-
dum singulae res nobis adquirantur: nam legatorum | ius, 6
quo et ipso singulas res adquirimus, opportuni|us alio loco 8
referemus: uideamus itaque nunc quibus | modis per uni-

§98. uersitatem res nobis adquirantur. | Si cui heredes facti 10
sumus, siue cuius bonorum possessionem petierimus, siue
cuius bona emerimus, siue quem adrogauerim|us, siue quem 12
in manum ut uxorem receperimus, | eius res ad nos trans-
eunt. Ac prius de hereditatibus | dispiciamus, qua- 14

(1) *ut hinc in C.* (2) *star' C. quod starum rusticorum esse si-*
militerque infra (*stis*) et ap. Plaut. Cic. et Liu. occurrere docet La.
imprimis ad Lucret. comm. p. 197. (3) *Gö. 2. : nihil omnino p*
Ed. a. 1842. 9 asteriscos dedit. Ed. m. 4. ut Huschk. et HIA, qui *suū cē*
p se interpretatur, ut Cels. L. 25. D. de nouationib. 46. 2. (cf. Paul.
S. R. 5. 8.) habet „cum nemo eorum per se nouare obligationem pos-
sit.“ cf. LL. 10. 18. § 2. D. 40. 2. Edd. m. 2. 3. cum La. : suum esse in
(4) ex Inst. (5) §§ 191. sqq. (6) *quam* edd. Cf. supra ad
1. 162. ubi C. qui *coemptionem faciunt.* (7) *primus de libatib. C.*

praecedentes §§ citt. quod dicitur] Vid. Theoph. ad Inst. l. c. Diocl. et
Max. L. 1. C. per quas pers. nob. adq. 4. 27. Sev. et Ant. L. 1. C. de adq.
poss. 7. 32. § 96. Cf. supra § 87. et 1. 134. nihil suum] cf. ad § 87.
citt. ll. conueniens et c.] Vid. Paul. L. 23. pr. D. de R. V. 6. 1.
§§ 97...100. § 6. I. tit. cit. 2. 9. Cf. Gai. epit. 2. 2. pr. § 98. Si
cui heredes f. s.] Vid. Gai. L. 24. D. de V. S. 50. 16. = Iul. L. 62. D. de R. I.
50. 17. Pomp. L. 37. D. de A. n. O. H. 29. 2. Paul. Diac. ex Festo u. Heres.
et § 7. I. de her. qual. 2. 19. Cic. Top. 6. 29. (Hereditas est pecunia,
quae morte alicuius ad quempiam peruenit iure, nec ea aut legata
testamento, aut possessione retenta). sed uid. etiam 4. 112. sq. bon.
poss. pet.] Vid. 3. 32. 80. 4. 34. ibiq. citt. ll. et Paul. L. 138. D. de V. S.
bona emerimus] Vid. 3. 77. sqq. et ibi citt. ll. adrogau. siue etc.] Vid.
3. 83. sq. et ibi citt. ll. ut uxorem] cf. 1. 136. § 99. Inst. l. c. Vid.

rum duplex condicio est: nam uel ex testamento, uel | ab
intestato ad nos pertinent. Et prius est ut de his dispi- §100.
ciamus quae nobis ex testamento obueniunt. |

18 Testamentorum autem genera initio duo fuerunt: | nam §101.
20 aut calatis comitiis faciebant, quae comitiis bis in anno te-
stamentis faciendis destinata erant, aut in procinctu, id est
22 cum belli causa ad pugnam i|bant: procinctus est enim ex-
peditus et armatus exer|citus: alterum itaque in pace et in
otio faciebant, alterum in proelium exituri. Accessit §102.

78. deinde tertium | genus testamenti, quod 'per aes et libram
99b. agitur: qui 2 neque calatis co|mitiis, neque in procinctu te-
stamentum fecerat, is si subita morte | urgebatur, amico
4 familiam suam 3, id est patrimon|ium suum,] mancipio da-
bat, eumque rogabat quid cuique post mortem suam 4 dari
6 uellet. quod testamentum dicitur per aes et libram, scili-
8 cet quia per mancipationem peragitur. | Sed illa qui- §103.
dem duo genera testamentorum in desuetudinem | abierunt;
10 hoc uero 5 solum quod per aes et libram fit, | in usu reten-
tum est. sane nunc 6 aliter ordinatur at|que olim solebat;
12 namque olim familiae emptor, id est qui a | testatore fami-
liam accipiebat mancipio, heredis lo|cum optinebat, et ob

(1) *per es C. ut saepe es pro aes.* (2) *(enim) ins. HIA.* (3) *i. e.*
patr. s. ex glossemate inrepsisse leuiculamque explicationem conti-
nere iam ed. 3. uincinis ab aliis edd. (praeter Gn.) non positus indi-
care uolui. refragatur HIA. (4) *dare uelletur C.* (5) *q so-*
lum q C. (6) *alter C.*

Gai. LL. 1. 3. D. de H. P. 5. 3. Ulp. L. 130. D. de V. S. L. 39. D. de A. n. O. H.
29. 2. Pomp. L. 7. D. de R. I. Cic. de inu. 2. 21. 63. i. f. Or. partitt. 28, 98.
Quintil. decl. 308.

§§ 101...103. Cf. § 1. I. de test. ord. 2. 10. Vid. Gell. 15. 27. Ulp. 20. 2.
Theophil. ad Inst. §. cit. Plutarch. Coriol. 9. et De sera num. uind. p. 550.
(Reisk. 8. p. 174. sq.) Cic. de or. 1. 53. 228. (tanquam in procinctu testa-
mentum faceret, sine libra atque tabulis). cf. Ouid. ep. ex Ponto 1. 8, 10.
Vell. Patere. 2. 5, 3. Fest. u. Procincta (Müll. p. 249.) et Paul. ex
Festo u. Endo procinctu, Procincta (Müll. p. 77. 225.). Seru. ad Aen. 7,
7. 612. Sabid. in Vergilii Interpp. ed. A. Mai. Mediolan. 1818. p. 67. sq. (M.

id ei mandabat testator quid | cuique post mortem suam
 dari uellet; nunc uero | alius heres testamento instituitur,
 a quo etiam legata relin|quuntur, alius dicis gratia propter
 §104. ueteris iuris imitationem familiae emptor attribetur. E/a-19
 que res ita agitur: qui facit testamentum, attribuit, sicut
 in ceteris mancipationibus, v testibus ciuibus Romanis | pu-20
 beribus et libripende, postquam tabulas testamenti scri-
 pse|rit, mancipat alicui dicis gratia familiam suam; | in qua 21
 re his uerbis familiae emptor utitur |¹ FAMILIAM PECVNIAM-
 QVE TVAM ENDO MANDATELAM TVTE|LAM CVSTODELAMQVE

(1) legato relin|quuntur C.

(2) Hschk. uidit t (testamentum)

praecedenti uerbo absorptam esse. unde ed. m. 4. nomen in textum
 recepi, quod Gaiano mori omnino conuenit. (3) Gō. 1.: FAMI-
 LIAM PECVNIAMQVE TVAM ————— | ————— .. MEA, QVO ET C.
 Gō. 2.: FAMILIAM PECVNIAMQVE TVAM ENDO MANDATAM TVTELAM CVSTODE-
 LAMQVE MEAM (RECIPIO, EAQVE) Huschk. et HIA: familiam pecuniam-
 que tuam endo mandatela tutela custodelaque mea [Puchta meam]
 (ex iure Quiritium esse aio eaque) Mommsen. (Ad leg. de scribis.
 Kil. 1843.) ut Huschk., tum MANDATELA TVA CVSTODELAQVE MEA [ESSE
 AIO ET EA] QVO ET C. La. 1841. 1842. et edd. m. 2. 3.: FAMILIA PECVNIA-
 QVE TVA ENDO MANDATELAM TVTELAM CVSTODELAMQVE MEAM QVO ET C.
 Quod nunc dedi, si sumamus mea pro meam esse aio, in ipso C. est,
 nisi quod eaque sequenti quo praetermissum est. certe endo manda-
 telam esse antiquae formulae magis quam mandatela conuenit, et
 accusatiuos indicat tut(l)am quod C. habet, in quo saepe m uocalibus
 adiciendum deest.

Val. Probi in Vergil. comm. ed. H. Keil. Hal. 1848. s. 9. p. 104. sq.) Cic. de N.
 D. 2. 3. 9. Isidor. 10. 248. (v. Procinctus.) Vid. etiam Paul. Diac. uu.
 Calatores et Procalare. Dionys. Hal. 2. s. Philoxeni Gloss. un. Ca-
 lata comitia, Procinctum (ὅταν εἰς πόλειον δευζαλέσονται).
 § 104. Cf. Isidor. Or. 5. 24. 12. Vid. § 1. cit. Ulp. 20. 2. 9. Theophil.
 l. c. Quintilian. decl. 308. (libripens et emptor familiae et cetera iuri
 necessaria). Gell. 15. 13. 11. Ulp. L. 20. § 8. D. qui test. fac. 28. 1. Nou.
 Theod. 2. tit. 16. § 1. (ed. Haen. p. 61.) (perhiberi testimonium). item
 infra §§ 109. 115. 119. 121. 149. Suet. Ner. 4. Appul. Metam. 2. 36. (Ou-
 dend. 1. p. 149.) Clem. Alex. Strom. V. p. 574. in ceteris manc.] Vid. su-
 pra 1. 119. et l. ibi cit. mandatela] Vid. Priscian. 3. p. 622. ed. Putsch.
 sec. legem publ. ... nuncupatio] Vid. XII tabb. ap. Dirksen. 5. 3. et
 6. 1. Fest. u. Nuncupata pecunia (p. 173. ed. Mull. et Varro de L. L. 6. 69.
 ed. Mull. p. 95.) Cic. de Off. 3. 16. init. de Or. 1. 57. i. f. Plin. H. N. 9. 60.

79. MEAM [ESSE AIO EAQVE] QVO TV IVRE TESTAMENTVM | FACERE
 40a. POSSIS SECVNDVM LEGEM PVBLICAM, HOC | AERE, et ut qui-
 dam adiciunt AENEAQVE LIBRA, ESTO MIHI EMPTA; deinde
 aere percunt libram, idque aes dat | testatori uelut pretii
 loco; deinde testator tabulas te|stamenti tenens ita dicit |
 6 HAEC ITA VT IN HIS TABVLIS CERISQVE SCRIPTA SVNT, ITA |
 8 DO ITA LEGO ITA TESTOR ITAQVE VOS QVIRITES TESTIMONIVM
 MIHI PERHIBITOTE; et hoc dicitur nuncupatio: | nuncupare
 10 est enim palam nominare, et sane quae testator specialiter
 in tabulis testamenti scrip|serit, ea uidetur generali sermone
 12 nominare | atque confirmare. In testibus autem non §105.
 debet is esse qui in | potestate est aut familiae emptoris
 14 aut ipsius testatoris, quia propter ueteris iuris imitationem |
 totum hoc negotium quod agitur testamenti ordinandi gra-
 16 tia, creditur inter familiae emptorem agi et testatorem,
 18 quippe olim, ut proxime diximus, is qui familiam testatoris
 mancipio accipiebat, heredis loco | erat; itaque reprobatum
 20 est in ea re domesticum testimonium. unde et si is qui §106.

(1) testator C. (2) phibitote C. Olim cum aliis ut Gn. et HIA per-
 hibetote dedi. Malui olim phibitote (praehibitote) cf. not. infer ad h. l.
 (3) testatorandi C. (4) § 103. (5) loco heredis Gō. 1. 2. contra C.

Item uid. Cic. pro Caec. 26, 74. (ciuili ac publica lege), Gai. 3. 174.
 (lege iure), Gell. 5. 19. 9. (iure legeque), Ulp. L. 1. § 2. D. de R. V. 6. 1.
 (ex iure Romano = „ex lege Quiritium“); Quintilian. l. c. (iure le-
 gibusque ciuitatis). perhibitote] Ulp. 20. 9. cod. Vat. phitote (prae-
 bitote) et sic Isidor. 5. 24. 12. Aren., ubi perhibete dedit cum uulgatis
 Lind. perhibetote et in tto Erminethrudiae uersus fin. saec. VII. prope
 Paris. scripto, ap. Marini pap. p. 119. et alios, item Appul. l. c. et re-
 centioribus probari solet. praebete Isidor. Guelferb. antiquiss. et
 Glossa Taurin. p. 199. perhibere testimonium Paul. S. R. 3. 4. § 4. 5. 25.
 § 2. Nou. Theod. cit. Arcaria nomina obl. factae testimonium prae-
 bere infra 3. 131. dicitur. § 105. Cf. Ulp. 20. 3. § 9. I. tit. cit. 2. 10.
 Vid. § 10. eod. Ulp. L. 20. pr. § 3. D. h. t. (qui ita facere possunt) 28. 1.
 Lic. Ruf. L. 6. D. de testib. 22. 5. Val. et Gall. L. 3. Diocl. et Max. L. 6.
 C. eod. 4. 20. Paul. S. R. 5. 15. § 3. quia propt. uet. et c.] Vid. § 103. et
 ibi cit. Plutarch. de sera num. uind.

in potestate patris est, | familiae emptor adhibitus sit, pater
eius testis esse | non potest; 'at ne is quidem 'qui in ea-
dem potestate | est, uelut frater eius. sed si filius familias
ex castrensi peculio post | missionem faciat testamentum,
nec pater eius recte testis || adhibetur, nec is qui in pote-
state patris 'sit. De libripende eadem quae et de
testibus dicta esse intellegemus: nam et is testium numero
est. Is uero qui in | potestate heredis aut 'legatarij
est, cuiusue heres ipse aut legatarius in potestate est, qui-
que in eiusdem | potestate est, 'adeo testis et libripens
athiberi potest, ut ipse quoque heres 'aut legatarius iure
athibeantur. sed tamen quod ad heredem pertinet quique
in eius | potestate est cuiusue 'is in potestate 'erit, minime
hoc iure uti debemus.

DE TESTAMENTIS MILITVM.

§109. Set haec diligens obseruatio in ordinandis testamētis mi-
litibus propter nimiam 'imperitia[m] constitutionibus princi-

(1) ac malit HIA. (2) quin C. (3) est Gō. edd. et HIA, ut Inst. habent. (4) in legatari C. addit. quod ferri potest nec addito [potestate] ut Gō. dedit. tolerabilius fuerit ip̄ (ipsius) (5) ab eo C. ab eo [qui testamentum facit] Gō. 1. 2. Large quidem, sed non dissolute scribebat Gains. (6) ut C. et Gō. 2. (7) iis C. (8) est HIA. (9) milium C. (10) imperitia? mentistutionib. C.

§ 106. Cf. Ulp. 20.4.5. et §9. I. cit. Vid. Ulp. cit. L.20. §2. D.h.t. 28.1. Paul.L.9.D.de testib.22.5. et S.R.3.4^a. §3. L.6.C. cit. ex castr. peculio] de quo solo 'Solis praeterea testandi militibus ius Vivo patre datur. Iunenat. 16.51. § 107. Vid. Ulp. 20.3. Vid. etiam C. Aelius ap. Priscian. 8.16. et alia quae de librip. ad l. 119. adnotauimus. § 108. Cf. §§10.11. I. tit. cit. 2.10. Cic. pro Mil. 18.48. legatarius] Vid. Ulp. cit. L. 20. pr. D. Marcian. L.14. D. de reb. dub. 34.5. Arc. et Hon. L.3. §2. Th. C. de ttis 4.4. Zeno L.22. C. eod. 6.23. Plin. ep. 2.20.10. Symmach. 10.55.

§ 109. Pr. I. de mil. test. 2.11. et Theophil. ad h.l. Cf. Ulp. 23.10. Vid. §114. Dig. de tto militis 29.1. impr. LL. 1. pr. 2.3.15. §1. L.34. §2. LL. 35.40. pr. et Cod. eod. tit. 6.21. impr. LL. 3.15.21. item L.40. D. de adm. tut. 26.7. in ordin. ttis militib.] 'constitutionibus non militum tta, sed quae a militibus facta sunt confirmantur' Marcell. L.25. D. h. t.

pum remissa est: nam quamuis | neque legitimum nume-
rum testium athibuerint, neque uendiderint familiam, ne-
que nuncupauerint testamentum, recte nihilo minus testan-
tur. Praeterea permissum est iis et peregrinos et | La- §110.
finos instituere heredes uel iis legare; cum alioquin | per-
egrini quidem ratione ciuili prohibeantur | capere heredi-
tatem legataque, Latini uero per legem | Iuniam. Cae- §111.
libes quoque qui lege Iulia hereditatem | legataque capere
uetantur, | item orbi, id est qui liberos non habent, quos
fol. lex ||² ————— fol. deperdit.^a —————
deperd. ————— fol. deperdit.^b —————
81. ————— 'prohibet.. ————— ||
69a. ————— ||
t.s. ————— ||

(1) uendiderit C. (2) An: Papia plus quam semissem capere prohibet? cf. infra § 286. hoc Gn. rec., HIA sic mutauit et auxit: || Papia plus quam dimidias partes [?] hereditatis legatorumque capere uetat, ex militis testamento solidum capiunt. (3) „Folium, quo huius pag. argumentum continuabatur, deperditum est. Ordinem Gaius eum seruasse uidetur, ut, post absolutam materiam de testamētis militum, de his personis ageret, quibus non est permissum facere testamentum: quo sane pertinent, quae in fine pag. 81. et in principio pag. 82. legere contigit. Eiusdem argumenti est Epit. 2.2. §§ 1...3. ubi haec leguntur § 1. Id quoque statutum est, quod non omnibus liceat facere testamentum: sicut sunt hi, qui sui iuris non sunt, sed alieno iuri subiecti sunt, hoc est filij, tam ex nobis nati, quam adoptiui. § 2. Item testamenta facere non possunt impuberes, id est minores quattuordecim annorum, aut puellae duodecim. § 3. Item et hi qui furiosi, id est mente insani fuerint, non possunt facere testamenta. sed hi qui insani sunt, per interualla, quibus sani sunt, possunt facere testamenta.“ Gō. HIA adnot.: Transiit in eo [deperdito folio] Gaius absoluta illa materia [de milit. test.] ad id quod Ulp. 20.10...16., Inst. tit. 2.12. exponit, cuius tituli quaedam, uelut ipsius in titi partem, Gaiana esse uix dubitandum est. (4) Sensum fuisse crediderim: si testamento militis instituti essent, solidum ca-

testantur] iure militari: LL. 4.7.9. pr. 10.15. §§ 2.5. L.38. pr. §1. L.40. §1. LL. 42.44. (bis) D. h. t. iure militiae: L. 34. §1. L.36. §4. D. eod. more militiae: L. 33. pr. D. eod. § 110. Vid. Ulp. 17.1. 22.2.3. et Nost. 1.23. sq. Vid. infra §218. i. f. 275. et ad l. §23. sq. eitt. ll. Ulp. L.13. §1. D. h. t. 29.1. Alex. L.5. C. eod. 6.21. § 111. Vid. 2.286.144. Ulp. 22.3. 16. 17.1. 13. et 20.10. sqq. Tit. I. quib. non est perm. fac. ttum 2.12.

§112. _____ | _____ *te|
 stamentum facere ²permisit, si modo maiores essent || ³annis 82.
 XII, tutore auctore, scilicet ut quae tutela liberatae ^{69b} non
 §113. essent, | ita testari ⁴deberent. Videntur ergo melioris
 condicione esse feminae quam masculi: nam masculus mi-
 nor ⁵annis XIII testamentum facere non potest, etiam si tu-
 tore auctore | testamentum facere uelit; | femina uero ⁶post
 XII. annum testamenti ⁷faciendi tutore auctore ius nan-
 ciscitur.

[DE HEREDIBVS INSTITVENDIS.]

§114. Igitur si quaeramus an ualeat testamentum, in primis ⁸

pere, ut ante S. C. Pegasianum solida fidei commissa capere posse uidebantur. cf. cit. § 285. HIA adnot.: „Mihī Gaius h. l. post pupillum de muliere disseruisse eamque differentiam exposuisse uidetur, quod pupillus ne tutore quidem auctore, mulier etiam tutore non auctore saltem praetorio iure testamentum facere possit. Videtur enim ibi fuisse: etsi prohibetur mulier i(iure) c(iuili) s(i)ne t(utore) a(uctore) [1] testari, t(amen) s(ecundum) t(ab)ulas b(onorum) possessionem accipere potest, qui s. t. a. testamento facto heres ab ea scriptus est. Accuratus haec, ut solet, persequitur § 118.“

(1) Hschk. haec fere subesse putat, quod Gn. et HIA in text. rec.: sed senatus diuo Hadriano auctore, ut supra [1. 115^a.] quoque significauimus, mulieribus etiam coemptione non facta, testamentum facere permisit, si modo maior. (maiores) facerent (maiores HIA) annorum XII ta (tutore auctore). Ex his postrema mihi certa esse uidebantur, unde ed. 4. recepi, nunc autem puto C. habuisse maiores eent | (2) ann XII tab. scilicet C. La. interpretatus erat: maiores || annorum XII tutore auctore et hoc annorum Gö. 3. ed. m. 4. Gn. et HIA habent. „Gaium de mulierum testamentis loqui manifestum est. cf. 1. § 115^a.“ Gö. cf. not. praec. (3) non operar. err. excidit ed. m. 3. (4) debent C. (5) ann C. annis Gö. 1. et nunc ego. cett. annorum (6) potest XII annor. C. (7) fa-

Paul.S.R.3.4^a. et passim Dig. h.t.28.1. Cod.h.t.6.23. § 112. Vid. infra §118.121. ubiq. citt. ll. item supra 1.115^a.196. Paul.S.R.3.4^a. §1. § 113. Vid. §1. I. tit. cit. 2.12. Gai. epit. 2.2. §2. supra 1.40.196. Ulp. 20.12.15. Paul.S.R.3.4^a. §1. Ulp.L.5. Mod.L.10.D.h.t.28.1. Dioel. et Max.L.4.C. qui tta. fac. 6.22. Pap.L.10. §1.D. de captiu. 48.15. Alex. L.2.C. quando prouocare non est necesse 7.64. § 114. L.4.D. qui tta. fac. poss. 28.1. (Gai. lib. 2. Institt.) Cf. ad §§. 109.

aduertere debemus an is qui id fecerit, ha|buerit testamenti
 12 factionem; deinde si habuerit, | requiremus an secundum iu-
 ris ciuili regulam | testatus sit, exceptis militibus, ¹quibus
 14 propter nimiam | imperitiam, ut diximus², quomodo uelint
 uel quo modo possint, permittitur ³testamentum facere.
 16 Non tamen, ut iure ciuili | ualeat testamentum, sufficit §115.
 ea obseruatio quam supra ⁴exposuimus de familiae uendi-
 18 tione et de testibus et de | ⁵nuncupationibus: “[set] ante §116.
 omnia requirendum est an | institutio heredis sollemni more
 20 facta sit; nam aliter | facta institutione nihil proficit fami-
 liam testatoris | ita uenire, ⁷testesue ita athibere, aut nun-
 22 cupare ⁸testamentum, | ut supra ⁹diximus. | sollemnis §117.

ciunt diis ius nancicit C. Recte Hschk. fecit faciendi ta ius n. unde primum in ed. m. 4. tutore auctore h. l. legitur.

(1) qui C. (2) § 109. (3) tesm C. (4) §§ 104. sqq. (5) nuncupationibus C. nuncupationibus edd. quod nunc cum Gn. restitui. nam quod monuit Hschk. unam ut familiae uenditionem, ita etiam nuncupationem fuisse, nihil facit contra hunc pluralis usum, et quod idem adfirmavit librum nuncupationibus [siue simplicius nuncupationibus] scribere debuisse, quod nuncupationis uerbis ed. 4. dedi, id nunc ipse HIA, dans nuncupatione, recte negat; sed haec ariolatio est, nuncupationis uerba recte non scribi nisi ubi loqui addatur, ut additur sqq. §§ 119. 121. 149. et Ulp. 20. 13. nuncupationis uerba. (6) Quod desiderari adnotauit olim, nunc addidi s' (set). item HIA (sed) (7) testesq. ita athibere a nuncupare C. Gö.: testesque ita adhiberi, itaque nuncupari La: testesue ita athiberi aut [ed. 1841. itaque] nuncupari Passiuas formas necessarias esse nego. consentit Hschk. qui tamen testes (om. ue) praefert. nunc HIA: testesque ita adhibere et nuncupare (ita) [Rectior uerborum ordo erat: et ita nunc.] (8) [ita] inseri uult Hschk. (9) §§ 104. 7. sqq.

et 106. i. f. citt. ll. hab. tti. fact.] Vid. Gai. 3. 75. i. f. L. s. Ulp. L. 18. pr. D. tit. cit. L. 6. § 8. D. de iniusto 28. 3. L. 1. § 8. 9. D. de B. P. sec. tabb. 37. 11. L. 7. § 3. D. de interd. et releg. 48. 22. Inl. L. 3. pr. Paul. L. 8. § 3. D. de iure codic. 29. 7. L. 17. § 1. D. de inoff. tto. 5. 2. Cic. ad Diu. 7. 21. (negare Seruium tabulas testamenti eas esse quas instituisset is qui factionem testamenti non habuerit. hoc idem Oflium dicere). § 115. Pr. I. de exheredatione liberor. 2. 13. Vid. §§ 104. sqq. 109. 119. 121. Ulp. 20. 9. § 116. Sed uide Constantini L. 15. C. de ttiis 6. 23. (a. 339.) et § 34. I. de legatis 2. 20. § 117. Vid. Ulp. 21. Id. L. 1. § 3. 5. 7.

autem institutio haec est "TITIVS HERES ESTO; sed et illa iam comprobata uidetur TITIVM HEREDEM ESSE || IVBEO; at illa non est comprobata TITIVM HEREDEM ESSE VOLO; set et illae a plerisque improbatæ sunt | HEREDEM INSTITVO, item HEREDEM FACIO.

§118. Observandum praeterea est, ut si mulier quae in tutela sit, faciat testamentum, | tutoris auctoritate facere debeat: alioquin inutiliter | iure civili testabitur.

§119. Praetor tamen si septem signis testium signatum sit testamentum, scriptis heredibus secundum tabulas testamenti bonorum possessionem petierint, posse aduersus eos qui ab intestato vindicant hereditatem, defendere | se per exceptionem doli mali. quod sane quidem ad masculorum testamenta pertinere certum est; item ad feminarum quae ideo non utiliter testatae sunt, quod uerbi gratia familiam non uenerint aut nuncupationis uerba locutae non sint: || an autem et ad ea testamenta feminarum quae sine tutoris auctoritate fecerint, haec constitutio pertineat, uideamus.

(1) titus C. (2) illam iam C. (3) institutio C. (4) tutores habet C. Gö. 1. 2.: testamentum [auctoribus iis, quos] tutores habet. Hollw. prop.: tutore auctore quod cett. edd. receperunt. tutoris hauct. (= auctoritate) librarius scribere debebat et HIA non adnotare debebat tutoris auctoritate parum Latine dici. uno exemplo defungar: „auctoritate omnium qui consulebantur, testamentum P. Annius fecerat“. Cic. Verr. II. l. c. 42. init. (5) tu (te?) C. (6) sic Gö. 1. et 3., ed. 2. et meae 1. 2. hereditatem Bluhmio teste in C. scriptum est uel hti, uel lan, uel ben.

L. 9. §§ 8. 11. LL. 13. pr. 15. pr. 17. § 3. LL. 19. 36. pr. Marcian. L. 48. pr. item LL. 11. 12. 21. pr. 24. 28. 33. 37. 40. 45. 47. 51. 58. pr. 59. §§ 1. 2. 5. 6. LL. 62. 66. 69. 71. 74. 77. 81. 85. 86. pr. 88. 92. D. de heredibus instituendis 28. 5. Not. Magnon. Litt. H. 11. 11. 13. 14.: hirs. heres institutus. HERF. heredem facio. H·E·V heredem esse uoluit. § 118. Vid. 1. 192. 2. 112. 3. 43. Ulp. 20. 15. Cic. et Boeth. ad l. 192. c. 45. § 119. Vid. 2. 147. sq. Cic. et Boeth. l. c. Cic. in Verr. 2. l. quib. mod. tta inf. 2. 17. Diocl. et Max. L. 1. Hermog. Cod. de successio- nibus 12. (ed. Haen. p. 74., ed. Schulting. p. 716.) in Consult. c. Ulp. L. 23. D. h. t. 28. 1. L. 3. D. si tabb. tti nullae exst. 38. 6. L. 12. pr. D. de iniusto 28. 3. L. 1. § 11. Iul. L. 7. D. de B. P. s. t. 37. 11. Gordian. L. 2. C. eod. 6. 11. Isidor. Or. 5. 24. 8. item Marcian. L. 14. D. de reb. dub. 34. 5. Paul. S. R. 3. 4. 10. 4. 6. 1. 4. 7. 1. 5. 25. 5. Cic. pro Mil. 18. 48. pro Cluent. 13. sq. Quintilian. decl. 308. (numerus signatorum). Inst. or. 4. 2. 87. Sueton. Oct. 101. Tib. 23. 76. Ner. 17. [Bachofen Ausg. Lehren p. 256. sqq.] Appul. Met. ad § 104. cit. scriptis hered.] nam VII testium signis signatae tabulae, quae aperte uacuae inueniuntur, nullae sunt. Ulp. L. 11. D. de iniusto. Cf. Sueton. Ner. 17. cit. uelut quod] Vid. § 115. et ibi c. § 121.

norum possessionem | pollicetur; 'si nemo sit, 'ad quem ab intestato iure legitimo pertineat hereditas, uelut frater eodem patre natus aut patruus aut fratris filius, ita poterunt | scripti heredes retinere hereditatem: nam idem iuris est et | si alia ex causa testamentum non ualeat, uelut quod familia | non uenerit aut nuncupationis uerba testator | locutus non sit. set uideamus an '[non] etiam si § 120. frater aut patruus extent, potiores scriptis heredibus habeantur: rescribo | enim imperatoris Antonini significatur eos qui secundum | tabulas testamenti non iure factas bonorum possessionem petierint, posse aduersus eos qui ab intestato vindicant hereditatem, defendere | se per exceptionem doli mali. quod sane quidem ad masculorum te- § 121. stamenta pertinere certum est; item ad feminarum quae ideo non utiliter testatae sunt, quod uerbi gratia familiam non uenerint aut nuncupationis uerba locutae non sint: || an autem et ad ea testamenta feminarum quae sine tutoris auctoritate fecerint, haec constitutio pertineat, uideamus.

Loquimur autem de his scilicet feminis | quae non in legitima parentum aut patronorum tutela sunt, sed de his quae alterius generis tutores habent, | qui etiam inuerti coguntur auctores fieri: alioquin | parentem et patro-

(1) : '[et] si nemo' edd. quod iustum esse uix crediderim. malim, ut recte loci membra distinguantur, pollicetur etc. nec contra facit sq. poterunt: nam post ut saepe in C. indicatius sequitur. (2) at C. (3) sc. to C. (4) Hschk. qui primus obseruauit non deesse non debere, putat an h. l. significari an non et sane a pro an et n uel n uel n uel n' in C. (qui habet an) passim pro non ponitur. malui tamen interim negationem quasi a librario propter praecedens n omissam significare, quod nunc etiam HIA fecit. (5) non | utiliter testati C. (6) tutorem C. (7) patronorum C.

§ 120. Vid. Paul. in Collat. 16. 3. § 1. (S. R. 4. s. § 2.) Ulp. cit. L. 12. D. 28. 3. Pap. L. 11. § 2. D. de B. P. s. t. 37. 11. Marcian. L. 15. D. de B. P. c. t. 37. 4. § 121. Vid. 2. 104. sq. 115. 119. i. f. § 122. Vid. 1. 190. 192. ibi. c. it. l.

num sine auctoritate eius | facto testamento non summo-
ueri palam est.

§123. Item qui filium in potestate habet, curare debet ut
eum | uel heredem instituat uel nominatim exheredet; alio
quin si | eum silentio praeterierit, inutiliter testabitur: |
adeo quidem, ut nostri praeceptores existiment, etiam si
uiuo patre filius defunctus sit, neminem | heredem ex eo
testamento existere posse, scilicet | quia statim ab initio
non constiterit institutio; sed diuersae scholae auctores, si
quidem filius mortis patris tempore uiuat, sane impedi-
mento eum esse scriptis herediibus et suum ab intestato
heredem fieri confitentur; | si uero ante mortem patris in-
terceptus sit, posse | ex testamento hereditatem adiri pu-
tant, nullo iam filio impedimento; quia scilicet existimant
statim ab initio | [non] inutiliter fieri testamentum filio prae-

§124. terito. Ceteras uero | liberorum personas si praeterierit
testator, ualet | testamentum: praeteritae istae personae
scriptis herediibus in | partem adescunt, si sui instituti sint,
in uirilem, | si extranei, in dimidiam: id est si quis tres
uerbi gratia filios heredes instituerit et filiam praeterierit,
filia adescendo pro quarta parte fit heres.

- (1) debet C. (2) filius C. (3) q scilicet | quia statim C. quia
scilicet | statim Gō. 1. (4) fili C. (5) ita Hschk. monente
ed. 4. dedi, suum pro illum, quod C. et edd. (etiam Gn.) habent.
(6) hōem C. (7) La, malit in uel iam a (8) [non] edd.
et HIA ante statim habent, ubi non ita facile exciderit, nec ita bene
collocari uidetur. (9) „Legendum aliquis putet: ualet qui-
dem ttum: sed et c. nostro tamen omnino similis est locus Ulp. 22.17.“
Gō. HIA (quo) ante praeteritae ins. (10) Sic iam Gō. 1. ad Ulp.
l. c. expleuit. (11) ubi C. (12) ptearantuenase

§ 123. Pr. I. de exh. lib. 2.13. Cf. Gai. epit. 2.3. pr. §1. Ulp. 22.16.
Vid. infra 3.67. Paul. LL. 7.25. pr. 31. Gai. L. 30. D. h. t. (de liberis et
postumis herediibus instituendis) 28.2. Pap. L. 17. D. de iniusto 28.3.
Afr. L. 6. §1. D. ad L. Corn. de fals. 48.10. Quintilian. ad §99. cit. et Inst.
or. 3.6. §84. i. f. nominatim] Vid. §127.132. non statim ab init.] Vid.
Afr. L. 17. D. de iniusto 28.3. § 124. Cf. Ulp. 22.17. Gai. epit.

partem | habitura esset; at si ex-
francos ille heredes institu|erit et filiam praeterierit, filia ad-
crescendo ex di|midia parte fit heres. quae de filia dixi-
mus, eadem | et de nepote deque omnibus liberorum per-
sonis, siue | masculini siue femini sexus, dicta intellege-
mus. | Quid ergo est? licet cae secundum ea quae
diximus, scriptis herediibus dimidiam partem tantum de-
trahant, tamen | praetor eis contra tabulas bonorum pos-
sessionem promittit, qua ratione extranei | heredes a tota
hereditate repelluntur: et efficeretur | sane per hanc bo-
norum possessionem, ut nihil inter fe|minas et masculos
interesset: set nuper imperator Antoninus significauit[§126.]

eratoat parte C. Heft. prop.: placuit enim eam | tuendam esse (siue:
praetor enim eam | tuetur) pro hac parte, quia intestato eam partem |
Hschk. uult quod Gn. et HIA receper.: ptea pr. et. | tuet eam ex hac
parte, qa etiam ab intestato eā partē (praeterea praetor etiam | tuetur
eam ex hac parte, quia etiam [quoniam ab HIA] int. eam partem | sed
haec a C. aberrant: ptea = postea, non = praeterea, neque reliqua
adhuc proposita quadrant c. C. itaque nihil nisi partem recepi.
(1) ad C. (2) dicta sunt Gō. (3) ita Hollw. (4) cum |
masculini, [tum] feminini Gō. 1. (5) Hollw. licet hae personae
s. e. q. d. Huschk. licet fmae (feminae) s. e. q. d. La. habet quod
dedimus, quod tamen Buchh. mali soni esse putat. (6) scri|ptis
dimidiam partem tam hōib. detrahant tamen C. extran|eis d. p. de-
trahunt, si ex edicto Praetoris contra tabulas b. p. petierint, so|hōi
actione extranei | Gō. 1. Quod nunc dedimus, habet Gō. 2. Ed.
m. 2. ut ipse Gō. proposuerat: [uiri|lem uel] dimidiam partem scri-
ptis herediibus detrahant. La. ex tam schedarum testamento fecit,
quod ed. m. 3. habet, superuacaneum h. I. nomen et necessario uoca-
bulo tantum locum auferens, ut Hschk. etiam obseruat. (7) pmit-
titur C. (8) | sine rep ritet bonorum possio fieri fu(n)ter fa |
—ias et masculos + eet C. unde Gō. fecit quae La. prob. dedimus.
In Gō. 1. lacunae indicantur post u. repelluntur, in ed. 2. recepit:
bonorum possessio et etiam m. interesset.

§1. cit. item cit. pr. I. i. f. eum Theophil. ad h. l. Lex Rom. Burgund.
tit. 45. (44. Schulting.) Paul. S. R. 3.4b. §. 8. sed uid. etiam §5. I. tit. cit.
2.13. et ad §126. cit. L. 4. C. 6. 28. §. 125. Vid. Ulp. L. 1. §1. Paul. L.
11. §1. Tryph. L. 20. pr. §1. item Ulp. L. 8. §14. Gai. L. 12. Afr. L. 14. i. f.
D. de B. P. c. t. 37. 4. §. 126. Vid. §120. Justinian. L. 4. C. de liberis
Gaius.

rescribito 'suas non plus nancisci feminas | per bonorum 18
 possessionem, quam quod iure ad crescendi consequerentur.
 quod in eman|cipatis 2 feminis similiter optinet, scilicet u|t quod 20
 ad crescendi iure habiturae essent, si suae | fuissent, id ipsum
 § 127. etiam per bonorum possessionem habeant. | Sed si qui- 22
 dem filius a patre exheredetur, nominatim | exheredari 'ante
 -----, potest exheredari. | nominatim autem ex-
 heredari uidetur siue ita exhere|detur 5 TITIVS FILIVS MEVS EXHE- 86.
 RES ESTO, siue ita FILIVS MEVS EXHERES ESTO, non adiecto pro- 124b.
 § 128. prio nomine. -----, | rorum personae uel feminini sexus 6 — t.s.

(1) ita Huschk. suo C. (2) ita Gö. (3) habituressent C.
 (4) anteaustan...n C. Huschk. olim prop.: ante heredis institutio-
 nem et nouissime: [debet, itaque] ante hdis istituzn. Gö. 1. 2. non
 expleuit hiatum et num initio §. 23. librarius exhdari debet, aut po-
 tius exhdandus e scripserit, se dubitare adnotauit. postmodo ma-
 lebat: [cum] nominatim exheredari [debeat, etiam] ante institutionem
 potest. La. fecit quod edd. m. 2. 3. non receptum esse nunc malim:
 exheredari apte potest, aliter uero non potest e. Si liceret exhere-
 dari in fine §. 23. eicere, quod uerbum in tribus uersiculis quin-
 quies positum est, haberemus 'ante heredis institutionem potest'.
 Set etiam nunc non ineptum mihi uidetur, quod olim adnotauit,
 librarium fortasse pro suo more propter ομοιοτέλειον uersum
 praeterisse, ut ita legamus: exheredari ante heredis institutionem
 [potest quidem, uel inter medias quoque heredum institutiones, set inter
 ceteros omnino non] potest exh. cf. sq. § 132. et Ulp. L. 3. D. 28. 2. cit.
 HIA nunc, non apte puto: (debet, quomodo) ante heredis institutionem
 potest (5) ex Inst. (6) scilicet si alius filius non extet.
 add. Inst. l. c. et HIA. (7) Deficientes 11 fere litteras edd. re-
 stituerunt: Masculorum cete | HIA sic: Deinceps uero libe |
 (8) Gö. prop.: liberi aut nominatim exheredandi sunt, aut inter ce-
 teros, uelut hoc modo: ceteri exheredes sunt: quae uerba post insti-
 tutionem heredum adici solent. sed haec ita sunt ic. (iure ciuili).
 unde HIA sic: non tantum nominatim, sed etiam inter ceteros exhere-
 dari possunt, id est hoc modo (cet. ut Gö.)

praeterit. 6. 28. Theoph. 2. 13. § 3. §. 127. Cf. § 1. pr. l. tit. cit. 2. 13.
 Ulp. 22. 20. Vid. supra § 123. et infra § 132. item 3. 63. sq. Ulp. LL.
 t. 3. pr. Pomp. L. 21. Paul. L. 26. D. h. t. 28. 2. Quintilian. decl. 2.
 c. 14. i. f. Iustinian. L. 4. C. cit. item Cic. de or. l. c. § 128. Cf. cit.
 § 1. et pr. l. 2. 13. Ulp. 22. 20. i. f. cit. L. 4. C. 6. 28.

4 ----- | ----- §. 4. ----- | -----
 6 ----- institutionem heredum adici solent. sed ----- |
 8 nam praetor omnes uirilis sexus tam filios, quam ceteros, | id § 129.
 est nepotes quoque et pronepotes 1 ----- | -----
 11 §. 9. 10. ----- | 'Postumi quoque liberi 'no- § 130.
 12 stri uel heredes institui debent uel exheredari. et in eo par § 131.
 omnium condicio est, quod et in filio postumo et in quolibet ex ceteris
 liberis, siue feminini sexus siue masculini, praeterito ualet quidem
 16 testamentum, set postea adgnatione postumi siue postumae rumpi-
 17 tur, et ea ratione totum infir|matur. Ideoque si mulier, ex qua postu-
 mus aut postuma sperabatur, abortum fecerit, nihil impedimento est
 scriptis heredibus ad hereditatem adeundam. Set feminini quidem § 132.
 21 sexus 'postumae uel nominatim uel in|ter ceteros exheredari solent,
 dum tamen si inter ceteros exheredentur, aliquid eis legetur, ne uide-
 23 antur per obliuio|nem praeteritae esse: masculos uero postumos, id

(1) „Loci sententiam esse adn. Gö.: ex Praetoris edicto masculos
 omnes nominatim exheredandos esse, feminas uero etiam inter ce-
 teros exheredari posse. cf. infra § 135. La. sic fere legendum esse
 censet et Gn. rec.: nominatim | exheredari iubet, feminini uero inter
 ceteros: qui nisi fuerint | ita exhdati, promittit eis contra tabulas bo-
 norum possessionem quae posteriora sic mutauit HIA.: n. | e. i., f.
 uero sexus liberos, id est filios et neptes et proneptes aut nominatim
 aut inter ceteros. In C. nihil lectum est nisi ante med. §. 9. m et
 §. 10.:cetadi (2) Supplementa § § orum 130...132. ex Inst. pe-
 tita et nunc ita ut cum paucis C. p. 86. reliquis comparari possent,
 expressa sunt, unde adparet quam accurate Gaium h. l. secuti sint
 Institutionum compositores. (3) no — C. Itaque nunc
 prim. scripsi: nostri uel etc. cf. infra § 242. (4) personae (pro
 postumae) Vulg. et Gö. 1.

§ 129. Vid. § 135. et ibi cit. ll. §§ 130...132. § 1. l. tit. cit. 2. 13. Cf.
 Ulp. 22. 15. 18. sq. 21. Gai. epit. 2. 3. § 2. Vid. (contra antiquiss. ius ap.
 Liu. 1. 34. 3. relatum) Varro ap. Gell. 3. 16. Scaen. L. 29. D. de lib. et po-
 stum. 28. 2. Ulp. LL. 1. 3. 12. pr. Iau. L. 15. D. de iniusto 28. 3. Dig. h. t.
 28. 2. passim et Ant. L. 1. Dioel. et Max. L. 2. C. de postumis heredibus
 instituend. 6. 23. Alex. L. 2. C. de B. P. e. t. quam praetor liberis pollice-
 tur 6. 12. Paul. S. R. 3. 4. B. § § 9. sq. Cic. de or. 1. 57. 241. de inu. 2. 42,
 122. pro Caec. 25. 72. Isidor. Or. 5. 24. 10. (u. Ruptum tt.) Cf. L. Titii
 testam. ap. Marcell. L. 56. D. de fideic. her. 40. 5. (si quis mihi ex Paula,

est filium et ¹neceps, placuit non aliter recte exheredari, nisi no-
 minatim exheredentur, hoc scilicet modo QVICVMQVE MIHI FILIVS CEN- 87.
 §133. TVS FVERIT, EXHERES ESTO. ¹Postumorum loco sunt et hi qui in sui ^{123a.}
 heredis ²loco succedendo quasi adgnascendo fiunt parentibus sui here-
 des: ut ecce si filium et ex eo nepotem neptemue in potestate habeam,
 quia filius gradu praecedat, is solus iura sui heredis habet, quamuis
 nepos quoque et neptis ex eo in eadem potestate sint; sed si filius meus
 me uiuo ³moriatur, aut qua libet ratione exeat de potestate mea, incipit
 nepos neptisue in eius loco succedere, et eo modo iura suorum heredum
 §134. quasi adgnatione ⁴nanciscuntur. Ne ergo eo modo ⁵rumpat mihi
 testamentum, sicut ipsum filium uel heredem instituere uel exheredare
 nominatim debeo, ne non iure faciam testamentum, ita et nepotem
 neptemue ex eo necesse est mihi uel heredem instituere uel exheredare,
 ne forte, me uiuo filio mortuo, succedendo in locum eius nepos ne-
 ptisue || quasi adgnatione rumpat testamentum: idque lege | In- 88.
 nia Vellaea prouisum est⁶ | ——— uirilis sexus ^{123b.}
 nominatim, feminini | uel nominatim uel inter ceteros exhe-
 redentur, dum | tamen iis qui inter ceteros exheredantur,

(1) Ex Gaii L. 13. D. 28. 3. cit. sec. Florent. cod. restit. p. 87. C. in
 qua nihil legi potuit. (2) locum hic et infra Vulg. et Gō.
 (3) moriatur Vulg. Inst. Gō. Gn. HIA. (4) nancisci Dig. Haloa.,
 Inst. Gō. 3. edd. m. 2. 3. Gn. (5) rumpatur Inst. Gō. 1. 2. HIA.
 (6) hic desinit Dig. locus. Theoph. 2. 13. § 2. sic pergit: ὅστις νό-
 μος κατὰ μίμησιν τῶν νοστούμων ἐξερεδάτους αὐτοῦς εἶπε γέ-
 νεσθαι τοῦτέστι τὸν μὲν ἔγγονον nominatim et c. La.: ludere
 licet ita: qua et cauet ut ii liberi omnes Hschk. sic con. et Gn. rec.:
 qua simul cauetur, ut illi tanquam postumi, id ē uirilis Nunc HIA:
 q. s. c. ut illi qua si postumi Gō. 1.: in qua simul cautum est, ut liberi
 masculini sexus ed. 2. inter est et uirilis lacunam indicat.

quae uxor mea fuit, intra decem menses natus nataue erit, ex semisse
 heredes sunto.) §§ 133. 134. L. 13. D. de iniust. 28. 3. (Gai. lib.
 2. Instit.) § 2. I. tit. cit. 2. 13. Cf. Ulp. 23. 3. Vid. Paul. L. 9. § 2. Pap. L.
 23. § 1. Tryph. L. 28. § 1. Scaeu. L. 29. § 13. sq. D. h. t. 28. 2. Ulp. L. 6. § 4.
 D. de iniusto 28. 3. L. 2. pr. D. de uulg. et pup. subst. 28. 6. L. 10. § 2.
 D. de ttaria tut. 26. 2. Alex. L. 2. C. de lib. praeterit. 6. 28. Iustinian.
 L. 34. C. de inoff. tto 3. 28. sed uid. etiam infra 3. 66.

⁶aliquid legetur. | emancipatos liberos iure civili neque he- §135.
 redes instituere | neque exheredare necesse est, quia non sunt sui
⁸heredes: | set praetor omnes tam feminini quam masculini
 sexus si | heredes non instituuntur, exheredari iubet, uirilis |
¹⁰sexus ²——— nominatim, feminini | uero inter cete-
¹²ros: ³quodsi neque heredes instituti fuerint, neque ita, ut
 supra ⁴diximus, exheredati, praetor promittit eis contra ta-
 bulas ⁵bonorum possessionem. ⁶in potestate patr. ——— §135a.
¹⁴inde nati sint, nec in accipienda .. pater .. ——— | aput
 eos in potestate habere, aut si petitur, non impetrabit. |
¹⁶qui .. — patr. ——— dicentur nihil differunt .. ———
 Adoptiui quam diu tenentur in adoptionem, naturalium loco §136.

(1) Sequentia ex Inst. suppl. (2) nom. fem. ex Inst.; sed in C.
 desiderari uidentur litterae 34. unde La. in Gō. 3. dedit emancipatos
 liberos nominatim, feminini Sed fort. tam filios quam nepotes et deinceps
 uel simile quid, quod siglis expressum spatium a litteris uacuum
 factum non excedat et non ita otiosa repetitio sit atque istud emanc.
 lib., sed § 132. consentaneum. iam Gō. filios et ulterioris gradus li-
 beros h. l. iuxta positos fuisse adnotauit, Gn. rec. et sic Hschk.
 prop., HIA rec. et (etiam) inferioris gradus cf. 1. 99. (3) qui si
 edd. praeter m. 2. sqq. Gn. et HIA qui ex Inst. quod si, et Gō. 1. qui
 quia si habent. Alii Inst. codd. et qui si, alii quia si (4) §§129.
 sqq. (5) testamenti ins. Gō. 1. (6) Hschk. haec eruit et
 Gn. et HIA in text. rec.: (in pot. patre c'stituto qui inde nati sunt n' in
 accipienda t̄p [certo non esse b. p. adnot. Bl.] patri c'currunt | q. p' sit
 eos in pot. habere a si petit n' impetrabit n' | q. p. ipsum patrem suum
 prohibentur n' differunt emancipati e sui) At (At HIA) in potestate patre
 constituto qui inde nati sunt, nec in accipienda bonorum possessione
 patri concurrunt, | qui possit eos in potestate habere; aut si petitur,
 non impetrabitur. namque per ipsum patrem suum prohibetur. nec
 differunt emancipati et sui. Horum non nulla quae satis certa ui-
 derentur, iam ante hanc obseruationem mecum communicatam in
 textum receperam, nunc tribus uerbis, aput et tum dicentur, nihil
 auxi. Hschk. suadente § 135a. margini adscripsi. (7) ita C. et
 ex ed. m. Gn. adoptione edd.

§ 135. § 1. I. tit. cit. 2. 13. Cf. Ulp. 22. 23. 28. 2. 4. et supra §§125. sq.
 129. 132. Vid. infra 3. 2. 19. tit. D. de B. P. c. t.: Dig. 37. 4. Cod. 6. 12. § 12. I.
 de her. q. ab int. 3. 1. § 3. I. de B. P. 3. 9. § 135a. Cf. Ulp. L. 1. § 6.
 Marcell. L. 3. D. de con. c. emanc. liberis 37. 8. §§ 136. 137. § 4. I.

sunt; emancipati uero [a] patre adoptiuo neque iure ciuili. neque quod ad edictum | praetoris pertinet, ¹inter liberos nu-
 §137. merantur. qua ratione | accidit, ut ex diuerso, quod ad
 naturalem parentem | pertinet, quamdiu quidem sint in ad-
 optina familia, extraneorum numero habeantur; ¹cum uero
 emancipati fuerint ab adoptiuo patre, tunc ²incipiant || in ea 89.
 causa esse, qua futuri essent, si ab ipso naturali patre
 [emancipati] fuissent. 3sa.

§138. Si quis ⁴post factum testamentum adoptauerit | sibi
 filium, aut per populum eum qui sui iuris est, | aut per
 praetorem eum qui in potestate parentis fuerit, omni modo
 testamentum eius rumpitur quasi agnatione sui here-
 §139. Idem iuris est si cui post factum ⁵testamentum uxor in
 manu conueniat, uel quae in manu fuit nubat: nam eo
 §140. modo filiae loco esse incipit et quasi sua ⁶fit. nec pro-
 dest siue haec, siue ille qui adoptatus est, in eo testa-
 mento sit institutus institutaue: nam de exheredatione eius
 superuacuum uidetur quaerere, cum testamenti faciendi
 §141. tempore suorum heredum numero non | fuerit. | Filius
 quoque qui ex prima secundaue mancipatione manu mitti-

(1) ex Inst. (2) uariant Inst. codd. inter coniunctiuum et in-
 dicatium. (3) ex Inst. (4) potest C. (5) te C.
 (6) est. edd. et Gn. Buehh. laudat fit, (ut ded. ed. m. 4. et HIA) quae
 tamen laus neque mihi neque Lachmanno quod sciam debebatur.

tit. cit. 2.13. Vid. 1.107. 3.31.40.41. Ulp. 22.14. §§10...12. I. de her. q.
 ab int. 3.1. Ulp. L.1. §6. L.3. pass. L.17. Paul. L.6. §4. D. tit. cit. 37.4.
 cum L. 3. §1. D. de cap. min. 4.5. Ulp. L.1. §2. D. de leg. praest. c. t. t. B.P.
 pet. 37.5. [De iure Iustin. uide §5. i. f. I. de exh. lib. 3.13. L.10. C. de
 adoptionib. 5.48.]

§ 138. §1. I. quib. mod. test. inf. 2.17. Cf. Ulp. 23.3.2. Gai. epit. 2.3.
 §3. Vid. supra §§127. sqq. et 1. §§98. sqq. 133. Ulp. L. s. Ceru. Scaeu.
 L. 18. D. de iniusto 28. 3. § 139. Vid. Ulp. l. c. et supra 1. 114.
 ibiq. cit. ll. item 1. 114. et h. C. § 159. § 140. Vid. Tryph. L. 28. §1.
 D. de lib. et postum. 28.2. Ceru. Scaeu. L. 18. D. de iniusto 28.3. Pap.
 L. 23. §1. D. de lib. et post. Ulp. L. 8. §7. sq. D. de B.P. c. t. 37.4. L. 23.
 cit. pr. et Paul. L. 132. pr. D. de V.O. 45.1. § 141. Vid. Ulp. cit. 23.3.

tur, quia reuertitur in potestatem | patriam, ¹rumpit ante
 factum ²testamentum; nec ³prode est si in | eo testamento
 heres institutus uel exheredatus fuerit. | Simile ius olim fuit §142.
 in eius persona cuius nomine | ex senatus consulto erroris
 causa ⁴probatur, quia forte ex peregrina uel | Latina quae
 per errorem quasi cuius Romana uxor ducta esset, | natus
 esset: nam siue heres institutus esset a paren- | te siue ex-
 heredatus, siue uiuo patre causa probata | siue post mor-
 tem eius, omni modo quasi adgna- | tione rumpit testamen-
 tum. | nunc uero ex nouo senatus consulto quod auctore §143.
 diuo Hadriano factum est, siquidem uiuo patre causa
 probatur, aequae ut olim omnimodo rumpit testamentum;
 si uero post mortem patris, ⁵praeteritus | quidem rumpit
 testamentum, si uero heres in ⁶eo scriptus est | uel exhe-
 redatus, non rumpit testamentum, ne scilicet diligenter |
 acta testamenta rescinderentur ⁷eo tempore quo | renouari
 non possent. ⁸ | Posteriore quoque testamento quod iure §144.
 factum est, superius rumpitur; nec interest an extiterit
 aliquis | ex eo heres, an non extiterit: hoc enim solum
 spectatur, an existere potuerit: ideoque si quis ex poste-

(1) rumpitur C. (2) te C. (3) ita La. p. deefin C. prodest
 edd. praeter m. 3. 4. (4) pua. C. probabatur scribendum fuisse
 Gö. uidebatur. (5) pteritus C. (6) eos C. (7) ita Gö.
 exsuo poredin C. quo tempore iam HIA (8) Pari ratione, quam
 ipse Gai. 3. 98. non perspexit, impossibiles condiciones aliaue men-
 da testamento adscripta pro nullis habentur. (9) facturume C.
 factum fuerit Hschk. suadente recep. ed. m. 4. Gn. HIA. factum est
 edd.

et cit. L. s. D. §1. item supra 1.132.135. 3.6. Paul. S.R. 4. s. §7. (Collat.
 16.3. §7.) § 142. Vid. 1.32.67. 3.5. et cf. etiam Ulp. L. 3. §§4.5.
 D. de iniusto 28.3. § 143. Cf. §§30.80.93. Vid. etiam Ulp. L. 12.
 pr. D. eod. 28.3. item L. 1. Lab. L. 20. pr. D. de condic. instit. 28.7. et Mar-
 cell. L. 10. pr. D. de inoff. tto 5.2. Paul. L. 5. D. test. q. ad mod. ap. 29.3. cet.
 § 144. §1. I. tit. cit. 2.17. Cf. Gai. epit. 2.3. §4. Vid. Ulp. 23.2.4. i. f.
 Ulp. L. 2. Pmp. L. 16. D. de iniusto 28.3. Nerat. L. 54. D. de her. inst.
 28.5. Pap. L. 12. D. de his q. ut ind. 34.9. Quintilian. decl. 308. [Vid.

riore testamento quod iure factum est, aut noluerit heres esse, aut uipio testatore, aut post mortem eius, ante quam hereditatem adiret, decesserit, aut per cretionem exclusus fuerit, aut condicione sub qua heres institutus est defectus sit, aut propter caelibatum ex lege Julia summotus fuerit ab hereditate: quibus casibus pater familias intestatus moritur: nam et prius testamentum non ualet, ruptum a posteriore, et posterius aequae nullas uires habet, cum ex eo §145. nemo heres extiterit. | Alio quoque modo testamenta iure facta infirmantur, | uelut [si] is qui fecerit testamentum, capite diminutus fuerit; quod quibus modis accidat, §146. primo commentario relatum est. hoc autem casu in-rita fieri testamenta dicemus, cum alioquin et quae rumpuntur, inrita fiant; [et quae statim ab initio non iure fiunt, inrita sint; set et ea quae iure facta sunt et postea propter

- (1) pceptionem C. (2) uul C. (3) ita C.; Gö. anacoluthon emendauit substituendo ex Inst.: in his La. similem structuram 3. 72. esse adnot. (4) infirmat C. (5) [cum] ex Inst. edd. praeter m. 2. sqq. (6) h d a ut C. Malui fuit (fuerit) quam cum edd. a omnino negligi et ex Inst. sit scribi, ut etiam Gn. et HIA dant. ceterum edd. praeter meas Gn. et HIA dant diminutus. (7) §§ 159. sq. (8) ex Inst. (9) sunt Inst. quod pe negligentiam edd. m. et Gn. non mutauerunt.

etiam § 1. tit. cit. 2. 17. Hon. et Th. L. 6. Th. C. de ttis 4. 4. Iustinian. L. 27. C. eod. 6. 23. noluerit her. esse] Vid. Paul. S. R. 4. § 1. I. 1st. D. de R. I. 50. 17. L. 28. § 3. D. de unlg. et pup. subst. 28. 6. Tryp. L. 20. pr. D. de B. P. e. t. 37. 4. §§ 7. s. I. de her. q. ab int. 3. 1. decesserit] Vid. Paul. L. 9. § 2. D. de lib. et post. 28. 2. Ulp. L. 6. pr. D. de iniusto 28. 3. Pap. L. 28. D. de cond. inst. 28. 7. et c. per cretion. excl.] Vid. infra § 166. 168. ibiq. c. it. ll. condic. def.] Vid. Paul. S. R. L. e. Pap. L. 28. D. dt. propter caelib.] Vid. supra § 111. infra § 286. intestatus] Non. Marc. h. u. „est qui sine testamento perit“ (Mercer. p. 323.) cf. Quintilian. decl. 308. § 145. § 4. (cf. § 6.) I. tit. cit. 2. 17. Cf. § seq. q. Gai. epit. 2. 3. § 5. Vid. Ulp. 23. 4. Isidor. Or. 5. 24. 8. Gai. L. 8. §§ 1. sqq. D. qui tta fac. 28. 1. Ulp. L. 6. §§ 5. sqq. D. de iniusto 28. 3. Paul. L. 8. § 3. D. de iure codic. 29. 7. Pap. L. 11. § 2. D. de B. P. s. t. 37. 11. § 46. § 5. (4) I. tit. cit. 2. 17. Vid. §§ sqq. Ulp. 23. 1. 2. Pap. L. 1. D. de iniusto 28. 3.

capitis diminutionem inrita fiunt,] possunt nihilo minus rupta dici: | sed quia sane commodius erat singulas causas | singulis appellationibus distingui, ideo quaedam | non iure fieri dicuntur, quaedam iure facta rumpi | uel inrita fieri.

Non tamen per omnia inutilia sunt ea testamenta quae §147. uel ab initio non iure facta sunt | uel iure facta postea inrita facta aut rupta sunt: nam | si septem testium signis signata sint testamta, potest scriptus heres secundum tabulas bonorum possessionem petere, si modo | defunctus testator et ciuis Romanus et suae potestatis mortis tempore fuerit: nam si ideo inritum fit testamentum, | quod postea ciuitatem uel etiam libertatem testator amisit, aut is in adoptionem se dedit et mortis tempore in adoptiui patris potestate fuit, non potest | scriptus heres secundum tabulas bonorum possessionem petere. qui autem | secundum §148.

- (1) In med. § 6. C. spat. uac. 16 fere litt. est, quod rubr. sufficit. (2) fittem C. Ex Inst. factum sit uoluit Gö. et ded. HIA. (3) uul his C. Gö. 1.: aut hic Gö. 2. 3. et cett.: aut is Inst. aut quia, quod praetulerim; Hschk. uult u utiq. (uel utique i. e. tantum) quod placeret, utique si Gaius uocabulo utique pro tantum uteretur. utique = saltem, modo, uelut 2. 76. 78. 226. 3. 187. positum esse adn. HIA, sed neque hi loci, neque ceteri in promptuario Gaiano u. utique indicati pro Hschkii coniectura faciunt. (4) dedit mortis te C. (5) pete C. sed spatium 40 fere litterarum relictum est lin. 16., ut re et qui uel simile quid recipiat, unde nunc, cum in notis commatibus incipiendis librarius insecitiam suam multis locis prodiderit, non, ut edd. habent, uerba Qui autem uncis inclusi. quod additamentum La. ed. 1842. non rec., sed § 19. scripsit [qui] bon. poss. HIA: (Sed qui)

Ulp. L. 1. pr. D. de suis et leg. 38. 16. Isidor. L. e. quae rump. inr.] Vid. Pap. L. 4. D. de his q. in tto del. 28. 4. Ulp. L. 15. § 1. i. f. D. de test. mil. 29. 1. § 147. § 6. (5.) I. tit. cit. 2. 17. Vid. supra § 119. Ulp. 28. 6. 23. 6. L. 12. pr. D. de iniusto 28. 3. Paul. cit. L. 8. § 3. D. 29. 7. Ulp. L. 1. § 8. Pap. cit. L. 11. § 2. D. de B. P. s. t. 37. 11. Paul. L. 4. § 1. D. de bon. libertor. 38. 2. § 2. I. de test. ord. 2. 10. item Cic. Top. 4. 18. Boeth. ad h. l. (Baier. p. 302.) Cic. in Verr. 2. 1. 45. § 148. Vid. Ulp. 23. 6. 28. 13. 26. 8.

tabulas testamenti quae aut statim ab initio non iure factae sint, aut iure factae postea ruptae uel irritae erunt, bonorum possessionem accipiunt, si modo possunt hereditatem optinere, habebunt bonorum possessionem cum re; si uero ab his auocari hereditas potest, habebunt bonorum possessionem sine re. nam si quis heres iure civili institutus sit uel ex primo uel ex posteriore testamento, uel ab intestato iure legitimo heres sit, is potest ab his hereditatem auocare; si uero nemo sit alius iure civili heres, ipsi retinere hereditatem possunt, si possident aut interdicitum aduersus eos habent qui bona possident eorum bonorum adipiscendae possessionis causa. interdum tamen, quamquam testamento iure civili institutus uel legitimus quoque heres sit, potiores scribiti habentur, uelut si testamentum ideo non iure factum sit, aut quod familia non

(1) nuptae C. (2) fuerunt HIA. (3) La. ed. 1842. [eo] addidit, quod HIA recepit, parum recte et contra scriptoris sententiam. (4) his C. (5) is C. (6) Post quam ex C. ductibus edd. ne ea quidem omnia quae nunc erectis litteris expressimus dedissent, Hschk. certe maximam partem tam egregie formauit, ut perpaucam tantum felicius restitui posse uiderentur, quare ed. 4. recepi, quod fecerunt etiam Gn. et HIA, qui tamen adn. „nunc nihil praeter enim et aduersus notatum fuisse pono“. Sic a. 1855. fecerat Hschk. quae in textu nunc ad C. superstites litteras formauit: si psident a | (y. 2.) dictum aduersus eos habent, q uona possident | (y. 3.) eor. unor. apiscendae (adipiscendae) psionis e dum tm | (y. 4.) qq to ic institutus u legitimus quoq. heres sit | (y. 5.) potior. scribiti habentur uu si tt ideo non iure | (y. 6. ut dedimus) | (y. 7.) cupationis ... non sit. tum | (y. 8.) adusus herem a ptore defenduntur p doli mali | (y. 9.) exceptionem. Postrema non omnia recipere ausus sum; in ed. m. 4. non satis adcurate relata sunt, unde Gn. y. 7. finem usque ad y. 9. inuit. omisit. (7) iudicium (iudum) in C. esse uidetur. (8) HIA adn. „suspicio in C. fuisse <tab. b. p. i. e. secundum tabulas bonorum possessores“. In Veron. C. harum litterarum: uestigia nulla sunt.

Gai 3.35. sq. § 149. Vid. supra §§ 119. sqq. 104. 4. 144. Ulp. 20. 9. et 23. 6. Id. L. 3. § 2. D. de B. P. 37. 1.

uenierit, aut nuncupationis uerba testator locutus non sit: tum enim aduersus ————— per doli mali | exceptionem. | —————. § 150. | possessores tamen res olim —————. | § 150. | lege bona caduca fiunt et ad populum deferri iubentur, | si defuncto nemo ————— | potest, ut iure facta | § 151. | testamenta ————— infirmantur, apparet non posse ————— | ————— testator ————— | ————— eius | ————— | iure civili ualeat qui ————— | tabulas testamenti ————— | § 151^a. | ————— | iquidem — si quis ab intestato bonorum possessionem petierit ————— | ————— | ————— | y. 24. | perueniat hereditas: et hoc ita rescripto imperatoris Antonini | significatur.

(1) HIA nunc in text. rec.: 150. Alia causa est eorum, qui herede non existente sine praetoris auctoritate bona possederunt. etiam hi possessores (2) Gō. e/a uel qu/a lege (Iulia caducaria) HIA y. 11... 24. sic dedit: | p. t. r. olim obtinebant ante legem Iuliam: qu/a l. b. e. f. et ad p. d. | i., si d. n. heres uel bonorum possessor sit. 151. Sed quia fieri | p. ut i. f. t. propter contra tabulas bonorum possessionem i., a., non posse qui, tum legitimi sunt | facti heredes testatori, ab eis hereditatem auocare, qui contra lignum eius acceperunt bonorum possessionem, quia etsi testamentum | i. e. u., qui eo instituti sunt heredes, per contra | t. t. bonorum possessionem summonentur. 151^a. Sed interdum etiam bonorum possessio ab intestato sine re probatur dari, quod tum quidem fit, siq. a. i. b. p. petierit, quia secundum tabulas scriptus heres petere noluit, scilicet satis habens, quod hereditatem iure civili adierit, aut si quis sit, ad quem ab intestato iure legitimo. | (3) Edd. praeter m. 4. successor extiterit. | Potest (4) In C. nouus articulus incipere uidetur. (5) scripto | C.

§ 150. Vid. Ulp. 28. 7. i. f. 17. Iul. L. 96. § 1. D. de leg. 1. 30. Fgm. de iure fisci § 1. Iustinian. L. un. C. de caduc. tollend. 6. 51.

§ 151. Vid. supra §§ 120. 126. 3. 78. i. f. 62. i. f. HIA refert ad LL. 4. pr. 19. D. de B. P. c. t. 37. 4. LL. 4. 10. § 2. LL. 11... 13. D. de leg. praest. c. t. B. P. pet. 37. 5. § 151^b. Cf. Ulp. 28. 13. infra 3. 35... 37. ubi diligentius eadem res exponitur. HIA.

[DE HEREDVM QVALITATE ET DIFFERENTIA.]

§152. Heredes autem aut necessarij dicuntur, aut sui et ne-
 §153. cessarij, aut extranei. necessarius heres est seruus |
 cum libertate heres institutus; ideo sic appellatus, | quia
 sine uelit siue nolit omnimodo post mortem | testatoris
 §154. protinus liber et heres est. unde qui facultates suas
 suspectas habet, solet seruum primo aut secundo uel etiam
 ulteriore gradu liberum | et heredem instituere, ut si credi-
 toribus satis | non fiat, potius huius heredis quam ipsius
 testatoris bona ueneant, id est ut ignominia quae accidit
 ex uenditione bonorum, hunc potius heredem quam ipsum
 testatorem contingat; quamquam apud Fufidium Sabino
 placeat eximendum eum esse ignominia, quia non | suo
 uitio, sed necessitate iuris bonorum uenditionem pateretur;
 §155. sed alio iure utimur. pro hoc tamen in commodo illud

(1) accedit C. Gō. 1. 2.

§ 152. Pr. I. de her. qual. et diff. 2. 19. Cf. Gai. epit. 2. 3. § 6. Vid. etiam Ulp. LL. 15. 16. D. de A. u. O. H. 29. 2. § 153. § 1. I. tit. cit. 2. 19. Cf. Gai. ep. l. e. Vid. Gai. L. 57. § 2. D. de A. u. O. H. 29. 2. et Ulp. L. 71. pr. cod. supra § 37. infra §§ 157. 160. i. f. 186. 188. Ulp. 22. 24. § 1. I. q. quib. ex e. l. 6. pr. I. de uul. subst. 2. 15. Iul. L. 12. D. qui tta fac. 28. 1. Ulp. L. 22. D. de don. i. uir. et ux. 24. 1. L. 3. § 3. L. 30. Paul. L. 84. pr. D. de her. inst. 29. 5. L. 1. § 3. D. si q. om. causa tti 29. 4. item LL. 58. 63. D. de A. u. O. H. 29. 2. L. 4. i. f. D. de separationib. 42. 6. Cod. De necessariis seruis heredib. instituendis 6. 27. cf. Paul. L. 4. D. de reb. auct. iud. possidendis 42. 5. § 154. Vid. Gai. L. 88. D. de her. inst. 28. 5. bona uen. i. e. ut ignom.] Vid. 3. 79. 4. 102. L. Iul. mun. 116. sqq. Scaeu. L. 23. D. quae in fraud. cred. 42. 8. Cic. pro Quint. 15. 49. sq. 20. 64. pro Rosc. Am. 39. 113. Caes. B. C. 3. 1. 3. cit. § 1. i. f. I. 1. 6. Alex. L. 11. C. ex quib. caus. infam. irr. 2. 12. Constantin. L. 3. Th. C. de inoff. tto 2. 19. Pertin. L. 2. Iustinian. L. 6. C. tit. cit. 6. 27. Cum Fufidii sententia cf. etiam L. 29. D. de reb. auct. iud. 42. 5. primo aut sec.] Vid. § 174. Fufid.] Vid. Afr. L. 5. D. de auro leg. 34. 2. (Apud Phuphidium Quaestionum lib. II.). Gai. L. ult. D. de m. miss. uind. 40. 2. (Fufidius ait, Nerua filius contra sentit). Paul. L. 29. D. de reb. auct. iud. 42. 5. (Fufidius refert). — In Fgm. Vat. § 77. (Atilicium respondisse Anfidius Chius refert) 'Fufidius' malit Momms. § 155. Cit. § 1. L. 2. 19. Vid. Ulp. L. 4. pr. L. 6. Paul. L. 7. D. de cessione bonor. 42. 3. Diocl. et Max. L. 1. C. qui bon.

20 ei commodum praestatur, ut ea quae | post mortem patroni
 sibi adquisierit, siue ante | bonorum uenditionem siue post-
 22 ea, ipsi reseruentur; | et quamuis 'pro ----- bona
 uenierint, | iterum ex hereditaria causa bona eius non ue-
 nient, nisi | siquit ei ex hereditaria causa fuerit adquisi-
 94. tum, || uelut si Latins adquisierit, [aut] locupletior factus
 50a. sit; | cum ceterorum hominum, quorum bona uenierint, |
 pro² portione, siquid postea adquirant, etiam saepius |
 4 eorum bona ueniri solent. | Sui autem et necessarij §156.

(1) propter contractionem C. unde propter contractionem edd., quo hereditatem soluendo non esse significari Gō., sed de istis ipsis uerbis an genuina sint dubitans, adnotauit Dirksen in Manuali „contractio = confusio, consolidatio“ dedit; male, puto. Quod iam Heisius olim proposuerat, pro portione, ut sq. p. 3., La. ed. 1842. recepit; item Gn. et Hla. Non satis uidetur. si liceret propter obaeractionem, facile auxilium esset. Ed. m. 4. adn.: „codicis scripturae magis conuenire pro parte actionum siue pro parte hereditariarum actionum ego, deinde Blumius proptis (pro partis) exactione putauimus. quae nunc omnia displicent; fortasse propter contractionem (i. e. contract. aones = contractas actiones) scriptum est.“ (2) [ex eo quod] Sau. suadente Gō. 1. 2. ins. et commode abesse non posse, etiam postquam Sau. cum La. contra sentissent, existimauit. Neque ego Gaium ita ut locus nunc habet, scripsisse puto; certe aut post adquisierit addiderim, quod nunc feci. Lachmanno una coniunctione duae quasi includi uidebantur, ita uelut (si), si Lat. adquisierit, locupl. f. sit „Similiter § 235. sed et (si), si heres m. s. non fecerit, decem T. d. iusserit. Item Gaius L. 73. pr. D. 35. 2. qua de causa (si), siquis e. in bon. habuerit, t. ea legauerit“. Hschk. uult: Latini [bonis quae] adq. Hla: Latinus cum decesserit, locupl. (3) (residua) ins. Gō. 1. 2. et Klenz., eicci edd. 1. sqq. item La. 1842. (4) uenieri C. Gō. 1. 2.: saepius | bona uenire soleant. (5) ut C.

cedere poss. 7. 71. Gord. L. 3. C. de bonis auctoritate iud. possidendis 7. 72. Ulp. L. 1. § 18. et cf. Paul. L. 5. D. de separationibus 42. 6. item Ulp. L. 7. § 5. D. de minoribus 4. 4. Sed uide etiam Ven. L. 25. § 7. D. quae in fraudem creditorum 42. 8. § 156. § 2. I. tit. cit. 2. 9. Cf. 3. 2. Gai. epit. 2. 3. § 6. Vid. Ulp. 22. 24. L. 1. § 2. 4. sqq. D. de suis et legit. 38. 16. L. 6. § 2. D. ad SC. Trebell. 36. 1. Priscian. 17. 18. 121. (Putsch. p. 1088. Hertz p. 170. „secundum leges suus non est, i. e. sub potestate patris legitimi non est“.)

heredes sunt uelut filius | filiaue, nepos neptisue ex filio, 6
deinceps 'cetgri qui | modo in potestate morientis fuerunt:
set uti ne|pos neptisue 'suus heres sit, non sufficit eum' in s
po|testate aui mortis tempore fuisse, sed opus est ut | pater 10
quoque eius uiuo patre suo desierit suus | heres esse, aut
morte interceptus aut qualibet ratione | liberatus potestate; 12
tum enim nepos neptisue in | locum sui patris succedunt.
§157. Sed sui quidem 'he|redes ideo appellantur, quia 'domestici 14
heredes | sunt et uiuo quoque parente 'quodam modo do-
mini | existimantur: unde etiam si quis intestatus 'mortuus 16
sit, prima causa est in successio|ne liberorum: necessarij 18
uero ideo dicuntur, quia | omnimodo, '[sine] uelint [s]ue
[nolint, tam] ab intestato quam ex 'testamento here|des 20
§158. fiunt. sed his praetor permittit abstinere se ab 'here-

- (1) *ceri* C. (2) *suos* C. (3) [*eamue*] ins. Gö. 1. 2.
(4) *hae|redes* C. (5) *domnestici* C. (6) *quodmodo* C.
(7) Inter mor | et tus librarius repetit si quis intestatus
(8) Librarii peccata ed. 2. cum Gö. ex Inst. Iust. emendauit, et sic
etiam Gn. et HIA; antea dederam: [nolint] uelintue, [tam]
(9) *testam* C. (10) *hdi* C.

§ 157. Cit. §2. I. 2. 19. Vid. Paul. S. R. 4. s. §6. §3. I. de her. q. ab int. 3. 1.
Paul. L. 7. pr. D. de bon. damn. 48. 20. L. 11. D. de lib. et postum. 27. 2.
Gai. L. 58. §1. D. de V. S. 50. 16. Ulp. L. 1. §12. D. de succ. ed. 38. 9. Iul. L.
2. §2. D. pro herede 41. 5. Plaut. Trin. 2. 2. 48. Terent. Heaut. 1. 1. 79.
Cic. Verr. 2. 1. 44. 113. Paul. apost. ad Rom. 8. 7. ad Galat. 4. 17. Iuue-
nal. 14. 4. Plin. paneg. 37. Lactant. 4. 29. Auson. uillul. idyll. 3. Sym-
mach. 1. ep. 15. Item uide Paul. L. 10. D. pro socio 17. 2. Iustinian. L.
7. §2. C. de cur. fur. 5. 70. item supra § 35. et 3. 85. [Sed quod de uni-
tate quam uocant personarum patris et filii fabulantur recentiores,
id neque § 4. I. de inut. stip. 3. 19. (quia uox tua tanquam filii sit),
nec Pauli L. 56. § 1. D. de fide iuss. 46. 1., nec L. 16. D. de furtis 47. 2.
nec Iustiniani uerbis „cum et natura pater et filius eadem persona
paene intellegantur“ in L. 11. C. de impub. et al. subst. 6. 26. aut Nouell.
48. praef. („δοξεi νόμοις έν πως είναι πρόσωπον τὸ τοῦ κληρονό-
μου καὶ τὸ τοῦ εἰς αὐτὸν παραπέμποντος τὸν κληρονό-
μου“)] [Necessarij et c.] Vid. §153. et ibi cit. Iul. 12. D. 28. 1. eiusd.
L. 27. §3. D. ad SC. Trebell. 36. 1. Ulp. L. 30. §10. D. de fideic. lib. 40. 5.
§ 158. §2. I. cit. Cf. Ulp. 22. 4. Alex. L. un. Greg. Cod. arbitr. tut. 6. 1.

ditate, | ut potius parentis bona ueneant. | idem iuris §159.
est et [in] uxoris persona quae in manu est, quia filiae
loco est, et in nurus quae in manu filii est, quia ne|ptis
95. loco est. 'quin etiam similiter abstinendi 'potestatem §160.
19a. facit praetor etiam 'ei qui in causa [id est mancipato] man-
cipii est, cum liber et heres institutus sit, 'quamuis neces-
sarij us, non etiam suus heres sit, tamquam seruus. |
4 Ceteri qui testatoris iuri subiecti non sunt, extranei | here- §161.
des appellantur: itaque liberi quoque nostri | qui in pote-
state nostra non sunt, heredes a nobis instituti | sicut ex-
8 tranei uidentur; qua de causa et qui a matre | heredes in-
stituuntur, eodem numero sunt, quia feminae | liberos in
10 potestate non habent. serui quoque, 'qui cum | libertate

- (1) *Quin* Gö. 1. 2., om. *etiam* (2) *p'ar* C. (3) *ei qui in*
causa id est mancipato mancipii est C. Sau. prop. *ei, qui in causa man-*
cipii est, id est, mancipato Klenz. et La. *id est mancipato* pro glos-
semate habebant, itaque ed. 1842. (item Gn.) Sic dedit [mancipato,
id est] *ei etc.* Edd. meis male uncinis ademeram: glossema inutile
inepto loco recepit librarius. mendum auxer. Hschk. et HIA sic: *ei*
qui in causa mancipii est, id est mancipato, (qui) cum libertate heres
i. s. Proposueram olim: mancipio, cum liber et heres institutus sit,
quamuis (qu) pro ei) qui in causa mancipii est, necessarius et c.
(4) *cum* C. et edd. nunc feci *quis*. HIA quoque *quamuis*, sed adnot.
„cum (olim) puta cū pro qu) C.“ (5) *qui cum liberi et C. qui li-*
beri et edd. Quod iam ed. 2. dedi, nunc etiam Hschk. probat et rec.
HIA. cf. infra §§ 157. sq.

(Haen. p. 34. sq.) Vid. Gai. L. 57. pr. §1. D. de A. u. O. H. 29. 2. Paul. L. 7.
§1. Ulp. LL. 10. 15. 16. 71. §§4. 9. Pomp. LL. 11. 99. D. eod. Herm. L.
12. D. de condic. inst. 28. 7. Scaeu. L. 79. D. ad SC. Trebell. 36. 1. Ulp. L.
10. §§10. 11. Scaeu. L. 24. D. quae in fraud. credit. 42. 8. Paul. L. 12. pr. D.
de interr. in iure fac. 11. 1. et Cod. de repud. uel abstin. hered. 6. 31.
Vid. etiam infra §163. et 3. 67. et cf. cum 2. 154. Dioel. et Max. L. 7. C. ex
quib. c. inf. 2. 12. § 159. Vid. 3. 3. et supra §139. 1. 111. et ibi citt.
§§ horum Comm. § 160. Vid. 1. 123. 138. 3. 114. § 161. §3.
I. tit. cit. 2. 19. Cf. Gai. epit. l. c. Vid. Ulp. 22. 25. 26. 7. Iustinian. L.
un. §13. i. f. C. de R. V. A. 5. 13. Pap. L. 84. D. de A. u. O. H. 29. 2. (exter he-
res). Maeri L. 10. §1. D. ad L. Corn. de fals. 48. 10. item Ulp. citt. LL.
15. 16. D. 29. 2. (uoluntarius). *quia fem.*] Vid. 1. 104. et ibi cit. 1.

heredes instituti sunt, et postea a domino manu | missi, eo-
 §162. dem numero habentur. Extraneis autem | heredibus 12
 deliberandi potestas data est de adeunda hereditate uel
 §163. non adeunda. sed sine is cui abstinen|di potestas est, 11
 'inmiscuerit se bonis hereditariis, | sine is cui de adeunda
 [hereditate] deliberare licet, adierit, | postea relinquendae 16
 hereditatis facultatem non habet, nisi si minor sit 4 anno-
 rum xxv: nam huius aetatis | hominibus, sicut in ceteris 18
 omnibus | causis, deceptis, ita etiam si temere 6 damnosan |
 hereditatem susceperint, praetor succurrit. scio quidem | 20
 diuum Hadrianum etiam maiori xxv annorum uel niam de- 22
 disse, cum post aditam hereditatem grande aes | alienum
 quod aditae hereditatis tempore latebat, | apparuisset. ||
 §164. Extraneis heredibus solet cretio dari, id est finis de- 96.
 liberandi, ut intra certum tempus uel adeant | hereditatem, 19b.
 uel si non adeant, temporis fine summo ueantur: ideo au-

- (1) *inmiscuerit C.* (2) *isui C.* (3) *ex Inst. inseritur, sine necessitate.*
 (4) *ann. xxv C.* annis xxv Gō. 1. (5) *pmis- sum ē (permissum est) addit C., perperam, nisi etiam relinquere aut simile uerbum addas. neque Inst. istud permissum est adgnoscent.*
 (6) *damnosan C.* (7) *aditam item C.*
 (8) *finis C. cf. §168.*

serui quoq.] Vid. infra §188. ibiq. cit. ll. §§ 162. 163. §5. I. tit. cit. 2.19. § 162. Vid. De iure deliberandi: Dig. 28.8. Cod. 6.30. (impr. L. 22. h.t.) et infra §167. § 163. Vid. §§158.162. Paul. S. R. 3.4B. § 11. Pomp. L. 11. Ulp. LL. 12.38. Pap. L. 87. Scaeu. L. 89. Hermog. L. 94. D. de A. n. O. H. 29.2. Scaeu. L. 90. D. de solutionib. 46.3. Ulp. L. 7. §5. 9. D. de minorib. 4.4. L. 5. D. de cond. indeb. 12.5. Diocl. et Max. L. 10. C. tit. cit. 6.30. L. 4. C. de repud. her. 6.31. *nisi si minor* Vid. etiam §33. I. de act. 4.6. (Gai. 4.53.) Sen. et Ant. L. 1. C. si minor ab hered. se absteat 2.39. *nam huius etc. deceptis* Vid. cit. L. 7. D. 4.4. §§3.5. L. 11. §3. sq. eod. cit. L. 5. D. 12.6.
 § 164. Vid. Ulp. 22.27. Varro de L. L. 7.98. 6.81. ed. Müller. Isidor. Or. 5.24.15. sq. Cic. or. c. Rull. 2.15.40. Senec. fgm. 88. Haase 3. p.434. (Cordubenses... qui sine his [nuptiis] conuenissent, excluderunt cretione hereditatum.) Quintilian. decl. 211. Plin. H. N. 2.26.24. Iuuen. in Leuitic. 7.1115. (in Spieileg. Solesm. I. p.255.) L. un. Th. C.

tem cretio appellata est, quia cernere est quasi decernere
 et constituere. Cum ergo | ita scribuntur sit HERES TI- §165.
 TIVS ESTO, adicere debemus | CERNITOQVE IN CENTVM DIE-
 BUS PROXYMIS QVIBVS SCIES POTERISQVE. QVOD NI ITA
 CREVERIS, EXHERES ESTO. Et | qui ita heres institutus §166.
 est si uelit heres esse, debet intra diem cretione cernere,
 id est haec uerba dicere QVOD ME PVBLIVS MEIVS TESTA-
 MENTO SVO HEREDEM INSTITVIT, EAM | HEREDITATEM ADEO
 CERNOQVE; quod si ita non creuerit, finito | tempore cre-
 tionis excluditur; nec quicquam proficit | si pro herede ge-
 rat, id est si rebus hereditariis tamquam | heres utatur. |
 At is qui sine cretione heres institutus sit, aut qui ab in- §167.
 testato legitimo iure ad hereditatem uocatur, potest aut |
 cernendo aut pro herede gerendo uel etiam nuda uolun-
 tate suscipiendae hereditatis heres fieri: eique liberum est
 quocumque tempore uoluerit, adire hereditatem; [set] solet
 praetor postulantibus hereditariis creditoribus tempus con-
 stituere, intra quod si uelit adeat hereditatem, si minus, ut

- (1) *nisi Ulp. l. e.* (2) *q. C. cum id Ulp. cod. Vat., ubi QVOD ME dedi.* (3) *titius C. similiter ut medius cod. Vat. Ulp. ex meuius enatum esse uidetur. Maenius La. edd. m. 2. 3. nunc rectius sine a scripsi. TITIVS edd. ante La. Titii praenomen Lucius, non Publius, ut Meui, esse solet.* (4) *institus sit C. Gō. 1. pro sū dedit est quod rec. HIA.* (5) *ita Hefft. solet [tamen] Gō. 1. 2.*
 (6) *ita Hschk. et cum La. edd. m. 2. sqq. Gn. HIA. uelint adeant C. et Gō 1. 2.*

4.1. ad §170. cit. De maternis bonis... et cretione sublata: Th. C. 8.18. passim. impr. Arc. Hon. et Th. L. S. §1. ibid., unde L. 17. Iust. C. de iure delib. 6.30. (a. 407.) facta est. § 165. Vid. Ulp. L. c. infra §§171.174. Cie de Or. ad §171. cit. § 166. Cf. Ulp. 22.25.28.26. et infra §§ 168.176. Vid. 3.36.87. Diocl. et Max. L. 4. Herm. C. de pactis 4. (ed. Haen. p. 69. ap. Schult. p. 716. est L. 2. de successioneib. xi.) ex Consultat. c. 6. § 7. I. de her. qual. 2.19. § 167. Cf. infra 3.87. Ulp. 22.25. cit. § 7. I. 2.19. Vid. L. 4. Herm. C. 4. ad §166. cit. item tit. De iure delib. ad § 162. cit. Constantin. L. 2. § 4. Th. C. de i. i. rest. 2.16. et Th. C. 8.18. ad § 164. cit. item supra § 162. Ulp. L. 1. §§ 1.2. LL. 3.5. pr. 8. D. tit. Gaius.

§168. liceat creditoribus | bona defuncti uendere. Sicut autem cum cretione | heres institutus nisi creuerit hereditatem, non fit heres, ita | non aliter excluditur quam si non creuerit intra | id tempus quo cretio finita sit; itaque licet ante diem | cretionis constituerit hereditatem non adire, tamen poenitentia actus superante die cretionis cernendo §169. heres esse potest. At hic qui sine cretione heres institutus est, quique ab intestato per legem uocatur, sicut | uoluntate nuda heres fit, ita et contraria destinatione statim ab hereditate repellitur. | Omnis autem cretio certo tempore constringitur. | in quam rem tolerabile tempus uisum est centum dierum: potest tamen nihilo minus iure civili aut longius aut breuius tempus dari; longius tamen interdum praetor coartat. Et quamuis omnis cretio | certis diebus constringatur, tamen alia cretio | uulgaris uocatur, alia certorum dierum: uulgaris illa, quam supra exposuimus, id est in qua adiciuntur haec uerba QVIBVS SCIET POTERITQVE; certorum dierum, in qua detractis his uerbis cetera scribuntur. Quarum cretionum magna

(1) a C. (2) Si qui...institutus e C. Inde Gō. 1. 2.: Si quis (Gō. 3. Si qui)...inst. est, [sicut] La. sequuntur etiam edd. meae 2. 3. Cum ed. m. 4. Gn. et HIA: Sicut (3) si C. Gō. 1. est (4) ad C. (5) quique C. et edd. rectius quique adnot. La. quod nunc feci. (6) cretio C. (7) § 165. (8) q̄ dicunt C. qua dicuntur edd. omnes. qua adiciuntur, ex Ulp. 22. 31. Hschk. ed. m. 4. Gn. HIA. (9) siet C.

cit. 28. s. LL. 9. 10. C. eod. 6. 30. Gai. L. 5. Ulp. L. 6. pr. D. de interr. i. i. fac. 11. 1. L. 69. D. de A. u. O. H. 29. 2. § 168. Ulp. 22. 30. Vid. supra §§ 114. 164. 166. infra §§ 170. sqq. § 169. Ulp. 22. 29. Cf. cit. § 7. i. f. 3. 19. Ulp. L. 13. pr. et uide Paul. L. 95. D. de A. u. O. H. 29. 2. (=S. R. 4. 4. § 1.) statim] opposit. § 168. „itaque...tamen“ et c. § 170. Vid. Th. et Val. L. un. Th. C. de cretione uel B. P. 4. 1. collat. Ulp. 28. 10. Paul. L. 2. D. de iure delib. 28. s. Cie. ad Att. 13. 46. 2. (liberam cretionem, testibus praesentibus, 60 diebus). § 171. Cf. Ulp. 22. 31. supra §§ 164. 165. uulgaris] Cie. ad Att. 11. 12. 4. (cretionem simplicem). in qua adic. h. u.] Cie. de orat. 1. 22. 101. („ut in cre-

differentia est: nam uulgari cretione | data nulli dies con-
22 putantur, nisi quibus scierit quisque se heredem esse in-
stitutum et possit cernere; certorum uero dierum cretione
data etiam nescienti se heredem institutum esse numeran-
98. tur dies continui; item ei quoque qui aliqua ex causa cer-
nere prohibetur, et eo amplius ei qui sub condicione heres
institutus est, tempus numeratur; unde melius et aptius
est uulgari cretione uti. Continua haec cretio uoca- §173.
tur, quia continui dies numerantur; set quia [tamen] dura
est haec cretio, altera in usu habetur; unde etiam uulga-
ris dicta est.

DE SUBSTITUTIONIBVS. Interdum | duos pluresue §174.

(1) cretio C. (2) nesciente C. quod defendi potest.
(3) institutus C. (4) (Etiam) ins. HIA. Nunc malim Continua
autem, ut seq. tm̄ ex huc pertinente at̄ enatum esse sumatur, unde
illud nunc circumscripsi uincinis. (5) tm̄ C. quod tamen se
non intellegere, sententiae conuenire [quod iam Gō. 1. prop.] tam,
pro quo infra § 243. C. tamen habet, adnot. La. et tam ded. HIA. sed
cf. praec. not. (6) alteraminus C. quod Gō. 1. 2. pro 'altera
magis in usu' sumpsit et HIA dedit: magis in usu La. et ed. m. 3. ex-
punerunt magis. Prius Gō. coniecerat altera minus (illa magis
in usu) h. uel altera minus (dura magis in usu) h. quibus diffluenti-
bus adiectionibus nunc opus non est. Qui quotiens librarius in-
utilem m̄ adiecerit, necessariam u omiserit, secum reputauerit, de
uera scriptura non dubitabit. (7) Ante hanc rubricam De
substitutionibus C. habet spatium uacuum 13 fere litterar., non pro-
prius ei ꝑ. datus est. (8) ininterd. | C.

tionibus scribi solet QVIBVS SCIAM POTEROQVE. Test. Dasum. c. 1.
certor. dier.] cf. Cie. loc. cit. „liberam cretionem“. § 172. Cf.
Ulp. 22. 32. Vid. infra § 190. item Ulp. L. 2. pr. §§ 1. sqq. D. quis ordo
38. 15. et L. 1. D. de diu. temp. praeser. 44. 3. § 173. Cf. Ulp. citt.
§§ 31. 32.

§ 174. Cf. Ulp. 22. 33. Pr. I. de uulg. subst. 2. 15. Afr. L. 33. Mar-
cian. L. 36. pr. D. de uulgar. et pup. subst. 28. 6. Gai. epit. 2. 4. pr. § 1. Vid.
supra § 154. Mod. L. 1. D. tit. cit. Paul. S. R. 3. 4. § 4. 5. Cod. De im-
puberum et aliis substitutionibus 6. 26. LL. 6. 9. C. de institutionib.
et substitutionibus...sub condicione 6. 25. supra § 165. Varro de L.
L. 6. 81. Isidor. Or. 9. 5. 2. (u. Proheres.) item Appian. B. C. 2. 143.
Tac. Ann. 1. s. Suet. Aug. 101.

gradus heredum facimus, hoc modo | LVCIVS TITIVS HERES
ESTO CERNITOQVE IN DIEBVS [CENTVM] PROXIMIS QVIBVS
SCI[ES] POTERISQVE. QVOD NI ITA CREVERIS, EXHERES ESTO. 10
TVM MEIVS HERES ESTO CERNITOQVE IN DIEBVS \bar{O} et re-
reliqua; et deinceps in quantum uelimus, substituere pos- 12
§175. sumus. | Et licet nobis uel unum ³in unius locum sub-
stituere pluresue, et contra in plurimum locum uel unum | 14
§176. uel plures substituere. Primo itaque gradu scribitus 16
heres hereditatem cernendo fit heres et substitutus exclu-
ditur; non cernendo summouetur, etiam si pro herede gerat, 18
et in locum eius substitutus succedit; et deinceps si plu-
res gradus sint, in singulis simili ratione idem contingit. 20
§177. Set si cretio sine exheredatione sit data, id est ⁴in haec
uerba SI NON CREVERIS | TVM PVBLIVS MEIVS HERES ESTO, 22
illud diuersum inuenitur, ⁵quia si prior omissa cretione pro
herede gerat, substitutus in partem admittitur, et fiunt
ambo aequis partibus || heredes; ⁶quod si neque cernat ne- 99.
que pro herede gerat, sane in ⁷uniuersum summouetur, et 12a.
§178. substitutus in totam hereditatem succedit. | Sed du-
dum quidem placuit, quam diu cernere et eo modo | heres
fieri possit prior, etiam si pro herede gesserit, non tamen
admitti substitutum: eum uero cretio finita sit, tum pro
herede gerentem admittere substitutum: olim uero placuit, 8

(1) Ulp. sic: proximis centum quibus scies poterisque [quodni sine nisi]
ita ... tunc Meuius (2) correxi, C. et edd. Maenius
(3) inuimus C. (4) ita Heffl. si haec C. si haec uerba [adiecta
sint] Gō. 1. 2. (5) ita Ulp. ererit C. (6) Quasi inuenitur
non recte sequeretur quia (= quod), G. 1. 2. maiorem incisionem (:)
inter utrumque uerbum posuit. et HIA quoque adu. 'malim quod'.
(7) est C. (8) uniuerso C. ferendum.

§ 175. Cf. §1. I. tit. cit. et cit. L. 36. D. §. 1. Paul. L. 4. D. de tutel. 26. 1.
Pap. L. 11. §6. D. ad L. Falcidiam 35. 2. § 176. Vid. §§174. 166. 168.
§§ 178. 177. Cf. Ulp. 22. 34. [et uide de diui Marci constitutione apud
Ulpianum relata, sed quam Gaius non memorat, praef. nostr. p. VII.]

etiam superante cretione posse eum pro herede gerendo
10 in partem substitutum admittere et amplius ad cretionem
reuertere non posse.
12 Liberis nostris impuberibus quos in potestate habe- §179.
14 mus, non solum ita, ut supra ²diximus, substituere | possu-
mus, id est ut si heredes non extiterint, alius nobis heres
16 sit; sed eo amplius ut etiam si heredes nobis extiterint et
adhuc impuberes mortui fuerint, sit iis aliquis heres, uelut
18 hoc modo TITIVS PVLIVS | MEVS MIHI HERES ESTO. SI FILIVS
MEVS MIHI [HERES NON ERIT SIVE HERES] ERIT ET | ³PRIVS
20 MORIATVR QVAM IN SVAM TVTELAM VE|NERIT, [TVNC] SEIVS
HERES ESTO. quo casu si quidem | non extiterit heres §180.
22 filius, substitutus patri fit | heres; ⁴si uero heres extiterit
filius et ante pubertatem decesserit, ipsi filio fit heres sub-
stitutus. quam ob rem duo quodam modo sunt testa-
100. menta, || aliud patris, aliud filii, tanquam si ipse filius sibi
12b.

(1) „Haud scio, an delenda sit uox posse.” Gō. Fort. priorem pro
posse eum legendum censet La., sagaciter, sed sine necessitate. posse
retineri debere Hschkii quoque sententia est. (2) §§ 174. 177.
(3) possim' C. (4) ita Gō. in add. ed. 2. [HERES] ERIT Gō. 1. 2.
(5) ex Inst. (6) TVNC ex Inst. addidi. uocabulum utrum a Gō.
an a librario omissum sit, dubito. uel si additur, §. 20. litteras tan-
tum 34 habet. (7) patris C. et Gō. 1. 2. patri Inst.

§ 179. Pr. I. de pupillari substitutione 2. 16. c. Theoph. ad h. l.
Cf. Ulp. 23. 7. Gai. epit. 2. 4. §2. Vid. Paul. S. R. 3. 4b. §5. Dig. de uul-
gari et pupillari subst. 28. 6. impr. Mod. L. 1. §1. Ulp. L. 2. pr. ibid.
cit. Cod. 7. 26. passim. Marcell. L. 56. D. de fid. lib. 40. 5. (quod si mihi
liberi nati non erunt, aut infra pubertatem decesserint, tunc here-
des — sunt). item Cic. de or. 1. 30. 180. 2. 32. i. f. de inu. 2. 21. 62. c. 42.
122. Horat. sat. 2. 5. 48. sq. § 180. cit. pr. et §2. L. 2. 16. duo et c.]
Vid. Ulp. L. 2. §4. L. 20. §1. Pomp. L. 16. §1. D. h. t. 28. 6. Ulp. L. 34.
§10. D. de legat. 1. 30. L. 1. §1. D. si cui plus 35. 3. Gai. L. 79. D. ad L.
Falc. 35. 2. Iul. L. 8. §4. D. de B. P. s. t. 37. 11. aut certe et c.] Vid. citt.
L. 2. §4. L. 16. §1. L. 20. pr. et Paul. L. 38. §3. D. h. t. Ulp. L. 2. §2. D. de
her. u. act. act. uend. 18. 4. Gai. L. 11. D. tta q. adm. ad. 29. 3. Paul. L. 5.
D. de his q. ut ind. 34. 9. Pap. L. 11. §5. D. ad L. Falc. 35. 2. Iau. L. 28. D.
§14. de bon. auct. iud. poss. 42. 5.

here|dem instituisset; aut certe unum est testamen|tum dua-
 § 181. rum hereditatum. Ceterum ne post obi|tum parentis
 periculo insidiarum 'subiectus uide|atur pupillus, in usu est
 uulgarem quidem substitutionem palam facere, id est eo
 loco quo pupillum he|redem instituimus: ²[nam] uulgaris
 substitutio ita uocat | ad hereditatem substitutum, si omni-
 no pupillus heres non | extiterit; quod accidit cum uiuo
 parente moritur, | quo casu nullum substituti maleficium
 suspicari possumus, cum scilicet ³ uiuo testatore omni|a
 quae in testamento scribta sint, ignorentur: ⁴illam autem
 substitutionem, per quam ⁵ etiam si heres ex|titerit pupillus
 et intra pubertatem decesserit, | substitutum uocamus, se-
 paratim in inferioribus | tabulis scribimus, easque tabulas
 proprio lino propriaque cera consignamus, et in prioribus
 tabulis caue|mus, ne inferiores tabulae uiuo filio et adhuc
 in|pubere aperiantur. set longe ⁷tutius est utrumque | ge-
 nus substitutionis separatim in inferiori|bus tabulis con-
 signari, quod, si ita consignatae uel separatae fuerint
⁸substitutiones, ut diximus, ⁹ex priore potest intellegi in

(1) subiectus C. (2) ita edd. omnes. uereor ut hoc proban-
 dum sit. malim: uulgaris [scil.] substitutio (3) et ins. C.
 (4) at ins. C. (5) si etiam C. etsi Inst. (6) utius C.
 (7) q̄sita ... substitutione... et priore... in altera alter q̄q̄ idem... sub-
 stitutus C. Gö. 1. 2. i. f. loci: in altera eundem esse | substitutum.
 sed in add. monuit dandum esse, ut iam ed. 2. dedimus. [quod m.
 ed. 3. institutus habet, ex iis emendationibus est, quas operae facere
 solent inuitis editoribus.] Pöschm. locum iam a Gö. sanatum, nisi
 quod (a Gn. uncinis inclusum, ab HIA quoque eiectum) alter post
 altera retineri potest, immo, ut concinnitas sermonis seruetur, debet
 retineri, sic concipiendum esse opinatur: quod [ni]si ita ... substitu-
 tiones, nec est (substitutio. ne) ut diximus cautum (et), priore p. i. i.
 altera alter quoque idem esse substitutus. (8) substitutione C.
 (9) et C.

§ 181. Cf. Gai. epit. 2. 4. § 2. § 3. I. tit. cit. 2. 16. c. Theoph. ad. h. l. Vid.
 Ulp. L. 8. D. tta q. adm. aper. 29. 3. [Huc non pertinet L. 3. C. eod. 6. 32.]
 Paul. L. 81. D. ad SC. Trebell. 36. 1.

101. altera alter quoque idem esse | substitutus. || Non solum § 182.
^{22a} autem heredibus institutis inpuberibus | liberis ita substi-
 tuere possumus, ut si ante puberta|tem mortui fuerint, sit
⁴ is heres quem nos uoluerimus, | sed etiam ²exhereditatis: ita-
 que eo casu siquid pupillo ex hereditatibus legatisue aut
⁶ donationi|bus propinquorum acquisitum fuerit, id omne ³ ad |
⁸ substitutum pertinet. | Quaecumque diximus de sub- § 183.
 stitutione inpuberum | liberorum, uel heredum instituto-
¹⁰ rum uel exheredatorum, eadem | etiam de postumis intel-
 legemus. Extraneo uero heredi | instituto ita substi- § 184.
¹² tuere non possumus, ut si heres | extiterit et intra aliquod
 tempus decesserit, ali|us ei heres sit; sed hoc solum nobis
¹⁴ permissum est, ut eum | per fideicommissum obligemus,
 ut ⁵hereditatem "nostram uel totam | uel ⁷pro parte resti-
 tuat; quod ius quale sit, suo loco ⁹ trademus. |
¹⁶ Sicut autem liberi homines, ⁹ ita et serui, tam nostri | § 185.
 quam alieni, heredes scribi possunt. Set noster ser-
¹⁸ uus | simul et liber et heres esse iuberi debet, id est hoc
 modo ¹⁰STICHVS | SERVVS MEVS LIBER HERESQVE ¹¹ESTO, uel
²⁰ HERES LIBERQVE | ESTO: nam si sine libertate heres insti- § 186.

(1) p̄simus C. (2) exhereditatis C. (3) ab C. (4) li-
 berum C. (5) [alii] Gö. 1. 2. reiecit Heff. et La. et edd. m.
 2. sqq. (6) nostrum C. (7) parte (pro p̄parte) C. [ex]
 parte Gö. 2. partem Heff. [pro] p. ex Inst. Gö. 1. Klenz. edd. meae
 et La. Gn. HIA. (8) §§ 248. sqq. (9) ita set C.
 (10) sticus C. et ed. 1842. (11) hesto et paullo post esto C.

§ 182. § 4. I. tit. cit. 2. 16. Cf. Ulp. 23. s. Vid. Mod. L. 1. § 2. Ter. Clem.
 L. 6. Ulp. L. 10. § 4. sq. D. h. t. 28. 6. § 183. cit. 4. Inst. 2. 16. Vid.
 Cic. de or. ad § 179. citt. ll. Ulp. L. 2. pr. („postumis“) Paul. L. 46. D. h. t.
 28. 6. Tryph. L. 39. D. de poenis 48. 19. cum Cic. pro Cluent. 2. 32.
 § 184. § 9. I. tit. cit. 2. 16. Cf. Gai. epit. 2. 4. § 3. Vid. infra § 277. Pap.
 LL. 7. 41. § 3. D. h. t. 28. 6. Diocl. et Max. L. 5. C. h. t. 6. 26.
 § 185. Cf. pr. I. de heredib. instituendis 2. 14. Ulp. 22. 7. Vid. Paul.
 S. R. 3. 48. § 7. Ulp. L. 3. pr. § 1. L. 6. § 2. Gai. L. 31. (cf. etiam Iul. et Pomp.
 LL. 40. sq.) D. de her. inst. 28. 5. Plin. ep. 4. 19. § 186. Cf. Ulp.

tutus sit, etiam si postea manu missus fuerit a domino, heres esse non potest, quia institutio in persona eius non constituit; 22 ideoque licet alienatus sit, non potest iussu domini cernere hereditatem. cum libertate uero heres institutus si 102. 22b. quidem in eadem causa manserit, fit ex testamento liber idemque necessarius heres: si uero ab ipso testatore manu missus fuerit, suo arbitrio hereditatem adire potest; quod si alienatus sit, iussu noui domini cernere hereditatem debet, et ea ratione per eum dominus fit heres: nam ipse alienatus 6 §189. neque heres neque liber esse potest. Alienus quoque seruus heres institutus si in eadem causa durauerit, iussu domini hereditatem adire debet; si uero alienatus fuerit ab eo, aut uiuo testatore aut post mortem eius, antequam cernat, debet iussu noui domini cernere: si uero manu missus est ante quam 103. cernat, suo arbitrio adire hereditatem potest. Si autem 12

(1) constitit C. (2) malim adeoque HIA. (3) ex Inst. (4) C. Gö. atque quam coniunctionem adiectiuam Gajum non amare La. recte obseruauit, in C. idque fuisse opinatus. (5) iussu his habet C. (6) cernere nunc cum Huschk. et HIA scripsi pro adire edd. et Inst., ex quib. sqq. quoq. suppleta sunt. Cf. impr. sq. §.11 et supra §§ 164.167.188. et ad §§ 164.167. c.itt. ll. et infra 3: 36. 62. 85. 87. (7) Hoc uero nunc addidi, edd. omiserunt. Inst.: at si mm. (8) adeat edd. Huschk. uult cerneret. nunc e. HIA scripsi cernat cf. not. 6. (9) si omis. C. nisi habebat potest. si Hollw.

cit. §7. Vid. supra §153. LL. 8.9. §14. LL. 21. 22. 30. 38. 51. 76. 85. sed uid. etiam L. 48. §2. D. tit. cit. 28.5. Cels. L. 21. D. de cond. inst. 28.7. Ant. L. 1. C. de necess. seru. her. 6.27. [ius nouum uid. pr. L. cit. 2.14. Instinian. L. 5. C. tit. cit. 6.27. L. 1. C. comm. de m. miss. 7.15. §2. I. qui quib. ex caus. m. mitt. 1.6. cf. §1. L. qui tto tut. 1.14.] § 187. Cf. Ulp. 22.12. i. f. Vid. Ulp. L. 3. §1. L. 6. i. f. Iul. LL. 7. 8. 38. passim, Pap. L. 76. D. tit. cit. 28.5. § 188. Cf. Ulp. 22.11.12. §1. L. tit. cit. 2.14. Vid. supra §§ 153.186. infra 3. 87. Ulp. L. 9. §§ 16. sqq. Iul. L. 38. §§ 2.3. 5. Ulp. L. 50. Marcian. L. 51. §1. D. tit. cit. 28.5. Marcian. L. 58. D. de m. miss. tto 40.4. § 189. Cf. Ulp. 22.13. cit. §1. Inst. Vid. supra §161. infra §245. c.itt. L. 6. §3. L. 7. §1. D. 28.5. Mod. L. 25. D. de cond. inst. 28.7. Iau. L. 62. §1. D. de A. u. O. H. 29.2. Ulp. L. 2. §9. D. de B. P. st. 37.11. L. 1. pr. D. de iure delib. 28.8. § 190. Vid. supra §172. item Ulp. L.

seruus alienus heres institutus est uulgaris cretione data, ita igitur dies cretione cedere, si ipse seruus scierit se heredem institutum esse, nec ullum impedimentum sit, quominus certio rem dominum faceret, ut illius iussu cernere possit. Post haec uideamus de legatis. quae pars iuris extra §191. propositam quidem materiam uidetur: nam loquimur de his iuris figuris, quibus per uniuersitatem res nobis adquiruntur: set cum omnimodo de testamentis deque heredibus qui testamento instituuntur, locuti sumus, non sine causa sequenti loco poterat haec iuris materia tractari. 103. 21a.

DE LEGATIS.

Legatorum itaque genera sunt quattuor: aut enim per uindicationem legamus, aut per damnationem, aut sinendi modo, aut per praeceptionem. Per uindicationem hoc modo legamus LVCIO TITIO uerbi §193.

(1) e (pro r) C. (2) igitur d. e. cedere, si Gö. 1.2. Heft. Huschk. et La. sequuntur edd. m. 2. sqq. Gn. HIA. (3) fuerit et i. f. §i posset HIA. (4) poterit noluit Brinkm. male. (5) Huius rubricae extremae litterae in C. supersunt. (6) utique C. et edd. itaque recte uult nan der Hoenen (cf. 1. 12. 50. 143. 2. 1. et §1. I. h. t. 2. 20.) ed. m. 4. Hschk. Gn. HIA. (7) unam tantum t habent schedae, sed duas codicem habere puto. (8) ita Hollw. iam ed. m. 2. locum habet qualem nunc dedi. Gö. et La. asteriscos posuerunt. Nunc scriberem legamus hoc modo, quia post uindicationem in C. adparet; sed cum ea partem litterae h facere possit et §§ 201. 209. 216. legamus post hoc modo vel ita positum sit, nihil mutauit.

2. §5. D. quis ordo 38.15. L. 7. i. f. D. de B. P. 37.1. L. 1. §11. D. quando appellandum 49.4.

§ 191. Pr. L. de legatis 2.20. Cf. supra §97. § 192. Cf. §2. L. tit. cit. Gai. epit. 2.5. pr. Ulp. 24.4. Vid. Instinian. L. 1. C. communia de legatis et fidei comm. 6.43. genera] cf. §§ 197. 202. 209. 215. per uind.] §§ 193...200. 206...8. per damn.] §§ 201...205. 206...8. sinendi m.] §§ 209...15. per praec.] §§ 216...23. § 193. Cf. Gai. epit. 2.5. §1. Ulp. 24.3. Theoph. ad cit. §2. I. Paul. S. R. 3. 6. §6. Notae Vatic. ed. Momms. p. 306. n. 24. D. L. do lego. Not.

gratia HOMINEM STICHVM DO LEGO; sed [et] si alterutrum | uerbum positum sit, uelut 2HOMINEM STICHVM DO, per uindi- s cationem legatum est; si 3uero etiam aliis uerbis, uel ut ita le- 10 gatum fuerit 4SVMITO, uel ita SIBI HABETO, uel | ita CAPITO, §194. aeque per uindicationem 5legatum est. Ideo autem per uindi- 12 cationem 6legatum appellatur, quia post aditam | heredita- tem statim ex iure Quiritium res legatarii fit; et si eam rem le- gatus uel ab herede uel ab alio quocumque qui eam 14 possidet, | petat, uindicare debet, id est intendere 7eam rem §195. suam | ex iure Quiritium esse. In eo uero dissentiunt 15 prudentes: 8nam Sabinus | quidem et Cassius ceterique nostri praeceptores | quod ita legatum sit, statim post aditam he- 18 reditatem putant fieri legatarii, etiamsi ignoret sibi lega-

(1) et ex praec. sed duplicandum esse Heftt. uidit; cetera coni. Gö. sic: sed si[ue] alter[utrum], in textu asteriscos posuit. alterutrum edd. m. 2. 3. receperunt, et facile ex C. a. u. rru fit al+utru quod nunc restitui, et rec. Gn.; pro alterum (quod habent ed. m. 4. et HIA) Hschk. refert ad Frotcher. ad Quintilian. 10. 1. 26. (2) ita coni. Gö. sed asteriscos in textu posuit. (3) ita La. coni. siue

edd. (4) ita Gö. coni. SVMITO ———— | edd. (5) sic primum Gö. 2. ex Sanderi coni. (6) desiderantur in C. 8 fere litterae. itaque eam mali et nunc c. Gn. et HIA recepi. (7) La. quod, quia alioquin in eo non intellexeret. In eo legato id est quod ad id l. (cf. „dissensio in hoc legato interuenit“ § 215.) In C. decem fere litterae desiderantur.

Petri p. 338. n. 46. D. L. do legem. Testam. Dasum. c. 14. (do lego damna- que esto dare). Gai. L. 65. pr. §1. Iul. L. 81. §2. L. 84. §12. D. de legat. 1. 30. Scaeu. L. 88. §3. 8. D. de leg. 11. 31. Cels. L. 79. §1. D. de leg. 11. 32. Pap. L. 91. §3. Iau. L. 100. §2. D. eod. Lab. L. 20. D. de opt. leg. 33. 5. Pomp. L. 15. pr. D. de instr. leg. 33. 7. Gai. L. 65. pr. §1. D. de leg. 1. 30. Lab. 29. §3. D. de leg. 11. 32. Vat. Fgm. §§47. 57. 64. 83. 88. 87. Seru. ad Aen. 5. 533. § 194. Vid. ad §. praec. citt. locc. et Gai. L. 69. pr. D. de legat. 1. 30. item infra § 204. Ulp. L. 1. §1. 3. cf. §2. D. de R. V. 6. 1. et infra 4. 16. 17. intendere rem s. e.] Vid. 4. 41. et ibi citt. ll. § 195. Vid. Paul. S. R. 3. 6. §7. Ulp. L. 44. §1. Iul. L. 81. §6. L. 89. §2. D. tit. cit. 30. Nerua uero] Vid. Ner. L. 64. D. de furt. 47. 2. Gai. L. 69. D. de cond. et dem. 35. 1. cit. L. 65. §1. et infra § 200. cum legat. f. Lat.] Vid. Plin. epp. 10. 105. coll. c. tit. D. de libertis uniuersitatum 38. 3. De adsignandis libertis

tum | esse 1[dismissum], 2et postea quam scierit et 3reppu- 20 lerit, | tum perinde esse atque si legatum non esset; | Ner- 22 ua uero et Proculus ceterique illius scholae auctores non 1aliter putant rem legatarii fieri, quam si uoluerit eam ad 104. se pertinere: set hodie ex diui Pii Antonini || constitutione 21b. hoc magis iure uti uideatur | quod Procuro placuit; nam cum legatus fuisset Latinus 6per uindicationem coloniae; 1Deliberent, | inquit, decuriones an ad se uelint pertinere, proinde ac si uni legatus esset. 7Eae autem solae res §196. 4per uindicationem legantur recte quae ex iure Quiritium ipsius testatoris sunt; set eas 8quidem res quae pondere, 8 numero, | mensura constant, placuit sufficere si mortis tempore sint ex iure Quiritium testatoris, ueluti uinum, | 10 oleum, frumentum, 9pecuniam numeratam; ceteras res uero 12 placuit utroque tempore testatoris ex iure Quiritium esse debere, id est et quo faceret testamentum et quo morere- 14 tur, alioquin inutile 10est legatum. Set sane hoc ita §197. 16 est iure ciuili: postea uero auctore | Nerone Caesare sena- tus consultum factum est, quo cautum est, ut 1 si eam rem quisque 12 legauerit quae eius nunquam fuerit, | perinde

(1) dismissum, glossema, eiecit prim. HIA. (2) ita C. edd. omnes praeter Heftt. set HIA: sed (3) spreuerit, tum Niebuhr., repudiauierit, tum Bl. et edd. m. 2. 3., repulerit, tum Euler. quod nunc ut C. consentaneum recepi. HIA: repulerit, tum, ed. m. 4. spreuerit legat. tum. (4) alite C. (5) uideuidetur C. uide- bimur Heftt. (6) pro C. (7) ad eam solae C. Gö. 1. de- dit 12 asteriscos. Gö. 2. et Heftt.: Tales autem solae res La ad e- autem in C. esse, ut supra lineam adscripto ae [e in C. est] uitiosum ad corrigetur, recte obseruauit. (8) quidem C. mihi haec inutilis in pro a (res) facta esse uidetur, ut nunc dare non dubitauit. (9) ita C. Gö. 1. 2.: pecunia numerata (10) esse HIA (11) (et) si HIA (12) (DO LEGO) ins. HIA, adn. "necessario addidi. fortasse etiam legendum quis DO LEGO". Hanc necessitatem nega-

tis 38. 4. Inst. 3. s. § 196. Cf. infra § 222. Ulp. 24. 7 et 11. Gai. epit. 2. 5. §1. 3. Vid. etiam Paul. S. R. 3. 6. §13. § 197. Cf. cit. Ulp. 24. 11a. Vid. Fgm. Vat. §86. optimum autem ius] Vid. etiam

mus ante legem Papiam | iure ciuili ita fuisse; post legem s
uero Papiam deficientis portio caduca fit et ad eos perti-
§207. net qui in | eo testamento liberos habent. et quam- 10
uis prima causa sit in caducis uindicandis heredum libe-
ros | habentium, deinde si heredes liberos non habeant, 12
legatariorum liberos habentium, tamen ipsa | lege Papia 14
significatur, ut collegatarius coniunctus, si liberos habeat,
§208. potior sit heredibus, etiam si liberos habebunt. set 16
plerisque placuit, quantum ad hoc ius quod lege Papia
coniunctis constituitur, | nihil interesse utrum per uindica- 18
tionem an per damnationem legatum sit.
§209. Sinendi modo ita legamus HERES MEVS DAMNUS ESTO 20
SINERE LVCIVM TITIVM HOMINEM STICHVM SVMERE SIBI QVE 22
§210. HABERE. Quod genus legati plus quidem habet [quam] |
per uindicationem legatum, minus autem quam | per 2dam-
nationem: nam eo modo non solum suam rem || testator 108.
utiliter legare potest, sed etiam heredis sui, cum alio quin 5a.
per uindicationem nisi suam rem legare | non potest; per
damnationem autem cuius libet extranei rem legare potest. | 4
§211. Sed si quidem mortis testatoris tempore res ipsius testatoris 6
sit uel heredis, plane utile legatum | est, etiam si testamenti
§212. faciundi tempore neutrius fuerit. quod si post mortem s

(1) fuisset C. (2) dare damnato C. (3) STICVM ed. 1842.
(4) pro C. (5) damnationem C. (6) qui malit HIA.
(7) damnationem C. (8) temporerit ipli C. Gö. 1.: res — |..

item Iustinian. L.un.C.de caducis toll.6.1.passim. Isidor.Or.5.15.1.
§ 207. Vid.Ulp. 1.21. 17.2.3. 18.19.17. 17. Fgm.de I.F. § 3. Inuenal.
9.86. sqq. (Iam pateres etc.) c. schol. ut colleg. coni.] Vid. Paul.L.89.
.D.de legat.iii.32.
§ 209. Ulp. 24.5. Cf. Gai. epit. 2.5. § 6. Theoph. § 20. de leg. 2.20.
Vid. Pomp.L.2.D.de annuis legat.33.1. Lab. L. 30. § 1. Paul.L.92. §1.
D.de leg.iii.32. Cels.L.14.D.de usu legat.33.2. Vid. etiam Ulp.L.38.
§ 5.6.D.de V.O.45.1. genus] Cf. ad § 192. § 210. Cf. Gai. epit. l.c.
Vid. Ulp. 24.10.8. Paul.S.R.3.6. § 11. et uide etiam cit.L.38.D. § 4.

testatoris ea res heredis esse coeperit, quaeritur an utile
sit legatum: | et plerique 2 putant inutile esse: 3 quit ergo
est? licet | aliquis eam rem legauerit quae neque eius um-
12 quam fuerit, neque postea heredis eius umquam esse coe-
perit, | ex senatus consulto Neroniano pro inde uidetur ac si
13 per damnationem relicta esset. | sicut autem per damnationem §213.
16 legata res non statim post aditam hereditatem le-
gatarii efficitur, sed manet heredis eiusque donec is he-
18 res tradendo uel mancipando uel in iure cedendo lega-
tarij eam fecerit, ita et in sinendi modo legato iuris est;
20 et idej huius quoque legati nomine in personam actio |
est QUIDQVID HEREDEM EX TESTAMENTO DARE FACERE OPOR-
TET. | sunt tamen qui putant ex hoc legato non uideri §214.
109. obligatum heredem, ut mancipet aut in iure cedat || aut
21a. tradat, sed sufficere, ut legatarium rem | sumere patiatur;
quia nihil ultra ei testator imperauit quam ut sinat, id est
4 patiatur, legatarium rem | sibi habere. Maior illa dis- §215.
sensio in hoc legato interuenit, si eandem rem duobus
6 pluribusue disiunctim legasti: quidam putant utrisque so-
lidum deberi, sicut per damnationem: non nulli occupan-

(1) heredis C. (2) [non] ins. Gö. 1. (3) quia licet Gö. 1.
(4) damnationem C. (5) Malim rem HIA. (6) eam C.
(7) et om. Gö. 1. (8) (quod) si eadem res d. pl. disi. legata sit
HIA. (miro modo illud suum quod sic explicans: q mutatum in e
aliquando in sequentem uersum aberrasse puto, ubi faceret e-legasti.)
(9) elegasti La. et ed.m.4. Schedae quidem habent elegasti, sed Gö.
adscriptit litteras ctime ualde incertas esse, et in transcriptione e non
dedit, unde nunc e. cett. edd. legasti dedi. (10) uindicationem C.
Gö. correxit. cf. § 205.

§§ 211. 212. Cf. Gai. epit. l.c. Vid. Vat. Fgm. § 85. § 213. Vid.
supra § 204. Theoph. l.c. DARE FAC. OP.] Vid. 4.41. et ibi citatos lo-
cos. § 214. Vid. Gai. epit. l.c. infra § 280. item Alf. L. 29. D.
locati 19.2. Paul. L. 16. D. de liberat. leg. 34.3. § 215. Vid. Cels.
ad § 209. cit. et ad § 214. citt. ll. Iustinian. L.un. § 11. C. de cad. toll. 6.51.
genere] Cf. ad § 192.

quod inter heredes de hereditate ereiscunda, id est dii-
dunda, accipi solet: officio enim iudicis id contineri, ut
et quod per praeeptionem legatum est, adiudicetur.

§220. unde intellegimus nihil aliud secundum nostrorum prae-
ceptorum opinionem per praeeptionem legari posse nisi
quod testatoris sit: nulla enim alia res quam hereditaria
deducitur in hoc iudicium: itaque si non suam rem eo
modo testator legauerit, iure quidem civili inutile erit
legatum; sed ex senatus consulto confirmabitur. aliquo^{100a.}

tamen casu etiam alienam rem [per] praeeptionem legari
posse fatentur: ueluti si quis eam rem legauerit quam
creditori fiduciae causa mancipio dederit: nam officio iu-
dicis coheredes cogi posse existimant soluta pecunia [so]-
luere eam rem, ut possit praecipere is cui ita legatum sit.

§221. sed diuersae scholae auctores putant etiam extraneo per
praeeptionem legari posse pro inde acsi ita scribatur TI-
TIUS HOMINEM STICHVM CAPITO, superuacuo adiecta PRAE-
SYLLABA; ideoque per uindicationem eam rem legatam ui-
deri: quae sententia dicitur d. Hadriani constitutione

§222. confirmata esse. Secundum hanc igitur opinionem
si ea res [ex] iure Quiritium defuncti fuerit, potest a lega-
tario uindicari, siue is unus ex heredibus sit siue extra-
neus; et si in bonis tantum testatoris fuerit, extraneo qui-

ipse (ut edd. m. 3. 4.) [praeter]quam a. 1841., asteriscos a. 1842. dedit;
(alia)...quam HIA. A Gaiano more non abhorreret si excipio (excepto)
ind. legeremus, sed hoc a C. quod remotius est.

(1) aliquod C. (2) solutam pecuniam C. (3) La. malit luere, ut Gai. L. 28. D. cit. habet, et ut nunc HIA et ego. soluere C. et edd. (4) percipere ei C. (5) ad diuulsa soles C. (6) per syllabar C. (7) constitutionem C. (8) per se in C. posse non intolerabile est. (9) hic C. (10) set tum i. f. si: utile erit [legatum] Gō. 1. 2.

§ 220. Vid. Ulp. 34. 11. Gai. LL. 26. 28. D. fam. ere. 10. 2. nulla enim et c.] LL. 1. sqq. et passim D. tit. cit. et Cod. 3. 36. ex SC.] Vid. §197. fiduc. e. manc. ded.] Vid. supra §60. § 222. Vid. §§40. 196. ex SC.] Vid. §197.

dem ex senatus consulto utile erit legatum, heredi uero
familiae hereiscundae iudicis officio praestabitur; quod si
nullo iure fuerit testatoris, tam heredi quam extraneo ex
senatus consulto utile erit. Siue tamen heredibus, se-
cundum nostrorum opinionem, siue etiam extraneis, se-
cundum illorum opinionem, duobus pluribusue eadem res
coniunctim aut disiunctim legata fuerit, singulas partes
^{100b.} habere debent.

AD LEGEM FALCIDIAM.

§ 224. Sed olim quidem licebat totum patrimonium legatis
atque libertatibus erogare, nec quicquam heredi relinquare
praeterquam imane nomen heredis; itque lex XII tabularum
permittere uidebatur, qua cauetur, ut quod quisque de re
sua testatus esset, id ratum haberetur, his uerbis VTI
LEGASSIT SVAE REI, ITA IVS ESTO: quare qui scribi heredes
erant, ab hereditate se abstinebant, et idcirco plerique
intestati moriebantur. Itaque lata est lex Furia, qua,

§225. exceptis personis quibusdam, ceteris plus mille assibus
legatorum nomine mortis causa capere permissum non
est. sed et haec lex non perfecit quod uoluit: qui enim
uerbi gratia quinque milium aeris patrimonium habebat,

set Heffl. quoque recepit. Inutilia resequit La. (1) auere C. (2) olum C. (3) legasset suae res C. (4) qae C. Hschk. opinatur qle (qua lege); nunc HIA: qua auctoritate. (5) millae C. mile HIA. (6) millum C. sec. Gō.

§. 223. Vid. Gai. epit. 2. 5. §7. Iustinian. cit. L. un. §11. C. de caducis tollendis 6. 51.

§ 224. Cf. pr. l. de lege Falcid. 2. 22. cum Theoph. ad h. l. XII tabb.] Cf. Ulp. 11. 14. Pomp. L. 126. Paul. L. 53. pr. Ulp. L. 136. D. de V. S. 50. 16. Nou. 22. e. pr. Cic. de inu. 2. 50, 148. Cornific. ad Herenn. 1. 13, 23. Quintilian. inst. or. 3. 6. 96. Dirksen. 5. 3. § 225. Cf. Inst. et Theoph. l. c. tit. Vid. Fgm. Vat. §301. infra 4. 23. sq. Ulp. 1. 2. 28. 7. Varron. fgm. de nita p. R. ed. Bip. p. 247. § ult. sq. Cic. pro Balb. 8. 21. in Verr. act. 2. 1. 42. 109. c. Pseudo-Ascon. Vid. etiam Ulp. L. 1. §2. D. unde cognati 38. 8.

mortem | heredis relinquitur, sed ultimo vitae eius tem-
pore. | rursum ita non potest legari PRIDIE QUAM HERES
MEVS MORIETVR; quod non pretiosa ratione receptum uide-
tur. || Eadem et de libertatibus dicta intellegemus. 114.
§ 234. Tutor | nero an post mortem heredis dari possit quaerenti-
bus eadem 'forsitan poterit esse quaestio, quae de [eo] agi-
ta|tur qui ante heredum institutionem datur. |

[DE] POENAE CAUSA RELICTIS LEGATIS. |
§ 235. Poenae quoque nomine inutiliter legatur: poenae autem |
nomine legari uidetur quod coercendi heredis causa relin-
quitur, quo magis heres aliquit faciat aut | non faciat, uelut
quod ita legatur SI HERES MEVS FILIAM SVAM TITIO IN MA-
TRIMONIUM COLLOCAVERIT X MILIA SEIO DATO, uel ita SI FI-
LIAM TITIO IN MATRIMONIUM NON COLLOCAVERIS, X MILIA
TITIO DATO; sed 'et 'si heres' uerbi gratia 'intra biennium
monumentum sibi non fecerit', Titio dari iusserit, poenae
nomine 'legatum est. et denique ex ipsa definitione multas
§ 236. similes species 'proprias' fingere possumus. Nec li-

(1) forsitan C. „Ita uulgas dicebat; ne quis librarium peccasse pu-
tet.“ La. (2) collocaueris C. quod La. restituit. collocauerit Gö.
et Heft. (3) sic La. codicis scripturam retinens, nec duplex si nec
cum ed. m. 2. et si [quis, si] heres, ut Gö. uoluerat, aut et [cum quis],
si heres cum Heft. ponens. cf. adnot. ad u. uelut si superioris § 155.
Hschk. uult; et si heredem u. g. i. b. m. sibi [facere et si] non f., x T.
dare i. HA: et si heredem, (si) u. gr. ...dare iusserit. (4) ita La.
Gö. nouissime edid.: legatum —. denique; edd. 1. 2. dederat: —.
itaque Heft.: legatum uidetur. denique Huschk. conl.: legatum
erit et deniq. (5) Huschk. noluit ulterius HA ded.: uel causas
La. dedit quod recepimus ed.m.4. et Gn. Gö. 1. 2.: ... Mihi nunc
placet ttarias. (6) figere C.*

28.6. Marcian.L.11.4.3.D.de legat.1.30. et imprimis Iustinian. L.11.
C.de contrah.stipul.8.38. § 233. Vid.Ulp.et L.7.C.ad §230.citt.
§ 234. Vid.supra §231. et Paul.L.7.D.de test.tut. 26.2. et L.11.C.cit.
§ 235. Ulp.24.17.cf.25.13.sed et §36.I.de legat.2.20. Vid.Capitolin.
in Pio s.med. Afr.L.1.D.de his quae poenae c.relinquuntur 34.6. et ad
Marcian. L. 2. eod. Ulp. 12.D. de condic. et demonstr. 35.1. [Sed uide
Iustinian.L.un.C.de his quae poenae nomine...relinq.6.41.] monum.
non fec.] Vid.Brisson.de formul.7.c.154. § 236. Cf.Inst.l.c.(quin

bertas quidem 'poenae | nomine dari potest, quamuis de ea
re fuerit quaesitum. De tutore uero nihil possumus § 237.
quaerere, quia | non potest datione tutoris heres compelli
quidquam facere | aut non facere; ideoque nec datur poe-
nae nomine | tutor; [si uero ita tutor] datus fuerit, magis
sub condicione quam 'poenae nomine datus uidebitur. |
'Incertae personae legatum inutiliter relinquitur: incerta § 238.

115. autem uidetur persona quam per incertam opinionem | ami-
mo suo testator 'subicit, ueluti si ita le|gatum sit QUI PRI-
MVS AD FVNVS MEVM VENERIT, [EI HERES] MEVS X MILIA
DATO; idem iuris est si generaliter omnibus | legauerit
QUICVMQVE AD FVNVS MEVM VENERIT; in | eadem causa est
quod ita relinquitur QUIQUE FILIO ME/O IN MATRIMONIUM
FILIAM SVAM CONLOCAVERIT, EI | HERES MEVS X MILIA DATO;
illud quoque '[in eadem causa est] quod ita relinquitur
QUI POST TESTAMENTVM [SCRIPTVM PRIMI] CONSVLES DE-
SIGNATI ERVNT, 'aeque incertis personis legari uidetur; et

(1) poenae C. (2) po(ese) C. (3) et si Gö. et si ita tutor) La.
(4) poenae C. (5) (Item) ins. HA. (6) subicitorum (g) —
ita C. unde Bl. conl. uerbi gratia; sed post haec uocabula Gaium non
solutum esse si addere obseruauit La.; hoc tamen non est perpetuum;
cf. L. 73. § 4. D. ad L. Falc. 35.2. Possis etiam uerbi gratia cum sed
usitatissimum Gaius fuit ueluti si (7) uenit C. (8) le-
gauerim, quicumque...uenerint, quasi haec non esset institutionis for-
mula, quod Heft. quoque fugit, Gö. 1.2. Hschk. cum La. sequimur,
ut iam ed. 1. dedi, ubi tamen VENERINT scripsi. (9) in eadem
causa est eicit HA ut male ex superioribus repetita, quod sequenti
aeque et Inst. l. c. probatur, unde nunc ista uerba uincinis inclusi.
(10) pos (saepius = post) C. SCRIPTVM PRIMI ex Inst. primus ins. HA.
(11) Gö. ins. (nam) Si quid addendum esset, facilius scriberetur ae-
que [enim] Heft. [tum] aeque sed cf. not. 9.

etiam nec libert.). sed uid.L.un.c.cit. (uel libertatibus).
§ 237. Vid.cit.L.2.D.34.6. cum cit.L.12.D.35.1. § 238. Cf. § 25.
I.de leg.2.20. Ulp.24.18. Vid.infra § 287. Paul.S.R.3.6. § 13. et L.4.
(et L.20.)D.de reb. dub. 34.5. Iustinian.tit.restitut. Cod. De incertis
personis 6.48. Sub certa uero et c.] Vid.Marcian.L.14.D.de reb. dub.

batur, ut siquit ex hereditate ad heredem peruenisset, id sibi restitueretur, ut etiam pateretur eum hereditarias actiones procuratorio aut cognitorio nomine exequi.

§ 253. sed posterioribus temporibus Trebellio Maximo et Annaeo Seneca consulibus senatus consultum factum est, quo cautum est, ut si cui hereditas ex fidei commissi causa restituta sit, actiones quae iure civili heredi et in heredem competere, et in eum darentur cui ex fidei commissio restituta esset hereditas; post quod senatus consultum desierunt illae cautiones in usu haberi: || praetor enim utiles actiones ei et in eum qui recepit hereditatem, quasi heredi et in heredem dare

§ 254. coepit. et aequae in edicto proponuntur. Sed rursus quia heredes scripti cum aut totam hereditatem aut partem totam plerumque restituere rogabantur, adire hereditatem ob nullum aut minimum lucrum recusabant, atque ob id extinguiebantur fidei commissi, Pegaso et Pusione consulibus senatus censuit, ut ei qui rogatus esset hereditatem restituere, perinde liceret quartam partem retinere, atque e lege Falcidia in legatis retinendi ius conceditur: ex singu-

(1) (et) ut hia. Fort. et (s. ut) etiam [ut] p. (2) Et Neronis quidem t. Inst. (3) ei C. (4) omnes ins. Inst. et C. Fort. o habuit. (5) ex Inst. (6) p C. quod per interpretari deberemus, nisi ex Inst. post conicere liceret librarium p' scripsisse. (7) aedicto C. (8) pegaso C. (9) ex Inst. Fort. in C. per j quod est ante pegaso significatur aliquid corrigendum esse. (10) est C. (11) retinendis C. Hefft. ed. m. 1. 3. retinere ex Inst. Gö. Klentz. Buchh. prop. restituendis Hschkium ed. m. 4. etiam Gn. et hia secuntur.

go efficeretur. Locos multos vide e. gr. ap. Benth. ad Horat. l. e. ubi tamen uno nummo esse ap. Ulp. L. 46. D. locati 19. 2. et L. 10. § 2. D. de adq. poss. 1. 2. non accurate scriptum est; nummo uno scribi debebat. § 253. § 4. L. de fid. her. 2. 23. Vid. Ulp. 24. 14. L. 1. § 1. 2. D. ad SC. Trebell. 36. 4. Paul. S. R. 4. 2. et 3. § 2. item LL. 60. 63. § 1. 3. L. 64. § 2. L. 70. pr. D. tit. cit. Philippor. L. 2. C. eod. 6. 49. § 254. § 5. I. tit. cit. 2. 23. Cf. Theoph. ibid. Gai. epit. 2. 7. pr. Ulp. 25. 14. 15. et cit. L. I. D. § 3. 4. Paul. S. R. 4. 3. Vid. supra § 227. infra § 257. Ulp. 24. 25. Cic. de LL. 2. 20. sq.

lis quoque rebus quae per fidei commissum relinquuntur, eadem retentio permessa est: per quod senatus consultum ipse [heres] onera hereditaria sustinet; ille autem qui ex fidei commissio reliquam partem hereditatis recepit, legatarii partiarum loco est, id est eius legatarii cui pars bonorum legatur; quae species legati partitio uocatur, quia cum herede legatarius partitur hereditatem: unde effectum est, ut quae solent stipulationes inter heredem et partiarum legatarium interponi, eadem interponantur inter eum qui ex fidei commissi causa recipit hereditatem, et heredem, id est ut et lucrum et damnum hereditarium pro rata parte inter eos commune sit. Ergo siquidem non plus quam § 255.

§ 255. dodrantem || hereditatis scriptus heres rogatus sit restituere, tum ex Trebelliano senatus consulto restituitur hereditas, et in utrumque actiones hereditariae pro rata parte dantur, in heredem quidem iure civili, in eum uero qui recipit hereditatem, ex senatus consulto Trebelliano; quamquam heres etiam pro ea parte quam restituit, heres permanet, eique et in eum solidae actiones competunt; sed non ulterius oneratur, nec ulterius illi dantur actiones, quam apud eum commodum hereditatis remanet. at si quis plus quam § 256. dodrantem uel etiam totam hereditatem restituere rogatus sit, locus est Pegasiano senatus consulto. Set is qui § 257. semel adierit hereditatem, si modo sua uoluntate adierit, siue retinuerit quartam partem siue noluerit retinere, ipse

(1) ex Inst. heres necessarium non est. [heres] ipse edd. m. (2) relinq. C. (3) eadem C. (4) recipi C. (5) e. C. (6) quamdodrant. C. (7) pmaneat C. (8) et C. (9) smel C.

§§ 255...258. § 6. L. tit. cit. § 255. Cf. Ulp. 25. 14. Vid. LL. 1. 2. C. ad SC. Trebell. 6. 49. Ulp. L. I. §§ 4. 20. D. eod. 36. 1. et supra § 251. § 256. Cf. Ulp. l. e. [sed de iure Iustinian. uide Inst. tit. cit. § 7.] § 257. Vid. Pomp. L. 21. Mod. L. 45. D. h. t. 36. 1. Paul. S. R. 4. 3. § 2. Ulp. 25. 15. et L. 50. § 1. D. de V. O. 45. 1. item supra § 254.

neque legari ei possit; set senatus consulto quod auctore
 'divo Hadriano factum est, idem in fidei commissis quod in
 §288. legatis hereditatibusque constitutum est. Item poenae
 nomine iam non dubitatur nec per fidei commissum quidem
 relinqui posse.

§289. Set quamvis in multis iuris partibus longe latior causa
 sit | fideicommissorum, quam eorum quae directo relin-
 cuntur, in quibusdam tantumdem ualeant, tamen tutor
 non aliter testamento dari potest, quam directo, ueluti hoc
 modo LIBERIS | MEIS | TUTOR ESTO, uel ita LIBERIS
 MEIS TITIVM | TITOREM DO: per fidei commissum uero dari
 non potest.

missum relinqui poterit. Ad v. enim sim. ex causa adnotavit „ne
 probato legatorum hereditatumque iuri fraus fieret“. Equidem
 etiam pro autem malim (i. e. sim. ex c. etiam olim [quidem] — poterat,
 — set) ut cum HIA similis causa intellegatur SCi causa. (1) diuo C.
 (2) multus C. (3) ualent C. quod ferri potest, si uerba in qui-
 busd. t. ualent pro παραρθέτοις sumimus; itaque aperte uitiosum
 non dixerim cum La. ad 1. § 4. (4) tius tutor es esto C.
 (5) dari uero C. quod non ita a Gaii more abhorre uidetur.

Ulp.L.9. §§9..11.D.eod.28.5. neq. legari] Vid. supra §§ 238.241.sq.
 ibiq. citt. ll. [Cf. L. 4.7. §1.D. de reb. dub. 34.5. L. 7.D. de leg. 2. HIA.]
 § 288. Cf. Ulp. l. e. Vid. supra §§ 235.sq. 243.
 § 289. Vid. 1. 149. 2. 234. 237. 240. Ulp. L. 3. pr. Paul. L. 7. Ulp. L.
 10. § 2. Pap. L. 28. 1. Ian. L. 33. D. de test. tut. 26. 2. Mod. L. 1. § 1. D. de
 confirmando tutore uel curatore 26. 3. Alex. L. 2. C. eod. 5. 29. Cod. De
 testamentaria tutela 5. 28. Sed uide etiam Iustinian. Cod. Communia
 de legatis et fidei commissis 6. 43.

[COMMENTARIUS TERTIVS.]

(fol. de-
perd. a.)(fol. de-
perd. b.)

||
 Intestatorum hereditates lege XII tabularum primum ad suos § 1.
 heredes pertinent. Sui autem heredes existimantur liberi qui § 2.
 in potestate morientis fuerint, ueluti filius filiae, nepos neptis
 ex filio, pronepos proneptis ex nepote filio nato prognatus
 prognatae: nec interest utrum naturales sint liberi an adoptiui:
 ita demum tamen nepos neptis et pronepos proneptis suorum
 heredum numero sunt, si praecedens persona desierit in potestate
 parentis esse, siue morte id acciderit, siue alia ratione, ueluti
 emancipatione; nam si per id tempus quo quis moritur, filius in
 potestate eius sit, nepos ex eo suus heres esse non potest. idem et
 in ceteris deinceps liberorum personis dictum intellegemus. Vxor § 3.
 quoque quae in manu eius est, ei sua heres est, quia filiae loco

(1) Primum huius commentarii folium deperditum est. Gö. et post
 eum edd. omnes suppleunt ex Collat. et Inst. ll. citt. quibus supplemen-
 tis, cum unam fere paginam, quales sunt C. Ver. paginae, non duas
 expleant, longius huius commentarii exordium praecessisse uidetur.
 Ceterum Ulp. 26. 1. simile huius Gaiiani initium est. Cf. etiam adnot.
 ad § 18. (2) eius et ei om. Gö. quibus uerbis eius est ei, si quid
 subesset, debere esse erit quasi ex comparatione 2. 139. probari pu-
 tauit La.; ego: quasi sua heres neque § 139. cit. legitur. morientis
 (pro eius) HIA.

§§ 1..17. Moss. et Romm. LL. Collat. 16. 2. §§ 1..17. [Gaius Institu-
 tionum libro 3.]

§ 1. § 1. L. de her. q. ab int. 3. 1. Cf. Gai. epit. 2. s. pr. Ulp. 26. 1. Paul.
 S. R. 4. s. § 3. Ulp. L. 1. § 9. L. 3. pr. D. de suis et legit. 38. 16. lege XII t.]
 Dirksen. 5. 4. Vid. Cie. ll. ad 2. 221. citt. Paul. L. 9. § 2. D. de lib. et post.
 28. 2. Call. L. 220. pr. D. de V. S. 50. 16. Diocl. et Max. L. 4. C. de suis et
 legit. 6. 55. § 2. § 2. L. tit. cit. Cf. Gai. ep. et Ulp. ll. citt. item uide
 Ulp. 22. 14. Gai. 1. 97. 127. 2. 136. 136. 135. 137. Paul. S. R. 4. s. §§ 4. s. Ulp.
 L. 1. §§ 2. 4. 11. D. de suis et legit. 38. 16. Diocl. et Max. L. 5. C. eod. 6. 55.
 Quintilian. inst. or. 3. 6. 96. § 3. Vid. 1. 114. 115. 118. 148. 2. 139. 159.

est: ideoque si agnatus proximus hereditatem omiserit, uel
 antequam adierit, decesserit, sequentibus nihil iuris ex lege
 § 13. competit. Ideo autem non mortis tempore quis proximus
 sit requirimus, sed eo tempore quo certum fuerit aliquem
 intestatum decessisse, quia si quis testamento facto decesserit,
 melius esse uisum est tunc ex iis requiri proximum, cum
 certum esse coeperit neminem ex eo testamento fore here-
 § 14. dem. Quod ad feminas tamen attinet, in hoc iure aliud
 in ipsarum hereditatibus capiendis placuit, aliud in ce-
 terorum bonis ab his capiendis: nam feminarum heredita-
 tes perinde ad nos agnationis iure redeunt atque mascu-
 lorum, nostrae uero hereditates ad feminas ultra consan-
 guineorum gradum non pertinent; itaque soror fratri so-
 rorine legitima heres est, amita uero et fratris filia legitima
 heres esse non potest; sororis autem nobis loco est etiam
 mater aut nouerea quae per in manum conuentionem apud
 § 15. patrem nostrum iura filiae nacta est. Si ei qui de-
 functus erit, sit frater et alterius fratris filius, sicut ex su-
 perioribus intellegitur, frater prior est, quia gradu prae-
 cedit: sed alia facta est iuris interpretatio inter suos he-
 § 16. redes. quod si defuncti nullus frater extet, [set] sint

(1) eorum ins. HIA. non Coll. (2) bonis om. Coll. et HIA.
 (3) p inde C. proinde Gō. 1. (4) at C. (5) ex Coll.
 (6) concta C. cuncta s. iuncta eodd. Coll. La. 1842.: nacta, ut 1. 115.
 quod nunc pro edd. consecuta recepi. (7) §§ 8-11. (8) e Coll.

pr. D. de suis et leg. 38. 16. Marcian. L. 9. D. eod. Justinian. L. 4. § 9. C.
 de bonis libertor. 6. 4. § 13. Cf. § 6. I. tit. cit. 3. 2. Vid. Ulp. L. 1. § 8.
 L. 2. § 5. sqq. L. 5. D. de suis et legit. 38. 16. Afr. L. 16. D. de lib. et postum.
 28. 2. cit. § 7. L. 3. 1. § 14. Cf. § 9. I. tit. cit. 3. 2. Gai. epit. 2. s. § 5. 6. i. f.
 Ulp. 26. 6. Vid. supra § 3. ibiq. cit. ll. infra §§ 23. sq. Paul. S. R. 4. s.
 (Collat. 16. 3.) §§ 22. 20. 16. Th. C. de leg. heredibus 5. 1. passim. Decius
 L. 3. Diocl. et Max. LL. 6. 9. Justinian. LL. 13. 15. C. eod. 6. 58.
 § 15. Cf. § 5. I. tit. cit. 3. 2. Gai. epit. 2. s. § 5. Vide supra § 7. ibiq. cit. ll.
 Paul. 4. s. § 18. § 16. Cf. Gai. ep. l. c. Ulp. 26. 4. § 4. I. tit. cit. 3. 2.
 Vide supra § 8. Paul. S. R. 4. s. § 17. 19. Ulp. L. 2. § 2. 4. D. de suis et
 legit. 38. 16.

liberi fratrum, ad omnes quidem hereditas pertinet; sed
 quae situm est, si dispari forte numero sint nati, ut ex uno
 unus uel duo, ex altero tres uel quatuor, utrum in stirpes
 diuidenda sit hereditas, sicut inter suos heredes iuris est,
 an potius in capita: iandudum tamen placuit in capita di-
 uidendam esse hereditatem; itaque quotquot erunt ab
 utraque parte personae, in tot portiones hereditas diui-
 detur, ita ut singuli singulas portiones ferant.

Si nullus agnatus sit, eadem lex XII tabularum genti-
 tiles ad hereditatem uocat: qui sint autem gentiles, pri-
 mo commentario rettulimus; et cum illic admonuerimus
 totum gentilicium ius in desuetudinem abisse, super-
 uacuum est hoc quoque loco de eadem re curiosius
 tractare.

Hactenus lege XII tabularum finitae sunt intestatorum
 hereditates: quod ius quemadmodum strictum fuerit, pa-
 lam est intellegere. Statim enim emancipati liberi
 nullum ius in hereditatem parentis ex ea lege habent, cum
 desiderint sui heredes esse. Idem iuris est si ideo

(1) malim uū (uelut). sic HIA nunc dedit. Coll.: si dispari numero
 sint, forte nati ex uno unus (2) q q C. (3) gentiles C.
 (4) supra pag. 45. codicis Veronensis, sed quae legi non potuit.
 (5) gentilicam C. (6) eadem C. Gō. et edd. omnes male ex
 Coll. dederunt ea. (7) retincuriusur C. re curiosius in-
 tractare Vindob. Coll. cod. Hugo prop. re i f u (iterum) tractare.
 (8) (ingenuorum) ins. HIA referens ad § 39, et Ulp. 26. 1. 27. 1. Equi-
 dem huic tractatui etiam rubricam, quae istam insertionem uetet,
 praescriptam fuisse opinor. Certe § 1. aptius quam huic § 18. in-
 sereres ingenuorum.

§ 17. Cf. Ulp. in Collat. 16. 4. § 2. Cic. Verr. 2. 1. 45. Vid. Paul. ibid. (siue
 S. R. 4. s.) § 3. lex XII t.] Vid. Dirksen. 5. 5. Cic. et Auct. ad Herenn.
 ll. ad 2. 224. eitt.

§ 18. Cf. pr. l. de SC. Tertull. 3. 3. Vid. § 2. i. f. de B. P. 3. 9. et infra § 25.
 finitae sunt] sed cf. Ulp. 27. DE LIBERTORVM SVCCESIONIBVS.

§ 19. Cf. § 9. init. l. de her. q. ab int. 3. 1. Vid. 1. 135. 156. Paul. L. 6. § 1.
 D. de B. P. 37. 1. § 20. Vid. supra 1. 94. et Collat. 16. 7. § 2. Plin.
 ep. 10. 6.

liberi non sint in potestate patris, | quia sint cum eo ciui-
tate Romana donati, nec ab impera|tore in potestatem re-
§ 21. dacti fuerint. Item agnati 'capite diminuti | non ad-
mittuntur ex ea lege ad hereditatem, quia nomen a|gnatio-
§ 22. nis capitis deminutione perimitur. Item pro|ximo agnato
non adeunte 'hereditatem, nihilo magis sequ|ens iure legi-
§ 23. timo admittitur. Item feminae agnatae | quaecum-
que consanguineorum gradum excedunt, | nihil iuris ex
§ 24. lege 'habent. Similiter non admittuntur | cognati qui
per feminini sexus personas necessitu|dine iunguntur; adeo
quidem, ut nec inter matrem | et filium filiamue ultro citro-
que hereditatis capi|endae ius competat, praeterquam si per
in manum conuentionem consanguinitatis iura inter eos
constiterint.

[DE BONORVM POSSESSIONIBVS.]

§ 25. Sed hae iuris iniquitates edicto praetoris emendatae |
§ 26. sunt. nam 'liberos omnes qui legitimo iure deficiuntur, | 131.
uocat ad hereditatem proinde ac si in potestate parentum | 121a.
mortis tempore fuissent, siue soli sint siue etiam | sui here-
des, id est qui in potestate patris fuerunt, con|currant.

(1) k. dm. C. capite diminuti edd. Veron. cod. siglas di et dim
(praeter d. d, et dm.), numquam dem pro diminut. habet, quamuis
deminut. iuxta frequentiore formam diminut. omnibus suis litteris
scriptum exhibeat. (2) G5.1.2.: (ad)hereditatem nih.

(3) habent C. ut saepe t pro t; itaque caue ne habere uidentur cum
ha conicias. (4) eos C.

§ 21. Vid. § 1. I. de succ. cogn. 3.5. et infra ad § 27. i. f. citt. ll. Ulp. 27.5.
§ 22. Vid. h. C. § § 12.18. et ibi citt. ll. § 23. Vid. § 14. cum locis ibi
citt. § 24. Cf. cit. pr. I. de SC. Tert. 3.3. Vid. Ulp. 26.7.8. Gai.
1.111.114.115^b.132.134.3.3. infra § 41. Quintilian. Inst. or. 4.2.5.
§ 25. Vid. § 1. init. I. de SC. Tertull. 3.3. pr. § 2. i. f. I. de B.P. 3.9. § 11.
I. de grad. cognat. 3.6. Gai. L. 2. D. unde cognati 38. 8. et infra § 41.
§ 9. I. de her. q. ab int. 3.1. § 26. Vid. cit. § 9. I. 3.1. Ulp. 28. 8. et
Collat. 16. 7. § 2. Gai. supra § § 19. sq. Paul. L. 6. § 1. D. de B.P. 37.1. Mod.
L. 1. § 2. D. quis ordo 38.15. Ulp. L. 1. § § 5. sq. D. si tabb. tti null. exst. 38. 6.
Paul. et Pomp. LL. 4.5. eod. item Cic. in Verr. II. 1. 44. 114. cum Pseudo-
Asc. (p. 191. Bait.)

'adgnatos autem capite deminutos non | secundo gradu § 27.
post suos heredes uocat, id est non | eo gradu 'uocat quo
§ 8 per legem uocarentur si ca|pite minuti non essent; sed ter-
tio proximita|tis nomine: licet enim capitis deminutione ius |
10 legitimum perdiderint, certe cognationis iura | retinent:
12 itaque si quis alius sit qui integrum ius | agnationis habebit,
is potior erit, etiam si longi|ore gradu fuerit. Idem iuris § 28.
14 est, ut quidam putant, | in eius agnati persona, qui proximo
agnato omitten|te hereditatem nihilo magis iure legitimo
16 admittitur; | sed sunt qui putant hunc eodem gradu a
praeto|re uocari, quo etiam per legem agnatis hereditas da-
18 tur. | Feminae 'certe agnatae quae consanguineorum | § 29.
20 gradum excedunt, tertio gradu uocantur, id est si | neque
suis heres neque agnatus ullus erit. Eodem 'gra|du § 30.
22 uocantur etiam eae personae quae per femini|ni sexus per-
sonas copulatae sunt. Liberi quoque qui | in adoptiua § 31.
familia su|nt, ad naturalium parentum heredi|tatem hoc eodem
gradu 'uocan|tur.

132. Quos autem 'p|raetor uocat ad hereditatem, hi here- § 32.
121b.

(1) adgnatos C. (2) uocat ex ed. m. 3. excidit. (3) certae C.
(4) gradu uocantur etiam si haec C. (5) uocat C. (6) p|R
C. solus add. Inst.

§ 27. Vid. § 21. Ulp. 28. 9. Gai. epit. 2. 8. § 7. Paul. S.R. 4. 8. § 22. i. f.
Pr. § 1. I. de succ. cogn. 3.5. supra 1.158. § 12. I. de grad. cogn. 3.6. Mod.
L. 4. § 10. D. eod. 38. 10. Dig. unde cognati 38. 8. impr. Pomp. L. 5. ibid.
Cod. 6. 15. Iulian. L. 1. D. unde legit. 38. 7. et infra § 30. licet enim
Vid. § 21. 1. 158. Ulp. 27. 5. et L. 1. § 8. D. ad SC. Tertull. 38. 17. Pomp. L.
11. D. de suis et legit. 38. 16. § 2. I. ad SC. Orphit. 3. 4. § 28. Vid.
§ § 12. 22. Ulp. L. 2. pr. D. de suis et legit. 38. 16. § 7. I. de legit. agnat.
success. 3. 2. Iustinian. L. 15. § 3. C. de legit. heredib. 6. 58.
§ 29. Vid. § § 23. 14. et adh. §. citt. ll. § 30. Vid. § 24. § 2(1). I. de
succ. cogn. 3. 2. citt. Ulp. 28. 9. et Gai. epit. 2. 8. § 7. Vid. LL. 2. 4. D.
unde cognati 38. 8. Paul. L. 10. § 6. D. de gradibus 38. 10.
§ 31. § 3(2). I. tit. cit. 3. 2. Cf. Gai. epit. l. c. Vid. § 13. I. de hereditatib. quae
ab int. deferuntur 3. 1. Ulp. L. 1. § 4. D. unde cognati 38. 8. supra 2. 136.
§ 32. § 2. I. de B.P. 3. 9. Cf. Ulp. 28. 12. Vid. supra 2. 98. infra § 80.

des ipso quidem iure non | ²fiunt: nam praetor heredes fa-
cere non potest: per legem | enim tantum uel similem iuris
constitutionem heredes fiunt, ueluti per senatus consultum et
constitutionem principalem: sed | ³eis si quidem praetor det
bonorum possessionem, loco heredum constituuntur.

§33. Adhuc autem alios ⁴etiam complures gradus praetor
facit | in bonorum ⁵possessione danda, dum id agit, ne quis
sine successore moriatur. de quibus in his commentariis
⁶---** | ---** hoc ius totum propriis commentariis..

(1) ipse C. (2) ex Inst. suppl. (3) Gō.1.2.: cum eis quidem
Praetor dat La. correxit. [In ed. m. 3. praetor excedit.] HIA adn.
malim tamen cum eis praetor dat (4) ** Gō. etiam edd. meae, Gn.
et HIA. et alios Inst. (5) possessionibus dandis HIA. (6) Heft.
ded.: consilio | --- Sensui conuenire uidetur summam | tracta-
uimus, quia Hschk. prop.: copiose n̄ agim' q̄ (copiose [?] non agi-
mus, quia) alias HIA uersus 5..17. sic dedit: consulto non agimus,
quia alias h. i. propr. comm. explicauimus. 33a. Igitur hoc s. a. s.,
cum in legitimis hereditatibus sola cognatio per legem XII tabularum
non proficeret ad hereditatem capiendam, ut ne | mater quidem in bo-
nis liberorum, praeterquam si per in manum conuentionem iura con-
sanguinitatis nacta fuerat, ex lege illa ullum ius haberet, | . Tum
adnot.: ad sensum in v. 16...22. puta secutum esse: hoc quantum ad
matrem ingenuam trium, libertinam quattuor liberorum iure honora-
tam postea Scto Tertulliano correctum esse. hoc enim matri tantum
praefert suum heredem, eunue, qui inter suos heredes a praetore ad b.
possessionem uocatur, item patrem auumue defuncti emancipator(em)
a(ut) si em(an)cipatus n̄(on) fuerit, fratrem c(onsanguineum). || [tum
sqq. in text. rec.] post eam uocat sororem defuncti consanguineam et
u|xorem, quae in manum eius conuenerat, [pergit adnot. „Et puta ad
sensum secutum esse:] ita quidem, ut hae personae matri etiam con-
currant, dimidiamque partem hereditatis ei auferant: deinde ceteros
agnatos. Certe uerbis huius supplementi repugnat quod §. 22. ru-
bricam habuisse uidetur.

et 4.34.sq.111. pr.I.de perp.et temp.act.4.12. Paul.L.138.D.de V.S.
50.16. LL.117.128.§1.D.de R.1.50.17. Ulp.LL.1.2.D.de B.P.37.1. L.11.
i.f.D.de H.P.5.3. Id.et Gai.D.de possessoria H.P.5.5. Ulp.L.19.§2.
D.de condic.et demonstr. 35.1.

§ 33. §2.med.I.tit.cit. (Ad pagg.132.i.f.133.cod.Veron. uide Ulp. 28.
§§1...7.ibiq.citt.ll.) propriis comm.] i.e. Ad edictum urbicum libris?
Cf.infra §54. et praefat.nostr.nott.13.13a.

10 --- solum admonuisse sufficit -- | ** --- (§33a.)
12 ibus --- | tabulis --- . hereditatem
14 --- . lata --- osium --- | in ma-
--- . ionem --- sa riam --- lege ---
16 --- | --- §§.16.17. |
18 --- | ---
20 **	--- §. 21.
22 ¹ H. ca. --- ** (|§33b.)

post eam uocat --- u|xorem ---

133. --- : || ---
126a. §§. 1...7. | ---
t.s. ---	---
§§. 9...20. ---	qui --- **

(1) §. 22. rubricam, nunc puto DE SENATVS CONSULTO TERTULLIANO
habebat. (2) Gaius in posteriore paginae 132. parte totaque
pag. 133., ubi praeter incertos fere omnes ductus uix aliquid legi
potuit, de bonorum possessionibus a praetore tum impugnandi atque
emendandi tum supplendi atque confirmandi iuris ciuiliis gratia
datis uarioque, quem bonorum possessores iuxta heredes optinebant
loco, prout aut contra aut secundum tabulas testamenti bonorum
possessio admissa erat, exposuisse uidetur. In § 1. Inst. de B. P. ita
ante intestati bonorum possessionem, de qua pag. 134. cod. Ver. ex-
ponere pergit, disseritur: Aliquando tamen neque emendandi, neque
impugnandi ueteris iuris, sed magis confirmandi gratia pollicetur bo-
norum possessionem: nam illis quoque qui recte facto testamento here-
des instituti sunt, dat secundum tabulas bonorum possessionem. item
ab int. Itaque HIA uersus 21...24. iisdem Inst. uerbis expleuit, ad-
ditis tamen inter sunt et dat hisce: si modo tabulae testamenti non
minus quam septem testium signis signatae sint. Etiam decem
fere qui praecedunt codicis uersus replendos esse uerbis pr. Inst. de
B. P. 3. 9. „Ius bon. possessionis adiwabatur“ adnot. HIA, nam
paucis mutatis et ipsa Gaiana uideri, „ut tamen Gaius antea b. pos-
sessionem ex SC. Tertulliano dandam pro exemplo impugnati iuris
ueteris posuisse uideatur (cf. Gl. Taur. ad pr. I. 3. 9.)“ Cf. praef.
nostr.

(§ 33a. Cf. §24. Ulp. 26 s. Tit. Inst. de SC. Tertull. 3.3. L. 9. § 1. D. de
reb. dub. 34.5. HIA.)

§ 34. ab in||testato heredes suos et agnatos ad bonorum possessionem uocat: quibus | casibus beneficium in eo solo uidetur aliquam uilitatem habere, quod is qui ita bonorum possessionem petit, interdicto | cuius principium est QVORVM BONORVM, uti possit: cuius interdicti quae sit utilitas, suo loco¹ proponemus: | alioquin remota quoque bonorum possessione ad eos heredes pertinet iure ciuili.

§ 35. Ceterum saepe quibusdam ita datur | bonorum possessio, ut is cui data sit, [non] optineat hereditatem; quae

§ 36. bonorum possessio dicitur sine re: nam si uerbi gratia iure facto testamento heres institutus creuerit hereditatem, sed bonorum possessionem secundum tabulas testamenti petere noluerit, contentus | eo quod iure ciuili heres sit, nihilominus ii qui nullo facto testamento ad intestati bona uocantur, possunt petere bonorum possessionem; | sed sine re ad eos² hereditas pertinet, cum testamento

§ 37. scriptus heres euincere hereditatem possit. Idem | iuris est si intestato aliquo mortuo suus heres non uerit petere bonorum possessionem, contentus legitimo iure: nam | et agnato competit quidem bonorum possessio, sed sine re, cum | euinci hereditas ab suo herede potest. et illud conuenienter, si ad agnatum iure ciuili pertinet hereditas | et hic

(1) 4. 144.

(2) HIA adn.: fuerit b. p. quae nota abiit in similem h' t.

(3) ita Hollw. prop.

(4) ap. 10 C. a filio Gō.

La. adn. „Non dubitandum quin librarius scripserit ap. suo, ut scripsit ap. p. 95, 13., et alibi [p. 181, 3.] opstitit, et uidetur scripsisse ap. p. 228, 4. et op id p. 140, 22.“

(5) ita C., sed praestat possit, ut in fine proxime antecedentis §. et sic nunc HIA dedit, deinde illud mutans in huic.

(6) conuenienter C. con-

§ 34. § 1. I. de B. P. 3. 9. u. item ab int. et c. et remota quoque et c. QVOR. BON.] Vid. infra 4.144. ibiq. c. it. ll.

§§ 35. 36. Vid. Ulp. 25.13.23 6.26.8. supra 2.148.165. sq.

§ 37. Cf. Ulp. c. it. 25.13.26.8.

adierit hereditatem, sed bonorum possessionem petere noluerit, etsi quis ex proximus cognatis petierit, | sine re habebit bonorum possessionem propter eandem rationem. |

§ 35. Sunt et alii quidam similes casus, quorum aliquos | superiore commentario tradidimus. |

[DE LIBERTORVM BONIS.]

Nunc de libertorum bonis uideamus. Olim itaque licebat liberti patrem suum in testamento praeterire: nam ita demum lex XII tabularum ad hereditatem liberti uocabat patronum, si intestatus mortuus esset libertus nullo suo herede relicto: itaque intestato | quoque mortuo liberto, si is suum heredem reliquerat, nihil in bonis eius patrono iuris erat; et si quidem ex naturalibus liberis aliquem suum heredem reliquisset, nulla uidebatur esse querella; si uero | uel adoptiuus filius filiae uel uxor quae in manu esset, | sua heres esset, aperte iniuria erat nihil iuris patrono superesse, qua de causa postea praetoris edicto haec | iuris iniquitas emendata est: siue enim faciat testamentum libertus, iubetur ita testari, ut patrono suo partem dimidiam bonorum suorum relinquat, et si aut nihil

§ 39.

§ 40.

§ 41.

nenienter dicitur Gō. 1. 2. (1) sic (?) C. (2) et sic conuenienter. (3) cognatus C. quod edd. m. 2. sqq. retinui (item Gn.) prob. La. nunc autem cum totiens u et i permutasse librarium animaduertissem, insolentioformam cum cett. edd. mutauit. (4) §§ 119. 148. sq. (5) patrum C. (6) herede relicto C. (pro h' de relicto) (7) (suus uel) ins. HIA. (8) emandata C. (9) relinquitur C.

§ 39. Pr. I. de succ. libertor. 3.7. Vid. Ulp. 27.29. Paul. S. R. 3.2. Dig. 38.2. Cod. 6.4. Nouella Valentiniani 24. § 40. Pr. I. cit. Vid. Ulp. 27.1.29.1. et L. 3. pr. D. de suis et leg. 38.16. Id. L. 17. Ter. Clem. L. 38. § 1. D. de bon. libert. 38.2. Iustinian. L. 4. § 8. C. de bonis libertor. 6.4. lex XII t.] Vid. Dirksen. 5.8. (cf. Husch. in Rhein. Mus. f. Jpdz. 7. p. 64. not. 12.) et infra §§ 46.49.51. Ulp. L. 11. D. de iure patronat. 37.14. et ad 1. § 165. c. it. ll. adopt. fil.] Vid. 2. 136.137. et ibi c. it. ll. uxor q. in manu] Vid. 2. 159. ibiq. c. it. ll. § 41. § 1. I. tit. cit. Vid. supra § 25. et ad praeced. § 40. c. it. ll. Ulp. cit. 29.1. et

aut minus quam partem dimidiam reliquerit, datur patrono contra tabulas testamenti partis dimidia bonorum possessio; si uero intestatus moriatur suo herede relicto adoptiuo filio [uel] uxore quae in manu ipsius esset, uel 'nuru quae in manu filii eius fuerit, datur aeque patrono aduersus hos suos heredes partis dimidia bonorum possessio. pro sunt autem liberto ad excludendum patronum naturales liberi, non solum quos in potestate mortis tempore habet, sed etiam emancipati et in adoptionem dati, si modo aliqua ex parte heredes scripti sint, aut praeteriti contra tabulas testamenti bonorum possessionem ex edicto petierint: nam exheredati nullo modo repellunt patronum.

§42. Postea lege Papia aucta sunt iura patronorum quod ad locupletiores liberos pertinet: cautum est enim ea lege, ut ex bonis eius qui sestertiorum *nummorum centum milium plus* patrimonium reliquerit, et pauciores quam tres liberos habeat, siue is testamento facto siue intestato mortuus erit, uirilil pars patrono debeatur; itaque cum unum filium unamue filiam heredem reliquerit liberus, perinde pars dimidia patrono debetur, ac si sine ullo filio filiae moreretur; cum uero duos duasue heredes relique-

(1) *nurus C.* (2) cum sqq. ex Inst. suppl. (3) Hoc non satis accurate a Gaio dictum esse in adnot. exponit HIA, distinguens ab emancipato eoque in adoptionem dato cum qui in adoptione extranei est. (4) Ex Inst. facile incerti C. ductus suppl. ut Huschk. prop. Gō. 1.2. asteriscos habent. Klenz. ad rem non apte prop. *nummorum milia centum, si post militiam fecerit testamentum.* (5) *relinquerit et §. 18. reliquat C.*

L. 1. §2. D. de bon. libertor. 38.2. Cod. de bon. libertor. 6.4. De B.P.c.t. liberti 6.13. Greg. Cod. de libertis principis 6.2. (Haen. p. 35.) Cic. Verr. 2.1.48.125. Dio Cass. 51.15. Sueton. Ner. 32. item Tac. Ann. 15.19. § 42. §2. I. tit. cit. 3.7. Vid. §3. I. tit. cit. Ulp. L. 16. pr. D. de iure patronat. 37.14. Iustinian. L. 4. §11. C. de bon. libertor. 6.4. etiam Ulp. L. 1. § 14. D. si cui plus q. per L. Fale. licuerit, legatum esse dicitur 35.3. *uirilis*] Vid. §44. Ulp. L. 145. D. de V.S. 50.16. cum Gai. LL. 148. 150. ibid.

rit, tertia pars debetur; si tres relinquat, repellitur patronus.

[AD LEGEM PAPIAM.]

In bonis libertinarum nullam iniuriam antiquo iure patiebantur patroni: cum enim hae in patronorum legitima tutela essent, non aliter scilicet testamentum facere poterant quam patrono auctore; itaque siue auctor ad testamentum faciendum factus ———— relic —
79 a. ———— | ———— si uero
t. s. ———— | ———— . morte . ————
4 auctor factus non erat ———— . morte . ————
6 ———— §. 5. ———— | tinebat ————
8 ut | poterat patronum a bonis libertae uindicandis repellere.
Sed postea lex Papia cum quattuor liberorum iure liber-
10 tinas tutela patronorum liberaret et eo modo

(1) Fort. rubrica DE LIBERTINARVM BONIS scribenda est. (2) Locum sic restitui posse putat Hschk.: || factus erat, neque tantum, quantum uellet, et (testamento) sibi relictum erat, de se queri debebat, qui id a liberta impetrare potuerat. si uero auctor ei factus non erat, et. (etiam) tutius hereditat. (hereditatem) morte eius capiebat; n (nam) neque suum heredem liberta relinquebat, q (qui) posset et sic ded. Gn. et HIA. non satis apte ad C. (3) „Scipsi ut posset, quod ad filium libertae pertinet, qui non erat suus heres patri. Gō. tamen malebat possent, quoniam liberos habet Ulp. 29.2. Ipse ediderat possit; sine ut“ La. (4) In C. ita ferme scriptum esse con. Gō. (et rec. Gn.): et eo modo inferret, ut iam sine patroni tutoris auctoritate testari possent, prospexit, ut pro numero liberorum, quos superstites liberta habuerit, etc. nam ita habet Ulp. 29.3. „Lex Papia Poppaea postea libertas quattuor liberorum iure tutela patronorum liberauit; et cum intulerit iam posse eas sine auctoritate patronorum testari, prospexit ut pro numero liberorum libertae superstitem uirilil pars patrono debeatur.“ uersus 10...17. sic rest. HIA: modo efficeret, ut iam sine patroni tutoris auctoritate testari possent, prospexit, ut pro numero liberorum, quos superstites liberta habuerit, u. p. p. d. et ex b. e. q. o. liberorum loco iuris interpretatione accipit, cum tota hereditas ad p. p.

§ 43. Cf. Ulp. 29.2. Vid. Liu. 39.19. Gai. 1.192.2. 118.122.
§ 44. Cf. Ulp. 29.3. Vid. supra 1.194. Ulp. 11. 288. item L. 145. et Ter. Clem. L. 153. D. de V.S. 50.16.

tu|toris auctoritate ————— | ————— 12
 †. 12. ————— | — habuerit, uirilis pars patrono debea-
 tur 1.. ex bonis eius, quae omnia ——— iuris | 2 ——— 14
 ————— ††. 14. 16. ————— | 3 —. ad patronum per- 16
 tinet. |

§45. Quae autem diximus de patrono, eadem intellegemus 13
 et | de filio patroni; item de nepote eius et de pronepo|te 20
 §46. ex nepote filio nato prognato. Filia uero patro|ni, item
 neptis et proneptis ex nepote filio | nato prognata quamuis 22
 idem ius habeant, quod lege XII tabularum | patrono datum
 est, praetor tamen uocat tantum masculini sexus | patro-
 norum liberos; set filia, ut contra tabulas testa|menti li- 138.
 berti [uel] ab intestato contra filium adoptiuum uel uxorem 79b.
 nurumue dimidiae partis bonorum possessionem | petat, t.s.
 trium liberorum iure lege Papia consequitur; | aliter hoc 4
 §47. ius non habet. set ut ex bonis libertae | suae quatuor
 tuor liberos habentis uirilis pars ei deberetur, liberorum 6
 quidem iure non est comprehensum, | ut quidam putant;
 set tamen intestata liberta | mortua, uerba legis Papiae fa- 8

(1) ei(t) C. Hschk. uult: ztab. (2) †. 15. incertae, †. 16. nullae
 litterae leguntur in C. (3) Sequentes §§. obstant quo minus
 locum Ulp. 27. 2. huc trahamus hunc: „Si sit patronus et alterius
 patroni filius, ad solum patronum hereditas pertinet“. cf. infra § 60.
 (4) filio in text. non recep. Gö. 1. 2. Sqq. etiam ibi non lecta ex
 Hollw. et Huschk. con. suisque expl. La. et edd. m. 2. sqq.
 (5) ex filio (pro eius) HIA. (6) ex filio add. HIA. (7) (aut)
 pro (uel) HIA. (8) quatuor C. sec. Gö. quatuor edd. (9) de-
 beatur Gö. deberetur La. (10) non sequitur Gö. non ephorum
 La. Utrumque displicet Hschkio, qui uult: opus ei non est quod
 equidem non receperim, nec rec. HIA, sed ded.: debeat, ne libero-
 rum quidem iure consequitur, |

§ 45. Vid. § 58. Ulp. 29. 4. 27. 1. Gai. L. 5. D. de bonis libert. 38. 2.
 Pr. I. de adsign. libertor. 3. 8. § 46. Cf. Ulp. 29. 5. et uid. 27. 1.
 lege XII t.] Vide supra § 40. § 47. § 44. et ad eand. §. cit. Ulp.
 libertae suae] cf. Gai. L. 58. § 1. D. de V. S. 50. 16. (faciunt] cf. L. 4. § 21.
 C. de bon. lib. 6. 4. HIA.)

ciunt, ut ei uirilis pars de|beatur; si uero testamento facto
 mortua sit liberta, tale ius ei datur, quale datum est 1—
 ————— †. 11. ————— | liberique
 contra tabulas testamenti liberti habent: | quamuis parum
 14 diligenter ea pars legis scripta | sit. Ex his apparet §48.
 extraneos heredes patronorum | longe remotum ab omni
 16 eo iure iri, quod uel in intestatorum bonis uel contra
 tabulas testamenti | patrono competit.
 18 Patronae olim ante legem Papiam | hoc solum ius ha- §49.
 bebant in bonis libertorum, | quod etiam patronis ex lege
 20 XII tabularum datum est. nec enim | ut contra tabulas te-
 stamenti, in quo praeritae erant, uel ab intestato contra
 22 filium adoptiuum uel uxorem nurumue bonorum possessio-
 nem partis dimidiae peterent, praetor similiter | ———
 ————— set postea lex Papia | duobus liberis ho- §50.
 139. noratae ingenuae patronae, || libertinae tribus, eadem fere
 61b. iura dedit quae ex edicto praetoris patroni habent; trium
 uero liberorum | iure honoratae ingenuae patronae ea iura
 4 dedit quae per eandem legem patrono data sunt; liber-

(1) Huschk. noluit: patronae liberis honoratae, ut pinde bp. (perinde
 bonorum possessionem) habeat ac uirilis sexus patronus | „Tem-
 ptabam: est tribus IIIue liberis honoratae patronae, simile huic quod
 patronus“ La. Hunc uituperat Hschk. et ipse quae cum C. et huius
 consuetudine uix conueniunt, prop. (quod rec. Gn.): patronae trib.
 liberis honoratae ut pinde pā in habeat ps quā patronus Nouissime
 HIA: patronae liberis honoratae, ut proinde simile habeat ius ac pa-
 tronus | (2) is C. (3) patronos? u. C. (4) sic ed.
 1842., ed. m. 4. et Gn.; remotiores — iure — quod .. in Gö. 2.
 Klenz. restituit ab omni eo et uel (ū) Huschk. prop.: remotioris
 b p' sionis iure uti qu (quam) quod ed. (edicto) in mt. sed nouissime
 quod rec. HIA: remotos eē ab omni eo iure hrio (hereditario) quod
 uel in in | (5) Gö. prop. et Gn. rec.: ut patrono liberisque eius
 concessit. HIA ad sensum rest. in text. rec.: eis ac masculis patronis
 concessit. quod repugnat superst. litteris C. lib-r (6) sic iam Gö. 1.

§ 48. Vid. § 58. 64.

§ 49. Cf. Ulp. 29. 6. et uide eund. 27. 1. item L. 17. D. de bon. libertor.
 38. 2. ex l. XII t.] Vid. supra § 40. § 50. Vid. Ulp. 29. 5. sqq. et supra § 42.

§51. tinae autem patronae non idem iuris praestitit. Quod 6
autem ad libertinarum bona pertinet, siquidem intestatae
decesserint, nihil novi patronae liberis honoratae lex Papia
praestat: itaque si | neque ipsa patrona, neque liberta 'ca-
pita diminuta sit, ex lege XII | tabularum ad eam hereditas
pertinet, et excluduntur libertae | liberi; quod iuris est
etiam si liberis honorata | non sit patrona: numquam enim,
sicut supra² diximus, feminae suum heredem habere pos-
sunt: si uero | uel huius uel illius 'capitis diminutio inter-
ueniat, rursus liberi | libertae excludunt patronam, quia le-
gitimo iure 'capitis diminutione interempto euenit, ut liberi
§52. libertae cognationis iure potiores habeantur. Cum au-
tem testamento facto moritur liberta, ea quidem patrona
quae liberis honorata non est, nihil iuris habet contra
libertae testamentum; | ei uero quae liberis honorata sit,²⁰
hoc ius tribuitur per legem Papiam quod habet ex edicto
patronus contra | tabulas liberti.
§53. Eadem lex patronae filiae liberis honoratae .. | patroni
iura dedit; sed in huius persona etiam unius || filii filiaeque 140.
ius sufficit. 61a.

(1) & d. (pro ka.) C. capite diminuta La. ed. 1842. (2) 2. 161.
cf. 3. 47. 1. 104. (3) ka C. (4) & d. interempto C. La. ed. 1842.
capitis diminutione perempto quod perempto post Gö. 1. edd. omnes
habent. at C. interempto interempto. (5) Gö. omisit .. (7a) i. f.
uersus. Unterh. inde fecit: item patronae filio | Aliquid deperisse
manifestum est, unde non recte faciunt edd. quod lacunae indicatio-
nem in textu non habent; ed. 1. m. Huschk. secuta, filio (fil) expleuit.
La. temptabat: paene eadem quae ipsi patronae, filio autem patro-
nae | HIA ded.: (quae) patronae, (patronae) filiae liberis honoratae,
filio | Malim: Eadem iura lex (et = etiam) p. f. l. honoratae et filio |
patroni dedit.

§ 51. Vid. Ulp. 27. 5. et § 2. l. de SC. Orphit. 3. 4. et supra § 48. item
Gai. L. 13. D. de suis et legit. 38. 16. Paul. L. 7. pr. D. de cap. min. 4. 5.
ex l. XII l.] Vid. supra § 40. leg. iure c. d. per.] Vid. 1. 158.
§ 52. Vid. ad § 51. citt. ll. impr. Ulp. 29. 7.
§ 53. Vid. Ulp. L. 17. Paul. L. 18. Pap. L. 42. pr. D. de bonis liber-
torum 38. 2.

Hactenus 'civium Romanorum iura quasi per indicem §54.
tetigisse satis est: alioquin diligentior interpretatio propriis
4 commentariis | exposita est. |
[DE BONIS LATINORVM LIBERTORVM.]
6 Sequitur ut de bonis Latinorum 'libertinorum | dispi- §55.
8 ciamus. Quae pars iuris ut manifestior fiat, admonendi §56.
sumus, de quo alio loco³ diximus, eos | qui nunc Latini
10 Iuniani dicuntur, olim ex iure Quiritium seruos fuisse, sed
auxilio praetoris in libertatis forma | seruari solitos; unde
12 etiam res eorum peculii iure ad patronos pertinere solita
est: postea uero per | legem Iuniam eos omnes quos
14 praetor in 'libertatem tuebatur, liberos esse coepisse et ap-
pellatos esse Latinos Iunianos; Latinos ideo, quia lex eos
16 liberos | perinde esse uoluit atque si essent ciues Romani
ingenui qui ex | urbe Roma in Latinas colonias deducti
18 Latini coloniarii esse coeperunt; Iunianos ideo, quia per

(1) omnia C. et edd. quod recte multos offendit. Huschk. olim in
omissione quadam uitium uidere sibi uisus suppleri quae in bonis
civium Romanorum libertorum habemus (s. nobis competunt) aut haec
uoluit, et nouissime, quod HIA rec., omnia (omnia illa) peius Gn. om-
nia ea Equidem semper pro omnia aliud quidquam malui, sed nunc
neque noua neque patronorum, sed e-romr' librarium scribere de-
buisse (nisi forte sic scriptum male lectum est) mihi persuasi. ita
iustum prioris disputationis finem iustumque ad tractatum de Lati-
norum libertorum bonis transitum habemus. (2) malim liber-
torum (3) l. § 22. (4) libtem C. edd. praeter meas liber-
tate, accusatiuo, in ipsa lege olim posito, temere spreto, quem nec
La. restituit.

§ 54. propr. comment.] cf. § 33. Fueruntne hi commentarii Ad
leges Iuliam et Papiam libri xv, unde 30 locos in Digesta receptos uide
ap. Hommel. Paling. 1. p. 119...122., sine Ad edictum urbicum libri X?
nam De manumissionibus libri tres huc non trahendi esse uidentur.

§ 56. Vid. 1. 22. 96. 131. et infra § 70. ibiq. citt. ll. Dosith. de manu miss.
§§ 4. 5. 6. 8. (6. 7. 8. 10.) Ulp. 1. 10. Plin. epist. 10. 4. Iustinian. L. un. pr.
C. de Lat. lib. toll. 7. 6. § 4. l. de success. libertor. 3. 7. neque liberti
Lat. hom. ac.] Vid. Aes Salpens. c. 23. „Vt qui c. R. consequentur, iura
libertorum retineant.“

legem Iuniam liberi facti sunt, etiamsi non ciues Romani.
 'nam | primum legis Iuniae lator cum intellexeret | futurum
 ut ea fictione res Latinorum defunctorum ad patronos per-
 tinere desinerent, 'ob | id quod neque ut serui decederent,
 ut possent iure peculii res eorum ad patronos pertinere,
 neque || liberti Latini hominis 'bona possent manu missio-
 nis iure ad | patronos pertinere, necessarium existimauit, |
 ne beneficium istis datum in iniuriam patronorum conuer-
 teretur, cauere 'ut res Latinorum defunctorum proinde ad

(1) n̄ pr̄ legis iuniae lator C. Gö. 1. 2.: nam | .. legis Iuniae la-
 tor et ita Hefft., qui tamen Klenzii con. nam pr. Iunius legis I. la-
 tor minime probabilem probauit. Huschk. prop. iam | uero quod
 ed. m. 1., La. (quasi scriptum esset crni | q̄r) quare quod edd. m. 2. 3.
 recepi. item Gn. et Hschk.: quare legis Iuniae lator. Recte HIA
 in adn. refutat quod dedi ed. m. 4. 'nam | praeter lege Iuniae lator' sed
 non recte idem recepit 'uerum legis Iuniae Iuniae lator' ubi 'ue-
 rum' omnino huius loci non est (pro 'nam', quod huius loci non esse
 ille adnotauit) neque ex codicis N effiei potest, et bis positum nomen
 Iuniae, quod aliquando probasse Rudorffius sese paenitere mihi di-
 cit, ab omni Romanorum appellandi usu alienum est. Quod nunc
 dedi, totum in C. scriptum est: N = nam usitatissimum; pr̄ = pri-
 mum ex iis notis est, quibus semel tantum librarius usus est quaeque
 in titulis quoque infrequentiores sunt; sed de uocabuli usu cf. su-
 pra l. 62. quod C. habet iuniae maioris ponderis non est quam
 alia multa neglegenter repetitorum uerborum syllabarumue (ut de
 totis uersibus iterum iterumque recurrentibus hic taceam) exempla
 multa: e. gr. q̄rinales p. 28. §. 24., olim 30, 3., filiae 30, 14., iussu 102,
 4. 5., quis 239, 10., uocator uocatur 47, 2., uideuidemur 104, 1., uero uir-
 gimibus 41, 1., ueluae filiae 186, 2., uiriri 38, 14., q̄ sint speciesint 50, 1.,
 re 68, 10., pertinent 141, 20. 21., legislegator 147, 13. 14., in in 165, 1.,
 mani fructum furtum 176, 13., necessese 182, 4., tempore 108, 5., gra-
 duocant 131, 21., co | condicione 154, 15. 16., proco: | Pro eo 158, 10. 12., cr cr
 20, 20. sq., res a. s. e lege as 18, 20., ius i q̄ 31, 13., tut to lic. tut do 41, 22.,
 ita tm ut tm 156, 18., es esto 126, 23., e esto 101, 20., debet pro parte debet
 173, 8., aliaeque iterationes, inter quas dubios casus, ut 209, 9. con-
 sulto omisi. At uero si Gaius Iuniae nomen bis ponere potuisset
 ac uoluisset, certe non hoc loco, sed aliquo priori quo haec lex nomina-
 tim memorata est, ponere debuisset. (2) et ————— |
 cederent, — possent .. | ————— eorum Gö. 2. Ex adnot. Gö. edd. m.
 2. sqq. cum La. suppl. petierunt. (3) bp C. edd. omnes bona
 sed dubito an rectius scribatur bonorum possessio posset

(4) uol. ...liberto | C. sed litteras liberto admodum incertas esse ad-

6 manu missores pertinerent, | ac si lex lata non esset: itaque
 iure quodammodo peculii bona Latinorum ad manu misso-
 8 res ———— pertinent. —————.. differant ea iura §57.
 quae | in bonis Latinorum ex lege Iunia constituta sunt, |
 10 ab his quae in hereditatem ciuium Romanorum libertorum
 obseruantur: | nam ciuis Romani liberti hereditas ad §58.
 12 extraneos heredes patroni | nullo modo pertinet; ad filium
 autem patroni nepotesque ex filio et pronepotes ex nepote
 14 [filio nato] prognatos | omnimodo pertinet, etiamsi [a]
 parente fuerint exheredati; Latinorum autem bona tam-
 16 quam peculia seruorum | etiam ad extraneos heredes per-
 18 tinent, et ad liberos 'manu missoris exheredatos non perti-
 19 nent. | Item 'ciuis Romani liberti hereditas ad duos §59.

not. Gö. qui 1. 2. posuitliberto | et adnotauit sententiam exi-
 gere ut bona horum libertorum quod receper. Gn. et HIA. La. et edd.
 m. 2. 3.: ut bona defuncto | Ed. m. 3.: ———. liberto [pro liberto] | e.
 adn. „malim ū * latinor. liberto | Nunc non dubitauit facere: ū * latin
 [latinorum, ut p. 143. §. 16.] defuncto | quae ipsius legis Iuniae uerba
 fuisse uidentur. Ego ex praeced. malim ū * latinor. (ut res Latino-
 rum libertorum) (1) esp. C. eorum supplendum esse adn. Gö.
 quod fecerunt edd. praeter Gö. 1. 2. Klenz. et m. 1. Sed hoc eorum et
 otiosum et a Gaiano more et a schedis alienum est. Ed. m. 4. dedi
 exinde, contra quod HIA adn. 'vox non Gaiana'. id quod uix ei qui
 plures quam nobis supersunt Gaianos libros legisset crederem: non
 istius uocabuli usus sed locus qui ei dandus erat, fecit ut temptarem
 'ipsorum' eiectis litteris es ut ex praecedentibus es male repetitis;
 sed nunc puto Gaium scripsisse coeperunt pertinere: coeper in ipso
 C. esse uidetur, et | nent pro | nere unus ex minoribus erroribus li-
 brario consuetis est; nec praetereundum est Gö. pro | nent in pri-
 mum | nentia in sch. rettulisse. (2) „In C. fuerit unde euenit
 ut multum (quod rec. Gn. et HIA) uel simile aliquid.“ Gö. Scribere
 uideamus igitur uel nunc uideamus, quantum uel quibus modis praeter
 alia uetat sq. nam. Hefft. prop.: unde factum est, ut longe s. multum
 (3) htatem C. Fort. htatib. Edd. hereditate Accusatiuum non eiecere
 praetuli etiam ed. 4. (4) Gö. aut filio nato aut, ut Sander prop.,
 prognatos uoluit. utrumque coniungendum esse La. animaduertit.
 Librarius filio nato omisit. (5) m (pro mm) n ex̄t C. (6) scrib.

§ 58. Vid. §§ 64. 48. 45. 63. Mod. L. 9. D. de iure patronat. 37. 14. Plin.
 ed. 10. 105. Ulp. L. 1. § 5. 6. D. de adsign. libertis 38. 4. § 59. Vid.

pluresue patronos aequaliter pertinet, licet dispar in eo seruo dominium habuerint; bona uero Latinorum pro ea parte pertinent, pro qua parte quisque eorum dominus fuerit. Item in hereditate ciuis Romani liberti patronus alterius patroni filium excludit, et filius patroni alterius patroni nepotem repellit: bona autem Latinorum et ad ipsum patronum et ad alterius patroni heredem simul pertinent pro qua parte ad ipsum manuissorem pertinent. Item si unius patroni tres forte liberi sunt et alterius unus, hereditas ciuis Romani liberti in capita diuiditur, id est tres fratres tres portiones ferunt et unus quartam; bona uero Latinorum pro ea parte ad successores pertinent pro qua parte ad ipsum manuissorem pertinent. Item si alter ex his patronis suam partem in hereditatem ciuis Romani liberti spernat, uel ante mortem quam cernat, tota hereditas ad alterum pertinet; bona autem Latini pro parte decedentis patroni caduca fiunt et ad populum pertinent.

Postea Lupo et Largo consulibus senatus censuit, ut bona Latinorum primum ad eum pertinerent qui eos

pro cr. lib. ti) C. (1) pertinent C. (2) excluditur C.
 (3) heretas C. (4) is C. his edd. praeter 1842. ed. m. 3. Hugo
 con. n i. e. duobus. non recte. (5) hereditatem C. omnibus
 suis litteris. edd. omnes hereditate (6) Gö. dubitabat an defici-
 entis legendum esset, quod ded. HIA. (7) ita C. quem singu-
 larem in pluralem numerum (eos..liberassent) transformarunt

1.22.sq. et Paul. L. 24.D. tit. cit. 37.14. (nullam esse libertorum diuisionem). Ian. L. 34. D. de bon. libertor. 38. 2. et cf. paullo post §§61.62.
 § 60. Vid. Ulp. 27.2.3. Paul. S.R. 3.2. §1. §3. i. f. l. de succ. libertor. 3.7.
 Pomp. L. 2. §2. Iul. L. 23. §1. D. de bon. libertor. 38.2. Pomp. L. 4. D. de
 operis libertor. 38.1. § 61. Cf. Ulp. 27.4. et uide ib. 29.4. Paul.
 l. c. §3. Iul. cit. L. 23. D. §2. cit. §3. Inst. pr. l. de adsign. libertor. 3. s.
 Ulp. §8. cit. L. 1. D. 38.4. et passim tot. tit. Ulp. L. 3. §9. D. de bonis liber-
 tor. 38.2. § 62. Vid. §59. Ulp. 17.1. item not. ad 2.188. et 150.
 § 63. Vid. §1. l. tit. cit. 3.7. Iustinian. L. un. §12. C. de Lat. lib. toll. 7.6.
 et Nouell. 78. praef. supra §58. non nomin.] Vid. 2.127.

liberasset; deinde ad liberos eorum non nominatim exheredatos, uti quisque proximus esset; tunc antiquo iure ad heredes eorum qui liberassent, pertinerent. Quo senatus consulto quidam actum esse putant, ut in bonis Latinorum eodem iure utamur, quo utimur in hereditate ciuium Romanorum libertinorum; idemque maxime Pegaso placuit; quae sententia aperte falsa est: nam ciuis Romani liberti hereditas numquam ad extraneos patroni heredes pertinet, bona autem Latinorum etiam ex hoc ipso senatus consulto non obstantibus liberis manuissoris etiam ad extraneos heredes pertinent; item in hereditatem ciuis Romani liberti liberis manuissoris nulla exhereditatio nocet, in bonis Latinorum autem nocere nominatim factam exhereditatione ipso senatus consulto significatur. uerius est ergo hoc solum eo senatus consulto actum esse, ut manuissoris liberi qui nominatim exhereditati non sint, praferantur extraneis heredibus. Itaque et emancipatus

filius patroni praeteritus quamuis contra tabulas testamenti parentis sui bonorum possessionem non petierit, tamen extraneis heredibus in bonis Latinorum potior habetur. Item filia ceterique quos exheredes licet iure ciuili inter ceteros, quamuis id sufficiat, ut ab omni hereditate pra-

edd. omnes propter sq. eorum. Valde dubito an nostro iure eius modi auctoris negligentiam non emendemus: immo, an negligentia non sit: nam cogitatio facile per eius modi ellipses procedit, cf. § 87. „agat...eos.“ (1) quod C. (2) [id] ins. edd. praeter m. 3.4.
 (3) Gö. malebat idque quod receperunt La. et edd. m. 2. sqq. (4) ita
 Gö. lacunam 16 fere litterarum expleuit. (5) sqq. magnam partem Bl. schedis debentur, itaque in Gö. 1. non extant. (6) hntatem C. hereditate edd. (7) ita C. unde apparet prop. Gö.
 (8) tam C. (9) ceteriquos..hredes C. (10) ita iam Gö. 2. defectus schedar. explic. (11) —uian. C. (12) ob Gö. 3. operarum errore. ab omnibic...is C.

§ 64. Vid. §§58.48. et cit. §4. Inst. item in her. ciu. R.] Vid. Ter. Clem. L. 40. de bon. libertor. 38.2. §§ 65. 66. Vid. supra §§19.26.2.132.sq. item Ter. Clem. L. 39. D. de bonis libertor. 38.2.

tris sui summoucantur, tamen in bonis Latinorum, | nisi
 nominatim a parente fuerint exhereditati, potiores erunt ex-
 §67. traneis heredibus. Item ad liberos qui ab hereditate
 parentis se abstinerunt, |
 hereditate exhereditati nullo modo dici possunt, non ma-
 §68. gis quam qui testamento silentio praeteriti sunt. | Ex
 his omnibus satis illud apparet, si is qui Latinum fecerit,
 || 144.
 §69. 1...21. | Item s 61 b.
 | "dispar" heredi t.s.

(1) a hereditate C. ab h. edd. (2) La. temptabat: scum per-
 tinet, quamuis ab extraneis repellantur | ab hered., quod (uel nam) ex-
 hereditati Hschk. prop.: ex sc. latini b (bona) ptinet qu (quia) licet
 alieni habentur | ab hereditate tm (tamen) exhered. Nouissime idem
 et HIA: b latinor. ptinet qu (bona Latinorum pertinent, quamuis)
 alieni habeantur a paterna hereditate, q (quia s. quod) exhereditati
 et sic etiam Gn. nisi quod hic nimie: quia ab hereditate exhereditati.
 (3) et is C. (4) HIA adnotauit: „Sententiam hanc fuisse suspi-
 cor: s. i. q. L. | fecerit, uel liberi eius soli ei heredes facti uivant, cum
 Latinus moritur, nihil novi SCTo introductum esse, quia etiam ex lege
 Iunia ad eosdem bona Latini pertineant, nec extranei heredes sint,
 cui vel ipse manumissor uel liberi praeferrari possint. Sed etsi manu-
 missor Latinum extraneo legauerit (2.195.), SCTo locum non esse vi-
 deri, quod liberos tantum extraneis heredibus praetulerit: qua de re
 tamen non dubito, quin dissenserint ICh, sive extraneo sive uni ex libe-
 ris per praeceptionem Latinus legatus fuerit, et his controversiis maio-
 rem partem pag.144. occupatam fuisse. Sequebantur deinde aliae
 controversiae, et in his prima, ut puto, si liberis tantum heredibus in-
 stitutis unus ex iis se abstinerit uel hereditatem spreuerit, bona Latini
 ad omnes an ad eos tantum, qui heredes facti sunt (quod uerius est)
 pertineant. Quam quaestionem deinde statim § 69. excepisse uide-
 tur.“ Haec HIA. (5) Gō. loci sententiam hanc esse putat:
 bona Latini ad liberos manumissori ex disparibus partibus succe-
 dentes, nullo extraneo herede interueniente, non pro uirilibus, sed pro
 hereditariis partibus pertinere. HIA haec in text. rec.: Item si nullo
 extraneo herede interueniente liberi | disparibus ex partibus heredes
 facti sunt, bona Latini pro hereditariis partibus, non pro uirilibus
 recte pu || (6) dispare C.

§ 67. Vid. supra 2.123. et 158. ibiq. eitt. II.

145. ----- pu||tant ad eos pertinere, 'quia nullo
 97a. interueniente | extraneo herede senatusconsulto locus non
 est. 'Set si cum liberis suis etiam extraneum heredem §70.
 patronus reliquerit, 'Caelius Sabinus ait tota bona pro uiri-
 libus partibus ad | liberos defuncti pertinere, quia cum 'ex-
 traneus here|s interuenit, non habet lex Iunia locum, sed
 senatusconsultum; | Iauolenus autem ait tantum eam par-
 tem ex senatusconsulto libe|ros patroni pro uirilibus parti-
 bus habituros esse, | quam extranei heredes ante senatus
 10 consultum 'lege Iunia habituri essent, | reliquas uero partes
 pro hereditariis partibus ad eos pertinere. Item quae- §71.
 12 ritur an hoc senatusconsultum | ad eos patroni liberos per-
 tineat, qui ex filia nepte|ue procreantur, id est ut nepos
 14 meus ex filia potior | sit in bonis Latini mei quam extra-
 neus heres; item '[an] | ad maternos Latinos hoc senatus
 16 consultum pertineat quaeritur, id est | ut in bonis Latini
 materni potior sit patronae filius | quam heres extraneus
 18 matris: Cassio placuit utroque | casu locum esse senatus
 consulto; sed huius sententiam plerique improbant, quia
 20 senatus de his libe|ris 'patronarum nihil sentiat, qui aliam
 familiam sequerentur; idque ex eo adparet quod nominatim
 22 exhereditatos 'summouet; nam uidetur de his sentire qui |
 'exheredari a parente solent, si heredes non institu|antur;
 146. neque autem matri filium filiamue, neque auo || materno
 97b. nepotem neptemue, si eum eamue heredem | non instituat,
 exheredare necesse est, siue de iure ciuili | quaeramus, siue
 4 'de edicto praetoris quo praeteritis liberis | contra tabulas
 testamenti bonorum possessio promittitur.

(1) quis C. (2) et C. (3) 'elius C. (4) extraneos
 here|des C. (5) legiun C. (6) (an) omitt. Gō. 2.3. Klentz.
 Heft. La. (7) patronorum corr. HIA. (8) summoueat C.
 summoueat edd. praeter La. 1841. et edd. m. 2. sqq. Gn. HIA. (9) ex-
 heredari C. (10) de ex edicto C.

§ 71. Vid. supra §§45. sqq.

§ 72. Aliquando tamen ciuis Romanus libertus tamquam Latinus moritur, ueluti si Latinus saluo iure patroni ab imperatore ius Quiritium consecutus fuerit; item, ut diuus Traianus constituit, si Latinus inuito uel ignorante patrono ius Quiritium ab imperatore consecutus sit quibus casibus dum uiuit iste libertus, ceteris ciuibus Romanis libertis similis est et iustos liberos procreat, moritur autem Latini iure, nec ei liberi eius heredes esse possunt; et in hoc tantum habet testamenti factionem, uti patronum heredem instituat eique, si heres esse noluerit, alium substitutum tuere possit. Et quia hac constitutione uidebatur effectum ut numquam isti homines tamquam ciues Romani morentur, quamuis eo iure postea usi essent, quo uel ex lege Aelia Sentia uel ex senatusconsulto ciues Romani essent, diuus Hadrianus iniquitate rei motus auctor fuit senatusconsulti faciendi, ut qui ignorante uel recusante patrono ab imperatore ius Quiritium consecuti essent, si eo iure postea usi essent quo ex lege Aelia Sentia uel ex senatusconsulto, si Latini mansissent, ciuitatem Romanam consequerentur, proinde ipsi haberentur ac si lege Aelia Sentia uel senatusconsulto ad ciuitatem Romanam peruenissent. ||

§ 74. Eorum autem quos lex Aelia Sentia dediticiorum numero facit, bona modo quasi ciuium Romanorum libertorum, modo quasi Latinorum ad patronos pertinent. nam

- (1) „Pro tamen uidetur huius loci esse contra uel e diuerso. cf. § 64.“
 HIA. (2) nam ita G. 2. et edd. nam (non n) ut C. item cum HIA nunc scripsi. (3) troianus C. (4) imp. C. sec. Bl.
 (5) liber e heredesse C. (6) eiqui C. (7) xs (pro as) C.
 (8) paciundi C. (9) manumissi essent C. (10) scilicet C.

§ 72. Vid. § 4. I. ad § 63. cit. Plin. ep. 10. 4. 6. 105: Marcian. L. 2. Paul. L. 4. Mod. L. 5. D. de natalib. restit. 40. 11. et L. un. ad § 63. cit. pr. et § 12. et impr. etiam 1. 23. ibiq. c. it. ll. § 73. Vid. 1. 13. 20. sqq. 32. 66. sq. 69. sqq. 80. sq. 2. 143. et ibi c. it. ll.

§ 74. Vid. 1. 13. sqq. § 75. Vid. 1. 25. 26. Ulp. 20. 14.

eorum bona qui, si in aliquo uitio non essent, manu missi ciues Romani futuri essent, quasi ciuium Romanorum patronis eadem lege tribuuntur: non tamen hi habent etiam testamenti factionem: nam id plerisque placuit, nec inmerito: nam incredibile uidebatur pessimae condicionis hominibus uoluisse legislatorem testamenti faciendi ius concedere. eorum uero bona qui, si non in aliquo uitio essent, manu missi futuri Latini essent, proinde tribuuntur patronis, ac si Latini decessissent: nec me praeterit non satis in ea re legislatorem uoluntatem suam uerbis expressisse.

Videamus autem et de ea successione quae nobis ex § 77. enotione bonorum competit. Bona autem ueniunt § 78. aut uiuorum aut mortuorum: uiuorum uelut eorum qui fraudationis causa latitant, nec absentes defenduntur; item eorum qui ex lege Iulia bonis cedunt; item indicatorum post tempus quod eis partim lege XII tabularum, partim

- (1) sin C. (2) futuris C. (3) latinii C. (4) legis legator C. (5) expisse C. (6) dea C. (7) bonarum C. (8) eius C.

§ 76. Vid. 1. 35. 15. 13. 41. 54. 3. 56. Ulp. 1. 16.

§ 77. Vid. pr. I. de successione sublati 3. 12. et supra 2. 98. Quintil. de el. 273. i. f. (quid enim interest, iure testamenti a defuncto ueniat ad te hereditas, an lege a uiuente?) § 78. Vid. supra 1. 27. 2. 98. 3. 154. 4. 35. 65. sqq. 145. Theoph. ad cit. pr. I. 3. 12. Plaut. Men. sc. ult. 91. sqq. qui fraud. c. latit. et c.] Vid. Cic. pro Quintio passim, impr. 19. 60. 23. 74. sq. L. Rubr. c. 22. Ulp. L. 7. § § 1. 8. 13. L. 2. D. quib. ex c. in poss. eatur 42. 4. L. 36. D. de reb. auct. iud. 42. 5. L. 1. D. de N. G. 3. 5. L. 1. § 1. L. 21. § 2. D. L. 23. § 4. D. ex quib. c. mai. 4. 6. et L. 199. pr. D. de V. S. 50. 16. Gai. L. 18. Paul. L. 19. D. de in ius uoc. 2. 4. Ulp. L. 3. L. 19. § 1. D. de iudic. 5. 1. Gai. L. 1. § 2. D. quod cuiusc. uniu. nom. 3. 4. Pap. L. 50. D. de pecul. 15. 1. Diocl. et Max. L. 9. C. de bon. auct. iud. possid. 7. 72. Vid. etiam infra § 84. i. f. qui ex l. Iulia bon. c.] Vid. Dig. De cessione bonor. 42. 3. Th. C. Qui bonis ex L. Iulia cedere possunt 4. 20. Inst. C. Qui bonis cedere possunt 7. 71. Seu. et Ant. L. 11. C. ex quib. c. infamia irr. 2. 12. Vid. etiam Caes. B. C. 3. 1. 2. 3. Tac. Ann. 6. 16. Suet. Caes. 42. Dio Cass. 58. 21. indicatorum] Vid. infra § 199. 4. 21. 24. sq. 102. Ulp. Gaius.

edicto praetoris ad expediendam pecuniam tribuitur. | mor-
tuorum bona ueneant uelut eorum quibus certum est ne-
que heredes neque bonorum possessores neque ullum alium ||
§79. iustum successorem existere. Si quidem uiui | bona 148.
ueneant, iubet ea praetor per dies continuos XXX | possi- 23b.
deri et proscribi, si uero mortui, post dies XV; postea
iubet conuenire creditores et ex eo numero magistrum

(1) possederit C. (2) post C. Gō. malebat, HIA rec. per
(3) iubent C. Possis: iubentur... creare (4) Fort. ex suo nu-
mero siue ex eorum numero

L. 21. D. de iudic. 5. 1. L. 6. § 6. D. de confess. 42. 2. L. 71. § 2. D. de leg. 1. 30.
Call. L. 31. D. de re iud. 42. 1. Paul. S. R. 5. 54. § 2. *lege XII l.* Vid.
(Dirksen. 3. 1. 1. 6.) Gell. 20. 1. 15. 13. Gai. 4. 21. Donat. ad Ter. Phorm.
2. 1. 120. Quintilian. inst. or. 3. 6. § 4. Tertullian. apolog. 4. item Gai.
L. 234. § 1. 2. D. de V. S. 50. 16. *edicto praet.* Vid. Gai. 2. 154. sq. 167.
4. 105. et L. 7. Ulp. L. 4. § 5. D. de re iudicata 42. 1. Cic. pro Cluent. 26. 68.
ad Att. 1. 1. 3. 6. 1. 12. et ap. Quintilian. 6. 3. 51. Pseudo-Ascon. in Verr. 2. 4.
61. (Baier. p. 177.) Vid. etiam Ulp. L. 2. D. de re iud. 42. 1. Grat. Val. et
Th. L. un. Th. C. de usur. rei iud. 4. 19. *mortuor.* Vid. etiam 2. 158. 154.
quib. cert. est succ. non exist. Vid. Cic. pro Quint. cit. 19. 60. (SI HERES
NON EXTABIT). Iau. L. 28. D. de reb. auct. iud. poss. 42. 5. Gai. 2. 151. 167.
§ 1. 2. L. de eo cui lib. e. bona add. 3. 11. Paul. L. 91. D. de A. u. O. H. 29. 2.
Dioel. et Max. L. un. C. ne pro dote 5. 22. Vid. etiam Cic. de LL. 2. 19. 48.
i. f. 49. init. Item de bonis uacantibus (*τοῖς ἀδειποτοῖς*; Strab. 17. 1.
12.) Ulp. 28. 7. i. f. Iul. L. 96. § 1. D. de legat. 1. 30. Ulp. L. 1. pr. Pap. L.
2. i. f. D. de successor. edicto 38. 9. Ulp. 20. § 7. D. de H. P. 5. 3. § 9. L. de
usucapion. 2. 6. § 5. L. de her. q. ab int. 3. 4. § 4. L. de eo cui lib. e. 3. 11.
cum Theoph. ad hh. ll. Pap. L. 50. pr. D. de m. miss. to 40. 4. L. 16. i. f. D.
de his q. ut indign. 34. 9. Ulp. L. 4. § 20. D. de fideic. lib. 40. 5. Dig. de I. F.
49. 14. passim, impr. L. 1. § 1. D. eod. De bonis uacantibus: Th. C. 10. 8.
Iust. C. 10. 16. Nouell. Anthem. 3. De hereditate... uendita: Dig. 18. 4.
Cod. 4. 39. Constant. L. 1. C. de quadr. praeser. 7. 37. et r. § 79. Vid.
Theophil. l. c. L. Iul. mun. § 116. sqq. (Inscr. Lat. ed. Momms. p. 122.) Cic.
ad Att. 6. 1. 12. ad Diu. 9. 25. Senec. de ben. 4. 12. 3. Gai. infra 4. 102. LL.
16. 1. 3. D. de bon. auct. iud. possid. 42. 5. et passim eod. tit. Ulp. L. 6. § 7.
Paul. 9. D. quae in fraud. credit. 42. 8. Gai. L. 5. Nerat. L. 9. D. de curat.
fur. 27. 10. Iul. L. 5. Papir. Inst. L. 4. D. de curat. bon. 42. 7. Id. L. 60.
D. de pact. 2. 14. Ulp. L. 9. § 5. D. de iure iur. 12. 2. *per dies xxx.*
Vid. Cic. pro Quintio § 30. et 6. 23. 26. § 2. Dioel. et Max. cit. L. 9. C. 7. 72.
poss. et proscribi Probi Not. § 5. n. 24. B. E. P. P. V. Q. I. Bona ex edicto
possideri proscribi uenitque iubebo. Vid. 4. 102. § 220. Charis. Inst.
gramm. 2. 17. 10. (est enim proscribo palam et aperte] scriptum

creari, id est eum per quem bona ueneant: itaque si uiui
bona ueneant, in diebus ——— iubet, si mortui, in die —
————— uiui bona xxx, mortui uero xx emptori addici
iubet. quare autem tardius uiuentium bonorum uenditio
compleri iubetur, illa ratio est, quia de uiuis curandam
erat, ne facile bonorum uenditiones pateantur.

Neque autem bonorum possessorum, neque bonorum §80.
emptorum res pleno iure fiunt, sed in bonis efficiuntur,
et iure Quiritium autem ita demum acquirantur, si
usu ceperunt. interdum quidem bonorum emptoribus

(1) An pluribus ueniri l. s. m. i. dieb. paucioribus; nam uiui? Gō. La.
Videndum an haec fere hic lateant: in diebus x pdicari iub. si
mort. in dieb u licentibus. itaq. uiui bona xxx (quadragésimo),
mortui uero xx.“ Huschk. (Nexum p. 153.) prop. et HIA quem Gn.
fere secutus est, dedit: x. l. b. u. (decem legem bonorum uendendorum)
fieri iubet, si mortui, in diebus u (quinque), a quibus tum [tandem
HIA] uiui bona [die ins. HIA] xx mortui uero [die ins. HIA] x em-
ptori a. i. (2) xv uult Hollw. (3) uenditio | complere
iubet C. Edd. praeter La. 1842. et m. 3. uenditionem complere
iubeat (4) Cum ed. 1842. ed. m. 3. 4. et haec 5. Huschkium sequit-
tur, nisi quod hic neque tamen et eae res prop. Gō. 1. 2. Neque bono-
rum possess — | — pleno et c. Klenz. prop.: N. autem b. poss-
sione res emptorum pl. quam conu. per se ualde improbabilem rece-
pit Heff. Edd. La. et m. 2.: Neq. a. b. possessores, neque bono-
rum emptores pleno iure [domini] fiunt, sed... efficiunt. (5) Gō.
1. 2. ...autem Quod dedimus, Gō. prop. et iam ap. Heff. et in ed. m.
1. legitur. In ed. 2. cum La. 1841. est: ius Q. ... adipiscuntur. Male.
(6) usucapiuntur Gō. 1. 2. ed. m. 1. et HIA. usu ceperunt Heff. La. Gn.
(7) Heff. partim prop. partim in textu dedit: emptoribus ipsum | ius
Quiritium mancipio coniungitur, si per eos acceperint (?) bonorum
emptores, qui bonis ex lege Iulia cesserunt (?). alioquin res eius,
cuius bona uendita sunt, utili tantum actione peti possunt. Cf. 4. 35.
Husch. (Nexum p. 160.) prop.: emptor (emptorum) idem plane ius,
quod e meip(i)s un, esse x legitur [legitur], si per eos scilicet | b. em-
ptoribus addicitur, qui publice sub hasta uendant. quod rec. Gn. No-

pono, ut cum bona alicuius proscribo.) magister] Vid. Paul.
L. 57. D. de V. S. 50. 16. Theophil. l. c. et Cic. pro Quint. cit. c. 15. 50. ad
fam. 12. 30. ad Att. 1. 4. 3. 6. 4. 12. Quintilian. Inst. or. 6. 3. 51.
§§ 80. 81. Vid. 4. 34. 35. 65. sqq. 45. 3. 154. 4. 144. Theophil. cit. 3. 12. pr.
Varro de R. R. 2. 10. 4. Paul. L. 2. § 19. D. pro emptore 41. 4.

—* — quidem — — — — — si per eos — — — — — bono- 18
rum emptor — — — — — * — — — — — §.18. 18
§81. — — — — — * — — — — — Item quae 'debita sunt
ei cuius fuerunt bona, | aut ipse debuit, neque bonorum 20
*possessor neque | bonorum emptor ipso iure debet aut ipsis
debetur | — de omnibus rebus' — — — — — * — — — — — 22
— — — — — proponemus'. ||

§82. Sunt autem etiam alterius generis successiones | quae 149.
neque lege XII tabularum neque praetoris edicto, sed eo 5b.
iure [quod] | *consensu receptum est, introductae sunt:

§83. *ecce enim | cum paterfamilias se in adoptionem dedit, 4
mulierue in manum conuenit, omnes eorum res incorpo-

uissime HIA: emptoribus per genus quoddam mancipii quaeri intel-
ligitur [?], si per eos scilicet | bonorum emptoribus addicitur, qui
publice uendunt, eo|que modo statim res pleno iure Quiritium bonorum
emptorum fiunt, nec usucapi possunt. (1) Husch. fecit: debi-
tori a deuita s | La. q. deuita s ei cu fuer b. Gö. 1.2. asteriscos de-
dit. Ed. m. 2. et La. 1841. debitori debita sunt | (2) Pro aut ip-
sis deb. — ab ipso Gö. propositis Gö. 1. 2. asteriscos habent; Husch.
prop. deuenturū (debenturue) ipsis | sed Nunc cum HIA singularem
restitui pro edd. possessores, emptores, debent (3) Gö. adu. „To-
tius §i sententia haec esse uidetur: bonorum siue possessoris, siue
emptores ipso quidem iure neque conuenire posse debitoribus eius,
cuius bona ueneant, neque teneri creditoribus eius; sed Praetorem iis
et in eos utiles actiones accommodare“. Husch. : utilibus actioni-
bus et conueniuntur et experiuntur, quas inferius proponemus. Hefft.
prop.: rebus utiles actiones a praetore ipsis et in eos comparatae sunt,
quas sequenti commentario diligentius proponemus. Huschkii con-
iectura praefenda est; eam receper. Gn. et HIA, nisi quod hic ordi-
nem uerborum conueniuntur et experiuntur inuertit. (4) infra
4.34.sq. (5) concensu C. In C. non lectum q §. 2. adscripsi, ubi
in fine facilius quam in it. §. 3. excidere aut euanescere potuit.

(6) in C. 5 litt. non lectae sunt, quas ex Inst. ecce * fuisse adparet;
uelut Gö. 1. 2. (7) mulierq C. mulierque edd. usq. ad m. 4.
(8) nam eo casu con. Gö. omnes eorū La. et ego, et nunc etiam HIA.
o. eius con. Buchh. et sic ded. Gn.

§ 82. Pr. I. de adquis. per adrog. 3.10. Vide supra §§ 77. sqq. et pr.
I. de succ. subl. 3.12. § 83. § I. tit. cit. 3.10. Vid. supra 2. 86. sq.
89. 3.163. et ibi cit. Gai. epit. et Ulp. 19. 19. 24. 23. sq. pater. se in ad. d.]

rales et corporales quaeque 'eis debita sunt, patri ado-
⁸ coemptionatoriae acquiruntur, exceptis | iis quae per capi-
tis deminutionem pereunt, quales sunt | ususfructus, ope-
¹⁰ rarum obligatio *libertorum quae | per iusiurandum con-
tracta est, et ³ — — — — — | legitimo iudicio. *set e di- §84.
¹² uerso, quod debet is qui se in | adoptionem dedit, uel quae
in manum conuenit, ad | ipsum quidem coemptionatorem aut

(1) ei C. et Gö. 2. Gn. quod retinendum est, si paulo ante eius po-
nitur. (2) Gö. 1. 2. sponte se praebens uerb. libertorum in text.
non receperunt. (3) Huschk. quae (siue qcunque) continentur
(uel consistunt) quae continentur Gn. HIA. Rudorff. res adiudicatae
quae uerborum conlocatio Latina non est. (4) Iam ed. 2. dedi-
locum ex La. recte Gö. sequentis emendatione, nisi quod is ex codi-
cis actibus s'e curso q effectit: Ex diuerso quae (1842. quod) et hoc
rec. HIA. Sed ex d. Gn. Gö. locum ita restitui posse putauit: Sed
e diuerso de debitis e' (eius), q (qui) se in adoptionem dedit, eiusue q.
(quae) in manum conuenit, ad ipsum qd. (quidem) coemptionatorem,
aut ad patrem adoptiuum pinet (pertinet) hereditarium aes alienum:
q (quia) * (enim) ipse coemptionator et ipse pater adoptiuus succe-
dit et retro heres fit, directo tenetur iure; is autem qui se adoptandum
dedit, quaeque in manum conuenit, desinunt esse heredes. Huschk.:
Ex diuerso...conuenit, trit (transit) et | ipsum ad c. ... adoptiuum, si
qd (quidem) est...alienum, deq (deque) eo ipse | coemnat. (co-
em[p]tionator) a (aut) ipse...adoptiuus succedens, q. (quia) retro he-
res fit, d. t. iure, liberatur u (uero) is q (qui) ... quia desinunt esse
heredes; sed HIA nunc ut nos La. sequitur, nisi quod §. 14. sqq. sic
dedit: proque eo is s|uo nomine uelut ipse p. adoptiuus succedens quia
retro heres f. d. t. iure, liberaturque is, qui se a. d. q. i. m. conuenit,
quia desinit etiam heres esse. Ego nunc quoque ut ed. 4. La. sequor,

Vid. Ulp. L. 15. pr. D. de adopt. 1.7. Paul. L. 3. pr. D. de cap. min. 4.5. Pap.
L. 11. §. 2. de B. P. s. t. 37. 11. Pomp. L. 16. D. de precario 43.26. Gell. 5. 19.
Sueton. Tib. 15. Plin. ep. 8. 18. 4. 5. mulierue in man. conu.] Vid.
Cic. Top. 4. 23. c. Boeth. ad h. l. Gai. 1. 114. sqq. res incorp. et corp.
quaeque etc.] Vid. supra ad 2. 12. quae per c. d. pereunt] Vid. LL.
5. § 2. ... L. 10. D. de cap. min. 4.5. usus fr.] Vid. Paul. S. R. 3. 6. §§ 28. sq.
Ulp. L. 1. et passim D. quib. mod. usufr. amitt. 7. 4. Iul. L. 35. § 1. Gai.
L. 56. D. de usufr. 7. 1. et c. sed uide etiam § 3. I. de usufr. 2. 4. et Iustinian.
L. 16. pr. C. eod. 3. 33. operar. obl.] Vid. Pap. L. 2. D. de usu et usufr. ...
et operis per legatum ... datis 33. 2. Ulp. L. 7. pr. D. de operis libertor.
38. 1. Venul. L. 44. pr. D. de lib. c. 40. 12. Cic. ad Att. 7. 2. §. legit.
iudic.] Vid. infra § 181. et ibi citt. ll. § 84. Cf. § 3 (1). I. tit. cit. 3. 10.

ad patrem adoptivum pertinet hereditarium aes alienum, 14
 proque eo, quia suo nomine ipse pater adoptivus succedit
 aut coemptionator ipse heres fit, directo tenetur iure, liberatur 16
 autem is qui se adoptandum dedit quacumque in manum con-
 venit, quia desinit iure civili heres esse: de eo vero quod 18
 prius suo nomine eae personae debuerint, licet neque pater
 adoptivus teneatur neque coemptionator, neque ipse qui- 20
 dem qui se in adoptionem dedit vel quae in manum con-
 venit, maneat obligatus obligatae, quia scilicet per capi-
 tis diminutionem liberetur, tamen in eum eamque utilis
 actio datur rescissa || capitis deminutione, et si adversus 150.
 hanc actionem non defendantur, quae bona eorum futura 20 b.
 fuissent, si se alieno iuri non subiecissent, universa ven-
 dere creditoribus praetor permittit.

§ 85. Item si is ad quem ab intestato legitimo iure pertinet here-
 ditas, eam hereditatem, ante quam veniat aut pro herede gerat,
 alii in iure cedat, pleno iure heres fit is cui eam cesserit, 8
 perinde ac si ipse per legem ad hereditatem vocaretur: quod
 si postea quam heres extiterit, cesserit, adhuc heres manet, 10.

nisi quod §. 15. sq. ubi La. ex C. succed fecerat aut coe et ex C. ut pro
 fecerat, ut esset aut coemptionator, nunc scriptum fuisse sumpsit
 succedit a coemptionator ipse et pro non vero is qui dedit liberat ut is q
 (1) quoque C. (2) eij heredes de C. (3) adomnus C.
 (4) ademptionem C. (5) obligatum C. (6) scil. se
 p. c. d. tuetur cum La. ex codicis iuratur feceram; iam ed. 3. ut
 ed. 1842. habet, iuratur interpretatus sum. liberatur Gō. 1. 2. et HIA.
 (7) civilis C. Gō. 1. 2. Klenz. Heft. et Huschk. utilis a Gō. iam
 prop. receperunt edd. meae, La. HIA. (8) In C. §. 5. et 6. a
 litteris vacui sunt, sed quibus huius modi lineolis — impleti. Gō.
 ad cit. 2. 35. suppl.

et adde locis ad § 83. citt. Gai. 4. 38. 80. Ulp. L. 79. D. de A. u. O. H. 29. 2.
 Vide etiam Afr. L. 38. pr. D. de solut. et liberat. 46. 3. quod prius et c.]
 Vid. Ulp. L. 42. cf. L. 21. § 4. D. de peculio 15. 1. L. 2. § 2. cf. § 14. D. de cap.
 min. 4. 5. utilis actio] Praetoris verba dat Ulp. L. 2. § 1. D. de cap. min.
 4. 5. Vid. quoque Quintil. decl. 273. med. (Finge alium creditorem et c.)
 § 85. Cf. 2. 35. ibiq. citt. II. perinde ac si ipse et c.] Vid. 2. 157.
 „quodam modo domini existimantur“. — postea quam her. ext.] Vid.

et ob id creditoribus ipse tenebitur; sed res corporales
 12 transferet proinde ac si singulas in iure cessisset, debita
 14 vero pereunt, eoque modo debitores hereditarii lucrum faci-
 ciunt. Idem iuris est si testamento scriptus heres § 86.
 16 postea quam heres extiterit, in iure cesserit hereditatem;
 ante aditam vero hereditatem cedendo nihil agit. Suus § 87.
 18 autem et necessarius heres an aliqui agant in iure ce-
 dendo quaeritur: nostri praeceptores nihil eos agere
 20 existimant; diversae scholae auctores idem eos agere pu-
 tant, quod ceteri post aditam hereditatem; nihil enim in-
 22 terest, utrum aliquis veniendo aut pro herede gerendo he-
 res fiat, an iuris necessitate hereditati adstringatur.

[DE OBLIGATIONIBVS.]

151. Nunc transeamus ad obligationes, quarum summa divi- § 88.
 104a. sio in duas species deducitur: omnis enim obligatio vel
 ex contractu nascitur vel ex delicto.

Et prius videamus de his quae ex contractu nascun- § 89.

(1) C. ainsertam habet. cf. not. ad 2. 35. Fort. qui a creditoribus
 scripsit, ipse convenitur positum iri aut expectavit aut noluit, tum
 vero per negligentiam a non deleuit. (2) agit C. et edd. prae-
 ter m. 2. sqq. La. HIA. Et singularis defendi potest: cf. adn. m. ad
 § 63. (3) aditam C. (4) in re C. Malim interesse
 (5) ex Inst.

Dig. De hereditate u. a. uendita 18. 4. impr. L. L. 7. 13. et Cod. eod. 4. 39.
 res corp. transf.] Vid. Paul. L. 14. § 1. D. tit. cit. 18. 4. Alex. L. 6. C. eod.
 Diocl. et Max. L. 2. Herm. Cod. de donatt. i. u. et ux. 7. ex Consultat. c. 6.
 debita vero] Vid. Alex. L. 5. Diocl. et Max. L. 7. Iustinian. L. 9. C. eod.
 5. 16. Ulp. L. 2. § 18. D. 18. 4. § 86. Cf. 2. 36. c. Ulp. ibi cit. Vid.
 2. 188. ante adit. u. her.] Vid. citt. LL. 7. sqq. D. 18. 4. § 87. Cf.
 2. 37. Vid. 2. 188. nihil enim interest] Vid. Diocl. et Max. L. 4. Herm.
 Cod. de pactis 4. ad 2. 166. cit.

§ 88. Pr. I. de obligationib. 3. 13. Cf. Gai. epit. 2. 9. pr. L. 1. pr. D. de O.
 et A. 44. 7. Vid. 4. 2. § 2. I. tit. cit. Aliter Modestinus ad §. sq. cit. summa
 divisio] Vid. 1. 9. 2. 3. 4. 1. Senec. de ben. 3. 12. 3. (creditorum mihi ipse
 eligo).

§ 89. Cf. citt. § 2. I. et Gai. epit. et L. 1. D. § 1. vid. Mod. L. 52. pr. D. eod.
 44. 7. et Labeonis definit. contracti ap. Ulp. L. 19. D. de V. S. 50. 16.

tur. | harum 'quattuor genera sunt: aut enim re 'contra|hi-
tur obligatio, aut uerbis, aut litteris, aut consensu.

§90. Re con|trahitur obligatio uelut mutui datione; 'mutui
autem datio] proprie in his fe|re rebus contingit, 'quae res s
pondere, numero, men|sura 'constant, qualis est pecunia
numerata, uinum, | oleum, frumentum, aes, argentum, aurum; 10
quas res | aut numerando aut metiendo aut pendendo in
hoc da|mus, ut accipientium fiant et quandoque nobis non | 12
'eadem, sed alia eiusdem naturae reddantur: un|de etiam 14
mutuum appellatum est, quia quod ita 'tibi a me da|tum
§91. est, ex meo 'tuum fit. Is quoque qui non debitum 16
accepit ab eo qui per errorem soluit, re obligatur: nam
proinde ei condici potest Si 'PARRET EVM | DARE OPORTERE, 18
ac si mutuum accepisset. unde qui|dam putant pupillum

(1) quattuor C. sec. Gö. (2) tra|hitur C. (3) [quae] ins. edd. praeter Hefft. qui et ex praeced. e per geminationem fecit. parum recte. neque recte istud quae ex epit. l. c. defendi La. putauit: nam ibi est Re contrahitur quoties aliqua cuicumque mutuo dantur, quae in his rebus contingunt et c. Ex Gai. L. 1. § 2. D. de O. et A. et Inst. librarii negligentia emendanda erat, quod ed. m. 4. feci. item HIA. (4) quares C. Gö. 1. 2. et ed. m. 1. omiser. res, ut Dig. et Inst. quae sq. quas res habent. Klenz. edd. m. 2. sqq. La. restituerunt, quod Unterh. improbat neque mihi ualde placet, neque Hschkio. Hefft. et Gn. res unciis incluser., HIA eiecit. non recte. (5) consta C. (6) eadem res, sed aliae Inst. inde Gö. 1. 2. Klenz. Hefft. et ed. m. 1. nunc etiam HIA: eadem sed aliae (7) bi C. (8) tum fiat C. quia ita a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat. Inst. (9) parret C. quod ubi C. habet, cum La. retineo pro edd. parret.

quatt. genera] Vid. infra §182. re] §§. 90. sq. uerbis] §§92...127. litteris] §§ 128...134. consensu] §§ 135...162.

§ 90. Pr. L. quib. modis re contrahitur oblig. 3. 14. Cf. Gai. epit. 2. 9. § 1. cit. L. 1. D. § 2. Vid. supra 2. 81. Ulp. Inst. § 7. (III). Senec. de ben. 3. 14. 3. de rem. fort. 2. 1. cit. L. 52. D. § 1. Paul. L. 2. pr. ... § 2. D. de R. C. 12. 1. Idem L. 56. § 2. D. de fideiuss. 46. 1. Varro de LL. 5. § 179. (Müll. p. 69.) Non. Marc. 5. 70. Boeth. ad Cic. Top. 3. § 16. (Baier. p. 300.) Isidor. Or. 5. 25. § 18. Agroet. de orthogr. (Putsch. p. 2274.) Ulp. L. 7. § 3. D. ad SC. Mac. 14. 6. § 91. § 1. I. tit. cit. 3. 14. Cf. Gai. L. 5. § 3. D. de O. et A. 44. 7. § 6. I. de obll. quae quasi ex contr. 3. 27. Vid. De conditione indebiti: Dig. 12. 6. Cod. 4. 5. Ulp. L. 9. § 4. D. de R. C. 12. 1. SI PARRET et c.] Vid. 4. 41. 4.

20 aut mulierem cui sine 'tutoris auctoritate | debitum per
errorem datum est, non teneri | conditione, non magis
22 quam mutui datione; sed 'haec | species obligationis non
uidetur ex contractu | consistere, quia is qui soluendi ani-
mo dat, magis | distrahere uult negotium quam contrahere.

152. Verbis || obligatio fit ex interrogatione et 'responsione. | §92.
104b. uelut DARI SPONDES? SPONDEO, DABIS? DABO, PROMITTIS?
PROMITTO, 'FIDE PROMITTIS? FIDE PROMITTO, FIDE IVBES?
4 FIDE IVBEO, FACIES? FACIAM. Sed haec quidem uerbo- §93.
rum obligatio DARI SPONDES? SPONDEO, propria ciuium Ro-
6 manorum est; 'ceterae uelro iuris gentium sunt, itaque inter
omnes homines, siue | ciues Romanos siue peregrinos, ua-
8 lent; et quamuis ad 'Graecam uocem expressae fuerint,
uelut hoc modo | 'δώσεις; δώσω· ὁμολογεῖς; ὁμολογῶ·
πίστει κελεύεις; πιστει κελεύω· ποιήσεις; ποιήσω]; 'etiam

(1) totae | C. (2) haec C. (3) responsione D. (4) fide-
promittis C. (5) cetera C. (6) erecam C. (7) Graeca
e Theophilo petita sunt. In C. tertia fere linea pars uacua relicta
est. (8) etiam haec tamen C. et Hefft. Gn. haec tamen etiam Gö.
1. 2. Klenz. et ed. m. 1. haec La. et edd. m. 2. sqq. HIA. Si pro sq. ua-
lent legeremus ua ualent (uerba u.) retinendum esset haec.

§ 92. Cf. Gai. epit. 2. 9. § 2. Pr. § 1. I. de V. O. 3. 15. Gai. L. 1. § 7. D. de O. et A. 44. 7. et cit. L. 52. § 2. eod. Vid. §§ 136. i. f. ... 138. 167. 4. 2...5. Pomp. L. 5. § 1. D. de V. O. (Stipulatio est uerborum conceptio, quibus is qui interrogatur, daturum facturumue se quod interrogatus est responderit.) Ulp. L. 7. § 12. D. de pact. 2. 14. Paul. S. R. 2. 3. 5. 7. § 1. Ant. Pii L. 1. C. de usur. 4. 32. Plaut. Bacch. 883. (4. 8. 40.) (Dabin? C. Dabuntur inque, responde. N. Dabo.) Pseud. 1. 1. 112. sqq. 4. 6. 6. sqq. Men. 5. 4. 6. (mea ego id promitto fide.) Cic. pro Caec. 3. 7. Sed uid. etiam Ulp. L. 1. § 2. D. de V. O. 45. 1. (Si quis ita interroget DABIS? responderit QUIDNI? et is utique in ea causa est, ut obligetur.) Leon. L. 10. C. de contrah. et comm. stipulatione 8. 38. § 93. Vid. §§ 119. 179. cit. § 1. I. et Theophil. ad h. l. Ulp. L. 1. § 6. L. 38. pr. Pomp. cit. L. 5. § 1. D. 45. 1. Ulp. L. 5. i. f. D. de acceptil. 46. 4. Alex. L. 12. C. de fideiussor. 8. 41. Iustinian. L. 4. § 6. C. de rec. arbitr. 2. 56. Fest. u. Spondere (Müll. p. 329. 343.) Plaut. Pseud. 4. 6. 15. sq. Varro de L. L. 6. 69. sqq. Cic. Phil. 5. 18. 51. (., promitto, recipio, spondeo") Senec. ep. 2. 7. 1. (., iam non promittunt de te, sed spondent") Seru. Sulp. ap. Gell. 4. 4. (contractus stipulationum spon-

hae tamen inter ciues Romanos ualent, si modo Graeci sermonis intellectum habeant; et e contrario Latine enuntientur, tamen etiam inter peregrinos ualent, si modo Latini sermonis intellectum habeant. at illa uerborum obligatio DARI SPONDES? SPONDEO adeo propria ciuium Romanorum est, ut nequidem in Graecum sermonem per interpretationem proprie transferri possit, quamuis dicatur §94. a Graeca uoce figurata esse. unde dicitur uno casu hoc uerbo peregrinum quoque obligari posse, uelut si imperator noster principem alicuius peregrini populi de pace ita interroget PACEM FUTVRAM SPONDES? uel ipse eodem modo interrogetur: quod nimium subtiliter dictum est, quia siquid aduersus pactionem fiat, non ex stipulatu agitur, sed iure belli res uindicatur. Illud dubitari potest, si quis

(1) ualent in C. in (pro quo primum sch. ap) C. ut ex anteced. tamen male repetitum omiser. edd. cf. not. ad §107. Fort. scribendum est NC (nunc) (2) intellectam C. (3) habeantur ad C. (4) transferri C. (5) stipulat C. (6) Fortasse sequens locus quaestionem tractabat utrum necesse esset utrumque reum eadem lingua uti, an diuersa, cuius uterque intellectum haberet, uti potuissent. Theophilus l. c. habet: Kai ἀδιάφορον ἦν, πότερον Ῥωμαῖσι ἢ Ἑλλησισι... ἢ ἐπειρωτῆσι γέγονε, μόνον μέντοι ἐκείνησιν τῶν συναλλασσόντων ἐνόησε τὰ ἐξαφανομένηα· καὶ οὐδὲ ἐπιναγχεσ ἦν τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ ἐκείνησιν περὶ ἰσθαι. ἀλλ' ἴσχει τὸ ἀσυνόδιως πρὸς τὴν ἐπειρωτῆσιν γενέσθαι τὴν ἀποκρισιν· οἷον ἐν ἐπειρωτῆσιν με Promittis? δύναμαι εἰπεῖν Ὀμολογῶ ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐν εἴπης μοι Ὀμολογεῖς; δύναμαι ἀποκρισθαι Promitto. Hschk. etiam in deperdita pag. ea fere tractata fuisse conicit, quae epit. 2.9. §3.4. et initio fortasse ea quae Ulp. L.1. §2. D. de V. O. 45.1. habet. HIA adn.: Dubitatio eo pertinuisse uidetur, an etiam alio eiusdem linguae uerbo (L.1. §2. D. 45.1.) uel eodem alius linguae uerbo (L.1. §6. eod. Theophil. 3.15. §1.) respondens recte obligetur, quod placuit.

sionumque.) Isidor. Or. 5.24.30. [Vid. Dionys. 1.40. p. 26. Fest. u. Potitium. Gell. 11.6. Macrob. Sat. 1.12.3.6. Seru. ad Verg. Aen. 8.271.] § 94. Vid. Liu. 9.5.41. Cic. pro Balb. 12.29. Ulp. L.5. i. f. D. de pactis 2.14. non enim et c.] Cf. Cic. ep. ad Q. frat. 1.4. i. f. (non enim gladiis mecum, sed litibus agetur).

154. obligentur: utique cum quae- §96.
 40 b. ritur de iure Romanorum. nam apud peregrinos quid iuris sit, singularem ciuitatum iura requirentes aliud in alia lege reperiemus.

[DE INUTILIBVS STIPVLATIONIBVS.]

6. Si id quod dari stipulamur, tale sit, ut dari non possit.

(1) Heft. adnotauit: An locus epitomes 2. 9. § § 3. 4. de dotis dictione et de operarum obligatione iurata huc pertineat, quaeri potest. Cf. seq. not. 5. (2) o (quod foret oportet) C. Gō. interpr. c' (3) iudris C. (4) Ed. m. 4. c. Hschk. in alia lege rep (p)hem'. et sic etiam Gm. HIA. cett. edd. spat. uae. habent. (5) Gō. incipit materia inutilibus stipulationibus; quam quae in epit. antecedunt, partim ad fideiussorem pertinent, [ut est etiam in Gai. L. 1. § 8. D. de O et A.] de qua inferius uidebimus, partim ad eas uerborum obligationes, quae nulla praecedente interrogatione contrahuntur. de his ita exponunt epitomatores: § 3. Sunt et aliae obligationes, quae nulla praecedente interrogatione contrahi possunt, id est ut si mulier siue sponso uxor futura siue iam marito dotem dicat, quod tam de mobilibus rebus quam de fundis fieri potest. Et non solum in hac obligatione ipsa mulier obligatur, sed et pater eius, et debitor ipsius mulieris, si pecuniam quam illi debet, sponso creditricis ipse debitor in dotem dixerit. Hae tantum tres personae nulla interrogatione praecedente possunt dictione dotis legitime obligari. aliae uero personae si pro muliere dotem uiro promiserint, communi iure obligari debent, id est ut et interrogata respondeant et stipulata promittant. § 4. Item et alio casu uno loquente et sine interrogatione alii promittente contrahitur obligatio, id est si libertus patrono aut donum aut munus aut operas se daturum esse iurauit, in qua re supra dicti liberti non tam uerborum sollemnitatem, quam iuris iurandi religione tenentur; sed nulla altera persona hoc ordine obligari potest.

§ 96. Vid. infra §120. et Gai. epit. l. c. De dotis dictione uid. Ulp. 6. 1. 2. Paul. in Fgm. Vat. §§ 99. sq. Arc. et Hon. L. 3. Th. C. de incest. nupt. 3. 12. Theod. et Val. L. 3. Th. C. de dot. 3. 13. (cf. L. 6. C. de dotis promiss. 5. 11.) Cic. pro Caec. 25. § 73. pro Flacc. 35. § 86. Senec. contr. 1. 6. Non. Marc. 4. 122. (Dicere est promittere.) Schol. ad Pers. sat. 2. 14. Donat. ad Ter. Andr. 5. 2. 47. Notae Pap. p. 318. n. 15. D. D. dotis dictio uel datio. cf. p. 338. n. 45. dl. doctio ducis [dotis dictio s. datio dotis]. De iuratis operis libertorum uide supra § 53. Paul. S. R. 2. 32. Dig. 38. 1. Cod. 6. 3.

§ 97. Cf. Gai. L. 1. § 9. D. de O. et A. 44. 7. et epit. 2. 9. § 5. § § 1. 2. I. de inut. stip. 3. 19. Vid. De V. O. Dig. 45. 1. passim, impr. LL. 34. sq. 69. 90. § 1.

sit, | 'inutilis est stipulatio, uelut si quis hominem libe|rum 8
quem seruum esse credebat, aut mortuum quem | uiuum
esse credebat, aut locum sacrum uel religio|sum quem pu- 10
§97a. tabat esse humani iuris, sibi dari | stipuletur. ²[item si
quis rem quae in rerum natura non est, aut esse non po-
test, uelut hippocentaurum, stipuletur,] aequae inutilis est
§98. stipulatio. | Item si quis sub ea condicione stipuletur 12
quae | existere non potest, [uel]uti si digito caelum tetige-
rit, | inutilis est ³stipulatio: sed legatum sub impossibili ⁴ | 14
condicione relletum nostri praeceptores pro in|de ualere pu- 16
tant, ac si ⁵ea condicio adiecta non | esset; diuersae scholae
auctores non minus legatum | inutile existimant, quam sti- 18
pulationem: et sane | ⁶uia idonea diuersitatis ratio reddi
§99. potest'. Praeterea | inutilis ⁷est stipulatio si quis igno- 20
rans rem suam | esse, eam sibi dari stipuletur: nam id
§100. quod alieuzus est, id ei dari non potest. Denique in- 22

(1) inutilis C. (2) Quae La. suadente inseruimus, ex Inst. l. c. deprompta sunt, paucis tamen mutatis. Edd. ante 1841. saltum a librario per duos uersus factum non obseruauerunt. (3) stipulati C. (4) co|condicione C. (5) Gō. 1. expl. (6) uia C. non idonea Gō. 1. Hugo rectum uidit. (7) Cf. adnot. 7. ad 2.443. (8) ut Gō. prop., ed. m. 4. ex Gai. L. 1. § 10. D. 44. 7. C. ductus explicauit. item Gn. HIA.

103.137. §6. supra 2.9. §4. I. de legatis 2.20. §5. I. de emptione et uenditione 3.23. § 97a. cit. §1. I.3.19. Cf. Cels. L. 97. pr. D. de V. O. 45. 1. Vid. Lueret. 5. 876. sqq. Cic. de N. D. 2. 2. §5. Ouid. Trist. 4. 7. 15. et credulum Plin. H. N. 7. 3. 3. Senec. ep. 58. 15. § 98. Cf. Gai. epit. 2. 9. §6. cit. L. 1. D. §11. et §11. I. tit. cit. 3. 19. Vid. L. 31. D. de O. et A. 44. 7. LL. 7. 8. 35. pr. 137. §6. D. de V. O. 45. 1. L. 29. D. de fide iuss. 46. 1. L. 9. §6. D. de R. C. 12. 1. sed leg. Vid. Paul. S. R. 3. 4. §1. §10. I. de her. inst. 2. 14. Alf. L. 45. i. f. Ulp. L. 50. §1. D. eod. 28. 5. Dig. de condicion. instit. 28. 7. passim. item Scaeu. L. 12. D. de dote praeleg. 33. 4. § 99. Cf. Gai. L. 1. §10. D. de O. et A. Vid. infra 4. 4. §§2. 22. I. de inut. stip. 3. 19. L. 29. §1. LL. 31. 75. §10. LL. 82. pr. 87. 98. 128. D. de V. O. 45. 1. L. 1. § 7. D. usufr. quem ad m. cau. 7. 9. Paul. L. 167. D. de R. I. 50. 17. § 100. Cf. Gai. epit. 2. 9. §7. §8. §§13. 15. I. de inut. stip. 3. 19. Vid. Gai. 2. 232. 277. 3. 117. 119. 158. 176. Fgm. Vat. §§57. 98. Marcell. L. 36. §1. D. ad

utilis est talis | stipulatio si quis ita dari stipuletur POST
MORTEM | MEAM DARI SPONDES? uel ita ¹[POST MORTEM TVAM
DARI SPONDES? ualet autem si quis ita dari stipuletur CVM
155. MORIAR DARI SPONDES? uel ita] CVM MORIERIS DARI | SPONDES?
94a. id est ut in nouissimum uitae tempus | stipulatoris aut pro-
missoris obligatio confe|ratur: nam inelegans esse uisum
4 est ex heredis per|sona incipere obligationem. rursus ita
6 stipulari non possumus PRIDIE QVAM MORIAR, aut PRIDIE
QVAM MORIERIS, DARI SPONDES? quia non potest | aliter in-
8 tellegi 'pridie quam aliquis morietur', quam si mors | secuta
sit; rursus morte secuta i. praeteritum | redducitur stipu-
10 latio et quodammodo talis est | HEREDI MEO DARI SPONDES?
quae sane inutilis est. Quae|cumque de morte diximus, §101.
12 eadem et de capitis dimi|nutione dicta 'intellegimus. |
14 Adhuc inutilis est stipulatio si quis ad id quod inter|rogatus §102.
erit, non responderit, uelut si ³sestertia x a | te dari sti-
16 puler, et tu nummum sestertium v milia promit|tas, aut si
ego 'pure stipuler, tu sub condicione pro|mittas. Prae- §103.
18 terea inutilis est stipulatio si ei dari stipulemur, cuius 'iuri

(1) Huschk. Stud. (1890.) ex ὁμοιοτελείῳ factum hiatum uidit et expleuit. (2) intellegimus C. et edd. praeter La. et meas 2. sqq. cf. ad 1. 129. (3) sestertia et tuncsestertia ū milia C. unde recte Hschk. ut iam ed. m. 4. dedi, legit. (cf. cit. L. 1. § 4. D. 45. 1. L. 15. D. 46. 4.) edd. habent: sestertia x a | te dari stipuler, et tu sestertia v mihi promit|tas, (4) pute C. (5) iuris C.

L. Aq. 9. 2. Paul. L. 20. Tryph. L. 76. D. de I. D. 23. 3. Pap. L. 67. §6. D. de legatis II. 31. Ulp. L. 45. §§ 1. 3. Paul. L. 46. §1. Pap. L. 121. §2. D. de V. O. 45. 1. Iustinian. L. un. C. ut actiones ab heredibus et contra heredes incipiant 4. 11. Alex. L. 4. Iustinian. LL. 11. 14. C. de contr. et comm. stip. 8. 38. § 101. Cf. infra §153. Vid. Afric. L. 38. pr. D. de solutionib. 46. 3. § 102. §5. I. de inut. stip. 3. 19. Cf. Gai. epit. 2. 9. §§10. 9. Vid. Ulp. L. 1. §§3. 4. Paul. L. 83. §§ 2. 3. L. 35. §2. L. 134. §1. D. de V. O. 45. 1. Flor. L. 65. §1. D. eod. Pomp. L. 15. D. de acceptil. 46. 4. Varro de L. L. 6. 72. (Müll. p. 101.) § 103. Cf. §4. I. tit. cit. 3. 19. Vid. supra 2. 86. 205. infra §§114. 163. §19. Inst. 3. 19. Ulp. L. 38. §17. Pomp. cit. L. 110. pr. Paul. L. 126. §2. D. de V. O. 45. 1. Ulp. L. 4. D. de stip. seru.

subiecti non sumus: unde illud quæsitum est, si quis sibi et ei cuius iuri subiectus non est, dari stipuletur, in quantum ualeat stipulatio: nostri praeceptores putant in uniuersum ualere et proinde ei soli qui stipulatus sit, solidum deberi, atque si extranei nomen non adiecisset: sed diuersae scholae auctores || 1. ————— existimant pro 156. aliena — | ————— causa — | ————— 94b. respondet | ————— | ————— 4 §104. ————— etiam — | ————— 2 Item inutilis est 6 stipulatio si ab e[o stipuler qui iuri meo subiectus est, — is a me | stipuletur 3. ————— in mancipio — | ————— 8 ————— non solum ipsi | ————— sunt, ob- 10 §105. ligari non | possunt, sed ne alii quidem ulli. | Mutum 12

(1) La. con. dimidium ei deberi receper. Gn. et HIA. tum hic ad sensum probabilem efficiendum sum sic expleuit: existimant: pro aliena enim | parte inutilem esse stipulationem, ut in causa duobus per damnationem relictis legati respondetur, deficientis collegatarii partem non alteri quaeri, sed in hereditate ut non debitam remanere: quod etiam plane simile est. Diuersae scholae auctorum sententiam a Pomponio L. 110. pr. D. de V. O. expressam esse Gō. auguratus est: Si mihi et Titio, in cuius potestate non sum, stipuler X, non tota X, sed sola V mihi debentur: pars enim aliena deducitur, ut quod extraneo inutiliter stipulatus sum, non augeat meam partem. (2) Klenz. et Heff. ex Inst.: ... s. est uel si is a me stipuletur quod posterius reciperem, nisi sch. ductibus magis quam uel si conueniret at (aut) tra (contra) quod nunc rec. HIA. (3) Husehk. Gn. HIA: sed de seruis et de his (Gō. sed in seruis quidem et in his) qui in mancipio sunt, illud praeterea ius obseruatur (Gō. sunt, singulari iure ita seruatur, ut (quod HIA) non solum ipsi, cuius in potestate mancipio sunt, et c. Inst.: sed seruis quidem non solum domino suo obligari non potest, sed ne alii quidem ulli, filii uero familias aliis obligari possunt.

45.3. Iau. L. 64 D. de contr. empt. 18.1. Q. Muc. L. 73. i. f. D. de R. I. 50. 17. Ant. L. 3. C. tit. cit. 8. 38. Diocl. et Max. LL. 3. 6. C. de inutilib. stipulationib. 8. 39. §§ 104...9. Vid. Paul. L. 43. D. de O. et A. 44. 7. § 104. Cf. § 6. L. tit. cit. 3. 19. Vid. Paul. L. 56. § 1. D. de fideiuss. 46. 1. L. 16. D. de furt. 47. 2. Gai. L. 4. D. de indic. 5. 1. Ulp. L. 22. pr. D. de R. I. 50. 17. § 105. § 7. L. tit. cit. 3. 19. Cf. Gai. L. 1. §§ 14. 15. D. de O. et A. 44. 7. Ulp.

neque stipulari neque promittere posse | palam est, quod et 14 in surdo receptum est; quia et is | qui stipulatur, uerba promittentis, et qui promittit, uerba stipulantis exaudire debet. 16 Furiosus | nullum negotium gerere potest, quia non intellegit §106. 18 quid agat. Pupillus omne negotium recte | gerit, ut §107. tamen, sicubi tutoris auctoritas necessaria sit, adhibeatur, 20 uelut si ipse obligetur; nam | alium sibi obligare etiam sine tutoris auctoritate potest. Idem iuris est in feminis §108. 22 quae in tutela | sunt. Set quod diximus de pupillis, §109. utique de eo uerum | est | qui iam aliquem intellectum habet; nam infans et qui infanti proximus est, non multum a 157. furioso || differt, quia huius aetatis pupilli nullum intel- 25a. lectum habent: sed in his pupillis [qui infantiae proximi sunt.] propter utilitatem benignior iuris interpretatio facta est. 3 |

(1) ex Inst. suppl. (2) ita tm ut tm C. ita tamen ut edd. ita tamen ut tutor quod a Gaiano more abhorreere neque Inst. adhibeat tutor tutor recte defendi uidetur. sed rec. Gn. HIA. Nunc uidi ut tm scripserat, itaque haec una ex multis librarii inutilibus geminationibus est. cf. p. 186. not. 1. (3) C. furioso Inst. (4) p (per) C. per edd. omnes. reposui ex Inst. propter prob. Husehkio, qui etiam uerba qui infantiae proximi sunt addi ante propter uult, quod nunc feci; debebat adnotare, etiam Inst. sic habere: sed in proximis infanti (al. infantiae) propter utilitatem eorum b. i. i. f. est. HIA: (q. infanti p. s.) (5) Inst. adiciunt: ut idem iuris habeant quod libertati proximi et c.

L. 1. pr. D. de V. O. 45. 1. Vid. Ulp. 20. 13. Paul. L. 4. § 1. D. de pact. 2. 14. L. 48. D. de O. et A. 44. 7. L. 124. pr. D. de R. I. 50. 17. § 106. § 8. L. tit. cit. 3. 19. Cf. Gai. cit. L. 1. D. § 12. Vid. eund. L. 70. § 4. D. de fideiuss. 46. 1. Ulp. 20. 13. cit. Pomp. L. 8. § 2. D. de opt. leg. 33. 5. Paul. L. 5. Pomp. L. 40. et cit. L. 124. § 1. D. de R. I. Afr. L. 47. i. f. D. de A. u. O. H. 29. 2. Flor. L. 209. D. de V. S. 50. 16. Macc. L. 36. pr. D. de fid. lib. 40. 5. Paul. S. R. 4. s. § 5. Senec. epist. 94. 17. § 107. § 9. L. tit. cit. 3. 19. Vid. Gai. 2. 83. sq. 3. 91. 119. 176. Ulp. 11. 27. Ant. L. 1. C. de inut. stip. 8. 39. Paul. cit. L. 5. D. de R. I. Cels. L. 189. D. eod. pr. L. de auct. tut. l. 21. Paul. J. 24. D. de m. miss. uind. 40. 2. Iul. L. 19. § 1. D. de R. C. 12. 1. Pap. L. ... de iur. et f. ign. 22. 6. Cf. etiam Ulp. L. 6. D. de V. O. 45. 1. § 108. Vid. § 91. 119. 176. 1. 192. 144. 2. 80. sq. 85. § 109. § 10. L. de inut. stip. 3. 19. Cf.

[DE ADSTIPULATORIBVS.]

§110. Possumus tamen ad id quod stipulamur, alium | athi-
bere ²qui idem stipuletur, quem vulgo adstipulatorem uo-

§111. camus. Sed huic proinde actio con|petit proindeque s
ei recte soluitur ac nobis; sed quidquid | consecutus erit,

§112. mandati ³iudicio nobis restitu|ere cogetur. Ceterum ¹⁰
potest etiam aliis uerbis | uti adstipulator quam quibus nos

usi sumus: itaque | si uerbi gratia ego ita stipulatus sim ¹²
DARI SPON|DES? ille sic adstipulari potest IDEM FIDE TVA

§113. 'PROMIT|TIS? uel IDEM FIDE IVBES? uel contra. ¹⁴Item ¹⁴
[regula] minus adstipulari potest, plus non potest: itaque

si ego ses|tertia x stipulatus ¹⁶sim, ille sestertia v stipula|ri ¹⁶
potest; contra uero plus non potest. item si ego | pure ¹⁸

stipulatus sim, ille sub condicione stipula|ri potest; contra

(1) Linea uacua est; Hschk. putat librarium aliquid deesse signi-
ficare uoluisse, cum praesertim sequens nouae periodi exordium
Possumus tamen non habeat ad quod referatur, neque Gaiani moris
sit: itaque tale quid excidisse, quod add. HIA: *Quamquam uero, ut
diximus, alius qui iuri nostro subiectus non est, inutiliter nobis stipu-
latur, possumus tamen* Mihi persuasum est Huschkiu. §. 4. rubri-
cae inseribendae a librario uacuum relictum (cf. p. 158. §. 11.) otiosis
uerbis expleuisse: ipsum uiri commentum ostendit, tamen referen-
dum esse ad superiorem § 103. (2) *quidem stipulator C.*

(3) *iudicio C.* (4) *pmi...tis u idem C.* (5) *idemginur*
(item *iq* [= regula] minus) C. (6) *sim* Gö. 1. 2. Klenz. Hefft.
et ed. m. 1. et nunc haec ed. 5. cett. edd. c. C. *sum* (contra Gai mo-
rem). cf. §§. 12. 18.

Gai. L. 1. § 13. D. de O. et A. 44. 7. Vid. infra § 208. ibiq. c. it. l. item Paul.
L. 9. D. de A. u. O. H. 29. 2. Gai. L. 141. § 2. D. de V. O. 45. 1. L. 6. D. rem
pupilli 46. 6. Ulp. L. 1. § 2. D. de administrat. et peric. tutor. 26. 7. Ven.
L. 44. § 2. D. de liberali causa 40. 12. *null. intell.*] infans nondum ra-
tionalis. Senec. epist. 121, 14, 124, 8.

§ 110. Vid. Fest. u. *Reus* (Müll. p. 273.) Cic. pro Quint. 18, 58. in Pison.
9, 18. Pseudo-Cic. epist. ad Octauium uers. fin. (inter Cic. epp. ad Brut.
n. 8.) § 111. Vid. infra 117. 215. sq. §§ 112. 113. Vid. § 126.
et ibi c. it. l. *non solum autem et c.*] Vid. 4. 53. Ulp. L. 12. § 1. D. de
V. S. 50. 16. Call. L. 85. D. de solutionib. 46. 3. item Gai. L. 4. D. de cond.
trit. 13. 3. Ulp. L. 4. pr. D. de eo q. certo loc. 13. 4. Paul. L. 63. § 2. D. ad

²⁰ uero non potest. non solum autem in quan|titate, sed
etiam in tempore minus et plus intelle|gitur: plus est enim
²² statim aliquid dare, minus est | post tempus'. In hoc §114.

autem iure quaedam singulari iure obseruantur: nam | ad-
159. stipulatoris heres non habet actionem. item || seruus ad-
25b. stipulando nihil agit, ²quamuis ex ceteris | omnibus causis

stipulatione domino acquirat. idem | de eo qui in mancipio

⁴ est, magis placuit; nam et is serui loco est: is autem qui

in potestate patris est, agit aliquid, set pa|renti non adqui-
⁶ rit, quamuis ex omnibus ceteris causis stipulando ei ad-
quirat; ac ne ipsi quidem aliter ¹actio competit, quam | si

⁸ sine capitis diminutione exierit de potestate paren|tis, ueluti
morte eius aut quod ipse flamen Dialia inauguratus | est.

¹⁰ eadem de ²filia familias et quae in manu est, dicta in|tel-
legemus.⁶

[DE SPONSORIBVS ET FIDEPROMISSORIBVS ET FIDEIUSSORIBVS.]

¹² Pro eo quoque qui promittit, solent alii obligari, quo- §115.
rum | alios sponsores, alios fidepromissores, alios fideiusso-

¹⁴ res | appellamus. Sponsor ita interrogatur IDEM DARI §116.

(1) Inst. addunt *dare*, ex ipso Gaio, puto. (2) *quia C.* (in C. *a et s*
difficiliter saepe distinguuntur; *quis pro quis est.*) *quamuis* Gö. 1. 2.
Klenz. ed. m. 1. cett. edd. *qui retento ex C. acquiri*, quod nunc, ut
Gö. maluit, in *acquirat* mutauit. cf. §. 5. 6. *quis adgrat.* (3) *p. lit*
C. *praeualuit* Gö. 1. 2. Klenz. Hefft. ed. m. 1. *placuit*, ut Hefft. ad-
not., receper. La. et edd. m. 2. 3. (4) *acypetit* (pro *ao petit*) C.
(5) *filiae C.* (6) *proco*; add. C. i. e. librarius, ut Hollw. uidit,
priora duo §. 12. uocabula bis posuit. (7) Fort. rubrica DE AD-
PROMISSORIBVS fuit.

L. Falcid. 35. 2. § 114. *nam adst. her.*] Vid. 4. 118. *seru.*
dom. adq.] Vid. 2. 87. infra § 163. § 1. I. de stip. seru. 3. 17. et Pap. L. 18.
§ 2. Pomp. L. ult. D. eod. 45. 3. *nam et is*] Vid. 1. 123. 138. 2. 160.
quamuis ex omn. et c.] Vid. 2. 87. 3. 163. et cit. § 1. Inst. *si sine cap. dim.*] Vid. 1. 127. 130. et ibi c. it. l.

§ 115. Cf. pr. I. de fideiussorib. 3. 20. Vid. Paul. S. R. 1. 9. § 5. (L. 48.
pr. D. de minorib. 4. 4) Varro ad 4. 13. et 184. cit. et Paul. Diac. n. *Adpro-*
missor. (p. 15. Müll. c. huius adnot.) Plant. Poen. 1. 2. 120. (ego pro illa
spondeo.) § 116. Vid. § 92. 4. 137. Gai. epit. 2. 9. § 2. § 7. I. tit. cit.

SPO[N]DES? fide promissor [ita] IDEM FIDE PROMITTIS? fide
iussor ita | IDEM FIDE TVA ESSE IVBES? uidebimus de his 16
autem, quo nomine possint proprie adpellari qui ita inter-
rogantur, IDEM DABIS? IDEM PROMITTIS? IDEM FACIES? 18

§117. Sponsores quidem | et fidepromissores et fideiussores saepe
solemus accipere, | dum curamus ut diligentius nobis cau- 20
tum sit; adstipulatorem uero fere tunc solum attribemus,
cum ita | stipulamur, ut aliquid post mortem nostram de- 22
tur, [quod cum] | stipulando nihil agimus, attribetur atsti-
pulator, ut is | post mortem nostram agat: qui siquid fue-
rit consecutus, || de restituendo eo mandati iudicio heredi 159.
nostro tenetur. | 115a. t.s.

§118. Sponsoris uero et fide promissoris similis condicio

§119. [est], fideiussoris ualde dissimilis: nam illi quidem nullis
obligationibus accedere possunt nisi uerborum, quamuis 4

(1) [ita] nunc inserui. (2) Gō. malebat de h. autem uid. ego
malim uideb. autem de his HIA adn.: Fortasse: s' (sed s geminato)
uidebimus de his an item quo nomine possint proprio. Nihil mutan-
dum est. (3) quod ins. edd. ed.m.4.: (quod cum) quasi in C. 355q.
7.c. dedi et ex sequenti at. stipulator C. ex quo edd. fecerunt autem
adstipulator, simpliciter atstipulator feci, post quam Hschk. sic le-
gendum esse proposuerat: (quod) stipulando (quia siue cum) nihil a,
attribetur atstipulator. Ipse Gō. in sch. se dubitare de lineola supra
a adnot. HIA: (quod) stipulando (quia) n. Pöschm.: (quod ita) st.
(4) mortenet C. Sententiae [et siglae nro] ceterum in eod. non ob-
uia] conueniret nostro Gō. Edd.:... Nunc legi nostenet' (i. e. nost
tenetur). Gn. ded. nostro. HIA fecit exbf (ex bona fide) referens ad L.
5. pr. D. de O. et A. 44. 7. Non bene. (5) est add. La. et edd.
m. 2. sqq. Gn. HIA. (6) HIA adn.: excidisse uidetur et obligantur

Ulp.L.s.pr.D.de fide iuss.46.1. Alex.L.12.C.eod.S.41. §117. Cf.
cit.pr.I.et Gai.L.1.§8.D.de O.et A.44.7. et epit.l.e. Vid.supra §§100.
110.sqq. et infra 215.4.89. Fest.u.Reus (Mull.p.273.) Val.Max.6.5.4.
dilig. caut.] Vid. Quintil. decl. 273. (non esse exigendum a sponsore
creditum, nisi iure summo...non enim aliter saluo pudore ad spon-
sorem uenit creditor, quam si recipere a debitore non possit... Spon-
sor accipitur, ne creditor in damno sit.) tenetur] Ibid. (es reus, a
quo fui repetiturus, si quid tamquam sponsor soluissem).
§119. Vid.§§93.100.107.176.178.sq. §1.I.de fide iuss.3.20. Iul.L.

interdum | ipse | qui promiserit, non fuerit obligatus, uelut
6 si mulier | aut pupillus sine tutoris auctoritate aut quilibet |
post mortem suam dari promiserit; at illud quaeritur, si
8 seruus aut peregrinus sponderit, an pro eo sponsor |
aut fidepromissor obligetur: fideiussor uero omnibus §119a.
10 obligationibus, id est sine re siue uerbis siue litteris siue
12 consensu contractae fuerint obligationes, adici potest. ac
ne illud quidem interest, utrum ciuilibis an naturalis obliga-
14 tio sit cui adiciatur adeo quidem, ut | pro seruo quoque
obligetur, siue extraneus sit qui a seruo | fideiussorem ac-
16 cipiat, siue dominus in id quod sibi debeat. Praeterea §120.
sponsoris et fide | promissoris heres non tenetur, nisi si de
18 peregrino fide | promissore quaeramus, et alio iure ciuitas
eius utatur; fideiussoris autem etiam heres tenetur. |
20 Item sponsor et fide promissor [per] legem Furiam bien- §121.
nio | liberantur, et quotquot erunt numero eo tempore quo

uel et obligantur suorum obligatione uerborum. Neutrum necessa-
rium, at hoc omnino reprobandum esse uidetur. (1) quid C.
Cram. et Schrad. prop. qui quod quod Heftt. recepit. non bene.
(2) ueluti cum Gō.1. ueluti si | aut cett. edd. Hschk. interpretatus
est uu ri fca | a, et ed. m.4. ded.: uelut si femina HIA: uelut si mulier
Recte, nam sic corrigendus est C. uut ri m. Cf. 2. 83. 3. 171.
(3) ai C. (4) consensus C. (5) dicit C. si adici scripsit
librarius, id eius socordiae tribuendum est, ut in sqq. aliquotiens
fideiprom. fidei iuss. fides iuss. exhibuit. (6) ad C. at edd.,
quasi ita C. haberet. Ed. m. 4. 'at' cum adn., malim ac, ut in non
nullis Inst. exemplis est, et sic nunc cum HIA dedi. (7) spon-
sor et fidepromissor leg furiam C. Gō.1. sponsores et fidepromissores lege

16. §3. D. eod. 46.1. illi quidem] Quintilian. l. c. de sponsore pro eo,
qui mutuum pecuniam accepit, cui dederas pecuniam. cf. Paul. L.
55. D. h. t. 46.1. si fem. aut pup.] Vid. §§107. sq. ibiq. citt. ll. post
mort. s.] Vid. §100. §119a. cit. §1. 3. 20. fid. uero omnib.] Cf.
Ulp. LL. 1. 3. 6. §2. L. 8. §1. 6. D. h. t. 46.1. et passim eod. dominus in
id q. s. d.] Vid. Gai. L. 70. §3. Paul. LL. 35. 56. §1. i. f. Pomp. L. 2. D. de
fideiussoribus 46.1. §120. Vid. §96. et 4. 113. Gai. epit. l. c. §2.
I. tit. cit. 3. 20. Ulp. L. 4. §1. D. de fide iuss. 46.1. Diocl. et Max. L. 24. C. eod.
8. 41. Paul. S. R. 2. 17. §16. Afr. L. 21. §1. 2. Ulp. L. 27. §3. D. tit. cit. Paul.
L. 28. eod. Pap. L. 95. §3. D. de solutionib. 46.3. §121. Vid. infra

pecunia | peti potest, in tot partes deducitur inter eos obli-
gatio et | singuli [in] uiriles partes obligantur; fideiussores
uero perpetuo tenentur, et quotquot erunt numero, singuli
in solidum || obligantur: itaque liberum est creditori a quo uelit
solidum petere: set ex epistula diui Hadriani compellitur
creditor a singulis qui modo soluendo sint, partes petere.
eo igitur distat haec epistula a lege Furia, quod si quis ex
sponsoribus aut fidepromissoribus soluendo non sit —
— orum quoque — Cum autem lex Furia tan-
tum in Italia locum habeat, consequens est ut in provinciis
sponsores quoque et fidepromissores proinde ac fide-
iussores in perpetuo teneantur et singuli in solidum obligen-

Furia et hoc lege Furia, cum saepe inutilem madiciat librarius, malim
quam quod ex edd. retinui insertum per. (1) t^o C. totidem uoluit
Buttmann. (2) hoc abentur C. debent Hollw. soluere tenentur
Hefft. prop.; condemnantur uerius esse uidetur La. et mihi. Possis
singuli in uiriles p. conuenientur, ut opponatur sequenti solidum
petere, s. in u. p. obligantur ut opp. sq. in solidum obligantur, ut nunc
facio; minus alia placent, u. c. tenebuntur, ut deducetur pro dedu-
citur legas; aut praestabunt, aut, quod Buchh. prop. et in quam
coniecturam denuo Pöschm. incidit, [in] uiriles partes uocabuntur,
ut L. ss. § 6. D. de legat. ii. 31. quod tamen de iis quibus onus im-
ponitur, uix quisquam dixerit. Nouissime Hschk. de (dare) iubentur,
quod rec. Gn. et HIA. (3) ex Inst. (4) Huschk. fecer-
rat: sua [u] (tantum) portio a ceterorum quoque peti possit (possit).
tum (Beitr. p. 89.) sic: sit, non ideo plus a ceterorum quoque peti
possit. et ita ded. HIA. La. opinatus in uoc. quoque errorem inesse,
temptabat, quod rec. Gn., non augetur onus ceterorum quotquot erunt
quod ualde placuit Buchh. Hefft. dedit: liti contestatae tempore,
ceterorum quoque partes oneret. Cum uero lex F. et c. (5) sic
Sauin. (6) perpetuo C. quod ed. m. 4. reuocauit. edd. praeter
Hefft. et Gn. omnes perpetuum

4.22. et C. pag. 247. y. 2. Ulp. L. 29. § 6. D. mandati 17.1. Paul. L. 37. D.
h. t. 46.1. Cap. ult. Basilic. de fide iussorib. et mandatorib. 26.1. (Fabrot.
4. p. 115., Heimb. 3. p. 105.) ex quo Iustinian. L. 29. C. eod. restituta est.
Greg. Cod. De sponsorib. et fide iussorib. 12.1. (Haen. p. 37. sq.) Item
uide seq. §. cum 4.22. § 4. L. tit. cit. 3. 20. Gai. L. 26. Ulp. L. 27. § 1. L. 10.
pr. cf. Pap. L. 49. § 1. L. 51. § 1. Paul. L. 28. (si contendat) D. h. t. 46.1. Iusti-
nian. L. 3. C. de constituta pecunia 4.18. Paul. S. R. 1. 20. Alex. L. 10. § 1.
Gord. L. 16. et restitut. L. ult. C. h. t. S. 41.

tur, nisi ex epistula diui Hadriani hi quoque adiuuari
uideantur. Praeterea inter sponsores et fidepromis- §122.
sorses lex Apuleia | quandam societatem introduxit: nam si
quis horum plus | sua portione soluerit, de eo quod amplius
dederit, aduersus ceteros actionem habet; lex autem Apuleia
ante | legem Furiam lata est, quo tempore in solidum obli-
gantur: unde quaeritur an post legem Furiam adhuc le-
gis Apuleiae beneficium supersit; et utique extra Italiam |
superest; nam lex eadem Furia tantum in Italia ualet, Apu-
leia uero | etiam in ceteris — — — | — — —
— — — lex | Apuleia non pertinet: itaque si credi-
tor ab uno totum consecutus fuerit, huius solius detrimen-
tum erit, scilicet si is pro quo fideiussit, soluendo non sit:
161. set ut ex || supra dictis apparet, is a quo creditor totum
petit, poterit ex epistula diui Hadriani desiderare, ut pro
parte in se detur actio. Praeterea lege — — — eia cau- §123.
tum est, ut is qui sponsores aut fidepromissores accipiat,
praedicaat palam et declaret et de qua re satis accipiat et

(1) Gö. 1. in textu non habet; Huschk. interpretatus est. (2) so-
cietat. C. (3) habet ex ea lege, quae scilicet ante HIA. (4) prae-
ter Italiam regionibus Hefft. La. Gn. HIA. Gö. adnot. „Gaius primo
de sponsoribus et fidepromissoribus disputat, docetque, legis Apu-
leiae beneficium etiam post legem Furiam latam extra Italiam super-
esse, cum lex Furia tantum in Italia, lex Apuleia autem in ceteris quo-
que regionibus obtineat: deinde ad fideiussores transit: in quo tali-
bus fortasse uerbis usus est: Alia sane est fideiussorum condicio; nam
ad hos lex Apuleia non pertinet.“ et hoc sequentis clausulae initium
receper. Gn. et HIA, nisi quod hic uero pro sane scripsit. (5) so-
lus C. (6) uerecia sec. Gö. i (+ siue a) co(a)retu sec. Bl. C.
Buttm. Porcia, Hollw. Petreia, Haub. et Hefft. Apuleia, Dirks.
Cornelia, La. Crepereia, ut Huschk. ad 4. 95. i. f. coniectauit, qui
postea Pompeia uoluit refert Hschk. etiam ad Fest. uoc. Unciaria
lex (ed. Müll. p. 375.) HIA. rec. Pompeia quod probabile esse puto,
ut C. habuisse popeia sumamus.

§ 122. Vid. ad § 121. cit. § 4. I. 3920. l. Apuleia] Liu. 5. 32. ? — De
confideiussoribus contra uide Mod. L. 39. D. h. t. 46.1. § 123. Plin.
H. N. 10. 23. sect. 31. ciconiae, inquit, abiturae, „ceu lege praedicta die

quot sponsores aut fidepromissores in eam obligationem accepturus sit; et nisi praedixerit, permittitur sponsoribus⁸ et fidepromissoribus intra diem XXX. praedictum postulare, quo quaeratur an ex ea lege praedictum sit; et si indicatum fuerit praedictum non esse, liberantur. qua lege fideiussorum mentio nulla fit; set in usum est etiam si fideiussores accipiamus, praedicere.

§124. Set beneficium legis Corneliae omnibus commune est: qua lege idem pro eodem aput eundem eodem anno uetatur in ampliozem summam obligari creditae pecuniae quam in XX milia; et quamuis sponsor uel fidepromissor in amplam pecuniam, uelut si sestertium cum milium nummum se obligauerit, pecuniam autem creditam

(1) q C. (2) at C. (3) nam C. ita n̄ (non) uult Hschk. et ded. HIA. (4) m̄ti C. (5) usum C. quod nunc non mutauit, ut faciunt edd. in usum fuit Liu. 22.20.6. (6) legem corneliae omnibus C. Possis omnibus hominibus quod amauit Gaius; sed uersatur in civili iure antiquo. (7) milib. C. et milibus Hefft. milium Gö. et La. qui probat quod ed. m. 2. iam recepi milia quod etiam HIA ded. (8) uel fide iussor excidisse affirmat Hschk. et ins. HIA. probabiliter. (9) amplam C. quod ed. m. 4. sec. Hschk. restitui, quod et Gn. et HIA receper. ampliozem eda. ampla pecunia Scaeu. L. 40. pr. D. de statu lib. 40. 7. debitores ampliarum pecuniarum Id. L. 34. §1. D. de legat. III. 32. cf. Hschk. p. 91. sqq. qui etiam ad Pap. L. 49. §1. D. de fideiussor. 46.1. refert. (10) uel si ss̄ m̄ C. uelut si [in] sestertium c | milia Gö. uelut [si] in s. et e. Hefft. ex Unterh. con. Ed. m. 4. c. Hschk. uel si ss̄ c̄ m̄ fecit; uelut sest. et c. ed. m. 2. quod probabat La. (11) edd. non tamen tenebitur;

recedunt. quem locum propter u. lege praedici huc traxit Rudorff. Hic agitur de qualitate suscipiendae obligationis palam (i.e. coram pluribus), ut Ulp. L. 33. D. 50.16. edicti uerbum explicat) denuntianda, testificanda, quasi de ingrossatione debiti accessorii, ut Gai. 4.126. uers. fin. et Ulp. L. 7. pr. D. naut. caupones 4.9., quibus praedicendi uocabulum uim negotii naturam indicandi habet, ut quasi legem contractus negotiue indicet, comparandi sint. Vid. Vell. Pat. 1.13.4. 2.82.2. adde 2.57.4. Nep. Them. 7. Fort. ad h. l. pertinuit etiam Gregor. Cod. De sponsoribus et fideiussoribus. (12.1. et Haen. p. 37. sq.) De lege Pompeia uid. Schol. in orat. in Clod. et Curion. p. 333.5. § 20. Orell. § 124. Vid. Fest. cit. u. Unciaria. Pap. L. 49. D. de fideiuss. 46.1. Iau.

dicimus non solum eam quam credendi causa damus, set omnem quam tunc cum contrahitur obligatio, certum est debitum iri, id est [quae] sine ulla condicione deducitur in obligationem; itaque et ea pecunia quam in diem certum dari stipulamur, eodem numero est, quia certum est eam debitum iri, licet post tempus petatur. appellatione autem pecuniae omnes res in ea lege significantur; itaque si uinum uel frumentum aut si fundum || uel hominem stipulemur, haec lex obseruanda est. Ex quibusdam tamen causis permittit ea lex in infinitum satis accipere, uelut si dotis nomine, uel eius quod ex testamento tibi debeatur, aut iussu iudicis satis accipiatur. et adhuc lege uicesima hereditarium cauetur, ut ad eas satisfactiones quae ex ea lege proponuntur, lex Cornelia non pertineat. In eo iure quoque iuris par condicio est omnium, sponsorum, fidepromissorum, fideiussorum, quod ita obligari non possunt, ut [regula] plus debeant quam debet is pro quo obligantur: at ex diuerso ut minus debeant, obligari possunt, sicut in at stipulatoris persona diximus; nam ut

equidem Hschkio adsentior facienti in diem xx (tamen duntaxat uiginti) damnatur. (1) tunc (pro tunc) C. (2) et C. (3) et ins. Hschk. HIA. (4) et C. et edd. aut edd. m. 3. sqq. HIA. Gö. prop. item (5) Gaium Iulia de uic. her. scripsisse opinatur HIA in adnot. (6) quoque iure malit HIA. (7) p̄ sitit r. g. C. pro p̄ s. ut [RECVLA] Hefft. possint, ut uerbi gratia ex male intellectis litteris r. g. fecit. (8) deberet is pro quo obligaretur C. et (obligarentur) Hefft. (9) § 113.

L. 24. D. de donat. 39.5. creditam] Vid. Ulp. LL. 1.10. Paul. L. 2. § 3.5. cf. LL. 36...39. D. de R. C. 12.1. Isidor. 5. 25. § 14. pecuniae] Vid. Gai. et Ulp. LL. 11.12. Pomp. L. 178. Herm. L. 222. Paul. L. 5. pr. Cels. LL. 88.97. D. de V. S. 50.16. Iustinian. L. 2. C. de constit. pecun. 4.18. § 125. iussu iudicis] Vid. 4.169. lege uicesim.] cf. inserr. L. 13. D. de transact. 2.15. L. 37. D. de religio. 11.7. et ll. quos ad Fgm. de I. F. § 5. „lege uicesimaria“ citauit. § 126. Cf. § 5. L. de fide iuss. 3.20. Vide supra § 113. et L. 8. § 7...11. LL. 9.16. pr. § 2.5. LL. 34. 38. pr. L. 49. § 2. L. 70. pr. § 1.2. L. 72. D. h. t. 46.1.

astipulatoris, ita | et horum obligatio accessio est principa-
lis obligatiōis, nec plus in accessione esse potest quam in
§ 127. principali re. In eo quoque par omnium causa est,
quod si qui pro reo soluerit, eius recipiendi causa habet
cum eo mandati iudicium; | et hoc amplius sponsores ex
lege Publilia propriam habent actionem in duplum, quae
appellatur depensi. |

§ 128. Litteris obligatio fit velut nominibus transcripticiis.
fit | autem nomen transcripticium duplici modo, vel a re in

§ 129. personam | vel a persona in personam. [A re in per-
sonam trans]criptio fit veluti si id quod tu ex emptiōis
causa aut conductionis aut societatis mihi debeas, id ex-

§ 130. pensum tibi tulero. A persona in personam | tran-

- (1) reo C. et Hefft. (2) ee C. (3) si qui p eo C. si quis
ut Inst., edd. praeter La. et m. 2. sqq. pro eo retinuit Hefft.
(4) mandanti C. (5) utinnoh (pro noib.) C. puto pro utinomib,
unde nunc reliqui edd. veluti in nominibus, nec siglam nob pro nomi-
nibus adgnosco. HIA veluti nominibus, eiecto u. in quasi ex mala
gminatione nato. (6) an C. pro at. (7) psonum C.
cf. not. 10. (8) m C. sec. Bl. quod edd. omiserunt; Hschkio sua-
dente tu dedi. (9) id h. l. et infra § 145. (id uectigal) siglam,
significantem inde, esse Hschk. sibi persuasit, et sic dedit HIA.
(10) psonū C. cf. not. 7.

§ 127. Vid. § 6. l. tit. cit. 3. 20. Quintil. decl. 273. L. Rom. Burg. tit.
14. § 8. Ulp. LL. 4. pr. 25. Iul. 15. pr. L. 18. Afr. L. 21. § 5. Paul. LL. 66. sq.
D. h. t. 46. 1. Alex. L. 11. Gord. L. 14. D. h. t. 8. 41. item L. 6. § 2. L. 10. § 11. L.
20. § 1. L. 40. D. mandati 17. 1. L. 6. C. eod. 4. 35. l. Publilia Vid. infra
4. 22. (Liu. 6. 19. ?) depensi Vid. Gai. infra § 216. 4. 9. 22. 25. 102. 171. 186.
Paul. S. R. 1. 19. § 1. cit. L. Rom. Burgund. Plant. Trin. 2. 4. 25.

§ 128. Cf. Gai. epit. 2. 9. § 12. Vid. infra §§ 134. 137. sq. Cic. de off. 3. 14.
ad Att. 4. 18. in Verr. act. l. 36. II. 1. 23. 36. 39. pro Rose. Com. 1. 5. sqq.
Orator. 47. 158. (AES nunc tantum in accepti tabulis manet). Gell. 14. 2.
Senec. de vit. b. 7. 24. 1. (numquam magis nomina facio, quam cum dono).
de ben. 1. 1. 2. (nomina facturi diligenter patrimonium et uitam debi-
toris inquirimus). 2. 23. 2. 3. 15. 2. (per tabulas plurium nomina inter-
positis parariis facit). 7. 29. 2. Paul. L. 9. pr. D. de pact. 2. 14. Pr. l. de
litt. obl. 3. 21. Pomp. L. 1. D. de ann. leg. 33. 1. Pap. L. 24. pr. D. de usu
leg. 33. 2.

§ 129. Cf. Gai. ep. l. e. Theophil. ad Inst. l. e. Vid.
Pomp. L. 4. § 1. D. de peculio 15. 1. Paul. L. 52. pr. D. eod. L. 26. § 2. D.
mandati 17. 1.

§ 130. Cf. Gai. ep. l. e. Vid. Liu. 35. 7. Gai.

scriptio fit veluti si id quod mihi Titius debet, tibi id ex-
pensum tulero, id est si Titius te delegauerit | mihi.

33a. Alia causa est eorum nominum quae arcaria uocantur: in § 131.
his enim rei, non litterarum obligatio consistit, quippe
non aliter ualent, quam si numerata sit pecunia; | nume-
ratio autem pecuniae re modo facit obligationem: qua de
causa re/cte dicemus arcaria nomina nullam facere obli-
gationem, set obligatiōis factae testimonium praebere.
unde [non] proprie dicitur arariis nominibus etiam pere- § 132.

(1) te se C. Hefft. num a se? Hschk. et HIA: te (pro) se referens ad
Ulp. L. 11. pr. D. de nouation. 46. 2. Senec. de benef. 4. 2. Dioel. et
Max. L. 5. C. de nouation. 8. 42. (2) reb C. quod frustra tue-
bantur Brinkm. et Hugo. Gō. 1. 2. cum Buttm. rerum et ita Klenz.
Hefft. et ed. m. 1. (3) qipe C. (4) ualet C. Hefft. et ed.
m. 1. quod retineri uolunt Brinkm. et Hugo. (5) Sau. con-
pecuniae iure naturali quod Gō. 1. 2. Klenz. et ed. m. 1. receperunt.
Hugo pecuniae creditae quod Hefft. placebat. La.: rei non [littera-
rum] f. quod edd. m. 2. 3. secutus sum; inmerito, puto. Schmidt
prop.: re iam f. ego feci p̄ re m (pecuniae re modo) cf. 2. 156. 3. 121.
(qui modo) 4. 16. (quae modo). neque nunc aliter censeo, postquam
legi Hschkii coniecturam, illud n (non) aut a librario perperam ad-
ditum esse aut ti (tantum) significare. HIA: rei facit. Ceterum rei
obligatio, litterarum obligatio (cf. § 131.), Gaiō minus usitati genetiui
sunt. In C. Rein litteram & insolitae formae esse adn. Bl. (6) ma-
lim dicimus. (7) non omis. C. et edd. praeter HIA. improprie uol-
uer. uan der Hoenen et huius mentione nulla facta Hschk. adnotans
'proprie h. l. absurde poni'. Ed. m. 4. locum sic accipi posse adno-
tatum est: proprie dicitur esse pro et haec quidem etiam uera prouer-
biū Arcariis...obligari ratio est. sed cum neque hoc Gaiānae simplici-
tati puritatisque satis aptum uideatur, non dubitauit a librario omis-

L. 13. pr. D. ad SC. Vell. 16. 1. Paul. L. 26. § 2. D. mandati 17. 1. item Cic.
ad diu. 9. 10. (Sueton. in f. gramm. 14.) § 131. Vid. Cic. Top.
3. 16. pro Font. 2. § 3. Donat. ad Terent. Phorm. 5. 7. 26. Adolph. 2. 4. 13.
item Senec. ep. 26. 7. i. f. s. Paul. L. 34. pr. D. de rec. qui arbitr. 4. 18. et L.
40. D. de R. C. 12. 1. Scaen. L. 26. D. de pec. const. 13. 5. (non etiam L. 41.
§ 17. D. de fideic. lib. 40. 5.) Ulp. L. 20. D. de pign. et hyp. 20. 1. Instrum.
uenditionis a. p. Chr. 540. ap. Marin. Papii dipl. n. 115. siue Spangen-
berg. Tab. negotior. p. 246. v. 10. sq. numeratio aut. pec. et c.] Vid.
Cic. pro Rose. Com. 4. Gell. 14. 12. Paul. L. 126. § 2. D. de V. O. 45. 1.
§ 132. Vid. Ascon. argum. Cornelianae (ed. Baiter. p. 37. sqq.) item Paul.

grinos obligari, quia non ipso nomine, set numeratione pecuniae obligantur; quod genus obligationis iuris gentium §133. est. | ^{transscripticiis} uero nominibus an obligentur peregrini, merito quaeritur, quia quodammodo iuris ciuillis est talis obligatio: quod Neruae placuit: Sabino autem et Cassio uisum est, | si a re in personam fiat nomen transcripticium, etiam peregrinos obligari; si uero a persona §134. in personam, non obligari. | Praeterea litterarum obligatio fieri uidetur ^{chirographis et syngrafis}, id est si quis debere se aut daturum se scribat, ita scilicet ^{ut [si] eo nomine stipulatio non fiat}: quod genus obligationis proprium peregrinorum est.

sam negationem adicere, non, ut hia fecit, n ex fine litterarum reiuersus 3. longe superioris (cf. not. 5. praec.) huc trahere. (1) ipse nomen nomenclatione C. (2) ^{transscripticiis} C. ^{transcripticiis} edd. (3) ita C. ^{chirographis et syngrafis} edd. praeter meas et La. Gn. et hia. (4) ^{ut si C. ut cum cett. edd. m. 1. 3. omiserunt et si ed. m. 4. c. adn. „possis etiam uti eo n.“} Nunc si quod a librario stipulatio iam h. l. scribere incipiente deleri debebat, uicinis inclusi.

L. 126. §2. D. de V. O. 45.1. Cic. pro Rab. Post. 2, 4. sqq. 12, 34. sqq. Or. de prou. cons. 4, 8. § 133. Vid. §§129. 120. item §§93. 132. Paul. L. 84. §1. D. de R. I. 50. 17. cum Ulp. L. 1. D. de R. C. 12. 1. Iul. L. 16. §4. D. de fideius. 46. 1. = Paul. [Julian. *Halca.*] L. 10. D. de O. et A. 44. 7. § 134. Vid. Pseudo-Asc. in Verr. 2. 1, 60. 91. (Baier. p. 175. 184. et apud Heimbach. *Lehrv. d. Creditum* p. 517. sq.) Cic. Verr. II. 1. cit. c. 36. pro Rab. Post. 3, 6. ad Att. 5. 21, 8. 6. 2, 5. Philipp. 2. 37, 95. Or. pro domo 50, 129. De har. resp. 13, 29. c. 16, 34. pro Mur. 17, 35. ep. ad diu. 7. 17. 18, 1. Senec. de ben. 2. 23, 3. (nolunt nomina secum fieri... nec chirographum dare) 7. 10, 3. (diplomata et syngraphas et cautiones). Gell. 14. 2. 7. Suet. Iul. 17. Cal. 12. (iure iurando et chirographo cauit). Iuuenal. 13, 135. Pomp. L. 4. §1. D. de peculio 15. 1. Mod. L. 26. §1. D. de pign. et hyp. 20. 1. Call. L. 3. pr. D. de I. F. 49. 14. (domestica cautione et chirographo obligaret se ad praestandum). Arc. Hon. et Th. L. 6. Th. C. de denuntiatione 2. 4. (debiti quod... in litterarum obligationem facta cautione translatum est). (Th. C. Si certum petatur de chirographis 2. 27.) Spartian. in Hadr. c. 7. (debitoribus... ingentes summas remisit, syngraphis... incensis). Amm. Marc. 18. 5, 12. (pecuniam quam per syngrapham debere se). Vid. etiam Plaut. Asin. 1. 3, 35. 4. 1, 1. (= diploma ad iter faciendum: Capt. 2. 3, 90.) Glossar. bibl. S. Genou. X. 2. Paris. u.

22 Consensu fiunt obligationes | in emptionibus et uendi- §135. tionibus, locationibus conductionibus, societatibus, mandatis. Ideo autem istis | modis consensu dicimus obli- §136. gationes contrahi, quia neque uerborum || neque scripturae 164. 33b. ulla proprietates desideratur, set sufficit eos qui negotium gerunt, consensisse: unde in | ter absentes quoque talia negotia contrahuntur, ueluti per epistulam aut per internuntium, cum alioquin uerborum obligatio inter | absentes fieri non possit. | set absenti expensum ferri potest, etsi §138. uerbis | obligatio cum absente contrahi non possit. | 6 Item in his contractibus alter alteri obligatur de | eo quod §137. alterum alteri ex bono et aequo praestare oportet, cum 10 alioquin in uerborum obligationibus alijus stipuletur, alius promittat, et in nominibus | alius expensum ferendo obligetur, | alius obligetur.

(1) *stis modis consensu* C. (2) sic Dig. et Inst.; § C. pro q̄ (3) Cf. seq. not. (4) *mendose* C.: alius stipuletur alius promittat et in nominibus | alius expensum ferendo obligetur alius obligetur. Sed et cognatum peccatum librarius commisit, quod hia adnotatione recte reprehendit, et nos nunc emendauimus, id quod locum *sed absenti... non possit* (i. e. § 138.), qui statim post extrema § 136. uerba *non possit* scribi debebat, post § 137. conlocauit. Neque uero

Graphium apud Heimbach. lib. cit. p. 520. sq. item instrum. Graec. ap. Leemans Papyri Graeci musci Lugd. Bat. 1823. 4°. p. 77. et Scaeu. L. ult. pr. D. de O. et A. 44. 7. *si eo nom. stip. non fiat* Vid. 4. 116°. Pomp. L. 1. D. de ann. leg. 33. 1. (ex stipulatu aut nomine facto petatur.)

§§ 135...137. L. 2. D. de O. et A. 44. 7. (*Gai. lib. 3. Instit.*) Inst. De consensu obligatione 3. 22. Cf. *Gai. epit.* 2. 9. §13. § 135. Vid. Paul. L. 1. §2. D. de rer. permut. 19. 4. L. 48. Iau. L. 55. D. de O. et A. 44. 7. Paul. L. 35. §2. D. de V. O. 45. 1. Ulp. L. 2. §§3. 4. D. de pactis 2. 14. Ulp. Inst. fr. 3...8 (9...11). § 136. Vid. Paul. L. 2. pr. D. pact. 2. 14. L. 1. pr. §1. D. mandati 17. 1. Mod. L. 4. pr. D. pro soc. 17. 2. Paul. L. 1. §2. D. de contr. empt. 18. 1. L. 35. §2. D. de V. O. 45. 1. et L. 124. D. de R. I. 50. 17. cum super. §92. infer. p. 154. *per ep. a. p. int.* Cf. Plaut. Glor. 4. 6, 10. § 137. Vid. Ulp. L. 19. D. de V. S. 50. 16. *ex bono et aeq.* Vid. 4. 61. *praestare* Vid. Non. Marc. h. u. ed. Mercier. 371. *in uerb. obl.* Vid. supra §92. *in nominib.* Vid. supra §§128. sqq. § 138. Vid. §§129. sq. et 92. 102. 105.

[DE EMPTIONE ET VENDITIONE.]

- § 139. ¹Emptio et uenditio contrahitur cum de pretio conuenerit, |
quamuis nondum pretium numeratum sit, ac ne arra qui- |
dem | data fuerit: nam quod arrae nomine datur, argu- |
§ 140. mentum | est emptionis et uenditionis contractae. Pre- |
tium autem | certum esse debet: alioquin si ita inter eos |
conuenerit, ut quanti Titius rem aestimauerit, tanti sit em- |
pta, Labeo negauit ullam uim hoc negotium habere; ²quam- |
sententiam Cassius probat: Ofilius et eam | ³emptionem esse |
putat et uenditionem; cuius opinionem Proculus secutus est.
- § 141. Item pretium in numerata pecunia consistere debet: ⁴nam 165.

cum HIA hanc librarii socordiam in causa fuisse puto, ut uersus 14. et prior §. 15. pars a scriptura uacui relinquerentur, sed §. 14. rubricae inscribendae destinatum fuisse arbitror, ut multis aliis locis et seq. paginae §. 20. (1) Linea 14. et prior pars §. 15. in C. uac. sunt. (2) ex Inst. prior §. 15. pars suppleta est. (3) nos uult Hschk. aliquos Inst. quod praetulerim. (4) Heis. maluit q. s. et C. probat, at (at) post probat ins. HIA. inutiliter. Saui. sequuntur edd. (5) Gō. et edd. emptionem putat et uenditionem, sed excidisse uidetur | *ion ēē* (esse) putat et uenditionem. (6) sic Inst. in C. (pro n')

§ 139. Pr. I. de emptione et uend. 3. 23. Cf. Gai. epit. 2. 9. § 14. Ulp. L. 9. pr. D. h. t. (de contr. empt.) 18. 1. Vid. Senec. de ben. 1. 9. 4. de pret. conu.] Vid. Ulp. L. 2. § 1. LL. 36. 38. Pap. L. 72. pr. D. eod. 18. 1. Dioel. et Max. LL. 3. 9. C. eod. 4. 38. Gord. L. 4. C. de peric. et comm. rei uend. 4. 48. Non. Marc. u. Pretium (dicitur quod re empti datur). arra] Vid. Gai. L. 35. pr. D. h. t. 18. 1. Ulp. L. 5. § 15. D. de inst. act. 14. 3. L. 11. § 6. D. de A. E. et V. 19. 1. L. 17. § 5. D. de praescr. uerb. 19. 5. Scaeu. LL. 6. pr. s. D. de lege commiss. 18. 3. Dioel. et Max. L. 2. C. qu. lic. ab empt. 4. 45. L. 3. C. de A. E. et V. 4. 48. Iustinian. L. 17. C. de fide instrum. 4. 21. Varro de L. L. 5. 175. (Müll. p. 68.) Isidor. Or. 5. 25. 20. 21. 9. 7. 6. Suidas u. Ἀραβίων (ἢ ἐν ταῖς ὀναῖς περὶ τῶν ὠνομενων διδομένη πρώτη και ἀβολή ὑπὲρ ἀσφαλείας). § 140. Cf. § 1. I. tit. cit. 3. 23. Vid. Ulp. L. 7. § 1. 2. L. 37. Gai. L. 35. § 1. D. h. t. 18. 1. Marcian. L. 16. § 9. D. de pignori. 20. 1. Iustinian. L. 15. C. h. t. 4. 38. Cf. etiam infra § 143.

§ 141. § 2. I. tit. cit. 3. 23. Cf. Paul. L. 1. § 1. D. h. t. 18. 1. Vid. Cels. L. 16. D. de condict. e. dat. 12. 4. Paul. L. 1. D. de rer. permut. 19. 4. § 5. § 1. D. de praescr. uerb. 19. 5. Gord. L. 1. Dioel. et Max. LL. 7. s. C. de rerum permut. 4. 64. L. 9. C. de rescind. uend. 4. 44. § 41. D. de R. D. 2. 1. § 2. I. de

in ceteris rebus an pretium esse possit, | ueluti homo aut |
toga aut fundus alterius rei "[pretium esse possit], ualde |
quaeritur: nostri praeceptores putant etiam in alia re posse |
consistere pretium; unde illud est quod uulgo putant, | per |
permutationem rerum emptionem et uenditionem | contrahi, |
eamque speciem emptionis ³et uenditionis | uetustissimam |
esse; argumentoque utuntur Graeco poeta Homero qui |
aliqua parte sic ait:

⁵[Ἐνθεν ἄδ' οἰνίζονται κατηχομένους Ἄγριοι,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' ἀἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινότῃς, ἄλλοι δ' ἀντιῆσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.] |

diuersae scholae auctores dissentiunt alitque esse existi-
mant permutationem rerum, alit emptionem et | uenditio-
nem; alioquin non posse rem ⁶expe|diri permutatis rebus
quae uideatur res uenisse et quae pretii nomine ⁷data esse,
sed rursus utramque | uideri et uenisse et ⁸utramque pretii
nomine datam | esse absurdum uideri. set ⁹ait Caelius Sa-

(1) hoc modo C. (2) ex Inst. (3) *e. uenditionem*] C. em-
ptionis uenditionisque Inst. (4) Iliad. VII. 472..75. (5) Grae-
corum loco C. et reliq. quae uerba Gō. 1. et HIA post Graecos uersus
in text. receperunt. male, ut sqq. Homericus uersus nihil ad permu-
tationem facientes ostendunt et reliqua pro ipsa a Gaio adscriptis
Graecis uerbis posuit librarius, sueto more. (6) *uen. a. m. (m)*
rem C non posse rem edd. ex Inst. La. scribi posse non recte *eam*
rem obseruauit. displicet nunc quod olim prop. *n recte qstnem* (non
recte quaestionem) nam *rem* bis scripsisse librarium puto, sic *n*
posse rem rem (7) *dataeē C.* (8) hoc *utramq* non
omnes Inst. codd. sed Gaii edd. praeter Hefft. et meas 2. 3. omnes
omiserunt, quod sine iusta causa fecisse mihi uidentur. neque pro-
bauerim quod La. 1842. uenisse et ante uenisse inclusit, neque hanc
eius adnot. „potuit etiam, seruato utramque, deberi et ante uenisse.“
(9) *ut C.*

locat. 3. 24. Seru. ad Verg. Georg. 3. 306. (Gaius Homérico confirmat
exemplo). Isidor. Or. 5. 24. § 23. Plin. H. N. 33. 1. 3. Strab. 3. p. 155. (ed.
Almelou. p. 233.) Pomp. Mela 2. 1. Solin. polyhist. 1. Senec. de ben.
5. 10. 1. Tacit. Germ. 6. Aristotel. politic. 1. 9. ed. Bekk.

bius, si rem | Titio uenalem habente, ueluti fundum, ac-
ceperim, et | pretii nomine hominem forte dederim, fundum |
quidem uideri uenisse, hominem autem pretii nomine da-
tum esse, ut fundus acciperetur. |

²[DE LOCATIONE ET CONDVCTIONE.] | 20

§142. Locatio autem et conductio similibus regulis ³consti-
tuuntur: nisi enim merces certa statuta sit, non uidetur | lo-
§143. catio et conductio contrahi. unde si alieno arbitrio |
merces ⁴permissa sit, uelut ⁵quanti Titius aestimauerit, ||
quaeritur an locatio et conductio contrahatur: ⁶qua de causa | 166.
si fulloni polienda curandaue, sarcinatori sarcienda uesti-
menta ⁸dederim, nulla statim mercede | constituta, postea 4

(1) tibi uenalem habenti C. rem | a te uen. edd. praeter m. 2. sqq. et La. 1842. La. correxit. Hschk. uult retineri C. rem | tibi uenalem habenti ac pro seq. acceperim scribi accesserim. utrumque fecit HIA.
(2) Lineam uacuum relictam, scilicet ad rubricam inscribendam, Hschk., et in adn. HIA, male expleuit uerbis Gaianis ex L. 2. D. 19. 2. (Gai. lib. II. Rer. cottidianar.), quibus ita transpositis 'Proxima emptioni et uenditioni est locatio conductio' Gaianarum Institutionum scripturam (nam proxime sq. §. 21. eadem omnia aliis uerbis dicit) per abundantiam uitiauit. (3) constituuntur C. constituuntur edd. Nunc quod malle adn. ed. m. 4., dedi constituitur. cf. adn. ad 1. 2. in it. Idem Hschk. proposuerat, sed HIA '(et emptio et uenditio)' ante similibus ins. retinens constituuntur. (4) permissa C. promissa edd. omnes. La. adnotauit posse, ego nunc (ed. 4.) affirmo deberi scribi permissa. sic etiam optimi Inst. eodd. „si al. arb. permissum“ et tum „si al. arb. merces permissa“. Haec quoque scripta grant, ante quam mihi Hschkium eandem sententiam (a Gn. et HIA probatam) tueri innotuerat. (5) quatitius C. (6) Malim ex eadem. HIA. (7) fulloin C. (8) dederim C. audax quidem, sed nescio an ferendum dederimus post interiectam aliam orationis partem sequente singulari daturus.

§ 142. Cf. Gai. [lib. II. Rer. cott.] L. 2. pr. D. locati conducti 19. 2. Pr. I. de locatione et cond. 3. 24. Gai. epit. 2. 9. § 15. Ulp. Inst. Fgm. 6(9). Vid. infra § 162. Paul. L. 20. § 1. Ulp. L. 46. D. h. t. 19. 2. L. 19. pr. D. de A. u. A. P. 41. 2. Pap. L. 52. pr. D. de donat. i. u. et ux. 24. 1. Isidor. Or. 5. 25. 12.
§ 143. Cf. § 1. I. tit. cit. 3. 24., c. Theophil. ad h. l. Vid. Gai. L. 25. pr. D. h. t. 19. 2. L. 22. D. de praescr. uerb. 19. 5. § 1. i. f. L. de empt. et L. 15. i. f. C. 4. 38. ad § 140. citt. item infra § 205.

tantum daturus ²quanti inter nos conuenierit, quaeritur an
locatio et conductio contrahatur; uel si | rem tibi § 144.
utendam dederim et inuicem aliam rem utendam accepe-
rim, quaeritur an locatio et conductio contrahatur. Adeo § 145.
autem emptio et uenditio et locatio et conductio familiaritatem aliquam inter se habere uidentur, ut in quibusdam
causis quaeri solet utrum emptio et uenditio contrahatur,
an locatio et conductio: ueluti si qua res in perpetuum
locata sit, quod euenit in praediis | municipum quae ea
lege locantur, ut quam diu ⁴id uectigal praestetur, neque
ipsi conductori neque heredi eius praedium | ⁵auferatur; set
magis placuit locationem conductio nemque esse. Item § 146.
⁶si gladiatores ea lege tibi | tradiderim, ut in singulos qui

(1) C. (2) quanti retinent Hefft. La. et edd. m. 2. sqq. Gn. HIA. quantum cett. c. Inst. (3) hoc id Puchta in uersum proxime superiorem traiecit, id praedium, ubi legitur in § 3. I. t. c. Hschk. mauult et HIA ded. inde uectigal (cf. § 129. not. 9. Contra ap. Boeth. ad 1. 119. cit. inde ex id, infra § 175. in C. Ver. ind. pro id scriptum esse adnot. Hschk.); ego nunc quoque malim id (idem) uect. nisi utroque, et domino et conductore consentiente, ut nouns contractus fiat, uectigal neque augeri neque deminui potest. Possis autem pro id legendum esse qd opinari: amat Gaius quidem post quam diu. cf. 1. 61. 2. 137. (4. 82.) (4) auferatur C. (5) querit perperam h. l. ins. librarius: paullo post suo loco est qrit'

§ 144. Cf. § 2. I. tit. cit. 3. 24. Vid. Paul. L. 5. § 2. c. Ulp. L. 17. § 3. D. de praescr. uerb. 19. 5. § 145. § 3. I. tit. cit. 3. 24. Cf. Gai. L. 2. § 1. D. h. t. 19. 2. in praed. mun. et c.] Vid. Paul. L. 1. D. si ager uectigalis... petatur 6. 3. Id. L. 11. § 1. D. de publicanis 39. 4. Pap. Inst. L. 7. pr. D. eod. (cf. infra 4. 28. 32.) Cic. ad diu. 13. 7. et 11. et 8. 9. § 4. Plin. epist. 7. 18. Hygin. de condicionib. agror. p. 116. sq. ed. La. item p. 18. 20. sq. 51. Herodian. 2. 4. § 6. (?) Valentinian. et Valens L. 15. Th. C. 5. 13. ed. Haen. sed mag. plac.] De iure nouo uid. Cod. De iure emphyteutico 4. 66. c. Nouellis. § 146. Vid. Call. L. 38. pr. D. de operis libertor. 38. 1. Manil. Astron. 4. 225. Cic. ad Att. 4. 4. Tertull. ad mart. c. 5. supra 1. 13. et infra § 199. ad u. auctoratus. Senec. nat. qu. 7. 31. 3. (locatus ad mortem infamem). De gladiatoribus: Th. C. 15. 12. Inst. C. 11. 43. Casiodor. Variar. 5. 42. iam enim non dub. et c.] Cf. Paul. L. 20. pr. D. locati 19. 2. Vid. LL. 3. 6. i. f. 7. pr. § 2. LL. 37. 41. 50. D. de contrah. empt.

integri exierint, | pro sudore denarii \bar{x} mihi darentur, in¹⁸
 eos uero singulos | qui occisi aut debilitati fuerint, 'denarii
 mille, quae ritur utrum emptio et uenditio an locatio et²⁰
 conductione contrahatur: et magis placuit eorum qui integri
 exierint, locationem et conductionem contractam uideri, at²²
 eorum | qui occisi aut debilitati sunt, emptionem et uendi-
 tionem | esse; idque ex accidentibus ²apparet, tamquam
 sub condicione || facta cuiusque ³uenditione an locatione: 167.
 iam | enim non dubitatur quin sub condicione res ueniri^{17a}
 §147. aut 'locari | possint. Item quaeritur, si eum auriferae
 mihi conuenerit, | ut is ex auro suo certi ponderis ⁵certae-
 que formae anulos mihi faceret, et 'acceperit uerbi gratia
 denarios CC, utrum emptio et 'uenditio an locatio et con-
 ductio contrahatur: Cassius ait materiae quidem emptio-
 nem | uenditionem contrahi, operarum autem locationem et⁸
 conductionem; sed plerisque ⁹placuit emptionem et uendi-
 tionem contrahi: atqui si meum aurum ei dedero, mercede¹⁰
 pro opera constituta, conuenit locationem conductionem¹²
 contrahi. |

(1) *denarios C. denarii mille HIA* (2) *apparere HIA. ref. ad 2.218.*
 (3) *uenditionem an locationem C. aut Gō. 1. 2. Klenz. Heft. et ed. m. 1.* (4) *locumari C.* (5) *certaequae C.*
 (6) *acceperet C. et edd. dedi ed. m. 4. quod Dig. et Inst. ll. cc. habent; item HIA.* (7) *uenditio C.* (8) *Gaium placet scripsisse propter praecedens ait putat La. Sed h. l. regulam Gaiianam de non admittenda temporum uariatione quam La. detexit (cf. not. ad § 168.) conuenire neque conuenit (ut La. ad 2.244. scripsit) sed conuenit paullo post sequi putauerim. cf. § 140. negauit—probat—putat—secutus est, et quae ipse La. ad 4.79. adnotauit. Verbo placuit de singulis quaestionibus §§ 145...47., ut aliis multis, deciditur.*

18.1. et passim. Afr. L. 34. § 1. D. mandati 17.1. De societate sub condicione contracta uide Iustinian. L. 6. C. pro socio 4.37. § 147. § 4. I. tit. cit. 3.24. et cit. Gai. L. 2. § 2. D. 19.2. Vid. Paul. L. 22. § 2. Alf. L. 31. D. eod. Pomp. L. 20. Iau. L. 65. Lab. L. 80. § 3. D. de contrah. empt. 18.1. Paul. L. 5. § § 1.2. Pomp. L. 26. D. de praeser. uerbis 19.5. et L. 34. pr. D. de auro arg. 34. 2. [ubi uerba eiusdem qualitatis in 'tunc quatenus' corrupta esse uidit Schilling.]

(13) [DE SOCIETATE.] |
 13 Societatem coire solemus aut totorum bonorum aut | §148.
 (15) 14 unius alicuius negotii, ueluti mancipiorum emendorum aut
 15 uendendorum. Magna autem quaestio fuit, an ita coiri §149.
 (17) 16 possit societas, ut quis maiorem partem lucretur, minorem |
 (18) 18 damni praestet: quod Quintus Mucius ¹etiam [contra natu-
 ram societatis esse censuit, set Seruius Sulpicius, cuius]
 (19) 19 praenaluit sententia, adeo ita coiri posse societatem existi-
 (20) 20 mauit, ut dix[erit] illo quoque modo coiri posse, ut quis ni-
 (21) 21 hil omnino da[m]ni praestet, set lucri partem capiat, si modo
 (22) 22 opera eius | tam pretiosa uideatur, ut *aeum* sit eum cum
 (24) 24 coire socie[tate] constat, ut unus pecuniam conferat, alter
 168. non conferat, || et tamen lucri inter eos commune sit;
 17b. saepe enim opera alicuius pro pecunia ualet. ²Et illud §150.
 certum est, si de partibus lucri et damni nihil inter eos
 4 conuenerit, tamen aequis | ex partibus commodum ³et in-

(1) *et pualuit C. ad Inst. suppl. Gō. HIA adn. post cuius addendum uideri etiam, ut appareat quae causa omittendi haec librario fuerit. Sed ἀμοιολέυτων faciunt etiam ei et et Gō. adn. „Spatium quod inter uers. 12. et 13. intercedit, eum solito maius sit, effectum inde est, ut haec pagina 23 tantum uersibus constet“. Miror non 24 uersus, quot singulae C. paginae habent, Gō. numerare et adnotare lineam 13. uaeuam relictam esse (scil. rubricae inscribendae, quam inscripsimus). Fortasse uersus 12. et qui Gō. est 13. (mihi 14.) paullo minoris altitudinis sunt, quam alias tres uersus habere solent. (2) ita bene Latine C. et multi Inst. codd. coiri edd. praeter meas 2. sqq.*

(3) *Et omis. Gō. 1. 2. Klenz. et ed. m. 1. restituit Heft. (4) ut C. Gō. 1. 2. Klenz. Heft. edd. m. 1.4. et edd. m. 2.3 La. 1842. Gn. HIA. aut La. 1841.*

§ 148. Pr. I. de societate 3.25. Cf. Gai. epit. 2.9. § 16. Ulp. L. 5. pr. D. pro socio 17.2. Vid. passim eod. Paul. L. 44. § 1. D. de aedil. ed. 21.1.

§ 149. Cf. § 2. I. tit. cit. 3.25. et Gai. ep. l. c. Paul. L. 30. D. h. t. 17.2. Vid. Ulp. L. 29. § § 1.2. et pr. i. f. L. 5. § 1. D. eod. Dioel. et Max. L. 1. C. eod. 4. 37. Cic. pro Rosc. Com. 10, 28 sq. Quintilian. declam. 320. „socio- rum communia sint damna et lucri“. § 150. Cf. § § 1.3. I. tit. cit. 3.25. Ulp. cit. L. 29. pr. D. h. t. 17.2. Vid. Paul. S. R. 2.16. et L. 10. D. de R. I. 50.17.

commodum inter | eos commune esse; set si in altero par-
tes expressae fue|rint, uelut in lucro, in altero uero omis-
sae, in 'eo quoque quod | omissum est, similes partes erunt.

- § 151. Manet autem societas eo usque donec in eodem ⁸consensu
perseuerant; at cum | aliquis renuntiauerit societati, socie-
tas soluitur: | set plane si quis in hoc renuntiauerit socie-
tati, ut ob|ueniens aliquod lucrum solus habeat, ueluti si
mihi totorum bonorum socius cum ab aliquo heres esset |
relictus, in hoc renuntiauerit societati, ut hereditatem | so-
lus lucri faciat, cogetur hoc lucrum communicare; si quid
uero aliud lucri fecerit quod non captauerit, ad ipsum so-
lum pertinet: mihi ³uero quidquid omni|no post renuntiatam
§ 152. societatem adquiritur, soli con|ceditur. Soluitur adhuc ¹⁸
societas etiam morte socii; | quia qui societatem *contrahit*,
§ 153. certam personam sibi eligit. ²⁰'Dicitur et capitis dimi-
nutione solui societatem, | quia civili ratione capitis dimi-
nutione ²²morti ——— dicitur; set | si athuc consentiant in

(1) eod. C. (2) consensu omnibus suis litteris transer. Gō. sed
sensu C. habet, quod debebat esse *sensu*. consensu La. 1842. ex
Inst. recte. edd. *sensu* (3) uero C. (4) ita C. et
edd. Hschk. fecit et HIA in text. rec.: *Igitur et c. d. s. societatis c' stat*
(societatem constat), quia sed *no dicitur*. solui recte respondet *set*
si et c. (5) Ex incertis qui in sch. sunt litterarum ductibus
La. con. m. *ad simulari* [ut Ulp. L. 59. i. f. D. de cond. et dem. 35. 1.
quia seruitus morti *ad simulari*], Hefft. m. *aequiperari*, Gn. m. *ae-*

§ 151. § 4. I. tit. cit. 3. 25. Cf. Gai. epit. 2. 9. § 17. Vid. Mod. L. 4. § 1. Ulp.
L. 63. § 10. Call. L. 64. Paul. L. 65. pr. § 3. s. L. 70. Ulp. Pomp. Paul.
LL. 14. 18. D. h. t. 17. 2. Diocl. et Max. L. 5. Justinian. L. 7. C. eod. 4. 37.
item Paul. L. 14. § 3. D. comm. diu. 10. 3. Petron. satyric. 10. e. interpp.
Appul. Metamorph. 10. p. 220. (1. p. 705. ed. Oudendorp.) § 152. § 5.
init. I. tit. cit. 3. 25. Cf. Gai. epit. cit. § 17. Vid. Mod. cit. L. 4. § 1. Ulp.
LL. 35. 52. § 9. L. 63. § 8. 10. Pomp. LL. 37. 40. 59. pr. Paul. L. 65. § 9. 10.
D. h. t. 17. 2. Ulp. L. 6. § 6. D. de his qui notantur inf. 3. 2. Paul. L. 21. § 2.
D. de N. G. 3. 5. § 153. Cf. Gai. epit. cit. § 17. Vid. § 7. s. I. tit. cit.
3. 25. supra § 101. Mod. cit. L. 4. § 1. Ulp. L. 63. § 10. cum L. 58. § 2. cf. § 3.
Paul. L. 65. § 11. D. h. t. 17. 2. *cap. dim. morti*] Vide Ulp. citt. L. 59. et
L. 209. etiam 1. 128. ibiq. citt. ll.

- 'societatem, noua uidetur incipere societas. Item si § 154.
cuius ex sociis bona publice aut | priuatim uenerint, solui-
tur societas: sed ²hoc quoque casu | societas ³de ———
169. ^{118a.}consensu contrahitur nudo, ⁴iuris gentium ——— omnes
homines naturali ratione possunt.

4 *Mandatum* consistit siue nostra gratia mandemus siue § 155.

quiperari, Husehk. mortis *instar* habere Gō. mortis *species* fere,
ego olim: mortalitati comparari (ut Ulp. L. 209. D. de R. I. 50. 17. „Ser-
uitutem mortalitati fere comparamus“), HIA m. *paene* par esse quod
proxime ad C. scripturam accedere negari debet. longe similis: m.
similis esse fere dicitur. (1) *societate* C. (2) Inst. *sed*
hoc casu, itaque *ll' qg. casu* Hefft. Husehk. La. ego, ut edd. inde ab
a. 1844. habent. (3) Gō. 1. de ——— Gō. 2. dedit 17
aster. Klenz. prop. *denuo eodem quo modo prior quoque* Hefft. *de-*
nueo quemadmodum prior Husehk. et HIA: *denuo c' trahi p' est q.* (con-
trahi potest, quia); La., quem ed. m. 3. (et Gn.) non sequi debebat,
dedit ut certum: *de qua loquimur nobis*, quod quamuis sch. ductibus
fere conuenire uideatur, tamen neque per se satis aptum esse neque
ita a Gaiō positum inueniri crediderim. malui ed. 4. *derinit q' r*
morte it' q (desinit quasi morte [cf. § 153.] iterumque), ut sic perga-
mus: „consensu contrahitur nudo: iuris (autem gentium obligatio-
nem [siue obligationes] contrahere) omnes...possunt“. sed nunc dis-
plicet istud *it' q* propter siglam et ipsum uocabulum, quod Gaius (ut
nec *denuo*) non amat. Fort. emendatio loci a fine proxime superioris
uersus incipere debet. (4) Gō. 1. dedit 23 asteriscos, Gō. 2.
iuris cum 18 aster. et proposuit *gentium e' n' consentire* (gentium est.
nam c.) Klenz. prop. *gentium regula, qua uti* Hefft. *gentium est*
contractus, quem o. h. n. r. inire possunt. ego olim: *que gentium est*,
cum cons....possint. Husehk. et HIA: *q' gentium e' c' sentire u.* (que gen-
tium est; consentire uero, omn. *et c.* edd. meae 2. 3. et La. dederunt
que gentium est ——— o. h. n. r. p. La. autem sic prop.: *que gentium*
e' n' (est, nam) [uel & quia] c' sentire uel c' sentire (enim) o. h. i. n. p.
Rectius: *iuris a (autem) gentium contractu obligari* (gent. tractu
obligari)

§ 154. Cf. cit. § 8. Inst. et epit. citt. §§ 16. 17. et Paul. L. 65. § 1. item uide
Mod. L. 4. § 1. Ulp. L. 63. § 10. D. h. t. 17. 2. et supra §§ 78. 81. *sed hoc*
quoq.] Vid. Pomp. L. 37. D. tit. cit. 17. 2. supra §§ 135. 136. *iuris. gent.*
Vid. Ulp. L. L. 1. 7. pr. § 1. D. de pactis 2. 14.

§ 155. Cf. Gai. epit. 2. 9. § 18. Id. L. 2. pr. D. mandati 17. 1. Pr. I. de
mandato 3. 26. Vid. Gai. L. 46. § 4. 6. D. de procur. 3. 3. Ulp. L. 10. pr. D.
mandati. Cic. top. 17. 66.

aliena¹ ——— negotia geras, sine ut alterius² ———
 ——— obligatio, et inuicem | alter alteri tenebimur³ ———
 §156. ———, | mihi bona fide praestare oportere. nam si⁴
 tua gratia tibi mandem, supervacuum est mandatum; quod
 enim tu tua gratia facturus sis, id ex tua sententia, non⁵
 ex meo mandatu face[re] uideberis: itaque si otiosam pecu-
 niam domi te habere mihi dixeris et ego te hortatus fuerim |
 ut eam fenerares, quamuis eam ei mutuam dederis a quo |
 seruare non potueris, non tamen habebis mecum mandati
 actionem: item et si hortatus sim, | ut rem aliquam emereres,⁶
 quamuis non expedierit tibi eam emisse, non tamen⁷ man-
 dati tibi tenebor. et adeo haec ita sunt, ut quae ratur an⁸
 mandati teneatur qui mandauit tibi, ut Titio pecuniam⁹ fe-

(1) Gō. prop. id est siue ut mea quod probat Heff. et rec. Gn. HIA. Huschk. maluit nam siue ut mea La. praeferebat nam uel itaque s. u. m. (2) Gō. prop. quod rec. Gn.: mandem tibi, erit [malim: nascetur] inter nos Huschk. tibi mandem, e. i. n. HIA: mandem tibi, erit mandati (3) C. ductus partim incertos Huschk. ita interpretatus est: in id quantum parerit me tibi atque te Haud multo propius ad illos litterarum ductus accedunt haec mea quae Buchh. laudat et Gn. rec., La. ne memorauit quidem: ideoque iudicium erit in id quod parerit te | Bl. locum de compensatione in mandati iudicio admittenda ex non nullis istis ductibus interpretari uoluit, Gō. de formula ad mandati iudicium comparata. Nouissime sic Huschk. et HIA: ideo quod tunc tibi pensas quod (quod tam me tibi impensas quam) te | mihi bonam fidem praestare oportet (4) extra C. (5) n. (7) C. (6) ita Gō. supplenet. Cf. cit. § 6. Inst. (7) quiamei C. (8) Ita. C. itaque edd. praeter meas 2. sqq. (9) q. C. cf. Inst. (10) ita edd. m. 2. sqq. exemplo Inst. eum Gō. in adnot. ed. 2.; idem in contextu 16 asteriscos posuit. (11) teneant C. (12) Inst.: fenerares. sed obtinuit Sabini sententia, obligatorium esse in hoc casu mandatum, quia non et c. Huschk. et HIA: fenerares. s' (sed) uerior ē sab. sa (est Sabini sententia), si non

§ 156. Cf. cit. L. 2. pr. et cit. pr. L. eum § 6. tit. cit. 3. 26. Vid. Gai. L. 2. § 6. Ulp. L. 6. § 5. D. h. t. 17. 1. et L. 47. pr. D. de R. I. 50. 17. item Iul. L. 32. Cels. L. 48. § 1. 2. D. h. t. 17. 1. et adeo haec et c. | Vid. Ulp. cit. L. 6. D. h. t. § 4. Paul. L. 58. § 1. ibid. LL. 71. pr. 61. D. de fide iussor. 46. 1. et S. R. 2. 17. § 16. Pap. L. 52. § 3. D. tit. cit. 46. 3. Diocl. et Max. L. 23. C. de fide iuss. 8. 41. Ulp. L. 13. pr. D. de minorib. 4. 4. L. 10. § 11. D. h. t.

20 nerares ——— | ——— §. 20. ——— | pa-
 22 liter ——— ——— | parerit ———
 ———, quia non aliter Titio credidisses, quam si tibi man-
 datum esset. | Illud¹ ———. mandetur quod con- §157.
 170. tra bonos mores || est, non contrahi obligationem, uelut si
 118b. tibi mandem, ut Titio fur|tum aut iniuriam facias. Item §158.
 si quid post mortem meam | faciendum mandetur, inutile
 4 mandatum est, quia generaliter | placuit, ab heredis persona
 obligationem incipere non | posse. Set recte quoque §159.
 6 consummatum mandatum si dum adhuc integra res sit,
 reuocatum fuerit, | euanescit. Item si adhuc integro §160.

generaliter ut pecuniam (pecuniam) fenerares, mandat. (mandatum) sit. sed faenerare Titio iussus sis, ee (esse) mandati actionem (actionem) existimatis, quia non et c. (1) Gō. prop. constat, si tale quid m. Cf. cit. § 7. L. ubi sic legitur: „Illud quoque mandatum non est obligatorium, quod contra bonos mores est, uelut si Titius de furto aut de damno faciendo aut de iniuria facienda tibi mandet...“ Huschk. prop. constat, quoties de ea re m. quae Idem (Beitr. p. 97.), Gn. et HIA: constat, si faciendum quod (quid) m. q. Cf. § 158. (2) uultu tibi C. (3) ut C. (4) quis C. quis p. m. m. (aliquid mihi) f. mandet edd. praeter utramque La. et m. 2. sqq. (5) m. det. C. et mandet eae edd. quae quis praemiserunt. cf. not. 4. Huschk., Gn. HIA: si quid p. m. m. faciendum m (faciendum mihi) (6) consummatur C.

§ 157. Cf. § 7. L. tit. cit. et cit. § 18. epit. Vid. Ulp. L. 6. § 3. L. 12. § 11. Paul. L. 22. § 6. D. h. t. 17. 1. Gai. L. 35. § 2. D. de contr. empt. 18. 1. Diocl. et Max. L. 20. pr. C. h. t. 4. 35. item § 24. I. de inut. stip. 3. 19. Gai. L. 70. § 5. D. de fide iuss. 46. 1. Paul. L. 27. § 4. D. de pact. 2. 14. Anton. L. 6. Iustinian. L. 30. C. eod. 2. 3. Th. et Val. L. 5. C. de LL. 1. 14. Pap. L. 15. i. f. D. de condic. inst. 28. 7. (cf. Ouid. Fast. 5. 654. sqq. Senec. de breu. uit. i. f.) Ulp. L. 26. Pomp. L. 27. pr. Iul. L. 61. Pap. L. 123. Paul. L. 134. pr. D. de V. O. 45. 1. Alex. L. 2. Diocl. et Max. L. 4. D. de inut. stip. 8. 39. L. 5. C. de condict. ob turp. c. 4. 7. Ulp. L. 1. § 14. L. de tut. et rat. distrah. 27. 3. item supra 1. 53. i. f. § 158. Vid. supra § 100. ibiq. cit. ll. Ulp. L. 12. § 17. Gai. L. 13. D. h. t. 17. 1. § 159. § 9. L. h. t. 3. 26. Vid. Gai. epit. 2. 9. § 19. Ulp. L. 12. § 16. Paul. L. 15. Gai. L. 27. § 1. Iul. L. 30. D. h. t. 17. 1. Ulp. L. 25. § 14. D. de A. n. O. H. 29. 2. L. 12. § 2. L. 18. i. f. D. de solutionib. 46. 3. § 160. § 10. L. tit. cit. 3. 26. Vid. epit. cit. § 19. Afr. L. 41. D. de R. C. 12. 1. Diocl. et Max. L. 15. C. h. t. 4. 35. Paul. L. 26. pr. § 1. Gai. L. 27. § 3. Afr. L.

'mandato mors | alterutrius 'alicuius interueniat, id est uel
eius qui 'mandarit uel eius 'qui mandatum susceperit, solui-
tur mandatum; set utilita|tis causa receptum est, 'ut si mor-
tuo eo qui mihi mandaue|rit, ignorans eum decessisse exse-
cutus 'fuero man|datum, posse me agere mandati actione; 12
alioquin iusta | et probabilis ignorantia damnum mihi 'at-
ferret. | et huic simile est quod plerisque placuit, si debitor 14 t.s.
me|us manumisso dispensatori meo per ignorantiam solue- 15 t.s.
rit, liberari eum, eum alioquin stricta iuris ratione | non 16
'posset liberari eo quod alii soluisset quam cui soluere
§161. de|beret. | Cum autem is cui recte mandauerim, egres- 18
sus fuerit man|datum, ego quidem eatenus eum eo 'habeo 20
mandati 'actionem, | quatenus mea interest inplere eum
mandatum, | simodo implere potuerit; at ille mecum agere 22 t.s.
non potest; itaque si mandauerim tibi, ut uerbi gratia fun- 23 t.s.
dum | mihi 'sestertiis ē emeris, tu sestertiis cl emeris, non 24 t.s.
habebis mecum || mandati actionem, etiamsi tanti uelis 171.
18a.

- (1) *mandatum* C. (2) ita C. *alicuius* omitt. edd. praeter La. meas 2. sqq. Gn. HIA. (3) ita C. sec. Bl. *mandarit* C. sec. Gō. *mandauerit* Gō. 1. (4) *cui* C. (5) *ut* omis. Gō. 1. 2. Klenz. ed. m. 1. uncis inclusit Hefft. sed La. de hac coniunctione cum sequente accusatio cum infinitiuo refert ad 4. 61., ad SC. Trebell. ap. Ulp. L. 1. § 2. D. 36. 1., ad Ulp. L. 62. pr. D. ad L. Falc. 35. 2. Call. L. 3. § 1. D. de term. moto 47. 21., Vat. fgm. § 127., Hygin. de controu. § 31. Bl., Sic. Flacc. p. 1. Turneb., Colum. 5. 5. 9., Liu. 5. 15. 11., Gell. 3. 2. (6) *furo* C. (7) *non* (*non*) *atferet* C. *adferret* Gō. 1. 2. edd. m. 1. 2. Lp. 1841. *afferret* Klenz. *adferet* Hefft. sed probat *adferret*. *atferret* La. 1842. quasi r significaret rr Cf. pag. 179. 24. 217. 5. (8) *p'sent* C. (9) *abeo* C. (10) *atnem* C. (11) *ss ē emere tu se (pro ss) c I C.*

34. § 1. Pap. L. 57. Paul. 58. pr. D. h. t. 17. 1. Id. L. 6. D. de iur. diet. 2. 1. L. 65. § 10. D. pro soc. 17. 2. L. 108. D. de solutionibus 46. 3. Iul. L. 2. § 6. Ulp. L. 19. § 3. D. de donationibus 39. 5. *et huic sim. etc.*] Vid. Ulp. L. 12. § 2. L. 18. Paul. L. 51. D. de solutionibus 46. 3. cit. L. 41. D. 12. 1. cf. Ulp. L. 26. § 8. D. de condict. ind. 12. 6. L. 11. D. de depos. 16. 3. Gord. L. 3. C. de solution. 8. 43. *dispensatori*] Vid. 1. 122. i. f. § 161. Cf. § 8. I. h. t. 3. 26. Gai. epit. 2. 9. § 20. Vid. Paul. S. R. 2. 15. § 3. Id. et Gai. L. 3. § 2. L. L. 45. 22. pr. § 1. Ulp. L. 10. § 8. Iul. L. 33. Ner. et Iau. L. L. 35. 36. Gai.

mibi dare fundum, quānti emendum tibi mandassem; idque maxime Sabino et Cassio placuit: quod si minoris emeris, habebis me|cum 'scilicet actionem, quia qui mandat ut ē milibus emere|tur, is utique 'mandare intellegitur, uti minoris, si 'posset, | emeretur. In summa sciendum 'est, §162. *quotiens faciendum*] aliquid gratis 'dederim, quo nomine si 'mercedem 'statuissem, | locatio et conductio contraheretur, mandati esse actionem, | ueluti si fulloni polienda curandaue uestimen|ta aut sarcinatori sarcienda 'dederim. |

Expositis generibus obligationum quae ex contractu | §163. nascuntur, admonendi sumus adquire nobis non solum | per nosmet ipsos, set etiam per eas personas quae in nostra | potestate, manu mancipioe sunt. Per 'liberos quoque §164. homines | et alienos seruos quos bona fide possidemus, adquiretur | nobis; set tantum ex duabus causis, id est si quid ex operis suis | uel ex re nostra adquirant. Per eum §165.

- (1) *scilicet* C. (2) *mandari* C. (3) *p's* C. *possit* Gō. 1. 2. et ed. m. 1. cum Inst. *posset* cett. edd. (4) sic iam Gō. 1. (5) sic C. *statuerem* Gō. 1. (6) In u. *sarcienda* desinit y. 10. post medium. Librarius nondum plene absoluto priore tractatu y. 11. nouum pensum incepit non relicto uersu uacuo ad inscribendam rubricam PER QVAS PERSONAS NOBIS ADQUIRITVR. (7) *liberos* C.

L. 41. D. h. t. 17. 9. Gell. 1. 143. *quia qui mand.]* Vid. Ulp. L. 1. § 4. D. de V. O. 45. 1. L. 27. § 3. D. de receipt. q. arb. 4. 8. L. 21. D. de R. I. 50. 17. § 162. Cf. § 13. I. h. t. 3. 26. Gai. L. 22. D. de praescr. uerb. 19. 5. Vid. supra § 142. Ulp. L. 1. § 4. L. 6. pr. § 6. 7. L. 10. § 9. Iau. L. 36. § 1. Pap. L. 10. § 9. L. 56. § 3. D. h. t. 17. 1. Seu. et Ant. L. 1. Dioclet. et Max. L. L. 17. 20. § 1. C. eod. 4. 35. Ulp. L. 13. pr. D. de praescr. uerb. 19. 5.

§ 163. Pr. I. per quas personas nobis obligatio adquiritur (h. t.) 3. 28. Cf. supra 2. 86. Vid. 3. 103. sq. 4. 134. sq. Paul. S. R. 5. 8. pr. § 1. I. de stipulat. seruor. 3. 17. Iul. L. 1. § 3. Ulp. L. 11. Iul. L. 14. Flor. L. 15. Pap. L. 18. § 1. 2. Pomp. L. L. 38. 40. D. eod. tit. 45. 3. Ulp. L. 38. § 5. 6. Pomp. L. 40. Ulp. L. 45. pr. Paul. L. L. 78. pr. 126. § 2. L. 130. D. de V. O. 45. 1. Ulp. L. 41. D. de peculio 15. 1. L. 22. D. de solutionib. 46. 3. item Iustinian. L. L. 6. s. C. de bonis quae liberis 6. 61. Plaut. Rud. 5. 3. 28. sq. (*Promisisti huic argentum? Fateor. Quod seruo meo Promisisti, meum esse oportet.*) § 164. § 1. I. tit. cit. 3. 28. Cf. 2. 86. 92. 3. 103. sq. et ibi citt. l. § 165. § 2. I. tit. cit. 3. 28. Cf. 2. 86. 91. cum locis ibi citt.

quoque seruum in quo | usumfructum habemus, similiter 18
 §166. ex duabus istis | causis nobis adquiritur. Set qui nu-
 dum ius Quiritium in seruo | habet, licet dominus sit, mi- 20
 nus tamen iuris in ea re | habere intellegitur quam usu
 fructuarius et bo|nae fidei possessor: nam placet ex nulla 22
 causa ei | adquiri posse; adeo ut etsi nominatim ei dari
 stipulatus | fuerit seruus, mancipioe ³nomine eius accepe-
 rit, || quidam ⁴existiment nihil ei ⁵adquiri. Communem 172.
 seruum | pro dominica parte dominis acquirere ⁶certum est, 18b.
 ex|cepto eo quod uni nominatim stipulando | aut mancipio ⁷
 accipiendo illi soli ⁸adquirat, | uelut cum ita stipuletur
 TITIO DOMINO MEO DARI SPON|DES? aut cum ita mancipio ae- ⁹
 cipiatur HANC REM EX IVRE QVIRITIVM LVCH TITII | DOMINI MEI
 ESSE AIO EAQVE EI EMPTA ESTO HOC AERE AENEA | QVE LIBRA. ¹⁰
 §167a. illud quaeritur ¹¹an quod nomen adie|ctum unius domini effi-
 cit, idem faciat unius ex dominis | iussum intercedens: 10
 nostri praeceptores perinde ei qui iusse|rit, soli atquiri
 existimant, adque si nominatim | ei soli stipulatus esset 12

(1) habent C. (2) alia inseruit C. unde h. l. aliquid scribi uult
 Hschk. parum Latine. (3) nomencius C. (4) existimant
 C. „ut cum indicatio 1.13.40.59.115.123. 2.78.112. 4.66.“ La. (5) ad-
 quiri C. (6) certē C. (7) ū (uel) mancipi|ando ā (aut)
 mancipio acc. C. (8) adquiritur C. adquirit Inst. (9) tam-
 qdominō nomen adie|ctum domini et perit C. edd. unius non habent.
 Hschk. uult num quod unius nomen adie|ctum domini efficit sed
 nra ded. ut nos. Librarium omno (unius) ita signasse puto, ut
 transponendum esse uocabulum adpareret.

§166. Cf. 2. ss. 4.134.sq. Ulp.19.20. §167. §3.L.tit.cit.3.28.
 cum Theophilo ad h.l. Cf. §3.L.de stipul.seruor.3.17. Iustinian. L.3.
 C.per quas pers. nob. adq. 4.27. Dig.de stipulatione seruor.45.3. pas-
 sim (LL.4.2.4...13.17...21.27...29.37.) stipuletur] Vid.3.92. manc.
 accip.] cf. 2.87. ibiq. c.itt.ll. Vid.1.119. §167a. Vid.ll.citt.et
 imprim.Iustinian.cit.L.3.C.4.27. Pomp.L.6. Ulp.L.9. §1. Paul.L.
 33. §1.D. de stip. seru.45.3. Ulp.L.25. §6.D. de usufructu 7.1. Ulp.L.
 23. §3. Iul.L.37. §§2...4.6. Tryph.L.63. §2. D. de acquirendo rerum do-
 minio 41.1.

seruus mancipioe | acce|pisset; diuersae scholae auctores
 14 pro inde utrisque | adquiri putant, ac si ²nullius iussum inter-
 uenisset.³

Tollitur autem obligatio praecipue solutione eius quod §168.
 16 debeatur: | unde quaeritur, si quis consentiente creditore
 al|lii pro alio soluerit, utrum ipso iure liberetur, quod |
 18 nostris praeceptoribus | placet, an ipso iure maneat | obli-
 20 gatus, set aduersus petentem exceptione | doli mali defendi
 debeat, quod diuersae scholae au|ctoribus uisum est.

22 ¹Item per acceptilationem tollitur obligatio: accepti §169.
 latio autem est ueluti imaginaria solutio: quod | enim ex
 uerborum obligatione tibi debeam, id si uelis mihi remit-
 173. tere, poterit sic fieri ut patiaris haec uerba m|e dicere
 36a. QVOD EGO TIBI PROMISI, HABESNE ACCEPTVM? et | tu re-

(1) acce|pisset C. (2) nullis C. (3) Rubricae QVIBVS MODIS
 OBLIGATIO TOLLITVR ita nullum locum reliquit librarius, ut syllabam
 tol in fine ꝛ. 14. continuo post interuenisset scripserit. (4) placuit
 propter sequens uisum est uolebat La.: Gaium enim his casibus utro-
 bique eodem tempore uti, praesenti: L.11. §2.D. de iuris d. 2.1. L.25.
 D. de m. m. uind. 40. 2. supra 3. 70. L.19. pr. D. de usur. 22.1. L. 63.
 §§12.13. D. ad SC. Trebell. 36.1. infra 4.114.; perfecto: 2. 79. 218. 3. 133.
 149. 218. L. 5. §1.D. de A.R.D. 41.1. L. 7. §7.D. eod. L. 28. §4.D. de stip.
 seruor. 45.3. L. 46. D. de R.N. 23. 2. Sed h. l. praesenti tempore placet
 optinuisse Sabinianorum sententiam Gaius innuerit. (5) fit
 (pro ꝛ.) C.

§168. Cf. pr. I. quib. mod. obl. tollitur 3. 29. Gai. epit. 2. 10. pr. so-
 lutione] Vid. Paul. L. 54. Ulp. L. 52. Marcian. L. 49. D. de solutionibus
 46. 3. Paul. L. 47. Ulp. LL. 176. 187. D. de V. S. 50. 16. Paul. L. 27. §6. D.
 de pact. 2. 14. Ulp. L. 6. §1. D. quib. mod. pign. 20. 6. Vid. etiam Pap. L. 218.
 D. de V. S. Ulp. L. 59. D. de re iud. 42. 1. („soluti iusserit uel praestari uel
 quo alio uerbo hoc significauerit“). Senec. de benef. 6. 5. aliud pro
 alio] Vid. Marcian. L. 46. pr. Paul. L. 98. § 6. L. 99. D. de solutionibus.
 Diocl. et Max. LL. 17. 24. 16. C. eod. 8. 43. Ulp. L. 26. § 4. D. de pecun. con-
 stit. 13. 5. Paul. L. 25. D. de L. D. 23. 3. Senec. de benef. 6. 5. 2.

§169. §1.L.tit.cit.3.29. Vid. Mod. L. 1. D. de accepti latiane 46. 4.
 Ulp. LL. 6. 7. 19. Paul. L. 9. eod. Pomp. LL. 107. 80. D. de solutionib. 46. 3.
 ueluti] Vid. Ulp. L. 7. §1. D. de lib. leg. 34. 3. (accepti latio solutioni com-
 paratur). §173. Senec. de benef. l. c. (uerbis perfecta solutio).

- §170. spondeas HABEO. Quo genere, ut diximus, ²[tantum
hae obligationes solvuntur, quae ex verbis consistunt,] non
etiam ceterae; consentaneum enim visum est verbis factam
obligationem posse aliis verbis dissolvi: ³set et id quod ex
alia causa debeat, potest in stipulationem deduci et | per ⁶
§171. acceptilationem 'imaginaria solutione [dissolui.....] tamen
mulier | sine tutoris auctoritate acceptum facere non po-
test, cum alioquin solui ei sine tutoris auctoritate | possit. ⁸
§172. Item quod ³debetur, pro parte reiecte solui intellegitur; an

(1) ab eo quod C. HIA adn. „Quod sequitur in Inst. Inst.“ sed et
Graece potest acceptum fieri, dummodo sic fiat, ut Latinis verbis
solet: ἔχει λαβῶν δηρία τόσα; Ἐχὼ λαβῶν h. l. excidisse uide-
tur; cf. 3.93. Complura librarius in hac pag. omisit“. (2) ex
Inst. (3) set (pro set) C. (4) imaginaria solutione in C.
imaginaria solutio [ne dissolui]. §. Set tamen Gō. 1. imag. solutione
[dissolui]. §. Tamen Gō. 2. Klenz. Hefft. ed. m. 1. Gn. Ut edd. La. et
m. 2.3. locum habent „[dissolui. §. Ex] imaginaria sol. tamen mul.“,
certe distortus est longeque praestat quod Gō. 2. dedit: primum quid
sit accepti ratio in tollendis obligationibus non verbis contractis in-
dicat Gaius, tum addit mulierem sine t. a. acceptum ferre omnino
non posse. Veri mihi simile olim mihi visum est librarium unius
uersus funus fecisse, u. e. „solutione [dissolui. itaq. | pupillus et s t
a librari p' est q'si solutione] (d. i. | p. etiam sine tutoris auctoritate li-
berari potest quasi s.) tamen mulier (sive potius mulier tamen, sive
a = autem Cf. 2.84.85. et Ulp. L. 2. D. h. t. 46.4. Sed recte contra mo-
nuit HIA, h. l. non de pupillo debitore dici potuisse; nam et de muliere
acceptum faciente sq. locus habet. itaque illa coniectura potius sic fere
concepienda erat: imag. sol. [dissolui. Et cum omnes quibus sine tutoris
auctoritate solui non potest, nec sine ea acceptum facere possunt,] tamen
Hschk. et HIA: acceptilationem [dissolui. §. quamvis uero dixerimus,
perfici acceptilationem,] imag. solutione, tamen (5) debet pro
parte debet rectillimè reiecte soluit C. Gō. et La. Klenz. Hefft. et ed.
m. 1. deder.: debetur, pro parte —————, recte soluitur An-
dreae conii.: parte creditori uolenti r. soluitur et sic HIA, nisi quod uo-

§ 170. cit. §1. I. 3. 29. Cf. Ulp. L. 8. §3. Vid. Id. L. 13. §7. Flor. L. 18. Lab.
L. 23. D. de acceptil. Pomp. c. it. LL. 107. 80. D. de solutionib. Ulp. L. 35. D.
de R. I. 50. 17. Gai. L. 100. Paul. L. 153. D. eod. Donat. ad Ter. Adolph.
2. 1. 10. set et id et c.] Vid. Ulp. L. 13. §10. cf. § 2. D. de acceptilat.
Diocl. et Max. LL. 2. §. C. de acceptilationib. 8. 44. § 171. Cf. 2. 85.
ibiq. cit. Cic. infra §176. § 172. Cf. cit. §1. i. f. 3. 29. pro p. recte

autem in partem 'debiti' acceptum fieri possit, quae si-
tum est.

²[Est] etiam alia species imaginariae solutionis per §173.
³aes | et libram; quod et ipsum genus certis in causis 're-
¹²ceptum est, ueluti siquid 'eo nomine debeat quod per
³aes et libram | gestum 'esset, siue 'quid ex indicati causa
¹⁴'debitum sit. ⁹Athibentur autem | non minus quam §174.
quinque testes ¹⁰et libripens; deinde is qui 'liberatur, | ita

lenti omisit. Huschk.: parte debitor uolenti recte soluit Postea
idem: debetur pro parte debiti creditori recte soluitur Mihi per-
suasi, ut alias, ita hoc quoque loco non nulla uerba a librario et per-
peram posita et mendose repetita esse. possit etiam simpliciter:
quod debetur, pro parte quidem recte soluitur, ut Inst. praeter qui-
dem habent. (1) debiti (debet C.) recte, ut Inst. ostendunt, huc
traxit HIA. (2) Ex praeced. est geminauit Heis. (3) ae C.
(4) receptisum C. (5) eius malebat Gō. (6) et. C. (pro
et = esset, ut prob. La., nunc dedi) est edd. (7) et C.
(8) debet C. quod pro debet. r'it sumpsi. Huschk. prop. debeat
La. debetur (9) athibematur (s) C. (10) ed C. Gō.
athibent' at interpretatus est. recte: nam prima persona (adhibemus)
ita in eius modi regulis non ponitur. (11) liberat C.

solu.] Vid. Ulp. L. 9. §1. D. de solutionib. 46. 3. Paul. L. 2. §§ 1. sq. L. 85.
Ulp. L. 3. pr. D. de V. O. 45. 1. Iul. L. 21. D. de R. C. 12. 1. Ulp. L. 26. §13. C.
de condict. indeb. 12. 6. Mod. L. 41. §1. D. de usur. 22. 1. an autem et c.]
quod pure affirmant Inst. l. e. Paul. L. 9. Pomp. L. 10. Iul. L. 17. D. de ac-
cepti lat. 46. 4. distinctim Ulp. L. 13. §§ 1. 3. 5. D. eodem.

§ 173. Vid. Liu. 6. 14. (rem creditori palam populo soluit, libraque
et aere liberatum emittit). Varro de LL. 7. 105. (Müll. p. 161.) Cic. de
or. 3. 40. init. de LL. 2. 20. sq. §§ 51. 53. pro Mur. 2. 3. ad 1. 119. cit. Fest.
u. Nexum (Müll. p. 165.) et impr. ad 1. 122. cit. Schol. ad Pers. sat. 2. 59.
item ad sq. §. c. it. ll. quod per a. et l. gest.] Vid. Pomp. L. 80. D. de
solution. 46. 3. (Prout quidque contractum est, ita et solui debet).

§ 174. Vid. 1. 119. 2. 104. (heres. mancipio dare. debet). solu] Varr.
de LL. 5. 153. (Per trutinam solui solitum, vestigium etiam nunc ma-
net in aede Saturni, quod ea etiam nunc propter pensuram trutinam
habet positam). (Liu. 1. 24. foederis iciendi forma: „ut illa palam pri-
ma postrema ex illis tabulis ceraue recitata sunt sine dolo malo“. Item
ad Hschk. emend. pertinet Mod. L. 20. pr. D. de liberat. leg. 34. 3. quam
ille sic legendam esse docet: „Aurelio Sempronio fratri meo [eidem-
que heredi scriptoris]. Onesimum molestari nolo nomine debiti ne-

oportet loquatur QVOD EGO TIBI TOT MILIBVS ¹⁶ eo nomine DAMNAS SVM, EOS TIBI NUMMOS SOLVO LIBROQVE HOC AERE AENEAEQVE | LIBRA: HANC TIBI LIBRAM PRIMAM POSTREMA FERIO | DARE LEGE IVRE OBLIGATVS. deinde asse percussit ¹⁸ libram ¹⁷ eum|que dat ei a quo liberatur, ueluti soluendi ^{175.} causa. Similiter legatarius heredem eodem modo liberat de legato quod per damnationem relictum est, ut tamen scilicet, sicut indicatus damnas ex causa iudicati se esse significat, ita heres testamento dare damnas se esse

(1) Codicis maximam partem incertus ductus sic interpretatus sum: eo nomine d. su meos tibi nummos GÖ.: EO NOMINE... La. uoluit: eo nomine u. eo i. udo d. (uel eo i. iudicio damnatus) sum eos nummos Huschk. (Stud. p. 293.): eo nomine iur. e. nexi sum damnas; tum Huschk. (Beitr. p. 100.): eo nomine uul. | incipi (uelut LEGE MANCIPII) sum damnas (SVM DAMNAS) HIA ded.: uelut SECUNDVM MANCIPIVM SVM DAMNAS (2) *lieroq* C. *liberoque* edd. omnes. quod et rei et linguae legibus repugnat. Sequenti n. 23. C. *librari* habet pro *liberari*. (In L. 20. pr. D. 34.3. Aurelius absoluit ei [debitori] et liberat ex pignori-ribus eius domum et c.) ponderibus pendere Liu. ap. Priscian. de figuris numeror. 3. 13. (3) *postremaque* C. GÖ. 2. 3.: POSTREMA... Huschk. et HIA: POSTREMAQVE SECVS | La. prop.: Hanc ubi libram primam postremam feri n. | (feri, nihil) Ego quoque ex C. *noce* feci m. (4) *delegatus* (s. el pro obligatus) C. HIA (ut Huschk.): DVM (SECUNDVM) LEGEM PBLICAM quod ed. m. 4. secuta est. GÖ. 3.: DE LEGE IVRE OBLIGATVR. Bluhm. uoluit: POSTREMAQVE PERINDE LEGE IVRE RELIGATVS (in quo perinde admitti nullo modo potest). Leist. prop.: AERIS | DO LEGE IVRE OBLIGATVM (sed qui liberatur non dat libram pr. post. aeris, neque libra obligata est). Ego de C. siglam uerbi dare hoc quoque loco esse sumpsit. (Ed. m. 3. per operarum errorem et Lachmanni DE L. ... OBLIGATVR et 16 litt. deficientium indicationem habet.) (5) *cum* | *de* | *liberatum* C. (6) Feci nune, postquam priorib. edd. lacunas 33 et 23 litterar. cum GÖ. indicaueram: sicut indicatus d. ex ca iudicati se esse significat ita h. testo dare damnas re La.: „Ego et Rudorffius [cf. hunc in Ztsch. f. g. RW. 14. p. 410.] coniuncta opera e uestigiis litterarum haec eruiimus: scilicet, sicut iudicatus sententia damnatum se esse significat, ita heres

que exigere te aliquid ab eo et r. lege iure] Cf. formul. SIREMPS LEX IVS. ET IVRE LEGE in L. Rubr. c. 21. et Gell. 5. 19. § 9. aliosque locce. ad 2. § 104. supra citt., iure legis: Proc. L. 44 D. de adopt. 1. 7. de lege: Ulp. L. 1. § 16. D. de fluminib. 43. 12. § 175. Vid. eit. Cie. de LL. 2. 20. sq.

dicat. de eo tamen tantum potest hoc modo liberari, quod pondere, numero constet; et ita si certum sit: quidam et de eo || quod mensura constat intellegendum existimant. ^{174.} ^{36b.}

Praeterea nouatione tollitur obligatio, ueluti si quod § 176. tu mihi debeas, a Titio dari stipulatus sim; nam interuentu nouae personae noua nascitur obligatio et prima tollitur translata | in posteriorem, adeo ut interdum, licet posterior stipulatio inutilis sit, tamen prima nouationis iure tollatur, ueluti si quod mihi debes, a Titio post mortem eius uel a muliere pupilloue sine tutoris auctoritate stipulatus fuero; quo casu rem | amitto, nam et prior debitor liberatur et posterior obligatio nulla est: non idem iuris est si a seruo stipulatus fuero, nam tunc [prior] proinde athuc obligatus tenetur, | ac si postea a nullo stipulatus fuisset. Sed si eadem | persona sit, a qua postea stipulatur, ita demum nouatio | fit, siquid in posteriore stipulatione noui sit, forte si condicio uel dies aut sponsor

iudicio defuncti damnatum se dicat.“ Huschk. (Nexum. p. 236.) prop. quod rec. HIA: scilic. ubiq (scilicet ubi qua) de causa alti (alteri) damnatum se esse significatur, h (heres) illi to (testamento) dare damnatum esse dicat. (1) u (pro u) C. (2) hoc u C. sed GÖ. adn. se nescire an pro hoc in C. sit heo (heres eo) (Proprie per aes et libram soluitur id quod adpenditur.) (3) librari C. (4) ind exman C. (cf. p. 175. § 2.) GÖ. ind. pro id. sumpsit deditque idem existimant. La. interdum pro intellegendum poni ind adnotauit, quod iam ed. 3. recepi. Huschk. l. c. et HIA: idem exist. (5) s. t. a. C. quod GÖ. 1. sine tutore auctore perperam, ut ipse postea adnotauit, interpretatus erat. (6) q C. (7) ex Inst. addidi ed. m. 4. prob. Huschk. item HIA. (8) tenet C. manet Inst. (9) u sponsor (a=) aut dies C. et edd. Non ferendam esse coniunctionum diuersitatem La. adnotauit. sed nec sponsoris mentio inter uerba

§ 176. § 3. I. tit. cit. 3. 29. Vid. Gai. epit. 2. 9. § 11. et supra §§ 38. sq. 100. 107. sq. 119. 170. cf. 179. De nouationibus et delegationibus: Dig. 46. 2. Cod. 8. 42. Ulp. L. 29. § 1. D. de V. O. 45. 1. Vat. Fgm. § 263. Vid. etiam supra § 119. § 177. cit. § 3. I. 3. 29. c. Theophilo. Vid. Iustinian. L. s. C. h. t. 8. 42.

§178. adiciatur aut 'detratur. | Set quod de sponsore 'dixi, 16
non constat: nam, diuersae scholae | auctoribus placuit nihil
ad nouationem proficere sponso|ris adiectionem aut 'de- 18
§179. tractionem. Quod autem diximus¹, si condicio adicia-
tur, nouationem fieri, sic intellegi ^{oportet}, | ut ita dicamus 20
factam nouationem, si condicio ex|titerit; alio quin si defe-
cerit, durat prior obligatio: set uideamus num is qui eo 22
nomine agat, doli mali aut p|acti conuenti exceptione possit
summoneri ^{et uideatur inter eos id actum, ut ita ea res}
peteretur, si 'posterioris || stipulationis extiterit condicio; 175-
Seruius tamen Sulpicius | existimauit statim et pendente 43b.
condicione nouatio|nem fieri, et si defecerit condicio, ex
neutra causa agi |, posse [et] eo modo rem perire; qui con- 4
sequenter et illut re|spondit, si quis id quod sibi Lucius Ti-
tius deberet, a seruo fuerit | stipulatus, 'nouationem fieri 6
^{et rem perire; quia cum seruo | agi non 'potest: set in}
utroque casu alio iure utimur: ^{et nec magis his | casibus no-}
uatio fit, quam si id quod tu mihi debeas, a peregrino, |

condicio et dies. itaque cum Inst. habeant aut dies aut fideiussor, uocabula in ordinem collocaui, probante etiam Buchh. et nunc etiam Hschk. qui uult quod HIA ded.: condicio uel (dies uel) sponsor ad.
(1) trahatur C. (2) Malim diximus Litteram m saepe inutiliter et omisit et adiecit librarius. (3) detractation C. detractationem edd. ante 1841. sed detract[at]ionem iam Hefft. dedit. (4) § 177.
(5) it. Inst. ēT (pro ōT) C. (6) e. uideatur C. uideatur La. 1842. et edd. m. 3. sqq. HIA. (7) p'tiori C. (t pro T) (8) posse eo C. Legi: p'sseteo edd. posse: eo (9) nouationum C. (10) at uoluit Brinkm. male. (11) p's' C. (i. e. potest set) (12) p' C. non edd. omnes, quasi non in C. esset. quod cum adhuc et ipse credidisset, adn. 'malim nec aut ne x (non enim) et HIA fecit: (nam) non (ipse de C. scriptura falsus pro non sumens n non)

§ 178. Vid. supra §§ 116. sq. 119. sqq. § 179. cit. cit. § 3. L. 3. 29. Cf. Gai. L. 30. § 1. 2. D. de pact. 2. 14. Vid. Ulp. L. 8. § 1. L. 14. Pomp. L. 24. Venul. L. 31. cf. Ulp. L. 5. D. h. t. 46. 2. Vid. Iau. L. 36. D. de R. C. 12. 1. LL. 80. 83. D. de I. D. 23. 3. a peregrino] Vid. supra §§ 176. 93. 119. („aut peregrinus“). Liu. 35. 7.

cum quo 'sponsus communio non est, SPONDES uerbo stipu-
10 latus sim.

Tollitur athuc obligatio litis contestatione, si modo le- § 180.
12 gitimo iudicio fuerit actum: nam tunc obligatio quidem
principalis dissoluitur, | incipit autem teneri reus 'litis
14 contestatione; set 'si | condemnatus sit, sublata litis conte-
statione incipit ex causa iudicati teneri. et hoc [est] quod
16 aput ueteres 'scriptum est, ante | litem contestatam dare
debitorem oportere, post litem contestatam condemnari
18 oportere, post condemnationem iudicatum | facere 'opor-
tere. unde fit, ut si legitimo iudicio debitum peti|ero, § 181.
postea de eo ipso iure agere non possim, quia 'inutiliter in-
20 ten|do DARI MIHI 'OPORTERE, quia litis contestatione dari
oportere des|it: aliter atque si imperio continenti iudicio
22 ege|rim; tunc enim nihilominus obligatio durat, et ideo
ipso | iure postea agere 'possum, set debeo per 'exceptio-
nem rei iudica|tae uel in iudicium deductae summoneri.
176. quae autem 'legitima sint || iudicia et quae imperio con-
43a. tineantur, sequenti commentario ¹² | referemus. |

(1) sponsio C. sponsus aut sponsi emend. Saniu. sed possis etiam cum Gō. 1. 2. et cett. add. ante 1841. sponsionis recentiore forma uti.
(2) incipiat C. (3) litib. C. (4) s' C. (pro si) (5) sc. tum C.
(6) ōe unde C. (7) inutilit|do C. (8) or C. sed paullo post or-e (9) p'sumus C. (10) excon C. (11) [sint] legitima edd. ante 1841. Nunc uncinis sint liberaui. cf. C. (12) §§ 103...109.

§§ 180. 181. Vid. 4. 103...9. 114. 121. 123. et supra § 83. Fgm. Vat. § 263. (inchoatis litibus actiones nouauit) § 10 (9). I. de exceptionib. 4. 13. (rem...consumebant). Paul. L. 29. D. de nouationib. 46. 2. L. 35. cum L. 18. pr. D. de usuris 22. 1. L. 60. pr. D. de condiet. indeb. 12. 6. Pap. L. 50. § 2. D. de pecul. 15. 1. (iudicium dictatum). Gai. L. 8. D. de compensationib. 16. 2. Alex. L. 1. C. si adu. rem iud. 2. 27. Instinian. L. 3. pr. C. de usur. rei iudic. 7. 54. Dig. De exceptione rei iudic. 44. 2. Cie. de or. 1. 37. 168. or. p. dom. 29. 78. Terent. Phorm. 2. 3. 56. sqq. cum Donat. ad Adolph. 2. 2. 24. ad Andr. 3. 1. 7. Eunuch. 1. 1. 9. (itemque ad Phorm. 1. 4. 31. Seru. ad Aen. 2. 424.) DARI MIHI OP.] Vid. 41. ibiq. citt. ll.

§182. Transeamus nunc ad obligationes quae ex delicto oriuntur, ueluti si quis furtum fecerit, bona rapuerit, damnum dederit, iniuriam commiserit: quarum omnium rerum uno genere consistit obligatio, cum ex contractu obligationes in tria genera deducantur, sicut supra exposuimus.

§183. Furtorum autem genera Seruius Sulpicius et Masurius Sabinus esse dixerunt, manifestum et nec manifestum, conceptum et oblatum: Labeo duo, manifestum, nec manifestum; nam conceptum et oblatum species potius actionis esse furto cohaerentes, quam genera furtorum; quod

§184. sane uerius uidetur, sicut inferius apparebit. Manifestum furtum quidam id esse dixerunt, quod dum fit, deprehenditur: alii uero ulterius, quod eo loco deprehenditur, ubi fit, uelut si in oliueto oliuarum, in uineto uinum furtum factum est, quamdiu in eo oliueto aut uineto fur sit; aut si in domo furtum factum sit, quam diu in ea domo fur sit: alii adhuc alterius eo usque manifestum furtum esse dixerunt, donec perferret eo quo perferre fur destinasset: alii adhuc alterius, quandoque eam rem fur tenens uisus fuerit; quae sententia non optinuit: set et illorum sententia qui existimauerunt, donec perferret eo quo

(1) § 89. (2) obligatum C. (3) Inseruerim et (4) §§156.sq. (5) mani(m)fructum C. (6) esse C. (7) aliu C. (pro ali u) (8) in(is)olibeto C. (9) fuerit a sit a C. pro fur sit a. Hollw. (10) edd. ante 1841. Gō. quaesierat an pgressi an eous q. quod posterius La. (et nunc etiam HIA) recepit, coll. 2.67.213.3.151. L.27.pr. D. 9.4. L.3. §2. L.5. §4. D.41.1. reiecto quod Huschk. prop. tam diu (11) perferretur Huschk. prop. et ded. HIA. male, puto.

§ 182. Cf. Gai. L.4.D. de O. et A.44.7. Gai. epit. 2.10. (11). §1. Pr. I. de obl. quae ex delicto nascuntur 4.1. Vid. Ulp. L.25. §1. cum Mod. L.52. §§. de O. et A.44.7.

§ 183. Cf. Gai. epit. 2.10. (11). §2. quattuor] Vid. Paul. S.R. 2.31. §2. (Collat. 7.5. §3.) Mas. Sabin. ap. Gell. 11.18. duo] Vid. Gai. L.2.D. de furtis 47.2. §3. I. tit. cit. 4.1. Ulp. L.21. pr. Paul. L.34. Pomp. L.35. pr. D. tit. cit. species pot. g. genera] Vid. Senec. epist. 58. s. sqq.

§ 184. Cf. Inst. et Gai. epit. II. c. it. Vid. Paul. S.R. s. Collat. l. c. Ulp.

fur destinasset, deprehensum furtum manifestum esse ——— |
177. ——— aliquam ———. dubitationem, utrum || unius diei
34a. an etiam plurium dierum spatio id terminandum sit; quod
eo pertinet, quia saepe in aliis ciuitatibus supraptas res in
alias ciuitates uel in alias prouincias destinat fur perferre:
ex duabus itaque superioribus opinionibus alterutra adpro-
batur; magis tamen plerique posteriorem probant. Nec §185.
manifestum furtum quod sit, ex iis quae diximus, intelligi-
tur: nam quod manifestum non est, id nec manifestum
est. Conceptum furtum dicitur, cum aput aliquem §186.
testibus praesentibus furtiua res quae sita et inuenta est:
nam in eum propria actio constituta est, quamuis fur non
sit, quae appellatur concepti. Oblatum furtum dicitur, §187.

(1) „Non satis tuto haec (i.e.C. ductus) ita formamus: furtum manifestum esse, improbata est, quod dicebatur aliquam admittere dubitationem. ||“ La. manifestum esse habere dicebat aliquam tum scilicet dubitationem quoties duar. u. etiam ec. prop. Huschk. sed nouissime idem, quod ded. HIA: mf. tum (manifestum) esse, a plerisq. improbata e, quoniam moueret dubitationem, utrum || Postremum uerbum ed. m. 4. recepi, et nunc etiam manifestum esse. sed litterae tum mftum ee lacunam §.23. non explent, sed adhuc desunt fere 7. Lusi: quis (quamuis) plerisq. placeat, aliquam tm habet (nam cf. sq. §.5.) Buchh. prop.: furem manifestum commisisse furtum, habebat aliquam, ut prior sententia, dubitationem. non bene. In cod. temporis uocabulum post aliquam (?) latere et post dubitationem scribendum esse utrum uidetur. (2) suprapte res C. (3) pferre C. (4) q C. quid Inst. (5) furtiuisa C.

Paul. et Gai. LL. 3. s. et c. it. LL. 21.34.35. pr. D. h. t. 47.2. Gell. l. c. Seru. ad Vergil. ecl. 3. v. 17. Non. Marcell. u. Furtum 15. 31. Hesych. u. Παντοράδες (ed. Alberti col. 1317.) Polluc. Onomast. 7. 7. 69. saepe] ut ap. Petron. fures. § 185. Gai. L. s. D. h. t. 47.2. (lib. 13. ad edict. prouinc.) § 3. I. cit. Cf. epit. cit. § 2. Vid. Paul. S. R. s. Collat. l. c. Fest. u. Nec (p. 162^b. § 18. sqq. ed. Mull.) Non. Marc., Furtum est occulta subreptio“ p. 310. ed. Mercer. § 186. § 4. I. tit. cit. 4.1. Cf. Gai. epit. l. c. Paul. S. R. 2.31. §§ 3.5.22. (Collat. l. c. § 4.6.) Vid. Gell. l. c. et cum Paul. S. R. l. c. § 12. Plaut. Poenul. 3.1.58. sqq. et 4.27. et 5.16. sqq. Mercat. 3.4.78. sqq. Petron. c. 97. in it. Gell. l. c. 12. Vid. etiam Ulp. L. 3. D. de fugitiuis 11.4. Diocl. et Max. L. 2. C. de seruis fugit. 6.2. Appul. Metam. 9. p. 207. sq. (ed. Oudend. 1. p. 673. sq.) § 187. Inst. Gai.

eum res furtiva tibi ab aliquo oblata sit eaque apud te
concepta sit; utique si ea mente data tibi fuerit, ut apud
te potius quam apud eum qui dederit, conceperetur: nam
tibi, apud quem concepta est, propria adversus eum qui
optulit, quamvis fur non sit, constituta est actio, [quae]¹⁶

§188. appellatur oblati. Est etiam prohibiti furti⁶ adversus
eum qui furtum quaerere volentem prohibuerit.

§189. Poena manifesti furti ex lege XII tabularum capitalis
erat: nam liber verberatus addicebatur ei cui furtum fe-
cerat; utrum autem servus efficeretur ex addicione, an
ad iudicati loco constitueretur, veteres quaerebant; ²—.

(1) uel ins. C. (2) p (pro ap) C. (3) ex Inst. (4) oblata C.
(5) et C. pro et (etiam, ut habent Inst.) (6) Exciderit actio
ante adu (7) lege C. (8) in eu] ut verberat
C. sec. Gō. ...erberata C. sec. Bl. Gō.1.2: in eum autem, qui
..... La. ut nunc dedimus, habet. Heft.: in eum autem, qui
verberatus ——— sed con. autem qui servus erat, poena capitalis
erat statuta, sed aut in seruo autem qui verberatus saxo deiciebatur.
La. con. serū aeq̄ verberat. e saxo deiciebat quod edd. 2. 3. rece-
peram, ed. vero 4. expunxi, tum propter huius argumenti incertitu-
dinem, tum quod La. supplementum durius quam quod Gaius con-
ueniret, uideretur. HIA: servus aequē verberatus necabatur. sed

epit. ll. c. 11. Cf. Paul. S. R. 2. 31. §§ 3. 5. (Collat. l. c. §§ 4. 6.) Vid. Gell. l. c.
et Non. Marc., Offerre inuenirot. Merc. p. 360. § 188. cit. § 4. I.
4. 1. med. Cf. L. Rom. Burg. De inquirendis animalibus et rebus. 12. 2.
(ed. Schult. tit. 13.) Vid. etiam Ulp. L. 1. § 2. D. de fugitiuis 11. 4.
§ 189. Vid. 4. 111. Gell. 11. 18. 20. 1. 7. 15. Plaut. Poen. 4. 2. 11. (ver-
beratum, uinctum, addictum). Seru. ad Verg. 8. 205. Sallust. Cat. 32.
Cic. pro Rose. com. 14. 41. pro Flacc. 20. in Pis. 35. Senec. de ben. 3. 8. 2.
(pecuniam pro addicto dependit). Val. Max. 7. 6. 1. (addictorum et capi-
tali crimine damnatorum). Isidor. Or. 5. 26. § 18. Aeschin. Timarch.
§ 91. (οἱ μὲν ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀλόντες, ἐὰν μὲν ὁμολογῶσι, παρα-
χρήματα δὲ ἀνέρω ζημιούνται.) ex l. XII t.] Vid. Dirksen. 8. 14. et cf.
etiam Gell. 20. 1. Macrob. Sat. 1. 4. et Gai. L. 4. § 1. D. ad L. Aquil. 9. 2.
[utrum autem et c.] Vid. § 199. ibiq. c. 11. Quintilian. Inst. or. 5. 10. § 60.
(cf. 67.) 7. 3. §§ 26 sq. declam. 311. saxo] Vid. Fest. u. Saxum Tar-
peum. Mod. L. 25. § 1. D. de poenis 48. 19. quadr. act.] Vid. 4. 111. 173.
§ 5. I. tit. cit. 4. 1. Pr. I. de ui bon. rapt. 4. 2. et pr. I. de perp. et temp. act.
4. 12. c. Theophil. ad h. l. Paul. S. R. 2. 31. § 13. Ulp. L. 1. § 3. D. de publican.

postea improbata est asperitas poenae et
tam ex serui persona quam ex liberi¹ quadrupli actio prae-
toris edicto constituta est. || Nee manifesti furti poena §190.
34b. per legem [XII] tabularum dupli inrogatur, ²eamque etiam
praetor conseruat. Concepti et oblati poena ex lege §191.
XII tabularum | tripli³ est, eaque similiter a praetore serua-
tur. Prohibiti actio | quadrupli ex edicto praetoris in- §192.
troducta [est]: lex autem eo nomine nullam poenam con-
stituit; hoc solum praecipit, ut qui quaerere uelit, ⁴nu-
dus quaerat, linteo cinctus lancem habens; | qui si quid in- §193.
uenerit, iubet id lex furtum manifestum esse. | quid sit
autem linteum, quaesitum est: set uerius est. consu ti genus

(1) in (in puncto superimposito delendam esse significauit librarius) C.
(2) in q' C. | quam edd. ea] q. legendum esse uidit La. (3) ee
qua C. quae edd. La. e eaque scribi posse adnotauit, quod feci.
item HIA. (4) e pr. inintroduca C. Fort. legendum: quadru-
pli est edicto pr. inintroduca. (5) pcepit C. et edd. praeter La.
et m. 2. sqq. HIA. (6) nudus q'rat linteos (s delenda) C.
(7) eet C. (8) s eam C. unde facere possumus e. tm. edd.
omnes solum est dant. ego uero suspicor, librarium staminis uer-
bum, quod apud alios quoque scriptores uitam s. infulam sacerdotis
significat, corrupisse.

39. 4. L. 46. § 2. L. 50. pr. D. h. t. 47. 2. Plaut. Cure. 5. 2. 21. Quintilian.
Inst. or. 7. 4. 44. 6. 2. decl. 320. Ulp. L. 50. pr. D. h. t. 47. 2. § 190. Cf.
§ 5. i. f. l. tit. cit. 4. 1. Vid. infra 4. 173. Plaut. Poen. 1. 1. 56. 3. 1. 61. 5. 6. 14.
Cato de R. R. ad 4. 23. cit. Gell. 11. 18. Ulp. L. 50. Cels. L. 67. § 2. Iau. L.
74. D. h. t. 47. 2. per l. XII t.] Vid. Dirksen. 8. 16. Cf. etiam Demosth.
or. adu. Timocr. § 191. Vid. infra 4. 173. Gell. cit. 11. 18. Paul.
S. R. 2. 31. § 14. § 4. L. h. t. 4. 1. eum Theophilo ad h. l. ex l. XII t.] Vid.
Dirksen. 8. 15. § 192. Vid. supra § 188. Gell. 11. 18. 16. 10. Lex
Rom. Burgund. tit. 12. (13. ed. Schult. secundum speciem Gaii, qui hoc
de prohibiti furti actione statuit.) Paul. Diae. ex Festo u. Lance et
licio (p. 117. ed. Mull.) et Gloss. Taurin. ad Inst. n. 466. (Ita enim fiebat, ut
is qui in alienam domum introibat adquirendam rem furtiuam, nu-
dus ingrediebatur discum fictilem in capite portans, utrisque manibus
detentus). Vid. etiam Paul. S. R. 2. 31. § 22. lex] Vid. Dirksen. 8. 15.
linteo] Vid. etiam Ouid. Fast. 2. 21. sq. lancem] Vid. etiam Verg.
Aen. 8. 284. Petron. cit. c. 97. § 193. Vid. ll. c. 11. et Aristoph.
Nub. vv. 497. sqq. c. scholio. Platon. de LL. 12. p. 954 a. (ed. Bip. 9. p. 202.
„γυμνός ἢ χιτωνέων ἔχων, ἄζωστος“).

esse, quo 'necessariae partes tegerentur; 'quare lex | tota 10
 ridicula est; nam 'qui uestitum quaerere prohibet, is et
 nu/dum quaerere prohibiturus est, eo magis quod ita quae-
 sita res inuenta maiori poenae subiciatur. deinde quod 12
 lancem siue ideo haberi iubeat, ut manibus occupantis nihil
 subiciatur, siue ideo ut quod inuenerit, ibi imponat, neu- 14
 trum | eorum procedit, si id 'quod quaeratur, eius magni-
 tudinis aut naturae sit, ut | neque subici neque 'ibi inponi 16
 possit: certe non dubitatur, | cuiuscumque materiae sit ea
 §194. lanx, satis legi fieri. Propter hoc tamen quod lex ex 18
 ea causa manifestum furtum esse iubet, | sunt qui scribunt
 furtum manifestum aut lege aut natura 'intellegi: lege
 id ipsum | de quo loquimur, natura illud de quo superius 20
 expo/suimus: set uerius est natura tantum manifestum fur-
 tum | intellegi; neque enim lex facere potest, ut qui mani- 22
 festus fulr non sit, manifestus sit, non magis quam ' qui
 omnino fur non sit, | fur sit, et qui adulter aut homicida
 non 'sit, adulter uel || 'homicida sit; at illud sane lex facere 179.
 potest, ut perinde | aliquis poena teneatur 'atque si furtum 45b.
 uel adulteri/um uel homicidium 'admisisset, quamuis nihil
 eorum admisserit. |

§195. Furtum autem fit non solum cum quis interceptiendi

- (1) *necessarias partes tegerent* C. et Gō. 1. (2) *q̄a lex*
 C. caue ne quae res tota faciās. (3) *qu. bestitum et tum pro-*
hibitus C. quem ..., nu/dus q. prohibitus est Gō. 1. (4) *quat*
 (pro q̄rat) C. (5) *ibi inponi* C. (6) Gō. add. Possis
 etiam propter praeced. *natura uoc. uideri.* sed paullo post etiam *in-*
tellegi ponitur, et statim sequitur *lege* Possis etiam: *lege ēē ā* (esse
 aut) *natura:* (7) [ut] ins. Gō. 1. 2. Klenz. Heft. et ed. m. 1.
 (8) *si* C. (9) *Omicida* C. (10) *atquasi* C. Nescio, cum
 totiens syllabas negligenter iterauerit librarius (cf. ad § 56. h. C.),
 an scribendum sit *teneat quasi* (11) *admisset* C.

§ 194. Vid. 1.158. i.f.

§ 195. § 6. I. tit. cit. 4.1. Cf. Gai. epit. 2.10(11). § 3. Paul. S.R. 2.31. § 1.
 (Collat. 7. 5. § 2.) Vid. Id. L. 20. § 1. Ulp. L. 43. § 1. L. 46. § 9. L. 52. § 19. 27.
 LL. 55. 65. Cels. L. 67. pr. Paul. L. 82. pr. D. h. t. 47. 2. L. 3. § 18. D. de A. u.

causa | rem alienam 'amouet, set generaliter cum 'qui rem
 'alienam inuito domino contrectat. Itaque si quis 're §196.
 'quae aput eum deposita sit utatur, furtum committit; et
 si quis utendam rem acceperit eamque in alium | usum trans-
 tulerit, furti obligatur, ueluti si quis argentum utendum
 acceperit, '[quod] quasi amicos ad 'cen|am inuitaturus roga-
 uerit, et id peregre secum tulerit, aut si quis 'ecum ge-
 standi gratia commodatum 'longius 'secum aliquo duxerit,
 'quod ueteres scripserunt de | eo qui in aciem perduxisset.
 Placuit tamen eos 'qui rebus | commodatis aliter uterentur §197.
 'quam utendas acce|pissent, ita furtum committere, si intel-
 legant id | se inuito domino facere, eumque, si intellexisset,
 'non permissurum; 'et si permissurum crederent, extra |
 'furti crimen uideri; optima sane distinctione, quia | furtum
 sine dolo malo non committitur. 'Set et si credat al| i- §198.

- (1) *admouet ei* C. (2) *quis* Inst. et edd. ante 1841. et Gō. 3.
 (3) *rem* C. (4) (*quod*) ins. edd. omnes. malim *it et q* repeti:
itq. (idque) Inst.: *acceperit quasi ... inuitaturus et id* (5) *cen-*
dam C. Ad hunc Gaii locum inutilis est con. *cen. dand* (cenam
 dandam) cf. Plant. Capt. 3. 4. 2. Cic. ad diu. 9. 20. Inscr. ap. Orell. 3900.
 (6) *aec.* C. (pro *ec. equum*) (7) *longiuscum* C. (8) *qui-*
bus C. (9) *malim set si uel at si* (10) *set si* C.

A.P. 41. 2. Sabin. ap. Gell. cit. 11. 18. *rem alienam*] Vide etiam § 200.
inuito domino] Vid. §§ 197. 198. Gell. l. c. Paul. L. 63. i. f. D. de don. i. u. et
 ux. 24. 1. L. 40. Ulp. cit. L. 43. § 1. L. 48. § 2. 3. Lab. L. 91. D. h. t. 47. 2. pr.
 I. de u. bon. rapt. 4. 2. § 196. Cf. cit. § 6. L. 4. 1. Gai. epit. 2. 10(11).
 §§ 4. 5. Vid. § 1. Inst. tit. cit. Scaen. lib. 16. de iure ciu. ap. Gell. 7. 15.
 Val. Max. 8. 2. 4. Symmach. ep. 7. 69. Pomp. L. 16. D. de condict. furt. 13. 1.
 Ulp. L. 5. § 8. D. commodati 13. 6. Paul. L. 10. Gai. L. 54. § 1. Pomp. L. 76.
 pr. Paul. L. 82. pr. D. § t. 47. 2. S. R. 2. 12. § 5. 31. § 29. item Iau. L. 73. D. tit.
 cit. § 197. § 7. I. tit. cit. 4. 1. Vid. Ulp. L. 46. § 7. 8. et L. 5. § 8. D.
 cit. Pomp. L. 76. pr. D. h. t. 47. 2. Gell. 11. 18. 20. 21. *quia furt. sine d.*
m.] Vid. 2. 50. 3. 208. 4. 178. cf. 3. 202. (*non data opera*) Paul. S. R. 2. 31.
 § 1. Gai. L. 37. pr. D. de usurpat. 4. 1. 3. § 5. I. de usu capion. 2. 6. Ulp.
 L. 41. § 1. D. ad L. Aquil. 9. 2. L. 51. pr. D. pro socio 17. 2. Ulp. LL. 33. 39.
 46. § 7. L. 52. § 20. Paul. L. 53. pr. Pomp. LL. 75. 77. D. h. t. 47. 2.
 § 198. § 8. I. tit. cit. 4. 1. Vid. § 195. Ulp. cit. L. 46. § 8. D. h. t. 47. 2. Iu-
 stinian. L. 20. C. eod. 6. 2. item Ulp. L. 21. § 7. D. tit. cit. et L. 1. § 5. D. de
 seruo corr. 11. 3.

quis invito domino se rem ¹contrectare, domino autem | uo-
lente id fiat, dicitur furtum non fieri. unde illud | quaesi-
tum [et probatum] est: cum Titius seruum meum ²solicita-
rit, | ut quasdam res mihi subriperet et ad eum ³perferret,
[seruus] || id ad me ⁴pertulit; "ego, dum uolo Titium in
ipso delicto | deprehendere, ⁵permisi seruo meo quasdam
res ad eum ⁶perferre: utrum furti an serui ⁷corrupti iudi-
cio | teneatur Titius mihi, an neutro. responsum, neutro
eum | teneri, furti ideo quod non invito me res ⁸contrecta-
uit, serui ⁹corrupti ideo quod deterior seruus factus non
§ 199. ¹⁰est. Interdum autem etiam liberorum hominum fur-
tum fit, uelut si quis | liberorum nostrorum qui in potestate
nostra sunt, siue etiam uxor quae in manu nostra ¹¹sit, siue
etiam ¹²iudicatus uel | auctoratus meus subreptus ¹³fuerit. ¹⁴

(1) *trectare* C. (2) *et pbatum* add. C. Hoc retinet Huschk. et HIA, *responsum et iudicatum* interpretatus; reieci ego ut glossema, quod sententiam refert contrariam Iustiniani decisione (§ 8. Let L. 20. C. citt.) non solum furti sed etiam serui corrupti actionem danti. ceterum et in ed. m. 4. Hschkium in formando hoc loco, in Inst. relative concepto, secutus sum. (3) *colligaret* C. *solicitaui* Gö. 1. 2. ex Inst. *solicitaret* Heft. malim nunc *solicitasset*
(4) *perferet* C. (*et seruus*) edd. ex Inst. (5) *ptulit* C. ed. m. 4. c. Hschk. HIA *pertulerit* edd. c. Inst. (6) *dum* Inst. *ego cum* C. Klenz. *ego* (autem) *dum* Gö. 1. *ego* (autem) *cum* Gö. 2. ed. m. 1. (tum) *ego, cum* Heft. *dum* La. et edd. m. 2. 3. cum Inst. (7) *permiserum* C. *permiserim seruo* edd. *meo* etiam Hschk. et HIA om.
(8) *perferre* *quumtrum* (i. e. *quaesitum est utrum*) C. (9) *corrupti iudicium* C. (10) *contrectaret* C. et edd. nisi quod m. 2. 3. Gn. et HIA *contrectarit*, ut La. suasit, habent. Gaius scripserit *contrectasset* et tum *non esset*. (11) *corrupti* C. (12) *sit* HIA. (13) *sit* C. (14) *Malim adiudicatus*. Cf. § 189. HIA. (15) *uueni* C.

§ 199. § 9. I. tit. cit. 4. 1. Vid. Ulp. L. 14. § 13. Paul. L. 37. 38. D. h. t. 47. 2. liberor. nostr.] Vid. supra 2. 87. 90. *iudicatus*] Vid. supra § 78. 189. et ibi ad un. *iudicat. et lege XII t. citt. ll. imprim. infra 4. 21. Gell. 20. 1. auctoratus*] Vid. L. Iul. munic. a. u. 709. § 113. Inscr. Lat. I. p. 122. (depugnandi causa auctoratus). Paul. in Collat. 4. 3. § 2. Ulp. ibid. 9. 2. § 2. Horat. serm. 2. 7. 58. cum Aeron. ad h. l. Manil. astron. 4. 225. (...caput in mortem uendunt et funus arenae). Senec. epist. 37. et apo-

Aliquando etiam ¹suae rei | quisque furtum committit, ueluti § 200.
¹² si debitor rem | quam ²creditori pignori dedit, subtraxerit,
uel si bonae fidei possessori rem meam possidenti subri-
¹⁴ puerim: unde | placuit eum qui ³seruum suum quem alius
bona fide possidebat, ad se reuersum celauerit, furtum
¹⁶ committere. Rursus ex diuerso ⁴interdum [rem] alie- § 201.
nam occupare et usu capere concessum est, nec creditur
¹⁸ furtum fieri, uelut res hereditarias quarum ⁵non prius na-
etus possessionem ⁶. necessarius heres esset; nam neces-
²⁰ sario herede extante placuit, ut pro herede usu capi pos-
sit. ⁷debitor quoque qui fiduciam quam creditori manci-
²² pauerit aut in iure cesserit, *detinet, ut* superiore commen-
tari^o rettulimus, sine furto possidere et usu capere potest.
Interdum furti tenetur ¹⁰qui ipse furtum non fecerit, qualis || § 202.

(1) *sae* C. (2) *creditor* C. (3) *seruum* C. (4) *in-*
terdum C. (5) *n(h)p(r)u(m)uel im*) C. Gö. 5. aster. posuit. Sau. et Heis. uolunt *nondum* Hschk. (*Studien*) *qs prius* (quis prius) ...n. poss. q. (*quam*) necess. Klenz. prop. *h'ndē* (heres nondum est) ...n. poss. nisi necess. Heft. dedit: heres *nondum* n. p. (*est*), si n. h. e. HIA: heres *nondum* (6) *add. C. quod enim, nihil, non, nec, nisi* significare potest. Heft. prop. *est si* Huschk. q. (*quam*) sed posthac (in *Ztschr. f. g. R. W. 14. p. 173.*) licet et hoc ded. HIA, falso adn. omisit ed. Bg. sed puto eiciendam istam *quam* librarius delere debebat, cum uerbum *necessarius* iuxta n. adscripserat. Cum La. n. delendam esse significari puto. (7) *heres(c)et n* C. (8) ita Hollw. schedas partim incertas explicauit. (9) 2. § 59. 60. (10) *c* (pro q) C.

coloc. Petron. satir. 117. Quintilian. decl. 302. Lucian. Icaromen. 29. i. f. (*ἀνθρώπων. ἐς τὸν ἄγωνα μεμειθωμένων*). § 200. § 10. I. tit. cit. 4. 1. Vid. § 1. ibid. § 2. L. de ui bon. r. 4. 2. infra § 204. Paul. S. R. 2. 31. § 19. 36. 21. Ulp. L. 22. pr. D. de pign. act. 13. 7. L. 12. § 1. 2. Paul. L. 15. § 1. 2. Ulp. L. 19. § 5. 6. Paul. LL. 20. 53. § 4. L. 66. pr. Marcell. L. 68. Pap. L. 79. Paul. L. 87. D. h. t. 47. 2. L. 4. § 21. Lab. L. ult. D. de usurp. 41. 3. Phil. L. 6. C. de usuc. pro empt. 7. 26. Gell. 11. 18. 13. 14. Senec. de benef. 6. 5. 5. ad 4. 122. transcr. § 201. Vid. 2. 9. i. f. 52. 56. ... 60. ibiq. citt. ll. imprim. L. 2. C. 7. 29. et Paul. S. R. 2. 31. § 11. item Scaeu. ap. Ulp. L. 1. § 15. D. si is qui testamento 47. 4. L. 1. § 2. Paul. L. 6. D. expil. hered. 47. 19. Marcell. et Scaeu. LL. 68. ... 70. D. de furtis 47. 2. Ulp. L. 31. § 1. D. de A. R. D. 41. 1. § 202. § 11. I. tit. cit. 4. 1. Cf. Gai. epit. 2. 10. (11) § 6. Vid.

est cuius ope consilio furtum factum est: in quo numero 181. est qui nummos tibi excussit, ut eos alius surriperet, uel^{46b} opstitit tibi, ut alius surriperet, aut oues aut boues tuas fugauit, ut alius eas exciperet: et hoc ueteres scripserunt de eo qui panno rubro fugauit armentum; sed si quid o per lasciuiam et non data opera ut furtum committeretur, factum sit, uidebimus an utilis Aquiliae actio dari debeat, cum per legem Aquiliam quae de damno lata [est,] etiam culpa puniatur.

§203. Furti autem actio ei competit cuius interest rem saluam esse, licet dominus non sit: itaque nec domino aliter

§204. competit quam si eius intersit rem non perire. unde constat credito rem de pignore subrepto furti agere posse; adeo quidem, ut quamuis ipse dominus, id est ipse debitor, eam rem subripuerit, nihilominus creditori competat

(1) oues aut uobes tuas C. oues tuas aut boues edd. ante 1841. oues tuas aut boues tuos nonn. Inst. eodd. (2) eo ins. C. (3) quis C. Possis quoduis sed Inst. quid habent. (4) uideuimus an utilis atque dari C. Cum Gō. 2. Cramerum sequimur, ut Klenz, et La. utilis actio dari prop. Bl. et Caplick. utilis actio de ea re dari ded. Hefft. (5) legis ins. HIA. (6) aliquiliam C. (7) aoue ei C. (8) eum insit C. (9) etiam si idoneum debitorem habeat, quia expedit ei pignori potius incumbere quam in personam agere. addunt Inst. (10) queu C. (11) ipse per neglegentiam om. edd. m. 3. 4. et HIA.

infra §§ 219. 211. Paul. S.R. 2. 31. §§ 10. 23. L. 53. § 2. D. de V. S. 50. 16. L. 34. Ulp. LL. 36. pr. 50. § 1. 4. Gai. L. 51. Ulp. L. 52. pr. §§ 13. 19. 21. Gai. L. 54. § 4. Paul. L. 66. § 4. Iau. L. 90. § 1. D. h. t. 47. 2. Ulp. L. 27. § 21. D. ad L. Aquil. 9. 2. L. 11. § 2. Alf. L. 16. D. de seruo corr. 11. 3. Diocl. et Max. L. ult. C. de noxalib. act. 3. 41. Cic. de N. D. 3. 30. § 74. Gell. 11. 18. etiam Plant. Poen. 1. 1. 55. (ex tempulo Dupli tibi auri et hominis fur leno siet). § 203. § 13(15). I. tit. cit. 4. 1. Vid. Paul. S.R. 2. 31. § 4. (Collat. 7. 5. § 5.) Mod. in Collat. 10. 2. § 6. Ulp. et Paul. LL. 10. sqq. D. h. t. 47. 2. Iustinian. L. 22. pr. C. eod. 6. 2. item Ulp. L. 14. § 10. Gai. L. 49. pr. Pap. L. 80. pr. § 1. D. h. t. et l. ad § 200. c. it. item § 207. § 204. § 14(16). I. tit. cit. 4. 1. Vid. § 200. Paul. S.R. 2. 31. § 19. § 2. I. de ui bon. r. 4. 2. Ulp. cit. L. 22. pr. D. de pign. act. 13. 7. L. 12. § 2. L. 14. §§ 5. 7. 10. Paul. L. 15. pr.

actio furti. Item si fullo polienda curandaue aut sar- §205. cinator sarcienda uestimenta mercede certa acceperit ea-
que furto amiserit, ipse furti habet actionem, non domi-
nus; quia domini nihil interest ea non perisse, cum iudi-
cio locati a fullone aut sarcinatore suum consequi possit,
si modo is fullo aut sarcinator [ad] rem praestandam suf-
ficiat; nam si soluendo non est, tunc quia ab eo dominus
suum consequi non potest, ipsi furti actio competit, quia
hoe casu ipsius interest rem saluam esse. Quae de §206.
182. fullone || aut sarcinatore diximus, eadem transferemus et
46 a. ad eum cui rem commodauimus: nam ut illi mercedem
capiendo custodiam praestant, ita hic quoque utendo
commodum percipiendo similiter necesse habet custodiam
praestare. sed is aput quem res deposita est, custo- §207.
diam non praestat, tantumque in eo obnoxius est siquid

(1) pullienda C. (2) eaquā C. (3) ideia C. (4) sequi (pro sequi) p'sset C. persequi possit edd. (praeter m. 4. et HIA) c. Inst. (5) sarcitor rem C. sarcitor retinerem (cf. not. 7.), nisi aliis locis ni C. semper insereret et sarcinatrix etiam haberet Gai. L. 27. pr. D. de pecul. 15. 1. Cf. Prob. infra cit. (6) domo sim C. sec. Bl. suum dominus plerique Inst. eodd. (7) de que fullone || a sarcitore C. (8) hi (et sq. y. habent) C. is La. et edd. m. 2. 3. is. qui commodum utendi (al. utendo) percipit s. n. h. Inst. (9) utendi quod minus durum est, non nulli Inst. libri habent, prop. Hefft., prob. etiam Hschk. (10) necessese habent C. (11) psta-

Ulp. L. 46. § 4. Gai. cit. L. 49. pr. Ulp. L. 52. § 18. Pap. et Paul. c. it. LL. 79. 87. D. h. t. 47. 2. § 205. § 15(17). I. tit. cit. 4. 1. Vid. Paul. S.R. 2. 31. § 29. Ulp. L. 12. pr. L. 14. § 12. L. 48. § 4. L. 52. § 9. D. h. t. 47. 2. Lab. L. 60. § 2. D. locati 19. 2. item supra §§ 143. 162. sarcitor] Prob. ed. Keil. p. 202, 30. (sarcitorem = uestem sarcientem) p. 212. 32. (sartor, non sarcinator, quomodo rude vulgus dicit). Fullones uel sarcinatores coniungit etiam Ulp. L. 1. § 1. D. de tribut. act. 14. 4. Paul. S.R. l. c. § 206. § 16(18). I. tit. cit. 4. 1. Vid. Mod. in Coll. 10. 2. § 1. 6. Ulp. cit. L. 14. §§ 8. 10. 14. 16. Paul. L. 15. § 2. Ulp. cit. L. 48. § 4. Iul. L. 59. D. h. t. 47. 2. LL. 5. i. f. 7. 10. D. commodati 13. 6. Iustinian. cit. L. 22. C. h. t. 6. 2. § 207. § 17(19). I. tit. cit. 4. 1. Vid. § 2. I. de ui bon. r. 4. 2. Mod. l. c. Ulp. L. 14. §§ 3. 4. cf. § 11. D. h. t. 47. 2. L. 2. § 23. sq. D. ui bon. rapt. 47. 8. Senec. de benef. 6. 5. § 4., 6. § 1. Quintilian. decl. 361.

ipse | dolo ¹ fecerit; qua de ² causa si res ei subrepta fuerit
³ quae res|tituenda est, ⁴ eius nomine depositi non tene|tur, ⁸
 nec ob id eius interest rem saluam esse; furti ⁵ itaque age|re ¹⁰
 non potest; ⁶ set ea actio domino competit.

§ 208. In summa | sciendum est quaesitum esse an impubes
 rem ⁷ alie|nam amouendo furtum faciat: plerisque placet, ¹²
 quia fur|tum ex ⁹ adfectu consistit, ita demum obligari | eo ¹⁴
 crimine impuberem, si proximus ¹⁰ pubertati | sit et ob id in-
 tellegat se delinquere.

§ 209. Qui res alienas rapit, tenetur etiam furti: quis enim ¹⁶
 magis | alienam rem inuito domino ¹¹ contrectat quam ¹² qui ui
 rapit? itaque | ¹³ recte dicitur eum improbum furem ¹⁸
 esse; set propriam | actionem eius ¹⁴ delicti nomine praetor
 introduxit, quae appella|tur ui bonorum raptorum; et est ²⁰

tum C. (1) malo add. HIA. tamquam superflua m praecedentis
 pstatum huc trahenda esset. (2) q̄ C. (pro c̄-iā) ut est in Inst.
 (3) quae r̄tituenda ē C. quia restituendae eius HIA ex Inst. (4) ei
 nonominoe deposite C. (fac eī nōnōmīnoe depositi ē) Hschk. pu-
 tat et HIA ded. nomine uōne (actione) depositi Superfluum u. actione
 neque Inst. agnoscunt. (5) itaq̄; C. non habent Inst. et
 eiecit HIA, librarium enim de suo addidisse. Immo, totius loci con-
 ceptionem paullam inmutauerunt Inst. compilatores. (6) et C.
 (7) sciendum est quasitum C. (8) alie|nouendo C. (9) adie-
 ctum C. (10) mpubertati C. (11) trectat C. (12) q̄ C.
 qui edd. qui ui, ut est in Inst., iam ed. m. 4. uolui, nunc etiam HIA.
 (13) ex Inst. rectum ē C. (14) lecti nomen C.

§ 208. §18(20). I. tit. cit. 4.1. Vid. supra §109. Ulp. L. 13. D. h. t. 47. 2.
 L. 5. § 2. D. ad L. Aquil. 9. 2. Gai. L. 111. pr. D. de R. I. 50. 17. Gell. 11. 18.
 Seru. ad Verg. ecl. s. 39. Amm. Marc. 27. 6. 4. 5. 9. Non. Marcell. u. Pa-
 rectati 1. 341. item ad §109. eitt. II. et Ulp. L. 13. § 1. D. de D. M. 4. 3. L. 4.
 § 26. de D. M. et met. exc. 44. 4. Call. L. 17. D. de excusationib. 27. 1. Mae-
 cian. L. 14. D. ad SC. Silan. 29. 5. Ulp. L. 3. § 6. D. de lib. exhibend. 43. 30.
 L. 3. § 1. D. de sepulero uiol. 47. 12. ex adfectu cons.] Vid. supra §197.
 et ibi eitt. II.

§ 209. Pr. I. de ui bonor. raptor. 4. 2. Vid. Ulp. L. 2. pr. § § 11. 13. 17. 26.
 L. 52. § ult. Paul. L. 88. D. de furt. 47. 2. § 19. I. de actionib. 4. 6. Diocl. et
 Max. L. 4. C. de nox. act. 3. 41. L. Rom. Burg. tit. 8. i. f. item infra 4. 8. 76.
 112. 182. utilis] alio sensu utilis a. est quae exemplo de ui b. r. da-
 tur ap. Paul. S. R. 5. 6. § 5.

intra annum quadrupli actio, post annum simpli: quae actio
²² utilis est, ¹ etsi quis u|nam rem, licet minimam, rapuerit. |

Damni iniuriae actio constituitur per legem Aquiliam, § 210.
 cuius primo capite cautum est, ² [ut] si quis hominem alie-
 183. num || ³ alienamue quadrupedem ⁴ quae pecudum numero
 41a. sit, | iniuria occiderit, quanti ea res in eo anno pluri|mi
 fuerit, tantum ⁵ [aes] domino dare damnetur. ⁶ [is] iniu- § 211.
 4 ria autem | occidere intellegitur, cuius dolo aut culpa id ac-
 eide|rit, nec ulla alia lege damnum quod sine iniuria datur,
 6 re|prehenditur; itaque impunitus est qui sine culpa et dolo
 malo casu quodam damnum committit. Nec solum § 212.
 8 corpus | in actione huius legis aestimatur; set ⁹ sane si seruo
 occi|so plus dominus capiat damni quam pretium serui ¹⁰ sit,
 10 id quoque | aestimatur, uelut si seruus meus ab aliquo he-
 res institutus ante quam iussu meo hereditatem cerneret,
 12 ¹⁰ occisus | fuerit: non enim tantum ipsius pretium aestima-

(1) r̄etsiquit u|nam C. An u unam = uel unam? (2) ex Inst.
 (3) eamue C. et edd. Nunc ut HIA Institutiones sequimur.
 (4) qua C. (5) aes C. edd. et Inst. non habent, sed recte ex
 legis uerbis, ut extant L. 2. pr. D. cit. recepit HIA. eum quo tamen no-
 lim hoc aes ex superfluo is quod ante iniuria positum est fieri. non
 ita studiosa librarii neglegentia fuit, ut alterum mendum altero re-
 pensari uoluerit, sed ita ingenua, ut plura menda uel in uno uersi-
 culo admittere non dubitauerit. (6) is omitt. Inst. et ita uult
 La. et fecit HIA. Is ini. autem edd. (7) re|p̄dic C. (8) sane
 i seruo C. Hschk. uult et HIA ded. s̄ (si) alieno s. Sed cf. e. gr. 1. 134.
 146. 127. 3. 194. 1. 104. 3. 98. 4. 134. (9) sid C. (pro sit id) sit om.
 Gō. 1. 2. recep. Hefft. La. edd. m. suad. Huschk. (10) occisos C.

§ 210. Pr. I. de L. Aquilia 4. 3. Cf. Gai. L. 2. pr. Ulp. L. 21. pr. D. ad L.
 Aquil. 9. 2. Vid. § 214. § 15. I. h. t. Gord. L. 3. Diocl. et Max. L. 5. C. eod.
 3. 33. Paul. in Collat. 2. 5. § 1. Nouell. 18. c. 8. Cic. pro Tull. passim,
 impr. § § 7. 9. 11. sq. 41. sq. in Brut. 34. § 131. pro Rose. com. 11. 32. Isidor.
 Or. 5. 15. § 2. i. f. eamue quadr.] Vid. infra § 217. Gai. L. 2. § 2. Ulp. L.
 29. § 6. D. h. t. 9. 2. § 1. I. tit. cit. 4. 3. domino] Vid. Ulp. L. 11. § 6. D. h. t. 9. 2.
 § 211. Cf. § § 2. 3. I. tit. cit. 4. 3. Vid. § 202. i. f. § 14. I. tit. cit. Ulp. in Collat.
 7. 3. § 1. 4. Gai. L. 13. pr. D. de lib. c. 40. 12. LL. 3. 5. 7. § 4. L. 9. Gai. L. 4. et
 passim tot. h. t. 9. 2. Cic. pro Tull. § 11. Ulp. L. 23. i. f. D. de R. I. 50. 17.
 § 212. Cf. § 10. I. tit. cit. 4. 3. Paul. L. 22. § 1. Ulp. L. 23. pr. § § 1. 2. D. h. t.

tur, set et | hereditatis amissae quantitas. item si ex gemellis uel ex comoe|dis uel ex 'symponiacis unus occisus¹⁴ fuerit, non solum | occisi fit aestimatio, sed eo² amplius quoque computatur quod ceteri qui supersunt, depretiati¹⁶ sunt. idem iuris est etiam si³ ex pari | mularum unam uel § 213. etiam ex⁴ quadriga equorum unum occiderit. Cuius¹⁸ autem seruus occisus est, is liberum | arbitrium habet uel capitali crimine reum facere | eum qui occiderit, uel hac²⁰ § 214. lege damnum persequi. Quod autem | adiectum est in hac lege QVANTI IN EO ANNO PLVRIMI EA RES | FVERIT, illud²² efficit, "si clodum puta aut luscum seruum oc|ciderit, qui in eo anno integer⁷ fuerit, [ut non quanti mortis tempore, sed quanti in eo anno plurimi fuerit,] aestimatio fit; quo

(1) *syponiacis* C. *symphoniakis* edd. *symponiacis* La. (2) amplius q (= qui) C. Edd. om. *quoque* malim *id* Inst. *amplius id quoque* (3) (*quis*) male ins. edd. ante 1841. (4) *quadrigis-aequorum* C. contra La. et edd. m. 2. sqq. restitui quod Inst. eodd. maior pars et edd. ante 1841. habent: *liberius is sequenti q* correxit (ut deberet esse *quadrigis*) Hschk. *quadrigis* Gellio 19. s. defendit, et sic ded. Ga. HIA, ut uolunt grammatici Donatus et Seruius; sed singulari numero uentur Varro sec. Donat. ed. Keil. p. 432, 25. Pap. L. 85. § 1. D. de leg. II. 31. Ulp. L. 58. pr. D. pro socio 17. 2. et L. 29. pr. D. de V. O. 45. 1. Cf. Forcellin. u. *Quadrigae* §. ult. (5) *adistum* C. (6) (ut) si (*quis*) claudum Gö. 1. 2. (ut) si claudum Hefft. (7) sic Inst. fuit C. Gö. 1. 2.: fuerit, aestimatio fit [non quanti mortis tempore, sed quanti in eo anno plurimi fuerit]. quo etc. La. et edd. m. 2. 3.: fuerit, [ut non q. m. t. s. q. in eo a. p. fuerit,] aestimatio fiat, quo Et sane facilius remedium esse uidetur si propter *ὁμοιοτέλετον* (fuerit-fuerit) totum uersum inseramus, quem Inst. quoque inserere suadent, quam si cum Buchh. sumamus scriptum fuisse: fuit, in-

9. 2. Ulp. in Collat. 2. 4. L. 17. § 17. L. 21. § 2. Paul. L. 33. pr. D. h. t. § 213. § 11. 1. tit. cit. 4. 3. Vid. 1. 53. Ulp. L. 28. § 9. D. h. t. 9. 2. Gord. L. 3. C. eod. 3. 35. item Ulp. L. 14. § 1. D. de praeser. uerb. 19. 5. Paul. L. 4. D. de publi. iudic. 48. 1. Marcian. L. 1. pr. 2. D. ad L. Corn. de sicar. 48. 8. Val. Grat. et Val. L. un. C. quando ciu. act. 9. 31. § 214. Cf. § 9. I. tit. cit. 4. 3. Vid. § 210. ibiq. citt. ll. impr. uerba edicti ap. Gai. L. 2. pr. Ulp. L. 21. pr. D. h. t. 9. 2. item § 1. ibidem et Paul. L. 23. § 3. 5. 7. Iul. L. 51. § 2. D. eod. Ulp. L. 2. § 3. D. de priuat. delict. 47. 1. § 19. I. de actionib. 4. 6. infra § 218. 4. 9.

fit, ut 'quis plus interdum consequatur quam ei damnus ||
184. datum est. |

41 b. Capite secundo [in] adstipulatorem qui pecuniam in § 215. fraudem stipulatoris acceptam fecerit, quanti ea res² est, tan|ti actio constituitur. qua et ipsa parte legis damni § 216. nomine actio|nem introduci manifestum est; sed id caueri non fuit necessari|um, cum actio mandati ad eam rem sufficeret; nisi quod ea lege aduersus infitiantem in duplum agitur.

8 Capite tertio de omni cetero damno cauetur: itaque § 217. si | quis seruum uel eam quadrupedem quae pecudum nu|mero⁴ [est, uulnerauerit, siue eam quadrupedem quae pecudum numero] non est, uelut canem, aut feram bestiam, uelut ursum, leo|nem, uulnerauerit uel occiderit, ex hoc capite actio | constituitur: in ceteris quoque animalibus, item in omni|bus rebus⁷ quae anima carent, damnus iniuria da|tum | hac parte uindicatur; siquid enim ustum aut ruptum aut fractum⁴ [fuerit], actio hoc capite constituitur, quam¹⁰ quam potuerit | sola rupti appellatio in omnes istas causas sufficere: | ruptum⁴ [enim intellegitur quod quoquo modo

tegrum] aestimatio fiat. Ceterum pro mortis tempore Inst. habent is hodie erit et La. is tum erit uoluit. ego malim cum Ulp. cit. L. 21. D. 9. 2. cum occideretur, sed etc. Institutiones huc non pertinere censens Hschk. et HIA sic: fuerit, [ut non quanti clodus aut luscus, sed quanti integer fuerit,] (1) qui s plus indum sequat C. (2) cetera | C. esset, tan|ti edd. est cum Hschkio iam ed. m. 4. scripsi. (3) q (= quam) C. quam edd. m. 2...4. (4) ex Inst. (5) de (pro n. e) C. (6) uersum C. (7) qua C.

§ 215. Vid. § 12. I. h. t. 4. 3. Ulp. L. 27. § 1. D. eod. 9. 2. supra § 110. sq. (Sed uid. etiam L. Rom. Burgund. tit. 14. (15. Schulting.) i. f. item Cic. pro Quintio 15. 58. in Pison. 9. 18. ep. ad Octau. § 216. Vid. § 111. 4. 9. 171. et ibi citt. ll.

§ 217. § 13. I. tit. cit. 4. 3. Vid. Ulp. in Collat. 2. 4. 12. 7. L. 27. § 5... 35. L. 29. § 6. Paul. L. 30. § 4. Pomp. L. 39. pr. Iul. L. 42. i. f. D. h. t. 9. 2. Pomp. L. 70. § 1. D. ad SC. Trebell. 36. 1. Marcell. L. 27. D. de pign. et hyp. 20. 1. Quintilian. decl. 385. *quadr. q. pec. num.*] Vid. § 210. ibiq. citt. ll.

corruptum] est; unde non solum usta aut rupta aut fracta, set etiam scissa et collisa et effusa et diruta aut perem-¹⁸
 §218. pta atque deteriora facta hoc uerbo continentur. Hoc tamen capite non quanti in eo anno, sed quanti in diebus²⁰ xxx proximis eia res fuerit, damnatur is qui damnum dederit; ac ne PLVRIMI quidem uerbum adicitur: et ideo²² quidam **putauerunt liberum esse _____ diebus _____ adiceret, quo plurimi || res fuit, uel^{185.} alium quo minoris fuit: sed Sabino placuit perinde habendum ac si etiam hae parte PLVRIMI uerbum adiectum esset; nam legislatorem contentum fuisse²⁰ [quod prima parte⁴
 §219. eo uerbo usus esset]. Et placuit ita demum ex ipsa

lege actionem esse, si quis corpore suo damnum dederit, quia alio modo damno dato utiles actiones dantur, uelut

(1) et C. (2) Brinkm. prop. *deiecta* La. malit *diruta* quod recep. Gn. recte puto. Inst.: *quoquo modo perempta* Inde Hschk. prop. *quoquo modo aliter perempta*, et sic ded. HIA quamuis in C. ante *perempta* sit *ai* et ante has litteras lacuna 4 aut 5 litterar.
 (3) ** C. Hschk. prop. et HIA ded. d. s. (= diuersae scholae) Gö. malebat et Gn. rec. d. s. a. (= diu. sch. auctores) (4) Loci sententia Gö. haec uidetur: liberum esse *iudici arbitrium*, ex diebus xxx proximis uel eum eligere quo pl. || Hefft. prop. *ius dicentis auctoritati*, ex xxx diebus proximis eum formulae adicere, quo p. || Hschk. Gn. HIA: *ius dat. ut ai* (datum, ut dantaxat) de triginta diebus proximis uel eum *pr* (proximis uel eum praetor) formulae adicere, q. p. || (5) ** q (uel o) C. (6) *anuquod* C. eum, quo Gö. 1.2. Klenz. et ed. m. 1. *alium quo* Hefft. La. et edd. m. 2. 3. (7) *set* (pro *siel*) C. (8) *pubn*. C. (9) *legibus* C. (10) ex Inst. (11) Gö. malebat *Set* HIA: *Et quia* (huc tracto q notae 13). (12) *ista* C. edd. *haec* Inst. *ipsa* malebat Gö., quod nunc recepi: nam aperte non directam sed utilem actionem esse Gaius significat. (13) q C. *atqui* edd. praeter meas 2. sqq. quae cum Hefftero *quia* habent. ego q pro q interpre-

§ 218. Cf. §§14. med. 15. l. tit. cit. 4. 3. e. Theophil. ad h. l. Ulp. L. 27. § 5. L. 29. § 8. D. h. t. 9. 2. Vid. §§210. 214. 224. 4. 9. § 219. Cf. §16. l. tit. 4. 3. Vid. Ulp. in Collat. 12. 7. L. 7. § 3. 6. LL. 9. pr. 11. §§1. 5. Paul. L. 33. §1. In l. 51. pr. D. h. t. 9. 2. Ulp. L. 1. § 7. D. si quadrup. 9. 1. Jan. L. 57. i. f. D. locati 19. 2. Pomp. L. 11. D. de praeser. uerb. 19. 5. *hom. aut pec. inclus.*] Vid. Ulp. L. 9. § 2. L. 29. § 7. L. 49. pr. Nerat. L. 53. D. h. t. 9. 2. Ulp.

si quis alienum hominem aut pecudem incluserit et fame necauerit, aut iumentum tam uehementer egerit ut rumperetur; [aut] si quis alieno seruo persuerit, ut in arborem ascenderet uel in puteum descenderet, et is ascendendo aut descendendo ceciderit ita ut mortuus fuerit aut aliqua parte corporis laesus sit; nam si quis alienum seruum de ponte aut ripa in flumen proiecerit et is suffocatus fuerit, is utique corpore suo damnum dedisse eo quod proiecerit, non difficiliter intellegi potest.

Iniuria autem committitur non solum cum quis pugno pulsatus aut fuste percussus uel etiam uerberatus erit, sed

tor; Hefft. e uoc. *alio* ad q trahit a; Gö. q pro atq sumpsit; Hschk. *utq* i. e. sec. Magnon. *itaque* sed HIA hic om. *quia* cf. not. 11. praeced. (1) an C. (2) ex Inst. *item* ex v. 12. huc traxit HIA. (3) si C. et Hefft. is Inst. et edd. [is], si La. ex Sauin. con. (4) *cecideri* C. rectius abesse, ut in Inst., putabat Gö., nisi et sequeretur, ut tum etiam Hschk. uoluit et Gn. et HIA deder.: *et aut*; „scil. aequo omisso si“ adnot. La. nam Inst. habent: *descendendo aut mort.* et ipsam partem. *aut* om. eodd. non nulli. Librarius scripserit *ceciderit* pro *ceciderit aut* (ceciderit ita ut) quod malim quam *ceciderit ut* Edd. *ceciderit aut* (5) *item* C. *item* edd. „Inst. rectius *Set*: sequens species a praecedentibus longe diuersa est.“ Gö. quod si q. uult Hschk., sagaciter ita ludens, *item* ex praec. *si* erronea repetitione enatum, p autem pro q positam esse. sed neque hoc satis artificiosum uisum est HIA. cf. not. 2. proxime superiorem. Equidem posui *nam*, cuius uocabuli usus post ita demum (f. 4.) Gaius quoque familiaris est. Ceterum possis ex isto *item* (*item*) facere *atenim* siue *etenim*; sed ualde uereor ut neutrum huic libro aptum non sit. (6) an C. (7) *hunc* e. s. d. *dedisse* edd. (etiam HIA) praeter meas 2. 3. (et Gn.) quae *tū hūc... dedisse* habent, quod La. prop. Quod Buchh. prop. *quoque*, ita poni non potest. Adparet Gaium scripsisse *is utique*; possis quidem etiam *eū utq*, sed hoc et a C. ductibus et a Gaiano more longius recedit. cf. e. gr. §161. 109. Inst. sic: *eo quod proiecerit, corpore suo damnum dedisse non diff. int.* (s) *pulsa* | C.

L. 2. § 20. D. ui bonor. rapt. 47. 8. Diocl. et Max. L. 5. C. h. t. 3. 35. *iumentum... rump.*] Vid. Pomp. L. 39. pr. Nerat. L. 53. D. h. t. 9. 2. Gai. L. 51. D. de furtis 47. 2. L. Rom. Burg. tit. 29. (28. ed. Schult.) *alieno seruo pers.* et c.] Vid. Ulp. et Paul. L. 3. § 1. L. 4. D. de seruo corr. 11. 3. *alienum seruo. de ponte et c.*] Vid. Ulp. cit. L. 7. § 7. L. 9. § 3. D. h. t. 9. 2.

§ 220. Cf. §1. l. de iniuriis 4. 4. Vid. Paul. S. R. 5. 4. § 1. 3. 4. 14. sqq. in

et si cui conuicium factum fuerit, siue quis ¹⁸ bona alicuius
quasi debitoris sciens eum ¹⁹ iure nihil debere sibi proscri-
pserit, siue quis ad infamiam alicuius libellum aut carmen ²⁰
scripserit, siue quis ²¹ matrem familias aut praetextatum ad-
§221. sectatus fuerit, et denique aliis pluribus modis. Pati
²² autem iniuriam uidetur non solum per nosmet ipsos, sed
²³ etiam per liberos nostros quos in potestate habemus, ||
item per uxores nostras, ²⁴ quamuis in manu nostra [non] ^{186.}
sint; itaque ²⁵ si filiae meae quae Titio nupta est, iniuriam ^{46a.}

puta aut Inst. sec. Schrad. qui, adsentiente, ut uidetur, La., idem hoc
quoque loco ponendum esse censet. Alii Inst. codd. dant *pulsatus*
aut (1) uon alicuius C. (2) ipsi C. omisit Gō. 1. 2. La.
et edd. m. 2. 3. ipse [ipsi] Hefft. et ed. m. 4.; ille 'an ipsum?' adnotat.
Nunc iure scribere non dubitauit. cf. L. 12. pr. D. 42. 5. (si is postulauerit
qui creditor non est) L. 9. C. 7. 22. L. 5. C. 9. 49. (si quid iure posei ani-
maduerterit). § 1. I. 4. 6. (nullo iure ei oblig.) et c. Hschkio uerum,
mihi ne simile quidem ueri uidetur: nihil debere *psederit* siue proscr.
(neque placet quod HIA ded.: n. debere sibi, posse *derit*) quasi et pro
ise scripsisset *ipsi*, et transposuisset a se corruptum uocabulum,
idemque statim etiam ex siue fecisset sibi librarius. (3) ma-
trem familias C. (4) a C. (5) et C. (6) q. in manu

nostra sint C. quae i. m. nost. sunt edd. praeter m. 2. sqq. La. 1842.
(et Gn.): manu non, on. nostra cf. exemplum ab ipso Gaio statim
propositum et L. 1. D. cit. § 9. (7) si uelinae (siue uelhae) filiae C.
Feceram ed. 1. cum Husehk. si *Maeuiae* f. m., ed. 2. si uerbi gratia
f. m. (ut 3. 112. 4. 152.) contra quod La. adnotauit: „Librarius si men-
tem correctoris percepisset, debebat omittere uelhae, cum ita, ni fal-
nel filiae

lor, scriptum uideret, *sithaemae*. Eieci a librario per negligentiam
corrupte bis positas syllabas.“ Quod si uerum est, ut uerum esse
censeo (cf. adnot. ad sup. § 56.), reici debet Buchh. opinio, quam Lach-
manno me quoque proponere memini, legendum esse uel *Titiae*; sed

Collat. 2. 5. § 4. Ulp. L. 1. § 1. 2. L. 5. pr. § 1. 9. sq. L. 9. § 4. L. 15. § 1. 33. D.
h. t. (de iniuriis et famosis libellis) 47. 10. Dioel. et Max. L. 5. C. de in-
iuriis 9. 35. De famosis libellis: Th. C. 9. 34. Inst. C. 9. 36. Auct. ad
Herenn. 2. 26. § 41. 4. 25. med. Cie. Verr. II. 2. 27. § 66. Senec. de benef.
2. 35. § 2. Quintilian. Inst. or. 7. 4. § 32. *bona deb. et c.* Vid. supra
§ 78. sq. et 4. 102. et ibi c. it. ll. Ulp. cit. L. 15. § 31. 33. Vide etiam
Paul. L. 12. pr. D. de reb. auct. iud. 42. 5. L. 1. § 5. D. ne uis fiat ei 43. 4. Cie.
pro Quintio 11. 14. § 221. Cf. § 2. I. tit. cit. 4. 4. Vid. Paul. S. R.

feceris, non solum filiae nomine tecum agi iniuriarum |
⁴ potest, uerum etiam meo quoque et Titii nomine. Seruo §222.
autem ipsi | ⁵ quidem nulla iniuria intellegitur fieri, sed do-
⁶ mino per eum | fieri uidetur: non ⁷ tamen iisdem modis,
quibus etiam per liberos | nostros uel uxores, iniuriam pati
⁸ uidetur, sed ita cum | quid atrocius commissum fuerit, quod
aperte ⁹ in contumeliam domini fieri uidetur, ueluti si quis
¹⁰ alienum ¹¹ seruum | uerberauerit; et in hunc casum formula
proponitur; at ¹² si qui seruo conuicium fecerit uel pugno
¹³ eum percusserit, non proponitur ulla formula, nec teme-
¹⁴ re petenti datur. |

¹⁴ Poena autem iniuriarum ex ¹⁵ lege XII tabularum pro- §223.
pter membrum quidem ruptum talio erat; propter os uero
¹⁶ fractum aut conlissum trecentorum assium poena erat ¹⁷ sta-
tuta, si libero os fractum erat; at si seruo, ¹⁸ CL: propter |
¹⁹ ceteras uero iniurias XXV assium poena ²⁰ erat constituta.

neque ipse La. dare ²¹ si f. m. ²² sed lacunae indicium omittere
debebat. Pöschm. prop. uel *filiae familias meae* Hschk. olim uel-
uti inserendum esse sibi persuaserat, contra quod ed. m. 4.: „ueluti s.
uelut si permultis locis ap. Gaium legitur, si ueluti ne semel quidem;
nec Latine hoc modo diei posse puto“; nunc HIA nobisc. fecit.
(1) *nominae* C. (2) *nomen* C. (3) q. C. sec. Gō. c' sec.
Bl. (4) *t̄m* C. (5) *mintū* eliam C. (6) *re* | C.
(7) *si quis seruo* C. si quis s. edd. ante 1841. (8) *potenti* C.
(9) *legum XII tabulas* C. (10) *uū* C. uelut edd. „Scribendum
uidetur utique. 3. 187. librarius scripsit uelutique, ubi debebat esse
utique. uū recte deletum est 4. 76., difficile ad explicandum 4. 157.
Cf. 2. 218.“ La. Quod iam ed. m. 4. dedi, Hschkio debetur, et HIA
etiam rec. (11) *el* C. (12) *erit* C.

5. 4. § 3. Ulp. L. 1. § 3. sqq. Paul. L. 2. Ulp. L. 5. § 6. L. 11. § 7. L. 15. § 24.
Paul. L. 18. § 2. 4. 5. L. 26. Ulp. L. 30. § 1. Ner. L. 41. D. h. 47. 10. Alex. L.
2. C. cod. 9. 35. Soerat. H. E. 6. 15. § 222. § 3. I. tit. cit. 4. 4. Vid.
Ulp. L. 32. D. de R. I. 50. 17. L. 15. § 34. sqq. Paul. L. 16. Ulp. L. 17. pr. § 2.
L. 1. § 3. 7. L. 7. § 2. L. 9. § 4. Paul. L. 18. § 1. LL. 26. 29. D. h. t. 47. 10. L. 43.
§ 5. D. de aedil. ed. 21. 1. L. 34. pr. D. de O. et A. 44. 7. Alex. L. 1. Dioel.
et Max. L. 8. C. h. t. 9. 35. Saluian. de gub. dei 8. 3. Diuidit iniuriam a
contumelia Senec. dial. 2. 5.

§ 223. § 7. I. tit. cit. 4. 4. Vid. Paul. in Collat. 2. 5. § 5. S. R. 5. 4. § 6. 7.

et videbantur illis temporibus in magna | paupertate satis
 §224. idoneae istae 'pecuni[ari]ae poenae | esse. set nunc
 alio iure utimur: permittitur enim nobis a 'praetore ipsis 22
 iniuriam aestimare, et iudex uel tanti condemnat quanti
 nos aestimauerimus, uel minoris, 'pro | ut ei uisum fuerit;
 set cum atrocem iniuriam praetor || aestimare soleat, si si- 187.
 mul constituerit quantae pecuniae nomine fieri debeat uadi- 39a.
 monium, 'haec ipsa quantitate 'taxamus formulam, et iudex
 'quamuis possit uel minoris damnare, plerumque tamen 4
 propter ipsius praetoris auctoritatem non audet minuere
 §225. condemnationem. | Atrox autem iniuria aestimatur 6
 uel ex facto, uelut si quis ab aliquo uulneratus aut uerber-
 ratus fustibus caesus | fuerit; uel ex loco, uelut si eui in 8
 theatro aut in foro iniuria facta sit; uel ex persona, uelut

(1) pecuniae poenae | ne C. pecuniariae poenae (om. esse) edd. C.
 cum Husehk. ed. m. 4. Gn. IIIA sequuntur. Nunc ari inserui, uerens
 pecuniae poenae Latine dici; Husehkii autem obiectio pecuniae h. l.
 paruorum pecuniae summarum significare, non potest ualere nisi
 istius pecuniae scribamur. eundem uero quem recte H. postulat sen-
 sum habemus, si istae magis quam pecuniariae cum accentu pronun-
 tiatur. cf. 4.111. i. f. (2) ne (pro ee) C. (3) prses C.
 (4) p|illuuisum C. sec. Gö. p|illutit. sum C. sec. Bl. p|illuuisum C.
 prout illi edd. nunc ex Inst. c. Hschk. ei pro illi scripsi. (5) ac C.
 (6) taxamur C. (7) qui C. (pro quis uel qu.)

Fest. u. Talionis (ed. Müll. p. 363a.) et u. Viginti quinque poenas (ed.
 Müll. p. 371.) Cato in IIII. Originum ap. Priscian. Inst. gramm. 6.13.69.
 i. f. (ed. Hertz. p. 254.) cum Cic. Tusc. 4.2. §§3.4. Gell. 20.1. 16.10. Isi-
 dor. Or. 5.27. §24. ex L. XII t.] Vid. Dirksen. 8.2.3.4. Arnob. adu. g.
 4.34. § 224. Cf. cit. §7. I.4.4. Vid. 4.51. Paul. in Collat. 2.6. §§1
 ...5.2.5. §§2.3. R.S. 5.4. §§6.7. Ulp. in Collat. 2.2. L. Rom. Burgund.
 tit. 5. (Secundum regulam Gaii sub titulo de iniuriarum actione) item
 Ulp. L. 15. §§25.44. Quintilian. decl. 250 Saluian. de gubern. dei 6.10.
 (p. 127. ed. Baluz. Pedep. 1743. 4°) permittitur] Vid. 4. §51. uadi-
 monium] Vid. 4.184. sqq. § 225. §9. I. tit. cit. 4.4. Vid. Paul. S.
 R. 5.4. §10. Ulp. in Collat. 2.2. L. 7. §8. ...8.2. sq. Paul. L. 8. Ulp. LL.
 9.17. §3. L. 35. Macer L. 40. D. h. t. 47.10. Val. et Gall. L. 4. C. eod. 9.35. L.
 Rom. Burg. tit. cit. Auct. ad Herenn. 2.13. §19. i. f. Quintilian. Inst. or.
 6.1. §15. Declam. 265. Arnob. adu. gent. 4.34.

10 si magistratus iniuriam passus fuerit, uel senatoribus ab
 humili persona facta sit iniuria.

17. 18.

LIB. III. EXPLIC.

188.
39 b.

(1) Non solum inferior paginae 187. pars praeter istud lib. III explic.
 quod pp. 17.18. locum habet, a scriptura uacua relicta est, ut ante comm.
 2. paginae 54. posterior pars, sed etiam tota pagina 188. Quod fort.
 ideo factum est, quia in eo codice, ex quo Veronensis descriptus est,
 quartus commentarius a nouo quaternione siue certe a noua recta
 pagina incipiebat, quod librarius noster sequi uoluit. Haec scribo,
 ne quis suspicetur, Gaium, ut fecerunt Inst. Inst., etiam DE OBLIGA-
 TIONIBVS QVAE QVASI EX DELICTO NASCVNTVR, ab ipso lib. III. Aureorum
 expositis, hoc tertio commentario post expositas obligationes ex deli-
 ctis orientes egisse, eique tractatui uacuum paginam destinatum
 fuisse. quam suspicionem non solum uersus finem pag. 187. maiori-
 bus litteris scriptum lib III explic, sed ipsius auctoris uerba §188.
 de duabus obligationum speciebus propulsant. obligationes quo-
 que quasi ex contractu nascentes non attingit Gaius nisi quod §91.
 inter re contrahendi modos de indebiti conditione uerba fecit.

§1. — quos genera actionum sint, uerius uidetur duo esse, in rem et in personam: nam qui in esse dixerunt ex spon- sionum generibus, non animaduertunt quasdam species
 §2. actio num inter genera se rettulisse. In personam actio est qua agimus [quotiens] cum aliquo qui nobis uel ex contractu uel ex delicto obligatus est, id est cum intendimus DARE, FACERE, PRAESTARE OPORTERE. In rem actio

(1) Versus primus et secundi principium nihil scripti continent. „Praeter rubricam, si quam Gaius apposuit, tale quid deperditum esse crediderim: Superest, ut de actionibus loquamur. (Cf. pr. I. de act.) Si quaeritur Gō. alii: Si (uel Quodsi uel Etsi quaeramus (uel quaeratur) Similiter Gai.L.39.§1.D.de publican.39.4. „Quaerentibus nobis, utrum...an..., magis placuit.“ (2) dixerunt C. (3) quotiens cum aliquo agimus, qui Gō.2.Klenz.Heft.ed m.1.HIA qua agimus — aliove, qui Gō.1. „Restitui quod habet C., addito ubi facile excidere potuit (post obl. est) contendimus“ La. et sic fecer. edd. m.3.4.Gn. nunc quotiens, quod inutiliter librarius posuit, cum scribere uellet cum aliquo, ut ciciendum circumsaepsi: qua (non quotiens) agimus ualde usitatum est, et similiter habent Inst.: agit unusquisque aut cum eo qui etc.; simillime autem Ulp.L.25. D. cit. „actio est, qua cum eo agimus qui obligatus est nobis“ etc. (4) pstarie C. praestare Inst. l. c. non habent, eliminandum siue potius aduariū

§ 1. Cf. pr. I. de actionibus 4.6. Ulp.L.25.pr.§1. D. de O. et A. 44. 7. Vid. Id. L.37.pr.D.eod. L.178.§2.D.de V.S. 50.16. item 1. 188. III] „1. personalis actio; 2. petitoria formula; 3. in rem a. cuius summa per formulam, et 4. per sponsonem, cuius summa sacramenti actione petitur. cf. 4.91.95“ HIA. § 2. Cf. citt. pr. I. 4.6. et L.25.pr. Vid. 3. 88. et infra §§5.41. dare fac. praest.] Vid. cit. L.3. Ulp.L.13.§6.D.de A.E. et V.19.1. Paul.L.37.pr. D. de operis libert. 38.1. L. Rubr. e. 22. D.F.P. (= dare, facere, praestare, siue dari, fieri, praestari) RESTITVERE S. RESTITVI. Not. latercc. lit. D.F.O. item Fl. Syntr. instr. don. ed. Hschk. p.7.sq.36.sq. oportere] Vid. Paul.L.37.D.de V.S.50.16. § 3. Cf.

est, cum aut CORPORALEM REM intendimus NOSTRAM ESSE, aut INVS ALIQUOD NOBIS COMPETERE, uelut utendi aut utendi fruendi, eundi, agendi aquamue ducendi uel alius tollendi uel prospiciendi: item actio ex diuerso aduersario est negatiua. Sic itaque discretis actionibus certum est non posse nos rem nostram ab alio ita petere SI PARET EVM DARE OPORTERE; nec enim quod nostrum est, nobis dari potest, cum solum id dari nobis intellegatur quod [ita datur, ut] nostrum fiat; nec res [quae [est nostra,] nostra amplius fieri potest. plane odio furum, quo magis pluribus actionibus teneantur, effectum est, ut extra poenam dupli aut quadrupli rei recipiendae nomine faures ex hac actione etiam teneantur SI PARET EOS DARE OPORTERE, quamuis sit etiam aduersus eos haec actio qua rem no-

(aduersarium) pro eo ponendum esse argumentatur Huschk. (Ztschr. f.g.R. W.13.n.v.) cf. not. ad §5.i.f. Sed HIA: praestare aduersarium Inst.: intendit ei dare facere oportere. (1) inseruerim q. i. e. quae (2) actorem rem suam ita ab aliquo p. Inst. (3) ex Inst. (4) ita ed. m.4. correxi (item Gn. HIA). nostra [est], amplius [nostra] f. edd. omnes praeter Klenz. qui alterum nostra omisit, et Heft. qui nostra, (nostra) amplius ex Heinrichii con. dedit. (5) ex uncinis inclusi ed. 3., om. HIA dans: etiam h. a. t.

citt. pr. I. 4.6. et L.25.pr.D.44.7. Vid. infra §§86.87.5.46.sq.41.51.91.sq. cit. L.14.§2.D.44.2. Pap. Iust. L.7.pr.D. de publicanis 39.4. Pap. L. 19.D. de I.F.49.14. Ulp. L.1.§1. Paul. L.23.pr.D. de R.V. 6.1. Call. L. 50.pr.D.eod. uelut ut. fr.] Dig. Si usus fructus petetur uel ad alium pertinere negetur 7.6. Si seruitus uindicetur uel ad alium pertinere negetur 8.5. §2.L. de actionib. 4.6. negatiua] Vid. Ulp. L.2.pr.D. si seru. uindic. 8.5. §4. §14.I. tit. cit. 4.6. Vid. 2.79.i.f. Ulp. L.29.§1.D. de V.O. 45.1. L.7.§1.L.1.D. de condiet. furtiua 13.1. et passim eo tit. Ulp. L.46.pr.D. de furt. 47.2. L.12.i.f.D. usuf. q. ad m. cau. 7.9. L.1.§1. cf. L.2.D. de condiet. tritic. 13.3. §19.L. de obliigg. quae ex del. 4.1. Marcian. L.25.i.f.D. rer. amot. 25.2. Val. Prob. A.T.M.D.O. Aio te mihi dare oportere SI PARET] Petron. satyr. c. 137. „Iuris consultus PARET, NON PARET habeto.“ Fest. u. Parret. ed. Müll. p. 233. nec enim et c.] Vid. 3.99. ibiq. citt. ll. nec res q. nostr.] Cf. §17.L. de legatis 2.20. cum Paul. L.159.D. de R. I. 50.17. poen. dupli aut quadr.] Vid. 3.189.sq. et infra §8.

§5. stram | esse petimus. | Appellantur autem in rem ²²
quidem actiones vindicationes, | in personam uero actiones
quibus DARE FIERIVE OPORTERE inten|dimus, condictiones.
§6. Agimus autem interdum, ut rem tantum con|sequamur, 190.
interdum ut poenam tantum, alias ut ²rem et poe|nam. ^{52b}
§7. Rem tantum persequimur uelut actionibus ³[quibus] ex con-
§8. tractu agimus. | Poenam tantum consequimur uelut
actione furti et iniuriarum et secundum quorundam opinio- ⁴
nem ⁴actione ui bono|rum raptorum: nam ipsius rei et uin-
§9. dicatio et condictio nobis competit. Rem uero et poe- ⁶

(1) ita C. et edd. praeter Gö. 1. 2. qui dari dedit prob. Huschk., sed ipse in add. ad ed. 2. p. 524. dare malebat. Ibi adn.: dari C. pag. 200, §. 7. dare 189, 7. 201, 3. 208, 1. 212, 14. 222, 12. 228, 10 et 11. 7 uel d 195, §. 203, 7. 208, 3. Cf. not. ad § 134.

(2) et inseri uoluit Heinrich.

(3) quibus propter praec. aonibus facile excidere potuit negligenti librario; restitimus ed. m. 2. et La. Gn. agimus eiciendum esse significauit edd. 1. 3. 4. probante Huschk. et eiecit HIA. illud tamen stilo Gaiano magis conuenit quam hoc, quod Latinum esse nego, uelut act. ex contractu postpositis uerbis ex contr. cf. §§ 2. 5. et mult. al. ll. Gö. 1. uel. act. ex contr. Heis. uoluit: u. a. e. contractu aliquo male. Gö. 2. Klenz. Hefft.: u. a. e. c. agimus Buehh. prop.: uelut [si] a. e. c. agimus. (4) acne (pro aone) C.

§ 5. § 15. I. tit. cit. 4. 6. Cf. cit. L. 25. pr. D. 44. 7. Vid. Pomp. L. 5. § 1. D. de V. O. 45. 1. Val. et Gall. L. 1. C. de donat. q. sub modo uel cond. uel temp. conficiuntur 8. 55. Ulp. cit. L. 178. § 2. D. 50. 16. infra §§ 8. 16. 18. § 6. Cf. § 16. I. tit. cit. 4. 6. § 7. Cf. § 17. I. tit. cit. 4. 6. Vid. Paul. L. 35. D. de O. et A. 44. 7. § 8. Cf. § 18. I. tit. cit. 4. 6. Vid. § 19. ibid. et pr. I. de ui bonor. raptor. 4. 2. i. f. infra § 112. act. furti] Vid. § 19. I. de obl. q. ex del. 4. 1. et supra 3. 190. sqq. iniuriar.] Vid. supra 3. 224. sq. § 10. I. de iniur. 4. 4. sec. quorund. opin.] in Iustinian. libris non receptam: uid. cum 3. 209. cit. § 19. Inst. 4. 6. Pr. i. f. I. de ui bon. rapt. 4. 2. Gord. L. 1. C. eod. 9. 33. Gai. L. 5. D. eod. 47. 8. Paul. L. 9. § 5. D. de publicanis 39. 4. item Ulp. L. 14. § 10. D. quod met. c. 4. 2. ipsius rei et c.] Vid. cit. § 18. I. i. f. et ad § 4. c. it. ll. § 9. Vid. infra § 171. § 19. I. tit. cit. 4. 6. Paul. S. R. 1. 19. § 1 supra 2. 282. et § 7. I. de obl. q. qu. ex contr. 3. 27. cum Theoph. ad h. l. Ant. L. 1. Diocl. et Max. L. 4. C. de cond. indeb. 4. 5. supra 3. 214. 218. et § 9. I. de L. Aquil. 4. 3. § 19. I. de action. 4. 6. act. iudicati] Vid. Paul. S. R. l. c. (Quaedam actiones si a reo infitientur, duplantur, uelut iudicati, depensi, legati per damnationem relict, damni iniuria legis Aquiliae; item de modo agri,

nam persequimur uelut ex his | causis, ex quibus aduersus
⁹ infitientem in duplum agimus; quod accidit per actionem
iudicati, depensi, damni | iniuriae legis Aquiliae et rerum
¹⁰ legatarum nomine quae per damna|tionem ²certae reli-
ctae sunt.

Quaedam praeterea sunt actio|nes quae ad legis actio- § 10.
¹² nem exprimentur, quaedam¹ sua ui ac potestate constant:
quod ut manifestum fiat, opus est ut | prius de legis actio|-
nibus loquamur. |

¹⁴ Actiones quas in usu ueteres habuerunt, legis actio|- § 11.

(1) Possis: iniuriae (malim iniuria) leg (pro acū) aqiliae (aut: ex lege Aq.) et nisi atq = atque malis i. e.: iniuriae legis Aquiliae et (siue aut) Cf. Paul. S. R. l. c. Nunc locum ita ut ed. 3. uolui dedi, postquam Gö. 2. in add. noluerat quod La. recepit ed. 1841.: iniuriae — . rerum legatarum n. q. p. d. certae relictae sunt. In eandem emend. incidit etiam Scheurl (Beiträge 1. p. 131.) [Itaque ed. m. 4. reuocauit quod ed. 3. adnotaueram, fortasse codicis ductibus conuenientius esse: iniuriae adstipulationis causa et cf. 3. 216.] La. uoluit u peccarum (uel pecuniarum) legatarum; Huschk.: item quantitatum legatarum q. p. d. certae relictae s. Klenz. et Hefft. habent: iniuriae legis Aquiliae, aut legatarum n. q. p. d. certa relictae sunt. (2) certe C. cf. not. 1. (3) quae ins. Gö. 1. et Hefft. 16°.

cum a uenditore emptor deceptus est). Cic. pro Flacco 21, 49. Ulp. L. 6. § 3. D. de re iudicata 42. L. 7. D. de solutionib. 46. 3. Ant. L. 2. C. de compensationib. 4. 31. Inl. L. 74. § 2. D. de iudiciis 5. 1. depensi] Vid. 3. 127. ibiq. c. it. ll. damni iniur.] Vid. 3. 216. Ulp. L. 2. § 1. L. 23. § 10. D. ad L. Aquil. 9. 2. L. 1. § 4. D. de his qui effud. 9. 3. Diocl. et Max. L. 4. cf. L. 5. C. de lege Aquil. 3. 35. §§ 23. 26. I. de actionib. 4. 6. Nou. 18. c. 8. L. Rom. Burgund. tit. 29. (28. Schulting.) cf. ibid. tit. 14. (Schult. 15.) i. f. legator. nom.] Vid. 2. 282. ibiq. c. it. ll.

§ 10. Vid. infra §§ 32. sq. et ibi c. it. ll.

§ 11. legis act.] Vid. 1. 184. 2. 24. 4. 13... 29. 30. sqq. 37. 82. 94. sq. 108. Ulp. 11. 24. 27. Paul. S. R. 2. 25. § 4. Pomp. L. 2. § 6. 7. 8. 12. 36. 38. D. de O. I. 1. 2. Paul. et Ulp. in Fgm. Vat. §§ 49. 318. Pap. L. 77. Ulp. L. 123. pr. D. de R. I. 50. 17. Mod. L. 4. D. de adoptionibus 1. 7. Ulp. L. 3. D. de officio praetorum 1. 14. L. 3. D. de officio proconsulis 1. 16. L. 1. D. de officio iuridici 1. 20. Gord. L. 1. C. de adoptionib. 8. 48. Constantin. L. 7. C. de his qui a non domino m. miss. 7. 10. Iustin. Nou. 81. pr. item Varro de L. L. 6. 36. (Müll. p. 84.) Cic. de orat. 1. 36, 167. c. 38. § 175. pro Caec. 33, 97. in Verr. II. 1. 45, 118. Liu. 3. 45. 49. et passim. Ouid. Fast. 1. 47. sq.

nes appellabantur, uel ideo quod legibus proditae erant, quippe tunc edicta praetoris, quibus complures actiones introductae sunt, nondum in usu habebantur, uel ideo quia ipsarum legum uerbis accommodatae erant et ideo immutabiles proinde atque leges obseruabantur: unde cum quide uerbis succisis ita egisset, ut in actione uites nominaret, responsum est eum rem perdidisse, quia de uerbis arbores nominare eo quod lex XII tabularum, ex qua de uerbis succisis actio competeret, generaliter de arboribus §12. succisis loqueretur. Lege autem agebatur modis ||

quinque, sacramento, per iudicis postulationem, per conditionem, per manus iniunctionem, per pignoris captionem. ||

§13. Sacramenti actio generalis erat: de quibus enim rebus ut aliter ageretur lege cautum non erat, de his sacramento agebatur: eaque actio perinde periculosa erat falsi atque hoc tempore periculosa est actio certae creditae pecuniae propter sponsonem qua periclitatur reus si temere neget, et restipulationem qua periclitatur actor si non de-

(1) appellabatur C. (2) q. p. C. qui a Gö. 1. Heft. 16°. (3) pluris C. (4) obseruant C. (5) eum q. C. edd. ante 1841. Heft. con. cum quis (6) uerbis C. (7) eum rem perdidisse e. C. fuit r. p. Gö. 1. resp. [eum] r. p. est Heft. (8) iudices C. (9) ad C. (10) falsiloquis Sauin. falsi conuictis Huschk. kal. nosis (calumniosis) Hollw. falsi nomine La. et hoc ded. Gn. Nunc non displicet quod HIA ded.: iurisiurandi nomine. (ii = iurisiurandi). Quae C. §§. 7...9. habet, ea §§. 10...12. emendatius repetita sunt. (11) periclitatur C. §§. 12. 13.

Quintilian. Inst. or. 7. 3. 17. Fest. u. Possessio (ed. Müll. p. 233^a). Tac. Ann. 12. 60. Gell. 20. 10. Macrobian. Sat. 1. 16. ed. praet. Vid. 1. 6. ibiq. c. 11. unde cum et c. Vid. Cic. or. partitt. 28. 99. ad §108. infra cit. („his uerbis sit“). Manil. astronom. 4. 209. sq. arbores] Vid. Theophrast. de caus. plant. 1. 3. 1. Plin. H. N. 17. 1. i. f. 14. 1. pr. Paul. L. 28. §6. D. de iure iur. 12. 2. LL. 1. 11. Gai. LL. 2. 4. (lib. 1. ad L. XII tabb.) Ulp. L. 3. D. arbor. furtim caesar. 47. 7. § 12. sacram. §§13...17. per iud. postul.] deest hoc folium cod. Veron. per condict.] §§18...20. per man. iniect.] §§21...25. per pign. cap.] §§26...29.

§ 13. Vid. infra §§171. 180. 169. Fest. u. Sacramentum, Publica pon-

bitum petat: nam qui uictus erat, summam sacramenti praestabat poenae nomine; eaque in publicum cedebat praedesque eo nomine praetori dabatur, non ut nunc sponsonis et restipulationis poena lucro cedit aduersario qui uicerit. Poena autem sacramenti aut quingenaria erat aut quinquagenaria: nam de rebus mille aeris plurisue quingentis assibus, de minoris uero quinquaginta assibus sacramento contendebatur; nam ita lege XII tabularum cautum erat. at si de libertate hominis controuersia erat, etsi pretiosissimus homo esset, tamen ut L assibus sacramento contenderetur, eadem lege cautum est fauore scilicet libertatis, ne onerarentur adsertores ||

192.
78a.
t.s.

(1) petat C. (2) explic. Gö. (3) luero ceduaduetari C. expl. Gö. (4) ut add. C. (5) minoris C. minoribus Gö. 1. 2. minoris cett. (6) C. (ii) (7) sed si d. l. h. c. ex Sauin. con. edd. omnes praeter Heft. Klenz. et ed. m. 1. (8) fauoris cunctis ausneorarent C. fauoris causa, ne satisfactione oner. edd. c. Sau. praeter ed. m. 3. fauoris scilic. gr. lib. tatis (scilicet gratia libertatis) ne oner. Huschk. con. sed HIA ded.: fauoris causa, ut eo facilius compararentur Nunc feci: fauore scilic. lib. tatis, quod etiam Hollw. (Röm. Civilpr. 1864. I. p. 121.) habet. Heft. pro satisfactione fort. pluris aut praedis datione ponendum esse adnotat. (9) HIA haec fere secuta esse sibi uideri adnotauit: „E diuerso si inter populum et priuatum controuersia erat, siue res mille aeris plurisue siue minoris esset, sacramenti poena... (III milium?) assium eadem lege statuta erat et priuatus tantum sacramento quaerebatur, quia scilicet nihil intererat, eum, qui pro populo agebat, sacramenti poe-

dera (ed. Müll. p. 344^b. 347. 246.) Varro de L. L. 5. 180. et 6. 74. (Müll. p. 70. ed. Gothofr. p. 29.) Cic. pro Caec. ad §11. cit. pro Mil. 27. 74. de Or. 1. 10. 42. or. pro domo ad §31. infra cit. Id. de re p. 2. 35. 60. ad diu. 7. 32. (ut sacramento contendat). Val. Max. 7. 8. 2. Arnob. adu. g. 4. 16. i. f. (aut uindictas iustas dare aut sacramento conetur pronuntiare non iustas). Isidor. Or. 5. 24. 30. praedes] Vid. infra ad §16. c. 11. Cic. ad Att. 6. 15. ut nunc et c.] Vid. infra §§165. sqq. § 14. Vid. §§. sqq. Fest. Varr. et Cic. l. c. 11. Val. Prob. §4. n. 3. Q. N. T. S. Q. P. Quando negas, te sacramento quingenario (al. quinquagenario) prouoco. D et L ass. i. e. aeris grauis. cf. supra 1. 122. lege XII t.] Dirksen. 2. 1. at si de libertate et c.] Vid. Liu. 3. 44. sqq. et infra §82.

_____ 11. 10. _____
 §15. _____ | _____ 'istae omnes¹²
 actiones _____ | _____
 _____ 13. 16. _____ | _____
 _____ | _____ captus¹⁵
 _____ | _____
 _____ 20. 23. _____ | _____
 _____ | _____
 _____ ad iudicem accipiendum || uenirent. post- 193.
 107a.

na obligari, quae in publicum eodebat. Praeterea ex quibusdam legibus eos, qui aduersus eas fecissent, licebat in sacrum iudicare, i. e. ut sacramento a magistratu interrogarentur, se aduersus legem non fecisse, eiusque sacramenti poena aut lege finita erat aut ex lege Silia a Illiuris, qui sacramentis exigendis iudicandisque instituti erant, aestimabatur.¹⁴ (1) Ex totius hui. p. 192. scriptura hoc tantum Sch. Bl. exhibent: §. 12.: | stac omnes actiones

_____ §. 18: | _____ cp (?) captus — §. 19: |
 _____ no(d)omn — §. 24: [ut in textu dedimus]
 Signum § 15. quod edd. ad finem huius pag. adscriperunt, nunc cum Hefft. ed. 1827. et HIA ad uersum 11. adscripsimus. Ille lacunam sic explorare conatus est: § 15. Nunc admonendi sumus, istas omnes actiones certis quibusdam et sollempnibus uerbis peragi debuisse. Si e. gr. in personam agebatur contra eum, qui nexu se obligauerat, actor eum apud praetorem ita interrogabat: QVANDO IN IVRE TE CONSPICIO, POSTVLO ANFIAS AVCTOR, QVA DE RE NEXVM MECVM FECISTI? et altero negante, ille dicebat: QVANDO NEGAS, SACRAMENTO QVINGENARIO TE PROVOCO, SI PROPTER TE FIDEME TVAM CAPTVS FRAVDATVSVS SIEM. Deinde aduersarius quoque dicebat: QVANDO AIS NEQVE NEGAS, ME NEXVM FECISSE TECVM, QVA DE RE AGITVR, SIMILITER EGO TE SACRAMENTO QVINGENARIO PROVOCO, SI PROPTER ME FIDEME MEAM CAPTVS FRAVDATVSVS NON SIEM. Quibus ab utraque parte peractis litigatores posebant iudicem | et praetor ipsis diem praestituebāt, quo ad iudicem accipiendum || HIA sic dedit: 15. Ceterum cum etiam istae omnes actiones |
 13. 16. _____ | QVANDO NEGAS, SACRAMENTO QVINGENARIO TE PROVOCO. aduersarius quoque dicebat: QVANDO AIS EGOQVE ABS TE EA RE CAPTVS SVM, SIMILITER EGO TE SACRAMENTO QVINGENARIO PROVOCO |
 20. 23. _____ | _____ ad iudicem

§ 15. Vid. §18. cit. Val. Prob. §4. n. s. Pseudo-Ascon. in Verrin. II. 1. 9. §28. (ed. Baier. p. 164.) Gell. 5. 10. comperend. diem] Vid. Cic. pro Mur. 12. i. f. Ps.-Ascon. l. c. Val. Prob. §4. n. 9. I. D. T. S. P. — in diem tertium siue perendinum. Macrob. Sat. 1. 16. („comperendini, quibus uadi-

ea uero reuersis dabatur die x̄. uel x̄x̄. in dex: idque ^{cy 30-} per legem Pinarum factum est; ante eam autem | legem ^{horum - leg} dabatur index. illud ex superioribus in|tellegimus, si de re minoris quam [M] aeris agebatur, quin|quagenario ⁵⁰⁰ sacramento, non quingenario eos contendere solitos fuisse; postea tamen quam index ²⁰⁰ datus esset, | comperendinum ²⁰⁰ diem, ut ad iudicem uenirent, | denuntiabant; deinde cum ad iudicem uenerant, ante quam apud | eum ²⁰⁰ causam perorarent, solebant breuiter ei et quasi per | iudicem rem exponere: quae dicebatur causae ²⁰⁰ collectio, quasi causae

accipiendum || In adn. autem compleuit illa complementa hoc modo: actiones, quibus sacramento agebatur, aut in rem aut in personam essent, si in personam agebatur, cum uterque in ius uenisset, actor id, quod sibi dari fieri uel oportere, intendebat, uelut hoc modo: AIO TE MIHI HS. X MILIA DARE OPORTERE. aduersarius negabat. deinde actor dicebat: QVANDO et c. Tum in §. 20. 24 haec fere fuisse suspicatus est: „Itaque actor si iniuste contendisset, aduersarius, si iniuste negasset, iureiurando se sacrabant. Deinde litem contestabantur, id est, uterque alterum iniustum esse et iudicio se rem exsecuturos esse testabantur, iudicemque posebant, et diem sibi denuntiabant, quo in ius ad iudicem accipiendum || Posteriore loco HIA (p. 309.) sic pro i. e. uterque... testabantur conii. „i. e. uterque dicebat STLITEM MIHI TECVM ESSE EFFOR. TESTES ESTOTE.“ Est scil. ap. Diomed. art. gramm. I. p. 375. Putsch. p. 379. Keil. „in compositione, ut apud Cauium reperimus, effor dictum.“ (1) ...xxx Gō. post diem trigesimum idem adnot. quod edd. m. 3, 4. et Gn. ex Ps.-Ascon. recep. a x̄u (decemuiris) xxx (die trigesimo) Hefft. is (iis) ex x̄u xxx. Huschk. non ante diem HIA. Nunc e. Momms. (Chronol. ed. I. p. 238. ed. II. p. 252.) feci; nam C. sec. Bl. habet: qe (unde feci die) x̄ u xxx̄ (2) n... sum s. neuum s. iaamm C. confestim Butt. statim Hollw. et mihi placet. nondum Hefft. semper die xxx. Momms. l. c. quod C. non patitur (3) § 14. (4) datum C. (5) q(?) C. pro c̄. (6) An coniectio? Gō. quod rec. HIA. cui coniecturae fauent Gell.

monium licet dicere“ Fest. u. Res conperendinata („significat iudicium in diem tertium constitutum“ p. 282. ed. Mull.) Gell. 10. 24. caus. perorat.] Vid. Liu. 45. 35. e. interpp. Propert. 4. 11. 99. Phaedr. fab. 1. 10. 7. caus. coll.] Vid. praeter Cic. (e. gr. de or. 2. 19. 80.) et rhetores etiam Lactant. Inst. diu. 1. 1. (ed. Bipont p. 5. med.) Arnob. adu. g. 3. 6. (perorata esset haec causa, nec secundas, ut dicitur, actiones... postularet.) collectio] Vid. etiam Cornif. ad Her. 2. 21. 33. Non. Marc. u.

§16. suae in breue coactio. Si in rem agebatur, mobilia
quidem et mouentia, quae modo in ius adferri adducere
possent, in iure uindicabantur ad hunc modum: qui uindi-
cabat, festucam tenebat, deinde ipsam rem adprehendebat,
uelut hominem, et ita dicebat HVNC EGO HOMINEM EX IVRE
QVIRITIVM MEVM ESSE AIO | SECVNDVM SVAM CAVSAM SICVT
DIXI. ECCE TIBI VINDICTAM | INPOSVI, et simul homini fe-
stucam inponebat; aduersarius eadem similiter dicebat et
faciebat; cum alterque uindicasset, praetor dicebat MIT-
TITE AMBO HOMINEM; illi mittebant; qui prior uindicauerat,
ita alterum interroga[n]t POSTVLO ANNE | DICAS QVA
EX CAUSA VINDICAVERIS; ille respondebat IVS PEREGI SICVT
VINDICTAM INPOSVI; deinde qui prior uindicauerat, dicebat
QVANDO TV INIVRIA VINDICAVISTI, || D̄ AERIS SACRAMENTO
TE PROVOCO; aduersarius quoque dicebat SIMILITER EGO
TE; seu L asses sacramenti nomina[n]t; deinde eadem

Ps. Asc. et Afran. ap. Non. Marc. ll. c. it. item Paul. L.1.D. de R.I. et
quod l. 13. C. pro coniecti habet conlecti. Heft. defendit C. scriptu-
ram. (1) Commate interposito tibi et uindictam distinguunt Gött-
ling et HIA. Non recte puto: cf. 3.174. hanc tibi (2) mitte C.
(3) uindicabat p̄tul. C. (4) n. C. (5) seiel. C. Gō. 5 aster. po-
sunt, aliquid excedisse locumque sic restituendum esse opinatus: set
ā a. s. nomina[n]t in reb. m̄ aeris plurisus, in minorib. 7. nomina[n]t
Savin. sequuntur Heft. et edd. inde ab a. 1841. seu displicet, siue malim.
(6) ad. adse[n]bantur q̄q̄ in psona C. deinde sequebantur quaecum-
que [si] in personam Gō. 1.2. Quae nunc dedi et La. secutus est, iam

Coicere ed. Merc. p. 267. Gell. 5. 10. 9. (cum ad indices coniciendae cau-
sae uenissent). Paul. L.1.D. de R.I. 50.17. (quasi causae coniectio).
§ 16. Vid. Gell. 20.10. Cic. pro Mur. 12.26. pro Mil. cit. § 74. Plant. Rud.
4.3.85. mobilia et c.] Vid. etiam 1.121. festucam] ζάργος; λεπτόν
Plutarch. de ser. num. uind. p. 550. (ed. Reisk. 8. p. 174.) Paul. Diac. u. Fe-
num. Vid. Gell. l. c. Plant. Glorios. 4.1. § 15. Pers. sat. 5. § 175. SEC.
SVAM c.] Vid. Val. Prob. § 4. n. 6. S·S·C·S·D·E·T·V. (= secundum suam
causam, sicuti dixi, ecce tibi uindicta.) item Ulp. L.1. § 2. D. de R.V. 6.1.
uterg. uindicass.] Vide praeter Gell. l. c. ac Cic. de or. 1.10.41. pro Mur.
l. c. Ennium (Non ex iure manus consertum, sed mage ferro | Rem re-
petunt). Val. Prob. n. 4. E·I·M·C·V. (= ex iure manu consertum uoca-

4 sequebantur quae cum in personam ageretur; postea praetor
secundum alterum eorum uindicias dicebat, id est in-
terim aliquem possessorem constituebat, eumque iubebat
praedes aduersario dare litis et uindiciarum, id est rei et
fructuum; alios autem praedes ipse praetor ab utroque ac-
cipiebat sacramenti, quod id in publicum cedebat: festuca
autem utebantur quasi hastae loco, signo quodam iusti
dominii: quod maxime sua esse credebant quae ex hosti-

ed. m. 1. habet: deinde eadem seq. Klenzio, eiectio litterae q post q̄
Baumb. debetur. Heft. dedit: d. adsequebantur, quaecumque in per-
sonam agerentur. Huschk. prop.: deinde eadem sequebantur quae et
cum in personam ageretur. (1) p̄sides C. Noli praevides
in quam formam incidere in promptu est, sed quae in L. agraria,
non apud scriptores legitur et qua Gaius nusquam utitur.

(2) Cramer uoluit: sacramenti nomine, quoad (3) ox̄xxm(?) c C.

uit). Senec. epist. 34.2. (adsero te mihi, inieci manum). Laetant. l. c.
(p. 6. ed. Bip.) et 5. 5. i. f. Vid. etiam Cic. in Verr. II. 1.44.114. (manu uin-
dicasset). POSTVLO ANNE... VIND.] Vid. Cic. pro Mur. l. c. Boeth. ad
Top. 2.10. (ed. Bait. p. 288. i. f. 59. QVANDO TV et c.] Vid. § 14. deinde
... ageretur] Vid. § 15. uindicias dicebat] Vid. Pomp. L. 2. § 24. D. de O.
I. 1.2. Liu. 3.44. sq. 47.56. sq. Cinc. et Seru. Sulpic. ap. Fest. u. Vindi-
ciae. Gell. l. c. Gloss. Philoxen. Vindigestae [l. Vindiciae], τὰ ἐν ἀγῶ-
σθῆτι/σει πράγματα. praedes dare lit. et uind.] Vid. § 13. 91. 94.
Fgm. Vat. § 336. Fest. cit. u. Vindiciae (Müll. p. 376^a.) et u. Superstites
(ed. M. p. 305^a.) Paul. S. R. 5. 9. § 12. Cic. in Verr. II. 1.45. 115. (quem lo-
cum uult Probi cath. ed. Keil. p. 18.24.) cum Pseudo-Ascon. ad h. l. (Bait.
p. 191. § 11. sq. q.) ad Att. 6.1.5. Varro de L. L. 6. 74. (ed. Müll. p. 102.)
Val. Prob. § 5. n. 22. P·P·L·V. (= pro praede litis uindiciarum.) Charis.
excerpt. ed. Keil. p. 546. 23. (praes, praedis, ἔγγυος). Liu. 40.17. (et causa
et possessione superiorem esse). Vid. etiam Auson. VII sapient. 4. 22.
(praedes uadesque) et technop. per interr. et resp. 1.2. hastae l.] Vid.
Paul. Diac. ex Fest. (u. Hastae subiciebantur ea quae publice uenun-
dabant, quia signum praecipuum [neque belli, neque praelii, sed iusti
dominii exciderit] est hasta...) ed. Müll. p. 101. Fgm. Vat. § 37. Manil.
astron. 319. Aeron ad Horat. sat. 16. 86. quia maxime sua et c.] Cf.
supra 2. 69. ibiq. c. it. ll. adde Polyb. 10. 16. Cic. de off. 1. 7. Dionys.
Hal. 6. 32. et 36. 7. 63. 8. 10. Liu. 41. 17. Quintilian. Inst. or. 5. 10. 116.
i. f. decl. 13. c. 8. Gell. N. A. 13. 24. Paul. Diac. ex Festo l. c. Non. Marc.
5. 39. Sic. Flacc. de condic. agror. ed. La. p. 152. 23. Isidor. Or. 15. 13. 5. et
de agris ap. Lachm. Agrimensores p. 369. 10. sq. et imprimis Aristot.

bus cepissent; unde in centumviralibus iudicijs hasta prae-
 §17. ponitur. Si qua res talis erat, | ut [non] sine incom-
 modo posset in ius adferri uel adduci, uelut si columna 14
 aut grex alicuius pecoris esset, pars aliqua inde sume-
 batur, deinde in eam partem quasi in | totam rem prae- 18
 sentem fiebat uindicatio; itaque ex grege uel una 3ouis
 aut capra in ius adducebatur, uel etiam pilus | inde sume- 18
 batur et in ius adferebatur; ex naue uero et | columna ali-
 qua pars defringebatur; similiter si de | fundo uel de aedi- 20
 bus siue de hereditate controuersia erat, | pars aliqua inde
 sumebatur et in ius adferebatur | et in eam partem perinde 22
 atque in totam rem praesentem | fiebat uindicatio, uelut ex
 fundo gleba sumebatur et ex aedibus tegula, et si de he-
 reditate controuersia erat, aequae || 5

Fol.
deper-
diti a.

q̄maxime (quod siue quia maxime) Huschk. prop. maxime [enim]
 edd. omnium enim maxime Heft. Ego ed. 3. dedi quia maxime
 Sed in C. fuisse uidetur q̄maxime (quod m.); ita etiam proxime ante
 positum est quod (1) S̄q̄ # C. (2) itaq̄ ex gre-
 gae C. (3) quis C. (4) et C. (5) Sec. Gö.
 sequebatur in deperdito folio tractatus de sacramenti actione con-
 tinuatio et finis; deinde actionis, quae per iudicis postulationem
 fieri dicebatur, descriptio; denique articuli de conditionis indole
 pars prior: posteriorem exhibet pag. 195. HIA addit: res uel rei pars
 aliqua inde sumebatur. Tum adnot.: Gaius primum uidetur solennes
 ritus ac uerba, quae ad rerum absentium uindicationem pertinebant, ad-
 didisse; deinde ad legis actionem q. per iud. postulationem fiebat, trans-
 iisse, in qua et forma agendi demonstranda et quod item generalis
 (§ 20.) sed etiam in certis causis lege praescripta erat, notandum erat;
 itaque sine dubio etiam exposuit, in rem actiones hoc modo per sponsio-

politic. c. 6. init. ed. Bekk. Xenoph. Cyrop. 7.5.73. unde in cent. etc.]
 Vid. Suet. Oct. 26. Quintilian. Inst. or. 5.2.1. Martial. 7.63(62), 7. Stat.
 Silu. 4.4.43. § 17. Vid. Gell. l. c. Fest. u. Vindiciae. Cic. pro
 Mur. l. c. et supra 1.121. i. f. Plaut. Rud. 5. 2. 44. (Proin tu uel aias uel
 neges.) Val. Prob. § 4. n. 1. A. T. M. D. O. aio te mihi dare oportere. n. 3.
 Q. N. Q. A. N. Q. N. quando neque ais neque negas. n. 5. S. N. S. Q. si negat,
 sacramento quaerito. et ad § 14. cit. n. 2. n. 7. Q. I. I. T. C. P. A. F. A. quan-
 do in iure te conspicio, postulo anne far (al. fias) auctor.

Fol.
deper-
diti b.

195. ----- qualem ----- capiendi iudicis | -----
 96b. ----- id iudic ----- | -----

Et haec quidem actio proprie 'condictio uo- §18.
 cabatur: nam actor aduersario denunciabat, ut ad iudicem
 6 capiendum die x̄xx. adesset; | nunc uero non proprie
 8 conditionem dicimus actionem in personam qua | intendi-
 mus DARE NOBIS OPORTERE: nulla enim hoc tempore eo |

nem explicatas esse, et fortasse addidit, toties huic actioni locum fuisse,
 quoties damnato reo uel confesso lis tantum aestimanda erat. Deni-
 que in extrema altera pagina ad conditionem transitum fecit. ita fere,
 in adn. pergit HIA: Per conditionem tantum agebatur de his rebus,
 quas nobis dari oportet, quam actionem etiam nunc conditionem uoca-
 mus. Et perinde hoc modo agebant, detracto tamen ipso sacramento,
 ac si sacramento ageretur. tum in textum recepit haec: 17a. .. obser-
 uabant || enim omnino similem uel aequalem modum capiendi iudicis |
 condicendique, quando ad iudicem capiendum uenire de|berent. con-
 dictio etiam adpellata iam est a lege Pinaria. | § 18. Heft. tres prio-
 res hui. pag. uersus sic explic.: Enimuero modum aequalem paene
 capiendi iudicis | obseruabant, qui etiam ad iudicem postulandum ad-
 hibitus est, de|nique condictio autem adpellari coepta a lege Varia |
 (1) dictio C. (2) auctor aduersario denuntiabat C. (3) q(?)
 C. esse, qua La. ex Inst. addidit, esse ed. ante 1841. non habent, et
 ipse nunc ut HIA deleui, nam post pson C. habere uidetur q̄ et saepe
 dicere = appellare ap. Nostrum. (4) intendimus id (pro d)no...
 o C. actor intendit dari sibi Inst. dari Gö. HIA. Scripsi dare
 cum Heft. et La. et hic et ubicumque codex habebat q̄ Cf. not. ad § 5.
 (5) nullam * C.

§ 18. Cf. § 15. I. de actionib. 4.6. Vid. supra §§ 4.5.15. infra § 33. Val.
 Prob. § 4. n. 1. A. T. M. D. O. aio te mihi dare oportere. n. 8. T. P. R. I. A. V. P.
 V. D. te, praetor, iudicem arbitrumue postulo uti des. Cic. pro Quin-
 tio 8.30. Paul. Diaç ex Fest. uu. Condictio, Condicere, Status dies (Mull.
 p. 66. 64. 314.) cum Cic. de off. 1.12.37. Plaut. Cure. 1.1.5. Donat. ad Ter.
 Phorm. 1. 2.77. Vid. etiam Seru. ad Aen. 3.117. 6.431. Ex cod. Paris.
 glossarior. Gr. Lat. Rudorff. mecum hunc locum communicauit, ex
 quo Gaianus emendari potest: Παράγγελία. Denuntiatio, condictio,

§19. nomine denuntiatio fit. Haec autem legis actio constituta | est per legem Siliam et Calpurniam, lege quidem Si-¹⁰ lia cer|tae pecuniae, lege uero Calpurnia de omni certa

§20. re. Quare autem haec actio desiderata sit, cum de¹² eo quod nobis dari oportet, potuerimus sacramento aut per iudicis postulationem | agere, ualde quaeritur.¹⁴

§21. Per manus iniectio[n]em aequ[e] [de] | his rebus agebatur, de quibus ut ita ageretur, lege | aliqua | cautum est, uelut¹⁶ iudicati lege XII tabularum; quae actio talis erat: qui | agebat, sic dicebat QVOD TV MIHI IVDICATVS, ²sine DAMNATVS, | ES SESTERTIVM X MILIA QVAE DOLO MALO NON SOLVISTI, OB¹⁸ EAM REM EGO TIBI SESTERTIVM | X MILIVM IVDICATI ⁴MANVM INICIO, et simul aliquam partem | corporis eius predebat;²⁰ nec licebat iudicato manus sibi depellere et pro se lege agere; set uindictam dabat qui pro se causam agere sole-²²

(1) *à q̄lia C.*, quod ex Sauiiii, Hugonis et Haenelii, denuo ab Hschkio probata sententia cum Hefft. edd. m. 3.4. recepi. nunc cum edd. Gō. et HIA dedi *aliqua*. Gaius *aliqua lege* dicit §28. i. f. Fort. de lege Varia dixisse Gaium adnot. Hefft. cui, ut mihi, et *aeque* et *Aquila* suspecta uocabula uidentur. (2) A Rudorffio monitus ex sive edd. feei *sine* et parenth. signa addidi. (3) *doc* (pro *āc.* (?) C. AD HOC [sic] HIA ex Momms. con. dedit, adn., refer ad xxx iustos dies praeterlapsos. cf. Seru. ad Aen. 8, 423. [ubi antiquos *hoc* pro *huc* dixisse docetur.] (4) *manus* (siue *manue*) C. MANVM nunc c. Hefft. feei. cf. infra § 24. edd. *manus*

interdictum. condicere, id est denuntiari prae ca lingua; nunc uero condictionem omnem in personam actio[n]em dicimus. In Thes. utr. ling. Vulcanii, L. B. 1600. p. 506. sic: „*Παραγγελία*, Denunciatio, Condictio, Interdictum. Condicere est Denunciare, prae ca. nunc uero Condictionem omnem in personam actionem dicimus.“

§ 19. Vid. Ulp. L. 1. pr. D. de condictione triticiaria 13. 3.

§ 21. Vid. Senec. controu. praef. (de Porcio Latrone: *at cum sibi manum iniecerat et se blandiendo, unde abduxerat, reuocarat...*) Senec. dial. 2. 5. 7. (bona, in quae non est manus iniectio). 9. 6. 2. 16. 3. N. Q. 4. praef. 20. epist. 70, 11. 104. 1. Seru. ad Aen. 10, 419. 'Iniecerat manum' (confuse.) Macrob. Sat. 3. 7. Fgm. Vat. § 6. Paul. L. 9. cf. Ulp. L. 1. D. de seru. exportand. 18. 7. L. 7. D. qui sine m. miss. 40. s. Seu. et Ant. L. 1. C. si seru. exportand. 4. 55. Ulp. L. 10. § 1. D. de in ius uoc. 2. 4. Iusti-

bat: 'qui uindictam non dabat, domum ducebatur ab actore et uindiciebatur. Postea quaedam leges ex aliis qui- §22.

196. busdam causis || pro iudicato manus iniectio[n]em in quos-^{96a.} dam dederunt, sicut lex Pubilia in eum 'pro quo sponsor dependisset, si in sex mensibus proximis quam pro eo dependensm | esset, non soluisset sponsori pecuniam: item lex Furia de sponso aduersus eum qui a sponsore plus quam uirilem partem exegisset, et denique complures aliae leges in multis causis talem actionem dederunt. Set §23.

aliae leges ex quibusdam causis | constituerunt quasdam actiones per manus iniectio[n]em, sed puram, id est non pro iudicato, uelut lex [Furia] testamentaria | aduersus eum qui legatorum nomine mortis causa plus | M assi-

(1) *(at)* geminando add. HIA. inutiliter. (2) *dominum* et paullo post uindiciebat C. (3) *q̄b. deam* C. (4) p C. (5) + in C. (6) C'est. C. (7) set aliae l. i. m. causi ex q̄bdam si | C. Set aliae leges ex quibusdam causis | edd. cum Sauiio. recte, nunc puto: nam *aliae leges in multis causis* C. uersu 7. et 8. eodem fere lineae loco scriptum est. Librarius, ut saepe tale quid fecit, uerba *in multis causis* perperam repetiit, et pro si C. legendum esis (id est ultima s in fine uersus ueto more aut non scripta aut non recognita est). Edd. m. 3.4.: set et aliae leges in multis causis, ex quibus [data sit in quosdam] actio | et adn. magis tamen totum uersum a librario omissum uideri. Huschk. prop. et HIA ded.: set et a. l. i. m. c. e. quibus datae si (= sunt in) quosdam actiones | (8) sed eici uolebat Gō. male. (9) *legētaria* C. (10) *adsum* qui C. (11) c C. perperam: uid. 2. 225.

nian. L. un. § 4. C. de Lat. lib. toll. 7. 6. iudicati] Vid. Gell. 20. 1. infra § §24. sq. supra 3. 78. lege XII l.] Vid. Dirksen. 3. 2. uindictam dab.] Vid. Fest. u. Vindex (ed. Müller. p. 376.) Gell. 16. 10. 5. Boeth. ad Top. 2. 10. (ed. Bait. p. 291.) Liu. 3. 44. 6. 14. (iudicatum addictum ue duci). Donat. ad Ter. Phorm. 3. 2. 20. u. 'ducent damnatum domum'. Arnob. adu. g. 3. 1. § 22. l. Pubil.] Vid. 3. 127. l. Fur. desponsu] Vid. 3. 121. sq. ex quibusd. c.] Vid. e. gr. Plaut. Pers. 1. 2. 18. sq. § 23. Vid. §. sq. et 2. 225. ibiq. citt. ll. l. Marcia] C. Marci Rutili eos. a. u. 402. ap. Liu. 7. 21. faeneratores] Cato de R. R. praef. init. (Maiores nostri ita in legibus posuerunt, furem dupli condemnari, faeneratorem quadrupli). Ps.-Asc. in Cic. diuin. § 24. i. f. Accusabantur etiam ab aedilibus et multabantur faeneratores: Liu. 7. 28. 10. 23. 35. 41. cf. 8. 28.

bus cepisset, cum ea lege non esset exceptus, ut ei plus capere liceret; item lex Marcia aduersus faeneratores, ut si usuras exegissent, de his reddendis per manus iniectionem cum eis ageretur. Ex quibus legibus et si quae aliae similes essent, cum agebatur, manum sibi depellere et pro se lege agere [reuo licebat]: nam et actor in ipsa legis actione non adiciebat hoc uerbum PRO IUDICATO, sed nominata causa ex qua agebat, ita dicebat OB EAM REM EGO TIBI MANVM INICIO; cum hi quibus pro iudicata actio data erat, nominata causa ex qua agebant, ita inferebant OB EAM REM EGO TIBI PRO IUDICATO MANVM INICIO: nec me praeterit in forma legis Furiae testamentariae PRO IUDICATO uerbum inseri, cum in ipsa lege non sit; quod uidetur || nulla ratione factum. Sed postea lege Valeria, excepto iudicato et eo pro quo depensum est, ceteris omnibus cum quibus per manus iniectionem agebatur, permissum est sibi manum depellere et pro se agere: itaque iudicatus et is pro quo depensum est, etiam post hanc legem iudicem dare debebant, et nisi darent, domum ducebantur. Istaque quamdiu legis actiones in usu erant, semper ita obseruabantur; unde nostris temporibus is cum quo iudicati depensue agitur, iudicatum solui satis dare cogitur.

(1) *usuras* C. (2) *licebat* Gō. et edd. suppl. *reuo* add. HIA probante etiam Hollw. Gaius § sq. *permissum est*. (3) *ita* C. *adiciebat* edd. ante 1841. errore Gō. 1.2. (4) *cum r* C. (an *cum h' [hoc]?*) (5) An *Villia?* an *Velleia?* Gō. Huschk. *Valgia* Hefft. *Varia* Saun. *Aquila* Huschk. (Nexum p. 141.) et HIA: *Valeria*, edd. 6 litt. lacunam indicant. (6) *debebat* C. (7) *itaque* edd. praeter La. et edd. m. 2.3. ubi *itaque (idque)...* obseruabatur est. Ed. m. 4. c. Huschk. (et HIA) feci *istaque* retento *obseruabantur* C. Malim eaque (8) *iudicati* C.

§ 24. Vid. §§21. ibiq. citt. l. et §25. § 25. Vid. §§21. sq. §102. c. l. citt. l. *Valeria* Vid. Aur. Vict. de vir. ill. 29. Appian. Samn. 1.1.2. c. Liu. 7. 42. Huschk. *Nexum* not. 158. et p. 144. sq. Val. Prob. § 5. n. 23. l. 8. Iudicium [corr. iudicatum] solui.

Per pignoris capionem lege agebatur de quibusdam rebus moribus, [de quibusdam rebus] lege. Introduta est moribus rei militaris: nam et propter stipendium dabatur, aes militare: item propter eam pecuniam licebat pignus capere, ex qua equus emendus erat, quae pecunia dicebatur aes equestre: item propter eam pecuniam, ex qua hordeum equis erat comparandum, quae pecunia dicebatur aes hordiarium. Lege autem introducta est pignoris capio uelut lege XII tabularum aduersus eum qui hostiam emisset, nec pretium redderet; item aduersus eum qui mercedem non redderet pro eo iumento quod quis ideo

(1) [*de quibusdam*] Gō. et edd. sed et *rebus* repetendum esse mihi uideri, quo librarii negligentia explicetur, ed. m. 4. adn. et nunc cum HIA feci. *moribus siue l.* Hefft. 1827. *moribus, lege* 1830. utrumque male. (2) et quod add. C. La. 1842. et HIA, cett. edd. omiser., Hefft. uncinis inclusit. (3) *dis*tribuebat C. qui *tribuebat* Gō. 1. qui *dis*tribuebat Gō. 2.3. Hefft. 1827. edd. m. 3.4. Gn. Niebuhr. et cum eo Klentz. Hefft. 1830. et ed. m. 1. qui *aes* tribuebat. La. legendum putat uel: qui *id is* (iis) tribuere debebat, uel: qui (i. e. cui) *id* tribuebatur s. *ad*tribuebatur. Schultzius uoluit: *aes* debebat Huschk.: *uid* debebat (= dare *id* debebat) HIA c. La.: qui *id* iis tribuere debebat (4) *ecinus* C. (*ecurini?*) (5) *e*questrae C.

§ 26. *moribus*] §§27.29. *lege*] §§28.29. *quamdiu*] Vid. infra §82. § 27. Vid. Plant. Aul. 3.5.52. sqq. cit. etiam a Varr. de L.L. 5.181. (Müll. p. 70.) Cato ap. Gell. 7.10. et ap. Priscian. 7.38. p. 318. sq. Hertz. Cic. de re p. 2.20. Liu. 1.43. cf. 3.3.5.4.7. epit. 59. et Dion. Hal. 9.25. et 6.29. Plut. in Camill. 2. L. agr. 76.83. (Momms. Inserr. Latt. l. p. 84. sq.) Ps.-Asc. in Verr. II. 1.13.34. (Baier. p. 167. 77.15. sqq.) Fest. u. *Vectigal* (Müll. p. 371.) Paul. Diac. ex Festo u. *Aerarii tribuni, Equestre aes, Hordiarium aes, Impolitas, Pararium aes, Uxorium* (ed. Müll. pp. 2.81.102.108.221.379. Non. Marcell. u. *Aere diruti* 12.53. (p. 532. Merc.) et Paul. ex Festo u. *Dirutum aere* p. 69. Videtis etiam Platon. de L.L. 12. p. 949d. (Bipont. 9. p. 193.) § 28. *lege XII t.*] Dirks. 12.1. *dapem*] Vid. Paul. ex Festo u. *Daps* p. 68. Müll. ibiq. cit. Cato de r. r. 131. sq. *lege praediatrica*] cf. *aes Malacit.* c. 64. Sueton. Claud. 9. *ius praediatricum* memorat Cic. pro Balbo 20. 45. (Val. Max. 8.12.1.), et ex Gaii ad edictum praetoris urbani *titulo de praediatricibus* est L. 54. D. de I. D.

locasset, ut inde pecuniam | acceptam in dapem, id est in
sacrificium, inderet; || item lege praedictoria data est 198.
pignoris captio publicanis | uectigalium publicorum populi 110b.
Romani aduersus eos qui aliqua | lege uectigalia deberent.
§29. Ex omnibus autem istis causis certis uerbis pignus capie- 4
batur, et ob id plerisque | placebat hanc quoque actionem
legis actionem esse; quibusdam | autem [non] placebat, 6
primum quod pignoris captio extra ius | peragebatur, id est
non aput praetorem, plerumque etiam absente | aduersario, 8
cum alioquin ceteris actionibus non aliter uti | possent
quam aput praetorem praesente aduersario; praeterea ne- 10
fasto quoque die, id est quo non licebat lege agere,
pignus capi | poterat.

- (1) lacasset et tum darem C. (2) accepta in darem C.
(3) praedictoria C. (i. e. praedictoria) An Praedictoria? Gō. et sic ded. HIA.
censoria Dirks. quoque Thoria Klenz. ded. Iustum (praedictoria) ui-
dit Momms., contra adn. HIA hinc plane alienam esse praedictoriam.
Edd. adhuc aut extremas uocabuli syllabas aut nihil in text. rece-
perunt. (4) sic satis tuto sch. ductus partim incertos interpre-
tatus est Saunius. (5) Hoc nimis breuiter dictum est. Gō.
temptabat: quibusdam autem legis actionem non esse placebat. Hollw.:
quib. autem contrarium placebat. Possis contra placebat, ut 2. 78.
contra probatur. (āz pro at) HIA: placebat (legis actionem non esse)
(6) absentem C. (7) [aliquis] ins. Gō. 1. 2. Klenz. retento possit
(8) p'sut (pro p'set?) C. possit Gō. et alii. (cf. not. 7.) La. possent et
sic edd. m. 2. sqq. Fort. p'sim' (possimus). (9) nefacto q̄q de
C. HIA: (quod) nef.

23.3. Momms. Stadtr. von Salpensa p. 385. 474. Cf. etiam supra 2. 61.
publicanis uectigal. publ.] Vid. Cic. in Verr. II. 3. 11. 27. Caes. B. C. 3.
32. i. f. L. agrar. a. n. 643. § 7. 19. sq. ex Klenzii rest. (in Ztschr. f. g. R. W.
10. p. 152. sq. Momms. Inscr. Latt. p. 80.) Ulp. L. 29. § 7. D. ad L. Aquil.
9. 2. L. 2. § 20. D. ui bon. rapt. 47. 8. et ad 3. 145. cit. Pap. Iust. L. 7. pr. D.
de publicanis 39. 4. item Plato l. c. § 29. Vid. Varro de L. L. 6.
30. 53. (ed. Müll. pp. 84. 92.) Ouid. Fast. 1. 47. sq. Macrob. Sat. 1. 16. item
Ant. L. 2. C. qui pot. in pign. 8. 18. extra ius, i. e. non ap. praet.] Vid.
infra § 164. supra § 116. sq. Plaut. Menaechm. 4. 2. 19. (. aut in iure aut ad
iudicem res est). in Persa 4. 9. 9. cf. Aulul. 4. 10. 30. Paul. L. 11. D. de
iust. et iure 1. 1. (u. ius dicitur locus etc.) Ulp. L. 4. i. f. D. de int. in iure
fac. 11. 1. Cic. pro Caec. 19. 58.

12 Set istae omnes legis actiones paulatim in odium ue- §30.
nerunt: namque ex nimia subtilitate ueterum qui tunc iura
14 con- siderunt, eo res perducta est, ut uel qui minimum ex-
rasset, uel item perderet; itaque per legem Aebutiam et duas
16 Iulias sublatae sunt istae legis actiones effectumque est, ut
per concepta uerba, id est per formulas litigaremus. tan- §31.
18 tum ex dubius causis permissum est lege agere, da-
mni infecti et si centumuirale iudicium fit per uindicatio-
20 nem. ideo qui ad centumuiros it, ante lege agit sacra-
mento aput praetorem urbanum uel peregrinum pro re;

- (1) n̄q̄ (pro n̄q̄) C. (2) malim qui uel (3) it (pro iū) C.
rem Heft. 1827. (4) pmissum ē. id legis actionem facere lege C.
Glossemā 'id e. legis actionem facere' iam Gō. 1. eiecit. p. e. edicto,
legis actionem facere: lege | Heft. 1827. p. e. interdum legis actio-
nem facere: lege Id. 1830. (5) fit p̄uī (p̄uī) m̄(10) (e) ueo c' (q')
C. sec. Bl. Gō. 1. inter iudicium et ante 27 stellulas dedit. Tum
Gō. 2. quod recc. edd. sequuntur: fit... cum ad centumuiros
itur, ante lege agitur Huschk. et HIA pro stellulis dant: proinde
hodieque et cum La. adnotasset hodieque de plebe uocabulum esse,
quod Gaio adscribere non aueret, Gn. fecit: proinde uel hodie.
Heft.: fuerit pronocatum ideo. Nunc equidem feci, quod fere aperte
C. habet: fit p̄uī nem ideo q̄ ad.. it.. agit Iam ed. 4. adnotaueram,
mihi causae de qua aput Cuiros contendatur, indicationem in istis
duobus latere uideri. (6) hanc Huschk. con. etiam edd. 3. 4.
secutus sum. item HIA. C. pp. (?) danni ue/ro infecti Edd.: pro-
pter damnū uero infectum, istud pp. pro pp. e sumentes, quod Puch-
ta olim et Buchh. praesidemue prouinciae significare perperam opi-
nati sunt. Gn. omnino omisit. C. olim p̄x habuerit. Heft. 1827.
dedit pro parte. danni u.

§30. Vid. 1. 184. 4. 11. Cic. de iur. 2. 19. 57. i. f. Gell. 16. 10. Con-
stantin. L. 1. C. de formulis et impetrationibus actionum sublatis 2. 58.
(iuris formulae aucupatione syllabarum insidiantes... amputentur). ut
uel qui min. err.] Vid. Cic. et Manil. ad § 41. citt. (... atque notis leuibus
pendentia uerba.) Cic. p. Rose. com. 8. i. f. (formulae de omnibus rebus
constitutae). Iul. Victor art. rhetor. 3. 9. (ed. Orell. p. 205... non hanc
formulam mihi intendere debuisti, sed illam). Aebutiam] Vid. Gell. l. c.
Iulias] Vid. Suet. Oct. 32. 36. Gell. 14. 2. Macrob. Sat. 1. 10. Call. L. 41.
D. de recept. 4. s. Fgm. Vat. § 197. sq. Edict. Venafran. in Henzen. In-
scrip. Latt. syll. n. 6428. i. f. (p. 272. med.) RECIPERATORYM REJECTIO... ITA FIET

damni uero infecti nemo uult lege agere, set potius stipu-²²
la tione quae in edicto proposita est, obligat aduersarium |
— quod et commodius ius et plenius est. per pignoris ||

199.
77b.
t.s.

§32. apparet. Item in ea forma quae publicano proponi-^{200.}
tur, talis fictio est, ut quanta pecunia olim, si pignus ca-^{77a.}
ptum esset, id pignus is a quo captum erat, luere debe-^{t.s.}

§33. ret, tantam pecuniam condemnetur. Nulla autem for-⁴
mula ad con-dictionis fictionem exprimitur: siue enim pe-
cuniam siue rem aliquam certam debitam nobis petamus,⁶
eam ipsam DARI NOBIS OPORTERE intendimus; nec ullam
adiungimus con-dictionis fictionem; itaque simul intellegi-⁸

(1) *comog C. sec. Bl. per magistratum Hefft. Gn. HIA.* (2) HIA
adnot. „Gaius dixisse uidetur, per pignoris capionem (quae an legis
actio esset, dubitabatur § 29) in his causis, quae ad ius sacrum perti-
nerent (§ 28), actionem sublatam quidem plerisque non uideri... sed et
in his causis solere homines tantum praetoria formula uti, quae ad le-
gis actionem expressa esset. Eiusmodi uero formulas etiam necessario
praetorem post sublatas legis actiones in his causis dedisse, in quibus
antiquiores leges non obligationem (uelut his uerbis: dare debeto, da-
mnas esto) sed legis tantum actionem constituerant. (e. gr. § § 22. 24. Fest.
u. Vindiciae. fort. et L. rep. §. 23. p. 40. Kl.). itaque eam rem hic ex-
posuit, cuius causa ad explicandum legis actionum ius § 10. digressus
erat. (3) Item, i. e. ut in causis § i 27. HIA. (4) hoc ferri
posse negans Huschk. uult formula, ut ded. HIA. sed cf. § 24.

ut lege Iulia quae de iudiciis privatis lata est licebit oportebit. —
Paul. L. 47. § 1. D. de N. G. 3. 5. (in extraordinariis iudiciis, ubi conceptio
formularum non obseruatur). § 31. Vid. infra § 95. Gell. 16. 10.
Cic. pro Caec. 33. 97. or. pro domo 29. 28. stip. q. in edicto prop. e.] Vid.
Ulp. LL. 1. 7. pr. D. de damno inf. 39. 2. § 32. Vid. § § 10. 19. 28. Cic.
in Verr. et Pap. Iust. ad § 28. citt. et etiam Cic. ibid. § 25. § 33. Vid.
citt. § § 10. 19. item § 18. commodati] Vid. Ulp. L. 1. pr. L. 5. et pass. Dig.
commodati 13. 6. et infra § § 47. 62. fiducia] Vid. 2. 59. sq. 220. 4. 62.
neg. gestor.] Vid. Gai. L. 2. Ulp. L. 3. et passim Dig. de negotiis gestis 3.
5. infra 4. 62. aliae] Vid. Pomp. L. 15. D. de condict. ob t. e. 14. 5.

mus eas formulas quibus pecuniam aut rem aliquam nobis
10 DARE OPORTERE intendimus, sua ui ac potestate ualere;
eiusdem naturae sunt actiones commodati, fiduciae, nego-
12 tiorum gestororum et aliae innumerabiles.

Habemus adhuc alterius etiam generis fictiones in qui-^{§34}
14 busdam formulis, uelut cum is qui ex edicto bonorum pos-
sessionem petit, ficto se herede agit: cum enim praeto-
16 rio iure set non legitimo succedat in locum defuncti, non
habet directas actiones, et neque id quod defuncti fuit,
18 potest intendere SVVM ESSE, neque id quod defuncto debe-
batur, potest intendere DARE SIBI OPORTERE; itaque ficto
20 se herede intendit ueluti hoc modo IVDIX ESTO. SI AVLVVS
AGERIVS, id est ipse actor, LVCIO TITIO HERES ESSET, TVM
10 SI PARET FVNDVM [DE QVO AGITVR, EX IVRE QVIRITIVM EIVS
22 ESSE OPORTERE; uel si in personam agatur, praeposita si-
mili fictione legis actionis ita subicitur TVM SI PARET NV-
MERIVM NEGIDIVM AVLO [AGERIO] SESTERTIVM X MILIA DARE

(1) dari HIA. (2) a generis C. edd. omitt. etiam Hefft. 1827. • de-
dit et adnot. an cuiusdam? (3) iure es C. iure et edd. Deleui super-
fluam e HIA h. l. eiecit *to es* et posuit post 'habet' sequentis *y*. ubi dat
'habet eius'. male. (4) hauent C. habet eius HIA, quasi *es* supe-
rioris *y*. huc pertineret, et esset *e*. (5) ita Hollw. (6) dari HIA.
(7) *ia q* C. quod pro *ia q*. sumpsit Gō. Fort. *ideo q* (8) au-
li]us C. (9) Gō. 1. 2.: ————— | DE ... FVISSE —————
— | p. s. formula Hefft. sic: L. SEI HERES ESSET TVM SI IS FVNDVS | D. Q. A. E.
I. Q. EIVS ESSET: uel si quid debebatur L. Seio, | p. s. fictione intentio ita
(10) Quod habent La. et ed. m. 2. SI FVNDVM... OPORTERE iam ed. 3. ex
Huschki sententia reformauit. (11) Bl. schedarum ductibus
censebat significari formula (*ula*) Heffterus intentio (*itio*), quod ed.
m. 1. recepi adprobante Huschkio, et rec. HIA; Hollw. tunc uel de-
inde. Scheurl *Beibr.* p. 132: similiter fictione illa, ita et hoc rec.
Gn. cett. edd. lacunam 4 litterar. indicant. Nunc *leg. a* pro Sch.
hilla scriptum fuisse uidi: fictio e. gr. talis praeponebatur: SIAVLVS
AGERIVS NVMERIO NEGIDIO SESTERTIVM X MILIVM IVDICATVS (siue DAMNATVS)
ESSET, (§ 21.)

§ 34. Vid. 3. 32. 81. 4. 41. 111. ibiq. citt. ll. ac Theophil. 3. 9. 2. IVDIX ESTO]
Vid. Cic. in Verr. II. 2. 12. 31. et h. C. § § 36. 37. 47. 136. et recuperatores sun-
to § 46. et ad § 41. citt. ll.

§35. OPORTERE. Similiter et honorum emptor | ficto se herede agit; set interdum et alio modo agere solet: || nam 201. ex persona eius cuius bona emerit/ sumpta intentione conuertit condemnationem in suam personam, | id est ut quod illius esset uel illi dare oporteret, eo nomine aduersarius huic condemnetur: quae species actionis appellatur Rutiliana, quia a praetore Publio Rutilio, qui et bonorum uenditionem introduxisse dicitur, comparata est. | superior autem species actionis, qua ficto se herede honorum emptor | agit, Seruiana uocatur. ^{25a} [Eiusdem generis est ea species actionis quae Publiciana uocatur]: datur autem haec actio ei qui ex iusta causa traditam sibi rem non dum usu cepit eamque amissa possessione petit; nam quia non potest eam ex iure Quiritium suam esse intendere, fingitur rem usucepisse, et ita quasi ex iure Quiritium dominus factus esset, intendit hoc modo IVDIX ESTO. SI QVEM | HOMINEM AVLVVS AGERIVS EMIT ET IS EI TRADITVS EST, ANNO POSSEDISSET, TVM SI EVM | HOMINEM DE QVO AGITVR EIVS EX IVRE QVIRITIVM ESSE OPOR-

(1) ita C. dari Gō. 1.2. et ed. m. 1. HIA. (2) ee C. (3) agis C. sec. Bl. (4) om. ea species actionis Heftt. edd. meae et La. [Eiusdem generis Publiciana actio] sec. Sauiin. Gō. 1.2. Klenz. Totus uersus propter *δημοσιόλεκτον* exiit. malu itaque plenius quod nunc dedi supplementum. (5) admur | sat (i) p' session. C. (6) tsei C. qvique ei Gō. .. ei Gō. 2. Huschk. ET IS quod recep. edd. m. 2. sqq. La. Gn. HIA. (7) malim c. Huschk. et HIA; EX I. Q. EIVS ESSE

§ 35. Vid. 3. so. sq. et ibi c. it. l. item Ulp. L. 4. § 21. D. de fid. her. 40. 5. Gai. L. 18. pr. D. si q. om. c. tti 29. 4. ex pers.] Vid. infra § 86. ibiq. c. it. l. praetore P. Rutilio] Vid. Ulp. L. 1. § 1. D. de bonis libertor. 38. 2. Cic. Brut. 30. 113. Vell. Pat. 2. 13. 2. (Rutilius consul a. u. 649.) § 36. Vid. Ulp. L. 1. pr. D. de Publiciana in rem actione 6. 2. et pass. tot. tit. § 3. i. f. § 4. 31. I. de actionib. 4. 6. Paul. L. 35. pr. i. f. D. de O. et A. 44. 7. L. 2. § 16. D. pro emptore 41. 4. Iul. L. 39. § 1. D. de euictionib. 21. 2. quasi ex i. Q. dom.] Vid. 2. 41. IVDIX ESTO] Vid. ad § 34. c. it. l. Cic. et § 5. Gaian. ET IS EI TRAD. EST] De hac conceptione Huschk. refert ad L. Thor. c. 31. sq. Tab. Heracl. 2. §. 83. Vell. Patere. 2. 6. Cf. impr. Gai. L. 43. § 2. D. de A. R. D. 41. 1.

TERET | et reliqua. Item ciuitas Romana peregrino §37. fingitur, si eo | nomine agat aut cum eo agatur, quo nomine nostris legibus actio constituta est, si modo iustum sit eam actionem | etiam ad peregrinum extendi, uelut 'si furti nomine agat | peregrinus aut cum eo agatur, in formula [ciuitas Romana ei fingitur: ueluti si cum eo agatur, formula] ita concipitur IVDIX ESTO. SI PARET [OPE] CONSILIOVE DIONIS CIVI ROMANO uerbi gratia LVCIO TITIO FVRTVM FACTVM ESSE PATERAE AVREAE, QVAM OB REM EVM SI CIVIS ROMANVS ESSET, | PRO FVRE DAMNVN DECIDERE OPORTERET

(1) si furtum agat | pereg. a c' eo agat in formula C. Quod nunc dedi [furti nom pro C. furtum] et propter *δημοσιόλεκτον* a librario om. unius uersus uerba, per se satis defendi puto. Ed. m. 4. habet 'si furtum ... | peregrinus et cum eo agatur, formula' et hanc adnotationem: „Gō. 2. et Heftt.: si furti agat | peregrinus, aut cum eo agatur, in [peregrinum] formula Ego ed. 2.: si furti agat peregrinus aut cum eo agatur: [si cum eo agatur,] formula Huschk. uult: si furtum f. sit o. c. (= factum sit ope consilio) peregrini et cum eo agat en (= agatur eo nomine) formula. Quod commentum, quamuis omnibus sequentis formulae partibus conueniat, cum paullo audacius esse uideatur, neque principalem speciem furti ab ipso peregrino facti comprehendat, recipere non ausim. fateor tamen quod ed. 3. dedi furtum faciat p. et c. eo agatur, (quod rec. Gn.) neque eleganter concinnatum, nec uerbis ope consilio sequentis formulae satis aptum uideri. De furti actione ab ipso peregrino instituta paullo post dicit Gaius. ideoque h. l. sic fere scriptum fuisse opinor: uelut si furtum [fecisse eiusue ope consilio factum esse furtum] dicatur | peregrinus, ut (a C.) cum eo agatur, f. i. c. SI PARET [DIONEM HERMAEI LVCIO TITIO FVRTVM FECISSE aut OPE] et c.“ HIA: si furtum dicatur (factum ope consilio) peregrini et cum eo agatur. (2) VE om. HIA. ut alias semper omittitur. (3) dionis cr. mei filio C. La. et m. ed. 2. DIONIS HERMAEI FILII FVRTVM Edd. m. 3. 4. HERMAEI [LVCIO] TITIO FVRTVM Huschk. uult DIONIS GRAECI TITIO (uel LVCIO TITIO) et sic ded. HIA. Certe nomen actoris, cui furtum factum esse dicatur, deesse non debet. Nunc postquam Hollw. (Proc. II. p. 410.) ex C. mei filio fecit u. g. titio scripsi u. g. l. titio ex i. faciens l

§ 37. Vid. Cic. in Verr. II. 2. 12. 31. i. f. IVDIX ESTO] Vid. ad § 34. c. it. l. ope consilio] Notae Magnon. litt. O. n. 2. O C ope consilio. Notae Petri litt. O. n. 9. O C ore concilio. Vid. Brisson. de form. 5. cap. 25. Cic. de N. D. 3. 30. 14. (ope consilioque). Ulp. L. 52. § 21. D. de furt. 47. 2. (ope tua

et reliqua; item si peregrinus furti agat, ciuitas ei Romana fingitur. similiter si ex lege Aquilia peregrinus damni || iniuriae agat aut cum eo agatur, ficta ciuitate Romana iu- 202.
§38. dicitur datur. Praeterea aliquando fingimus 'aduersa- 55 b.
rium | nostrum capite deminutum non esse: nam si ex con-
tractu nobis obligatus obligatae sit et capite diminutus
deminutae fuerit, uelut mulier | per coemptionem, mascu-
lus per adrogationem, desinit iure | ciuili debere nobis, nec
directo intendere licet DARE | eum eamue OPORTERE; set
ne in potestate eius sit ius nostrum corrumpere, introducta
est contra eum eamue actio utilis, | rescissa capitis dimi-
nutione, id est in qua fingitur capite diminutus deminu-
tae | non esse.

§39. Partes autem formularum haec sunt: demonstratio, in- 30

(1) ad strarium nostrum o. d. C. (2) k. ademinutae fuit C. (3) ui
siue un(g) C. lic. ut Gö. prop., recepi nunc (cf. infra §§ 56. 126. et
all.), olim cum Husehk. possumus dedi, (p'sum', non p' r u ut Husehk.
fecerat) intenderemus prop. Bl. iure licet ded. Hefft. (4) ao
hoc quoq. loco habet C. (5) k. C. (6) kd deminutae C.
(7) praecipuae ins. HIA, huc trahens u. praecipue e uersu 12.

consilioque). PRO PVRE et c.] Vid. §45. ibi. ex l. Aquil.] Vid.
infra §109. et 3.210. sqq. § 38. Vid. 3. 84. 1. 162. et ibi eitt. ll. item
infra §80. Ulp. L. 2. §1. D. de k. min. 4. 5.

§ 39. [Iudicis recuperatorumue nominatio, ut §§34. 36. 37. 47. 46. 136.,
inter partes formulae non numeratur: ea non proponebatur, sed par-
tibus uolentibus a magistratu singulis causis iudicandis dabatur iu-
dex, ut nominatio quasi inscriptio (quam Adresse dicimus) formulae
fuerit.] Vid. Cic. top. 8. 33. De ui formulae Senec. de ben. 3. 7. 5. 'quae-
cunque' inquit, 'in cognitionem cadunt, comprehendi possunt, et non
dare infinitam licentiam iudicii. ideo melior uidetur condicio causae
bonae, si ad iudicem quam si ad arbitrum mittitur, quia illum for-
mula includit et certos quos non excedat terminos ponit; huius li-
bera et nullis adstricta uinculis religio et detrahare aliquid potest et
adicere et sententiam suam, non prout lex aut iustitia suadet, set
prout humanitas aut misericordia inpulit, regere'. Id de elem. 2. 7. 3.
(Clementia liberum arbitrium habet: non sub formula, sed ex aequo
et bono iudicat; et absolueri illi licet, et quanti uult taxare litem).

12 tentio, adiudicatio, condemnatio. Demonstratio | est §40.
ea pars formulae, quae praecipue ideo inseritur, ut de-
monstretur res de qua agitur, uelut haec pars formulae |
14 QVOD AVLVS AGERIVS NVMERIO NEGIDIO HOMINEM VENDIDIT,
item haec QVOD AVLVS AGERIVS [APVT] NVMERIVM NEGIDIVM |
HOMINEM DEPOSUIT. Intentio est ea pars formulae, | §41.
16 qua actor desiderium suum concludit, uelut haec pars |
formulae SI PARET NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO SES-
18 TERTIVM X MILIA DARE OPORTERE, item haec | QVIDQVID
PARET NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO DARE FACERE [OPOR-
TERE], item haec SI PARET HOMINEM [Erotem] | EX IVRE QVI-
RITIVM AVLI AGERII ESSE. Adiudicatio est ea pars for- §42.

(1) praecipue om. HIA. cf. not. praeced. (2) demonstraretur C.
(3) qaam hominem C. (4) qaam hominem C. (5) ex qua
uoluit Bekker. male. (6) i add. C. et Hefft. est recepit. HIA
ex superflua e factam o seq. uersui tribuit, ubi [oportere] edd. inserunt.
(7) Edd. non addunt. (STICHVM) HIA. hominem enim generaliter iun-
dicari non posse. Malui quod facilius post hominem excidere potuit,
Erotem

§ 40. Vid. Paul. in Collat. 2. 6. §2. L. 6. D. de R. V. 6. 1. L. 6. D. de R. C.
12. 1. Pomp. L. 37. i. f. D. de stip. seruo. 45. 3. infra § 58. sq. Vide etiam
Cic. de inu. 1. 9. sq. Auct. ad Herenn. 3. 13. 23. 4. 55. init. § 41. In-
tentio] Vid. § 44. sqq. 53. sqq. C. Iul. Victor. c. 2. (in Orell. et Bait. Scho-
liast. Cic. p. 198. „Intentio est id quod primum dicit qui mouet litem, siue
accusator sit s. petitor“). Cur. Fortunatian. Cons. art. rhetor. (in Rhett.
Capperon. p. 53. „intentio. quod prima pars proponit, quae facit litem,
id Graeci uocant καταγωγή“.) Martian. Capell. (ibid. p. 412. „intentio
est obiectio eius facti quod in iudicium uenit“.) Quintilian. Inst. or. 3.
6. 7. 6. 4. 2. 5. 14. 6. sqq. 7. 5. 2. 8. 2. 14. Cic. de inu. 1. 8. 10. (depulsio inten-
tionis.) [Locorum ad intentionem spectantium plenior indicem
dabo infra.] DARE OP.] Vid. 2. 204. 3. 91. 180. sq. 4. 4. 18. 33. 34. 38. 45. 53. 55.
64. 86. sq. 93. §§14. 34. L. de actionibus 4. 6. L. Rubr. c. 21. Cic. pro Rosc.
Com. 4. 11. Cels. L. 42. §1. D. de R. C. 12. 1. Scaeu. L. 93. pr. D. de solutio-
nib. 46. 3. Valer. Prob. ad § 18. cit. DARE FAC. OP.] Vid. §§2. 5. 18. 47.
54. 60. 131. 136. 2. 213. §§1. 33. L. de action. 4. 6. §2. I. quib. mod. obl. toll.
3. 29. L. Rubr. c. 20. Val. Max. 8. 2. 1. Cic. pro Rosc. Com. 4. 10. EX
I. Q. A. ESSE] Vid. 2. 194. 4. 3. 16. 34. 36. 45. 86. sq. cf. 92. sq. Cic. in Verr. II.
2. 12. 31. Frontin. de controu. agr. lib. 2. (p. 44. ed. La.) § 42. Vid.
Ulp. 19. 16. §20. L. de action. 4. 6. §§4. 7. L. de off. iud. 4. 17. Gai. L. 13.

mulae, qua | permittitur iudici rem alicui ex litigatoribus 20
adiudicare, uelut si inter coheredes familiae eriscundae
agatur, aut inter socios communi diuidendo, | aut inter ui- 22
cinos finium regundorum: nam illic *ita est* QVANTVM | ADIV-
§ 43. DICARI OPORTET, IVDIX 'TITIO ADIVDICATIONE. Condemna-
tio est ea pars formulae, qua iudici condemmandi || absol- 203.
uenduae potestas permittitur, uelut haec pars | formulae 51 a.
IVDIX NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO SESTERTIVM X MI-
LIA CONDEMNA. SI NON PARET | ABSOLVE; item haec IVDIX
NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO 'DVM TAXAT X MILIA CON-
DEMNA. S| I NON PARET ABSOLVITO; item haec IVDIX NV- 4
MERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO 'CONDEMNA|TO et reliqua, ut
§ 44. non adiciatur 'DVM TAXAT [X MILIA]. Nec tamen istae

(1) pro TITIO Sabin. (System. 6. p. 329.) coniec. VTRIQUE aut ALTERVTRI
Quod non probandum est: TITIO in formula est, ut significetur uni
cuique ex litigatoribus adiudicari posse, neque Au'o Agerio neque
Numerio Negidio soli. nec opus est cum HIA facere TITIO (AVT SEIO)
(2) *index et tum promittit' C.* (3) *dumtaxat' C. sec. Bl.* quod
Huschk. explic. *dumtaxat' C.* HIA: DVM TAXAT X MILIA. Edd. m. l. cum cett.,
DVM TAXAT [X MILIA] (4) *qm* ins. C. cf. not. 3. (5) Gö. 2.:
SI NON PARET, ABSOLVITO. § 44. (*Neque tamen semper*) de coniectura
Sau. et Gö. *da (di) nra (na)* (pro *da (dm) nra*) C. Horum postrema
primus Unterh. rectius interpretatus est, *na* i. e. non tamen: quibus
utrum *semper* subici debet disputatur. Quae supersunt *di* uel *di*
Unterh. ita capit, *di* (dum taxat), Bl. et Hushk. *di (qm)* i. e. dum ta-

D. de iudiciis 5.1. fam. erisc. Vid. Paul. S. R. 1. 18. § 4. I. de obl. q.
qu. ex contr. 3. 27. § 4. I. de off. iud. 4. 17. Greg. Cod. De fam. erisc. et comm.
diu. 3. 4. (6?) ed. Haen. p. 20. sqq. Familiae eriscundae: Th. C. 2. 24. Dig.
10. 2. Cic. de or. 1. 50. 237. i. f. Cod. Communia utriusq. iudicii tam
fam. erisc. quam comm. diuid. 3. 38. comm. diuid. Vid. Paul. l. c. § 1. 5.
§ 3. I. tit. cit. 3. 27. § 5. I. de off. iud. 4. 17. Communi diuidendo: Th. C.
2. 25. Dig. 10. 3. Cod. 3. 37. et cit. tit. C. 3. 38. Ulp. L. 31. D. pro socio
17. 2. Paul. L. 46. D. de O. et A. 44. 7. fin. reg. Vid. Paul. S. R. 1. 16.
§ 6. I. de off. iud. 4. 17. Finium regundorum: Th. C. 2. 26. Dig. 10. 1. Cod.
3. 39. Frontin. de controu. agror. 44. 8. sqq. ed. Lachm. § 43. Vid.
§ 47. 52. 57. 68. 73. post med. 86. sq. Ulp. L. 68. D. de R. V. 6. 1. Paul. L. 18.
pr. D. de D. M. 4. 3. item L. 15. D. de neg. gestis 3. 5. Marcian. L. 5. § 1. D.
de in lit. iur. 12. 3. Ulp. L. 4. § 2. eod. L. Rubr. c. 20. cit. § 44. Vid.

omnes partes simul inueniuntur, set quaedam inueniuntur,
quaedam | non inueniuntur: certe intentio aliquando sola
inuenitur, sicut in praedicialibus formulis, qualis est 'qua
10 *quaeritur* aliquis libertus sit, uel quanta dos sit, et aliae
complures; demonstratio autem et adiudicatio et | conde-
12 mnatio 'numquam solae inueniuntur, 'nihil [enim] 'omni'no
[demonstratio] sine intentione uel condemnatione ualet; item
13. 14 'condemnatio uel | adiudicatio sine demonstratione uel in-

xat decem milia, Puchta ($\bar{x}\bar{m}$), Gö. $\bar{q}t$. i. e. quantum. La. Ego \bar{n}
pro nec sumpsit. Ed. l. dedi: DVM TAXAT X MILIA [*Neque tamen semper*]
Ed. m. 4. e. Gö.: adiciatur **. HIA, quasi aperte C. sic haberet: DVM-
TAXAT X MILIA. Pro nec quod retineo, cett. edd. non (1) (in
omnibus formulis) ins. HIA. inutiliter. (2) *quaeritur C.*
(3) Hollw. (*Civilproc.* II. p. 335. not. 41.) prop.: [an] aliquis [liber uel]
libertus quod displicet. (4) *nuncq' C.* (5) * (pro x) C. Pari
fere iure atque nihil enim possit etiam nam nihil (n) (6) *demon-*
stratio ex C. omnino, quod omittunt, fieri uolunt de Scheurl (*Beitr.*
1852. p. 136.), Bremer (*Rhein. Mus. f. Phil.* 1860. p. 487.), Bluhme (*Ztsch. f.*
Rechtsgesch. III. p. 12.), Hollw. (*Civilpr.* II. p. 229. not. 52.). Sed uerum
non est demonstratio scribi posse per *ostrao* uel *dmontrao*, nec omni-
no (quod Gaius amat) abundat, ut et paulo post habemus nullas uires
habet. HIA deq. omnino. demonstratio, reuocans hoc nomen ex sq.
uersus demonstratione ubi hoc omisit, quod neutrum iure fecisse mihi
uidetur. Equidem nunc u. demonstratio propter similitudinem praec-
edentis omnino neglegenti librario excidisse sumpsit. (7) Edd.
hic ponunt (demonstratio), quod nomen cum Gö. l. edd. m. non inser.
Cf. proxime sup. not. (8) Nunc e. Unterh. (probantib. Gö. Bl.
Hollw. HIA) a librario post u. intentione male posita uel adiudicatione
dempta syllaba ne huc conlocui. malim tamen etiam nunc (quod
HIA quoque male uidetur) inuerso ordine scribatur item adiudicatio
uel condemnatio. Gö. 2. et ed. m. 2. ipsa C. uerba sine emendatione ex-
hibent. Ed. m. 4. et Gn. cum La. uncinis inclusa uocabula pro inter-
polatis dederunt, sic: 'item condemnatio sine [demonstratione uel]
intentione [uel adiudicatione] n. u. h.' quod non obseruauit Scheurl
l. c. qui uoluit, 'item condemnatio sine demonstratione uel intentione
uel adiudicatio [sine demonstratione et intentione et condemnatione] ne
n. u. h.' HIA u. demonstratione uel eiecit. non recte (cf. praec. nots.)
Bremer l. c. contra Gaiantum morem languidius molestiusque idem

3. 123. 4. 94. Paul. S. R. 5. 9. § 1. § 13. I. de actionib. 4. 6. cum Theophilo
ad h. l.

tentione nullas vires habet, et ob id numquam so[lae] in-
ueniuntur.

§45. Set eas quidem formulas in quibus de iure quaeritur,¹⁶
in ius conceptas uocamus, quales sunt quibus intendimus
NOSTRVM ESSE ALIQUID EX IVRE QVIRITIVM, AUT NOBIS DARE¹⁸
OPORTERE aut PRO FVRE DAMNVM [DECIDERE OPORTERE; in]

§46. quibus iuris civilis intentio est. ceteras uero in factum
conceptas uocamus, id est in quibus nulla talis intentionis
conceptio est, [set] initio formulae nominato eo quod fa-
ctum est, adiciuntur ea uerba per quae iudici damandi²²
absolue[n]diue potestas datur; qualis est formula qua utitur
patronus contra libertum qui eum contra edictum praeto-
ris in ius uocat: || nam in ea ita est RECUPERATORES SVN-
TO. SI PARET ILLVM PATRONVM | AB ILLO [ILLIVS] PATRONI

quod illa transpositione u. uel adiudicatio efficitur, totum uersum
ita interpolando efficere temptauit: ualet; [item adiudicatio sine de-
monstratione et intentione nihil ualet;] item condemnatio sine dem.
uel int. null. uir. habet. (1) Unterh. habent. inutiliter. Gö.

habet: ob Propter praecedens habet alterum et omissum est, ut La.
etiam conprobat, qui tamen (ut nec HIA) et in textum non recepit,
quod ex m. edd. 3. 4. Gn. recepit. (2) uui/C. (3) dari
Gö. HIA. (4) decidi Gö. HIA. decidi oportere uix admitti po-
terit. (5) recuperatores s. C. (6) patrono liuerto C. (illius)
patroni om. edd. HIA ded.: PATRONI EIVS quasi p. C. esset patronie.
facilius librarius illius propter praec. illo omiserit. Sic etiam Holl-
weg (Civilpr. II. p. 319.).

§ 45. Vid. §§ 41. 47. 60. 3. sqq. profure d. d.] et supra § 37. Ulp. L.
7. pr. D. de condict. fart. 13. 1. et L. 46. § 5. Afr. L. 6. § 1. 2. 5. D. de fart. 47. 2.
L. 9. § 2. i. f. D. de minorib. 4. 4. Vid. L. 7. § 14. D. de pact. 2. 14.

§ 46. Vid. §§ 183. 187. 47. 60. 105. § 3. I. de poena tem. litig. 4. 16. Ulp. L.
25. § 1. D. de O. et A. 44. 7. L. 4. § 1. LL. 12. 24. Mod. L. 25. et pass. D. de in
ius uoc. 2. 4. § 12. I. de action. 4. 6. Cod. De in ius uocando 2. 2. Dig. Si
q. in ius uocatus non ierit s. quis eum uocauerit quem ex edicto non
debuerit 2. 5. In ius uocati ut eant aut satis uel cautum dent 2. 6.
Ne quis eum qui in ius uocabitur, ui eximat 2. 7. Qui satis dare ce-
gantur etc. 2. 8. De recuperatoribus uid. etiam edict. Venafra. ad
§ 30. cit. Cic. in Verr. II. 3. 28. 69. (recuperatorum. quorum cuius R. ne-
mo erat). in Cae. diuin. 17. 56. Fest. u. Reciperatio. Notae Pap. ed.
Momms. p. 327. n. 10. R. S. recipatores sunt[o].

LIBERTO CONTRA EDICTVM ILLIVS PRAETORIS | IN IVS VOCA-
TVM ESSE, RECUPERATORES ILLVM LIBERTVM | ILLI PATRONO
SESTERTIVM X MILIA CONDEMNATE. SI NON PARET, ABSOLVITE.
ceterae quoque formulae quae sub titulo DE IN IVS VO-
CANDO propositae sunt, in factum conceptae sunt, uelut
aduersus eum qui in ius uocatus neque uenerit neque
iudicem dederit; item contra eum qui ui exemerit eum
qui in ius uocatur; et denique innumerabiles eius modi
aliae formulae in albo proponuntur. Set ex quibusdam §47.

causis praetor et in ius et in factum conceptas formulas
proponit, uelut depositi et commodati: illa enim formula
quae ita concepta est IVDIX ESTO. QVOD AVLVS AGERIVS
APVT NVMERIVM NEGIDIVM MENSAM | ARGENTAM DEPOSITVIT,
QVA DE RE AGITVR, QVIDQVOD OB EIAM REM NVMERIVM NEGI-
DIVM AVLO AGERIO DARE FACERE PARET OPORTERE EX FIDE
BONA, EIVS IVDIX NVMERIVM NEGIDIVM | AVLO AGERIO CON-
DEMNATO, NISI RESTITVAT. SI NON PARET, ABSOLVITO, in ius
concepta est: at illa formula quae ita concepta est IVDIX

(1) x mil C. v milia ex § 3. I. de poena tem. litig. 4. 16. (poenam
solidorum quinquaginta) Ulp. LL. 12. 24. Mod. L. 25. D. de in ius uoc. 2. 4.
(quinquaginta aureorum) nolui Sauin. (Syst. 5. 79.) prob. Husch. HIA:
X MILIA. adn., poterat haec ordinaria poena [H. S. V. M.] ex causa augeri.
(2) condemnate s. n. p. a C. condemnato et absoluuto Gö. 1. 2. Heft. al.
(3) qui exem. C. (pro qui) qui ui iam ed. m. 2. dedi et secutus est La.
qui (ui) HIA. (4) u. eu C. (5) deposuisset C. (6) fort.
PARET. OPORTERE Husch. Dedimus nunc quod HIA habet. (7eo =
facere oportet, in C. est pro jpo = facere paret oportere.) Edd.:
OPORTET. (7) id ins. C. Husch. correxit. Fort. id in C. est
pro rei. (8) nr C. edd. Husch. interpretatus est. In C.
formula sic scripta est: qd qd obe am rem n. n. a. a. j. e. o. ex fide bona eius id
iud. n. n. a. a. condemnato n. r. s. n. p. a. De NISI RESTITVAT dubitat Keller
(Grdr. ü. Inst. p. 115.) (9) ad C.

§ 47. Vid. § 60. Ulp. L. 1. § 1. D. depositi 16. 3. Iul. et Marcell. ap. Ulp.
L. 19. D. eod. Iul. ap. Paul. L. 9. Ulp. L. 13. D. de O. et A. 44. 7. Cic. de inu.
1. 8. 11. 2. 21. 62. QVA DE RE AG.] Vid. Cic. pro Mur. 13. § 28. NISI
RESTITVAT] Vid. Ulp. l. c. § 21. redd. non esse] Vid. Ulp. cit. L. 1. § 16. D.
16. 3. et L. 3. § 1. D. commodati 13. 6.

ESTO. SI PARET AVLVM AGERIVM A[PVT NVMERIVM NEGIDIVM 18
MENSAM ARGENTEAM DEPOSVISSE EAMQVE DOLO MALO NVME-
RH NEGIDII AVLIO AGERIO REDDITAM NON ESSE. QVANTI EA RES
ERIT. TANTAM | PECVNIAM IVDIX NVMERIVM NEGIDIVM AVLIO 20
AGERIO CONDEMNATO. SI NON PARET, ABSOLVITO. in factum |
concepta est. similes etiam commodati formulae | sunt. 22

§48. Omnium autem formularum quae condemnationem ha-
bent, ad pecuniariam aestimationem 'con|demnatio concepta
est: itaque et si corpus aliquod petamus, || 'uelut fundum, 205.
hominem, uestem, aurum, argentum, iudex non ipsam rem 66a.
condemnat eum cum quo actum est, | 'set ut olim fieri t.s.

§49. solebat, aestimata re pecuniam eum | condemnat. Con- 4
demnatio autem vel certae pecuniae in formula ponitur vel

§50. incertae. certae pecuniae in ea formula | qua certam
pecuniam petimus; nam illic ima parte formulae ita est

IVDIX NVMERIVM NEGIDIVM AVLIO AGERIO SESTERTIVM X MILIA
§51. CONDEMNATA. SI NON | PARET, ABSOLVE. incertae 'uero 8
condemnatio pecuniae dupli|cem significationem habet: est
enim una 'quidem cum aliqua | praefinitione, quae uulgo 10

(1) *condemnation* C. (2) Post Gö. et Huschk. in ed. m. 1. locus
ex 2. 13. restitutus est. *uelut fundum, mox incipium, uestem* ———
mutatum, in | ded. Hefft. Gö. 1. 2. lacunae indicationes habent.
(3) ex C. sicut cum M.S. Mayero (ad Gaii Inst. comm. 4. § 48. Tubing.
1853.) nunc feci *sed* ut Edd. pleraeq. fere omnes *sicut* retinentes
sed ante sq. *aestimata* inserunt, (hoc (*sed*) non ins. Gö. 1. Gn.) Con-
tra id quod nunc dedimus disputant e. Huschk. multi. (Olim etiam is
cuius sacramentum iniustum indicatum erat, pecuniae condemna-
tus est.) (4) *Malim uero pecuniae cond.* (5) Ex C. *quae*
nunc feci *quid* Edd. omnes solum *cum* dederunt.

§ 48. Vid. §§ 44. 52. 57. 2. 13. § 32. I. de action. 4. 6. e. Theoph. ad h. l.
Pomp. ap. Ulp. L. 21. § 3. D. de rec. arb. 4. 8. Cels. L. 13. § 1. Ulp. L. 59. § 2. cf.
L. 6. § 1. D. de re iud. 42. 1. item L. 9. § 2. D. de statu lib. 40. 7. (ea enim in
obligatione consistere quae pecunia lui praestari que possunt.) Cod.
De sententia quae sine certa quantitate profertur 7. 46. § 49. sqq.
Vid. supra § 43. ibiq. c. it. ll. § 50. Vid. Quintilian. Inst. or. 4. 2. 6.
Cic. pro Rose. com. 5. 14. § 51. Vid. 3. 224. Fest. n. *Taxat* (ed. Mull.
p. 356.) Cic. pro Tull. 7. Quintilian. decl. 13. L. Rubr. c. 20. Paul. L. 39.

dicitur cum taxatione, 'uelut si *incer|tum* aliquid 'petamus;
12 nam illic *ima parte* formulae | ita 'est EIVS IVDIX NVMERIVM
NEGIDIVM AVLIO AGERIO DVM *TAXAT* X MILIA CONDEMNATA. SI NON |
PARET, ABSOLVE. *set diversa* est quae infinita est, uelut si
14 rem aliquam a possidente nostram esse petamus, id est si
in rem agamus | uel ad exhibendum; nam illic ita est
16 QVANTI EA RES ERIT | TANTAM PECVNIAM IVDIX NVMERIVM NE-
GIDIVM AVLIO AGERIO CONDEMNATA. SI NON PARET, ABSOLVITO.
18 'Qui de re uero est iudex si condemnat, certam pecuniam §52.
condemnare debet, etsi certa pecunia in conde|mnatione po-
20 sita non sit: debet autem iudex 'attendere, | *ut cum* certae
pecuniae condemnatio posita | sit, neque maioris neque mi-
22 noris summa 'petita | condemnet, alioquin litem suam fa-
cit; item si taxatio | posita sit, ne 'pluris condemnet quam
'taxatum sit, alias enim | similiter litem suam 'facit: minoris
206. autem damnare || ei permissum est

66b.
t.s.

(1) *Sequentia* magnam partem ex Bl. demum schedis cognita in Gö.
1. desunt. (2) *putamus* C. (3) *est EIVS* (cf. p. 204. §. 15.),
non *est EIVS* nunc scripsi. nam in C. est *tr(r)* unde La. fecit *tr*.
Formulam explicauit Huschk., ante quem *est EIVS* edd. non dederunt.
(4) Ex C. *ai(i)*... *err* a edd.: *absolue. diuersa* Nunc ego feci *tr* *diuer-*
ra cf. not 5. pag. praec. (5) *absoluit* C. ABSOLVE HIA. (6) *qde-*
reuer iudex C. inde La. quem ed. 2. secutus eram, *Quid ergo est? iu-*
dex quod merito Huschk. reprobauit, referens ad L. 1. C. de serui-
tut. 3. 34. et Cic. pro Rose. com. 16. § 47. Hefft. (coll. 3. 224.) dedit: *Q. d.*
e. r. e. v. e. (= quod de ea re ei uisum est) *iudex* Gö. asteriscos posuit.
Bl. noluit: *Qua de re* (7) *attendere*... m C. (8) *petita* C.
unde HIA: *petita nummo* quasi *fuisset n* et ea littera significaret
nummo. in adn. refert ad Cic. pro Rose. com. 4. 10. 11. Plaut. Most.
3. 1. 141. (9) *plures* C. (10) *facit* C. (11) HIA in
textu pergit: *atqui si infinita sit condemnatio, quanti uelit, iudex con-*
demnare potest.

§ 1. D. de op. lib. 38. 1. Iau. L. 9. D. de in lit. iur. 12. 3. Dioclet. et Max. L. 4.
C. de A. E. et V. 4. 49. L. 3. C. de inut. stip. 8. 39. Vid. etiam §§ 2. 3. I. de
off. iud. 4. 17. Gai. infra § 54. et ibi c. it. ll. § 52. Vid. § 48. cum ll.
ibi indicatis. *constring.*] Vid. infra § 57. Senec. de benef. 3. 7. 5. de
elem. 2. 7. 3. *litem suam f.*] Vid. pr. I. de obl. q. q. ex del. 4. 5. Gai. L.
6. D. de e. o. cogn. 50. 13. Ulp. L. 15. D. de iudic. 5. 1.

(§52^a) — — — — — §. 2. — — — — —¹ | .. formulae — —
intendere debent — — — — — condemnatione constringi⁴
— | — — — — — §. 5...7. — — — — —

§53. Si quis intentione plus complexus fuerit, causa cadit, id⁸ est rem perdit, nec a praetore in integrum restituitur praeterquam | quibusdam casibus, in quibus praetor edicto succurrit⁶ — — — — — §. 11. — — — — —
— — — — — Plus autem IIII | modis petitur: re. tempore,¹² loco, causa. re, ueluti si quis pro x | milibus quae ei debebantur, xx milia petierit, aut si is cuius | ex parte res est,¹⁴ totam rem uel maiore ex parte suam esse intenderit; tempore, ueluti si quis ante diem uel¹⁰ ante condicionem | petierit; loco¹¹ plus¹⁶ petitur ueluti cum quis id quod certo loco¹³ sibi | dari promissum est, alio loco¹³ petit sine commemoratio^{ne} illius loci, uerbi¹⁸

(1) Versus 2...7. sic refinxit HIA: § 52^a. Unde quibus certae pecuniae datur formula, eandem dari oportere intendere debent, quia iudex tum etiam certa condemnatione constringitur. | quodsi aliud certum quid praeter pecuniam petitur, tantum intentio iudicem constringit, quia non aliter condemnare potest, quam si id ipsum, quod intenditur, parat dari oportere. (2) causa cadit, id est ex Inst. Unterh. GÜ. 1. 2. asteriscos posuit, et ob id Hollw. ex § 68. noluit. (3) Hollw. ad Inst. rest. (4) GÜ..... Unterh. nisi in Heft. dedit nisi La. fecit pterq̄ (5) La. restituit. in qui us actore — — — — — ded. Heft. (6) ueluti si | minor XV annorum propter aetatem aut maior magna | causa iusti erroris interueniente lapsus sit. suppl. HIA. fusius Inst. l. e. (7) In sqq. nunc C. lacunas ex Inst. suppleui, ut priorib. edd. in adnot. feci. Similiter HIA. (8) re tempore C. (9) enim — — — — — ed. m. 4. cum La. Recte HIA ex C. et Inst. ei sed male contra C. et Inst. debentur. (10) ante om. HIA. (11) pro plus...cum HIA: ueluti si (12) sibi om. HIA. (13) HIA: sine commemoratio^{ne} eius loci petierit, uerbi gr. si is, qui stip. est: X MILIA EPHESI |

§ 53. Vid. §§ 56. 68. 131. § 33. L. de action. 4. 6. Paul. S. R. 1. 10. 1. 13. § 5. (Consult. 5.) Fgm. Vat. § 53. Diocl. et Max. L. 2. Herm. Cod. de calumn. et plus petendo 5. (Consult. c. 5. cit.) (.. plus enim petitur, sicut responsis prudentium continetur, summa, loco, tempore, causa, qualitate, aestimatione.) Call. L. 1. pr. D. de interr. i. i. fac. 11. 1. Plant. Most. 3. 1. 121. sqq. Cic. de inu. 2. 19. 57. i. f. de orat. 1. 36. 166. sq. orat. partitt. 28. 99. pro Rose Com. 4. 11. Auct. ad Herenn. 1. 12. 22. Quintilian. Inst. or. 3. 6.

gratia si is qui ita stipulatus est EPHESI | DARE SPONDES? ²⁰ DARE SPONDEO ² — — — — —
²² §. 21. — — — — — | ² DARE OPORTERE — — — — —
— — — — — | — — — — — §. 23. 24. — — — — — ||
^{207.} petere id est non adiecto loco; causa plus petitur uelut^(§53^a.) si quis | in intentione tollat electionem debitoris quam is habet obligationis iure, uelut si quis ita stipulatus sit ⁴ SESTERTIUM | X MILIA AUT HOMINEM STICHVM DARE SPONDES? deinde alter^{utrum} solum ex his petat; nam quamuis petat ⁶ quod minus est, plus tamen | petere uidetur, quia potest aduersarius interdum facilius | id praestare quod non petitur: similiter si quis genus stipulatus sit, deinde speciem petat, uelut si quis purpuram stipulatus sit generaliter, ¹⁰ deinde | Tyriam specialiter petat; quin etiam licet uilissimam petat, | idem iuris est propter eam rationem quam ¹² proxime diximus: | idem iuris est si quis generaliter hominem stipulatus sit, deinde nominatim aliquem petat, uelut ¹⁴ Stichum, | quamuis uilissimum. itaque sicut ipsa stipulatio concepta | est, ita et intentio formulae concipi debet. ¹⁶ Illud satis | apparet in incertis formulis plus peti non posse, §54.

(1) despondeo C. (2) Quae in Inst. sequuntur, sic inmutata in breuius contraxit HIA: deinde Ephesi mentione | detracta, Romae pure sic intenderit: SI PARET AVLVX AGERIVM NVMERIO NEGIDIO X MILIA | DARE OPORTERE; plus enim petere intellegitur, quia | pura intentione promissori utilitatem adimit, quam habere | t, si Ephesi solueret. Ephesi tamen recte potest etiam pure || (3) dare opulore. p(r)... C. dare. plus ed. m. 4. HIA recte puto explicauit. (4) id est C. nunc e. Hollw. et HIA dedi id est olim e. GÜ: id etiam Inst. pura actione recte agit. (5) a' P' utr' eor' ex C. eor' om. edd. Nunc cum HIA feci sol' Inst.: alterum petat. (6) e pa pp C.

60. Senec. de ben. 3. 8. 4. (tam tarde dedit, ut plus praestaturus fuerit, si cito negasset). epist. 48. 1 (formula cecidisse). Suet. Claud. 14. [De recent. iure uide §10. I. de except. 4. 13. Cod. De plus petitionib. 3. 10.] in intentione] Vid. § 131. Fgm. Vat. l. e. et cf. infra §§ 57. sqq. 68. quibusdam casibus] Vid. §§ 57. 125. et § 33. l. cit. Gai. L. 46. § 3. D. de procur. 3. 3. § 54. Vid. Cic. pro Rose. com. l. e. Paul. S. R. 3. 8. § 2. Gai. L. 76. § 1. D. de

quia, | cum certa quantitas non petatur, sed QUIDQVOD ad-
 uersarium DARE FACERE OPORTERET intendatur, nemo po-¹⁸
 test plus intendere. idem | iuris est et si in rem incertae
 partis actio data sit; ²uelut si | heres QVANTAM PARTEM pe-²⁰
 tat IN EO FVNDQ, QVO DE AGITVR, | PAREAT IPSIVS ESSE: quod
 §55. genus actionis in paucissimis causis dari solet. Item ²²
 palam est, si quis aliud pro alio intenderit, | nihil eum peri-
 clitari eumque ex integro agere posse, quia | ³-----
 ----- uelut si is qui hominem Stichum || petere deberet, ^{208.}
 Erotem petierit; aut si quis EX TESTAMENTO DARE | sibi ^{44 b.}
 OPORTERE intenderit, cui ex stipulatu ⁴debeatur; | aut si
 cognitor aut procurator intenderit sibi DARE OPORTERE.

§56. Set | plus quidem intendere, sicut supra ⁵diximus, periculo-
 sum | est; minus autem intendere licet; sed de reliquo in-
 tra eiusdem praetoram agere non permittitur: nam qui ita

(1) Gō. non bene: oporteat Hushk. uult *ōteRe p̄* = oportere pa-
 reat quod HIA dedit. (2) Hushk. etiam edd. m.3.4. sequun-
 tur: *ūsū | h̄s...p̄* ipsius esse. Gō. 2.: uelut *potest* | heres.... | *nescius*
 esse quod La. et ed.m.2. seruauerunt. Hefft. uoluit: uelut si |..... |
nescius esset. (3) Unterh. Hollow. (et Gn.) *nihil in iudicium de-*
ducitur, uelut si Bl.: quia de eadem re aci non uidetur, uelut si
 Hushk. et HIA: *c' r.* (cum re) etiā antiqua *āo remanet ūū si* Bekker
 (*Process. Cons. p. 25.*): *alia plane res esse uidetur, si* Inst.: *in eodem*
iudicio cognita ueritate errorem suum corrigere permittimus.
 (4) *cui ex stipulatu debere debet* C. Inst. *quod ex stip. debetur*
 (5) § 53.

R.V.6.1. Ulp.L.1.§5.D. si pars her. pet. 5.4. Paul. L. 8. § 1. D. comm.
 diu. 10.3. item Seu. et Ant. L. 1. Alex. L. 2. C. de sentent. q. sine certa
 quant. 7.46. § 55. Cf. § 35. I. de action. 4.6. c. Theoph. ad h.l. Vid.
 Ter. Phorm. 2.3.56. sqq. Senec. ep. 117. § 4. (*mutare. formulam non licet.*)
 Frontin. in Lachm. *Röm. Feldm.* 43.26. sqq. Ulp. L. 5. § 5. D. de R.V.6.1.
 Iul. L. 18. D. de O. et A. 44.7. Scaeu. L. 93. § 1. D. de leg. III. 32. et L. 28. i. f.
 D. de lib. leg. 34.3. Sed uid. etiam Paul. L. 4. i. f. D. de nox. act. 9.4. [et de
 iure Inst. § 35. I. cit. Cod. cit. tit. 3.10.] *si cognitor et c.* Vid. infra § 86.
 § 56. Vid. § 34. I. de action. 4.6. Zeno L. 1. § 3. Iustinian. L. 2. § 1. C. tit.
 cit. 3.10. *intendere* Vid. „*at si in cond. plus pos. sit*“ §§. sqq. Iau.
 L. 18. D. comm. diu. 10.3. *exc. lit. diuid.* Vid. infra § 122.

agit, per ex-ceptionem excluditur, quae exceptio appellatur
⁸ litis diuiduae. | ¹At si in condemnatione plus ²petitum §57.
 sit ³quam oportet, a ⁴actoris ⁵quidem periculum nullum est,
¹⁰ sed ⁶[si] iniquam formu|lam acceperit, in integrum restitui-
 tur, ut minatur con|demnatio: si uero minus positum fuerit
¹² quam oportet, hoc solum ⁶ | consequitur quod posuit; nam
 tota ⁷quidem res in iudicium deducitur, | constringitur au-
¹⁴ tem condemnationis fine, quam iudex ⁸egre|di non potest.
 nec ex ea parte praetor in integrum restituit: facilius enim |
 reis praetor succurrit quam actoribus: loquimur autem ex-
¹⁸ ce|ptis minoribus XXV annorum; nam huius aetatis homini-
¹⁶ bus | in omnibus rebus lapsis praetor succurrit. | Si in §58.
 demonstratione plus aut minus positum sit, | nihil in iudi-
²⁰ cium deducitur, et ideo res in integro ma|net: et hoc est
 quod dicitur falsa demonstratione rem non | perimi. sed §59.
²² sunt qui putant minus ⁹recte comprehendi: nam | qui forte
 Stichum et ¹⁰Erotem emerit, recte uidetur ita | demonstrare
 QVOD EGO DE TE HOMINEM EROTEM EMI, ¹¹et | si uelit, de

209. Sticho alia formula ¹²idem agat, quia uerum est eum || qui

71 a.
 t.s.
 (1) *ad si 'n condemnationem C.* (2) *ita C.* edd. c. Hollw.: po-
 situm sed recte Hushk. ad 4. 68. (*condemnat. quo loco plus petenti*)
 contulit. (3) *q. si(?) c(?) C.* (*y ötet* Hollw.) (4) *qā C.* (5) *si*
 ed. m. 4. Nunc uncinis inclusi: praecedit *sed* non *s'* edd. inserunt
 [*reus, cum*] Bl.: (*reus si*) HIA: (*et reus, cum*) La. adnotauit *etatis esse*
qui (6) edd. [*actor*] inserunt. (7) *qō. (pro qā.) C.* [non
qā.] (8) *egre|di C.* (9) *rectae C.* (10) *eroterit C.* (11) *ut*
 coni. Hushk. sed HIA *ded. et* (12) *id C. id (qd) sec.* Bl.
 Hefft. coni. *iud. (iudicio) uel ed. (edicti)* Hushk. *ād (deinde)* HIA
empti (quasi in C. fuerit *eti*, et hoc significare posset *empti*, et quasi
idem accusatiuus, non nominatiuus esset).

§ 57. Vid. §§ 68. 52. 125. 2. 163. Seu. et Ant. L. 3. C. de edendo 2.1. et L.
 un. C. de lit. cont. 3.9. *quam iud. egredi* Vid. cit. L. 18. D. 10.3. Ulp.
 L. 26. D. de re iud. 42. 1. *praetor succ.* Cf. § 53. et uid. Gai. L. 46. § 3. D.
 de procur. 3.3. Ulp. L. 4. i. f. D. quod c. eo 14.5. § 58. Vid. § 40. et
 cf. cum duab. sqq. §§. etiam § 55...57. § 59. Vid. Ulp. L. 1. § 41. D.
 depositi 16.3. et L. 33. D. de A. E. et V. 19.1. Paul. L. 17. § 4. D. commo-
 dati 13.6. Afr. L. 78. § 1. D. de procur. 3.3.

duos emerit, singulos quoque emisse: idque ita maxime Labroni uisum est: sed si is qui unum emerit, de duobus egerit, falsum demonstrat. idem et in aliis actionibus est, §60. uelut commodati, depositi. Sed nos aput quosdam scriptum inuenimus, in actione depositi et denique in ceteris omnibus quibus damnatus unusquisque ignominia notatur, eum qui plus quam oporteret demonstrauerit, litem perdere, uelut si quis una re deposita duas res deposuisse demonstrauerit, aut si is cui pugno mala percussa est, in actione iniuriarum esse aliam partem corporis percussam sibi demonstrauerit: quod an debeamus credere uerius esse, diligentius requiremus: certe cum duae sint depositi formulae, alia in ius concepta, alia in factum, sicut supra quoque notauimus, et in ea quidem formula quae in ius concepta est, initio res de qua agitur demonstratur, tum designetur, deinde inferatur iuris contentio his uerbis QUID QUID OB EAM REM ILLVM MIHI DARE FACERE OPORTET; in ea uero quae in factum concepta est, statim initio in-

(1) nam. x(a)isi(?) c. C. (2) HLA adn. 'exciderit mandati'. sed cf. §62. (3) rei C. (4) re(?)s(?) res C. Huschk. uult: plures res cf. 2.174.199.205.515.233.3. §.59.184. HIA: plures(ue) Fort. legendum: ꝥ ū tres (res uel tres) (5) corporalis C. (6) § 47. (7) quae in ius concepta C. HIA: quae tantum in ius (8) demonstratur C. (9) Proposui olim intentio, sed cf. inf. not. (10) Huschk. (PARET) ante OB inseri uoluit. Nunc HIA: PARET MIHI D-F-OPORTERE (11) eam C. (12) Gö. legit sine demonstratione in intentione res d. q. a. Gö. et La. ded.: concepta est, sine demonstratione (quasi?) intentione res Nunc cum Huschk. statim initio, cum Blum. intentionis loco lego. Huschk. uult: statim initio ante c' demnatione res Hefft. dedit: sine demonstratione ipsa inten-

§ 60. in act. ... ignom. not.] Vid. §182 ibiq. eitt. II. [duae sint depos. form.] Vid. supra § 47. cum §§45.46.133.136. in act. iniur.] cf. Collat. 2.6. [designet] Vid. Gai. et Paul. LL. 15. i. f. 16. D. de D. M. 4.3. L. 6. D. de R. V. 6.1. Ulp. L. 7. pr. D. de iniur. 47.10. Consult. c. 5. Paul. S. R. 2. 31. §22. [contentio = intentio: Alex. L. 9. C. de procurat. 2.13. contendere = intendere in Digestis non ita raro ponitur.]

intentionis loco res de qua agitur, designetur his uerbis
 22 SI PARET ILLVM APVT [ILLVM REM] ILLAM DEPOSUISSE, dubi-
 tare non debemus, quin si quis in formula quae in factum
 composita est, plures res designauerit quam deposuerit,
 210. litem perdat, quia in intentione plus oportet. ||
 71b. _____ ||
 t.s. _____ ||
 211. _____ ||
 68a. _____ ||
 t.s. _____ ||
 _____ || §61.
 212. continetur, ut habita ratione eius quod inuicem actorem ex
 68b. eadem causa praestare oporteret, in reliquum eum cum
 t.s. quo actum est, condemnare. Sunt autem bonae fidei §62.

tione res sic etiam Gn. Sed HIA: modo pro loco, hoc neque C. uer-
 stigiis neque sententiae satisfacere adnotauit. sed in utroque fallit.
 cf. Bl. in Ztschr. f. Rechtsgesch. III. p. 158. sqq. (1) sic recte
 Huschk. et HIA. Edd. APVT ILLVM DEPOS. (2) oportet || C. Lege-
 rim posu[it], uel simile quid. Huschk. posuisse quodam modo uide-
 tur. Gö. Bl. Hefft. HIA posuisse uidetur. (3) Referenda esse ad
 h. l. quae § 38. sqq. I. de actionibus continentur, putat Hefft. et ipse
 pro pagg. 210. 211. exhibuit §§ 36..39. I. tit. cit. Eosdem locos in adn.
 exhibet HIA. (4) oportet || C. §30. I. cit.: In bonae fidei autem
 iudiciis libera potestas permitti uidetur iudici ex bono et aequo aesti-
 mandum quantum actori restitui debeat. In quo et illud continetur, ut
 si quid inuicem actorem praestare oporteat, eo compensato in reli-
 quum is cum quo actum est, condemnari debeat. §39. I. cit.: Compen-
 sationes quoque oppositae plerumque efficiunt, ut minus quisque conse-
 quatur, quam ei debebatur. et r. Ex his locis hoc § 61. initium in
 text. rec. HIA: Compensationes... debebatur. In b. f. enim iudiciis
 cum l. p. p. uideatur i. ex aeq. et bono a. g. a. restitui oporteat, hac in
 potestate || (5) Huschk. pro oporteret uult oportere pareat HIA
 dedit: oportere paret (6) (debeat) ed. 3. ex Inst. suadentibus
 Gö. et Huschk. addidi. sed cf. not. 5. ad 3.160.

§ 61. Vid. §§39.39. I. de action. 4.6. Paul. S. R. 2.5. §3. Cic. de off. 3.17.
 § 70. Senec. de benef. 3. 7.4. de clem. 2. 7.3. De compensationibus:
 Dig. 16.2. Cod. 4.31. Gai. L. 18. §4. D. commodati 13.6. §62. Cf.
 §28. I. de action. 4.6. Vid. Sabin. ap. Paul. L. 38. pr. D. pro soc. 17.2. Cic.
 de N. D. 3.30.74. de Off. L. C. Top. 17.66. ad Att. 6.1.12(15). L. Rubr. c. 22.

iudicia haec, ex empto uendito, locato conducto, negotiorum
gestorum, [mandati, depositi, fiduciae, pro socio, tutelae, § 6
2] commo[dati, pignori] dati, [familiae erciscundae, communi
§63. diuidundo, praescriptis uerbis.] In his [quidem iudici nullo
modo est praeeptum inuicem] compensatio[n]is rationem habere, s
scilicet ei hoc non ipsius formulae uerbis [praecipitur; set

(1) mandati...tutelae bis scripsit librarius, sed, ut Bl. adn., fort. pro
uersu male repetito male alium omisit. cf. sq. not. (2) ****

lu[im] (q) C. Inst. post commo[dati] addunt: pigneraticia, familiae
erciscundae, communi diuidundo, praescriptis uerbis quae de aestimato
proponitur et ea quae ex permutatione competit, et hereditatis petitiō...
(omisso fiduciae iudicio) ... In b.f. autem iudiciis et c. Gö.1.: mandati
...tutelae — | — depensi — | — § 63. — | — ra-
tionem Gö. 2.: mand...tutelae — | — § 63. iudici —

comp. & c. Hefft.: mand...tutelae, rei uxoriae, commo[dati] § 63. In
his quidem La. et edd. m. 2.3.: mand...tutelae, commo[dati]. § 63.
Tamen Hschk. et HIA.: (commo[dati] pignoris) dati [fam. et c. ut nos
habemus. (3) Iudici nullam etiam interdum con. La. et 'nul-
lam' recepp. La. et meae edd. 2.3. item Gn., dantes: Tamen iudici
nullam — — — c. r. h. — — — La. prop.: Tamen iudici nul-
lam etiam in r. dum c. r. h. licet neque enim Hefft. 1827. de-
dit: In his quidem iudici nullo modo est inunctum c. r. habere: ne-
que enim f. u. Illud quidem ad C. litteras proxime accedit, sed tum
displicet inunctum, tum Hefft. nor. obseruauit, ita uersum 7. nimis

EX F. B. D. F. = ex fide bona dare facere. Senec. de benef. 3.7.6. (ani-
mi coniectura capienda est.) ex empto uend.] Vid. Cic. de off. 3. 16.
cum Val. Max. 8.2.1. Ulp. L. 11. § 1. D. de A. E. et V. 19.1. L. 31. § 20. D. de
aedil. ed. 21.1. Pomp. L. 6. § 1. D. de contr. empt. 18.1. Paul. L. 7. pr. D.
de eo q. cert. l. 13.4. loc. cond.] Vid. Dioel. et Max. L. 17. C. de loc. et
cond. 4.65. Iau. L. 21. D. eod. 19.2. § 5. L. eod. 3.24. item Senec. l. c. § 1.
neg. gest.] Vid. Gai. L. 5. pr. D. de O. et A. 44.7. Paul. L. 7. D. de N. G. 3.5.
Dioel. et Max. L. 18. C. eod. 2.19. Alex. L. 3. C. de transact. 2.4. et supra
§ 33. mand.] Vid. cit. L. 5. pr. D. 44.7. Ulp. L. 10. § 3. Paul. L. 59. § 1.
D. mand. 17.4. depositi] Vid. supra § 47. cit. L. 7. pr. D. 13.4. Ulp.
L. 1. § 23. sq. Tryph. L. 31. D. depos. 16.3. fiduciae] Vid. 2.59. 4.39.
Cic. de off. 3.15. cum § 70. ibid. ad Diu. 7. 12.2. pro soc.] Vid. Paul.
L. 3. i. f. Ulp. L. 52. § 1. D. pro soc. 17.2. tutelae] Vid. Pomp. L. 3. D. de
tut. et rat. distr. 27.3. et ad 1. § 191. citt. ll. commod.] Vid. Ulp. L. 3. § 2.
D. commod. 13.6 et supra § 47.33. § 63. Vid. Paul. L. 21. D. de
compensationib. 16.2. cum Pomp. L. 3. Ulp. L. 7. § 1. L. 13. Iau. L. 14. eod.
Gai. L. 18. § 4. D. commod. 13.6.

10 quia id bonae fidei iudicio conueniens uidetur, ideo officio
eius contineri creditur. Alia causa est illius actionis §64.
12 qua argentarius experitur: nam is cogitur cum compen[sa-
tione agere, id est ut compensatio uerbis formulae con-
14 prehendantur; itaque argentarius ab initio compensatio[n]e
facta minus intendit sibi dare oportere: ecce enim si ses-
16 tertium x milia debeat Titio, atque ei xx debeat Titius,
ita intendit SI PARET TITIVM SIBI X MILIA DARE OPORTERE
AMPLIUS QVAM IPSE TITIC DEBET. Item .. bonorum em- §65
18 ptor cum deductione agere iube[tur, id est ut in hoc solum

breuem effici. unde nunc C. uersus 6. fin. usque ad 8. sic lego: in
hi[is] q[ui] iudici nullo m[od]o e[st] p[re]ceptum inuicem compensatio[n]is rationem
habere, scl. ei h[oc] n[on] ipsius formulae uerbis | Ut Bl. uersum 7. dedit
[m iudici nullam em . inutum comp...atio], xxxv litteras is habere
et. Bl. autem interstitiorum longitudinem accurate indicare sae-
pissime neglexit, unde magnum rei criticae impedimentum fit, quod
et La. saepius questus est. Husehk. olim sic: „In his iudici in da-
mmando (s. ydemnando) reum comp. r. habere, n[on] (non) quidem form.“
&c., postea sic: Iudici tm (tamen) horum b. f. iudrum (bonae fidei
iudiciorum) comp. r. habere, n[on] (non) quidem form. &c. HIA: Iudici
tamen horum omnium iudiciorum c. r. h. non ipsis f. u. Mihi olim
legendum esse uidebatur: Iudici quidem in condemnatione compen-
satio[n]is r. h. n[on] (non) ipsius [etiam infra § 150. pro ipsis C. habet ipsi-
us]. (1) id C. et edd. ante 1841. (2) ol... C. sec. Gö.

**** Gö.1. cum Gö.2. ita ut Hefft. HIA. id e[st] ut La. et edd. m. 2. sqq.
Gn. (3) dari Gö.2. HIA. cf. ad superiorem § 5. (4) s. c
(pro ss) C. (5) unde defendit C. (6) item uerbis C. sec.
Gö. item debet C. sec. Bl. (item que? Bl. insolitum Gaio.) an: item
n[on] (nunc) uel et aut et (etiam)? Immo, magis conueniret: Item si
b. e. [agit] cum Gö.2. et Hefft.: Item debet cum ded. ag. uelut bon.
emtor, ita ut in Hschk. nuperrime Item debet librarium ex Item ed
(= edicto) be (i. e. bonorum emtor) fecisse artificiose demonstrare
conatus est, et HIA. ded.: Item edicto b. e. (7) in(u)be[r]u... C.
sec. Bl. sed sec. add. Gö. 2. iube[tur] ut librarium scripsisse Bl. iudi-
cauit, prob. Hschk. debet id est ut La. et edd. m. 2.3. debet ita ut
Hollw. uoluerat.

§ 64. Vid. § 68. etiam 3.131. sq. § 65. Vid. § 40. I. de action. 4.6.
et supra 3.78.81. defraud] Vid. Papir. Iust. L. 4. D. de cur. bon. d. 42.7.
(nullam actionem ex ante gesto fraudatori competere). LL. 6.14.25. D.
quae in fraud. cred. 42.8. Senec. de benef. 4.26.3.

aduersarius 'condemnetur quod superest, deducto eo quod inuicem 'ei bonorum emptor defraudatoris nomine debet.²⁰
 §66. Inter compensationem autem quae argentario interponitur, et deductionem quae obicitur 'bonorum emptori, illa differētia est, quod in 'compensationem hoc solum uocatur²² quod eiusdem | generis et naturae est, ueluti pecunia cum pecunia 'conpen|satur, triticum cum tritico, uinum cum uino, adeo || ut quibusdam 'placeat non omnimodo uinum cum^{213.} uino aut | triticum cum tritico compensandum, sed ita si^{47a.} eiusdem naturae qualitatisque sit; in deductionem autem | uocatur et quod non est eiusdem generis; itaque 'si a Ti-⁴ tio pecuniam | petat bonorum emptor et inuicem frumentum aut nimum 'Titio | debeat, 'deducto quanti id erit, in reli-⁶

(1) c'demnet C. (2) tibi defraudatoris no|mini debet C. et sic (sed nomine) Gō., qui tamen in add. ed. 2. sibi d. n. debetur fecit, quod tum edd. secuti sunt. sed nunc cum Hschk. ex tibi feci ei be (ei bonorum emptor), retento debet schedarum. (3) t|ponit C. opponitur malebat Hugo et dedit HIA adnotans: „In C. fuerit argentario p|ponitur“. 'immo pponit' (proponitur) La. Bl. adscripsit: interponitur scil. postulanti propter periculum plus petitionis. cf. §68. (4) a(s) .. r(p)n (deori Sauin.) illa d. fere|tia C. (5) compensatione C. (6) rpen|setur C. Possis ueluti ut...compensetur (7) placet C. (8) si u C. Postquam in schedarum seq. u (cf. sq. not.) Titio latere uideram (cf. §64.), illud ū ab edd. in textu ne significatum quidem asterisco, pro aī esse cognoui. Hschk. uoluit: si uelut (uu) p.|petAT (petat a Titio) si uelut Latine ita dici non posse, adnotauimus ad 3. 221. et tum HIA dedit, ut nos, a cett. edd. omiss. a Titio (9) u C. Gō. 1. 2. tibi ed. 1842 is ipse edd. m. 2.3. et La. Nunc tit feci; Hschk. quoque Titio ex t. faciendum esse suasit, et sic ded. HIA. (10) deductu|orc(e) C. deducto eo edd. praeter La. et m. 2.3. Litteras re (pro rg) regulam significare La. censuit. Languidius legeretur deducitur tantum (ti) q. id erit et Hschk. finxit C. habere deducto ore et ex hoc ore fecit ape (i. e. a pecnam e a seq. q. absorptam esse), ut habeamus a pecunia quod HIA inseruit.

§ 66. Vid. Paul. L. 15. D. ratam rem haberi 46. 8. et L. 47. §§ 4.5. D. de pecul. 15. 1. et R. S. 2. 5. § 3. Iustinian. L. 11. C. depositi 4. 34.

quum ex|peritur. Item uocatur in 'deductionem et id §67.
⁸ quod in diem de|betur; compensatur autem hoc solum quod praesenti die de|betur. Praeterea 'compensationis qui- §68.
¹⁰ dem ratio in intentio|ne ponitur; | quo fit, ut si facta con-
¹² pensatione plus nummo uno | intendat argentarius, causa cadat et ob id rem perdat: | deductio uero ad condemna-
¹⁴ tionem ponitur, quo loco plus | petenti periculum non interuenit; utique 'bonorum emptore agente, qui | licet de certa
¹⁶ pecunia agat, incerti tamen condemnatio|nem concipit.
 Quia tamen superius' mentionem habui|mus de actione §69.
¹⁸ qua in peculium filiorum familias 'seruorum|ue agatur, opus est ut de 'haec actione et de ceteris quae eorum|dem nomine
²⁰ in 'parentes dominosue dari solent, | diligentius admoneamus. In primis itaque si iussu patris 'dominiue nego- §70.
²² tium gestum erit, in solidum | 'praetor actionem in patrem dominumue comparauit: | et recte, quia qui ita negotium gerit, magis patris dominiue quam filii seruiue fidem se-
 214. quitur. Eadem ratione || comparauit duas alias actio- §71.
^{47b.}

(1) deductione C. (2) compensationis C. (3) be|rc|beore agens. C. (4) pag. 211. uel 212. non legibili, abi de deductione ante § 61. actum est. cf. § 36. I. de actionibus 4. 6. (5) seruor' | q C. seruorumque edd. Nunc e. Inst. feci. (6) agitur Gō. 1. 2. Hefft. HIA ex Inst. (7) ac C. (8) parentis C. (9) dominisue C. (10) Hic C. v. 22. litteris 31 tantum constat, si penes schedas fides est; incipit pr. aō in (fort. pro aō. nem) aut p|p|am aō. nem

§ 67. Vid. Ulp. L. 7. pr. D. de compensationibus 16. 2. § 68. Vid. §§ 64. sq. 51. 53. Paul. S. R. l. c.

§ 69. Pr. I. quod cum eo qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicitur 4. 7. Vid. Senec. de benef. 5. 19. 5. sqq. § 70. Cf. § 1. I. tit. cit. 4. 7. Vid. Quod iussu: Th. C. 2. 31. Dig. 15. 4. Quod cum eo...s. quod iussu Cod. 4. 26. Greg. Cod. De patr. pot. 13. 1. (ed. Haen. p. 38.) Ulp. L. 25. § 4. D. de A. u. O. H. 29. 2. L. 5. § 2. D. de in rem u. 15. 3. L. 3. § 4. D. de minorib. 4. 4. Scaeu. L. 7. D. quod cum eo 14. 5. § 71. Cf. § 2. I. tit. cit. 4. 7. Vid. Paul. S. R. De exercitoribus 2. 6. De institoribus 2. 8. Dig. De exercitoria actione 14. 1. De institoria actione

nes, exercitoriam ¹et | institoriam: tunc autem exercitoria
locum habet, cum | pater dominusue filium seruusue ma-
gistrum | ²navis praeposuerit, et ³quod cum eo eius rei
gratia cui ⁴praepositus fuit, negotium gestum erit; cum
enim ea quoque res | ex voluntate patris dominiue contrahi
uideatur, | aequissimum ⁵praetori visum est in solidum
actionem dari: quin | etiam, licet extraneum quis ⁶quem-
cumque magistrum nauis | praeposuerit, siue seruum siue libe-
rum, tamen ea praetoria actio in eum redditur: ideo autem ¹⁰
exercitoria actio appellatur, quia exercitor uocatur is ^{ad}
quem cottidianus nauis quaestus peruenit. ¹¹institoria uero ¹²
formula tum locum habet, cum quis tabernae aut cui libet ¹⁴
negotiationi filium seruusue ³aut etiam quemlibet extra-
neum siue seruum siue liberum praeposuerit, | et quid cum ¹⁶
eo eius rei gratia cui praepositus est, contractum ¹⁰fuerit:
ideo autem ¹¹institoria appellatur, quia qui | tabernae prae-
ponitur, institor appellatur: quae et ipsa | formula in so-
lidum est. Praeterea tributaria ¹²quoque actio | in patrem ²⁰
dominumue praetoris ¹³edicto de tabernae mercibus rebusue

(1) ¹et | institoriam C. (2) nauis plerique Inst. eodd. et edd.
praeter Heff. et m. 2. sqq. nauis etiam Schrader. Inst. (3) qd
e. negotium C. La. et edd. m. 2.3. ded.: quid negotiorum; posse scribi
negotii adn. La. utrumque contra morem Gaianum est. Ed. m. 4.
praetuli quod...negotium (4) praepositum p (r) (f) fuit C. An
praepositus is? Sed nec Inst. is habent. (5) .. C. (i. e. pr. Un-
terh.) (6) quam magistrum nauis edd. praeter La. et m. 2. sqq.
(7) at C. (8) institoria u (i. e. u) formula C. cf. nott. 1.11.
(9) desiderantur 5 litterae. aut Gō. 1. 2. uel etiam Heff. La. et
ed. m. 3. Hschk. aut ē (10) fuit (pro fuit) C. (11) institu-
toria et paullo post institor C. Sequens hiatus ex Inst. suppl.
(12) desiderantur 8 fere litterae, quibus plura uocabula quam ista
(gg ao) olim significata fuisse suspicor. (13) pr edicto de eor.
(La. de peculiaribus) mercibus rebusue Huschk. Parum apta mihi

14.3. Cod. De institoria et exercitoria actione 4.25. Ulp. L. 7. §11. D.
ad SC. Macedonianum 14. 6. Marcell. L. 20. D. de usu et habitatione
7.8. § 72. §3. I. tit. cit. 4.7. Vid. Dig. De tributaria actione 14.4.

²² constituta est, cum filius seruusue in peculiari ¹quacumque
merce sciente patre dominusue negotiatur: nam si quid cum eo
eius rei causa contractum erit, ita praetor ius dicit, ut quidquid
²¹⁵ in his mercibus erit, quodque inde receptum erit, id inter patrem
^{73a} i. s. dominumue, si quid ei debetur, et ceteros creditores pro rata
portione distribuatur; et quia ipsi patri dominusue distributionem
permittit, si quis ex creditoribus queratur, quasi minus ei tributum
sit quam oportuerit, hanc ei actionem adcommodat, quae tributo-
ria appellatur. Praeterea introducta est actio de peculio ⁷³
deque eo quod in rem patris dominusue uersum erit, ut quamuis
sine uoluntate patris dominusue negotium gestum erit, tamen siue

haec uidentur: Gaius oppositionem potius eam hic expresserit, quod
haec formula, cui locus erat etiam si nihil esset in peculio, non in
solidum dabatur. otiosum foret: de peculiaribus mercibus... cum in
peculiari merce... otiosissimum autem est quod Heff. lacunae ex-
plendae dedit: pro filiis filiabusue, (ut ins. 1830.) seruis ancillabusue,
neque hoc syrma in simplicibus Ulp. L. 5. §2. D. de trib. act. 14.4. uerbis
sui simile habet. Inst. l. c.: Introduxit et aliam actionem praetor,
quae tributaria uocatur: namque si seruus in peculiari m. et c. Illo
uitio non laborat quod nunc ex hia recepi: de tabernae mercibus re-
busue. cf. Ulp. L. 5. §16. D. h. t. 14.4. (1) „In reliqua quidem huius
pag. parte, nec non in uniuersa pag. seq. nihil legi potuit: sed eum,
quae ibi euauerint, non solum quantum ad sententiam attinet, ue-
rum etiam maximam partem uerbis tenus seruata esse uideantur in
§§ 3.4. I. tit. cit., lacunam inde explere non dubitauit. Institutionum
tamen auctores, ne uerbosa fieret disputatio, in solam serui domi-
nique personam direxerunt sermonem: quod cum a Gaii nostri in-
stituto alienum esse animaduertentem, filii patrisque mentionem suo
loco adieci.“ Gō. qui quasi post ari in C. nihil lectum esset, cetera
ex Inst. repetiit, quod sqq. quoque edd. fecerunt; sed in sch. §. 22. in-
ter ari et merie scu (merce scie) est uni (siue qori siue simile quid-
quam) et §. 23: | -ca. Itaque nunc qe'q scripsi. Iam La. adnotauit,
incertus §. 22. litteras sic resolu posse qdem merce s' sci De qua-
cumque cf. Ulp. L. cit. § 7. Non nulla quae a Gaii consuetudine aut
tempore abhorrere uiderentur, in transcribendo ex Inst. supplemento
mutauimus.

Ulp. L. 11. §7. D. de institor. 14.3. infra §74. pec. m. sc. p. dom. negot.]
Gai. L. 27. pr. D. de pecul. 15.1. § 73. §4. I. tit. cit. 4.7. Vid. §74.
Paul. S. R. De in rem uerso 2.9. Alex. L. un. Greg. Cod. si eum eo 7. (ed.

quid in rem eius uersum fuerit, id totum praestare debeat, siue quid non sit in rem eius uersum, id eatenus praestare debeat, quatenus peculium patitur: in rem autem patris dominiue uersum intellegitur quidquid necessario in rem eius inpendit filius seruusue, ueluti si mutuatus pecuniam creditoribus eius soluerit, aut aedificia ruentia fulserit, aut familiae frumentum emerit, uel etiam fundum aut quamlibet aliam rem necessariam mercatus erit: itaque si ex decem ut puta sestertiis quae seruus tuus a Titio mutua accepit, creditori tuo quinque sestertia soluerit, reliqua uero quinque quolibet modo consumpserit, pro quinque quidem in solidum damnari debes, pro ceteris uero quinque ea tenus, qua tenus in peculio sit: ex quo scilicet apparet, si tota decem sestertia in rem tuam uersa fuerint, tota decem sestertia Titium consequi posse; licet enim una est actio qua de peculio deque eo quod in rem patris dominiue uersum sit agitur, tamen duas habet condemnationes; itaque iudex, apud quem ea actione agitur, ante dispicere solet an in rem patris dominiue uersum sit, nec aliter ad peculii aestimationem transit, quam si aut nihil in rem patris dominiue uersum intellegatur aut non totum: cum autem quaeritur quantum in peculio sit, ante deducitur quod patri dominiue ²¹⁶ ^{73b} ^{t.s.} quique ^{73b} ^{t.s.} in potestate eius sit, a filio seruouue debetur, et quod superest, hoc solum peculium esse intellegitur: aliquando tamen id quod ei debet filius seruusue qui in potestate patris dominiue est, non deducitur ex peculio, uelut [si] is ⁷⁴ cui debet, in huius ipsius peculio sit. Ceterum dubium ⁶ non est, quin is quoque qui iussu patris dominiue contraxerit, cuique institoria uel exercitoria formula competit, de peculio ⁸

(1) Sequentia suppl. maxime ad Institt. imp. uerba composita sunt.
(2) ipsius neglegenter omiss. est edd. m. 3. 4. et HIA.

Haenel. p. 24.) Dig. De peculio 15.1. Quando de peculio actio annalis est 15.2. De in rem uerso 15.3. Cod. Quod e. eo... uel de peculio... aut de in rem uerso 4.26. Dig. de peculio legato (LL. 7.16 18. 33.8. § 74. Cf. § 5. I. tit. cit. 4.7. Vid. § 73. Ulp. L. 4. § 5. D. quod cum eo 14.5.

aut de in rem uerso | agere possit; sed nemo tam stultus ¹⁰ erit, ut qui aliqua | illarum actionum sine dubio solidum consequi ¹ possit, | in ² difficultatem se deducat ³ probandi in ¹² rem patris dominiue uersum esse, uel habere filium seruuum ¹⁴ peculium, et tantum habere, ut solidum sibi ⁴ solui possit. Is quoque cui tributoria actio competit, de peculio uel de in ¹⁶ rem uerso agere potest; sed huic sane plerumque | expedit hac potius actione uti, quam tributoria; nam in tributoria ¹⁸ eius solius peculii ratio habetur, quod in his mercibus ⁵ erit, quibus negotiatur filius seruusue quodque inde receptum ²⁰ erit, ⁶ at in actione peculii, totius: | et potest quisque tertia forte aut quarta uel etiam minore parte peculii negotiari, ²² maximam uero partem ⁷ in praediis uel | in aliis rebus habere; ⁸ longe magis si potest adprobari, id quod | ⁹ debeat, totum in rem patris dominiue uersum esse, ad | hanc actionem ²¹⁷ transire debet; nam, ut supra ¹⁰ diximus, || eadem forma ^{56a} mula et de peculio et de in rem uerso agitur.

Ex maleficiis filiorum familias seruorumue, ueluti | si §75.

⁴ furtum fecerint aut iniuriam commiserint, noxales actiones ¹¹ proditae sunt, uti liceret patri dominiue aut | litis aestima-

(1) priti u. C. Hschk. ex u. faciens h' (= hoc) emendari uult et HIA ded. hac (i. e. actione de peculio uel de in rem uerso). (2) difficultate C. (3) pbando C. (4) C. (5) desiderantur in C. fere 6 litterae, scilicet post mercib, unde us erit scripsimus edd. m. 3. 4. Gn. HIA sed Gö. Klenz. Hefft. edd. m. 1. 2. et La. dederunt continetur (6) ad C. (7) in praediis et mancipiis aut fenebri pecunia habere Inst. (8) Gö. lacunam indicauit. Hefft. ded. Certe si a creditore pot. Klenz. Ideoque is a quo pot. La. et ed. m. 2. iudici autem si pot. Edd. m. 3. 4. c. Huschk. longemsi p adprobari id q | (9) Gö. lacunam indicauit. Hefft. ded. erogatum fuerit Bl. erat creditum Klenz. debetur, in peculio uel La. fecit deueatur totū quod sequuntur edd. m. 3. sqq. Gn. HIA. Antea Huschk. prop. creditū fuerit (10) § 73. (11) pditae s. C.

L. 1. pr. 5. § 1. L. 9. § 1. Gai. L. 11. D. de tributoria actione 14. 4. Ulp. L. 9. § 2. D. de peculio 15. 1.

§ 75. Pr. § 2. i. f. I. de noxalibus actionibus 4. 8. Vid. 1. 140. et infra

tionem 'suffere aut noxae dedere: erat enim iniicum nequitiam eorum ultra ipsorum corpora parentibus dominisue §76. damnosam esse. Constitutae sunt autem noxales actiones aut legibus aut edicto: | legibus, uelut furti lege XII tabularum, damni iniuriae² | lege Aquilia; edicto praetoris, §77. uelut iniuriarum et ui bonorum raptorum. Omnes autem noxales actiones³ caput sequuntur: | nam si filius tuus⁴ seruusue noxam commiserit, quam diu in tua potestate est, tecum est actio; si in alterius potestatem peruenerit, cum illo incipit actio esse; si sui iuris coeperit esse, directa actio cum ipso est, et noxae | deditio extinguitur. ex diuerso quoque directa actio noxalis esse incipit: nam si

(1) *suffere aut noxa dederit* C. (2) *ut* (uelut) C. ins. sed ab edd. recte eicitur. Possis *damni iniuria dati* (3) *capita* C. Prouerbiū *ζενὸν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων δεδωμένος* Theophil.) *Noxa caput sequitur* innumeris fere locis, imprimis apud Paulum legitur. cf. locc. infra ctt. (4) *incipit* C.

§79. §1. I. de off. iud. 4. 17. Paul. S. R. 2. 31. §7. Gai. L. 1. Ulp. L. 21. pr. D. de noxal. act. 9. 4. Paul. L. 215. D. de V. S. 50. 16. Gord. L. 2. C. h. t. 3. 41. Fest. u. *Noxia* (Müll. p. 174.) e. Paul. Diac. eod. u. (ib. p. 175.) Quintilian. decl. 4. 5. Appul. Metam. 3. p. 56. (Oud. l. p. 210.) Arnob. ad. g. 2. 32. (dedimus et mancipauimus). Translate tyrannis noxae dedita est ciuitas, Senec. epist. 104. 27. *erat enim inic.* Vid. Ulp. L. 149. D. de R. I. 50. 17. cum L. 2. pr. D. h. t. 9. 4. Paul. L. 2. D. de eo per q. fact. er. 2. 10. Ulp. L. 7. §1. D. de damno inf. 39. 2. L. 1. §15. D. de ui et de ui arm. 43. 16. Afr. L. 61. §5. D. de furt. 47. 2. Vid. etiam de interdictis noxalibus Paul. L. 5. D. de interdictis 43. 1. §76. §4. I. tit. cit. 4. 8. Vid. Ulp. L. 2. §1. D. h. t. 9. 4. Marcell. L. 5. D. si familia furt. fec. dic. 47. 6. Pomp. L. 56. D. de O. et A. 44. 7. *lege XII.* Vide *Dirksen*. 12. 2. Fest. l. e. et LL. init. ctt. item uid. Ulp. LL. 8. 38. §2. Paul. L. 9. D. h. t. 9. 4. L. 16. D. ad exhib. 10. 4. L. 22. D. commod. 13. 6. L. 45. pr. D. locati 19. 2. Afr. L. 110. D. de legat. 1. 30. Ulp. L. 1. §2. D. de priu. delict. 47. 1. Iustinian. L. 21. C. de furtis 6. 2. *damni iniur.* Vid. Paul. LL. 10. 19. pr. D. h. t. 9. 4. Ulp. L. 27. §§1. 11. D. ad L. Aquil. 9. 2. *ui bon. rapt.* Vid. edict. ap. Ulp. L. 2. pr. D. ui bon. rapt. 47. 8. §77. §5. I. tit. cit. 4. 8. e. Theoph. ad h. l. Vid. Paul. S. R. 2. 31. §§8. 9. Ulp. L. 2. §1. LL. 6. 7. Paul. L. 12. Gai. L. 20. Ulp. L. 42. §2. Pomp. L. 43. D. h. t. 9. 4. Paul. L. 2. pr. D. si ex nox. c. 2. 9. L. 7. §1. D. de cap. min. 4. 5. Cels. L. 15. D. de condiet. furt. 13. 1. Ulp. L. 1. §18. D. de pos. 16. 3. Ulp. L. 14. D. de O. et A. 44. 7. L. 1. i. f. D. de priu.

18 pater familias noxam commiserit, et hic se in 'adrogationem tibi dederit aut seruus tuus esse coeperit, '[quod] 20 quibusdam casibus accidere primo commentario¹ tradidimus, incipit tecum noxalis actio esse quae ante directa fuit. 22 Sed si filius patri | aut seruus domino noxam commiserit, §78. nulla actio | nascitur: nulla enim omnino inter me et eum 218. 'qui in potestate mea est, obligatio nascitur; ideoque etsi 56b. in alienam || potestatem peruenerit aut sui iuris esse coeperit, neque cum ipso neque cum eo cuius nunc in potestate est, agi potest. unde quaeritur, | si alienus seruus filiusue 4 noxam commiserit mihi, et is postea in mea esse coeperit potestate, utrum intercidat actio an quiescat: nostri praecceptores intercidere putant, quia in eum casum deducta sit, in quo actio consistere non potuerit, ideoque, licet 8 exierit de mea potestate, agere me non posse; diuersae scholae auctores, quam diu in mea potestate sit, quiescere | actionem putant, cum ipse mecum agere non possim, cum 10 uero exierit de mea potestate, tunc eam resuscitanti.

Cum autem filius familias ex noxali causa mancipio datur, §79. 12 diuersae scholae auctores | putant ter eum mancipio dari debere, 'quia lege XII | tabularum cautum sit, '[ne filius de

(1) *adrogatione tui* C. (2) *ex Inst.* (3) §160. (4) *in* C. (5) *p sum* C. edd. ante 1841. et *hinc possim* (6) *quia e* C. (7) *Iam Gō. 1. expl. [ne aliter fil. de pot. patris]* Nunc *hinc rō aliter* ut dedimus conlocauit, „ut adpareret qua de causa librarius haec omiserit“, i. e. a *sit ad aliv* oculis transilierit. equidem sequor, quia commodius uerba ita conlocari sentio.

del. 47. 1. Paul. L. 18. D. de furtis 47. 2. L. 215. D. de V. S. 50. 16. Alex. L. 1. C. h. t. 3. 41. Gord. L. 4. C. an seruus pro suo facto post m. miss. teneatur 4. 14. Non Maioriani 7. §11. (ed. Haenel. p. 320.) §78. Cf. §6. I. tit. cit. 4. 8. Vid. Tryphon. L. 37. Ulp. LL. 7. 42. §2. D. h. t. 9. 4. LL. 21. sqq. ibid. Paul. et Ulp. LL. 16. 18. Ner. L. 64. D. de furtis 47. 2. Ulp. L. 11. pr. D. de minorib. 4. 4. Paul. L. 215. D. de V. S. 50. 16. item L. 98. §8. D. de solutionib. 46. 3. Diocl. et Max. L. 6. C. an seruus pro suo facto 4. 14. §79. Vid. 1. 140. sq. 132. 135. 4. 75. ibiq. ctt. ll.

potestate patris aliter] exeat, quam si ter fuerit mancipatus; Sabinus | et Cassius ceterique nostrae scholae auctores¹⁴ sufficere unam mancipationem?: crediderunt enim | tres¹⁶ lege XII tabularum ad uoluntarias mancipationes pertinere. |

§80. Haec ita de his personis quae in potestate [sunt], siue¹⁸ ex contractu siue ex maleficio earum controuersia esset: quod uero ad eas | personas quae in manu mancipioe sunt,²⁰ ita ius dicitur, ut cum | ex contractu earum ageretur, nisi ab eo cuius iuri subiectae sint, in solidum defendantur,²² bona quae earum futura forent, si eius iuri subiectae non essent, ueneant: sed eum rescissa capitis diminutione imperio continenti iudicio⁸

(1) fuit C. (2) [putant] ins. edd. omnes. Gö.1.2. mancipationem crediderunt; tres enim Heft. m. (crediderunt); crediderunt en. tr.

(3) sic egregie Husehk. saepe temptatas C. litteras dubias interpretatus est, postquam proposuerat siue ex maleficio siue | et sic ded. Gn. et HIA. Gö. prop. si legitimo iudicio | La. et ed. m. 2: quotiens aut ex contractu, aut | ex maleficio (quod ius a ex tractu a) Gö.1.2. lacunae indicationem, Heft. dedit rescissa capitis diminutione cum |

(4) agatur HIA. (5) sinun.ancum C. explicauit Unterh.

(6) i(?)umã C. edd. c. Unterh. ueneunt (7) reiasac.p(1)foro C. sec. Bl. Husehk. cissa kap dm quod edd. inde ab a. 1841. habent. Heftter: ueneunt. § 81. Sed cum in factum formula aut imp.

(8) agitur, etiam cum ipsa muliere, quae in manu conuenit, agi potest, quia tum tutoris auctoritas necessaria non est. Husehk. et HIA. Gaium, ante quam de alieno nomine instituendis actionibus exponeret (§§2.sqq.), etiam de pauperie pag. 219. egisse puto, ut §81. communia de mancipandis noxae dedendis et seruis et animalibus spectet. Cf. tabul. nostr. system. et Inst. 4.9. Et HIA adnot.: „Haec statim ea excepisse puto, quae habet pr. I. si quadr. paup. 4.9., sed tantum haecce: „Animalium... feruore (alii: pauore) aut... scripta est. Non etiam cetera, quae ibi sequuntur, quae aliunde assuta esse constat. Gaius contra post haec dixisse uidetur, illud omnium noxalium actionum commune esse, quod si seruus uel animal ante litis contestationem mortuum sit, noxalis actio extinguatur (L.1.§13.D.9.1. L.39.§4. L.26.§4.D.9.4). Aliud iuris esse, si post litis cont. moriatur (L.16.D.9.4. L.37.§1.D.9.2.), quo casu ne mortuum quidem hominem noxae dare

§ 80. Vid. 3.84. eum locis ibi citt. impr. LL. s. 9. D. de cap. min. 4. 5. et infra §§103.106. et supra §38. Ulp. 11.27.

yy. 1...23. | §81.

220. ———— enim ———— || ———— quam-
125b. quam diximus³ ———— permissum fuisse ei mortuos homines
t.s. dedere, tamen etsi quis eum dederit qui fato suo uita
excesserit, aequae liberatur. |

⁴ Nunc admonendi sumus agere posse quem libet aut suo no- §82.

mine aut alieno: | alieno, ueluti cognitorio, procuratorio,
6 tutorio, | curatorio, cum olim, | quam diu quidem legis actio-
nes in | usu fuissent, alterius nomine agere non liceret,

reo licere. Plane si ab alio occisus sit, quo nomine ei legis Aquiliae actio sit, aequum uisum esse (haec in y. 12. comparent), ut iudex, si reus eam actionē prestare actori paratus sit, eum absoluat (L.1.§16.D.9.1.).

Reliqua paginae pars fortasse controuersiam spectabat nobis incognitam, an etiam si damnatus legis Aquiliae actionem actori cederet, liberaretur, quod si qui erant, qui existimarent, argumento sine dubio utebantur eo, quod reus etiam sine culpa sua mortuum hominem dedendo liberaretur: eoque spectat § 81. Haec HIA.

(1) Versus 24. et sq. pag. priores sic restit. HIA: § 81. ... licere enim etiam, si fato is fuerit | mortuus, mortuum dare; nam quam quam diximus, non etiam permissum reis esse, et mortuos cf. sqq. nott.

(2) euime-s(a)uate n(1)ouerit(u) || C. sec. Bl. (3) „Husehk. et Hollw. quamuis, ut supra quoque diximus, reo non permissum fuit (rectius Böck. fuerit) demortuos (uel emortuos: nolim et mortuos) homines dedere. Sed in his reo non, negatione alieno loco posita, item adiectiua coninnetio et uel etiam, ferri non possunt. La. diximus nunquam perm. Heft. De HIA uid. not. 1. (4) „Videndum an scribi possit: etiam si quis uiuum dederit isque“ La. (5) dederit Heft.

(6) ex Inst. praeter quam quod ibi est: quem libet hominem. „Ego uocem hominem, qua sane carere possumus, omisi, cum uix reliqua capiat unius uersus spatium.“ Gö. „Gaium scripsisse puto: agere licere aut“ La. (7) quamdiu ——— legis

§ 81. Vid. Paul. L. 26. § 4. Iul. L. 39. § 4. Ulp. L. 42. § 1. D. h. t. 9.4. Val. Prob. ex cod. Eins. n. 51. S·Q·M·M·M·M·M· si quis manu missus manu missa moritur.

§§ 82..102. De cognitoribus et procuratoribus: Vat. Fgm. §§317... 341. Th. C. 2. 12. Paul. S. R. De cognitoribus 1. 2. De procuratoribus 1. 3. Consult. vet. IC. 3. Dig. De procuratoribus et defensoribus 3. 3. Cod. De procuratoribus 2. 13.

§ 82. Pr. I. de iis per quos agere possumus 4. 40. supra 2. 39. cognit. | Vid. § 83. procur. | Vid. § 84. tut. curat. | Vid. § 85. cum

§83. [nisi] pro populo et libertatis causa¹. Cognitor autem⁸ certis verbis in litem coram aduersario substituitur: nam actor⁹ ita cognitorem dat QVOD EGO A TE uerbi gratia¹⁰ FVNDVM PETO, IN EAM REM | LVCIVM TITIVM TVBI COGNITOREM DO; aduersarius ita¹¹ QVANDOQVE TV A ME FVNDVM PETIS, IN¹² EAM REM PVBLIVM MEVIVM COGNITOREM DO: potest ut actor ita dicat QVOD EGO | TECVM AGERE VOLO, IN EAM REM CO-¹⁴ GNITOREM DO; aduersarius ita¹³ QVANDOQVE TV MECVM AGERE VIS, IN IAM REM | COGNITOREM DO: nec interest praesens¹⁶ an absens cognititor detur; set si absens datus fuerit, cognititor ita erit, si cognouerit¹⁵ et suscepit officium co-¹⁸ gnitoris. Procurator uero nullis certis uerbis in litem substituitur; set ex solo mandato, et absente et 20

actiones in usu fuissent, alt. n. a. n. liceret Gö. 2. et sic HIA nisi quod scilicet ante legis dedit, et essent pro fuissent Ed. 4. cum La. ded.; quo tempore erant legis actiones, in usu fuisset, alt. n. a. n. licere nisi quod et Gn. rec. nunc cum Gö. et HIA fere feci: cf. supra § 25. infra §94.1.184. et adnot. m. ad 3.45. essent ego quoque malim quam fuissent, sed hoc aperte C. habet, neque a Gaiano more nimis alienum est. *quandiu solae leg. act. in u. fuissent* Heftt. (1) Inst. add.: „pro tutela. praeterea lego Hostilia permissum est furti agere eorum nomine qui apud hostes essent aut rei p. causa abessent, qui quaene in eorum cuius tutela essent“ a.c. (2) n.C. (3) cf. seq. not. 4. QVANDO edd. Gö. (4) q̄a C. sec. Bl. edd. praeter m. 3.4. QVANDO sed Huschk. (et HIA) recte siglam q̄a, interpretatus est, memorans formulas ap. Liu. 9.10. Cic. in Verr. II. 3.80. pro Caec. 19. (5) fuit C. (6) ita Heisius. (7) Edd. consti|tuitur

olim et c.] Vid Ulp. L. 123. pr. D. de R. I. 50. 17. item supra 2. 95. pro pop.] Vid L. Seruil. repetundar. capp. 4. 5. Cic. in Caec. dimin. 20. 65. Gai. L. 1. § 1. D. quod cuius e. uniu. nom. 3. 4. libert. c.] Vid Liu. 3. 45. Donat. ad Terent. Ad. 2. 1. 40. Ter. Eun. 4. 7. 35. sqq. Cic. p. Caec. 33. 97. pro dom. 29. 78. Cod. De adsertione tollenda 7. 17. item supra § 14. „adsertores“. § 83. Vid Fgm. Vat. § 317. sqq. 329. 331. Aes Malacitan. c. 64. 65. Cic. pro Rosc. com. c. 18. Hor. sat. 2. 5. 38. Ouid. Amor. 12. 24. Manil. astron. 5. 322. Paul. Diacon. u. Cognitor (ed. Müll. p. 57.) Pseudo-Ascon. in diuin. 4. 11. (ed. Bait. p. 104.) et Schol. Ambros. in Catil. 5. 1. (ibid. p. 370.) L. 3. et Interpret. ad L. 7. Th. C. de cognitor. et procur. 2. 12. Paul. S. R. l. c. item Isidor. Or. 10. § 53. et impr. Differentiar. § 123. (ed. Arenal. 5. p. 18.) infra §§ 97. sq. 101. § 84. Cf. § 1. l. tit. cit. 4. 10. Fgm.

ignorante aduersario constituitur: quin etiam sunt qui putant uel eum procuratorem uideri cui non sit mandatum, si modo bona fide accedat ad negotium et caueat ratam rem dominum habiturum: igitur etsi non edat²² mandatum, procurator — — —, || quia saepe mandatum initio²¹ litis in obscuro est et postea aput iudicem ostenditur.^{89 a} Tutores autem et curatores quemadmodum constituantur, § 85. primo commentario³ rettulimus. Qui autem alieno § 86. nomine agit, intencionem quidem ex persona domini sumit, condemnationem autem in suam personam conuertit: nam si uerbi gratia Lucius Titius [pro] Publio Mevio agat, ita formula concepitur SI PARET NUMERIVM NEGIDIVM PVBLIO ME-

Hollw. substituitur. „Verum puto datur“ La. (sub)stituitur HIA. Ego uerum puto uerba substitui et constitui ad explicandam quae inter cognitorem ac procuratorem intercederet, differentiam h. l. sibi opponi: procurator non substituitur, ut certis uerbis cognititor substituitur [cf. § 97.], sed nullis certis uerbis constituitur. (1) et cum Gö. l. adeo cum Heftt. (2) edat Hollw. et edd. post 1841. antea habeat mand., agere tamen posse, ex Nieb. con. Litteras C. e. h. (causa sec. Gö.) experi p. (experiri potest) (quod rec. Gn.) uel ei dat no explicari posse putauit La. Ed. m. 4. adn. quod nunc displicet: malim non agat. Gaius familiare est si — nihilo minus HIA: procurator admittitur, || sed non iure adm.: Sch. Gö. secutus restitui admittitur (eae habent specul. a) (3) § 144. sq. (4) n. C. (5) p. C.

Vat. Ps. -Ascon., Paul. Diacon. et Interpret. l. cit. Isidor. Or. 9. 3. § 8. et 4. § 35. item Diff. l. c. Ulp. L. 1. § 1. 3. Paul. L. 2. D. h. t. 3. 3. Paul. S. R. l. 3. § 1. 3. 5. 6. b. Ulp. L. 50. D. de iudiciis 5. 1. Diocl. et Max. L. un. C. de satis dando 2. 57. Val. et Val. L. 2. Th. et Val. L. 7. Th. C. h. t. 2. 12. c. interp. ex solo mandato] Vid Ulp. L. 1. pr. D. h. t. 3. 3. L. s. pr. ... § 2. Paul. L. 17. D. mandati 17. 1. Ulp. L. 3. § 2. D. iudic. sol. 46. 7. absente] Vid Fgm. Vat. § 326. sqq. Cic. pro Caec. 20. 57. („alieni iuris uicarius.“) De praesentis procuratore uid. Fgm. Vat. § 331. 333. 326. cit. L. 7. Th. C. et caueat et c.] Vid Ulp. L. 27. pr. D. de procurator. 3. 3. Pap. L. 3. § 1. Herm. L. 11. D. rat. rem hab. 46. 8. quia saepe et c.] sed uide Grat. Val. et Th. L. 3. Th. C. h. t. 2. 12. § 85. § 2. l. tit. tit. 4. 10. § 86. Vid. Theophil. 4. 10. § 2. et supra §§ 35. 55. 2. 252. i. f. et Cic. pro Rosc. com. l. c. ex pers. domini] Vid Ulp. L. 1. § 1. D. de legitiosis 44. 6. („quasi cum ipso litiget.“) Alex. L. 9. C. de procur. 2. 13. (contentio ex persona alterius b. f. sumatur), cf. supra § 60. condem. in suam personam conuert.] Vid. etiam Paul. 1. 2. § 4. Vat. Fgm. § 317.

VIO SESTERTIVM X M DARE OPORTERE, IVDEX NVMERIVM NEG-
DIVM LVCIO TITIO SESTERTIVM | X M CONDEMNA. SI NON PA-
RET, ABSOLVE; in rem quoque si agat, intendit PVBLII MEVI
REM | ESSE EX IVRE QVIRITIVM, et condemnationem in suam¹⁰

§87. personam | conuertit. | Ab aduersarii quoque parte si¹²
interueniat aliquis, cum quo actio consti|tuitur, intenditur
DOMINVM DARE OPORTERE, condemnat|o autem in eius per-¹⁴
sonam conuertitur qui iudicium accepit; | set cum in rem
agitur, 'nihil in intentione facit eius persona | cum quo agi-¹⁶
tur, siue suo nomine siue alieno aliquis | iudicio interueniat:
tantum enim intenditur REM ACTORIS ESSE. |

§88. Videamus nunc quibus ex causis is cum quo agitur uel¹⁸

§89. hic qui 'agit' satisfacere [debeat]. Igitur si uerbi gratia
in rem tecum 'agam, satis mihi 'dare debes: aequum enim²⁰
uisum est '[te i]deo quod | interea tibi rem, quae an ad te
pertineat dubium [est], posside|re conceditur, cum satisfac-²²
tione mihi cauere, ut si uictus | sis, 'nec rem ipsam resti-
tuas nec litis aestimationem 'sufferas, sit mihi potestas aut
§90. tecum agendi aut cum sponsoribus || tuis. Multoque^{222.}
magis debes satisfacere mihi, si alieno nomine iudicium ac-^{89 b.}

(1) *intentione*. C. (2) *agam satisfacere igitur* C. Hugo: agat,
satis dare cogitur. si *et c.* edd. ante a. 1841. *agit satisfacere (cogitur)*,
posteriores omnes: *agam, cogatur* satisfacere. Igitur Nunc mihi per-
suasi *debeat* post *dare* excoisisse, siue scribendum fuerit *dduat*. cf.
statim sq. *dare debes*. (3) *agam* C. (4) *dari deus aequum*
C. (5) ita recte Huschk. ex C. *de eo q fecit*. priores edd.: [te]
de eo (6) *rem n'* (rem nec) C. et Hefft. (7) *sufferras* C.

§ 87. Vid. Theophil. l. c. Vat. Fgm. § § 340. sq. (c. Rudorff. in *Zeitschr. f.*
Rechtsgesch. 4. p. 79.)

§ 88. Vid. rubr. Dig. Quisatis dare cogantur *et c.* 2. s. Gai. L. 1. eod.
Pomp. L. 5. § 3. D. de V. O. 45. 1. § 89. Cf. pr. I. de satis dationibus

4. 11. c. Theophil. ad h. l. Vid. etiam Paul. S. R. 1. 11. § 1. Ulp. L. 5. pr. § 1. D.
de H. P. 5. 3. L. 7. § 2. Macer L. 15. D. h. t. 2. s. et supra 3. 116. sq.

§ 90. Cf. pr. I. cit. 4. 11. Vid. Fgm. Vat. 317. 336. Ulp. L. 53. D. h. t. 3. 3.
L. 3. D. iud. solui 46. 7.

cipias. | Ceterum cum in rem actio duplex sit, aut §91.

⁴ enim per formulam petitoriam agitur aut per sponsionem,

siquidem per formulam petitoriam agitur, illa stipulatio lo-

⁶ cum habet quae appellatur IVDICATVM SOLVI, si uero 'per

sponsionem, illa quae appellatur | PRO PRAEDE LITIS ET VIN-

⁸ DICIAIVM. Petitoria autem formula haec est | qua §92.

actor intendit REM SVAM ESSE. Per sponsionem uero | §93.

¹⁰ hoc modo agimus: prouocamus aduersarium tali sponsione

SI HOMO QVO DE AGITVR, EX IVRE QVIRITIVM MEVS EST, ²SES-

TERTIOS XXV NVM[MOS DARE SPONDES? deinde formulam edi-

¹² mus 'qua | intendimus SPONSIONIS SVMMAM NOBIS 'DARE OPOR-

TERE; | qua formula ita demum uincimus, si probauerimus |

¹⁴ rem nostram esse. | ³Non tamen 'haec summa spon- §94.

¹⁶ sionis exigitur: 'nec enim poenalis est, | set praeiudicialis,

et propter hoc solum fit ut per eam de re iudicetur; unde

¹⁸ etiam is cum 'quo agitur, non restipulatur: ideo | autem

(1) *p*. C. (2) *ss xx. u. [cxz. u. Hollw.] nū. | mor'* C. (3) *quia*
C. (4) *dari* Gö. (5) *n*. C. *Nec* edd. ante a. 1841.
(6) *acc* C. (7) *n*. C. *non* edd. ante a. 1841. (8) *incertos* C.
ductus Sauiu. interpretatus est. Heffter.: *quo* ——— et pro-
posuit: *agitur, pro praede litis et uind. satis dat*

§ 91. Vid. § § 16. 94. ibiq. citt. ll. item 2. 40. sq. *form. pet.* Vid. § 4. I.
de interd. 4. 15. (petitoria actio). Gai. L. 36. pr. D. de R. V. 6. 1. (petitorio
iudicio). IVD. SOLVI Vid. Cic. pro Quintio 7. 8. 29. sq. 13. 44. Dig. Iu-
dicatum solui 46. 7. impr. Paul. LL. s. 11. S. R. l. c. Vat. Fgm. cit. § 336.
Paul. S. R. 5. 9. § 2. Ulp. L. 7. pr. Paul. L. s. § 3. L. 14. D. qui satis dare 2. s.
Ulp. L. 27. § 1. D. de procur. 3. 3. cf. LL. 16. 27. 67. D. ibid. Gai. L. 39. D. de
D. M. 4. 3. Iul. L. 18. D. de interr. i. i. 11. 1. Ulp. L. 33. D. de fideiuss. 46. 1.
Paul. L. 2. § 2. D. de praetor. stipul. 46. 5. Diocl. et Max. L. un. C. de satis
dando 2. 57. L. un. C. uti poss. 8. 6. § § 4. 5. I. h. t. 4. 11. Val. Prob. § 5. n. 23.
I. S. = iudicatum [iudicium] solui. PRO PRAEDE LITIS ET VIND.] Vid.
§ 94. et supra ad § 16. citt. ll. (ubi adde Cic. ad diu. 5. 20. 3.) impr. Val. Prob.
§ 5. n. 22. item Ulp. L. 33. D. de fideiuss. 46. 1. Paul. L. 11. D. iud. solui 46. 7.
et S. R. 5. 9. § 12. § 92. Vid. § 41. ibiq. i. f. et ad § 91. citt. Cic. in Verr. et
Gai. 2. 40. sq. cum ll. ibi citt. § 93. Vid. § § 95. 165. Plaut. Menacchm.
4. 2. 26. sq. Cic. in Verr. 5. 54. 141. Val. Max. 2. 8. 2 Ulp. L. 7. § 2. L. 11. D. qui
satis dare cogantur 2. 9. § 94. Vid. § § 13. 16. 92. 91. 165. et ibi citt. ll.

appellata est PRO PRAEDE LITIS VINDICIARVM stipulatio, quia in locum praedium successit, ²nam olim, cum lege agebatur, pro lite et iudiciis, id est pro re et fructibus, a post-
 § 95. sessoris petitori dabantur praedes. Ceterum si aput 22 centum viros agitur, summam sponsonis non per formulam petimus, set per legis actionem: sacramento enim ^{re}reum prouocamus; eaque sponso ^{sestertiorum} CXXV nummorum ^{fit}, scilicet || propter legem ^{105a}. Ipse 293. autem qui in rem agit, si suo nomine agit, satis non dat. ^{105a}
 § 97. ac nec si per cognitorem quidem agatur, ulla satisfactio uel ab ipso uel a domino desideratur: cum enim certis et quasi sollempnibus uerbis in locum domini ^{substituatur}
 § 98. cognitior, merito domini loco habetur. Procurator uero si agat, satisfactio iubetur ratam rem dominum habiturum: periculum enim est, ne iterum dominus de eadem re experiatur; quod periculum [non] interuenit si per 10. 11

(1) et ins. Gō. 1. reprobante Gō. 2. (2) q. C. qui... dabantur (omisso praedes). Gō. 1. 2. Heft. Klenz. HIA. qui (sed non omisso praedes) ed. m. 1. Nunc malui ex q. facere n. quam eicere pdes
 (3) re/re C. HIA adn.: an p(re) i. e. (?) possessorem? (4) CXXV namū C. (5) fieri solet || propter Gō. 2. Klenz. recte La. fit sclet p p quod et HIA rec. (6) c(g)repertam C. sec. Gō. crep(u)riam C. sec. Bl. Blum. Dirks. Unterh.: Papiriam, Pucht. Aebutiam, Huschek. et La.: Crepereiam uel Crepeream. cf. 3. 123. 'Pinarariam??' cf. § 15. nescio quis adnotauit. HIA adn.: sed et fit et scilicet et propter suspectum est, cum nusquam alias propter legem aliquid fieri Gaius dicat. HS. CXV nummis finitur p(er) Cf. 1. 139. 3. 18. Ulp. 16. 1. (7) agat nulla C. (8) substituatur per err. edd. m. 3. 4. (9) erat Inst.

Cic. pro Caec. s. i. f. § 95. Vid. § 31. Cic. in Verr. II. 1. 45. § 115. de Or. I. 38. 175. § 96. Cf. pr. I. de satis dationib. 4. 11. med. (ubi Inst. et Theoph. imperfecto tempore utuntur: coquebatur, ἔραζατο.) Vid. § 3. ibid. § 97. Vid. supra §§ 83. 84. ibiq. eit. Aes Malacitan. et infra § 101. Fgm. Vat. §§ 317. 333. et eit. L. un. C. de satis dando 2. 57. Cic. in Verr. II. 3. 60. 137. Th. et Val. L. 7. pr. Th. C. de cognitiorib. et procur. 2. 12. e. interp. Visigoth. § 98. Vid. ad §§ 96. 97. eit. II. Ner. L. 11. § 1. D. de D. M. et M. E. 44. 4. Iul. L. 23. Val. Th. et Arc. L. 25. C. de pro-

cognitorem actum fuit, quia de qua re quisque per cognitorem egerit, de ea non magis amplius actionem habet quam si ipse egerit. Tutores et curatores eo modo § 99. quo et ^{procuratores} satis dare debere uerba edicti faciunt; set aliquando illis satisfactio remittitur. Haec § 100. ita si in rem agatur; si uero in personam, ab actoris quidem parte quando satisfactio debeat quaerentes, eadem repetemus quae diximus in actione qua in rem agitur. ab eius uero parte cum quo agitur, siquidem alieno nomine aliquis interueniat, omnimodo satisfactio debet, quia nemo alienae rei sine satisfactio defensor idoneus intelligitur; set siquidem cum ^{cognitorem} agatur, dominus satisfactio iubetur; si uero cum procuratore, ipse procurator idem et de tutore et de curatore iuris est. Quod si § 102. proprio nomine aliquis iudicium accipiat || in personam, certis ex causis satisfactio solet, quas ipse praetor signifi-

(1) actum... cognitorem bis et uarie in C. scriptum est. (2) pcur C. (3) § 96. Pro in Gō. 1. dedit de (4) nomen C. (5) ad C. Gō. 1. 2. satisfactio sed ipse in add. ed. 2. correxit. (6) dom(u) re C. Sabinus explicauit. (7) aliquidari (u) ma C. perperam aliquid repetito. (8) e. [non causis] satisfactio C. Olim coniec.

cur. 3. 12. impr. Fgm. Vat. §§ 317. 333. 335. sq. Cic. pro Quintio 7. 29. Paul. S. R. 1. 3. § 4. (ex Consult. e. 3.) Ulp. L. 33. § 3. 1. L. 39. § 1. sqq. D. de procuratoribus 3. 3. et L. 11. § 7. D. de exe. rei iud. 44. 2. Pap. L. 3. i. f. Iul. L. 22. § 8. D. ratam rem hab. 46. 8. § 99. Pr. I. de satis dation. 4. 11. c. Theophil. ad h. l. (. faciebant, remittebatur. Vid. Ulp. L. 2. § 1. L. 23. D. de admin. tut. 26. 7. Iul. L. 7. § 2. D. de cur. fur. 27. 10. Gord. L. 13. Iustian. L. 28. § 3. C. de admin. tut. 5. 37. uerba edicti] ap. Ulp. eit. L. 33. § 3. sed alig.] Vid. etiam Fgm. Vat. § 317. remitt.] Vid. Ulp. L. 23. D. de adm. et per. tut. 26. 7. Gord. L. 13. C. de adm. tut. 5. 37. § 100. Pr. L. eit. i. f. et § 1. ibid. et supra § 96. § 101. Vid. Inst. l. c. Cic. pro Quint. et Vat. Fgm. II. eit. Ps.-Aseon. in Cic. diuin. 4. 11. Mod. L. 10. D. iudicant. solui 46. 7. (ubi cognitior, non procurator scripserat auctor, ut ex 'cognitoriae' Gaii 4. 124. imperialium Inst. compilatores, § 10. 1. 4. 13., satis infeliciter fecerunt procuratoriae.) Paul. S. R. 1. 3. § 5. (ex Consult. e. 3.) et L. 110. § 1. L. 106. D. de R. I. 50. 17. §§ 1. 5. I. tit. eit. 4. 11. c. Theoph. nemo al.] Gai. L. 46. § 2. D. de procur. 3. 3. § 102. Vid. § 1. i. f. I. tit. eit. 4. 11. Vat. Fgm. § 336. L. Iul. munic. (s. tab.

cat: quarum satisdationum duplex causa est, nam aut propter genus actionis satisdatur, aut propter personam, quia suspecta sit: propter genus actionis uelut iudicati de- pensive aut cum de moribus mulieris agatur; propter personam uelut si cum eo agatur qui decoxerit, cuiusue bona [a] creditoribus possessa proscriptae sunt, siue cum eo herede agatur quem praetor suspectum aestimauerit.

§103. Omnia autem iudicia aut legitimo iure consistunt aut

§104. imperio continentur. Legitima sunt iudicia quae in urbe Roma uel intra primum urbis Romae miliarium inter omnes ciues Romanos sub uno iudice accipiuntur; eaque

ad Inst. l. c. *caus. is* (causis iudicatum solui) *satisdari*, item quod etiam Husehk., et HIA (*iudicatum solui*) ins. (1) *ā pp...sit* C. bis habet. (2) *continunt* C. (3) *+ (inter)* C.

Heracl.) §113. sqq. (ed. Momms. Inscr. Lat. p. 122.) *iudic. depensive* Vid. §25. item §22. et 3. 78. *de morib. mul. ag.* Vid. Ulp. 6. §9. 12. 13. Paul. L. 15. §1. f. D. sol. matr. 24. 3. Const. et Const. L. 1. Th. C. de dote 3. 13. e. interp. Visigoth. Iustinian. L. 11. §2. i. f. C. de repudiis et iudicio de morib. sublato 5. 17. L. un. §5. D. de R. V. A. 5. 13. Cato ap. Gell. 10. 23. Hor. Sat. 1. 2. 131. Plin. H. N. 14. 13. 14. Quintil. Inst. or. 7. 4. 11. 38. cf. Plut. Mar. 38. Val. Max. 8. 2. 3. *decozerit* Vid. etiam Ulp. L. 31. §4. 5. D. de bon. auct. iud. poss. 42. 5. Cic. Philipp. 2. 18. 44. Plin. H. N. 33. 10. 49. (*decoxisse creditoribus suis*). Senec. ep. 36. §5. (*turpe est creditori decoquere*). de benef. 1. 1. 3. 7. 16. 3. Spartian. Hadr. 18. (*decoctores bonorum suorum, si suae auctoritatis essent, catamidiari in amphitheatro et dimitti iussit*). cit. L. Iul. mun. §114. sq. *cuiusue bona a cred.* Vid. 3. 79. ibiq. cit. Cic. pro Quint. et Ulp. L. 33. §1. D. de bonis auct. iud. possidendis 42. 5. cit. L. Iul. §116. sq. *cum eo herede agatur* Vid. Ulp. L. 31. D. eod.

§ 103. Vid. praeter sqq. §§. etiam 3. 181. 4. 80. Ulp. 11. 27. § 104. Vid. infra § 109. *Legitima* Vid. Cic. pro Flacc. 8. 50. (*iudicium lege non erat*). Gell. 14. 2. 1. *intra...miliar.* Liu. 3. 20. (*neque longius ab urbe Mpassuum*). Dio Cass. 51. 19. (*ἐντός τοῦ πωρυγοῦ καὶ ἕξω μέχρις ὀρθοῦ ἡμιστάδιον*). Fgm. Vat. § 155. (*Romae uel intra centesimum*). Ulp. L. 1. § 4. D. de off. Pf. U. 1. 12. (*Romae . . . et intra centesimum miliarium*). Marcian. L. 41. §§ 2. 3. (*ultra centesimum lapidem*). Paul. L. 42. eod. (*ultra centesimum miliarium ab urbe*). *e lege Iulia* Vid. supra § 30. ibiq. citt. ll. *litem mori* Vid. Paul. L. 18. § 4. D. de D. M. 4. 3. (*lis temporibus legitimis transactis pereat*) Ulp. L. 32. D.

14 [e] lege Iulia iudiciaria, nisi in anno et sex mensibus iudicata fuerint, expirant: et hoc est quod uulgo dicitur, e 16 lege Iulia litem anno et sex mensibus mori. Imperio §105.

uero continentur recuperatoria et quae sub uno iudice accipiuntur interueniente peregrini persona iudicis aut litigatoris; in ea causa sunt quaecunque extra primum urbis Romae miliarium tam inter ciues Romanos quam inter peregrinos accipiuntur: ideo autem imperio contineri iudicia dicantur, quia tam diu ualent, quam diu is qui ea praecepit, imperium habebit. Et siquidem imperio §106.

225. nam, siue ea formula quae in factum concepta est siue ea 88a. quae in ius habet intentionem, postea nihilominus ipso iure de eadem re agi potest; et ideo necessaria est ex-

(1) praepositionem, ut §. 15. habet, addidi, sed nunc non (ut antea, et HIA) ex praec. eaque geminatam, nam C. habet *eaqleg.* (2) *iudicia* C. (3) *fuit* C. (4) *mori* C. (5) *ea* C. *eadem* edd. malim *in ea c s et* (sunt etiam) (6) *c. romanum* C. (7) *his q ea pcepit* C. (8) *pactum* C. *peractum* HIA (quod in adn. defendit). cf. impr. Gell. 14. 2. 14. . 19.

de iudic. 5. 1. (*legitimum tempus*). Paul. L. 30. §1. D. ad L. Aquil. 9. 2. (*litem tempore amisit*). Ulp. L. 3. §1. D. quae in fraud. cred. 42. 8. (*litem mori patiat*). Marcell. L. 2. D. de diu. temp. praeser. 44. 3. (*de tempore quo lis perit*). Paul. L. 2. D. iudic. solui 46. 7. (*cum lite mortua nulla res sit*). Venul. L. 8. D. ratam rem 46. 8. (*litem amiserit*). Seru. ad Aeneid. 2. 102. (*annus litium*). Gell. 12. 13. 6. (*ut iudex intra kalendas pronuntiet*). Ulp. L. 13. §1. D. de iurisd. 2. 1. (*iudicare iubere eo die*). L. 32. cjt. de iudic. (*iudex cui certa tempora praestituta erant*). Car. Carin. et Num. L. 6. C. qu. prouoc. 7. 64. (*Cum non eo die, quo praeses prou. praecepit, iudex ab eodem datus pronuntiauerit, sed ductis diebus alieniore tempore.*). *anno et sex mens.* Vid. Cic. pro Quint. 8. 30. (*annum et sex menses nihil petit*). Tac. Ann. 6. 19. (*annus . . . sexque menses dati, quis secundum iussa legis rationes . . . conponerent*). § 105. Vid. eit. §109. et Cic. pro Flacc. 21. 50. (*iudicium lege non erat*). *recuperatoria* Vid. ad §46. citt. ll. Vid. etiam §110. i. f. et pr. I. de perp. et temp. act. 4. 12. (*nam et ipsius praetoris intra annum erat imperium*). item Ulp. L. 13. D. de iurisdic. 2. 1. Marcell. L. 30. Paul. L. 49. §1. D. de iudiciis 5. 1. Iuuenal. sat. 16. 42. Seru. ad Aen. l. c. Liu. 39. 18. §§ 106. 107. Vid. 3. 180. sq. et quos

§107. ceptio rei iudicatae uel | in iudicium deductae. at 'uero
[si] legitimo iudicio in personam | actum sit ea formula
quae iuris civilis habet intentionem, postea ipso iure de
eadem re agi non potest, et ob id exceptio ²superuacua
est; si uero uel in rem uel in factum a/ctum fuerit, ipso
iure nihilominus postea agi potest, et ob id exceptio ne-
cessaria est rei iudicatae uel in iudicium de/ductae. | 10

§108. Alia causa fuit olim legis actionum: nam qua de re actum
semel | erat, de ea postea ipso iure agi non poterat; nec
omnino | ita, ut nunc, usus erat illis temporibus exceptio-

§109. num. Ceterum potest ex lege quidem esse iudicium,
set legitimum | non esse; et contra ex lege non esse, set
legitimum esse: ¹[nam si] | uerbi gratia ex lege Aquilia uel
²...ia uel Furia in prouincis agatur, imperio continebitur

(1) u. C. et fort. pro u scribi debebatur si ut Gō. 1. habet, At si

(2) sic C. *superuacua* edd. (3) *uerbis gratia* C. Gō.: uerbi
gratia [si] ex La. et ed. m. 2. [si] u. gr. ex Huschk. de coniunctione
nam ex usu Gaiano addenda monuit. (4) u. *oll(u)inia* C. Dirks.

(*Rhein. Mus.* 1. p. 37.) conii. et mihi quoque placebat Atinia. „leges Ati-
nias, Furias“ etiam Cic. in Verr. II. 1. 42, 109. coniunxit; sed Furiam
testamentariam (Gai. 2. 225.) ibi uoluit, non eam, quam h. l. Gaius in-
dicasse uidetur, de sponsu. (Gai. 3. 121. sqq.) Cf. quod de LL. Apu-
leia, Cornelia, Furia Gai. 3. 121...125. exposuit. *Pubilia* hia adno-
tans: „Sed certe non incognitam aliquam sed talem legem et hic

ad has §§. indicauimus. item infra §§121.123. § 108. Vid. §§11.

30. et §§115. sqq. impr. §118. c. locc. ibi citt. et ad §§180. sqq. citt. Cic. Ter-
rent. ac Dopat. Plaut. Rud. 5. 3. 25. (Aliud est *mutare formulam non licet*
ap. Senec. epist. 117. 6.) *nec omnino* et c.] Vid. Cic. or. part. 28. 99. (at-
que etiam ante iudicium de constituendo ipso iudicio solet esse con-
tentio, cum aut sitne actio illi qui agit, aut iamne sit, aut num iam
esse desierit, aut illane lege hisne uerbis sit.) § 109. Vid.

§§104. 105. ibiq. citt. ll. *Aquil.* Vid. 4. 137. item 3. 210. sqq. et 4. 21.
Ouinia] certe non ea tribunicia, de qua Fest. u. *Practeriti senatores*
habet. aliam autem non nouimus. Lex Atinia de usu capione: Gēll.
17. 7. Paul. L. 4. § 6. Iul. L. 33. pr. D. de usurpationib. 41. 3. Paul. L.
215. D. de V. S. 50. 15. § 2. l. de usu cap. 2. 6. *Pubilia*] cf. 3. 127. *Furia*]
Vid. 3. 121. sqq. nam nec F. Caniniam, de qua 1. 42. sqq., nec testamen-
tariam, de qua 2. 225. uerba fecit, h. l. Gaius memorare uidetur.)

18 iudicium; | idemque iuris est et si Romae apud recupera-
tores agamus, | uel apud unum iudicem interueniente pere-
20 grini persona; | et ex diuerso si ex ea causa, ex qua nobis
edicto praetoris datur | actio, Romae sub uno iudice inter
22 omnes ciues Romanos | accipiatur iudicium, legitimum est.

Quo loco admonendi | sumus eas quidem actiones quas §110.
ex lege senatusue consultis proficiscuntur, perpetuo solere
226. praetorem accommodare, || eas uero quae ex propria ipsius
88b. iuris dictione pendent, plerumque | intra annum dare. ali- §111.

quando tamen ³ — — — — | imitatur ius legitimum:
4 quales sunt eae quas ¹praetor bonorum possessoribus ceteris-
que ²qui heredis loco sunt, ³accommodat. ⁴fur̄ti quoque
manifesti actio, quamuis ex ipsius praetoris iuris dictione |

Gaius commemorauit, cuius ipse ante mentionem fecerat. Ex Ati-
nia lege nec actio ulla erat... Antiquior erat lex *Pubilia* quam *Furia*.“

(1) *romanul*/C. (2) C. (3) Gō. Klenz. edd. m. 1. 2. et La.:
praetoriae actiones | imitantur quod merito reprobatur Huschk qui
prop.: *has qq. ppetuo dat u. c.* (siue *q̄b*) i. e. *has quoque perpetuo dat,*
uelut (cum siue) *quibus* et sic ded. HIA Heft. 1827.: *ipse praetor in*
actionibus | et 1830. prop. *ipse quoque praetor in actionibus* | quod rec.
Gn. Malim nunc: *etiam praetor actionibus ab ipso datis* (et *pr. aonib.*
ab ipso datis): nam in sch. Bl. post tm est: *... p — — — — dus* (????) |
siue pro *ab ipso datis* ponas *quas ipse dat* siue *edicto ppositis* uel
simile quid. Inst.: *et in perpetuum extenduntur, id est usque ad*
finem constitutionibus introductum. unde possimus etiam: *etiam per-*
petuas dat, id est quibus (et *ppetuas dat id e quib.*) (4) *posses-*
sori bonorum cet. Gō. 1. b. *posses*/soriibus c. Gō. 2. Klenz. Heft. ed. m. 1.
praetor ex Unterh. prop. receperunt La. et edd. m. 2. sqq. (*pr. b. p. ses-*
soriibus) HIA eiecit u. *praetor* (5) ex Inst.

§ 110. Pr. I. de perpetuis et temporalibus actionib. et c. 4. 12. c. Theo-
phil. ad h. l. Vid. Cic. or. partitt. 28. 99. („*num iam esse desierit*“ actio;
„*sero petisti*“.) Quintilian. decl. 278. Dig. de diuersis temporalibus
praescriptionibus et c. 44. 3. Vid. etiam §105. i. f. [Th. C. De actionibus
certo tempore finiendis 4. 14. Cod. De praescriptione XXX uel XL an-
norum 7. 39.] § 111. Cf. cit. pr. I. 4. 12. c. Theoph. *ius legit.*]
i. e. ex legibus s. eo iure quod legis uicem optinet, ueniens (cf. 1. 3. cum
1. 4. 5. 7.), oppositum praetorio (1. 6.). uid. 3. 32. (*per legem uel similem*
iuris constitutionem) 4. 118. (*uel ex legibus uel ex his quae legis uicem op-*
tinent.) *bon. possessorib. et c.*] Vid. 3. 32. 4. 34. sq. *furti man. a.*]

proficiscatur, perpetuo datur; et merito, cum pro capitali poena pecuniaria constituta sit.

§112. Non omnes actiones quae in aliquem aut ipso iure competunt aut a praetore dantur, etiam in heredem uelque competunt aut dari solent: est enim certissima iuris regula, ex maleficiis poenales actiones in heredem nec competere —, uelut furti, uel bonorum raptorum, iniuriarum, damni iniuriae: set heredi defuncti actoris huius modi actiones competunt nec denegantur, excepta iniuriarum actione

(1) cum tantum HIA adn. cum C. ex citi factum uideri. sed in C. non cum sed c. est. debebat igitur HIA suum tantum uncinis includere.

(2) sint > C. (3) an nec dari solere? Gö. Rudorff. mauult nec praetorem dare quod rec. Gn. nec a praetore dari HIA. Bl. prop. nec accommodari. Fort. nec decerni. Inst. solum: non competere.

(4) Ed. m. 4. adn. „Librarium perperam repetitis nonnullis sic scripsisse puto s' hdi b' e' n' d' heredi itaque singularem numerum quo §112.113. ubique usi sunt, pro heredibus, quod edd. omnes (etiam Gn.) habent, praetuli. La. aliud quid inesse ex istis litterarum uestigiis suspicatus erat. Inst. sed heredibus huius modi actiones c.“ HIA: sed heredi defuncti. cum autem C. sec. Bl. habeat: s' hdi detac. nunc scripturam ed. m. 4. (sed heredi actoris) emendauit. Malim, si per C. liceret: s' hdi ante lit. cont. defeti cf. Inst. „si ab ipsis principalibus personis fuerint contestatae... transeunt.

Vid. 3. 189. ibiq. citt. ll. uide etiam Gai. L. 13. i. f. D. de publicanis 39. 4. et Ulp. L. 13. pr. D. de seruo corrupto 11. 3. pec. poena] Vid. 3. 223.

§112. §1. L. de perp. et temp. actionibus et quae ad heredem uel in heredem transeunt 4. 12. c. Theoph. ad h. §. Cf. Gai. L. 111. §1. D. de R. L. 50. 17. Vid. infra §172. Pomp. L. 38. Paul. L. 87. item Gai. L. 139. pr. Paul. L. 164. D. eod. Ulp. L. 1. pr. §1. D. de priuat. delict. 47. 1. Id. et Paul. L. 9. §7. L. 11. D. de reb. auct. iud. poss. 42. 5. Paul. L. 35. pr. D. de O. et A. 44. 7. Herm. Cod. Ex delictis defunctorum quem ad modum conueniantur successores 2. Cod. Inst. Ex del. def. in quantum conu. succ. 4. 17. Vide etiam §8. et 2. 98. infra §172. huius m. act.] Vid. Ulp. L. 14. §2. D. q. met. c. 4. 2. L. 5 §5. D. de his qui effud. 9. 3. iniur. act.] Vid. Id. LL. 13. pr. 28. D. de iniur. 47. 10. Paul. L. 10. §2. D. siq. caut. in iud. 2. 11. sed her.] Vid. Ulp. L. 1. §1. D. de priu. del. 47. 1. similis] Vid. Ulp. cit. L. 14. §2. D. 4. 2. L. 24. D. de in ius uoc. 2. 4. L. 5. §4. D. ne quis eum qui in ius uoc. 2. 7. Gai. L. 4. D. de calumn. 3. 6. Ulp. et Paul. LL. 6. i. f. 7. D. de inoff. tto 5. 2. Gai. L. 9. i. f. D. de religio. 11. 7. Paul. L. 15. §1. D. sol. matr. et L. 1. Th. C. 3. 13. ad §102. citt. item Const. et Const. L. 7. med. C. de reuocandis donationibus 8. 56.

et si qua alia similis inueniatur actio aliquando ta- §113.
men [etiam] ex contractu actio neque heredi neque in heredem competit: nam adstipulatoris heres non habet actionem, et spon[soris et fidepromissoris heres non tenetur.]

Superest ut dispiciamus, si ante rem iudicatam is cum §114.

quo agitur, post acceptum iudicium satisfaciatur actori, quid officio iudicis conueniat, utrum absoluere, an ideo potius damnare, quia iudicii accipiendi tempore in ea causa fuit, ut damnari debeat: nostri praeceptores absoluere eum debere existimant; nec interesse cuius generis sit iudicium:

297. et hoc est quod uolgo dicitur Sabino et Cassio placere omnia iudicia esse absolutoria. 83a.

(1) etiam ex Inst. non recepit Heft. et potest abesse, sed Gaiani stili commoditas ut inseratur suadet. (2) iei (et) C. (3) dispiciamus C. (4) fuerit HIA. (5) + i C. et defendi possit interest, quod Heft. recepit; commodius autem fit + ee. (6) fit C.

Heft. 1827. fuerit editi, ac si fuit scriptum esset: simplicius rit Huschk. mon. dedimus iam ed. 4. (7) HIA reliquam huius §i partem sic reflectam in text. rec.: diuersae autem scholae auctores de bonae fidei quidem iudiciis idem sentiunt, quia in his scilicet iudiciis liberum est officium iudicis. tantumdem etiam de in rem actionibus putant, quia ibi quoque officio iudicis id ipsum continetur, reum, si arbitrato eius restituat, absolui debere. eiusdemque naturae sunt et in personam actiones, quibus quisque ita conuenitur, ut in intentione res ipsae, de quibus agitur, petantur, et adiiciantur deinde uerba: NISI RESTITUTAT: interdum enim ita comparata est actio, ut per eam magis ipsas res, quas in intentione petimus, reddi nobis nostra intersit, quam ut reus condemnatur: quod ut efficiat praetor, uerba illa formulae ad condemnationem inserit. Sed et de eo sic agere nobis permittitur, quod alio loco petimus, quam quo dari promissum est, quae actio tam actori quam reo utilis est; nam actor ea facultatem alio loco, quam quo dari promissum est, agendi nanciscitur, reus uero, qui uerbi gratia Ephesi se frumentum daturum promisit, si paratus sit actori soluere, quanti id Ephesi sit, uel ex causa caueat, se Ephesi daturum esse, absoluitur. Praeter has uero actiones diuersae scholae auctoribus non uidetur reus absolui posse, si satisfaciatur, postquam

§113. Cf. cit. §1. I. 4. 12. Vid. 3. 114. 120.

§114. Cf. §2. I. tit. cit. 4. 12. Vid. 3. 180. 4. 106. sqq. Gai. L. 5. §1. pr. D. de publican. 39. 4. item L. 14. §1. D. depositi 16. 3. Paul. L. 83. D. de V.

actionibus quae [non] in perso[n]am sunt, exceptiones locum ¹⁴
 habent: uelut si metu me coe[geris] aut dolo induxeris, ¹⁵
 tibi rem aliquam mancipio | ¹⁶ dare promitterem; si enim eam
 rem a me petas, datur mihi exceptio, | per quam, si metus
 §117^a. causa te fecisse uel dolo malo arguero, repelleris. | item ¹⁸
 si fundum litigiosum sciens ¹⁹ a non possidente | emeris eum-
 que a possidente petas, opponitur tibi ex[ceptio], per quam ²⁰
 §118. omnimodo summoueris. | Exceptiones autem alias in
 edicto praetor habet propositas, | alias ²¹ causa cognita ac-
 commodat. quae omnes uel ex legibus uel ex his | quae
 legis uicem optinent substantiam capiunt, | uel ex iuris
 §119. dictione praetoris proditae sunt. || Omnes autem ex- ²²
 112a.

(1) utibi C. (2) dem[on]strans C. Gö. 1. 2. fecit darem — si
 Heff. : dem. nam si nunc eam Ed. m. 3. : dem — si. eam Ed. 4. :
 d — si. eam Gn. : dem; nam si eam La. dedit: destinem: si enim
 Istit ductibus magis conueniret: decernam. sed neque hoc neque
 illud destinem, quo uerbo Gaius etiam 3. 184. et L. 24. D. de R. V. 6. 1.
 usus est, mihi placet; malui olim promittam sine dare promittam.
 nam si (aut potius si enim) quod efficitur sic: | d. pmittam si x
 Nunc feci: d. pmittam si x eam. Certe in textum non recipere debe-
 bat HIA: mancipi mancipio darem, eam(que) rem nam non solum
 longe a C. aberrat, sed efficit etiam, ut tu rem tibi datam a me petas,
 et ut putes etiam nec mancipi rem mancipio dari solitam fuisse. Cf.
 etiam infra § 131^a. (3) a C. (4) ce. C.

Ulp. L. 2. § 3. L. 4. § 33. D. de d. m. et met. exc. 44. 4. Paul. L. 8. Pap. L. 12.
 D. et passim eod. tit. Ulp. L. 9. § 3. Paul. L. 21. § 3. D. q. met. e. 4. 2. Diocl.
 et Max. L. 5. C. de inutil. stipul. 8. 30. L. 9. C. de contr. stipul. 8. 38. Cic.
 de off. 2. 10. § 32. i. f. 33. init. § 117^a. Cf. Fgm. de I. F. § 8. Vid. Ulp.
 L. 1. § 1. D. de litigiosis 44. 6. Marcian. L. 1. § 2. D. quae res pign. 20. 3.
 De litigiosis: Th. C. 4. 5. Iust. C. 8. 37. Nou. 112. c. 1. § 118. Cf.
 § 7. I. tit. cit. 4. 13. Vid. supra § 108. et ad § 111. u. ius legit. cit. ll. Ulp. L. 3.
 § 1. D. de pec. const. 13. 5. (iure praetorio... i. e. per exceptionem) ex le-
 gib. Vid. 3. 121. 122. 124. Ulp. L. 1. § 1. c. Paul. L. 5. § 2. D. de d. m. et met. exc.
 44. 4. Fgm. Vat. § 310. Paul. LL. 6. 17. § 1. D. de pact. 2. 14. § 4. I. de repli-
 cationib. 4. 14. ex his q. leg. uic. opt.] SC. Macedonian. Velleian.
 Trebellian. (Ulp. L. 1. § 8. D. qu. de pec. act. 15. 2.) — ex constitutionib.
 principum: uide supra 3. 121. ex iuris dictione praet.] Vid. ad § 116.
 sq. cit. ll. § 119. Vid. Paul. L. 22. pr. D. h. t. 44. 1. Ulp. L. 2. § 1. D.

ceptiones in contrarium concipiuntur, ¹quam adfirmat is
 eum quo agitur: nam si uerbi gratia | reus dolo malo ali-
 quid actorem facere dicat, qui forte pecuniam petit quam
 non numerauit, sic exceptio concipitur SI IN EA RE NIHIL
 DOLO MALO AVLI AGERII FACTVM SIT NEQVE FIAT; item si
 dicatur contra pactionem ²pecunia | peti, ita concipitur ex-
 ceptio SI INTER AVLVM AGERIVM ET NVMERIVM NEGIDIVM NON
 CONVENIT NE E[A] PECVNIA PETERETVR; et denique in ceteris
 causis simili[ter] concipi solet; ideo scilicet quia ³omnis ex-
 ceptio obicitur quidem a reo, set ita formulae inseritur, ut
 condicionalem faciat condemnationem, id est ne aliter iu-
 dex ⁴eum cum quo agitur, condemnet, quam si nihil in ea
 re qua | de agitur, dolo actoris factum sit; item ne aliter
 iudex eum condemnet, quam si nullum pactum ⁵conuentum
 de non petenda pecunia factum erit.

Dicuntur autem exceptiones aut peremptoriae aut di- §120.
 latoriae. Peremptoriae sunt quae perpetuo ualent, nec §121.
 euitari possunt; uelut quod metus causa, aut dolo malo,
 aut quod contra legem se[n]atusue ⁶consultum factum est,
 aut quod res iudicata est uel in | iudicium deducta est,

(1) q C. pro Gö. quia edd. in. omnes et La. cum Heff. quam
 (2) dicatur C. dicat et tum pecuniam Gö. 1. (3) pecuniam
 Gö. 1. pecunia (?) C. (4) uenerit se malle adnotat Gö.
 (5) omnes C. (6) conuenite C. (7) fuerit HIA. (8) con-
 sulto C. ut o et u permultis locis permutauit Ulp. cod. Vat.

de d. m. et met. exc. 44. 7. Iul. L. 24. D. de exc. rei iud. 44. 2. Cic. de inu.
 2. 20. 60. et 22. 68. et supra § 116. sq.

§ 120. Gai. L. 3. init. D. h. t. 44. 1. (Exceptiones aut perpetuae et per-
 emptoriae sunt, aut temporales et dilatoriae.) § 8(7). I. tit. cit. 4. 13. Vid.
 infra § 125. Ulp. L. 2. § 4. D. h. t. § 121. Gai. cit. L. 3. D. 44. 1. Cf. § 9(8).
 I. tit. cit. 4. 13. Vid. Ulp. L. 7. D. de pactis 2. 14. quod met. c.] Vid. Ulp.
 L. 9. § 3. D. quod met. e. 4. 2. dolo malo] Vid. Ulp. L. 1. § 4. Fur. Anth.
 L. 40. D. de D. M. 4. 3. Ulp. L. 2. D. de D. M. et met. exc. 44. 4. et passim.
 quod contra L. SC.] Vid. cit. L. 7. § 7. et § 15. sq. D. de pactis. quod
 res iud. uel in iud. ded.] Vid. § 106. i. f. 3. 180. Dig. De exceptione rei iu-

item pacti conuenti 'quod factum | est ne omnino pecunia
 §122. peteretur. | Dilatoriae sunt exceptiones quae ad tem-²²
 pus nocent, | 'ueluti illius pacti conuenti 'quod factum est
 uerbi gratia | ne intra quinquennium peteretur; finito enim
 eo tempore || non habet locum exceptio. cui similis ex-^{230.}
 ceptio est litis diuiduae et rei residuae: nam siquis partem
 rei petierit | et intra eiusdem praeturam reliquam partem
 petat, hae exceptione 'summonetur, quae appellatur litis
 diuiduae; | item si is qui cum eodem plures lites habebat,
 de quibusdam | egerit, de quibusdam distulerit, ut ad alios
 iudices 'eiant, si intra eiusdem praeturam de his quae ita
 distulerit, agat, per hanc exceptionem, quae appellatur rei
 §123. residuae, summonetur. | Observandum est autem ei¹⁰
 cui dilatoria obieitur exceptio, | ut differat actionem; alio

(1) *q pactū* C. sec. Gō. *q factum* C. sec. Bl. „haud scio an scriben-
 dum sit *quod factum* | cf. §7. 15. 23.“ Gō. *quo pactum* edd. praeter
 HIA. (2) *uuisillus* C. (3) *q pactum* C. sec. Gō. unde
quo pactum Gō. 1. sed *q factum* C. sec. Bl. (4) *summonetur* C.
 (5) *elgant* C. *ageret* Hugo. *ageret, ageretur, agantur* Brinkm. et
 sic ded. Heft. etiam Huschk. HIA. *eant* Bl. Cf. infra §141. *itur*.

dicatae 44. 2. Senec. de benef. 4. 34. 4. (ad omnia cum exceptione venit
sapiens 'si nihil inciderit quod impediatur', 4. 39. 4. (tacita exceptio 'si
 potero, si debebo, si haec ita erunt'). *pact. ne omn. pec. pet.* Vid.
 §§119. 126. LL. 17. sqq. 54. sqq. D. de pact. 2. 14. § 122. Cf. cit. L. 3.
 D. 44. 1. §10(9). I. h. t. 4. 13. Vid. cit. L. 2. §4. D. eod. *pacti conu. et c.*
 Vid. Gai. L. 28. pr. Paul. L. 27. §1. D. de pact. 2. 14. Pomp. L. 9. pr. D. de
 donationib. 39. 5. Caes. B. C. 3. 32. 5. (*prolationem diei donationem esse*
dicebant.) *ut ad al. iud. eant* Vid. Ulp. L. 26. §6. D. ex q. c. mai. 4. 6.
 (diem uult apud sequentem praetorem agere.) *litis diuid.* Vid. §56.
plur. lit. Vid. Paul. L. 6. D. de exc. rei iud. 44. 2. *rei resid.* Vid. Con-
 stantin. L. 10. C. de iudic. 3. 1. Senec. de clem. 2. 3. 1. (Plura proponere
 tutius est, ne una finitio parum rem comprehendat et, ut ita dicam, for-
 mula excidat). Id. de ben. 6. 5. 5. (Separantur actiones et de quo agi-
 mus et de quo nobiscum agitur [*id non est* directa et contraria actio-
 nes]; non confunditur formula, si qui apud me pecuniam deposuerit,
 idem mihi postea furtum fecerit, et ego eum illo furti agam, et ille me-
 cum depositi). Alio sensu Pap. L. 7. D. de fideiuss. tutor. 27. 7. „*actio-*
nem residui“ habet. § 123. Cf. cit. §10(9). I. A. 13. c. Theophil.

¹² quin si obiecta exceptione egerit, rem perdit: 'nec enim
 post illud tempus quo integra re 'eam elutare 'poterat, ad-
¹⁴ huc ei potestas agendi 'superest; | [*nam si agat, hac ex-*
ceptione summouetur, quae appellatur rei] in iudicium de-
 ductae et per exceptionem preemptae. | Non solum §124.
¹⁶ autem ex tempore, set etiam ex persona dilatoriae | ex-
 ceptiones intelleguntur, quales sunt cognitoriae, | uelut si
¹⁸ is qui per edictum cognitorem dare non potest, | per co-
 gnitorem agat, uel ⁵ dandi quidem cognitoris ius ha|beat,
 set eum det, cui non licet cognituram suscipere: nam si |
²⁰ obiciatur exceptio cognitoria, si ipse talis ⁶erit, ut ei non |
²² liceat cognitorem dare, ipse agere potest; si uero cognito|ri
 non liceat cognituram suscipere, per alium cognitorem | aut
 per semetipsum liberam habet agendi potestatem, | et
 [potest] tam hoc quam illo modo euitare exceptionem;

(1) *nam nulla* Gō. 1. (2) *elutare* C. et edd. HIA ins. (*eam*) Quod
 nunc dedi, debetur Hollw. Caue, ne eam | *uitare* probes. (3) po-
 terat *exceptionem*, potestas Gō. 1. (4) *supere* | in iudicium de-
 ductae et p. *exceptionem preemptae* C. p. *agendae s. rei* | i. i. i. deductae et
 p. e. *preemptae* Gō. 1. Posteriores edd.: *superest re* | in iud. deductae
 et p. exc. *preempta*. quod cum et durum et languidum esse contra-
 que rationem exceptionum nomina explicandi, quam in his §§ omni-
 bus eleganter seruauit scriptor, pugnare uideretur, nec temere mu-
 tandi essent genetiu *deductae* et *preemptae*, librarium pro suo fere more
 uersiculum transilisse animaduerti, quem nunc reposui. feci autem
 sic, ut uersuum 13. et 14. ne unam quidem litteram mutarem.
 (5) (*si quis*) ins. Gō. 1. 2. non cett. edd. *si is qui* ins. HIA omisso seq.
 sed, quod *si s q* legendum et huc trahendum esse adnotat. sed hoc
 sed in C. sola s scriptum est, nec omitti debet propter praeced. *qui-*
dem. (6) *erat* C. sit Gō. 1. 2. *erit* cett. cum Heft. Commode
 La. refert ad § 119. (f. sit — f. erit) 102. (agetur, agitur, agatur) 141.
 (agetur — petitur). (7) edd. (praeter m 4. et Gn.) hoc [potest]
 post *euitare* conlocant. sed facilius post *potestat* et ante *tam* exci-

ad h. §. Vid. 3. 180. 4. 106. 125. i. f. 131. Ulp. L. 1. i. f. D. qu. dies usuf. ced.
 7. 3. Cie. de inu. 2. 19. Cornif. ad Herenn. 1. 12. 22. § 124. Cf.
 §11(10). I. tit. cit. 4. 13. Vid. cit. L. 3. i. f. L. 2. §4. D. h. t. 44. 1. et supra §§52.
 sqq. Vat. Fgm. §§ 322. sqq. (324. „prohibentur quidam cognituram

quod si dissi[mulauerit] eam et per cognitorem ²egerit, rem ^{231.}
 §125. ^{82a.}perdit. | ³Set peremptoria quidem ⁴exceptione cum reus
 per errorem | non fuit usus, in integrum ⁵restituatur ser-
 uan[dae] exceptionis gratia; dilatoria uero si non ⁶fuit usus, | ⁴
 an in integrum ⁷restituatur, quaeritur.

§126. Interdum euenit ut exceptio quae prima facie iusta ui-
 de[at]ur, ⁸inique noceat actori: quod cum ⁹accidat, alia ad-
 iectio[n]e opus est adiuuandi actoris gratia; quae adiectio[n]e
 replicatio uocatur, quia per eam replicatur atque resolu[n]-
 tur ¹⁰uis exceptionis: nam si uerbi gratia pactus sim te[cum], ¹⁰
 ne pecuniam quam mihi debes, a te peterem, deinde post-
 ea | in contrarium pacti ¹¹sumus, id est VT PETERE MIHI LI-
 CEAT, et si | agam tecum, excipias tu ut ita demum mihi
 condemneris, si | NON CONVENERIT NE EAM PECVNIAM PETE-¹⁴

dere potuit quam post re, cum praesertim pe pro potest nusquam ha-
 beat C., nec Gaiano stilo illa conlocatio repugnat. cf. e.gr. 3.112. 4.34.
 36.54.209. L.Potest 36.D.41.3. et c. (1) qsi C. (2) Hollw.
 expl. (3) ita Huschk. Sem C. edd. ante 1841: Semper
 (4) exceptio nocet; ideoque (itaque Hefft.) si reus ea non fuerit Gö.1.2.
 exceptione cum reus — — non fuit La. et ed. m. 2. Iam ed. m. 3.
 Huschk. suad. per errorem posui, quod nunc ad C. ductus expressi.
 Rudorf: exceptione cum reus re integra | non fuit (5) resti-
 tutioni(?)s(?)...[?]dae C. restituatur recuperandae dedit Gö., „For-
 tasse restituat a pr obici[?]dae“ La. Hefft. ded.: restitutio datur ser-
 uan[dae] e quo cum Huschk. „seruan[dae]“, cum ceteris restituatur
 seruauit. (6) fuerit edd. ante a. 1841. (7) n[on] dicit C. quod
 num mutari debeat, dubitari potest. (8) iniquae et v. 9. at-
 quae C. (9) accidit Gö.1.2. Klenz. HIA e. Inst. (10) uis C.
 ius edd. ante a. 1841. cett. e. Schrad. Inst. uis (11) sumus C.
 quod defendi potest.

suscipere“) Paul.S.R.1.2. §§1...3. coll.e.Ulp.L.19. §2. D. de probatio-
 nib.22.3. L.29. §4.D. mandati 17.1. Iul.L.6.D. de O.N.N.39.1. Pomp.
 L.39. §3.D. de damno inf.39.2. item Cornific. ad Herenn. 2.13.20. Quin-
 tilian. Inst. or.3. 6, 71. 4.4.6. 7.1.19. sq. § 125. Vid. §§53.57.123.
 Diocl. et Max. L. 2. C. sentent. rescindi non posse 7.50. L. s. Iulian. L. 12.
 Hon. et Theod. L. 13. C. de exceptionibus 8.36. Senec. ad §116^a. cit.
 § 126. Pr. I. de replicationibus 4.14. Vid. Ulp. L. 2. §1.2. Paul. L.
 22. D. de exceptionib. 44.1. L. 27. §2. D. de pactis 2.14. Gai. L. 48. D. de

REM, nocet | mihi exceptio pacti conuenti, namque nihilo
¹⁶ minus hoc uerum | manet, etiamsi postea in contrarium
 pacti simus; set | ²quae iniquum est me excludi exceptione,
¹⁸ replicatio mihi | datur ex posteriore pacto ³hoc modo SI NON
 POSTEA CONVENERIT VT | EAM PECVNIAM PETERE LICERET. |
²⁰ item si argentarius pretium rei quae in ⁴auctione | uenerit, §126^a.
²² persequatur, ⁵obicitur ei exceptio, ut ita demum | ⁶emptor
 damnetur, SI EI RES QVAM EMERIT, TRADITA ⁷ESSET; quae |
 est iusta exceptio: set si in auctione praedictum est NE ANTE |
 EMPTORI TRADERETVR RES QVAM SI PRETIVM SOLVERIT, re-
 plicatione || tali argentarius adiuuatur ⁸AVT SI PRAEDICTVM
^{232.} EST NE ALI⁹TER EMPTORI RES TRADERETVR QVAM SI PRETIVM
^{82b.} EMPTOR SOLVERIT. Interdum autem euenit ut rursus §127.
⁴ replicatio, quae prima | facie iusta sit, inique reo noceat;

(1) n[on] C. (2) qua C. (3) q(?)m C. (4) auctionem |
 uenerit C. quod defendi posse uidetur. (5) et obicitur HIA.
 (quasi obicitur significaret semper obicitur). (6) u[er]o emptor C.
 fort. rei emptor (7) e... C. Gö. 1. 2. Klenz. Hefft. et ed. m. 1.
 sit [pro e]; quae quidem | est Cum La. edd. m. 2. sqq. et Gn. deder.
 eēt g. | c. HIA: sit, est ea (8) Gö. 1. 2. et ed. m. 1. nisi Hefft.
 Klenz. et rell. edd. aut si [cf. Huschk. in Ztschr. f. g. R. W. 13. p. 315. sqq.]

procur. 3.3. Diocl. et Max. LL. 7.10. C. de exceptionibus 8.36. SI NON]
 Vid. Iul. L. 44. D. de exceptione rei iudicatae 442. § 126^a. ar-
 gentarius coactor memoratur ap. Scaeu. L. 40. §8. D. de statu lib. 40.7. cf.
 Id. L. 88. D. de solutionib. 46.3. Ulp. L. 18. pr. D. de H. P. 5.3. Vid. Acron
 et Porphy. ad Hor. sat. 1.6. §8. u. coactor. Cic. pro Caec. 6.16. pro Clu-
 ent. 64.180. Senec. controu. praef. (emptores ordine suo argentariis re-
 cognoscentibus). Suet. Ner. 5. Vesp. 1. (coactiones argentarias facti-
 tavit). Quintilian. Inst. or. 11. 2. 24. Orell. inser. 2901. 3252. si ei res
 et c.] Vid. Iul. L. 25. D. de A. E. et V. 19.4. AVT SI] Vid. Gai. L. 48. D. de
 procur. 3.3. Iul. L. 7. §1.2. D. de cur. fur. 27.10. Pomp. L. 32. §2. D. ad
 SC. Vell. 16.4. Ulp. L. 154. D. de R. I. 50.17. (AT SI] Vid. Iul. ad §119. cit.
 et cit. L. 7. §1. D. 27.10. Ulp. L. 9. i. f. D. de exc. rei iud. 44.2. Theophil.
 1.13. §§1.4. ἀλλ' εἰ μὴ.) praedictum e.] Vid. supra 3. 123. Marcell.
 L. 2. i. f. D. de diu. temp. praeser. 43.3. §§ 127...129. Vid. Ulp. L. 2.
 §3. D. de exceptionib. 44.1. ex ed. Haloandri. § 127. §1. I. tit. cit.
 4.14. Vid. Theophil. ad h. l. et Iul. L. 7. §1. D. de cur. furios. 27.10.

quod cum accidat, adiectione opus est adiuvandi rei gratia, quae duplicatio uocatur. Et si rursus ea prima facie iusta uideatur, set propter aliquam causam iniue actori noceat, rursus ea adiectione opus est, qua actor adiuetur, quae dicitur triplicatio. Quarum omnium adiectionum usum interdum etiam ulterius quam diximus, uarietas negotiorum introduxit.

§130. Videamus etiam de praescriptionibus quae receptae sunt pro actore: saepe enim ex una eademque obligatione aliquid iam praestari oportet, aliquid in futura praestatione est, uelut cum in singulos annos uel menses certam pecuniam stipulati fuerimus: nam finitis quibusdam annis aut mensibus huius quidem temporis pecuniam praestari oportet, futurorum autem annorum sane quidem obligatio contracta intellegitur, praestatio uero adhuc nulla est; si ergo uelimus id quidem quod praestari oportet, petere et in iudicium deducere, futuram uero obligationis praestationem in incerto relinquere, necesse est ut cum hac praescriptione agamus EA RES AGATUR CIVIS REI DIES FVIT; alioquin si sine hac praescriptione egerimus, ea sci-

(1) accidit Gö. 1.2. Klenz. HIA ex Inst. cett. edd. C. sequuntur.

(2) alia allegatione Inst. (3) si repetit librarius. (4) ex C. ea edd. 3. sqq. (et Gn.) recep. prob. La. contra HIA. alia Inst. cett. edd. omitt. (5) exceptionum usum interdum ulterius q. d. uar. neg. introducit. Inst. (6) f'et C.

§ 128. § 2. I. tit. cit. Vid. Theoph. ad h. l. et citt. L. 2. § 3. et L. 7. § 1. D. § 129. § 3. I. tit. cit.

§ 130. Vid. Quintilian. Inst. or. 3. 6. 72. 7. 3. 2. sqq. Charis. Inst. gramm. ad 3. 79. cit. (praescribo autem παρογοῖσθαι significat, quales sunt praescriptiones apud ICtos). Vid. § 133. § 131. Vid. Paul. L. 76. § 1. LL. 89. 125. D. de V. O. 45. 1. Proc. L. 46. D. delegat. II. 31. Ulp. L. 23. D. de exc. rei iud. 44. 2. Cic. [de fin. 2. 1. i. f. non huc pertinere adn. HIA] de Or. 1. 37. 168. Quintilian. Inst. or. 3. 6. 69. ('an hoc tempore liceat agere', ne cecidisse quis formula dicatur). Arnob. adu. gent. 7. 31. (uerbi fuerit praescriptione submotus). EA RES AG.] Petri diac. nott. ed. Momms. p. 340. n. 30. E-R: A: ea res agitur. Vid. etiam § 137. ea

233. licet formula qua incertum petimus, cuius intentio his uerbis concepta est QUIDQVID PARET NUMERIVM NEGIDIVM | AVLO AGERIO DARE FACERE OPORTERE, totam obligationem, id est etiam | futuram in hoc iudicium deducimus et --- |

4 ————— §. 4. ————— | —————

6 ————— | item si uerbi gratia ex empto agamus, ut nobis § 131a.

8 fundus | mancipio detur, debemus ita praescribere EA RES AGATUR DE FVNDO MANCIPANDO, ut postea, si uelimus uacuum possessionem nobis tradi, de tradenda ea uel ex stipulatu uel ex empto agere possimus; nam si non praescribimus, totius illius iuris obligatio illa incerta actione QUIDQVID OB EAM REM NUMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO DARE FACERE OPORTET, per litis contestationem consumitur, ut postea nobis agere uolentibus de uacua possessione tradenda nulla supersit actio. Praescriptiones autem § 132.

(1) cum La. dederam futurorum annorum, quod merito reprobauit Huschk. (in Zeitschr. f. Civilr. u. Proc. 20. p. 153.); itaque cum prioribus edd. Gö. et Heft. ed. m. 4. reposui futuram, quod cum codicis dubitibus adcuratius conuenit. (2) Heft.: quantumuis in obligatione fuerit, tamen id solum consequimur, quod litis contestatae tempore praestari oportet, ideoque remouemur postea agere uolentes. item HIA: quia per litis contestationem consumitur, nulla nobis actio superest, si postea de reliqua praestatione agere uelimus. 131a.

Item Heft. complementum propius ad C. accedit quam HIA.

(3) sequitur in C. spatium uacuum 9 fere litterar., tum ——— ibi. (4) ita Heft. et Huschk. inuenta refinxit La. Gö. pro §. 10. lineas exhibet. (5) ——— | possumus Gö. 1. ——— | Gö. 2.

alioquin | protinus La. et edd. m. 2. 3. Nunc cum Huschk. feci si si non praescribimus (6) ita concepta Gö. 2. Klenz. et ed. m. 1. illa intentione Heft. Huschk. sequuntur La. et edd. m. 2. 3. (7) oporteret Heft. Gö. 2. Heft. Klenz. ed. m. 1. OPORTET, per intentionem (res intentione Gö. 1.) La. et edd. m. 2. 3. c. Rudorff. per litis contestationem (8) Spat. uac. tertiae fere totius lineae partis.

scil. form.] Vid. §§ 41. 54. Ulp. L. 75. § 9. D. de V. O. 45. 1. § 131a. Vid. supra § 117. possess. nob. tradi] Vid. 2. 204. 59. 60. HIA refert etiam ad L. 48. § 7. D. 21. 1. L. 11. § 2. D. 44. 2. L. 78. pr. D. 31. § 132. Vid. §§ 130. 133. 136. sq. et ll. ibi citt.

appellatas | esse ab eo quod ante formulas 'praescribuntur, 16
§133. plus quam manifestum est. 2 set his quidem tempori-
bus, sicut supra 3 quoque 'indicaimus, omnes praescriptio- 18
nes ab actore proficiuntur: olim autem quaedam et pro
reo opponebantur; qualis illa 5 erat praescriptio EA RES AGA- 20
TVR. 6SI IN EA RE PRAEIVDICIVM HEREDITATI NON FIAT, quae
nunc in speciem exceptio- nis deducta est, et locum habet 22
cum petitor hereditatis alio genere iudicii praeiudicium
hereditati faciat, uelut | cum 'res singulas petat; esset enim
iniquum 8 ----- || -----

234.
122b.
ts.

(1) praescribit C. (2) sequitur in C. spat. uac. 5 fere litterar.
tum Snsqd (3) § 130. (4) diximus C. diximus edd.
ante a. 1841. (5) erit C. (6) quod Gō. 2. si modo Heff.
post Heis. La. ex L. 1. § 1. D. fam. ere. sequimur. (7) res singulas
petat, esset enim expl. Heff., in 'ext. non recep. Gō. 1. 2. (8) HIA:
praeiudicium fieri || Heff. (referens ad L. 21. D. de except. 44. 1. L. 54.
D. de iudic. 5. 1. L. 40. D. de R. C. 12. 1. L. 126. § 2. D. de V. O. 45. 1.) ita
pergit: per unius partis || petitionem maiori quaestioni de ipsa here-
ditate praeiudicari. quare etiam his temporibus ei, unde petitur, ex-
ceptio hanc in rem comparatur § 134. Ab actore autem
uel nunc praescriptiones quaedam speciales praeter eas, quas supra
enumerauimus, adhibendae sunt. si u. gr. dominus serui ali-
cuius ex stipulatione eius agere uelit, in qua et praesentes et futurae
obligationes ex pacto insunt, forte si ita conuenisset, ut ex pecunia,
quae in stipulatum deducta est, menstrua u. h. s. refunderentur: inten-
tioni actoris loco demonstrationis ita praescribendum est: EA RES AGA-
TVR. QVOD CHRYSOGONVS LVCHISEI SERVVS ACTOR DE NVMERIO NEGIDIO TRI-
CIES HS. STIPLATVS EST CONVENTIQVE INTER EOS, VTEX EA PECVNIA MEN-
STRVA V HS. REFVNDERENTVR CIVVS REI DIES FVIT. Deinde inten|| HIA
post istud 'praeiudicium fieri' adn. „puta fere secutum esse: quae-
stioni maiori, quae ad centumuiros defertur, per minorem, de qua ad
unum iudicem agitur." (cf. L. 12. pr. C. de H. P. 3. 31.) Et olim quidem,
quandiu ex hac causa praescribatur, iudex principaliter de hoc co-
gnoscebat, an hereditati praeiudicium fieret, quod si pronunciauerat,
iudicium de singulis rebus petitis nullum erat, ideoque actor finita de

§ 133. Vid. Cic. de Or. 1. e. Gai. L. 1. D. fam. ere. 10. 2. Iul. L. 13. Afr.
LL. 16. 18. D. de exceptionib. 44. 1. Ulp. L. 25. § 17. Pap. L. 49. D. de H. P.
5. 3. Iustinian. L. 12. pr. C. eod. 3. 31. HIA addit Cic. de inu. 2. 20. 59. 60.
L. 7. § 1. D. 47. 10. L. 2. § 1. D. 47. 8.

§ 134.

235.

is cui dari oportet; et | sane domino 'dare oportet quod
seruus stipulatur: at in | praescriptione de 'pacto quaeritur
quod secundum natura|lem significationem uerum esse de-
bet. 6Quaecumque autem diximus de seruis, eadem de §135.

hereditate quaestione, denuo eas petere poterat. Nunc uero cum in
speciem exceptionis haec praescriptio deducta sit, nisi actor obiecta ea
actionem differat, rem perdit, quia reus si praeiudicium fieri probauerit,
absoluitur et iterum petenti actori nocet exceptio rei iudicatae.
134. Interdum uero etiam nostris temporibus praescriptio tam pro actore
quam pro reo dari uidetur: quod accidit, cum de eo agimus, quod ser-
uus dari stipulatus est. Licet enim eo nomine perinde nobis actio com-
petat, atque si ipsi stipulati essemus, tamen quia ea, quae facti sunt, ex
persona stipulatoris pendent, uelut si Stichus seruus meus ita stipula-
tus sit: X MILIA AVT FVNDVM, VTRVM VOLAM, DARE SPONDES? SPONDEO;
utriusque litigatoris interest, ut sciatur, quis stipulatus sit. itaque for-
mula datur cum praescriptione uelut hoc modo: EA RES AGATVR, QVOD
STICHVS AVLI AGERII SERVVS DE NVMERIO NEGIDIO STIPLATVS EST, SI PA-
RET, NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO DECEN MILIA DARE OPORTERE et reli-
qua: hoc est, in inten|| Cf. Zeitschr. f. gesch. R. W. XIII. p. 326. Exem-
plum sumsi ex Gaii L. 76. [immo Paulli L. 76. aut Gaii L. 141.] pr. D.
de uerb. obl. 45. 1. Haec HIA. (1) demonstra||tione Gō. 1.
(2) det — tie cui C. (3) Hoc loco passiuum pro actiuo non
ponere nequii; in ceteris casibus (§§ 5. 64. 116.) et §. sq. dare Latine
ferri potest. edd.: dare sed in addendis ad ed. 2. Gō.: „Cum utrum-
que dare in ms. non compendio expressum sit, sed integris litteris
scriptum, dubitavi reponere dari. Quin haud scio an temeritatis
reus sim, quod in aliis similibus locis a codicis lectione recessi. In
ipsis enim formulis, praecedente ubique accusatio subiecti, uerbum
oportere semper cum actiuo dare componebatur, cf. 4. 34. 41. 47. 60. 86.
131. 136. Quae res efficere potuit, ut Icti saepe etiam non expresso,
sed intellecto tantum accusatio subiecti scriberent dare oportere.
Nihil tamen affirmo." Cf. supra not. ad § 5. i. f. (4) dari HIA.
(5) Sauii. uult: facto prob. Husehk. (6) q̄e q̄ (pro q̄e q̄) C.

§ 134. sane domino etc.] Vid. 3. 163. 166. sq. et ibi eitt. ll. § 2. I. de stip.
seruor. 3. 17. Paul. L. 71. pr. Gai. L. 141. pr. D. de V. O. 45. 1. Paul. L. 44.
D. de cond. et dem. 35. 1. de pacto] Vid. Alex. L. 2. C. si mancipium ita
uenierit 4. 56. § 135. Cf. cit. § 163.

ceteris quoque personis quae nostro iuri subiectae sunt, e
 §136. dicta intellegemus. Item admonendi sumus, si cum s
 ipso agamus qui incertum promissit, ita nobis formulam
 esse propositam, ut praescriptio inserta sit formulae loco
 demonstrationis, hoc modo INDEX ESTO. QVOD AVLVS AGE-
 RIVS DE NVMERIO NEGIDIO INCERTVM STIPVLATVS EST, MODO
 CVIVS REI DIES FVIT, QVLDQVOD OB EAM REM NVMERIVM NEGI-
 §137. DIVM AVLO AGERIO DARE FACERE OPORTET et reliqua. Si
 cum sponsore aut fideiussore agatur, praescribi solet in
 persona quidem sponsoris hoc modo EA RES AGATVR. 14
 QVOD AVLVS AGERIVS DE LVICIO TITIO INCERTVM STIPVLATVS
 EST, QVO NOMINE NVMERIVS NEGIDIVS SPONSOR EST, CVIVS REI
 DIES FVIT, in persona vero fideiussoris EA RES AGATVR. 16
 QVOD NVMERIVS NEGIDIVS PRO LVICIO TITIO INCERTVM FIDE
 SVA ESSE IVSSIT, CVIVS REI DIES FVIT; deinde formula subi-
 citur. 18

§138. Superest ut de interdictis dispiciamus.

§139. Certis igitur ex causis praetor aut proconsul princi-

(1) promissit C. promiserit edd. (2) formula C. (3) hoc
 modo (m ante cui pro m C.) edd. omiserunt; recepi Huschk. quoque
 suadente. (4) Quod si HIA. (5) reliqua si C. Fort. reli-
 qua. at si (6) agat praescribi C. agat praescribi Maff. (7) ps
 qua C. (8) hoc in ea res agat q a a de lucio tit o incertum rnp. r quo
 nom n n sponsor e cui rei dies fuit C. (9) heres defuit C.
 (10) ubi agit. C. (11) Reliquum uersus spatium uacuum satis
 amplum est rubricae DE INTERDICTIS inscribendae. sed librarius ru-
 bricis aut totos uersus uacuos relinquere aut ad eas omnino non re-
 spicere solet.

§ 136. IVDEX ESTO] Vid. §34. ibiq. c. it. l. loco dem.] cf. §60. y. 20.

§ 137. Vid. 3. 116. sqq. EA RES AG.] Vid. § 131. [Husch. Beiträge
 p. 77. sq.]

§ 138. Pr. I. de interdictis 4. 15. De interdictis: Paul. S. R. 5. 6.
 Dig. 43. 1. Cod. 8. 1.

§ 139. Cf. cit. pr. I. Vid. L. Rubr. e. 19. in. it. (decernet interdictum. de-
 cretum, interdictum). Cic. in Verr. II. 3. 10, 25. Ulp. L. 3. pr. D. ne uis f.

paliter auctoritatem suam finiendis controuersiis interpo-
 nit; quod tum maxime facit, cum de possessione aut quasi
 possessione inter aliquos contenditur; et in summa aut
 iubet aliquid fieri aut fieri prohibet: formulae autem uer-
 borum et conceptiones quibus in ea re utitur, interdicta
 §236. decretae uocantur. [uocantur] autem decreta, cum §140.
 fieri aliquid iubet, uelut cum praecipit, ut aliquid exhibe-
 atur aut restituatur; interdicta uero, cum prohibet fieri,
 uelut cum praecipit, ne sine uitio possidenti uis fiat, neue
 in loco sacro aliquid fiat: unde omnia interdicta aut resti-
 tutoria aut exhibitoria aut prohibitoria uocantur. Nec §141.
 tamen cum quid iusserit fieri aut fieri prohibuerit, statim
 peractum est negotium, set ad iudicem recuperatoresue
 titur et ibi editis formulis quaeritur, an aliquid aduersus
 praetoris edictum factum sit, uel an factum non sit quod

(1) pponit C. proponit probantibus multis deder. Gö. 1. et Heffl.
 praeponit Gö. 2. Sed Hollw. uidit p in C. pro f esse, itaque le-
 gendum +ponit i. e. interponit, ut Caplick. olim uoluit, et sic edit.
 a. 1842. et m. 2. sqq. Gn. HIA. cf. Ulp. L. 2. § 5. D. 43. 8. (praetor intercederet
 edicto suo). (2) dec — uocantur ai decreta c' (i. e. post dec
 foramen in C. est quo sex fere litterae perierunt) C. itaque non debe-
 bat in text. recipere HIA: decreta aut interdicta uocantur: [140] de-
 creta, cum (3) ne sine debito C. Iam Maff. recte uidit.
 Pöschm. temere prop. ne aedes sine uitio (4) item et. ibi C.

ei 43. 4. Isidor. Or. 5. 25. 33. § 1. i. f. I. tit. cit. 4. 15. Interpr. Visig. ad
 Paul. 5. 6. § 1. auctorit. interponit] unde Cic. p. Caec. 12. 34. agere iure
 praetorio. aut procons.] Vid. L. un. C. uti poss. 8. 6. (rector prouin-
 CIAE). Fgm. Vat. § 312. (praeses prouinciae). et c. iubet] Vid. Ulp.
 L. 3. § 6. D. de lib. exhib. 43. 30. (interim... deponi praetor iubet).
 § 140. Cf. cit. § 1. I. 4. 15. Ulp. L. 1. § 1. Paul. L. 2. pr. D. h. t. 43. 1. Vid.
 Ulp. L. 6. § 2. D. de confessis 42. 2. et sqq. § § 141. 142. ne sine uit. poss.]
 Vid. § § 148. sqq. neue in l. sacr.] Vid. Dig. Ne quid in loco sacro fiat
 43. 6. § 141. Vid. § § 162. sqq. et cum ll. ad § 165. c. it. L. Rubr. cit.
 Ulp. Inst. Fgm. VIII. (4. 26.) Quintilian. Inst. or. 2. 10. 5. (inter sponsio-
 nes et interdicta). 7. 5. 3. (in sponsionibus quae ex interdictis fiunt).
 12. 10. 70. (de interdictis et sponsionibus). form. q. arbitr.] § 163.
 Vid. § 31. I. de action. 4. 6. Cic. in Verr. II. 2. 12, 31.

is fieri iusserit. | et modo cum poena agitur, modo sine poena: cum poena uelut cum per sponsonem agitur, sine poena uelut cum arbitere petitur; et quidem ex prohibitorii interdictis semper per sponsonem agi solet, ex re-stitutorii uero uel exhibitorii modo per sponsonem, modo per formulam agitur quae arbitraria uocatur.

§ 142. Principalis igitur diuisio in eo est, quod aut prohibitoria sunt interdicta | aut restitutoria aut exhibitoria. § 143. quens in eo est diuisio, | quod uel adipiscendae possessionis causa comparata sunt | uel | retinendae uel recipendae. § 144. Adipiscendae possessionis causa interdictum accommodatur | bonorum possessori, cuius principium est QUORVM BONORVM; eiusque uis et potestas haec est, ut quod quisque ex his bonis quorum possessio alicui data est, pro herede aut pro possessore [possidet possideretue, si nihil usu-aptum esset, quodque dolo malo fecit, uti desineret] || possidere, id ei cui bonorum possessio data est, restituatur: pro herede autem possidere uidetur tam is qui heres est, quam is qui putat se heredem esse; pro possessore is

(1) *aget* C. et La. cf. not. 6. ad § 124. (2) *q̄a* C. quod Maff. (3) *u.* | retinendae p̄ sessionis c. - dictum C. librarius ex sq. §. transumpsit tria uerba *poss. c. interd.* quod ipse indicare uoluit adposito (4) *accommodatur* C. (5) *esi* C. est, si Ztschr. 3. p. 146. (6) || *possideret* C. possideat G. 5. 1. 2. Klenz. ex Inst. possideret Hefft. et cett. edd. Nunc, postquam HIA dedit: (*possidet, doloue fecit, quominus* || possideret, uidi totum uersum: (nec nimum si consuetis siglis cum scripsisset librarius) a librario propter *ὁμοιωτέλετον* omissum esse, quem praestat ipsum edictum L. 1. pr. D. cit., itaque i uerbi *possideret* delenda fuit. (7) *his* C.

§ 142. Cf. ad § 140. ciit. § 1. L. 4. 15. et L. 1. pr. L. 2. pr. D. h. t. 43. 1. § 143. § 2. I. tit. cit. 4. 15. Vid. Paul. cit. L. 2. D. h. t. § 3. Auson. Griph. 63. sq. (Interdictorum trium genus: VNDE repulsus | VI TUERO aut VI RONI fuerit, QUORVMVNE BONORVM). § 144. Cf. § 3. I. tit. cit. 4. 15. QUORVM] Ulp. L. 1. pr. et uid. tot. tit. D. Quor. bonor. 43. 2. L. 1. pr. Paul. L. 2. § 3. D. tit. Vid. 3. 34. Auson. L. e. Th. C. 4. 21. Inst. C. 8. 2. Val. et Grat. L. 22. Th. C. quor. appell. 11. 36. *pro her. aut. et c.*] Vid. Ulp. LL. 11. sqq.

4 possidet qui sine causa aliquam rem | hereditariam uel etiam totam hereditatem sciens ad se non pertinere possidet: | ideo autem adipiscendae possessionis uocatur¹, quia 6 ei tantum utile est qui nunc primum conatur adipisci rei possessionem; itaque si quis adeptus possessionem amiserit, desinit ei id interdictum utile esse. Bonorum quo- § 145. que emptori similiter proponitur interdictum, quod quidam 8 possessorium uocant. Item ei qui publica bona emerit, eiusdem conditionis interdictum proponitur, quod ap- 12 pellatur sectorium, quod | sectores uocantur qui publice bona mercantur. | Interdictum quoque quod appella- § 147. tur Saluianum, adipiscendae possessionis comparatum est, 14 eoque utitur dominus fundi de rebus coloni quas is pro 16 mercedibus fundi pignori futuras pepigisset. | Reti- § 148.

(1) *interdictum* ex Inst. add. HIA. (2) *publica* defendi potest. malim autem *publice*, ut in C. est et paulo post et 1. 27. 3. 154. Sed La. „*Publice non est a populo*, sed aut *auctoritate populi* aut *in publico* aut rarissime (ut ap. Suet. in Caes. 83. Cic. accusat. 3. 27. 66. Terent. in Ad. 3. 3. 89. Vellei. 2. 3. 1. Tac. ann. 3. 31. Varr. de L. L. 5. p. 40. Speng.) *in publicum*. Sector emit publica bona populi Romani, quae publice ueneunt⁴. HIA: publice adnotans bona esse damnatorum quae publice uendantur et emuntur, quod nec La. ignorauit; sed et publicata bona (damnatorum) publica facta esse nemo negauerit. (3) in C. est: *quia publice bona mercantur | q̄ publice uona mercantur* La. fecit: publica cf. praeced. not. (4) edd. (etiam HIA) ex Inst. inser. (*causa*) et facile *c* (*causa*) ex sq. uerbo adsumitur. (5) *pignoris futuram* C.

D. de H. P. 5. 3. Iul. L. 33. § 1. D. de usurpationib. 41. 3. et supra 2. 52. sqq. § 145. Vid. 3. 80. § 146. *publ. bona*] Vid. Ulp. L. 15. D. de V. S. 50. 16. et ad Gai. 4. 16. ciit. ll. sectores] Vid. Cic. ad diu. 15. 19. pro Rose. Am. 36. 103. 29. 80. in Verr. II. 1. 26. § 52. 23. § 61. c. Pseudo-Ascon. (Bait. p. 172. 177.) Cic. Phil. 2. 26. 64. 29. 71 sqq. Id. ap. Gell. N. A. 13. 23. Paul. Diac. ex Festo un. *Sectio, Sectors* (ed. Müll. p. 337.) Non. Marcell. u. *Secare* 4. 445. (Mercer. p. 404.) Isidor. or. 19. 19. s. i. f. Manil. astron. 5. 318. sq. Vid. etiam interpp. ad Gell. 20. 1. § 147. § 3. i. f. I. tit. cit. 4. 15. Vid. Theoph. ad h. §. Dig. De Saluiano interdicto 43. 33. Cod. precario et Salu. int. S. 9. Paul. cit. L. 2. § 3. D. h. t. 43. 1. §§ 148. 149. § 4. I. tit. cit. 4. 15. Vid. §§ 160. 91. et adn. ad § 165. Cf. Paul.

pendae possessionis causa solet interdictum reddi cum ab
 utraque parte de proprietate alicuius rei controuersia est
 et ante quaeritur uter ex litigatoribus possidere et ulter²⁰
 petere debeat; cuius rei gratia comparata sunt VTI POSSI-²²
 §149. DETIS et VTRVBI. Et quidem VTI POSSIDETIS interdictum
 de fundi uel aedium 'possessione redditur, VTRVBI uero de
 §150. rerum mobilium possessione. Et siquidem de fundo
 uel aedibus || interdicatur, eum potiore esse praetor iubet ^{238.}
 qui eo tempore quo interdictum redditur, 'nec ui nec clam ^{49b.}
 nec precario ab aduersario | possideat; si uero de re mo-
 bili, 'tunc eum potiore esse iubet qui maiore parte eius ⁴
 anni nec ui nec clam nec precario ab aduersario 'possidet;
 §151. idque satis 'ipsis uerbis interdictorum signficatur. At ⁶

(1) *possessorius* C.(2) *nunc n p* set paulo post *nūnc n p* C.(3) *i sine t* (C) C. sec. Bl.(4) *Sauin. uult possedit et ita deder.*

Gö. et La. possederit HIA.

(5) *ipsius* C.

S.R.5.6. §1. Cic. de rep. 1.13. pro Caec. 13.36. VTI POSSIDETIS] Vid.
 Dig. 43.17. Cod. 8.6. Fest. u. *Possessio* (Müll. p. 233a.) Frontin. de
 controu. agr. 2. ad §161. cit. Paul. cit. L. 2. §9. D. 43.1. Ulp. L. 12. §1. D. de
 A. u. A. P. 41.2. L. 12. D. comm. diu. 10.3. VTI POSS. utile: Vid. Vat. Fgm.
 §90. eum Ulp. L. 4. D. h. t. 43.17. VTRVBI] Vid. Th. C. Vtrubi 4.13. Dig. De
 Vtrubi 43.31. Petron. e. 13. Auson. l. c. § 150. Cf. 2. 120. 207. 3. 65.
 66. 71. cit. §4. l. med. et Paul. S. R. §. cit. eum sqq. *eo tempore*] Vid. §160.
 „VTI NVNC POSS.“ §166. „*id tempus quo et c.*“ *nec ui et c.*] Verba edicti
 ap. Fest. l. c. et Ulp. L. 1. pr. D. h. t. 43.17. innumeris l. usitata; uid. cit. L. 1.
 D. §5.9. Ulp. L. 1. §2. D. de superfic. 43.18. item L. agr. a. 643. c. 18. (p. 80.
 Inser. Lat. ed. Momms.) Cic. pro Caec. 32. 92. Probinott. ex cod. Eins. n.
 64. et Petri diac. litt. N. n. 15. N. C. N. P. nec clam nec precario. Saepo in
 cod. Veron. *nunc n p* nec ui nec clam nec precario. Notiones definiunt,
 uis: Paul. S. R. 5.6. §4.6. Ulp. L. 1. §4. D. h. t. cum L. 1. §3. Pomp. L. 11.
 D. de ui et de ui arm. 43.16.; *clandestinitatis*: Ulp. L. 6. pr. D. de A. u. A. P.
 41.2.; *precarii*: Paul. S. R. l. c. §11. Ulp. L. 1. pr. D. de precar. 43.26. *de*
re mob.] in edicto: HIC NOMO. *potiore*] Vid. §152. cit. L. 1. §1. D. h. t.
 43.17. L. 3. §7. eod. Paul. ad sq. §. cit. L. 34. §4. D. 18.1. et S. R. 5.6. §1. (*su-*
perior: L. 3. pr. D. h. t. 43.17. Ulp. L. 11. §13. D. de A. E. et V. 19.1. Plaut.
 Stich. ad § sq. cit. et Liv. 40.17. ad § 16. cit.) *uerbis interd.*] cf. § 160.
 § 151. Vid. Plaut. Stich. (circa a. u. 533.) 700. (V. 4.14. 'Uter amicam utru-
 bi accumbamus? st. Abi tu sane superior'.) Dig. De diu. temp. pr. et

in VTRVBI interdicto non solum sua cuique possessio pro-
 dest, sed etiam 'alterius quam iustum est ei accedere, uelut
 eius | cui heres extiterit, eiusque a quo emerit 'uel ex do-
 natione | aut dotis datione acceperit: itaque si nostrae pos-
 sessioni iuncta alterius iusta possessio exsuperat aduersarii
 §152. possessionem, nos eo interdicto uincimus: | nullam autem
 §12. propriam possessionem habenti accessio tem|poris nec datur
 nec dari potest: nam ei quod nullum est, nihil accedere
 §14. potest: | 'set et si uitiosam habeat possessionem, id est aut
 ui aut clam aut precario ab aduersario adquisitam, non
 §16. datur; nam ei possessio | sua nihil prodest. Annus au- §152.
 tem retrorsus numeratur: itaque si | tu uerbi gratia anni
 §18. mensibus possederis prioribus v, et | ego VII posterioribus,
 ego potior ero 'quantitate | mensium possessionis; nec tibi
 §20. in hoc interdicto prodest, 'quod prior tu|a eius anni pos-
 sessio est. Possidere autem uidemur non solum si ipsi | §153.
 possideamus, set etiam si nostro nomine aliquis in 'posses-

(1) *alteris q iustum e ei accedere* C. (2) *u ex donatione | a do-*
natione acc. C. | aut donatione acc. Gö. 1.2. uel ex donatione acc.
Hefft. uel ex ——— | aut donatione acc. La. et edd. m. 2. 3. tra-
ditione Hefft. permutatione Unterh. solutione Huschk. damna-
tionem Pöschm. pro iterato u. donatione proposuerunt. iustam cor-
rectionem diuinavit Bl. Ita et in usu capionibus donatio et dotis
datio fere coniungi solent. (3) set si C. (4) „Ubi Gö.
asteriscos posuit, scripsi haec partim ab H. schk. monstrata, quanti-
tate, n', pdē q por tu|a ei' anni possio ē“ La. et ita edd. m. 2. sqq.
 (5) *quae coni. nuper Keller contra mentem Gaii'*. HIA. (6) ita
 C., edd. *possessione* Cf. add. ad 1.55.

de accessionibus possessionum 44.3. impr. LL. 14...16. *emerit*] cf.
 Paul. L. 34. §4. D. de contr. empt. 18.1. *nullam autem et c.*] Vid. Paul. L.
 16. cit. *sed et si uitios.*] Vid. Venn. L. 53. D. de A. u. A. P. 41.2. Arc.
 et Hon. L. 11. C. de adq. et ret. poss. 7.32. Pap. L. 11. Ulp. L. 5. pr. D. tit.
 cit. 44.3 § 152. Vid. Paul. S. R. cit. §1. i. f. Theophil. §4. h. t. 4.15.
 Lic. Ruf. L. 156. D. de V. S. 50.16. Fgm. Vat. §311. § 153. §5. l. h. t.
 4.15. *Possid. autem et c.*] Cf. Gai. L. 9. D. de A. u. A. P. 41.2. (*quisquis*
...nostro nomine sit in possessionem) Vid. Cels. L. 18. pr. D. eod. *in*
poss. sit] Vid. Ulp. L. 10. §1. eod. (*aliud est enim possidere, longe aliud in*
 Gaius.

sionem sit, licet is nostro iuri subiectus non sit, qualis est colonus et inquilinus: per eos quoque, apud quos deposuerimus, aut quibus commodauerimus, aut quibus usum fructum uel usum aut habitationem constituerimus, ipsi possidere uidemur; et hoc est quod uolgo dicitur retineri possessionem posse per quemlibet qui nostro nomine sit in possessione. quin etiam plerique putant animo retineri possessionem, quod nostrorum

(1) in nostro iure C. (2) *Sau. gratuitam habitam* || quod praeter meas edd. receperunt omnes, etiam Gn. et HIA. Minus recte, puto: Gaius non ita in foro infrequentioribus aut alias singularibus exemplis utitur, omissis uulgaribus necessariisque. C. habet: *ā q̄b cōcauā aut habitam p̄ (uel r) tuerimus a quibus uoluntariam habitationem ipsi* Itaque legi: aut quibus *ūfm ū usū* aut habitationem constituerimus uel praestiterimus (praestiterimus) (3) *demur* C.

(4) desiderantur circ. 8 litt. quas edd. omnes sic restituer.: *quoque retine* | sed cum pari iure aliter scribamus, e. gr. *solo retine* | aut *tt p̄ se retine* | nunc malui lacunam ante *retine* indicare. (5) ed. m. 4.: quod nostrorum — | — — — — — animo solo, quia etc. Huschk.: quae nostrorum praceptorum sententia est. diuersae autem scholae auctoribus contrarium placet, ut animo solo, quamuis uouerimus ad rem reuerti, tamen ret. possessionem non uideamur. et haec rec. Gn. Hefft. prop.: quae nostrorum opinio est. nam his etiam placuit, ut quoniam possidemus a. s., quando uouerimus reuersuri abire, r. p. u. La. uult: uerbi gratia aestiuorum et ibernorum saltuum

possessionem esse.) et ll. in add. ad 1. §55. citt. *licet is et c.*] Vid. 2. 89. sqq. *colonus et inq.*] Vid. Cic. pro Caec. 32. 94. Paul. L. 3. § 8. 12. Ulp. L. 10. pr. Marcell. L. 19. pr. Pomp. L. 25. § 1. Tert. L. 28. Paul. L. 30. § 5. 6. Pomp. L. 31. Paul. L. 32. § 1. Marcian. L. 37. Afr. L. 40. § 1. D. tit. cit. 41. 2. Pap. L. 18. pr. D. de ui 43. 16. Ulp. L. 6. § 2. D. de precario 43. 26. Iustinian. L. 12. C. eod. 7. 32. *depos.*] Vid. Paul. L. 3. § 18. 20. L. 30. § 6. Iul. L. 39. Pap. L. 47. D. eod. Iul. L. 33. § 4. D. de usurp. 41. 3. Ulp. L. 9. § 9. D. de R. C. 12. 1. Flor. L. 17. § 1. D. de positi 16. 3. *commod.*] Vid. citt. L. 3. § 20. LL. 20. 30. § 6. L. 47. D. 41. 2. L. 33. § 4. D. 41. 3. Pomp. L. 8. D. commodati 13. 6. *usum fr.*] Vid. Cic. l. c. Ulp. L. 12. pr. Venul. L. 52. pr. D. de A. u. A. P. cit. L. 6. § 2. D. 43. 26. *usum aut hab.*] De possessione hic unicus locus est; sed et etiam Dig. de usu et habit. 7. 8. impr. Gai. L. 1. pr. Ulp. L. 10. pr. [*De gratuita habitatione* uid. Scaeu. L. 32. D. de donatt. 39. 5. Ulp. L. 17. pr. D. de praescr. uerb. 19. 5. L. 1. § 9. D. de his qui eff. 9. 3. Pomp. L. 15. § 1. D. de precar. 43. 26.] *animo retineri*]

animo solo, quod uouerimus, ex quo discessimus, reuerti, retinere possessionem uideamur. apisci uero possessionem per quos possimus, secundo commentario retulimus; nec ulla dubitatio est quin animo possessionem apisci non possimus. Recuperandae possessionis causa solet interdictum dari si quis ui deiectus sit: nam ei proponitur interdictum cuius principium est Vnde TV ILLVM VI DEIECISTI, per quod is qui ui deiecit, cogitur ei restituere rei possessionem, si modo is qui deiectus est, nec ui nec clam nec precario possidet ab aduersario; quod si

Cf. Ulp. L. 1. § 25. D. de ui [43. 16. item Paul. L. 3. § 11. Proc. L. 27. Pap. L. 44. § 2. LL. 45. 46. D. de A. u. A. P. 41. 2.]. Horum nihil satis placet, nec quod ipse temptaui, ut locus ad citt. LL. 44. i. f. 45. 46. (coll. L. 1. § 32. D. de ui et ui arm. 43. 16.) restituatur [ubi tamen non nulla Gaiana uerba legi conicio. lusi enim sic: plerique putant animo *fundi retineri* possessionem, quem nostrorum *hominum corpore non esse possessum ignoramus*; praualuit enim ut (*p̄. lit.* ut) animo solo, quando uouerimus et c.], nec quod HIA ex ductibus ab ipso fictis dat: quae nostro nomine a nemine tenetur, ut scilicet tum [possidendi animo solo, cum uoluntate reuertendi discesserimus, r. p. u. (1) §§ 89. sq. 94. sq. (2) *quisquis* C. (3) *qui deiecisti* C. edd.: *qui deiecit*. nunc feci *q ui deiecit* [fort. *deiecerit*] ut *y. sq.* qui sola *q* scriptum est. (4) *Feci n ū n c n p̄ sidet ab aduŕarum* (pro *aduarario*) *q si aut* Gö. 1. 2.: *n. u. n. c. n. precario* — quodsi autem Hefft.: *n. u. n. c. n. p. possidebat* aduersus alterum. Quodsi autem Klentz La. et edd. m. 2. 3.: *n. u. n. c. n. precario* [ab aduersario] possideret rem uel fundum, quo, si aut (cf. sq. not.) Hschk. uult: — possideret ab illo. nam *q si au eo* (ab eo) ui aut clam et sic ded. HIA, nisi quod ante pro ab eo fecit. (La. adn. „e [post *aut*] tantisper remouei, donec didicero e ui possidere Latine dici. Certe simile est ex nullius iniuria quicquam ei datum ap. Liu. 5. 44. 11., ex sua sponte ap. Paul. S. R. 5. 22. 2. a (sua) sponte Varro de L. L. 6. p. 245. 246. 248., Speng. de tua sponte ap. Charis. p. 145., de dolo malo et a dolo male ui deiectus ap. Cic. pro Tullio § 29. 30.“)

Vid. Paul. S. R. 5. 2. § 1. L. 3. § 7. 8. 11. 12. L. 30. § 5. Proc. L. 27. Pap. L. 44. § 2. D. de A. u. A. P. Ulp. L. 1. § 25. D. de ui 43. 16. Dioel. et Max. L. 4. C. de A. u. R. P. 7. 32. *nec ulla dub.* et c.] Vid. Paul. S. R. l. c. L. 3. § 1. L. 8. D. de A. u. A. P. L. 153. D. de R. I. 50. 17. § 154. § 6. I. tit. cit. 4. 15. Vid. titt. De ui et Unde ui et Si per uim. Cic. pro Caec. passim, impr.

aut ui aut clam aut precario 'possederit, impune deicitur.
 §155. Interdum tamen 'etiam ei quem ui deiecerim, quamvis a 18
 me 'ui aut clam aut precario 'possideret, cogor restituere
 possessionem, uelut si armis eum ui deiecerim: nam praetor
 | omni modo 18

§156.

Tertia diuisio inter- 22

(1) p'sideret C. possederit — Gö. 1. 2. Hefft. ded.: possederit, impune deicitur. La. et edd. m. 2. 3.: possideret, esset impune deiectus. (cf. not. praeced.) Hschk. uult: possideret ipse, ipune deicitur. Nunc hia: possederit ab eo, impune d. (2) „Addidi a me ex Klenzii conii, ei qm ab Hefft., deiecerim a Gö. formatum, et. ui et qm meo periculo.“ La. et ita edd. m. 2. sqq. Praetor me si quem deiecerim, quamquam ui... cogeret | Hefft. 1827. etiam hia pro etiam dedit a praetore
 (3) Ex adn. ed. m. 1. in edd. m. 2... 4. inrepsit aut (4) psideret cogeret C. possideret, cogeret Gö. adnotans „an cogar?“ quod cogar receper. Hschk. Gn. (non hia). cog[er]et Hefft. cogar rei prop. Hschk. cogor ei Klenz. cogor edd. m. 2. sqq. et La. (5) C. ductus fere omnes incerti. hia suppl. (maxime ex § 6. l. cit. c. Gai. L. 41. D. de V. S.): proprium interdictum comparauit, quo restitui omni modo iubet, si quis armis aliquem deiecit. armorum autem appellatione non solum scuta et gladios (et galeas) significari intellegimus, sed et fustes et lapides. quae ad rem quidem egregie placent, sed si C. §§. 18... 21. litterarum sigillarumque copia comparetur, uix omnia quae adhuc legi non potuerunt, uerba exhibere uidentur, et putem Gaium h. quoque l. principium formulae indicauisse.

12. sq. 31. sq. pro Tull. 29. 44. sqq. ad din. 7. 13. de Or. 1. 10. 41. L. agrar. ad § 150. Auson. et L. 2. § 3. D. 43. 1. ad § 143. citt. Paul. S. R. 5. 6. § 3. 4. 7. Fgm. Vat. §§ 90. sq. 93. 312. Ulp. 1. pr. §§ 1. sqq. Pap. L. 18. et passim Dig. De ui et de ui armata 43. 16. Th. C. Unde ui 4. 22. Iust. C. Si per uim uel alio modo absentis perturbata sit possessio 8. 5. Ulp. L. 9. pr. D. q. met. c. 4. 2. Diocl. et Max. L. 5. C. de exceptionib. 8. 36. Vid. etiam Spartian. in Pescenn. Nigro c. 2. „insania fuit, quod [Iulianus] cum Seuero ex interdicto de imperio egisse fertur, ut iure uideretur ad principatum peruenisse. [Palat. cod.: „ut iure uideretur imperium praeuenisse.“ quam scripturam, a Salmasio defensam si admittimus, Utrubi uel Uti possidetis interdicto Iulianum experiri uoluisse dicemus.] § 155. Vid. ad praec. §. citt. ll. Cie. pro Caec. s. (impr. § 23.) 12. sqq. 31. sq. pro Tull. 36. (ex Victorino) 44. sq. Ulp. L. 3. § 2. sqq. Pomp. L. 14. D. h. t. 43. 16. quem ui deiec. Cf. Ulp. L. 1. § 30. D. h. t. 43. 16. § 6. l. cit. § 156. § 7. l. tit. cit. 4. 15. Paul. L. 2. pr. D. h. t. 43. 1.

dietorum in hoc est, quod aut simplicia sunt aut duplicia. |
 Simplicia 'sunt uelut in quibus alter actor, alter reus est, § 157.
 qualia sunt omnia restitutoria aut exhibitoria: nam actor ||
 240. est qui desiderat aut exhiberi aut restitui, reus is est a |
 22^b. quo desideratur ut exhibeat aut restituat. | Prohibito- § 158.
 riorum autem interdictorum 'alia 'duplicia, alia simplicia
 4 sunt. | Simplicia sunt '[uelut] quibus prohibet praetor § 159.
 in loco sacro | aut in flumine publico ripae eius aliquid
 6 facere 'reum: | nam 'actor est qui desiderat ne quid fiat,
 reus is qui aliquid | facere conatur. Duplicia sunt uelut § 160.
 8 VTI POSSIDETIS interdictum | et VTRVBI: ideo autem dupli-

(1) Huschk. opinatur in C. olim sunt pro sunt fuisse indeque s uult fecisse librum, ut uelut eici debeat. idem nunc (Beitr. p. 157.) uult sux loco au C. scribi. mihi ueri magis simile uidetur librum propter similia fere §§ 157. et 159. initia particulam uelut (uu) iniusto loco, i. e. § 157., attribuisse, unde etiam edd. m. 3. 4. uncinis uocabulum uelut inclusi et hia eiecit. neque Lachmanno accesserim (in qua re nunc Hschkium quoque adsentientem habeo), uelut positum esse § 157., quia et alio modo simplicia essent interdicta, i. e. opposita iis quae tam adipiscendae quam recipiendae possessionis essent. Fort. librarius quod scriptum erat + diet. pro uelut sumpsit. (2) id(om) ins. C. et interdum in textum admisit Hefft. „nam interdicta quaedam prohibitoria quae plerumque simplicia esse solent, interdum duplicia euadunt. cf. L. 1. § 26. D. de aq. cottid.“ Immo, neglegenter iterantis librarii culpa isti ductas adscribendi esse uidentur. (3) duplicia C. (4) uid. not. 1. edd. praeter m. 3. sqq. Gn. et hia hoc uelut quod Inst. habent, non receperunt. (5) eu C. reum, a Gö. omissum, Hefft. edd. m. omnes et La. (6) actorem q C.

§ 157. cit. § 7. l. et cf. cit. L. 2. pr. D. Vid. § 162. actor et c. | Vid. § 159.
 § 158. cit. § 7. l. 4. 15. § 159. cit. § 7. l. in loco sacro | Vid.
 § 140. Dig. 43. 6. Ait praetor IN LOCO SACRO FACERE INVE EVM IMMITTERE
 QUID VETO. L. 1. pr. in flum. publ. | Vid. Dig. De fluminibus, ne
 quid in flumine publico ripae eius fiat, quo peius nauigetur 43. 12.
 impr. Ulp. L. 1. pr. ibid. et Ne quid in flumine p. fiat, quo aliter aqua
 fluat atque uti priore aestate fluxit 43. 13. et impr. Ulp. L. 1. pr. ibid.
 actor et c. | Vid. § 157. Vide etiam § 1. l. h. t. 4. 15. et Paul. cit. L. 2. pr. i. f.
 et Ulp. L. 1. pr. D. eod. 43. 1. § 160. cit. § 7. l. 4. 15. Cf. ll. ad § 149.
 citt. impr. Ulp. L. 1. pr. D. uti poss. 43. 17. cum Festo, Ulp. L. 1. pr. D. de

cia uocantur, quia par utriusque litigatoris in his condicio est, nec quisquam praecipue reus uel actor intellegitur, set unus quisque tam rei quam actoris partes sustinet; quippe praetor pari sermone cum utroque loquitur: nam summa conceptio eorum interdictorum haec est VTI NUNC POSSIDETIS, QVOMINVS ITA POSSEDEATIS VLM FIERI VETO; item alterius VTRVBI HIC HOMO DE QVO AGITVR, A PVD QVEM MAIORE PARTE HVIVS ANNI FVIT, QVOMINVS IS EYM DVCAT VLM FIERI VETO.

§161. Expositis generibus interdictorum sequitur ut de ordine et de exitu eorum dispiciamus; et incipiamus a simplicibus.

§162. Si igitur restitutorium uel exhibitorium interdictum redditur, uelut ut restituatur ei possessio qui uideiectus est, aut exhibeatur libertus cui patronus operas indicere uellet, modo sine periculo res ad exitum perducitur, modo cum periculo. namque si arbitrum postulauerit is cum quo agitur, accipit formulam quae appellatur arbitraria: nam iudicis arbitrio si quid restitui uel exhiberi

(1) utrow q C. (2) n (pro n) C. (3) uin C. (4) HIA adn. exciderit fuit. cf. formulam ap. Ulp. L. un. pr. D. de Vtrubi 43.31. (5) maiores partes C. (6) sinpublicibus C. (7) Si momento Hschkio ex s et i uicinorum uerborum feci ed. 4. Edd. habent Igitur (cum) r. (8) ulet C. uult Gō.1.2. Klenz. ed. m. 1. uolet Hefft. Malim e. Inst. uelit

Vtrubi 43.31. item L. 37. §1. D. de O. et A. 44.7. par. utr. lit. Vid. Ulp. L. 3. §1. D. uti poss. c. Gai. L. 13. D. de iudic. 5.1. Iul. L. 10. D. fin. reg. 10.1. Paul. L. 44. §4. D. fam. ereisc. 10.2. Gai. L. 2. §1. D. comm. diu. 10.3.

§ 161. Vid. §8. I. tit. eit. 4.17. Frontin. c. comm. 1. ed. La. p. 16. (per interdictum, h. e. iure ordinario litigatur). lib. 2. p. 44. ibid. (De loco, si possessio petenti firma est, etiam interdicere licet, dum cetera ex interdicto diligenter peraguntur; magna enim alea est ad interdictum deducere, cuius est executio perplexissima). §§ 162.

163. Vid. §141. § 162. Cf. Ulp. Inst. §3 (VII). Vid. etiam §§ 157. 167. sq. exhib. lib. Vid. Ulp. LL. 1.3. §§ 1.4. D. de hom. lib. exhib. 43.29. L. 2. D. de operis libertor. 38.1. § 163. form. arbitr. Cf. Ulp. Inst. §4 (VIII). Vid. 141. ibiq. citt. ll. calumn. iud. Vid. §175.

debeat, id sine poena exhibet uel restituit, et ita absoluitur; quod si nec restituat neque exhibeat, quanti ea res est condemnatur: set actor quoque sine poena expeditur cum eo qui neque exhibere neque restituere quicquam praeterquam si calumniae iudicium ei oppositum fuerit. iudicium calumniae iudicio quasi hoc ipso confessus uideatur, restituere se uel exhibere debere: set alio iure utimur; et recte et arbitrum quisque obseruare debet is qui uolet arbitrum petere, §164. ut statim petat, ante quam ex iure exeat, id est ante quam a praetore discedat: sero enim petentibus non indulgebi-

(1) cui HIA. cf. sq. not. (2) of fert qsi C. sec. Bl. unde cum Gō. dederam: offert nisi Hefft.: off. quodsi. Huschk. con. oportet nisi, quod oportet requirit praecessisse quem pro qui (q. siue q C.), [at nunc non] probem; Gn. ded.: quem...oportet, nisi cal. La. con. debet; sed imperf. h. l. uix ferri poterit; debet autem aut tenetur ductibus C. parum conuenit: paratus est, sensui respondere neque ductibus, qui satis incerti sunt, ut illud patiantur, repugnare uideatur. praeter quam si pro nisi La. debetur. HIA: cui...opus est; praeter quam si cal. Fort.: cogit p q? (3) iudum C. unde nunc iudicium recepi. (4) Totum locum ita olim Hefft. exhibuit: sed actor non...offert, quodsi cal. iud. ei opp. fuerit. derisa est enim nunc sententia, quae scholae diuersae erat et praecaluit interdum, calumniae iudicio non in illis iudiciis ex parte rei locum esse, quasi h. i. c. u., restituere se u. e. d. sed al. i. u., et recte. nam etsi altera sententia prudentior esset, tamen et arb. quisq. posse statuere quoque in actorem putat. Huschk. autem sic legendum propos. et HIA ded.: diuersae qdem [plane HIA] s (quidem scholae) auctoribus placet prohibendum calumniae iudicio eum qui arbitrum postulauit [postulauerit HIA], quasi h. i. c. uideatur r. s. u. e. d.: s. a. i. u.; e. r. uq (namque) sine ullo timore, ne [nam etiam confidens fore ut alter HIA] superet (superetur) arb. q. p est plare (potest postulare). § 164. Ceterum obseruare et c. (5) Pro statim quod edd. meis dedi et La. recepit. cett. edd. habent ita eum (6) npe. exeat id c anti... opp. ceu cedat sepo C.

§ 164. ex iure exeat Vid. supra §29. ibiq. citt. l. R. A. Q. E. I. E. restituas, ante quam ex iure exeas. Val. Prob. ex cod. Eins. n. 70.

§165. tur. itaque si arbitrum non petierit, set tacitus de iure 16
 exierit, eum periculo res ad exitum perducitur: nam actor
 prouocat aduersarium sponione ²NI CONTRA EDICTUM PRAE- 18
 TORIS NON EXHIBERIT AUT NON RESTITVERIT; ille autem
 aduersus sponionem | aduersarii restipulatur; deinde actor 20
 quidem sponionis ³formulam edit aduersario; ille ⁴ huic in-
 uicem restipulationis: set actor sponionis formulae ⁵subi- 22
 cit | et aliud iudicium de re restituenda uel exhibenda, | ut
 si sponione uicerit, nisi ei res exhibeatur aut restituatur ||

242.
120b.
t.s.

(§165⁶)

(§165⁷)

¶¶. 2...20.

§166 — | aut denegantur — — — — — || ⁸ 22

(1) exhitum C. (2) sic (mi pro m C.) sec. Hschk. ed. m. 3. sq. et La. 1842. Gn. et HIA. cett. edd. sec. Hollw. si (3) Hollw. explic.
 (4) uero ins. HIA. (5) subiungit Hollw. subicit Hschk.
 (6) Hollw. tale quid sequi existimat: aduersarius quanti ea res sit condemnatur. (7) HIA adn. 'fortasse ita: si quis cum alio utatur aq̄ q̄p̄ (aqua, quae per) eundem riuum ducitur' (cf. L. 1. § 26. D. de aq. quot. 43. 20.) (8) HIA in adn. haec fere in p. 242. secuta esse suspicatur: tantidem, quanti sponio facta sit, aduersarius condemnatur: quod iudicium appellatur secutorium, quia sequitur sponionis

§ 165. Vid. supra §§141. 13. i. f. Cic. pro Caec. s. 23. (Restituisse se dixit. sponio facta est. hac de sponione uobis iudicandum est). 31. § 91. (uincere sponionem). 32. § 92. (uincit sponionem). pro Tull. 30. (uincere sponionem). 53. (tu aut per arbitrum restituas aut sponione condemneris necesse est). ad Diu. 7. 21. (sponionem illam nos sine periculo facere posse NI BONORVM T. POSSESSIONEM PRAETOR EX EDICTO SVO MIHI DEDERIT). Quintilian. Inst. or. 7. 5. 3 (iuri nostro libentius indulget, ut in sponionibus quae ex interdictis fiunt, etiam si non proprietatis est quaestio, sed tantum possessionis). spons. form. subicit] Cic. pro Q. Rosc. 4. 11. 12. L. Rubr. e. 22. [§ 165^a. Cf. L. 1. § 3. D. uti poss. 43. Schrader ad § 4. I. de interd. 4. 14. plerumq. et fere s.] cf. 2. 25. L. 1. D. de usurp. 41. 3. § 165^b. Cf. Frontin. de contr. agr. 11. p. 44. La. actiones et c.] cf. § 91. Hschk. Gai. Beitr. p. 189. sqq. HIA.]

¶¶. 23. 24. ————— 1 ||

uictoriam (cf. §169. fin.). Sponio uero et restipulatio tanti fit, quanti actor eam non calumniae causa fieri iurauerit. Postea iudex, apud quem de ea re agitur, requirit, an reus contra edictum praetoris non restituerit, aut non exhibuerit; et si secundum actorem iudicatum erit, aduersarium summam sponionis et si non restituerit uel non exhibuerit, etiam secutorio iudicio condemnat, actorem uero restipulationis absoluit; quodsi secundum reum iudicauerit, hunc sponionis et secutorii iudicii absoluit, actorem uero restipulationis condemnat. — Si prohibitorium interdictum redditum fuerit, uelut ne quid in loco sacro fiat, semper cum poena res peragitur. Nam si reus contra edictum praetoris fecisse dicatur, actor eum sponione prouocat, ni contra edictum praetoris fecerit; reus restipulatur, editisque ab actore sponionis, a reo restipulationis formulis actor praeterea iudicium secutorium edit, quo si sponione uicerit, reus tantidem, quanti sponio sit, condemnatur. Condemnationes uero et absolutiones similiter fiunt, ut restitutorii interdictis diximus. — Hinc Gaius sub finem paginae transiitum fecisse uidetur ad interdicta duplicia, et ita quidem, ut primum diversum eorum usum ostenderet, quod aut possessioni uel quasi possessioni (§139.) aduersus vim defendendae omnino inserviunt, aut de proprietate contententibus dantur (§148). Ad priorem disputationis partem pertinuisse uidentur litterarum uestigia §. 1. p. 243. conspicua...; ex posteriore, quae interdictorum Utrubi et Uti possidetis propria est, non dubito haec desumpta esse a Iustiniano § 4. I. de interd. 4. 15. inter §148. et §149. intercalata 'Namque nisi... iudicari solet'. quae adeo Gaiana sunt, ut nec in textum ea recipere dubitarim. [Mihituti uisum est locum in sq. nota * subicere.] 'Ad idem uero argumentum spectant etiam quae Blum. initio §. 21. et 22. eruit, ita ut pauca tantum interdidisse possint, quae cum sequentibus usque ad finem p. 243. sententiae perficiendae causa suppleat'. [quae suppl. dedimus nott. ** et ad §166.]

* §um 165^a HIA fecit hanc §i 4. I. de interd. 4. 15. partem: „Namque nisi exploratum fuerit, utrius eorum possessio sit, non potest petitoria actio institui, quia et civilis et naturalis ratio facit, ut alius possideat et alius a possidente petat. Et quia longe commodius est possidere quam petere, ideo plerumque et fere semper ingens existit contentio de ipsa possessione. Commodum autem possidentis in eo est, quod etiamsi eius res non sit, qui possidet, si modo actor non potuerit suam esse probare, remanet in suo loco possessio: propter quam causam cum obscura sunt utriusque iura, contra petitem iudicari solet.“

** § 165^b. sic in textu habet HIA: Itaque ne possessio in incerto sit, et maxime ne amplius ui contendat, interdicto certare debent, aut denegantur actiones tam petitoria quam per sponionem.

(1) Extrema p. 243. et p. 244. uersus 1...7. sic restituit HIA: §166. Si uero interdictum postulatum est, reddito eo, primum curat praetor, ut,

¹—.. res ab eo fructus licitando . tantisper in — .. | — 244.
 — .. aduersario suo fructuaria stipulatio|ne — .. potestas ^{si b.} *
 haec ————— | ————— .. aduer|sa-⁴
 rios qui ————— .. contentio fructus licita|tionis est, sci-⁶
 licet quia ————— .. esse — tantisper . | ————— .. uendit —
 — .. postea alter | alterum sponsione prouocat: ²SI AD-⁸

dum litigatur, ut abstineant. Ideoque alterutrius || ex iis res ab eo fructus licitatione tantisper in possessione constituitur, si modo aduersario suo fructuaria stipulatione satisfaciat, cuius potestas haec est, ut si contra ipsum iudex sit postea pronuntiaturus, fructus et, quo emit, praestet. nam inter aduersarios, qui pretio certant, cum contentio fructus licitationis est, scilicet quia possessorem interim esse interest, tantisper possessionem ei praetor uendit, qui plus licetur. postea alter

(1) Heft. locum ita refinxit: §160 (deinde perficitur) || omnis res... licitando, id est, tantisper in possessione constituitur; si modo aduersario suo fructuaria stipulatione cauet, cui uis et potestas haec inest, ut, si contra ipsum esset postea pronuntiatum, possessio restituatur: itaque inter aduersarios, qui Praetoris auctoritate certant, contentio fructus licitationis est. scilicet quia amborum [] interest, possessorem esse, alter tantisper rei | possessionem et rei fructus uendit; et quandoquidem hoc agatur, postea Huschk. prop.: Postquam igitur praetor interdictum reddidit, primum litigatorum alterutrius res ab eo fructum [] licitando & (rei) tantisper. [ut HIA not. 12.].. ipsum esset praetor postea pronuntiatum, f. (fructus) duplam praestet (praestet). nam & (inter) aduersarios qui praetore auctore certant, d (dum) contentio fr. lic. | est, scilicet quia possessore (possessorem) interim esse + est, r | possion ei pr (interest, rei possessionem ei et c. ut HIA cit. not.)

(2) sic HIA ex sua et Rud. [Ztschr. f. Rechtsg. IV. p. 4.] emend. Ed. m. 4. et Gn. ex La. 1842.: NISI... POS|SIDENTI BVS NOBIS [VIS] FACTA ESSET. INVICEM Ante sic erat: QVAE ADVERSVS EDICTVM PRAETORIS INTER|DICENTIS NOBIS FACTA ESSENT INVICEM SI NON RESTITVANTVR. aduersus In C. sec. Bl. est: q aduersus edictum praesidentis nobis facta eēt inuicem Olim prop.: quod adu. ed. pr. intercedentis (contententes?) nō bis. (non uis) f. esset et ut uerba illa non ipsius sponsionis formam, sed contenta indicarent.

* Lineae 1...13. ter librarii calamus passae sunt.

§ 166. Cf. §148. Vid. Paul. L. 4. §2. D. de V. O. 45. 1. (fructuaria stipulatione). Cic. pro Caec. 16, 45. (hoc quidem iam uetus est et maiorum exemplo multis in rebus usitatum: cum ad uim faciendam ueniretur, si quos armatos quamuis procul conspexissent, ut statim testificati

VERSUS EDICTVM PRAETORIS POS|SIDENTI MIHI A TE VIS FACTA
 10 EST, et inuicem ambo restipulan|tur aduersus sponsionem
 uel sti ———, cum | una inter eos sponsio ² ———
 12 stipulatio —. | — fit ³ ————— | 'fundo (§166').
 14 ab ————— | restitui ———
 iudex, aput quem de ea | re agitur, illud scilicet requirit
 16 [quod] praetor interdicto complexus | est, id est uter eorum
 eum fundum easue aedes per id tempus | quo interdictum
 redditur, nec ui nec clam nec precario possideret. cum iu-
 18 dex | id explorauerit, et forte secundum me iudicatum | sit,
 20 aduersarium quidem et sponsionis et restipulatio|nis summas
 quas cum eo feci, condemnat, et conuenienter me spon-
 22 sionis et restipulationis quae | mecum factae sunt, absoluit;
 et hoc amplius si aput aduersarium meum possessio est,
 quia is fructus licitatione uicit, nisi restituat mihi posses-
 245. sionem, Cascelliano siue || secutorio iudicio condemnatur.
^{74 a.} Ergo is qui fructus licitatione uicit, si non probat ad se §167.
^{74 b.} pertinere possessionem, sponsionis et restipulationis et fru-
 ctus | licitationis summam poenae nomine soluere et | prae-
 246. terea possessionem restituere iubetur; et hoc amplius | 'fru-

(1) Heft.: uel stipulationem autem cum | una inter eos [sit] sponsio. Huschk. prop. et HIA ded.: uel stiponib. iunctis duab. | (2) NI MEA POSSESSIO SIT, stipulatio: NISI... VVA SIT. fit. Heft. itemque una restipulatio aduersus eam fit. Huschk. et HIA. (3) HIA expl.: quod et commodius ideoque magis in usu est. (4) Versus 14. sq. ita rest. HIA: 166a. Deinde ab utroque editis formulis omnium stipulationum et | restipulationum, quae factae sunt, iudex apud (5) sponsiones C. (6) Non nulla bis posuit librarius.

discederent, optime sponsionem facere possent NI ADVERSVS EDICTVM PRAETORIS VIS FACTA ESSET.) 31. sq. § §91. sq. pro Tull. 30. per id temp. quo] Vid. §150. et §160. 'NVNC'. Cascell. s. secut. iud.] Vid. §160. Cascellius memoratur ap. Pomp. L. 2. §45. D. de O. I. 1. 2. Lab. L. 29. pr. D. de legat. III. 32. Iau. L. 7. pr. D. de tritico leg. 33. 6. condemnatur] Vid. Ulp. L. 3. §11. D. Uti poss. 43. 17. § § 167. 168. De similibus duplionibus uide Paul. S. R. 1. 13. § 8. 5. 9. § § 1. 2. V. l. et Val. L. 1. Th. C.

etus quos *interca* percepit, reddit: summa enim fructus | 6.7
 licitationis non pretium est fructuum, sed poenae nomine
 soluitur, quod quis alienam possessionem per hoc tempus | 10
 §168. retinere et facultatem fruendi nancisci conatus est. Ille
 autem qui fructus licitatione uictus est si non | 'probauerit | 12
 ad se pertinere possessionem, tantum sponsionis et resti-
 §169. pulationis summam poenae nomine | debet. Admonendi | 14
 tamen sumus liberum esse ei qui fructus licitatione uictus
 erit, ommissa fructuaria stipulatione, sicut Cascelliano siue | 16
 secutorio iudicio | de possessione recuperanda experitur, ita
 2. — de | fructus licitatione agere: in quam rem pro- | 18
 prium iudicium | comparatum est, quod appellatur fructua-
 rium, quo nomine | actor iudicatum solui satis accipit: 20
 dicitur autem et hoc iudicium secutorium, quod sequitur
 sponsionis uictoriam; set non aequae | Cascellianum uoca- | 22
 §170. tur. | Set quia nonnulli interdicto reddito cetera ex
 interdicto facere nolebant, atque ob id non poterat res ex-
 pediri, praetor || 1. — — — — — comparauit interdicta | 246.

(1) probaret C. HIA probauerit recte; alii: probant (2) La-
 scribendum uidetur de sum ptio e (de fructuum pretio e) Heff. (et Gn.)
 separati et de Blum. specialiter de Huschk. similiter de HIA:
 de fructibus et de (3) actor is (i. s. = iudicatum solui. Huschk.)
 satis accipiat C. Gö. 1.2. Heff. Klenz.: actoris satis accipiat. Edd.
 m. 1.2. HIA: actor iudicatum solui satis accipit. Edd. m. 3. 4. La. 1842.
 Gn. actor... accipiet (4) Heff.: expediri, re || liqua siuit ex-

de fructib. et litis expens. 4.18. e interpr. Visig. Grat. Val. et Th. L. 1.
 Th. C. de usuris rei iud. 4.19. item e. interpr. Visig. Ambros. epist. 52.4.
 (Cum igitur anceps iudicium, ius controuersum... aduerterem etiam
 graui condicione illum si uicisset, acturum de duplis fructibus
 et de sumptibus annosae litis... nec competere, ut quicquam de
 fructibus possessor ageres, quos percepisses...). § 169. Vid.
 §166. 3.125. Polyb. 32.2. i. f. (πενταξόσια τέλματα προσδέναι [τοὺς
 Καρχηδονίους] τῆς χαρτίας τῶν χρόνων, ἐξ οὗ συνέβη γενέσθαι τὴν
 ἀμφισβήτησιν). iudicatum solui] Vid. § 91. satis accipiet] Vid.
 Pomp. L. 45. § 2. sqq. D. de V. O. 45.1. § 170. Vid. Ulp. L. 3. § 11. D.
 Uti possidetis 43.17.

4 | ————— .. | —————
 6 | ————— | ————— | —————
 8 | ————— ὧν. 6. 7. | —————
 10 | ————— . | ————— et cetera ex in-
 terdicto fir | ————— .. | —————
 12 | ————— ὧν. 12. | .. sine causa ———
 14 | ————— . | .. | ————— m
 16 | ————— fuerint —. | 1

pirare Praetor et Huschk. prop.: praetor || uocatus sex papiri ppa
 (uocatus Sex. Papirius propria) comp. Priores 15 uersus pag. 246.
 sic in text. rec. HIA: || illi, qui uult experiri, propria comparauit in-
 terdicta, | duo scilicet, quia aut de possessione fundi uel aedium agi-
 tur, | aut de possessione rerum mobilium. contra eum, qui ex interdicto
 de rerum | soli uel aedium possessione cetera facere nohat, interdictum
 datur, quo prohibetur ui resistere, ne alter possessionem | rei ingre-
 diatur et retineat. cum uero de re mobili uelut | seruo agitur, prohibetur
 ui resistere, ne alter eam rem | ducat eiusque in possessione sit; in
 utroque tamen interdic|to alter satisfacat, se restitutum esse, si post-
 quam interdictum est | in diebus. [fort. x uel v] ut oportet cetera ex
 interdicto fiant. | ita uero adeptus possessionem, si postea contra eum
 iudicatum sit, quia uidetur sine causa interim esse adeptus, duplum
 fructum praestare iudicio Calpurniano compellitur, | aut si ipsum fru-
 ctum soluat, simplum, quanti fuerint fructus. [Adn. „ad exemplum red-
 hibitoriae actionis L. 45. D. de aed. ed. 21.1.“] (1) HIA in adn. haec
 fere secuta [cf. not. prae.] esse se putare scripsit: praeterea et posses-
 sionem restituit secutorio iudicio. sponsio uero et restipulatio hoc casu
 una tantum fit, quoniam is tantum, qui possessionem interdicto adeptus
 est, aduersus edictum uim fecisse uel non fecisse dici potest. Quodsi is
 possessionem adipisci prohibitus est, sponsio et restipulatio fit ex hoc
 interdicto, quanti actor eam rem esse iurauerit, sed ita, ut id in formula
 summa sponsionis taxetur, quae ex interdicto UTI POSSIDETIS fit, uelut
 hoc modo: SI PARET N. N. A. R. S (ESTERTIOS) TOT DARE O (PORTE) RE I (VDEX) N.
 N. A. A. D (VX) T (AXAT) TANTAM PECUNIAM, QVANTAE FVERIT SPONSIQ, QVAE EX
 INTERDICTO, CVIVS TVENDI CAUSA N^{us} N. A. A. VIM FACERE VETITVS EST, FACTA
 SIT, TOT NVMMOS CONDEMNNA, S. N. P. A. apparet enim, iniquum fore, si spon-
 sionis poena huius interdicti sponsionis poenam ex eo interdicto supe-
 raret, cuius causa hoc comparatum est: ex formulis uero sponsionis et
 restipulationis, quae ex hoc interdicto factae sunt, apud eundem iudi-
 cem agitur, qui ex interdicto UTI POSSIDETIS datur. Praeterea in satis-
 datione, qua in hoc interdicto caueri diximus, praetor fideiussores

§171. ————— ŷŷ. 16...21. ————— |
 ————— | ————— 22
 ————— ŷŷ. 23. 24. ————— ||
 1...8. ————— ŷŷ. 247. 248.
 — sponsori ————— | 113a.
 ————— | ————— 9 t.s.
 ————— ŷŷ. 10...21. 1 —————
 etiam iuris ————— | ————— 22
 ————— ŷŷ. 23. 24. ————— ||
 2 —. dupli ————— uelut si iudicati aut depen|si aut 248.
 damni iniuriae aut legatorum per damnationem | relictorum 113b.
 nomine agitur: ex quibusdam causis sponsonem | facere 4 t.s.

dari iubet, quia scilicet lege Furia sponsori et fidepromissori ius datum est, ut pars tantum ab eo peti possit; fideiussoribus uero in hac causa nec ex epistola D. Hadriani subuenitur. Deinceps fere usque ad ŷ. 19. exposuerit Gaius, siue ceteris ex interdicto intra diem factis possessio restituta sit, siue uim facere altero interdicto prohibitus possessionem retinuerit, duas sponsones et duas restipulationes factas esse. Priore casu omnia perinde acta esse, atque supra tradiderat; posteriore propria iudicia de duplis fructibus et de possessione restituenda data esse. Haec HIA.

(1) ŷi 171. initium (p. 247. ŷ. 20... p. 248. ŷ. 1.) 'maxime ope §1. I. 4. 16. ad sensum' restitutum in text. rec. HIA hoc modo: Nunc admonendi sumus, ne facile homines ad litigandum procederent, partim iure civili legibus | aut moribus, partim a praetore iuris tuendi gratia uarias poenas temere litigantium constitutas esse. Ecce enim aduersus reum infitiantem ex quibusdam || causis actio dupli constituitur, uelut... (2) An reo infitiantem ex quibusdam || causis dupli actio constituit? (cf. cit. §1. I. 4. 16. et supra § 9.) Gō. Heff. dedit: sed aduersus reos quidem infitiantes ex quibusdam || causis dupli actionem constituit praetor De HIA uide not. 1.

§ 171. Vid. supra § 9. 13. et ibi c. 11. § 1. I. de poena tem. litig. 4. 16. Cic. pro Rosc. com. 4. 5. (pecunia petita est certa, cum tertia parte sponso facta est). de Off. 3. 16. 65. L. Rubr. c. 21. Ambros. de off. ministror. 3. 3. 21. (nec ipsae leges nos docent, ea[que] quae detracta sunt alicui cum iniuria personae, aut rei ipsius cumulo restitui iubent?) Vid. etiam Marcian. L. 4. § 5. D. ad leg. Iul. de... residuis 48. 13. Instinian. L. 33. pr. C. de inoff. test. 3. 28.

permittitur, uelut de pecunia certa credita et pecunia | constituta; set 'certae quidem creditae pecuniae tertiae 6 partis, con|stitutae uero pecuniae partis dimidia. Quod §172. si neque spon|sionis, neque dupli actionis periculum ei cum 8 quo agitur, 2 con|iungatur, 3 aut ne statim quidem ab initio pluris quam simpli sit | actio, permittit praetor 4 ius iuran- 10 dum exigere NON CALVMNI|AE 5 CAUSA INFITIAS IRE: unde 6 quia heredes uel qui heredum loco ha|bentur, ——— 12 7 obligati sunt, item feminis pupillis|que remitti solet poena sponsonis, 8 iubet modo eos iurare. | Statim 9 autem ab §173. 14 initio pluris quam simpli actio est uelut furti ma|nifesti quadrupli, nec 10 manifesti dupli, con|cepti et oblati tripli: 16 nam ex his causis et aliis quibusdam, siue | quis 11 neget 4 siue fateatur, pluris quam simpli est actio. |

- (1) certa C. (2) hoc uix Latinum, iniungatur legendum esse censuit La. et sic Gn. HIA. (comminatur ??) (3) a. C. ac edd. ante 1841. et HIA. (4) iuris iurandum C. (5) causa e C. causa se edd. ante 1841. „Deleui se, quod ferri non potest, cf. 176. 186. Fort. addi debet ad uide L. 44. § 4. D. 10. 2.“ La. (6) quamuis Gō. 2. Heff. Klenz. edd. m. 1. 2. 4. quia La. ed. m. 3. Gn. HIA. cf. sq. not. (7) dupli non amplius o. s. i. f. pupillis|que remitti solet poena Gō. 2. Heff. Klenz. ed. m. 1. numquam poenis obligati sunt, i. f. pupillis|que remitti solet poena La. edd. m. 2. 3. Gn. iure ciuidi non amplius obligati sint, i. f. p. remitti soleat poena ed. m. 4. numquam in duplum o. sunt, i. f. pupillis|que exprimi non solet poena HIA. istud nunquam poenis pariter ac numquam in duplum recipere adhuc dubito. si per schedas liceat, malim: ex defuncti [delictis] tantum simpli actione obligantur Ita e. gr. Paul. L. 22. § 4. D. mandati 17. 1. „heres obligatur mandati actione et obligat.“ (8) iubetm (iubetm) C. La. fecit iubet m (iubet modo) et sic edd. quoque meae 2. 3. Gn. HIA. iubet tamen ed. m. 4. (9) a C. sec. Bl. cf. sq. not. 3. (10) inter n' et manifesti spatium uacuum in C. est. (11) negat C.

§ 172. Vid. cit. § 1. I. 4. 16. Paul. L. 4. § 4. D. fam. erc. 10. 2. Nou. 49. c. 3. § 1. Val. Prob. § 5. n. 11. N. K. C. = non calumniae causa. quia heredes et c.] Vid. supra § 112. feminis pupillis|que.] Vid. Paul. L. 8. § 1. 2. 5. D. qui satis dare cog. 2. 8. § 173. Cit. § 1. I. med. 4. 16. Vid. 3. 189...191. §§ 19. 23. 25. 26. I. de actionibus 4. 6.

§174. Aetoris quoque calumnia ¹coercetur modo calumniae iudicio, modo contrario, modo iure iurando, modo restipulatione. | Et quidem calumniae iudicium aduersus omnes actiones locum habet, et est decimae partis ²causae, aduersus interdicta | ³autem quartae partis. | ⁴set liberum est ⁵illi cum quo agitur, aut | calumniae iudicium opponere ⁶aut ius iurandum exigere, non calumniae causa agere. |

§177. Contrarium autem iudicium ex certis causis constituitur, || uelut si iniuriarum agatur, et si cum muliere eo nomine ⁷agatur, | quod ⁸dicetur uentris nomine in possessionem missa ⁹dolo malo | ad alium possessionem transtulisse, et si quis eo nomine | agat, quod dicat se a praetore in possessionem

(1) c in C. inserta abundat, nisi pro *coerc.* scriptum fuit *coherc.*

(2) *pa.* C. *Sau. cae*, quod uocabulum paulo post *c* scriptum est. mihi olim ueri similis uisum est Gaium priore loco *rei*, posteriore *causae* scripsisse. (3) *a* C. sec. Bl. cf. not. 9. pag. praeced. (4) *c* C. Edd. omnes *Sau.* coniecturam secuti *causae* dederunt sequentisque si initium u. *Liberum* esse crediderunt. Huschk. uidit pro *c* ponendam esse siglam *s* unde ed. m. 4. *set hia Sed* (debebat *Sed*) (5) *m* C. *ut. ei* olim uoluit Huschk. (6) *ita* C. edd. m. 2. sqq. et La. Gn. *dicatur* cett. edd., ut *q.* 4. *dicat.* (7) *trans-* tulisse; item Gö. 1.

§ 174. Cf. cit. § 1. l. 4. 16. „Item actoris quoq. et c.“ *calumn. iud.* §§ 175...79. Gell. 16. 2. 8. Vid. Ulp. L. 10. D. de iudic. 5. 1. *contrar.* §§ 177. sqq. *restipul.* § 180. § 175. Vid. cit. § 1. l. 4. 16. Dioel. et Max. L. 3. Herm. C. de calumniatorib. et plus petendo 5. (ed. Haen. p. 70. ed. Schult. p. 713.) ex Consult. c. 6. De calumniatoribus: Paul. S. R. 1. 5. (Th. C. 9. 39.) Dig. 3. 6. (Iust. C. 9. 46.) Cod. De iure iurando propter calumniam dando 2. 59. Nou. 112. c. 2. Iustiniani Edict. 7. c. 5. § 176. Cf. § 179. Vid. Paul. S. R. 2. 1. § 2. et L. 44. § 4. D. fam. ere. 10. 2. Ulp. L. 34. § 4. L. 37. D. de R. C. 12. 1. Dioel. et Max. L. 9. C. eod. 4. 1. Ulp. L. 11. D. rer. am. 25. 2. L. 5. § 14. D. de O. N. N. 39. 1. L. 7. pr. D. de damn. inf. 39. 2. Cic. p. Rose. com. 1. 4. § 177. Vid. cit. L. 3. Herm. C. de calumn. 5. *si iniur. ag.* Vid. Paul. S. R. 5. 4. § 11. Gai. L. 43. D. de iniur. 47. 10. *cum mul. eo nom. ag.* Vid. Ulp. L. un. Dig. Si mulier uentris nomine in possessione calumniae causa esse dicetur 25. 6. Ulp. Paul. et Gai. LL. 15...19. D. de his qui not. infam. 3. 2. *se a praet. et c.* Vid. Dig. Ne uis fiat ei qui in possessionem missus erit 43. 4.

missum ab alio quo | admissum non esse; | set aduersus iniuriarum quidem ¹actionem decimae partis datur, | aduersus ²uero duas istas quintae. | Seuerior autem ³coercitio §178. est per contrarium iudicium: ⁴nam | calumniae iudicio x. partis nemo ⁵damnatur nisi qui intellegit non recte se agere, set uexandi aduersarii gratia actionem instituit, potiusque ex iudicis errore uel iniquitate uictoriam sperat quam ex ⁶causa ueritatis: calumnia enim in adfectum est, sicut furti crimen: contrario uero iudicio omnimodo damnatur actor, si causam non tenuerit, licet aliqua opinione inductus crediderit se recte agere. Vtique autem ex §179. quibus causis contrario iudicio agere potest, etiam calumniae iudicium locum habet; set alterutro ⁷tantum iudicio agere permittitur: qua ratione si iusiurandum | de ⁸calumnia exactum fuerit, quem ad modum calumniae iudicium non datur, ita et contrarium ⁹non dari debet. | ¹⁰Resti- §180. pulationis quoque poena ex certis causis fieri solet; et ¹¹que | ad modum contrario iudicio omnimodo condemnatur actor, si causam non tenuerit, nec requiritur an scierit non ¹²recte se agere, ita etiam restipulationis poena omni modo ¹³damnatur actor. ¹⁴si ab actore — restipulationis poena §181.

(1) *anonis* C. (2) *coercitio* C. (3) *non* C. (4) *damnet* C. (5) *c* ueritatis C. „malim *causae ueritate*“ Gö., non ego. (6) *l* alia C. *licet alia* Gö. 2. et edd. ante 1841. *aliquam* Gö. 1. proposuerat; postea *falsa* Gö. placebat, cf. L. 36. D. de usurp. 41. 3. (7) *agi* malebat La. sed non in text. rec. quod fecit HIA. (8) *tm* (tamen) C. (9) *calumniae exactum fuit* C. (10) *dari non* Gö. 1. 2. et Klenz. cett. edd. cum C. *non dari* (11) HIA Gaium sic scripsisse suspicatur: Restipulatio quoque poenae *(causa)* ex cf. §§ 174. 94. 95. (12) *Sane* si ab actore *ea* Hefft. dedit (et Gn.);

§ 178. Vid. Ulp. L. 1. § 1. 3. 4. D. ad SC. Turpillian. 48. 16. L. 4. § 4. D. de his qui not. 3. 2. Alex. L. 3. C. de calumniatorib. 9. 46. Gord. LL. 16. 17. C. ex quib. c. infam. 2. 12. *sicut furti crim.* Vid. 3. 197. ibiq. c. 1. l. § 179. Vid. § 176. § 180. Vid. § 13. et L. 3. Herm. C. ad § 175. cit. Cic. pro Rose. com. 13. § 181. Vid. § 174.

petatur, ei neque calumniae iudicium opponitur, neque iurisiurandi religio iniungitur; nam contrarium iudicium in his causis locum non habere palam est.

§182. Quibusdam iudiciis damnati ignominiosi fiunt, uelut furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum: item pro socio fiduciae, tutelae, mandati, depositi: set furti aut ui bonorum raptorum aut iniuriarum non solum damnati notantur ignominia, set etiam pacti — in edicto praetoris scriptum est; et recte: plurimum enim interest utrum ex aliquo, an ex contractu debitor sit — illa parte edicti id ipsum — fideiussorio nomine iudicio conuenitur: et enim

Huschk. prop. *Etiam s. a. a. autem (at) set nunc (Beitr. p. 200.) uult et hia ded. + dum (Interdum) si ab actore c. (cum) restipulatio[n]is (1) religioni iungit C. religio coniungitur Hefft. propter § 172.*

(2) Ex L. 1. pr. D. de his qui not. suppletis La., quia supererat spatium, fiduciae addidit. (3) etiam pacti ex Inst. sumptum est, in quibus statim sequitur et recte, plurimum enim interest... debitor sit. superstitem §. 8. hiatum fere litterarum indicant Gō. 1. 2. Klentz. La. edd. m. Gō. expleri uoluit: sicut (uel idq. uel ut Heisio placuit: ita pro quo La.: nam ita) in ed. pr. unde Hefft. expleuit: ita enim in edicto Gn. quod mihi quoque magis placet: idque ita in edicto praetoris hia ut La. uoluit: nam ita in edicto praetoris

(4) ex Inst. (5) Hefft.: et Praetor hia: praeterea (6) Hefft.: ipsum notat. nam contractus separauit a delictis. ceterum si quis alieno nomine conuenitur, uelut procuratorio, ab ignominia liber erit. idem est si quis fideiussorio... etenim (et hic pro alio damnatur), hia: nominatim cauetur, ut qui contrario iudicio conuenitur, item

§ 182. § 2. I. de poena tem. litig. 4. 16. Vid. Dig. De his qui notantur infamia 3. 2. impr. Ulp. LL. 1. 4. § 5 LL. 6. 13. § 5. 6. Paul. L. 7. ibid. Cod. Ex quibus causis infamia irrogatur 2. 12. LL. 2. 5. 8. 10. 12. 18. 22. ibid. (De infamibus 10. 57.) L. Iul. mun. §. 110. sqq. (Inser. Lat. ed. Momms p. 122.) Cic. pro Caec. 3. 7. pro Rose. com. 6. 16. pro Rose. Am. 38. sqq. §. § 111. sq. pro Cluent. 42. 119. de N. D. 3. 30. 74. de Or. 1. 37. 169. Quintilian. de el. 250. Vid. praeterea supra § 60. Mod. in Collat. 10. 2. § 4. L. 4. Herm. C. de depos. 13. (Collat. 10. 6.) Ulp. L. 42. D. de V. S. 50. 16. et recte] Sic etiam § 70. 163.

In summa sciendum est eum qui — §183.
 16 a gere et eum qui uocatus est —
 18 — — — — — | promissori — — — — — |
 20 .. actione cum patrono et liberto — — — — — | niano et in
 eum qui aduersus ea egerit, poena constituta est. |
 4 Quando autem in ius uocatus fuerit aduersarius, ni eo die §184.
 22 finitum fuerit negotium, uadimonium ei faciendum est, id

qui pro debitore interuenit, uelut tutor aut cognitor, ne laboret ignominia. nec igitur qui fideiussorio nom. iud. conuenitur: etenim is quoque pro alio damnatur. Gō. adnotauerat: „Loeus eo pertinere uidetur, quod infamia is tantum notatur, qui suo nomine damnatus est. (1) Hefft. 1827.: qui in ius aliquem uocare uult [1830.: uocat] et cum eo [1830. ins.: uult] a gere (2) Horum postrema Hollw. ita formanda censet: §. 17. — — — — — quas sine | permissu praetoris in ius uocare non licet, uelut patronus, patrona, item liberi ac parentes patroni patronae et et c. Cf. § 3. I. tit. cit. Hefft.: naturali ratione ac lege | iustam personam habere debere. quare etiam sine | permissu Praetoris nec liberis cum parentibus constituitur actio nec patrono et liberto, si non impetrabitur uenia edicti, et in eum qui aduersus ea egerit, poena pecuniaria statuatur. hia fecit: trahere posse; quare edicto praetoris personas, quibus reuerentia debetur, sine | permissu praetoris in ius uocare non licet, quales sunt parentes, patronus et liberi parentesque patroni, et in eum, qui aduersus ea egerit, poena constituta est. (3) in eam q. adusus ea egerit. — — — — — sua cura. na. C. unde omnes praeter Hefft. (cf. praeced. not.) dederunt quod nunc reuocauit. ed. m. 4. feceram: — — — — — q. adu. ea eg. poenam pecuniariam condemnat. (4) q. C. Qui... fuerit [ab] aduersario edd. praeter m. 3. 4. et Gn. omnes. c' (cum) a. in i. u. f. aduersarius Huschk. hia. (5) finitum fuerit C. inde cum Sau. edd. (praeter Hefft. et m. 3. 4. Gn. hia) habent: finitum fuerit

§ 183. Cf. § 3. I. tit. cit. 4. 16. Vid. § 46. 187. De in ius uocando: Dig. 2. 4. (imprim. LL. 23... 25. 11. 12.) Cod. 2. 2. § 12. I. de action. 4. 6. Paul. 2. D. ne quis eum qui in ius uoc. 2. 7. XII tabb. 1. 1... 3. Gothofr. et Dirks. Porphy. et Acro ad Horat. sat. 1. 9. 76. Plaut. Poenul. 5. 4. 59. sqq. Pers. 4. 9. §. sqq. Rud. 3. 6. 21. sqq. Cic. pro Quint. 19. 6. Plin. paneg. 36. De seruis in ius non uocandis Ulp. L. 3. D. h. t. Ter. Phorm. 2. 1. 62. (Seruum hominem causam orare leges non sinunt) cf. Plaut. Stich. 1. 37. Cure. 5. 2. 23. sqq. § 184. Cf. 3. 224. Aduocare ad uad.: Senec. ep. 8. 6. et ap. Augustin. de ciu. dei 6. 10. Capere u. garrulae ceruae: Ouid. Am. 1. 12. 23. Concipere u.: Cic. ad Q. frat. 2. 15. 2. Constituisse: Cic. de se-

§185. est ut | promittat se certo die sisti. Fiunt ¹autem uadi-
monia quibusdam | ex causis pura, id est sine satis datio-
ne, ²quibusdam cum satis datione, || quibusdam iure iuran- 251.
do, quibusdam recuperatoribus | suppositis, id est ut qui ^{42a}
non steterit, is protinus a recuperatori|bus in ³summam uadi-
monii condemnetur: eaque singula diligenter praetoris ⁴

(1) ā (= aut) C. (2) cum satisd., quibusd. propter ὁμοιοτέλετον
ex ed. m. 3. exciderunt. (3) summa C.

nect. 7. 21. Currere ad: Propert. 4(5). 2. 57. Conuadatus uadimonis:
Plaut. Cure. 1. 3. 5. Custodire: Auson. ep. ad Paulin. 24. 37. (Dare et
accipere uadem s. uades, non uadimonium?) Deserere: Cic. pro
Quint. 14. 48. 16. 51. 18. 56. sq. or. in Catil. 2. 3. 5. Plin. H. N. praef. med.
Senec. de ben. 4. 39. 4. Dicere: Macrob. Sat. 1. 16. (p. 217. Bip.) Differre
(de tempore et de loco): Cic. pro Quint. 5. 22. 6. 23. ad diuers. 2. 8. ad At-
tic. 2. 7. 2. Plin. H. N. 7. 53. 54. Senec. ep. 54. 3. Martial. 8. 67. 3. Iuue-
nal. 3. 212. Epit. Liu. 86. Esse u. cum aliquo: Cic. pro Quint. 18. 56.
esse in uadimonium: Cic. ibid. 5. 22. quanti u. fecerit: Paulin. Collat. 2.
6. §1. Facere, fieri: L. Rubr. e. 21. i. f. Val. Prob. Eins. n. 63. V. F. I. uadi-
monium fieri iubere. Plaut. Epid. 5. 2. 18. Lucret. 4. 116. Cic. pro
Quint. 18. 57. Liu. 23. 32. Iuuenal. 3. 298. Val. Max. 3. 7. 1. facere mis-
sum: Cic. pro Quint. 14. 46. Fugere: Auson. vii Sap. i. f. Imponere:
Corn. Nep. in Timol. 5. 2. Nosse: Martial. 14. 135. Obire: Cic. pro
Quint. 16. 53. pro Rosc. com. 13. 38. Plin. epist. 8. 12. 3. Auson. ep. ad
Paulin. 24. 43. Paul. diae. ex Fest. u. Mortem obisse (p. 147. Müll.) Obli-
gare u—o: Acro ad Horat. sat. 1. 9. 36. Obstringi u—o: Plin. ep. l. e.
Occupare: Senec. dial. 10. 7. 2. Occurrere ad: Sueton. Calig. 39. Pla-
care: Venant. Fort. uit. S. Martini 2. 405. Promittere: L. agr. a. 643. c. 34.
L. Rubr. e. 21. i. f. Varro de L. L. 6. 74. Cic. pro Quint. 6. 23. cf. 7. 27. 18. 51.
Verrin. 2. 3. 15. 38. 5. 54. 141. pro Tull. 20. Senec. de ben. 4. 39. 4. Gell. 6.
(7). 1. 9. Appulei. metam. 10. Auson. cit. ep. 24. 43. Acron ad Hor. sat. 1.
1. 11. Referre: Manil. Astron. 1. 242. (244. Bentl.) Sine u—o discedi-
tur: Cic. pro Quint. 6. 23. Sistere: Cato ap. Gell. 2. 14. 1. Cic. pro
Quint. 8. 30. cf. 6. 25. Corn. Nep. in Attic. 9. 4. cf. Plaut. Cure. 1. 3. 7. Ve-
nire ad: Cic. pro Quint. 5. 22. 6. 51. sq. Tenere uadimonio: Sen. de ben.
6. 9. 2. Vindicare per: Senec. dial. 5. 33. 3. cf. uoce. uas, subuades, ua-
dare, uadari. § 185. Vid. Dig. Qui satisdare cogantur uel
iurato promittant uel suae promissioni committantur 2. 8. sine
satisd.] Vid. Ulp. L. 2. § 6. D. de iudic. 5. 1. cum satisd.] Corn. Nep. l. e.
et all. ad § 184. c. it. l. recuperatorib.] Vid. supra § 46. (Acron l. e.
Sponsoribus, a uadimonio quod promittit is qui ad iudicium [i. e.
ius] prouocatur, certo die affuturum. Vides ideo dici, quod qui eos

edicto significantur. Et si quidem iudicati dependens §186.
⁶ agetur, tanti fiet uadimonium, quanti ea | res erit; si uero
ex ceteris causis, quanti actor iurauerit non calumniae
causa postulare sibi uadimonium promitti: nec tamen ⁷[plu-
⁸ris quam partis dimidiae, nec] pluribus quam sestertium
C̄ M̄ fit uadimonium: itaque si centum milium res erit, nec
¹⁰ iudicati dependens | agetur, non plus quam sestertium quin-
quaginta milium fit uadimonium. | ⁴Quas autem per- §187.
¹² sonas sine permissu praetoris impune in ius uocare | non
¹³ possumus, easdem "nec uadimonio inuitas obligare | nobis
possumus, praeter quam si praetor aditus permittit.

(1) fiat C. (2) Quae Huschk. excidisse obseruauit, ea cum La.
iam ed. m. 3. recepi. (3) agetur C. (4) qua C. (5) ne
C. et tum inuacas (6) C. aperte n̄ habet. itaque Huschk. suad.
nobis, quod edd. omiserunt, iam ed. 3. recepi.

dederit uadendi habet potestatem.) § 186. Vid. §§ 171. 9. ibiq.
citt. ll. Ulp. L. 4. D. si q. caut. 2. 11. Iul. L. 3. § 4. D. de eo per q. fact. 2. 10.
Pap. L. 115. pr. D. de V. O. 45. 1. § 187. Vid. § 183. ibiq. citt. ll. et
Paul. L. 16. D. de in ius uocando 2. 4.

EXCURSUS I.

Ad Gai. L. § 55.

ceterosque locos, in quibus imprimis post praepositionem *IN* accusatiuus pro ablatiuo positus uidetur.

(Cf. interpp. ap. Hand. in Tursellino, tom. III. p. 291. 344. sq. laudatos.)

Exempla in Gaiianis commentariis obuia:

in adfectum est 4.178. (ex adfectum consistit 4.208.)	diam 11, 17. sq.: quintam 29, 7: cum mulierem 34, 1: ex legem 40, 4: dicis gratiam 65, 11: legem — cautum 66, 9: in eu' m (pro sine ui) 67, 21: ex hauctoritatem 67, 22: usucapionem (pro usucapio- nes) 98, 6: alteram in usu 111, 6: solutam pecuniam 111, 13: consti- tutionem confirmata 118, 2: here- ditatem 122, 5: alienam res 125, 20. sq.: fidem commissam 126, 8: p'sem 127, 4: ex mancipationem 127, 22: dimidiam pars 167, 1: uen- ditionem an locationem 198, 7: absentem aduersario 208, 8: con- demnationem 209, 19: in eam 240, 6: actorem
in adoptionem tenentur 2.136.	Eos locos, in quibus <i>m</i> omisit librarius, non enumero, quia ma- ximam partem incerti sunt, utrum lineola uocali litterae superposita sive superponenda fuerit an non fuerit. Sed et illud admoneo, li- brarium saepiuscule <i>m</i> pro <i>n</i> scri- psisse.]
in auctionem uenierit 4.126.	
in condemnationem plus petutum 4.57.	
in hereditatem nocet 3.64.	
in — obseruantur 3.57.	
in — spernat 3.62.	
in libertatem tuebatur 3.56.	
in personam procedit 2.217.	
in possessionem sit 4.153.	
in potestatem parentum esse 1.55. 132.	
in potestatem parentum hic non est 1.67.	
in potestatem parentum fiunt 1. 57.	
in — patris est 1.88.	
in — suam habeat 2.94.	
in usum est 3.123.	

[Aperta librarii negligentia *m*
abundat Cod. Veron. p. 1. uersu 24:
sine auctoritatem; 11, 17: dimi-

Ex aliis scriptoribus exempla enotauius haec:

in adoptionem, habebat. Iauol. L. 107. D. 45. 1.	in amicitiam p. R. fuerant. Liu. 6. 2, 3.
in amicitiam p. R. dicionemque essent. Cic. diuin. 20. 66.	in amicitiam p. P. manserunt. L. agr. [Thor.] c. 76.

in animum habebat. Liu.33.10.4.
 in aquam stare. Hygin.fab.82.
 in suum auditorium, negotium tractare. Paul.L.5.D.1.22.
 in carcerem adseruari iussit. Liu. 8.20.7.
 [in castra, in contionem *et c.* nuntiare. cf.Hand.p.303.n.4.]
 [in commune. cf.Hand.p.330.]
 in censum manumitti. Dosith.§17.
 [in consilium adsidere prohibentur. Pap.L.6.D.1.22.]
 in contionem palam, ius iurandum adigito. Aes Malac. c.59.
 in conspectum fuit, rex. Curt.6. 5.26.
 in conspectum fuisse, militibus. Sueton.Aug.16.
 in controuersiam esse. Petron. 15.3.
 in curiam fuerunt. Inscr.ap.Orell. n.3787.
 in custodiam fecisset, dies quos. Pap.L.11.§5.D.4S.5.
 in custodiam habitos. Liu. 22. 25.6. 34.27.6. Tac.hist.1.87.
 in rerum detentionem, manebit. Ulp.L.5.pr.D.25.1.
 in dotem erunt, res — quarum pretium. Paul.L.78.§6.D.32.
 in dubium Veneris palma futura fuit. Ouid.epist.16.138.
 in frontem promptam gero, amicitiam —. Enn.ap.Gell.19.s.6.
 in fugam esse dicitur, qui. Ulp. L.14.§11.D.4.2.
 in heredem scriptoris idem dicitur. Ulp.L.6.§3.D.40.7.
 in Hispaniam uictum exercitum. Frontin.1.3.5.
 in tantum honorem, me esse. (?) Ter.Eun.2.2.29.
 in iudicium adesto. Caton.dist.24.
 in ius confiteatur. Ulp.L.8.D.de cess.bonor.42.3.

in libertatem fuissent. Liu.37.56.
 in libertatem morari. Dosith.§4. i.f.
 in eum locum phetrium faceret. Inscr.ap.Orell.n.3787.
 in eius locum, si inuenerit. Tryph. L.63.§3.D.41.1.
 [in lucem existunt primordia rerum. Lucret.2.795.]
 in Macedoniam esse. Liu. 37.18.
 in manum relinquat, uxorem. Ulp. 29.1. (cod.Vat.)
 in matrimonium habebat. Justin. 7.6.11.
 [in medium relinquere *et similia.* cf.Hand.p.350.]
 in memoriam habere. Plant.Poen. 5.4.108.
 in mentem est tibi. Plaut.Bacch. 1.2.53.
 in mentem fuit. Plaut. Amph. 1. 1.25. (v.108). ap. Gell. 1.7.17. cf. Bentley ad Ter.Heaut.5.2.33.
 in moram esse. Sall.Cat.19. Ulp. L.8.pr.D.46.2.
 in obligationem, durabant. Ulp. L.82.D.35.2.
 in diuersam opinionem, quosdam esse. Fgm.Vat.§75.
 in palatium, quod est. Inscr.ap. Orell.n.2446.
 in partes ipse fuisse tuas. Pro-pert.3.9.60.
 aliud possidere, aliud in possessionem esse. Ulp.L.10.§1.D. 41.2.
 in possessionem esse, quem scirem ui. Ulp.L.3.§10.D. uti possid.43.17.
 in possessionem legatorum esse liceat. rubr.D.36.4.
 in libertatis esse possessionem. Paul.L.41.pr.D.40.12.
 in possessionem eius est. Scaeu. L.20.D.8.6.

in possessionem, nostro nomine sit. Gai.L.9.D.41.2.
 in possessionem libertinitatis fuit. Ulp.L.14.D.22.3.
 in possessionem fuerint, semper. Inscr.ap.Orell.n.4405.
 in possessionem, haerentem. Liu. 30.30.
 in possessionem, remanentibus isdem personis. Tryph.L.12.§2. D.49.15.
 in potestatem heredis sunt, res quae. Alex.in Collat.10.s.
 in nostram potestatem, sunt motus. Quintil.6.2.29.
 in potestatem optimorum, quae sit. Cic.de LL.3.17.37.
 in potestatem esset, cum. Paul. in Collat.4.2.3.
 in potestatem Loerensium esset. Liu.24.1.13.
 in potestatem p.R. esset. Liu.2. 14.4.
 in praedonum fuisse potestatem. Cic.de L.Man.12.33. ap. Gell. 1. 7.16.sq.
 in potestatem parentum fuerint. Aes Salpens.c.21.
 in potestatem p.R. uenturos. Val. Max.1.6.3.
 in eorum potestatem portum futurum. Cic.Verr.5.38.98.
 in potestatem, filiam quam habet. Pap.in Collat.4.7.1.
 in potestatem habentibus, liberis suis. Fgm.Vat.229. (cod.)

in potestatem haberent, Pompeium. Auct.bell.Hisp.36.1.
 in potestatem habuisset. Sall. Jug.112.3.
 in potestatem relictis fuerant. Iul. L.7.D.41.4.
 in publicum esse inconueniens erat. Pomp.L.2.§31.D.1.2. [cf. Hand.p.333.]
 in relegat onem quis erit. Afric. L.13.D.37.1.
 [in senatum iussit, adesse. Cic. Phil.5.7.19.]
 in seruitutem conceptum, uideri. Ulp.L.3.§12.D.38.6.
 in summam (= in summa). Plin. ep.1.22.6.
 in terram Italianam esse. L.agr.a. u.643.c.1.
 in terram latitare. Lucret. 1. 188.
 in uadimonium coepit, res esse. Cic.pro Quint.5.22.
 in urbem propiusue urbem Romanam *domic. hab.* L.repetund. a.u.631.c.13.
 in urbem uisae. Iul. Obs. prodig.100.
 in usum fuit, satis. Liu. 22. 20.6.
 [in uulgum, in uulgus. cf. Hand. p.333.]
 sub condicionem institutus. Pap. L.8.D.46.5.
 opsidis uicem pignerisque esse. Gell.16.10.11.

EXCURSVS II.

Ad Comm. IV. § 41. 'Intentio'.

Exempla intentionum criminum offerunt: Cic. de Inu. 1. § 13. 2. §§ 15. 52. 62. 70. 73. 79. 86. 92. 95. 98. 125. Auct. ad Herenn. 1. 17. § 27. pro Mil. 14. § 36. cf. Quintilian. Inst. or. 3. 6. §§ 13. sqq. 9. § 1. 7. 1. §§ 9. 13. 7. 5. 2. Arnob. adu. g. 2. 69. Martian. Capell. 5. § 451. et H. a. Iureto ad Symmach. ep. 5. 76. citt. (qui tamen non omnes iuris criminalis sunt). item Paul. S. R. 5. 4. § 12. Call. L. 3. § 3. D. de testib. 22. 5. Paul. L. 5. § 10. D. de his q. ut indign. 34. 9. Ulp. L. 14. i. f. D. de bon. libertor. 38. 2. L. 2. § 1. D. expil. her. 47. 19. L. 15. D. de accusationib. 48. 2. Mod. L. 30. § 1. D. ad L. Corn. de fals. 48. 10. Marcian. L. 1. § 3. D. ad SC. Turpill. 48. 16. Paul. L. 18. § 2. D. de quaestionib. 48. 18. LL. 7. 8. C. de his qui acc. 9. 1. L. 19. C. ad L. Iul. de adult. 9. 9. L. 6. C. de crim. expil. her. 9. 32. L. 3. C. de calumniatorib. 9. 46. 'Formulam mihi intendere' habet Iul. Victor. art. rhetor. 3. § 9 (p. 205. ed. Orell.) E Digestis praeter ill. infra textum § 1. citatos ad ius priuatum pertinentes enotauit: Cels. L. 12. D. de probationib. 22. 3. Gai. LL. 3. 10. § 1. D. de H. P. 5. 3. Iul. L. 2. D. de contr. tut. 27. 4. Marcell. L. 9. D. de exceptionib. 44. 1. Marcian. L. 19. D. si seru. uind. 8. 5. L. 5. pr. D. de m. missionib. 40. 1. Mod. L. 47. D. de H. P. 5. 3. L. 103. D. de V. O. 45. 1. L. 20. D. de iniur. 47. 10. et in Collat. 10. 2. § 5. Nerat. L. 6. D. de praeser. uerb. 19. 5. Pap. L. 14. D. de inoff. tto 5. 2. L. 17. D. comm. praed. 8. 4. L. 1. § 2. D. de pign. et hyp. 20. 1. Paul. in Fgm. Vat. § 53. S. R. 5. 16. § 3. (et interpr. ad 5. 11. § 2.) L. 9. pr. D. si seru. uind. 8. 5. L. 44. § 4. D. fam. erc. 10. 2. L. 24. pr. D. de liberali c. 40. 12. L. 85. § 5. D. de V. O. 45. 1. L. 172. § 1. D. de R. L. 50. 17. Venul. L. 139. D. de V. O. 45. 1. Ulp. LL. 33. pr. 55. D. de procurat. 3. 3. L. 66. D. de iudic. 5. 1. L. 5. pr. D. si usus fr. pet. 7. 6. L. 4. § 7. L. 6. pr. D. si seru. uind. 8. 5. L. 1. pr. D. si mensor 11. 6. L. 2. § 7. D. de eo quod e. loc. 13. 4. L. 30. pr. D. de pecul. 15. 1. L. 17. D. de euict. 21. 2. L. 19. pr. D. de probat. 22. 3. L. 22. § 9. D. sol. matr. 24. 3. L. 3. § 5. D. de agn. et al. lib. 25. 3. L. 49. § 5. D. de legat. 1. 30. L. 5. § 1. D. de Carbon. ed. 37. 10. L. 6. D. si ingenuus 40. 14. LL. 2. 12. D. de exceptionib. 44. 1. L. 20. D. ratam rem 46. 8. L. 7. pr. § 1. D. de iniur. 47. 10. L. 25. D. de I. F. 49. 14. — §§ 1. 33. L. de act. 4. 6. § 4. L. de except. 4. 13. Ex Herm. cod. huc pertinent L. un. ad exhibend. 8. L. un. de instrum. 10. (ex Consult. c. 6.) E Codice Iust. has LL. enotauit: L. 8. de edendo 2. 1. L. 23. de transact. 2. 4. L. 7. de P. H. 3. 31. LL. 21. 24. de R. V. 3. 32. L. 6. ad exhib. 3. 42. LL. 7. 9. 10. de exceptionib. 8. 36. L. 15. de agricol. 11. 47. L. 6. de fund. rei priu. 11. 65. L. 2. de comitib. consist. 12. 10. L. 18. §§ 8. de re milit. 12. 36. *Intentio* pro contentione, lite, controuersia: Interpr. ad Paul. 3. 5. § 15. 5. 11. § 2. ed. Bonn.

INDEX NOMINVM.

Numeri libros et §§. significant.

- Achiui (Ayato)* 3. 141.
Aebutia: Lex.
Aelia Sentia: Lex.
Agrippina 1. 82.
Annaeus Seneca cos. 2. 253.
(Antistia): Lex.
Antoninus: Constitutio.
Apuleia: Lex.
Aquila: Lex.
(Asinia): Lex.
Atilia: Lex. *Atilianus* tutor 1. 185.
 195.
Atinia: Lex.
Bithynorum: Lex.
Caelius Sabinus 3. 70. 141.
Caesar: Nero.
Calpurnia: Lex.
Caninia: Lex.
Casellianum iudicium 4. 166. 169.
Cassius (C. Cass. Longinus) 1. 196.
 2. 79. 195. 244. 3. 71. 133. 140. 147. 161.
 4. 79. 114.
Claudius, diuus 1. 62. : Lex, S. C. tum.
Constitutio principis 1. 2. 5.
Antonini, s. imp., de eo qui sine
causa seruum suum occi-
derit 1. 53.
 — *diui Pii, de Latino colo-*
niae legato 2. 195.
 — *opt. imp., epistula de in-*
puberum adrogatione 1.
 102.
 — *imp. rescriptum de causa*
probanda 1. 74.
 — *Antonini imp. rescriptum*
de B. P. sec. tabb. 2. 120. de
B. P. c. t. 2. 126. de *i. B. P.*
 2. 151.
 — *Hadriani, diui, constitutio*
de legato extraneae perso-
nae per praeceptionem re-
lieto 2. 221.
 — — *edictum de his qui ci-*
uitatem R. petebant 1. 55.
 — — *edictum de peregrino-*
rum liberis in patriam
pot. redigendis 1. 93.
 — — *epistula de diuidenda*
fideiussorum obligatio-
ne 3. 121. 59.
 — — *rescriptum de pruden-*
tium responsis 1. 7.
 — — *rescriptum de erroris*
causa probanda 1. 73.
 — — *rescriptum de legato-*
rum et fidei commissio-
rum usuris 2. 280.
 — — *subscriptio de natis eius*
qui ciuitate Rom. dona-
tus est 1. 94.
 — — *restitutio iuris gentium*
regulae 1. 84.
 — — *speciale beneficium adi-*
tae hereditatis relin-
quenda 2. 163.
 — *Traianus, diuus, consti-*
tuit de Latino Latini iure
moriente 3. 72. sq.
 — *Vespasianus, diuus, resti-*

- tuit iur. gent. regulam de liberis ex ancilla et libero natis 1.85.
 — Principales constt. de cubio concessio 1.57.
 — — de fratris sororisue filia uxore ducenda 1.62.
 — — de testam. mil. 2.109.
 — Epistulae principum de his qui magistratu gerendo ad ciuitatem Romanam perueniunt 1.96.
 Cornelia: Lex.
 Creperia: Lex.
 Dialis, flamen 1.112.130. 3.114.
 Dio (in formula peregrini nomen) 4.37.
 Duodecim tabulae: Lex.
 Edicta 1.2.6.: Constitutio.
 Ephesus 4.53.
 Epistula: Constitutio.
 Falcidia: Lex.
 Flamen: Dialis, Martialis, Quirinalis.
 Fufidius 2.154.
 Furia: Lex.
 Gai edicti interpretatio 1.188. — libri ex Q. Mucio ibid. — commentarii *Institutionum* citantur 2.(1.)23.115.228.3.17.38.181.201.4.85.153. — proprii commentarii (de B.P.) 3.33. de iure patronor. 3.54.
 Galatarum gens 1.55.
 Hadrianus 1. 7. 30. 55. 73. 77. 80. 81. 84. 92. 93. 94. 115*. 2. 143. 163. 221. 280. 285. 287. 3. 121. 122.: Constitutio, SCt.
 Homerus 3.141.
 Hortensia: Lex.
 Iauolenus 3.70.

- Italia 3.121.122.
 Italica praedia 1.120.2.31.63.
 Iulia: Lex.
 Iulianus (Saluius) 2. 280. — ex Sexto 2.28.
 Iuniani, Latini: Lex Iunia.
 Labeo 1.135.188. 2. 231. 3. 140. 183. *4. 59.
 Largus, cos. 3. 63.
 Latini coloniarii 1.22.3.56. — Iuniani: Lex Iunia.
 Lex 1.3.5.
 Aebutia 4.30.(95?)
 Aelia Sentia 1.13.18.27.29.31.37. 38.40.47.66.68.70.71.80.139. 3.(5.)73.74.
 Apuleia de sponsu 3.122.(123.)
 Aquilia 3. 210...19.202. 4.9.(21?) 25.37.76.109.
 (Asinia Antistia? 1.136.)
 Atilia 1.185.195.195*.
 (Atinia? 4.109.)
 Bithynorum 1.193.
 Calpurnia 4.19.
 (censoria? 4.28.)
 Claudia 1.157.171.
 Cornelia de sponsu 3.(123?)124. 125.
 (Creperia, Creperta, Crepiria, Crepuria? 3.123. 4.95.?)
 duodecim tabularum 1.111.122. 145.157.165.2.42.45.47.49.54.64. 224. 3.(1.9.)11.17.18.19.21.40.46. 49.51.54.78.82.189.190.191.223. 4.11.14.21.28.76.79. lex 1.165. 200. 3.23.27.28.33? 85.192.193. 194. lex duodecim 1.132.155.
 Falcidia 2.224.sqq.
 Furia Caninia 1.42...47.139.
 — testamentaria 2.225. 4.23. 24.
 — de sponsu 3.121.122. 4.22. 109.
 Hortensia 1.3.

- Lex Iulia de bon. cess. 3.78.
 — caducaria 2.111.144.(150.) 286.
 — de dotali praedio 2.63.
 — iudiciaria 4.104. duae leges Iuliae 4.30.
 — de maritandis ordinibus 1.178.
 — et Papia Poppaea 1.145.
 — et Plautia 2.45.
 — et Titia 1.185...187 (195.)
 Iunia 1. 22.23.80.167. 2. 110.275. 3.56.57.70.
 — Vellaea 2.134.
 (Mensia? 1.78.79.)
 Quinia? 4.109.
 Papia 2.206.207.208.286.3.42.44. 46.47.49.50.51.52.53.
 — Poppaea: lex Iulia.
 (Papiria? 4.95.)
 (Petreia? 3.123.)
 Pinaria 4.15.
 (Plaetoria? 4.28.)
 Plautia: lex Iulia.
 (Pompeia de sponsu? 3.123.)
 (Porcia? 3.123.)
 (praedicatoria 4.28.)
 Publilia de sponsu 3.127.4.22. (109?)
 Silia 4.19.
 (Thoria? 4.28.)
 (Varia? 4.17.25. Valgia? Velleia? Villia? 4.25.)
 nicesima hereditatum 3.125.
 Voconia 2.226.274.
 de statu ex ancilla et libero nati 1.85.86.
 de praedictione 3.123.
 de manu depellenda 4.25.
 leges de mulierum usuc. tollenda 1.111.
 Lupus cos. 3.63.
 Martiales, flamines 1.112.
 Masurius Sabinus 3.183.
 Maximus cos. 1.136.: Trebellius.
 Mucius, Quintus 1.188.3.149.
 Nero Caesar 2.197.
 Nerua (M. Cocceius) 2.15.195. 3. 153.
 Ofilius 3.140.
 Quinia: Lex.
 Pegasus cos. 1.31.2.254.: SCtum.
 Pegasus ICtus 3.64.
 Proculus 1. 20. 2.15.195.231.3.140.
 Publiciana actio 4.36.
 Publius: Rutilius.
 Pusio cos. 1.31.2.254.
 Quintus: Mucius.
 Quirinales, flamines 1.112.
 Roma 1.20.27.100.183.185. 2.278.4. 104.105.109.
 Rutilius, Publius, praetor; Rutiliana actio 4.35.
 Sabinus (1.196.)2.79.154 (195.)218. 244. 3.133.161.183.218. 4.79.114. — apud Fufidium 2.154. —: Masurius.
 Saluanum interdictum 4.147.
 Scholae, diuersae ICtorum, 1.196. 2.15.37.79.123.195.200.217.219. 220.221.222.223.231.244. 3.87.98. 103.141.167.168.178. 4.78.79.114.
 Senatus consultum 1.2.4.
 Claudianum 1.84.85.86.91.160.
 Hadriano auctore factum 1.30. 47.77.80.92.115*. 2.57.143.285. 287. 3.73.
 Neronianum 2.197.198.212.218. 220.222.
 Pegaso et Pusione cos. factum 1.31.
 Pegasianum de fideicomm. 2. 254.256.258.259.286.
 Tertullianum 3.33*.
 Trebellianum 2.253.255.258.

Senatus consulta ad L. Furiam Caniniam facta 1.46.	Sextus?: Iulianus.
— de erroris causa probatio- ne 1.67.sqq. 2.142.3.(5.)73.	Traianus: Constitutio.
— de petendis tutoribus 1. 173.174.177.180.182.	Trebellius Maximus cos. 1.136. 2.235. Trebellianum: Sctum.
— de seruo minore xxx ann. 2. 276.	Tubero cos. 1.136.
Seneeca, Annaeus, cos. 2. 253.	Tyria purpura 4. 53.
Seruius 2. 244. — Sulpicius 1.188. 3. (149.) 179. 183.	Vespasianus, diuus: Constitutio.
Seruiana actio 4. 35.	Vestales 1.130.145.
	Veteres 1.144.145.165.188. 2. 55 3. 180.189.202 4.11.16.

ADDENDA ET EMENDANDA.

Pag.	2.	¶. 1.	mediae adnot. corr.: nenit. HIA: iura
—	6.	- 4.	inferior. adnot. adde: Schol. ad Pers. sat. 5,88.
—	7.	- 8.	— — — : Inscr. fullon. ¶. 24. (<i>Bremer</i> Die Inscr. u.d.Proc. d. Fullonen. Pf. 1866. p. 11.12.)
—	8.	- 3.	med. adn. corr.: placuit
—	15.	- 14.	— — — : s' (pro si)
—	16.	- 4.	textus corr.: libertatem.
—	17.	- 13.	med. adn. adde post <i>Fusia</i> : vid. etiam Pers. sat. ed. O. Iahn. 1843. p. 234. not.1.
—	19.	- 13.	textus corr.: prodigis
—	19.	- 4.	inf. adn. adde: <i>al. seru. occ.</i>] Vid. 3.213.
—	21.	- 14.	textus corr.: dicuntur
—	22.	- 15.	inf. adn. dele: <i>sororis uero filiam</i>]
—	23.	- 1.	textus corr.: ideo autem
—	26.	- 12.	med. adn. dele: <i>Mihi...fuisse.</i> et pone: <i>nunc nisi</i> ¶. 19. lego.
—	31.	- 20.	textus corr.: <i>praegnantē</i>
—	38.	- 12.	— — — : libripende
—	41.	- 11.	med. adn. adde: Vid. <i>Leist</i> Mancipation. p. 135.141.
—	42.	- 11.	textus corr.: dicitur,
—	43.	- 14.	inf. adn. pone: 2.153.160.185. (pro 2.160.)
—	44.	- 3.	— — — adde: <i>in pers. seruor.</i>] Vid. 2.185.153.
—	46.	- 10.	— — — post 28.2. adde: L.11.D.45.1. LL.4.9. et pass. C. h. t.
—	49.	- 8.	text. corr.: <i>citur</i> ,
—	49.	- 15.	med. adn. adde: <i>Malim: i ē filium uindicanti suum</i> <i>ēē is mancipat ap qm (s. quem) in tertia </i>
—	49.	- 18.	med. adn. corr.: <i>non remanc.</i> (pro 'iure manc.')
—	50.	- 15.	text. corr.: <i>fecerit</i> (pro <i>fecerit</i>)
—	50.	- 17.	— — — : tantum
—	61.	- 10.	— — — : competit:
—	62.	- 6.	med. adn. adde: <i>Ambros. ep. 82.4.</i> (annosae litis).
—	65.	- 11.	inf. adn. adde: [<i>a consulibus</i> : <i>Plin. epist. 9.13.16.</i>
—	67.	- 1.	text. corr.: <i>impuberes</i>
—	67.	- 17.	— — — : <i>eis</i> et in fine uersus: <i>red-</i>
—	68.	- 7.	— — — : <i>susceptoque</i>
—	70.	- 7.	— — — : <i>qui XIII</i> (pro <i>qui X III</i>)
—	70.	- 11.	— — — : <i>id/em</i> (pro <i>id/em</i>)
—	71.	- 9.	— — — : <i>pertinet</i> , (pro <i>pertinet</i> .)
—	72.	- 4.	— — — : <i>diuisio</i> (pro <i>diuisio</i>)

- Pag. 135. §. 7. inf. adn. adde post 22.7.: supra 1. 123.
 — 138. - 6. — — — : Paul.L.31.D.34.2. L.30.D.34.4.
 — 141. - 17. — — — post 32.: Ulp.L.3.D.34.4. Cels.L.25.D.
 34.5. Call.L.52.D.35.1. et tum ad Dato: Ulp.L.3.D.
 cit. Pap.L.79.D.35.1. Paul.L.1.§8.D.35.2. DARI
 volo] Paul.L.35.D.34.2. Scaeu.L.38.§1.L.40.eod.
 dare iussus damnatus: Paul.L.1.pr.D.35.2.
 — 209. in rubrica pone 157. 158. pro 158. 159.
 — 209. - 4. ad marg. pone 158. pro 159.
 — 269. - 12. inf. adn. ante 'Varro' adde: ad Div.5.20.3.

IONVM

RATI

„Videntur autē nihil aliud, quam Isagogen quandam esse, ait, Omne ius uem muniat. Quam quidem Tribonianus cum de statu homin. nimadueteret (nam primus et alter locus non commodior iuris ruis et distinctius ad rudiores instituendos disseratur. Verum uero illic desideratur omnino): cum igitur tem iuris esse, mor Institutionum libris quicquid de personis, iudicium, in quo xerpretationem necessarium tyronibus uidebatur tractatu de stipulcomplexus est. Et hanc dispositionem ac tionem contraherititione probamus, ita insanire eos conten- uenit sitne seruus Pandectarum, tum Codicis Iustiniani ita lationem contraxiue dicam) discerpserint ac dilacerarint, quo publica, propria, imperita multitudine crederentur, mirificam contractu nascituritati sese relinquere gloriantur et iactitant. poenalis, an rei iam existimet uelim, ut eos libenter insecte- obseruare licet. iuuari uoluerunt, aliquam meretur laudem, ciuilis. Quamobreerunque, et incautos, quos huiusmodi deli- merito diuisiones pro oraculis quibusdam habere, quantum in proponere uoluit semus.“

disputationes quae
 percipi aliter non sputationum anniuersariarum lib. I. cap. 55.

TABVLAE

DELINEATIONEM SYSTEMATIS

GAIANARVM IVSTINIANARVMQVE INSTITVTIONVM

INTER SE ET CVM VLPiani LIBRO SINGVLARI REGVLARVM COMPARATI

EXHIBENTES

EX ARTE IN FORMAM INDICIS REDACTAE.

„Videntur autem nobis plerique errorem hausisse ex uerbis Caii lib.I.Instit., cum ait, Omne ius uel ad personas pertinere, uel ad res, uel ad actionem. L.1.D. de statu homin. Haec enim uerba sic intellexerunt, quasi nulla sit aptior, nec commodior iuris tractandi docendique ratio, quam si de his tribus separatim disseratur. Verum longe aliter sensisse Caium non dubito: nempe nullam partem iuris esse, nullum contractum, nullum negotium, nullam actionem, nullum iudicium, in quo tractando hi loci simul non incurrant: ut, exempli causa, In tractatu de stipulationibus oritur in primis quaestio de personis, quae stipulationem contrahere possunt, et quae non possunt: illudque in controuersiam uenit sitne seruus, filiusfamilias, impubes, minor, furiosus, prodigus, qui stipulationem, contraxisse dicitur. De rebus quaeritur, sitne res sacra, religiosa, publica, propria, aliena, corporalis, incorporalis etc. De actione, quae ex eo contractu nascitur: sitne bonae fidei, an stricti iudicii, temporalis, an perpetua, poenalis, an rei persecutoria, etc. Idemque in caeteris tractatibus Pandect. obseruare licet. Hi namque sunt praecepti loci omnium disputationum iuris ciuilibus. Quamobrem cum Institutiones iuris ciuilibus conscriberet Caius, non immerito diuisiones quasdam ac diffinitiones personarum, rerum et actionum initio proponere uoluit studiosis: nimirum intelligens, grauiores illas subtilioresque disputationes quae iure ciuili continentur, quaeque ad hos locos referri solent, percipi aliter non posse. Ex quo satis liquet, quod 1.lib.Pandect.tum de per-

sonis, tum de rebus scriptum extat, nihil aliud, quam Isagogen quandam esse, quae res ad alias assequendas uiam munit. Quam quidem Tribonianus cum non satis uberem ac plenam esse animaduertit (nam primus et alter locus non solum copiosius, uerum etiam clarius et distinctius ad rudiores instituendos tractari potuisse uidentur, tertius uero illic desideratur omnino): cum igitur haec perpenderet Tribonianus, quatuor Institutionum libris quicquid de personis, rebus et actionibus ad Pandect. interpretationem necessarium tyronibus uidebatur, miro compendio artificioque complexus est. Et hanc dispositionem ac methodum, ut in ea Isagoge et institutione probamus, ita insanire eos contemdimus, qui cum libros omnes tum Pandectarum, tum Codicis Iustiniani ita diuiserint, aut (ut uerius liberiusque dicam) discerpserint ac dilacerarint, quo scilicet Iustiniano sapientiores ab imperita multitudine crederentur, mirificam (si diis placet) iuris artem posteritati sese relinquere gloriantur et iactant. Quod non eo a nobis dictum quisquam existimet uelim, ut eos libenter insectemur, quorum conatus, si studiosos iuuari uoluerunt, aliquam meretur laudem, sed ut iuuenes nimium credulos plerunque, et incautos, quos huiusmodi deliramenta quotidie experimur uelut pro oraculis quibusdam habere, quantum in nobis est, ab errore in uiam reuocemus.“

FRANC.DVARENI Disputationum anniuersariarum lib. I. cap. 55.

II.

Litteris Latinis vulgaribus expressa sunt Gaii Iustinianique Institutionum communia.
Litteris cursivis Latinis expressa ad solas Gaianas Institutiones pertinent.

RUBRICAE GAIANARVM INSTITVTIONVM LITTERIS INITIALIBVS CVRSIVIS SCRIPTAE SVNT EAE QVAE AD SOLVM GAIVM SPECTANT, ADPOSITO*
VBI NON IPSA EARVM VERBA IN CODICE VERONENSI SCRIPTA SVNT, SED LOCVS TANTVM EIS INSCRIBENDIS RELICTVS EST.

RUBRICAE IVSTINIANARVM INSTITVTIONVM LITTERIS INITIALIBVS EXHIBENTVR.

RUBRICAS VTRIVSQVE INSTITVTIONVM OPERIS COMMVNES LATIVS DISPOSITIS LITTERIS SIGNIFICANTVR, item adposito asterisco, ubi in cod. Veron. eis inscribendis locus tantum vacuus relictus est.

Litteris Germanicis vulgaribus significantur ea quae ad solas imperiales Institutiones spectant.

Litteris gothicis ad Ulpiani librum spectantia expressa sunt.

Quae ipse addidi verba rubricae omnia uncinis [] includuntur.

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. l. §§.	IVST. INST. l. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
PROOEMIUM sive Iustiniani imperatoris constitutio de confirmatione Institutionum.				
DE IVSTITIA ET IVRE. Iustitiae et iuris prudentiae definitio. Iuris tria praecepta; duae positiones: ius publicum et privatum.				
DE IVRE NATVRALLI, GENTIUM ET CIVILI. Iuris naturalis descriptio.			1.	
Omnes populi aut iure civili aut iure gentium utuntur.			2. pr.	
I) [Fontes iuris civilis Romani:] Constat autem ius Romanum aut	1	1	- 1.2	
A) ex iure scripto: legibus, plebi scitis, senatus consultis, constitutionibus principum, magistratum edictis, responsis prudentium, aut				
B) ex non scripto.	- 2	2...7	- 3...8	1...3
Origo divisionis iuris civilis in duas species, scriptum ac non scriptum.			- 9	4
Immutabilitas iuris naturalis sive gentium, mutabilitas iuris civilis.			- 10	
II) DE IVRIS DIVISIONE. Omne ius quo utimur, vel ad personas pertinet vel ad res vel ad actiones.	- 3	8	- 11	
			- 12	

I. IVS QVOD AD PERSONAS PERTINET.

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. l. §§.	IVST. INST. l. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
DE IVRE PERSONARVM.				
I) DE CONDICIONE HOMINVM. Omnes homines aut liberi sunt aut servi.			3.	
A) Servi. Servitutis origo. Nominis <i>ἐρμῶν</i> . Servi aut nascuntur aut fiunt. Nulla in eorum condicione differentia est.	3	9	- pr.	
B) Liberos hominum alii ingenui sunt, alii libertini.			- 1...4	
a) Ingenui. DE INGENVIS.		10	- 4	
b) Libertini. DE LIBERTINIS. De manu missionibus.		11	4.	
a) Genera libertinorum status tripartitus antea fuerat.			5. pr...2	1,5
A) [per se spectata] tria sunt: nam aut ciues Romani aut Latini aut dediticiorum numero sunt.				
a) DE DEDITICIS VEL LEGE AELIA SENTIA. DE PEREGRINIS DEDITICIS.		12		1,11
b) Qui ciues Romani		13...15		1,6...9
c) qui Latini fiunt	- 4 [5]	16...21		1,10
B) Differentia condicionis libertinorum Latinorum eorumque qui dediticiorum numero sunt.	6			
a) quod ad ius mortis causa capiendi testamentique faciendi,		22...25		
b) quod ad modos pertinet, quibus ad civitatem Romanam perveniunt. QVIBVS MODIS LATINI AD CIVITATEM ROMANAM PERVENIANT. De Latinis.	7 [8] 9	26...35		3

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. l. §§.	IVST. INST. l. tit.
β) Libe			
α) Ad			
PO	10	36...41.47*	6
β) Ad	11. [12.] 13.	42...46	7
γ) De			
DE HIS QUI S			8
II) Quaedam per		48	- p
A) Quae alie			
manu, alia		49.50	- -
a) [Quibus			
α) In pot		51	- 1
α) seru	14	52...54	- 1
β) libe	15	55	9
α) pr			
1) e	16.17	56...64	10
2) r			
+	18...26	65...96	- 1
β) ad	27	97...107	11
β) DE HIS		108...110	
α) usu,		111	
β) farr	29	112	
γ) coem		113	
α) au		114	
β) au	30	114...115b.	
γ) DE HIS	31.32.33	116...23	
b) Quibus m.		124	
α) qui in		125	
α) servi	[37.38	126	
β) liberi	34.35 [36]	127...36	
β) quae in	39	137	
γ) qui in c.	40	138...41	
B) Ex his pers			
tutela sunt		142	
a) Prius de h.		143	
a) [Quibus			
α) Testan			
α) liber			
1) qu	41	144...49	
2) em			
β) uxor.	42	148...54	
QVI TE			
β) [Legiti			
α) conn			
1) Ing			
α) in	43	155...57.164	

III.

ANT, ADPOSITO*
T.
ERIS SI-
tus est.

GAII INST. I. §§.	IVST. INST. I. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
	1.	
	2. pr.	
	- 1.2	
1		
2...7	- 3...8	1...3
	- 9	4
	- 10	
	- 11	
8	- 12	
	3.	
9	- pr.	
	- 1...4	
10	- 4	
11	4.	
	5. pr...2	
		1,5
12	} - 3	1,11
13...15		1,6...9
16...21		1,10
22...25		
26...35		3

β) *Libertini sunt manu missione.*
 α) *Ad legem Aeliam Sentiam de manu missionibus. QUI QUIBUS EX CAUSIS MANU MITTERE NON POSSUNT**
 β) *Ad legem Furiam Caniniam de servis testamento manu mittendis. DE LEGE FURIA CANINIA* SVBLATA*
 γ) *De statu liberis*
 DE HIS QUI SUI VEL ALIENI IURIS SVNT*
 II) Quaedam personae sui iuris sunt, quaedam alieno iuri sunt subiectae
 A) Quae alieno iuri subiectae sunt, aliae in potestate (parentum, aliae in potestate dominorum), aliae in manu, aliae in mancipio sunt
 a) [Quibus modis homines alieno iuri subiciantur:]
 α) In potestate sunt
 1) *serui dominorum [quae potestas, quamvis in bonis domini servus sit, tamen non inlibata est.]*
 β) *liberi nostri. DE PATRIA POTESTATE. Parentium potestas efficitur in liberos, quos*
 a) *procreauimus*
 1) *ex iustis nuptiis. DE NUPTIIS*. DE INCESTIS NUPTIIS*
De dolibus
 2) *non ex iustis nuptiis. QUIBUS MODIS LIBERI IN POTESTATEM REDIGANTVR*. Causae probationes etc.*
**Legitimationes*
 b) *adoptamus. DE ADOPTIONIBVS**
 β) *DE HIS QVAE IN MANU SVNT*. Feminae in manum conueniebant*
 α) *usu,*
 β) *farreo,*
 γ) *coemptio: atque hanc quidem femina facit*
 a) *aut matrimonii causa cum marito suo*
 b) *aut fiduciae causa siue cum extraneo siue cum marito suo*
 γ) *DE HIS QUI IN MANCIPIO SVNT**
 b) *Quibus modis ii qui alieno iuri subiecti sunt, eo iure liberentur*
 a) *qui in potestate sunt, QUIBUS MODIS IVS POTESTATIS SOLVITVR*
 α) *serui*
 β) *liberi*
 β) *quae in manu sunt*
 γ) *qui in causa mancipii sunt*
 B) *Ex his personis quae neque in potestate (non) neque in manu neque in mancipio sunt, quaedam uel in tutela sunt uel in curatione, quaedam neutro iure tenentur*. DE TUTELIS*
 a) *Prius de his dispiciamus quae in tutela sunt*
 α) [Quibus modis tutela constituatur:] *Tutela defuitio, item tutorum*
 α) *Testamento tutor dari potest*
 a) *liberis*
 1) *quos in potestate habemus*
 2) *emancipato filio*
 β) *uxori quae in manu est. Tutoris optio.*
 QUI TESTAMENTO Tutores dari possunt.
 β) [Legitima tutela.
 a) *communis eius forma:]*
 1) *Ingenui*
 a) *in legitima agnatorum tutela sunt.*

Cod. Ver. page.	GAII INST. I. §§.	IVST. INST. I. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
- 10	36...41-47*	6	1,11...15...23
- 11.[12.]13.	42...46	7	1.24.25 2.1...6
		8	4...10
		- pr.	4,1.2
	49.50	- -	
	51	- 1	
- 14	52...54	- 1.2	
- 15	55	9	
- 16-17	56...64	10.pr...12	5 6...7,3
- 18...26	65...96	- 13	7,4
- 27	97...107	11	8
28	108...110		***
	111		
- 29	112		9
	113		***
	114		
- 30	114...115b.		***
- 31.32.33	116...23		10
	124		
	125	12.pr.	
	[37.38	- -	
	34.35[36]	- 1...10	
	[39		
- 40	138...41		
	142	13.pr.	11
	143	- -	
		- 1.2	
- 41	144...49	- 3.4	} 11.14...17
		- 5	
- 42	148...54	14	
- 43	155...57.164	15	11,3.4

DE LEGITIMA AGNATORVM TUTELA

IV.

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. I. §§.	IVST. INST. I. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
b) donec capitis diminutio interueniat. DE CAPITIS DIMINVTIONE	- 44	158...164	16	11,9...13
2) Liberti in patronorum tutela sunt. DE LEGITIMA PATRONORVM TVTELA	[45]46	165.cf.167	17	
3) Liberi manumissi in manu missorum tutela sunt	-	166		
a) DE LEGITIMA PARENTVM TVTELA			18	
b) DE FIDVCIARIA TVTELA			19	11,5
5) [Propriae quaedam legitimae tutelae species:]				
1) Cessicia tutela	- 47	168...72		11,6...8.17
2) Ex variis legitimis causis a magistratu petiti tutores	- 48.49	173...84		11,10...24
6) A magistratu dati tutores. DE ATILIANO TVTORE ET EO QVI EX LEGE IVLIA ET TITIA DABATVR	-	185...87	20.pr...5	11,18
10) <i>Ἀποκεφαλαίωσις</i> de speciebus tutelarum atque in quot genera hae species deducantur quaestio	50	188		11,2
β) Impuberum tutela et muliebris inter se comparatae deque tutorum auctoritate. DE AVCTORITATE TVTORVM	- 51	189...93	- 6.7.21.	11,1.25...27
γ) Quibus modis tutela finiatur. QVIBVS MODIS TVTELA FINITVR	- 52.[53.]	194...96	22	11,28
b) De curatione. DE CVRATORIBVS	[-] 54	197...98	23	12.
c) Qui tutores curatoresue satis dare cogantur uel non. DE SATIS DATIONE TVTORVM ET CVRATORVM	-	199.200	24	
15) DE EXCVSATIONIBVS TVTORVM VEL CVRATORVM			25	
DE SVSPECTIS TVTORIBVS VEL CVRATORIBVS			26	
C. De caelibatu et orbitate ad legem Iuliam et Papiam Popparam				13...18

II. IVS QVOD AD RES PERTINET.

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. II. §§.	IVST. INST. II. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
[Omnes] Res uel in nostra patrimonio sunt uel extra nostrum patrimonium habentur. DE RERVVM DIVISIONE	55	1	I.pr.	
20) I) Summa itaque rerum divisio: aliae sunt diuini iuris, aliae humani				
A) Diuini iuris (nullius in bonis)				
a) [proprie] sunt res sacrae et religiosae		2	} - pr...9 ***	
b) sanctae quoque res quodam modo diuini iuris sunt		(3.9.)		
		3...7		
25) B) Humani iuris res (plerumque alicuius in bonis sunt)			8	- 10
a) publicae (nullius in bonis esse creduntur)				
b) priuatae (quae singulorum sunt)				
30) II) Quaedam praeterea res corporales sunt, quaedam incorporales. DE REBVS CORPORALIBVS ET INCORPORALIBVS				
A) [Res incorporales:]				
a) DE SERVITVTIBVS [praediorum]				
b) [De seruitutibus personarum:]	[37.]		3	
a) DE VSV FRVCTV				
β) DE VSV ET HABITATIONE			4	
35) De hereditate autem et obligationibus iuis locis proponemus			5	
B) [Rerum corporaliu acquisitiones a) civiles: vid. tit. 6.7.20. iqq. b) naturales: vid. num. III. tit. β.]			- 6	
III. [Omnes*] Res aut mancipi sunt aut nec mancipi	- 5	15...18		19,1
A) (Singularum rerum acquisitiones (et alienationes)				19,2
a) per eam cui acquiritur (uel alienatur) personam		(22.)		
40) a) Ciuiles acquisitiones alienationesue				

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. II. §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
9) rerum			
a) A	50	19...21	
b) B			
a) -	[60]61	22...27	
b)			
5) Res			
rum			
par-	62.63	28...37	
Ob-	64	38.39	
6) Rerum			
a) D			
bo-		40...42	
b) El-	65	43.44	
c) Vi-	66	45...51	
d) V-	67.68	52...61	
e) D			
De h			
De a			
D) De			
β) Natura-		65	
20) [Adp-	70	66...69	
de g)			
8) Vis	71	70...72	
mati			
25) 6) Solo			
chart-	72	73...78	
D) Si g-	73	79	
confu			
6) De fi			
8) De ti			
§§ 44.			
eicium			
b) (Adquisitio)			
a) Alienat-	69	62...64	
β) Adquisit			
ALIQVID A-	74	80...85	
γ) Adquisit	75.76.77	86...96	
NOBIS A)			
B) QVIBVS MODIS		97.98	
a) De heredi		99	
a) quae nol		100	

Cod. Ver. pagg.	GAII INST. I. §§.	IVST. INST. I. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
- 44	158...164	16	11,9...13
[45]46	165,ef.167	17	
-	166		
		18	
		19	11,5
- 47	168...72		11,6...8.17
- 48.49	173...84		11,19...21
BATVR	185...87	20.pr...5	11,18
50	188		11,2
VTORVM	189...93	- 6.7.21.	11,1.25...2
- 52.[53.]	194...96	22	11,25
[-] 54	197...98	23	12
YM	199.200	24	
		25	
		26	
			13...18

1) rerum corporalium:
 a) Nuda rei mancipi traditio (cf. §§ 40...43. Inst. de R. D. 2.1.)
 b) Rei mancipi
 a) mancipatio,
 b) in iure cessio.
 2) Res incorporales traditionem non recipiunt; sed aliae in iure tantum cedi possunt, ut iura praediorum urbanorum, usus fructus et hereditas (DE HEREDITATIS IN IURE CESSIONE*), aliae etiam mancipari possunt, ut iura praediorum rusticorum;
 Obligationes nihil eorum recipiunt, sed nouatione transferuntur. (cf. § 6. Inst. de usu 2.5.)
 3) Rerum mobilium immobiliumque, siue mancipi siue nec mancipi sint, usu capio. DE VSU CAPIONIBVS
 a) Diuisio domini, ut alius possit ex iure Quiritium dominus esse, alius, donec usu ceperit, rem in bonis habere.
 b) Earum rerum usu capio quae non a domino nobis traditae fuerint
 c) Vsu capio aliquando non procedens alienae rei bonae fidei possessori
 d) Vsu capio eius qui scit alienam rem se possidere
 e) De accessione possessionis
 De his qui a fisco vel ab Augusti Augustaeve domo rem adquisierint et de quadriennii praescriptione
 De adiudicatione et lege acquisitione
 D) DE DONATIONIBVS
 β) Naturales acquisitiones:
 1) [Adprehensio:] Traditio, occupatio, ex hostibus capio (§§ 11...17. 40...43. Inst. de R. D. 2.1. ibiq. §§ 18.19. de gemmarum lapidumque inventoribus deque partu animalium nostrorum differitur.)
 2) Vis fluminis: Alluio, auulsio, insula in flumine nata (§§ 20...22. Inst. tit. cit. ubi etiam de insula in mari nata, de alveo derelicto, de inundatione agri).
 3) Solo cedit superficies, planta in nostro posita, frumentum in nostro satum; item meum fit quod in charta mea aliquis scripserit, sed non quod in tabula mea pinxerit (§§ 30...34. Inst. tit. cit.)
 4) Si quis ex aliena materia nouam speciem fecerit (§ 25. Inst. tit. cit. De intertione § 26. ibid. De confusione § 27. ib. De commixtione § 28. ib. De tigno iuncto § 29. ib.)
 5) De fructuum perceptione §§ 35...38. Inst. tit. cit.
 6) De thesauro invento § 39. Inst. tit. cit. De traditione cf. supra A. De acquisitione sine traditione §§ 44.45. De missilibus § 46. De occupatione rei derelictae § 47. De iis quae navis levandae causa eiciuntur aut de rbeda currente cadunt § 48. Inst. tit. cit.
 b) (Acquisitiones et alienationes per alios):
 a) Alienandi potestas dominis adempta aut non dominis data. QUIBUS ALIENARE LICET VEL NON.
 β) Acquisitiones alienationesque per eas personas quae sub tutela vel curatione sunt. DE PUPILLIS AN ALIQUIDA SE ALIENARE POSSVNT
 γ) Adquirunt nobis etiam per eos quos in potestate manu mancipione habemus. PER QVAS PERSONAS NOBIS ADQUIRITVR
 B) QUIBUS MODIS PER VNIVERSITATEM RES NOBIS ADQUIRANTVR*
 a) De hereditatibus
 a) quae nobis ex testamento obueniunt

Cod. Ver. pagg.	GAII INST. II. §§.	IVST. INST. II. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
59	19...21		19,7
[60]61	22...27		19,3...6 19,9.10
62.63	28...37		19,11...15
64	38.39	6	19,8
	40...42		
65	43.44	- pr.	
66	45...51	- 1...11	
67.68	52...61	- 12.13 - 14	19,16.17
	65	7	
70	66...69		
71	70...72		
72	73...78		
73	79		
69	62...64	8 pr.1	
74	80...85	- 2	19,18...21
75.76.77	86...96	9.pr...5 - 6	
	97.98		
	99		
	100		

NET.

Cod. Ver. pagg.	GAII INST. II. §§.	IVST. INST. II. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
55	1	1.pr.	
	2	- pr...9	***
	(3.9.)		
	3...7		
	8		
56	9		
	10.11		
ORALIBVS	12...14	2	
		3	
[57.]			
		4	
		5	
		- 6	
- 5	15...18		19,1 19,2
	(22.)		

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. II. §§.	IYST. INST. II. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG. tit. et §§.
9) [Testamenta:				
a) quibus modis et a quibus condantur:				
1) ordinaria:] DE TESTAMENTIS ORDINANDIS			10	20
a) Genera testamentorum tria	- 78	101...3	- 1	20,2
b) Ordinatio testamenti per aes et libram	- 79.80	104...8		20,3...9
c) Recentiores testamentorum formae			- 2...11	
2) DE TESTAMENTIS MILITVM. DE MILITARI TESTAMENTO	- [81]	109...11	11	23,10
3) Qui testamenta facere non possint. QVIBVS NON EST PERMISSVM TESTAMENTA FACERE	- [-] 82	112...14	12	20,10...16
b) Heredis institutio				
1) sollemnis	- 83	115...17		21
2) Qui in uniuersum ius feminae quae sine tutoris auctoritate testamentum fecerit, succedant	- 84	118...22		
3) DE liberis HEREDIBVS INSTITVENDIS* uel exheredandis. DE EXHEREDATIONE LIBERORVM	- 85...89	123...37	13 (cf. 18)	22,11...23
c) Testamentorum infirmitas QVIBVS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTVR			17	23,1...6
1) quibus ex causis fiat	- 90,91	138...46	- ...5	
2) quid efficiat: Secundum tabulas bonorum possessio	- 92.93	147...51	- 6	
3) DE INOFFICIOSO TESTAMENTO			18	
8) De heredibus ex testamento.				
a) Heredes primi gradus: quibus quisque modis in uniuersum ius defuncti succedat. DE HEREDVM QUALITATE ET DIFFERENTIA*		152	19.pr.	
1) Necessarius heres eiusque iura	- 94	153...55	- 1	{ 22,24
2) Sui et necessarii heredes, ius abstinendi	- 95	156...60	- 2	
3) Extranei heredes, ius deliberandi et cretio. Beneficium inventarii, pro herede gestio, nuda voluntatis declaratio	- ...98	161...73		22,25...32
b) DE SVBSTITVTIONIBVS*:			- 3...7	
1) uulgari. DE VVLGARI SVBSTITVTIONE	- 99	174...78	15	22,33.34
2) pupillari. DE PVPELLARI SVBSTITVTIONE	- 100.101	179...84	16	23,7...9
c) De seruis heredibus instituendis. DE HEREDIBVS INSTITVENDIS	- 102	185...90	14	22,1...13
[Appendix:] De legatis et fidei commissis. DE LEGATIS	- 103	191	20.pr.	24,25
9) Legata: Legati definitio		(cf. 268.269)	- 1	24,1
a) Quattuor genera		192	- 2	24,2
1) Per undicationem	- 104.105	193...200		24,3
2) Per damnationem	- 106.107	201...8		24,4
3) Sinendi modi	- 108.109	209...15		24,5
4) Per praeceptionem	- 110-111.112	216...23		24,6
in unum conflata et fidei commissis exaequata			- ...24	24,7...11
b) De modo legatorum: LL. Furia, Voconia, Falcidia. AD LEGEM FALCIDIAM. DE LEGE FALCIDIA	- 112.113	224...28	22	24,32.33
c) De inutiliter relictis legatis				24,15...28
1) propter formam legati scripti	- 114	229...34	20.34.35	24,15.16
2) De poenae causa relictis legatis	-	235...37	- 36	24,17
3) De legatis incertis personis relictis	- 115.116	238...43	- 25...31	24,18
4) De legatis ei qui in potestate heredis aut ab eo qui in legatarii potestate sit relictis	- 117	244.45	- 32.33	24,23.24
DE ADEPTIONE ET TRANSLATIONE LEGATORVM			21	24,29
8) Fidei commissa:		246		25
a) De hereditatibus fidei commissariis. DE FIDEI COMMISSARIIS HEREDITATIBVS	- ...121	247...59	23	25,14...16.2
b) De singulis rebus ac libertatibus per fidei commissum relictis. DE SINGVLIS REBVS PER FIDEI COMMISSVM RELICTIS	- 122	260...67	(24,3)	(2,7...12) et 24.pr...2 [25,8

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. III. §§.
6) De	123	268
a) e	125	269...83
b) e	126	284...88
c) I		289
7) De		
β) Intest	num fol.	
9) Ing	perit.]	
a) F		
1) I	127	[1...5]
2) I	128.29	9...16
3) I	130	17
b) (
p	131	18...25
1) I		26...31
2) I		
	132	32...34
a) I		
b) I	[-] [133]	
c) I	[-] 134	
3) I		
	135	35...38
c) [S		
1) I		
a) I		
b) I		
2) I		
3) I		
8) Lib		39.40
a) ei	136...40	40...5
b) D	...143[44]	55...7
c) qu	147[46sq.]	74...7
DE A		
b) Bonorum e	148	77...7
Quidnam i		80.81
c) Si quis alii	149.150	82...8
d) Hereditatis		85...8
e) DE EO CUI		
DE SVCCES		
40) Obligatio		
in duas sp		
enim obliga		
nascitur, ue	151	88
a) [Obligatio		
a(A) Ex ei		89
9) [Oblig		

VII.

GAII INST. II.§§.	IVST.INST. III.tit. et §§.	VLP.LIB.S. REGG.tit. et §§.
	10	20
101...3	- 1	20,2
104...8	- 2...14	20,3...9
109...11	11	23,10
112...14	12	20,10...16
		21
115...17		21
118...22		21
123...37	13 (cf. 18)	22,14...23
		17
138...46	- ...5	23,1...6
147...51	- 6	
	18	
152		
	19.pr.	
153...55	- 1	22,24
156...60	- 2	22,24
161...73		22,25...32
	- 3...7	
174...78	15	22,33,34
179...84	16	23,7...9
185...90	14	22,1...13
191	20.pr.	24,25
(cf. 268, 289)	- 1	24,1
192	- 2	24,2
193...200		24,3
201...8		24,4
209...15		24,5
216...23		24,6
	- ...24	24,7...14
224...28	22	24,32,33
		24,15...28
229...34	20,34,35	24,15,16
235...37	- 36	24,17
238...43	- 25...31	24,18
244...45	- 32,33	24,23,24
	21	24,29
246		25
247...59	23	25,14...16,2
260...67	(24,3)	(2,7...12) et
	24.pr...2	[25,8

6) DIFFERENTIAE FIDEI COMMISSORVM ET LEGATORVM*

a) ex iure nouo

b) ex iure antiquo

c) Tutoris datio directa esse debet

7) DE CODICILLIS.

8) Intestatorum

a) Ingenuorum

a) Ex iure ciuili:

1) Sui heredes. DE HEREDITATIBVS QVAE AB INTESTATO DEFERVNTVR

2) Agnati. DE LEGITIMA AGNATORVM SVCCESIONE

3) Gentiles.

b) Cognatorum exclusiones aliaeque iuris iniquitates edicto praetoris emendatae

1) Gradus bonorum possessionis

2) Bon. possessores loco heredum constituuntur, vario prout B. P. data est

a) contra tabulas testamenti

b) secundum tabulas

c) intestati

3) B. P. cum re aut sine re, prout is cui data est, optinet hereditatem vel non

c) [Ex recentiori iure:]

1) De iure inter matrem et filium filiamve utro citroque capiendae hereditatis (cf. Gai. § 24):

a) DE SENATVS CONSVLTO TERTVLLIANO*

b) DE SENATVS CONSVLTO ORPHITIANO

2) DE SVCCESIONE COGNATORVM

DE GRADIBVS COGNATIONIS

(De seruiti cognatione.)

8) Libertorum, DE LIBERTORVM BONIS*. DE SVCCESIONE LIBERTORVM

a) ciuium Romanorum [et] AD LEGEM PAPIAM*

b) DE BONIS LATINORVM LIBERTORVM*.

c) qui dediticiorum numero sunt.

DE ADSIGNATIONE LIBERTORVM.

b) Bonorum emptiones. (cf. pr. Inst. 3. 12.)

Quidnam ius bonorum possessoribus et bonorum emptoribus competat

c) Si quis alieno iuri subicitur. DE ADQVIVITIONE PER ADROGATIONEM

d) Hereditatis in iure cessio

e) DE EO CVI LIBERTATIS CAUSA BONA ADDICVNTVR

DE SVCCESIONIBVS SVBLATIS QVAE FIEBANT PER BONORVM VENDITIONEM ET EX S. C. CLAVDIANO

9) Obligaciones. Summa divisio DE OBLIGATIONIBVS*. Summa divisio in duo genera deducitur: namque aut civiles sunt aut praetoriae. Sequens divisio in quattuor species deducitur: aut enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio.

a) [Obligaciones nascuntur]

a(A) Ex contractu, harum quattuor genera (species) sunt

1) [Obligaciones quas ipsi contrahimus:]

Cod. Ver. pagg.	GAII INST. III.§§.	IVST.INST. III. tit. et §§.	VLP.LIB.S. REGG.tit. et §§.
- 123	268		25,2...13
- ...125	269...83,89		
- 126	284...88		
-	289	25	
[Vnum fol. perit.]			
- 127	[...]5...8	1	} 26,1...6
- 128,29	9...16	2	
- 130	17		
- 131	18...25	} 9	} 17,5,28
-	26...31		
- 132	32...34		
-	[...] [133]		
-	[...] 134		
- 135	35...38		
		3	
		4	
		5	
		6	
		- 10...12	
		7.pr.	27,1...4,29.
- 136...40	40...54 (72)	- pr...3	29,1...7
- ...143[44]	55...73	- 4	
- 147[46sq.]	74...76	8	
- 148	77...79		
-	80,81		
- 149,150	82...84	10	[19,1314]
-	85...87		
		11	
		12	
		13	
		- 1	
		- 2	
151	88		
-	89	- -	

VIII.

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. III. §§.	IVST. INST. III. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG.
a) Re contractae obligationes. QVIBVS MODIS RE CONTRAHITVR OBLIGATIO			14	
1) Mutui datio et indebiti conditio		90.91	- pr.1	
2) Commodatum			- 2	
3) Depositum			- 3	
4) Pignus			- 4	
b) Verbis contractae obligationes				
1) generaliter spectatae. DE VERBORVM OBLIGATIONE			15	
a) Formae interrogationum et responsionum.	- 152.[53]54	92...96	- pr.1	
DE DVOBVS REIS STIPVLANDI ET PROMITTENDI .			16	
DE DIVISIONE STIPVLATIONVM			18	
b) Quae ad utilitatem stipulationum necessaria sint circa DE INVTILIBVS STIPVLATIONIBVS*			19 [sqq.	
1) id quod dari stipulamur		79.cf.102	- 1...3.5.21	
2) condiciones et dies stipulationum } [Inhalt]	- 155	98...102	- 11.13	
3) contrahentium personas				
a) iuri alieno subiectas [Rechtsfähigkeit] DE STIPVLATIONE SERVORVM	- 156	103.104	- 5.6.17	
b) mutos et surdos, furiosos easque personas quae sub tutela sunt [Samtungsfähigkeit]	- 157	105...9	19.7...10	
2) Verborum obligationes ad alias accedentes:				
1) DE ADSTIPVLATORIBVS*	- 158	110...14	- cf. 4.19sqq.	
2) DE SPONSORIBVS, FIDE PROMISSORIBVS ET FIDE IVSSORIBVS*. DE FIDE IVSSORIBVS	- 159...62	115...27	20	
c) Litteris contractae obligationes	- 163	128...34		
DE LITTERARVM OBLIGATIONE (= de non numeratae pecuniae exceptione)			21	
d) Consensu contractae obligationes. DE OBLIGATIONIBVS EX CONSENSV	- 164	135...38	22	
1) DE EMPTIONE ET VENDITIONE*	- 165	139...41	23	
2) DE LOCATIONE ET CONDVCTIONE* et emphyteuscos contractu.	- 166.167	142...47	24	
3) DE SOCIETATE*	- 168.169	148...54	25	
4) Mandatum. DE MANDATO	- 170.171	155...62	26	
(B) DE OBLIGATIONIBVS QVAE QVASI EX CONTRACTV NASCVNTVR			27	
§) Adquisitio obligationis per eas personas quae in nostra potestate, manu mancipiove sunt. PER QVAS PERSONAS NOBIS OBLIGATIO ADQVIRITVR	- 172	166...67		
b) Tolluntur obligationes. QVIBVS MODIS OBLIGATIO TOLLITVR			28	
a) solutione		168	- pr.	
β) acceptilatione et stipulatione Aquiliana	- 173	169...72	- 1.2.	
γ) imaginaria solutione per aes et libram	- 174	173...75		
δ) novatione: et consensu contractae obligationes contraria voluntate dissolvuntur	- 175	176...79	- 3.4	
ε) litis contestatione.	- 176	180...81		
β(c) Obligationes quae ex delicto oriuntur. DE OBLIGATIONIBVS QVAE EX DELICTO NASCVNTVR		182	1.pr.	
η) Furtum.	- 177...82	183...208	- 1...19	Coll.2,2
θ) Vi bona rapta. DE VI BONORVM RAPTORYM		209	2	
ς) Damnum iniuria datum. DE LEGE AQVILIA	- 183...85	210...19	3	
ζ) Iniuria. DE INIVRIIS	- 186.187	220...25	4	
(D) DE OBLIGATIONIBVS QVAE QVASI EX DELICTO NASCVNTVR			5	

	Cod. Ver. pagg.	[188.nac.]
I) Actiones.		
A) [Divisiones 189		
a) [ex varia		
α) Duo a		1.
β) Aut re	190	6
γ) Action		
δ) Action		
(b) ex praete		
b) [ex forma		
a) Legis		11
η) Legi	191 [94	12
α) Si	- [102]93...	13
β) P	fol. deperd.	
c) P	- 195	18
d) P	- 196...7	21
e) P	- 198	24
θ) Legi	[- 199]	30
β) Formul	- 200	
η) Gen		
a) A		35
b) A	- 201...2	38
θ) Part		
a) D	- 203	40
Quae		44
g) Form		
a) In	- 204	44
b) Co	- 205	44
c) Fo	- 206...[10]	5
d) Ar		
1) A		[210...11]
2) N		
a)		
b)	212.13	6
B) De actione i		
a) nostro no		
b) alieno no		
a) Conuen		
η) ex co		
a) ex		
GEI		
1) Q		7
2) E	- 214	7
3) T	[215]216	7
4) D	217	

IX.
III. IVS QVOD AD ACTIONES PERTINET.

I) Actiones.

A) [Divisiones earum.] DE ACTIONIBVS

a) [ex uaria earum substantia uel iure quod persequimur]:

α) Duo actionum genera: in rem et in personam, uindicationes et condictiones. Praeindiciales, mixtae

β) Aut rem tantum, aut poenam tantum, aut rem et poenam persequimur

γ) Actiones in simplum, in duplum, in triplum, in quadruplum conceptae

δ) Actiones quibus solidum persequimur uel minus

(b) ex praetoris iuris dictione comparatae, oppositae civilibus

b) [ex forma:] Quaedam ad legis actionem exprimuntur, quaedam sua ui ac potestate constant

a) Legis actiones:

α) *Lege agebatur* modis quinque:

a) *Sacramento*

b) *Per iudicis postulationem*

c) *Per condictionem*

d) *Per manus iniunctionem*

e) *Per pignoris capionem*

β) *Legis actionibus maximam partem sublatis per formulas litigare coeperunt*

β) *Formulae*

α) *Genera formularum:*

a) *Ad legis actionem expressae formulae*

b) *Alterius generis fictiones in quibusdam formulis*

β) *Partes earum:*

a) *Demonstratio* b) *Intentio* c) *Adiudicatio* d) *Condemnatio*

Quae partes in singulis formulis non simul inueniuntur

γ) *Formularum pro ipsarum partium diuersitate uariae species et effectus:*

a) *In ius et in factum conceptae formulae*

b) *Condemnatio aut certae aut incertae pecuniae est*

c) *Formulae aliqua sua parte plus complexae, s. de poenis et modis plus petendi*

d) *Arbitrariae, stricti iuris ac bonae fidei actiones:*

1) *Arbitrariae actiones*

2) *Non arbitrariae:*

a) *Stricti iuris*

b) *Bonae fidei actiones. Deductiones et compensationes*

B) De actione instituenda et qui agere uel conueniri possint: conueniri aut agere possumus

a) *nostro nomine*

b) *alieno nomine.*

a) *Conueniri possumus*

α) *ex contractibus maleficiis earum personarum quae in potestate nostra sunt:*

a) *ex contractibus filiorumf. seruorumue. QVOD CVM EO QUI IN ALIENA POTESTATE EST NEGOTIUM GESTVM ESSE DICITVR*

1) *Quod iussu actio*

2) *Exercitoria et institoria actiones*

3) *Tributoria, de peculio et de in rem uerso actiones*

4) *De senatus consulto Macedoniano*

Cod. Ver. pagg.	GAH INST. III. §§.	IVST. INST. III. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG.
		14	
	90.91	- pr.1	
		- 2	
		- 3	
		- 4	
		15	
- 152.[53]54	92...96	- pr.1	
		16	
		18	
		19 [sqq.	
	79.cf.102	- l...3.5.21	
- 155	98...102	- II.13	
- 156	103.104	- 5.6.17	
- 157	105...9	19.7...10	
- 158	110...14	-cf.4.19sqq.	
- 159...62	115...27	20	
- 163	128...34		
		21	
- 164	135...38	22	
- 165	139...41	23	
- 166.167	142...47	24	
- 168.169	148...54	25	
- 170.171	155...62	26	
		27	
		28	
		29	
	168	- pr.	
- 173	169...72	- 1.2.	
- 174	173...75		
- 175	176...79	- 3.4	
- 176	180...81		
		IVST. INST. IV. tit. et §§.	
	182	l.pr.	
- 177...82	183...208	- 1...19	Coll.2,2
	209	2	
- 183...85	210...19	3	
- 186.187	220...25	4	
		5	

Cod. Ver. pagg.	GAH INST. IV. §§.	IVST. INST. IV. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG.
[188.nac.]		6	L.25.D.44,7
189		[15.12.20.	
	1...5	- pr.1.2.14.	
190	6...9	- 16...19	
		- 21...27	
		- 36...38	
		- 3...12	
		10	
		11	
191 [94		12	
- [192]93...	13...17		
fol. deperd.			
- 195	18...20		
- 196...7	21...25		
- 198	26...29		
- [199]	30.31		
- 200			
		32.33	
- 201...2	34...38		
	39		
- 203	40...43		
	44		
- 204	45...47		
- 205	48...52	- cf.32	
- 206..[10]	53...60	- 33...35	
		- 31	
	[210...11]		
		- 28...30	
		39.40	
212.13	61...68		
	69 (cf.82.)		
	(cf.82.)		
	69 (cf.80.		
	[82.]		
		7.pr.	
		- 1	
	70	- 2	
- 214	71	7.3...6	
[215]216	72...74		
217		- 7	

X.

	Cod. Ver. pagg.	GAII INST. IV. §§.	IUST. INST. IV. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG.
5) De directa in patrem dominumque condictione	- 218	75...79	- 8	
6) ex maleficiis filiorum familias seruatorum. DE NOXALIBVS ACTIONIBVS	- [219]	80	8	
7) ex contractibus earum personarum quae in manu mancipioe sunt	- 220	81	9	
8) animalium nostrorum nomine. SI QVADRVPE PAVPERIEM FECISSE DICETVR	-	82		
β) De alieno nomine instituendis actionibus	- 221	- ...85	10	
α) Quibus personis alieno nomine agere liceat. DE IIS PER QVOS AGERE POSSVMS	-	86-87		
β) De formis actionum alieno nomine constitutarum	- 222...24	88...102	11	
γ) De statis dationibus ab actoribus reusue exigendis. DE SATIS DATIIONIBVS	-			
C) Quibus modis actiones finiantur:	- 225	103...9		
10 a) iudicia legitima et quae imperio continentur	- 226	110-111	12, pr.	
b) perpetuae et temporales actiones.	-	112-113	- 1	
c) quae actiones ad et in heredes transeant } DE PERPETVIS ET TEMPORALIBVS ACTIONIBVS ET QVAE AD aut non transeant. } HEREDES VEL IN HEREDES TRANSEVNT	- 227	114	- 2	
d) si reus ante rem indicatam post acceptum iudicium satis faciat actori	- 228	115		
15 II) Exceptiones			13, pr.	
A) [proprie sic dictae:] DE EXCEPTIONIBVS	- 229	116...19	pr...7	
a) Natura, fons et forma exceptionum: iure civili vel ex iuris dictione praetoris proditae	- 230-31	120...25	- 8...11	
b) Effectus: exceptiones peremptoriae, dilatoriae, sive perpetuae, temporales	-		14	
B) Aliae adiectiones: DE REPLICATIONIBVS	- 232	126...29	- pr...3	
20 a) Replicatio b) Duplicatio c) Triplicatio ulterioresque adiectiones	-		- 4	
De exceptionibus fide iussoribus debitoris adcommodatae	- 233. [34]	130...37		
C) De praescriptionibus quae receptae sunt pro actore	-	138	15	
III) De interdictis. DE INTERDICTIS	- 236	139...41	- pr.	
A) Interdictum decretumue quid sit	-			
25 B) Diuisiones interdictorum:	-	142	- 1	
a) Aut prohibitoria sunt interdicta aut restitutoria aut exhibitoria	-	143	- 2	
b) Possessionis vel	- 237	144...47	- 3	
α) adipiscendae vel	- 238-239	148...53	- 4, 5	
β) retinendae vel	-	154-55	- 6	
30 γ) recuperandae causa comparata interdicta	-	156	- 7	
c) Tertia diuisio interdictorum in hoc est, quod	- 240	157...59	-	
α) simplicia sunt aut	- [44. sqq.]	158-160	-	
β) duplicia	- [242. 43]	161...70	- 8	
C) De ordine et exitu interdictorum	- [247]		16	
35 IV) De temere litigandi coercionibus et de poenis, DE POENA TEMERE LITIGANTIVM.	- 248	171...73	- pr.	
A) quibus rei calumnia coercetur	- 249-250	174...81	-	
B) quibus actoris calumnia coercetur	-	182	- 2	
C) Quibus iudicis damnati ignominiosi fiant	- 251	183...87	- 3	
D) De in ius uocando et de uadimonis	-		17	
40 DE OFFICIO IVDICIS	-		18	
[Appendix:] DE PVBLICIS IVDICIIS	-			

ADNOTATIO

AD PRAECEDENTES
TABVLAS SYSTEMATICAS

Ad pag. II. §§. 4. 5.] Adparet Gaium satis lucide ius, prout omnes homines eo utantur, utatium proprium sit, distinguere. Illius praetorianum loquar, *zadovolza* sunt, i. e. uniuersalia ideoque semper firma atque immutabilia per se specialis forma et natura est, unde saepe in iuris quae ex Ulpiani Institutionibus in Iustini de iure tripertito, naturali, gentium, civili ex diuersis diuidendi rationibus petita, per ipsum ius quo omnes utuntur, i. e. ius gentium generi cum animalibus commune sit, siue, quod ad uitam hominum, ut ii pariter atque sunt, refertur, *naturale* dicatur, idem uero rationis omnium hominum communis, sed praecipua uiuendi agendique continet, ita ut in his Institutionibus non constanter obseruetur § 11.) naturalia iura definiantur ea esse quae gentes obseruantur, et (2. 1. § 11.) ius gentium esse exprimitur. Cf. quae disputantur in *dekten des röm. Priuatr. edit. II. tom. I.*

Ad pag. II. §. 12.] *Ius quo utimur*, i. e. siue id ex iure gentium descendat, siue sibi constituerit.

Ad §§. 12. 13.] Hanc diuisionem recentiorum tellegere et simul parum ac nimium obseruari sibi uelit, et Duarenus locus p. I. exhibitae hae ipsae tabulae explicant. Toto caelo diuisionem opinantur conuenire cum ea re quam uocant *Ius personarum* (*Personenrecht* rerum (*Sachenrecht*, i. e. *Lehre vom Eigenthum*; *Erbrecht*; *Obligationenrecht*, de quo §§. 37. sqq.) et *Ius actionum* (*Aktionenrecht* funditur cum ea doctrina quam *Procedura* immo idem error eorum est qui Instit

e directa in patrem dominumve cœdictione
 maleficiis filiorum familias seruorumue. DE NOXALIBVS ACTIONIBVS
 contractibus earum personarum quae in manu mancipione sunt
 alium nostrorum nomine. SI QVADRYPES PAVPERIEM FECISSE DICETVR
 no nomine instituendis actionibus DE HIS PER QVOS AGERE POSSVMS
 bus personis alieno nomine agere liceat. DE SATIS DATIIONIBVS
 formis actionum alieno nomine constitutarum
 is dationibus ab actoribus reisue exigendis. DE SATIS DATIIONIBVS
 is actiones finiatur:
 gitima et quae imperio continentur
 et temporales actiones. DE PERPETVIS ET TEMPORALIBVS ACTIONIBVS ET QVAE AD
 ones ad et in heredes transeant } HEREDES VEL IN HEREDES TRANSEVNT
 transeant.
 ante rem iudicatam post acceptum iudicium satis faciat actori
 es
 dictae: DE EXCEPTIONIBVS
 ons et forma exceptionum: iure ciuili vel ex iuris dictione praetoris proditae
 exceptiones peremptoriae, dilatoriae, siue perpetuae, temporales
 ones: DE REPLICATIONIBVS
 o b) Duplicatio c) Triplicatio ulterioresque adiectiones
 tribus fide iussoribus debitoris adcommodatae
 ptionibus quae receptae sunt pro actore
 s. DE INTERDICTIS
 decretumue quid sit
 terdictorum:
 ibitoria sunt interdicta aut restitutoria aut exhibitoria
 nis uel
 endae uel
 ndae uel
 arandae causa comparata interdicta
 uisio interdictorum in hoc est, quod
 cia sunt aut
 ia
 et exitu interdictorum
 ligandi coercitionibus et de poenis, DE POENA TEMERE LITIGANTIVM.
 calumnia coereetur
 is calumnia coereetur
 cis damnati ignominiosi fiant
 uocando et de uadimonis
 IS
 VBLCIS IVDICIIS

Cod. Ver. page.	GAII INST. IV. §§.	IUST. INST. IV. tit. et §§.	VLP. LIB. S. REGG.
- 218	75...79	- 8	
- [219]	80	8	
- 220	81	9	
-	82		
- 221	- ...85	10	
-	86.87		
- 222...24	88...102	11	
- 225	103...9		
- 226	110.111	12. pr.	
-	112.113	- 1	
- 227	114	- 2	
- 228	115		
- 229	116...19	13. pr.	
- 230.31	120...25	pr...7	
-		- 8...11	
- 232	126...29	14	
-		- pr...3	
- 233. [34]	130...37	- 4	
-	138		
- 236	139...41	15	
-		- pr.	
-	142	- 1	
-	143	- 2	
- 237	144...47	- 3	
- 238.239	148...53	- 4.5	
-	154.55	- 6	
-	156	- 7	
- 240	157...59	-	
- [44. sqq.]	158.160	-	
- [242.43]	161...70	- 8	
- [247]		16	
- 248	171...73	-	
- 249.250	174...81	- pr.	
-	182	- 2	
- 251	183...87	- 3	
-		17	
-		18	

ADNOTATIO

AD PRAECEDENTES

TABVLAS SYSTEMATICAS.

Ad pag. II. §§. 4. 5.] Adparet Gaium satis simpliciter ac dilucide ius, prout omnes homines eo utantur aut certarum ciuitatum proprium sit, distinguere. Illius praecepta, ut cum Quintiliano loquar, καθολικά sunt, i. e. uniuersalia uel perpetua, ideoque semper firma atque immutabilia permanent; huius uero specialis forma et natura est, unde saepe mutari solet. Contra quae ex Ulpiani Institutionibus in Iustinianas transumpta sunt de iure tripertito, naturali, gentium, ciuili, ut per se, tamquam ex diuersis diuidendi rationibus petita, parum elegantia (cum ipsum *ius quo omnes utuntur*, i. e. *ius gentium*, si quod humano generi cum animalibus commune sit, siue, ut rectius explicemus, quod ad uitam hominum, ut ii pariter atque cetera animalia ζῶα sunt, refertur, *naturale* dicatur, idem uero *ius gentium*, qua tenus rationis omnium hominum communis, sed animalibus denegatae praecepta uiuendi agendique continet), ita ab iisdem imperialibus Institutionibus non constanter obseruata sunt, cum (l. 2. § 11.) naturalia iura definiantur ea esse quae apud omnes peraeque gentes obseruantur, et (2. l. § 11.) ius naturale idem atque ius gentium esse exprimatur. Cf. quae disputauim in libro meo *Pandekten des röm. Priuatrecht*. edit. II. tom. I. § 92*.

Ad pag. II. §. 12.] *Ius quo utimur*, i. e. ius ciuile Romanorum, siue id ex iure gentium descendat, siue populus Romanus ipse sibi constituerit.

Ad §§. 12. 13.] Hanc diuisionem recentiores Icti perperam intellegere et simul parum ac nimium obseruare solent. Quid ea sibi uelit, et Duareni locus p. I. exhibitus indicat, et exactius hae ipsae tabulae explicant. Toto caelo errant qui hanc tripartitionem opinantur conuenire cum ea recentiori iuris diuisione, quam uocant *Ius personarum* (Personen- und Familien-Recht), *Ius rerum* (Sachenrecht, i. e. Lehre vom Eigenthum und den iura in re; Erbrecht; Obligationenrecht, de quo uide infra ad pag. VII. §§. 37. sqq.) et *Ius actionum* (Actionenrecht, quod non ita raro confunditur cum ea doctrina quam Proceßrecht uocamus). Similis, immo idem error eorum est qui Institutionum sndo ideo con-

scriptum fuisse putant, ut brevis adumbratio praeceptorum iuris Rom. priuati, siue quid in singulis priuatorum causis ex iure Rom. optineat, doctrina exhiberetur. Ad iuris priuati studium praeparandum, non ad ipsam iuris priuati doctrinam exponendam Gaius sese accinxit. (I.) Itaque *primum* quid homines in iure Rom. ualeant, quae PERSONAE sint aut non sint, quae personae *ἀνθρώποι* sint aut non, quaeque potestatem *μονοπραγίας* et *ἀντοπραγίας* habeant aut non habeant, docet; non docet matrimoniorum et concubinatus ius, non magis quam praecepta iuris quae inter patronos ac liberos, interque parentes ac liberos, quaeque inter tutores curatoresue ac personas quae sub tutela curationeue sunt, optinent; neque peculiorem doctrinam et rerum pupillarum adutorumque administrandarum praecepta ponere intendit: continetur primo commentario quod nos dicimus die Lehre von den Subjecten des Privatrechts siue der Rechts- und Handlungsfähigkeit der Menschen in civilrechtlicher Beziehung, und von Erwerb und Verlust der die Rechts- und Handlungsfähigkeit Anderer beschränkenden Gewalten. unde de statu naturali quem dicimus, de collegiis et corporibus, de existimatione aliisque id genus non seorsum disseruit. (II.) Tum DE REBUS ita exponit, ut diuisiones quae in iure praecipuam uim habent, explicet; deinde acquisitiones alienationesque primum singularum rerum earumque quae tum ciuiles tum naturales acquirendi alienandiue modos admittunt, tradit; unde huius explicationis exordium facit a diuisione rerum mancipi et nec mancipi. post de hereditatibus aliisque per uniuersitatem acquisitionibus agit illisque doctrinam de legatis fideique commissis interposuit. obligationibus autem nouissimum locum dedit, ut quae res incorporeales neque mancipationem inue iure cessionem, neque traditionem recipiant, sed ex propriis causis nascantur finianturque. ac satis memorabile est, ut ab omnibus fere recentioribus Ictis si non praetermissum, tamen parum recte intellectum, quod extra Gaii propositum fuit de obligationum ui et effectu, de rationibus causisque siue, ut hodie dicunt, de relationibus quae inter reos optinent, fusius exponere; quod argumentum non ulterius prosecutus est, quam ut adpareret quae obligationes quo modo orirentur finirenturque. similia, quamuis alia, de doctrina Gaiana de hereditatibus dicenda sunt. Scilicet altera operis pars siue qui de rebus sunt commentarii secundus et tertius, tradunt doctrinam quam uocamus von den Rechtsobjecten, von Erwerb und Verlust derselben. (III.) Quartus commentarius Gaianus tertiam Institutionum partem, DE ACTIONIBUS, exhibet, hoc est doctrinam de conformatione inmutationeque iurium iudicio persequendorum: ius quod ad personas et quod ad res pertinet prioribus commentariis per se spectatum aut certe indicatum est quasi tranquilla

ac quieta substantia; eadem uero per oppositam aliorum uoluntatem exagitata aliam formam induens uim actionis exercet. Sic facile ius quod ad actiones pertinet, tum ab obligationibus, quae similiter actionum nomine innumeris locis ueniunt, (quippe quae reapse substantia personalium actionum sint,) tum a doctrina de ordine iudiciorum priuatorum extraordinariisque iudiciis, quem *processum civilem* adpellamus, distinguetur. (Cf. librum meum cit. § 29.)

Ad pag. II. §. 15.] Haec diuisio quam *summam* de iure personarum utrumque Institutionum opus adpellat, iuris quidem gentium est alteramque, iuri ciuili Rom. propriam, secundum quam quaedam personae sui iuris, quaedam alieno iuri subiectae sunt, naturaliter in se continet; sed tum naturalis illa diuisio ex iuris ciuilibus de libertinis eorumque generibus praeceptis ciuilem ipsa formam induit, tum altera, ciuilibus, de personis sui iuris alienoue iuri subiectis diuisio eam diuersam uim habet, ut non nisi ciuium Romanorum eorumque qui iisdem seruiunt, statim definit, dum summa illa diuisio condicionem omnium cuiuscumque populi hominum ex iure Romano spectatam indicat.

Ad pag. II. §. 16.] Seruitus hoc loco nihil nisi oppositum et negatio libertatis est: unde recte Gaius seruos in ipsa summa de iure personarum diuisione exponenda non nisi nominat: quibus modis fierent seruiue esse desinerent, illud quidem partim ad naturales acquisitiones de partu animalium ancillarumque, partim ad ciuilem diuisionem de sui alieniue iuris hominibus et doctrinam de maxima capitis diminutione pertinet; hoc uero ad caput de libertinis et quibus modis ius potestatis soluatur, spectat; quo modo dominis per seruos adquiratur, in explicatione iuris quod ad res pertinet, apte demonstratur. Itaque si seruos tamquam materiam siue substantiam liberorum hominum spectes, quippe cum illi manu missione liberi fiant, ad membrum B huius diuisionis (Gai. I. 36. sq.) pertinent; si uero de seruis quasi personis, tum quia in eorum corpora saeuire domini prohibentur, tum quod his per illos adquiratur, uerba facere uelis, illius disputationis in secunda diuisione (II. A. a. a. ¶. = Gai. I. 53. sq.), huius autem ubi de rebus (III. A. c. = Gai. 2. 86. sq. et III. C. a. a. ¶. = Gai. 3. 163. sq.) et actionibus (I. B. b. a. ¶. = Gai. 4. 70. sq.) disseritur, locus erit; de seruis denique qui simpliciter humana corpora dominio subiecta sint, ubi ius quod ad res pertinet traditur (Gai. 2. 23. cf. I. 119. 1. 54.), opportunus dicendi locus est.

Ad pag. II. §. 20. sq.] Hanc de manu missionibus et de libertinorum condicione disputationem Sauius (System des heit. R. R. vol. I. p. 399. et distinctius vol. II. p. 461. sq.) nihil nisi de iure patronatus doctrinam continere aperto, ut mihi quidem uidetur, errore statuit: Gaius quibus modis serui personae fiant et quaeenam sit condicio libertinorum, hic exponit: de iure patronatus,

quod ut „familiaris nexus, Familien-Verhältniß“ omnino ad has Institutiones non pertinet, ne uerbum quidem h. l. facit: obiter attingit non nulla patronatus iura, diuersis locis infra, ubi de patronorum tutela, alio loco, ubi de seruis heredibus institutis ab iis qui facultates suas suspectas habebant, tum ubi de successione libertorum, ubi de operarum obligatione, denique ubi de in ius uocando sermo est. Itaque omnino repugno Sauiinii sententiae (qua, si recte uideo, totum Gaianum systema corrumpitur) summam illam diuisionem personarum, secundum quam omnes homines aut liberi sunt aut serui, introductionem transitumque quendam ad exponendas uarias iuris patronatus species habendam esse.

Ad pag. III. 1. sqq.] Noli, quoniam longum uidebatur, ita diuidere:

β) De manu missionum praeceptis

α) ad ciues Romanos pertinentibus

a) Lex Aelia Sentia [Gai. 36...41.]

b) Lex Furia Caninia [Gai. 42...46.]

β) ad peregrinos pertinentibus [Gai. 47.]

Ad pag. III. §. 6.] Haec enim diuisio iuri ciuili Romanorum propria est. Cf. ad p. II. §. 15. adnotata.

Ad pag. III. §§. 15. sqq.] Sane si ius personarum quod nos dicimus, primo commentario tradere instituisset Gaius, uix in minus aptum et uere indignum locum ad exponendam de matrimonio doctrinam incidere potuit, quam in hunc, qui ad disputationem de patriae potestatis causis unice commodus est et opportunus. Sed, ut iterum dicam, neque hoc loco, neque ubi de manu agit, neque omnino alio quoquam Institutionum loco matrimoniorum ius exponere uoluit scriptor, quidquid recentiores de duabus matrimoniis Romani formis nouum ac Romanis omnibus inauditum excogitauerint et de matrimonio *seuero et leni*, siue malis *mollis* („strenge und freie oder laxe Ehe“ nostrates uocant hoc spectrum biforme) circumferant. Iuri ciuili nequaquam duo matrimonii genera nota fuerunt, quorum unum quasi stricti iuris, alterum bonae fidei fuisset: ut matrimonium sine manu, ita manus sine matrimonio esse potuit; neque quidquam illa huius ipsius naturam corrumperebat, quamuis efficeret ut femina in iuri familiam transiret adgnationisque iura quasi filia familias nancisceretur: scilicet ad rem familiarem pecuniamque is effectus spectabat, atque omnino ipsius matrimonii officia iuraque non mutabat.

Ad pag. III. §§. 33. sqq.] Ita nullo iure bonum Gaianum, quasi ualde stolidum quod is dixisset, ludibrio habitum esse ab ill. Sauiinio (System des heut. R. R. 1. p. 404. not. r) manifestum est: non de *tertia* quadam personarum diuisione, ut aliis quoque locis (e. gr. I. p. 398.) uetus idem et multorum aliorum scriptorum et prae-

ceptoris mei clarissimi error corrigendus est, sed de *alia* diuisione, relata ad eam §i 19. „rursus... aliae“, hic sermo est; siue ut nostro more loquar, Gaius summam de iure personarum diuisionem quae iuri ciuili propria est (uid. ad p. II. §. 15. adnot.), subdiuidit ita:

II) personae aut sui iuris sunt aut alieno iuri subiectae.

A) alieno iuri subiectae *et c.*

B) qui sui iuris sunt, aut

1) in tutela sunt uel in curatione, aut

2) neutro iure tenentur.

Quod si quis de sui iuris personis quae neque in tutela neque in curatione sint, quaerat, habeat Gaii responsum, ita eas intellegi, postquam de his quae alterutro iure tenentur, uiderit; id est quod ad ius priuatum attinet, nihil de illis dicendum restat: plenum ius plenamque eae personae uoluntatis suae exercendae facultatem ipsae habent (volle Rechts- und Handlungs-Fähigkeit), nisi ubi specialia iuris praecepta impedimento sunt.

Ad pag. IV. §§. 15. 16.] Satis prudenter Gaius ut alia, ita nouissima quoque haec Iustinianarum Institutionum capita praetermisit: non de tutorum curatorumque iure scribere instituit, sed de personarum diuisionibus condicionibusque, prout ipsae secundum ius ciuile naturalem facultatem eius quod ouique facere libet, per se haberent uel minus. Sane sine ipsius Gaianae rationis systematicae inmutatione ac corruptione uterque posterior imperialium Institutionum titulus ab earum compositoribus adici non potuit, nisi quot sunt excusationes, tot causae non suscipiendae aut deponendae tutelae uel curationis essent, ac rursus singulae suspectorum remotiones tutelam curamue finirent: itaque tituli 25. et 26. *συστηματικῶς* quasi partes titulorum 13. et 22., atque quod ad curatores attinet, tituli 23. habendi sunt.

Ad pag. IV. §. 18.] Ut difficultatibus plane inutilibus sese impediunt qui in Gaiano iure quod ad personas pertinet, id sibi uidere uolunt quod recentiores Latinis uocabulis, sed non Latine *Ius familiae* adpellant, ita ii qui hanc alteram Institutionum partem non differre ab eo quod hodie *Ius rerum* nominare consueuerunt, opinantur, non intellego quo modo locum explicare possint, quem Gaius et toti iuri hereditario et de obligationibus doctrinae, et ipsi iuri quod ad actiones pertinet, non sine optima sua ratione dedit: nam si quis Gaius in rebus systematicis quasi inbecillitatem atque inpotentiam increpitet, ubi Institutiones eum ordinem uiamque sequuntur, quae minus conueniunt cum systematicis a recentioribus iuris conditoribus adinuentis, censorium opus illum facere mihi satis persuasum est. *Τοῦ ἐναντίου τὴν χειρὶδα μᾶλλον ἢ δεξαίμεν ἢ ὁμογνωμονεῖν.*

Ad pag. IV. §. 19.] Summa haec rerum diuisio eademque ex

iure gentium originem trahens resoluitur et ad ius civile Rom. applicatur sequentibus diuisionibus, quarum aliae simpliciter ex iure naturali recipiendae fuerunt, ut de rebus corporalibus et incorporalibus, mobilibus, immobilibus; aliae iuri civili propriae sunt, ut est de mancipi et nec mancipi rebus, ad quam diuisionem Gaius totum ius quod ad res pertinet, composuit; aliae denique per se quidem iuris gentium esse uidentur, sed ad Romanam iuris rerumque diuinarum disciplinam conformatae et explicitae, quod de diuisione rerum diuini aut humani iuris dicendum est.

Ad pag. IV. §. 25. sqq. et V. 21. sqq.] Facile intellegitur imperialium Institutionum confectores ideo in exponendis rerum acquisitionibus a Gaio diuortium fecisse, quia hunc iuris consultum sub Antoninis scribentem in adornanda ea disputatione quam ad diuisionem rerum mancipi et nec mancipi direxit, sequi non poterant qui saeculo p. Chr. n. sexto quod in ipsis rerum optineret argumentis, legum studiosis exponere iussi erant.

Ad pag. V. §. 19.] Tironum causa admoneo, ideo a Gaio donationem inter acquisitiones rerum ne memorari quidem, quia iure civili non ipsa donatio, sed traditio aut mancipatio aliae iuris civilis acquisitio, quas omnes superius iam exposuit, rerum donatarum dominia transfert (cf. Gai. 2. §§ 20. 152. 4. § 151.). Iustinianum autem ius cum mortis causa donationes legatis adnumeret, et inter uiuos donationibus eam uim tribuat, ut donatori qui uoluntatem suam manifestauerit, traditionis necessitas incumbat, sine nimia inelegantia donationes acquisitionibus singularum rerum adponi potuerunt. Cf. librum meum *Pandekten* et c. ed. II. uol. 1. pag. 370. §§ 10. sqq.

Ad pag. V §. 20. sq.] cf. quae ad II. §§ 62. 64. adnotauimus.

Ad pag. V. §. 39. sqq.] Doctrinam de modis per uniuersitatem res acquirendi satis eleganter (si recesserimus a loco legatorum fideique commissorum, quae tamen alio loco commode explicari non potuerunt, ut ipse 2. § 191. bene indicauit) a Gaio adumbratam in multis articulis, et maxime in intestatorum hereditatibus et bonorum possessionibus exponendis, Tribunianus cum collegis Theophilo ac Dorotheo aliter adornare propter innumeras recentioris iuris mutationes coacti fuerunt; quas discrepantias summam tabula nostra indicat; singulas exponere longiorem desiderat commentarium.

Ad pag. VII. §§ 40. sqq.] Inter recentiores iam notissimam quaestionem mouit G. Hugo commentationibus ideo scriptis, ut ostenderet ius quod ad res pertinet, non complecti doctrinam de obligationibus, sed has cum actionibus nouissimam Institutionum partem efficere. Verum esto Theophilum (3. 13 [14.] pr. et 4. 6. pr.) ex obligationum et actionum expositione tertiam operis partem

constare sibi sumpsisse, quam opinionem tum imperite Michael Psellus (*Σύνοψ. τῶν νόμ. §§ 19. sqq.*) reconposuit, tum .perite Glossatores ac Scribentes quos uocamus, quotquot hunc locum (ad Inst. 3. 13 [14.] attigerunt, plerique fere omnes repetierunt; uerum est, ut in libro cui Brachylogo iuris civilis hodie nomen est, ita in aliis quoque iuris civilis codicibus siue corporibus non nullis a rubrica *De obligationibus* tertium librum siue tertiam partem incipere; uerum est in Digestis Iustinianoque constitutionum Codice titulos *De obligationibus et actionibus* legi, ut sexcentiens obligationes et actiones aliis locis iuxta nominantur; uerum etiam est aptissime doctrinam de obligationibus a ceteris partibus quae 'ius quod ad res pertinet' efficiunt, seiungi posse, immo, si quis a Gaiano systemate diuersum sequi constituerit, fortasse seiungi debere, ut multi et ante et post Gaium seiunxerunt; uera denique sunt quotquot argumenta ad conmonstrandam illius seiunctionis utilitatem prolata sunt omnia: nihilo minus uerum non est Gaianas Iustinianasque Institutiones aut tribus partibus constare his, de personis, de rebus, de obligationibus et actionibus; aut illas quot libros, tot partes habere, i. e. has quattuor, de personis, de rebus, de obligationibus, de actionibus. Quae omnia spero uniuersa systematis ratione ac serie, ut eas Tabula nostra exhibuimus, manifesta facta esse. Cf. etiam Tab. p. II. §. 12. IV. §. 35. V. §. 9.

Ad pag. VII. §§ 40. sqq. 44. VIII. §§ 27. 36. 41.] Quod Gaius Institutionibus obligationum civilium originem bifariam, imperialium Institutionum compositores ex Gaii Aureorum lib. III. quadrifariam dispertierunt, ille quidem, ut ex omnibus re contractis obligationibus unam tantum mutui dationem attigit, maioris simplicitatis causa et fortasse ideo, ne ex altero suo opere in alterum nimium transcriberet, fecisse uidetur, dum hi contra plenius obligationum causas explicare intenderent, ut mirari possis si de honorariis obligationibus (cf. § 1. I. de obl. 3. 12.) fuse et copiose non egerunt de que pactis titulum omiserunt.

Ad pag. VIII. §§ 28. 35.] Qui fiat ut de acquisitionibus obligationum per personas iuri nostro subiectas faciendis et de sublatione obligationum capita inter tractatum de obligationibus ex contractu (quibus imperiales Institutiones titulum de iis quae quasi ex contractu nascuntur, subiunxerunt) et commentationem de obligationibus ex maleficiis orientibus interposita sint, ipse Gaius (L. A. D. de O. et A. 4. 7., qui locus tantum non iisdem omnibus uerbis in pr. I. de obl. q. ex del. nasc. 4. 1. legitur) satis clare expressit, ex maleficiis natas obligationes omnes re tantum consistere, id est ipso maleficio. Et sane, si ius civile spectamus, non nisi contractuum haec ipsa natura ac finis est, ut ex iis obligationes nascantur; ea autem facta, ex quibus quasi ex con-

tractibus obligamur, et uero etiam maleficia omnia et quae facta euentuae quasi quis deliquisset, obligationes pariunt, aliam per se naturam habent, quam obligatio consequitur, non eam ut obligationem pariant: scilicet nemo furtum facit, ut furti actionibus et condicione furtiua teneatur; sed emptionem nemo contrahit, nisi si uenditorem ad rem tradendam sibi obligari uelit, et sic deinceps.

Ad pag. IX. §§. 1. sqq.] De ratione huius partis supra (ad pag. II. §§. 12. 13.) expositum est. quam simpliciter eleganterque Gaius eam adornarit, nemo quod sciam adhuc declarauit; neque capere mente potest nisi qui Gaii trienspidem Institutionum stipitem recte intueatur. Quattuor huius partis siue, si quis exceptiones ut actionum speciem ponere malit (quod facere nolui propter uerba Gaii 4. § 108. „nec omnino ita, ut nunc, usus erat illis temporibus [i. e. legis actionum] exceptionum“), tria membra omnino Romanam conformationem habent, neque ab iis qui Iustinianas Institutiones compilauerunt, quantumuis et praetermittere et inmutare cogentur, systematica huius partis ratio corrupta consiluae est, licet ex rubricis imperialium Institutionum uix summa oculorum acies et intentio uerum commentarii adornandi filum explorauerit. Titulus 17. ideo adiciendus fuit, quod recentius opus de formulis caput (Gai. 4. §§ 32. sqq.) non admittebat; compilatores autem aut laboris non satis patientes fuisse aut nimium otio caruisse uidentur, quam ut ea quae sub rubrica *De officio iudicis* tradiderunt, iustiori loco et praecipue ubi *De actionibus* agitur, exponerent. Quod titulum *De publicis iudiciis* addiderunt antecessores, fortasse factum est, ut magis (si Iustiniani uerbis uti licet) opus totius legitimae scientiae prima elementa esse uideretur, rudisque animus studiosi facilius ad altioris prudentiae Digestis traditae redigeretur scientiam. scilicet, ut sub auius dominatione nullis legibus temperata, ex omni iure publico Iustiniani temporibus praeter ius criminale quod uocamus, uix aliquid superstes erat.

Ad pag. IX. §§. 35. sqq.] De causis actionum proprio nomine a nobis et in nos instituendarum h. l. exponere propterea opus non est, quod eae toto iure ante explicato continentur. Vnum supererat quod ad nascentes actiones, demonstrare qui alieno nomine agere aut conueniri possent.

Ad pag. X. §. 4.] Dubitare possis an Gaius de pauperie hoc loco disseruerit, cum quae legi possunt si si. uerba omnia ad seruos noxae dandos referenda esse uideantur, neque in codicis Veronensis pag. 219. quidquam quod ad pauperiem pertineat, legi possit. addideris fortasse, Gaium h. l. de causis alieno nomine in nos instituendarum actionum exponere interque eas propter nocentia animalia nostra dandas actiones minus adcurate con-

locari. Sed hoc quidem aliter habet: Gaius eas actiones h. l. omnes percenset, quibus non ex nostris factis, non nostro nomine tenemur, sed eo nos dare oportet, quod siue homines iuri nostro subiecti sine res nostrae sese mouentes aliquid fecerunt. Neque illud, quod § 81. ad seruos noxae dandos refertur, obstat: nam de pauperie quoque actio, si ante litem contestatam decesserit animal, extinguatur. (Ulp. L. 1. § 13. D. si quadrup. 9. 1. coll. cum Iulian. L. 39. § 4. Ulp. L. 42. § 1. D. de noxal. act. 9. 4.) Praeterea Iustinianarum Institutionum ordo seriesque omnino uersui illi nostro 6. fauent: presse enim quantum fieri potuit, in hoc commentario adornando Gaianam rationem illae sequuntur. Itaque sic statuerim: Gaius post expositas actiones quae ex contractibus maleficiisque hominum potestati nostrae subiectorum oriuntur, in fine pag. 218. initioque pag. 219. codicis Veronensis quid effectus contractuum maleficiorumue a ceteris iuri nostro subiectis personis admissorum differat, ostendit; tum ad antiquam de pauperie actionem, et, ut puto, etiam (ut § 1. I. si quadrup. 4. 9.) ad aedilicias actiones propter nocentia animalia dandas transit; toti denique loco finem ea obseruatione inponit, quibus modis a noxae dandi obligatione pater dominusue liberetur.

Ad pag. X. §§. 40. sqq.] Cf. ad pag. IX. §. 1. adnotata.

Lipsiae typis J. B. Hirschfeldt.